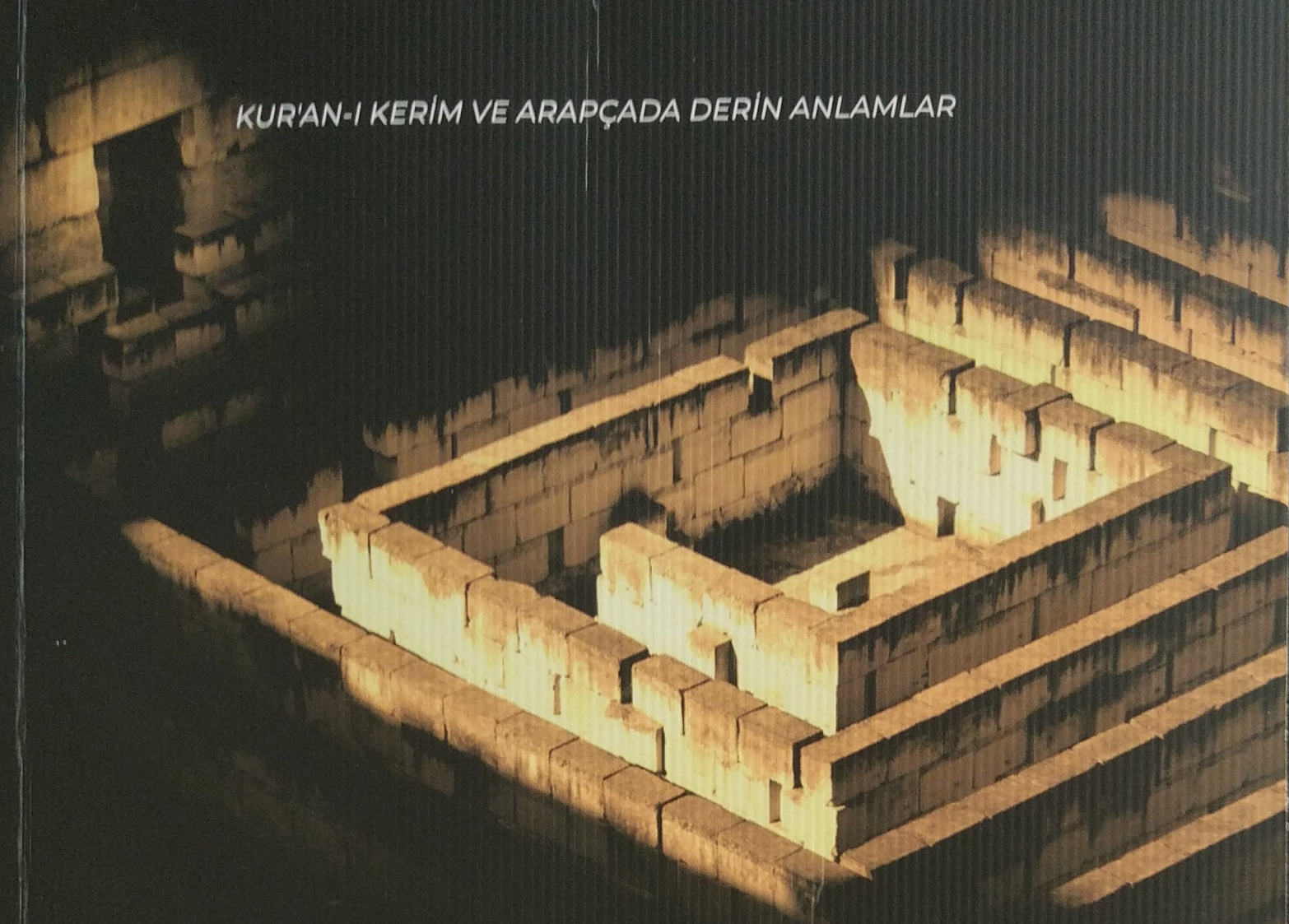
KUR'AN-I KERİM VE ARAPÇADA DERİN ANLAMLAR

ARAPÇANIN DEHLİZLERİ

İBRAHİM
ORUÇ

MUARRİB

2. BASKI

"ARAPÇANIN DEHLİZLERİNE, KELİME İLİŞKİLERİNE, KIYASLAMALARA, KELİMELER İLE İFADELERİN İNCE VE DERİN ANLAMLARINA KEYİFLİ BİR YOLCULUK"

KUR'AN-I KERİM VE ARAPÇADA DERİN ANLAMLAR

ARAPÇANIN DEHLİZLERİ

İBRAHİM
ORUÇ

ARAPÇACI

MUARRIB | AKADEMİK ARAPÇA KİTAPLIĞI • 1

ARAPÇANIN DEHLİZLERİ

İbrahim Oruç tarafından hazırlandı.
Yayın yönetmenliği ile iç sayfa ve kapak tasarımını **Muhammed Yasin Can** üstlendi.

41587 sertifika numaralı **Muarrib Yayınları** tarafından yayınlanan **16.** eserdir.
Eserin uluslararası standart kitap numarası -**ISBN**- 978-605-06973-6-0

İç baskı Yılmaz Basımevi (Mat. Ser. Nu: 27185), kapak baskısı Salkım Ofset'te gerçekleştirildi.

Arapça karakter tipi, çeşitli boyutlarda Microsoft Uighur,
Türkçe karakter tipi, çeşitli boyutlarda Berkeley LT Book.
Eserin tasarımında Adobe Photoshop ve Adobe InDesign programları kullanılmıştır.

---

2. Baskı, Mart 2021, İstanbul.
©Eserin yayın hakları anlaşmalı olarak Muarrib Yayınları'na aittir.

Aziz Mahmud Hüdayi Mahallesi
Tepsi Fırını Sokak No:9/3
Üsküdar/İstanbul

muarrib.com
muarribdukkan.com
iletisim@muarrib.com

@muarrib
-facebook, twitter, instagram, youtube-

0 (850) 304 17 58
0 (530) 225 21 81 -whatsapp-

KAFAYI ARAPÇAYLA BOZDUK

Yetişmemde büyük emekleri olan kıymetli ***Anne ve Babama***,

İlkokuldan itibaren bana alfabeyi öğreten ve eğitim hayatıma katkıda bulunan ***tüm değerli Hocalarıma***,

Hafızlık gibi bir nimete nâil olabilmemde en büyük destekçim olan kıymetli ***Süleyman GÜRSOY Hocama***,

Meslekî anlamda kendisinden çok istifade ettiğim değerli ***Mustafa İRER Hocama***,

Arapça ile tanışmama ve onu ilerletmeme vesile olan ***İhsan DİNÇ*** ve Gazi Üniversitesi Rektörü ***Prof. Dr. Musa YILDIZ Hocalarıma***,

Mensubu olmakla onur duyduğum Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görev yapan ***muhterem Hocalarım ve tüm mesai arkadaşlarıma***,

Arapça konusunda meslekî anlamda tercüme, yazışma vb. alanlarda rehberliğini her daim hissettiğim Diyanet İşleri Başkanlığı Hac ve Umre Hizmetleri Genel Müdürü ***Remzi BİRCAN Hocama***,

Kitabın oluşum sürecinde fikir dünyama yapmış oldukları katkılarından dolayı Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar Genel Müdürü ***Doç. Dr. Fatih KURT*** ve Özel Kalem Müdürü ***Hasan GÜÇLÜ Hocalarıma***,

Manevi destek ve teşviklerinden dolayı, kitabı yazma sürecinde varlığını her daim hissettiğim aziz dostum ***Murat UÇAR'a***,

Kitabın ismini belirleme konusunda istişarede bulunduğum ve zaman zaman da bilgisinden istifade ettiğim ***Cumali BAYLU Hocama***,

Kitabın tashihinde desteğini aldığım ve fikirlerinden yararlandığım ***İbrahim TEPEGÖZ Hocama***,

Kitabın yazım sürecinin başından sonuna kadar üstün çabası, nazik tutumu ve başarılı koordinesiyle şahsımı yalnız bırakmayan Muarrib ekibinden ***Muhammed Yasin CAN kardeşime***,

Özellikle internet tabanlı tüm platformlarda çalışmalarımı takip ederek soru ve talepleriyle kitabın yazımına yön katan ***Arapça sevdalılarına***,

Satırlarımızı zaman zaman alıntıladığım veciz sözleriyle süsleyen, sadırlarımıza tesir eden ***gönül insanlarına***,

Ve

Kitabın başından sonuna kadar tüm yazım aşamasında en büyük destekçim olan değerli ***eşime, aileme***...

Son olarak ise;

Ebü'l-Esved ed-Düelî, Halil b. Ahmed, Ahfeş, Sîbeveyhi, Kisâî, Ferrâ, Müberred, Zeccâc, ve Râgıb el-İsfahânî'nin ***ölümsüz hatıralarına***...

İthafen...

ÖNSÖZ 15
GİRİŞ 19
KIYAS 27
Muhtal ve Fahûr Arasındaki Fark Nedir ? 29
Samt ve Sükût Arasındaki Fark Nedir ? 34
Arapçada İki Türlü Sarsma Eylemi Olan Hezze ve Ezze Nedir? 40
Arapçada İki Çeşit Üzüntü Nedir? 42
Arapçada Cimri Anlamına Gelen İki Ayrı Kelime 46
Zilzâl (Büyük Sarsıntı) ve Yer Çekimi İlişkisi Nedir? 50
Arapçada İki Çeşit Yok Olma Fiili 52
Arapçada ve Türkçede Zamir ve Vicdan Kelimeleri 55
Arapçada Tezat ve Tenakuz Arasındaki Fark Nedir? 57
Arapçada Gaybet ve Gıybet Kelimeleri 60
Arapçada Ordu Anlamına Gelen Ceyş ve Cünd Kelimeleri 63
Arapça Kelamda (Cümle) Îcâz ve İhtisar 64
Arapçada Vakar ve Kibir Kelimeleri 71
Arapçada İki Türlü Kesme Fiili 73
Arapçada Benzer, Güzel, Gören ve Taze Kelimeleri 74
Arapçada İki Aile Kelimesi 78
Arapçada Yetim ve Öksüz Kelimeleri 79
Arapçada Maddî ve Manevî Üzüntü Türleri 80
Kalpte ve Yüzde Beliren Üzüntü 81
Arapçada Amel ve Şuğl Kelimeleri Arasındaki Fark Nedir 82
Arapçada Tezkir ve Tenbih Kelimeleri 84
Tefâ'ul Babı ile Müfâale Babı Arasında Görmezden Gelme Anlamı 86
Arapçada Vecîf ve Racîf 87
Arapçada Birr, Berr ve Bürr Kelimeleri 88
Arapçada Laib ve Lehv Kelimeleri 91
Bir "Mahsuru Yoksa" Mı? Bir "Mahzuru Yoksa" Mı? 93
Kur'an-ı Kerim'de Derk ve Derc Nedir? 95
Arapçada Ezelî, Ebedî, Emedî ve Sermedî Nedir? 97
Arapçada Ceddün Ciddün Cüddün Nedir? 99
Arapçada Soru Anlamına Gelen Suâl ile İstifham Arasındaki İnce Fark 100
Nebe ile Haber Arasındaki Fark Nedir? 102

Arapçada Zaman Kelimelerinin Farkı 105
Arapçada İki Türlü Korku 106
Gerçekten Zorlukla "Beraber" Kolaylık Vardır! 109
Ağır Gün ile Ağır Söz Nedir? 111
Arapçada Mâide, 3'De İkmâl ve İtmâm Kelimeleri 114
Arapçada Meşhûr ve Ma'rûf Kimse 116
Zekâ ve Akıl Arasındaki Fark Nedir? 120
Âdem ile Adem Arasında Bir Harf Fark Vardır 125
Tezekkür, Tedebbür, Teakkul, Tefakkuh ve Tefekkür 127
Arapçada Fehm, Fıkh, İdrâk Kelimelerinin Tahlili 139
Arapçada Aşk, Sevgi, Tutku, Muhabbet 142
Arapçada İki Duvar Kelimesi 145
Karantina, Çile ve Erbaîn Kelimelerinin Ortak Yönü 146
DERLEMELER 147
Arapçada Bir Konu Hakkında Bilgi Araştırma/Edinme Yolları Nelerdir? 149
Arapçada Gelmek Eyleminin Türleri Nelerdir? 153
Arapçada Vaktine Göre Uyku Türleri Nelerdir? 172
Arapçada Vakitler 176
Aldatıcı ve Aldanılan (Bir Hareke Farkı ile Değişen Anlam) Nedir? 181
Arapçada Bazı Künyeler 183
Arapçada Hastalık Anlamına Gelen Kelimeler 186
Önemli Sekiz Kavramın Tahlili (İncelenmesi) 189
Bir Harfin Değiştirdiği Anlamlar - 1 198
Bir Harfin Değiştirdiği Anlamlar - 2 199
Bir Harfin Değiştirdiği Anlamlar - 3 200
Bir Hareke ile Değişen Anlam (Felek ve Fulk Kelimeleri) 201
Arapçada Yemek İsimleri 202
Arapçada Bazı Duygular ve Hisler 203
Arapçada Düşme Türleri 204
Arapçada Hayvan Isırığı, Sokması Anlamında Fiiller 205
Arapçada Üzüntü Çeşitleri 206
Kur'anî Bakışla Cehâletin Dereceleri 208
Ümm Kelimesinden Türeyen Sıfatlar ve Künyeler 210
Arapçada Vurma Fiilleri 211

Bir Hareke ile Değişen Anlamlar 212
Arapçada Arkadaş Anlamına Gelen Kelimeler 215
Arapçada Arama Çeşitleri 219
Kur'an-ı Kerim'de, Hedefin Değerine Göre Harekete Geçme Türleri 224
Arapçada Susamak Fiilleri 230
Arapçada 3 Türlü Sınav Kelimesi Nedir? 232
Arapçada Seçme Fiilleri 234
Arapçada Dinleme Çeşitleri 237
Arapçada Alma Fiilleri 239
Arapçada Gülme Çeşitleri 251
Yumuşak Konuşmak 254
Bu Kendisinde Hiçbir Şüphe Olmayan Kitaptır! 256
Arapçada Yapmak Anlamına Gelen Fiillerin Türleri Nedir? 258
Arapçada Gitme Çeşitleri 260
Arapçada Zaman Çeşitleri 261
Arapçada Kalmak Fiilleri Nedir? 264
Arapçada Geciktirmek/Ertelemek 267
Arapçada Ulaşmak, Ulaştırmak, İletmek, Bildirmek ve Haber Vermek 274
Kur'an-ı Kerim'de Okuma Çeşitleri ve Fual Kalıpları 278
NEDİR 281
Arapçada Sevk ve Sûk Kelimeleri 283
Arapçada Para (Nakd) ve Eleştirinin Ortak Yönü Nedir? 285
Arapçada Meyve 286
Cünâh Kelimesinin Kökeni 288
Arapçada Kıssa Kısaca Ne Demektir? 291
Arapçada Şuur Kelimesinin Anlam Çeşitliliği 294
Arapçada Geçip Gitmek Fiilinden Türeyen Kelimeler 298
Arapçada Nüzûl, İnzâl ve Tenzil Kavramları 300
Arapçada Asıl Kelimesinin Farklı Bir Kullanımı 303
Arapçada İrab Kelimesinin Kökü ve Anlamı Nedir? 308
Arapçada Nemâ Fiilin Anlam Farklılığı 319
Arapçada Cehd ve Cühd Kelimeleri 321
Arapçada Silm(Un) ve Selem(Un) Kelimeleri 322
Arapçada Kelime Sözcüğünün Kökeni 323

Arapçada Nankör Kelimesi 328
Kur'an-ı Kerim'de Sıdk Kelimesi 331
Arapçada قَارِسٌ Kelimesi 336
Arapçada (Sabbâr) Ne Demektir? 337
Kur'an-ı Kerim'de Fitne Kelimesi 339
Zafer ile Zufrun Kelimelerinin Ortak Yanı Nedir? 341
Zerrenin Değeri Nedir? 345
Arapçada Surat Asmak 346
Arapçada Saymak Fiilinin İncelenmesi 348
Arapçada Orta Kelimeleri 351
Arapçada Hıfz Kökünden Türeyen Kelimeler 352
Kur'an-ı Kerim'de Şifâ Kelimesi Tahlili 355
Hz. Yûsuf'un Güzelliği ve İhsân Kavramı 358
Arapçada Tevbe, Ric'at Dönmek, Terk Etmek Vb. Demektir 362
Arapçada Cevap Kelimesi 368
Kırtâs Kelimesinin Kökeni 371
Arapçada Maskara Kelimesinin Kökeni 372
Kesret'in (Çokluğun) Bizâtihî Kendisiyle Sorunu Yoktur 374
Arapçada Aydınlık Tahlili (İncelemesi) 376
Arapçada Atıf Kelimesi 381
Arapçada Kebap Kelimesinin Kökeni 382
Arapçada Zâre Fiilinden Türeyen Ziyaret Nedir? 383
Arapçada Alak ve Talik Kelimeleri 384
Arapçada Kolaylık Çeşitleri 385
DEYİMLER 387
Küllü Şeyin Alâ Mâ Yurâm Ne Demektir? 389
Devede Kulak/Buzdağının Görünen Kısmı Deyimi 391
Ateş Olsa Cürmü Kadar Yer Yakar Değil, Cirmi Kadar Yer Yakar! 393
Eğer Hafızam Beni Yanıltmıyorsa Deyimi 394
مِنْ كُلِّ حَدَبٍ وَصَوْبٍ İfadesi Ne Demektir? 396
Kulaklara Ağırlık Vurmak Nedir? 397
Arapçada Bazı Önemli Deyimler 399
Mâşâallah Ne Demektir? 404
Tesâdüflere Yer Yoktur; O, Ol Der, Oluverir! 407

Harekette Bereket Vardır! 408
Düşman Kör Nişancıdır; Dost Bilir Nereden Vuracağını! 410
Bana Arkadaşını Söyle, Sana Kim Olduğunu Söyleyeyim! 415
Haset Eden Fesat Eder! Bende Yok! Onda Da Olmasın! 418
DİLBİLGİSİ 421
Arapçada Mekan Zarfları 423
Arapçada Soru Edatları Nelerdir? 425
Zaman Zarfları 426
Arapçada Babların Fiillere Verdiği Anlamların Önemi 427
Arapçada İsm-i Fâil ve Mübâlağa İsm-i Fâil Kullanımı 430
Arapçada Farklı Harf-i Cerlerin Aynı Fiillerde Farklı Anlamlara Gelmesi 432
Arapçada Emir Fiili 434
KUR'AN 437
Talak Sûresi 2 ve 3. Âyet-i Kerimeler 439
Hz. İbrahim Aleyhisselam 440
Terbiye Edenler, Rahmete Ulaşır! 443
Kur'an-ı Kerim'de Kadın Kelimelerinin İki Farklı Şekilde Yazılması 444
Kur'an-ı Kerim'de Karanlık Kelimesi, Çoğul Aydınlık İse Tekildir 445
Müminin Üç Özelliği Nedir? 447
Kur'an-ı Kerim'de Uyku Halleri 449
Kur'an-ı Kerim'de Su 450
Kur'an-ı Kerim'de Tevbe, 9/40 Ayeti 452
Kur'an-ı Kerim Hodri Meydan Diyor! 454
Kur'an-ı Kerim'de Şu'arâ 26/100-101 Âyetleri 455
Sûreler Arasındaki İnsicâm; Uyuma Dâir 459
Kur'an-ı Kerim'de Bakara, 2/117 ve Yaratılış 460
Kur'an-ı Kerim'deki Sadeceler Sistemi Nedir? 462
Kalplerin Ancak Allah'ı Zikretmekle Mutmain Olması 463
Ölürsem Şehidim, Kalırsam Gazi! 465
Kur'ân-ı Kerim'in Tarihi Anlatılmasının Amacı Nedir? 466
Kur'an Kerim'in İsimleri 471
Hz. Mûsâ ve Hz. Yûsuf Kıssalarının Ortak Noktaları 497
Kur'an-ı Kerim'de, Efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v) Arındırılması 501

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla!

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. Salat ve selam, Peygamberimiz Hazreti Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem'e,) O'nun ailesine, ashabına ve onun yolundan giden herkesin üzerine olsun.

"Arapçanın Dehlizleri" adlı bu çalışmamızdaki amacımız; Arap dilinin kökeni hakkında genel bilgiler sunmak, Arapça kelimelerin zenginliği üzerinde yoğunlaşmak ve bu bereketli zengin kelimelerin nihayetsiz yolculuğuna sizlerle birlikte katılmaktır. Kitabımızda, Kur'an-ı Kerim'den yapılan çevirilere ve Türkçemizde kullandığımız ifadelere kaynaklık eden Arapça bâbların bilinmeyen yanlarına değinmek sûretiyle kelime yapılarına dikkat çekilmekte; Kur'an-ı Kerim ve Arapçada kullanılan bazı kelime ve kavramların derin, ince, engin ve geniş anlamları tahlil edilmektedir. Ülkemizde özellikle edebî ve felsefî alanlarda yazıları ve çalışmaları bulunan yazarlarımızın, eserlerinde veya etimolojik incelemelerinde Arapça kökenli kelimeleri kullanmayı tercihlerinin temelinde, bu kelimelerin dinamik yapısı ve derinliğiyle eserlere olan katkısı olduğu göz ardı edilemeyen bir gerçektir. Diğer taraftan bu kitapla, Arapça alanında çalışma yapanlara ve bu alanla ilgili olan kişilere edinilen bilgiyi, bilginlerin tecrübesi, kendi dünyamız ve fikir yapımız ekseninde akılda kalıcı örneklemelerle güçlendirerek yeni ve farklı ufukların açılmasına vesile olmayı ve bu çalışmamızın zengin bilgi, birikim, düşünce ve fikir kazanımına dönüşmesini temenni etmekteyiz.

Buradan hareketle; Kur'an-ı Kerim ve Arapçanın kavram ve kelimelerinin ince, derin, engin ve geniş anlamları hakkında toplu ve doyurucu bilgiler elde etmek için bazen tefsir veya lügat okumak, zorluğunun yanında bu bilgilerin kalıcı hale dönüşmesi, az ya da çok uzmanlık gerektiren bir durum olduğundan dolayı dil konusunda önemli bir tecrübe gerektirmektedir. Elinizdeki bu eser, kelimeler arasında kıyaslama ve benzeşmelere vurgu yaparak kelimelerin bazı yönlerini farklı bir metotla ele alarak bu zorluğu büyük ölçüde ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Böylelikle her seviyede okuyucu, bu eseri okuyarak -nasibi nispetinde- Kur'an-ı Kerim ve Arapçadaki ince ve derin kavramlar hakkında toplu, doyurucu ve ufuk açıcı bilgiler edinebilecektir.

Unutmayalım ki;

- Arapça, sahili olmayan bir okyanustur.
- Arapça, dillerin uzay boşluğundaki en parlak yıldızdır.
- Arapça, dilde katre, alemde derya, gönülde umman olan bir dildir.
- Arapça, ilim yolcularının sırt çantasında taşıması gereken kıymetli bir cevherdir!

Arapçaya gönül vermiş biri olarak 10 yılı aşkın bir zamanın çalışmalarının sonucunda meydana gelen bu eserin, hepimize yararlı ve ufuk açıcı olmasını diliyorum. Şimdi ve sonsuzluğa akıp giden zaman içerisinde, bu çalışmayı okuyanların, onu yazana verecekleri en büyük ödül, onu sevgi ve duayla anmaları olacaktır.

Kitapta Sizleri Neler Bekliyor?

Bu çalışmada;

•Arapça kelimelerin, derin anlamları...

•Arapça kelimelerin, birbirlerine olan yakınlığı...

•Arapça kelimelerin, gündelik hayata yansımaları ve kullanımları...

•Arapça kelimelerin, akılda kalıcılığını arttırmak için farklı bir metot izlenerek kelimeler arasında farklı bağlamların kurulması...

•Arapça kelimelere verilen önemli anlamların, bazen dipnotlarda tekrar edilmiş olması, ilgili konuların akılda kalıcılığını artırmak içindir.

•Hiçbir dilde, kelimeleri yalnızlığa terk edemezsiniz, siz onları yalnız bıraksanız da o gideceği yere ağır ağır gider. Ayrıca kelimenin, kök anlamı itibariyle yara demek olduğunu unutmayalım, kökünde yara olan kelimeleri yalnız bırakarak onları ikinci kez yaralamayalım.

•Kitabımızda yazdığımız bazı notlar, ***@oruccibrahim*** Twitter hesabında paylaştığımız bilgilerin genişletilmiş açıklamasıyla ele alınmıştır.

Her kitabın giriş kısmında, "bu kitapta yazım, ifade, noktalama hatası vb. durumlardan dolayı okuyucularımızdan özür diliyoruz" gibi ifadeler görebilirsiniz. Kur'an-ı Kerim'in girişinde ise ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ "Bu,kendisinde asla şüphe, çarpıklık ve karışıklık bulunmayan bir kitaptır" âyet-i kerimesi (Bakara, 2/2) bulunmaktadır. Buradan hareketle, bu kitabımızda tesbit ettiğiniz ve düzeltilmesi gereken her türlü hatayı, eksiği veya sürç-ü klavyeyi, bir sonraki baskısında düzeltilmesi için ***arapcanindehlizleri@gmail.com*** elektronik posta adresinden ulaştırmanız, bizleri ziyadesiyle memnun edecektir. Rabbim, hatalarımızı affetsin ve ayaklarımızı yolunda sabit kılarak bizi son nefesimize kadar dininin hadimi eylesin.

Son sôz olarak; Arapça kelimeleri tahlil edip incelemeye Hicr Sûresinde bulunan bir âyet-i kerimedeki صَدَعَ fiili ile aynı kökten gelen ve baş ağrısı demek olan صُدَاعٌ kelimesinin birbirine benzeyen derin anlamlarını öğrendiğimde, diğer kelimelere olan merakım arttı ve kelimelerin derin anlamlarına olan çalışmam başlamış oldu.

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ

Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy ve
Allah'a ortak koşanlara aldırış etme.[1]

Arapçada صَدَعَ يَصْدَعُ صَدْعًا fiili, "yarık oluşturmak, zorlukları aşmak ve geçmek, bir şeyi çatlatmak" vb. anlamlara gelmektedir. Aynı fiil, صَدَعَ بِ يَصْدَعُ صَدْعًا formunda "Bâ بَاءٌ" harfi cerri ile "bir işi yerine getirmek, içindeki düşünceyi açığa vurmak, verilen emri derhal yerine getirmek" vb. anlamlara gelmektedir. Ayrıca bu kökten gelen صُدَاعٌ kelimesi de Arapçada baş ağrısı anlamında kullanılan bir kelimedir.

Gayret bizden, tevfik ve takdîr Allah'tan... Çaba bizden, başarı Allah'tandır.

İbrahim ORUÇ
Ankara / Ocak, 2021

---

1 Hicr, 15/94. Şimdi sen, tebliğ ile emrolunduğun şeyleri, Kur'ân'ı açıkça ilan edip anlatarak inanmayanların gruplaşmalarını böl, fikirlerini parçala ve onların grup grup imana kavuşmasına ön ayak ol, onları İslâm toplumuna kat. İlâhlığında, otoritesinde, mülkünde, tasarruflarında Allah'a ortak koşmakta ısrar eden müşriklerin faaliyetlerine karşı tedbir al. Sana emredilen inanç ve ilkeleri örtbas etmeden, fakat nezaket ve hikmeti de elden bırakmadan ve bıkıp usanmadan, sana açıklaman emredilen hakîkatleri korkusuzca haykır! Tabiri caizse onların başlarını çatlatırcasına anlat, gerekirse senin de başın çatlayacak derecede hakikatleri bıkmadan usanmadan haykır!

I GİRİŞ

DİL NEDİR?

Dil, ifadenin araç ve sembolüdür. Fikirler, dil vasıtasıyla nakledilip aktarılır. Düşüncelerin muhataba aktarılması, lafız denilen bir takım özel kalıplar içerisinde gerçekleşir. Bu lafızları her toplum kendi ihtiyacına ve sosyal durumuna göre seçer. Örneğin; Arapça söz konusu olduğunda; "bedevî" dediğimiz çölde yaşayan insanlar sert ve haşin lafızları tercih ederken; toplumun şehirlerde yaşayan kesimi kültür ve medeniyetlerinin izlerini taşıyan ince ve yumuşak lafızları tercih ederler. Lafızların taşımış olduğu anlamlar, doğuşlarından itibaren günümüze gelinceye kadar birtakım tarihî merhalelerden/aşamalardan geçmişlerdir. Böylece insan topluluklarına ait diller, uzun mesafeler kat etmiş, üzerlerinden asırlarca pek çok nesil gelip geçmiştir. Her kuşağın kendine özgü bazı özellikleri vardır ki bunların bir kısmını bir önceki kuşaktan ya da aynı kuşağın farklı kültürlere mensup fertlerinden almış; diğer bir kısmını ise, yaşam tarzı, içinde bulunduğu sosyal ortam ve yaşamış olduğu psikolojik ve toplumsal olaylara göre kendisi ortaya koymuştur. Kuşkusuz lafızlar da dillerin geçmiş olduğu bu evrelerden geçerler. Söz konusu lafızların taşımış olduğu anlamlar, henüz tamamını kesin olarak bilemediğimiz fakat bizzat lafızları incelemek sûretiyle bir kısmını öğrenebileceğimiz birtakım sebep ve kanunlara bağlı olarak; kimi zaman olduğu gibi kalırken, kimi zaman da değişim ve sapmalara uğrayarak nesilden nesile süratle/hızlıca intikal ederek geçiş yaparlar. Mananın bizzat kendisi de zamanla kavram olarak değişebilir; önceleri saygın bir anlam ifade ederken daha sonra pejoratif (yergi öğeleri taşıyan) bir anlama, aşağılayıcı, yerici, küçültücü, kötüleyici, benimsememe vb. anlamlara dönüşebilir. Tabii ki bunun tersi de mümkündür. Öte yandan lafızlara ait sesler de bu değişime açıktır.

Her dilin tarihî akışı ve seyri içerisinde tabi olduğu kendine özgü birtakım kural ve anlatım yolları vardır. Ne var ki bunlar, zamanla bazı değişikliklere uğrarlar. Bu yüzden hangi dilde ve ne kadar mükemmel hazırlanmış olursa olsun sözlüklerin tek başına herhangi bir incelemeye ihtiyaç bırakmayacak şekilde lafızların ifade ettiği kavramları yansıtabileceğini düşünmüyoruz. Çünkü delâlet denilen kavram, psikolojik, toplumsal, tarihsel ve gelişime yönelik olmak üzere, çeşitli ve çok sayıda etkenin tesirine/etkisine açıktır. Ayrıca sözlükler, dili yalnızca belirli bir merhalede/aşamada ve dilin içermiş olduğu delaletleri, adı geçen yönlerden açıklamaksızın ele alarak niteler. Anlambilim dediğimiz semantik ve kökenbilim dediğimiz etimoloji ise; yukarıda işaret etmiş olduğumuz etkenleri de dikkate alır. Dolayısıyla dile ait metni ya da kelimeyi incelerken, konuşmacıyı, dinleyiciyi ve bunların içerisinde bulunduğu sosyal, tarihi vb. şartları da göz önüne alır.[2]

2 Arap Dili Semantiği, Muhammed es-Seyyid Ali Belasi Çev: Arş. Gör. Celalettin Divlekci, Süleyman Demirel Ü. İlahiyat Fak. Dergisi. Syf.1, Sayı: 4, 1997

ARAP DİLİNİN KÖKENİ (ARAPÇA)

Arap dilinin, nasıl ve nerede ortaya çıktığına dair birçok bilgi bulunsa da bu dilin birleştirici bir güç olarak belirmesi, İslam öncesi Kureyş'te, şehir hayatı, zenginlik, iktidar ve güç temellerinin ortaya çıkışı ile olmuştur. Bu dile ait temel kaynaklar, Miladi VI. Asırdaki cahiliye şiiri, Peygamberlik ve Raşit halifeler döneminde yazılan mektup ve anlaşmalar ve de fasih dilin özelliklerini bir arada bulunduran bir metin olan Kur'an-ı Kerim'dir.

Arap dili, (Arapça) fushayı, eski lehçelerini, sonradan ortaya çıkan ammiceleri de içerir. Fasih Arapça, etkilerini on yedi asırdır devam ettiriyor olması açısından diller arasında benzersiz bir konuma sahiptir. Kur'an-ı Kerim, edebî miras, ilmî eserler ve dil kuralları, bu dilin devam etmesinde, yenilenmesinde ve sonradan ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap vermesinde büyük hizmet görerek oldukça önemli bir rol oynamıştır.

Dil bilimleri, insanların dil hatalarına karşı direnmesi ve karşı çıkması için ortaya konulan sözlükler ve dil kurallarıdır. Günümüzde Arap dilinin, pratikte ana dilin ihmal edilmesi, ammicelerin ortaya çıkması, İngilizcenin Arapça yerine konulmaya çalışılması gibi tehlikelerle karşı karşıya olduğu gerçeğini maalesef müşahede ve mülâhaza etmekteyiz. Bu sebeple Arapça dil bilimi ve dil kuralları, önemli bir konumdadır. Arapça; modern çağda fikrî meseleler ortaya koymuş ve birçok edebî ürünleri geride bırakmıştır.[3]

Arapçanın kökeni, kabilelerin yerel Arapça lehçeleri kullandığı İslamiyet öncesi Arabistan'a dayanmaktadır. Filoloji Bilimi,[4] barındırdığı kelime sayısı ve diğer dillere etkileri bakımından Arapçayı her zaman özel bir yerde konumlandırmıştır. Arapça, yaklaşık 1.250.000 kök kelime ile dünyada en çok kelime haznesine sahip bir dildir. Tarih boyunca Türkçe, Kürtçe, Farsça, İngilizce, İtalyanca, İspanyolca, Fransızca, Rusça, Sicilyaca, Endonezyaca, Sanskrtiçe, Hinduca, Yunanca ve Çin'in Mandarin lehçesi gibi dillere kendi kelimelerini aktarmış, bunun yanında tek bir yabancı kelime dahi bünyesinde barındırılamamıştır.

Arap dili, binlerce yıllık geçmişi ile Araplara iletişim aracı olan dilden ziyade, büyük bir kimlik kazandırmıştır. Bunun yanında Şiir, İslamiyet öncesi Arabistan kültüründe önemli bir rol oynamıştır. Bu sayede şairler, bireysel kabilenin prestijini ve önemini temsil etmiştir. Batı Arabistan'da Mekke şehrine kısa bir mesafedeki bir pazar kasabası olan Ukaz'da pek çok şairin eserlerinin sergilendiği şiir festivalleri

3 Arap Dili ve Dil Fikri, Ahmet Muhammed Kaddur Çeviri: Selahattin BAYRAM syf.1

4 Filoloji; dillerin yapısını, tarihsel gelişimini ve birbirleri ile ilişkilerini inceleyen bilim dalıdır.

düzenlenirdi. Mekke ise ticaret, kültür ve din merkeziydi. Kureyş kabilesi, Mekke'deki en güçlü kabileydi ve dilleri de en baskın diyalekte (lehçe) sahip bir dildi. Ayrıca Kur'an-ı Kerim, Kureyş lehçesi üzerine indiği için Kureyş lehçesi, bütün Arap lehçelerini silerek ilim ve şiirde bütün arapların tek dili haline gelmiştir.[5] Kur'an-ı Kerim nazil olduğunda, eşsiz ve özenli tarzı ve içerdiği mesajlar ile Arap toplumunu sonsuza kadar değiştirecekti. Kur'an-ı Kerim'in Arapça olarak inmesi, Arapçanın dünya dili olma yolundaki ilk adımlarını göstermekteydi. Kur'an'ın nüzûlü ile dilde yeni manalar ve lafızlar kullanılmaya başlanıldı. Örneğin; Allah'ın birliğine davet, Ahiret günü vb. kelime ve ifadelerin anlamları daha önceden bilinmiyordu. Kur'an-ı Kerim'in getirdiği bu yeni lafızlar, daha önce İslam'ın belirlediği anlam dairesi içindeki manalarda kullanılmıyordu. İslam'ın gelişiyle "islam, şirk, nifak, iman, küfür, savm, salat, zekat, teyemmüm, rük'u, sücûd" vb. lafızlar, yeni anlamlarını kazanmış oldular. Öte yandan İslam Dini, Araplar'ın tek dini haline geldikçe diğer Sami lehçelerinden olan İbranice ve Süryanice gibi lehçeler ayrı ayrı birer dil olarak kaldılar. Kur'an-ı Kerim dili, halen Arapça dil bilimcilerinin referans aldığı bir değerlendirme ölçütüdür. İslamiyet, Arap Yarımadasında yayılmaya başladıkça, Arap dili de sayısız çeşitli ifadeler, tarzlar ve farklı metotlar geliştirmeye başlamıştır.

İSLAMİYETİN ARAPÇA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

İslâmiyet'in Arapça üzerindeki etkisi, büyük ve devamlı olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm, fasih Arapçanın çatısını ve esaslarını tesbit için münakaşasız ve mükemmel bir numûne olmuştur. Diğer taraftan İslâmiyetle birlikte bu dilin vatanında eskisinden farklı bir düşünüş ve yaşayış tarzı, eski bedevî hayatından maddî ve mânevî yönleriyle çok ayrılan bir şehir hayatı, bir cemiyet yapısı doğmaya ve gelişmeye başlamıştır. Yaşayış tarzındaki ve hayat anlayışındaki düşünce, duygu ve zevklerdeki bu değişmenin, doğal olarak dilde de birtakım tesirleri/etkileri olmuştur. Üstelik Arapça, çok geçmeden eski sınırlarından taşarak asıl vatanından çok uzaklara, başka dillerin konuşulduğu ülkelere yayılmıştır. Bunun sonucu olarak da önce İslâmiyetin ve dilin sahiplerinin hayatına, daha sonra bütün yönleriyle İslâm medeniyetine, bu medeniyet çevresinde serpilen, büyüyen, çoğalan ilimler ve sanatlara bağlı olarak Arapça, günümüze kadar devam edegelen, halen de devam etmekte olan bir gelişme safhası ve evresi yaşamaktadır.[6]

---

5 Kureyş Lehçesinin Klasik Arapçaya Etkisi, Sevde Alan, Uludağ Ü. İlahiyat Fak. Dergisi Cilt: 16, Sayı: 2, 2007 s. 327-341

6 Çetin, Nihat M. "Arap-Dil" TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1991, c. 3, s. 282.

KUR'AN-I KERİMİN ARAPÇAYA ETKİSİ

KUR'AN-I KERİM'E GÖRE ŞİİR VE ŞAİRLERİN KONUMU

İslam'ın ilk döneminde müslümanlar, şiirden belli bir süre uzak durdular. Bunun sebebi ise İslam dininin getirdiği yeni prensipleri anlamaya çalışmaları ve Kur'an-ı Kerim'in üslûbu ve nazmı karşısında hayrete düşmeleridir. Bundan dolayı şiir ve nesir alanında belli bir zaman susmayı ve ondan uzak durmayı tercih ettiler. Halbuki müşrik şairler, şiirleriyle İslam dinine ve peygamberine hiciv içeren şiirler okumak sûretiyle Peygamberimize (s.a.v.) eziyet ederek ona inananların gözünde konumunu zedelemek istiyorlardı. Müslüman şairler ise Kur'an-ı Kerim'in ve Peygamberimizin (s.a.v.) izni olmadan şiir inşad (okumak) etmekten yana tavır takınmamışlardır. İslam dininin ilk zamanları oluşundan dolayı müslümanların kendi sözlerini ve inşâd (okudukları) ettikleri şiirlerin, Kur'an-ı Kerim'in lafızlarıyla karıştırma ihtimali olabilmesine karşın şiire karşı uzak durmuşlardır. Bu uzak duruşun sebebi, cahiliye devri şiirsel sanatların etkisinden kurtulmanın zor olmasından kaynaklandığını söyleyenler de vardır. Çünkü Araplar için şiir, Arap toplumu için ileri derecede bir ilim olarak kabul ediliyordu ve onlar için bu ilimden daha fazla anlam, mana ve duygu içeren bir ilim yoktu.[7]

Kur'an-ı Kerim'de şairler hakkında ve Kur'an'ın şiir olup olmadığı ile alakalı gerekli bilgi aşağıdaki ayetlerde beyan edilmiştir:

وَالشُّعَرَاء يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ۞ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ۞ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ۞ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانتَصَرُوا مِن بَعْدِ مَا ظُلِمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنقَلَبٍ يَنقَلِبُونَ.

"Şairlere ancak haddi aşan azgınlar uyar. Onların her vadide şaşkın dolaştıklarını ve yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmez misin? Ancak inanıp yararlı iş işleyenler, Allah'ı çok çok anarlar ve haksızlığa uğratıldıklarında haklarını alanlar bunun dışındadır ve zulmedenler, hangi akıbete uğrayacaklarını göreceklerdir."[8]

7 İslam'ın İlk Asrında Kur'anın ve Hadisin Arap Dili ve Edebiyatına Olan Tesiri, Muzaffer Özli, Fırat Ü. İlahiyat Fak. Dergisi. syf. 231, Sayı: 2, 1997

8 Şuara, 227-224/26

HADİSİN ARAP DİLİNE ve EDEBİYATA ETKİSİ

Kur'an-ı Kerim'den sonra Hadis de Arap dilinin konuşulduğu memleketlerde İslâmîyetin yayılmasında ikinci derecede etken olmuştur. Bunun yanında Usûl-ü Hadis ve Hadis İlmi, Arap dilinin bu memleketlerde edebiyat ve edebiyat tarihi ile diğer edebî sanatlara hem kaynak hem de ilham olmuştur. Böylece Hadis de Arap dilinin korunmasını sağlayan önemli bir ilim dalı olmuştur.

Bilinen şu ki Kur'an-ı Kerim, İslam dininin usul ve ahkam konularını toplu olarak zikretmiştir. Hadisler de toplu olarak zikredilen ve mana itibariyle kapalı olan ve anlaşılmayan lafızları açıklamıştır. Cahiliye döneminde kullanılmayan dini ilimlere ait kavramların kullanılmasını sağlamıştır. Arap dilinin üstünlüğünden dolayı bu yeni lafızların kapsamı genişlemiştir. Bu lafızlar, genel olarak mecazen kullanıldıkları manaların dışında başka manalarda kullanılmamıştır.

Peygamberimiz, (s.a.v.) Arap diline çok sayıda yeni belîğ (açık, düzgün, edebî sanatı da olan) ifadeler ve lafızlar ilave etmiştir. *(Saferü'l-evvel lafzını Muharrem diye isimlendirdiği gibi: Muharrem ayı "saferü'l-evvel" veya "saferü'l-muharrem", ikinci ay ise "saferü's-sânî" diye adlandırılmakta, her iki ay "saferân" adıyla anılmaktaydı. Önceleri sıfat olarak kullanılan muharrem kelimesi daha sonra bu ayın adı olmuş, ikinci safer de yalnızca safer olarak isimlendirilmiştir.*[9]) Peygamberimiz, (s.a.v.) Araplar'ın daha önce bilmedikleri lafız ve terkipleri ayırıyordu. Çünkü Arapların anlamadıkları bu yeni lafız ve terimlerin ne manaya geldiğini soracaklarını bildiğinden dolayı çoğu zaman daha sorulmadan kendisi açıklamıştır. Bu gibi durumlar ise sonuç olarak dilde yeni kullanılan lafızları ve uslûpları doğurmuştur.

Hadis, bazı dini ilimlerin ve Arapçanın inşa (kuruluş) ediliş merkezi olmuştur. Böylece Hadis dersleriyle hadis ilminin ortaya çıkışı sağlanarak bu hadislerin zamanla şerhi (açıklaması) yapılmıştır. Hadisle ilgili olan terimlerin anlamları, kısımları ve rivayetlerin durumları, hadis ilmi aracılığıyla açıklanmıştır. Bu ilim aracılığıyla Arap dili, lafızlar ve müstelahatlar (terimler) bakımından büyük bir servet elde etmiştir.

Hadis, Arap dilinin terbiyesinin sağlanmasına yardım etmesinin yanında Belağat ilminde kullanılan zor olan terimlerin ve üsluplardaki karışıklığın giderilmesi, ilmi beyanın ve üslupların selameti için açıklık, güzellik ve kolaylık sağlamıştır.

9 TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt, 35; syf. 450-451 Safer md.

Alimler, İslam aleminin asırlar boyu gelen farklılıklarından dolayı hadisi ezberlemiş, açıklamış ve ondan alıntı yapıp delil olarak sunmuşlardır. Bundan dolayıdır ki birinci kaynak olan Kur'an-ı Kerim'in tefsirinden sonra Hadis, İslamî kural ve kaidelerine büyük bir etkisi olduğu için ikinci kaynak olarak kabul edilmiştir.

Şairler, hatipler ve yazarlar, Hadisten etkilenip ondan alıntı yapmış olup Hadisin metotlardaki gidişat yolunu öğrenmeye çalışarak özellikle de Peygamber (s.a.v.) medresesini yükseltmek için uğraş vermişlerdir.[10]

GÜNÜMÜZDE ARAPÇANIN KONUŞULDUĞU YERLER

Arapça, bugün Arap Dünyasında tüm lehçeleri ile birlikte 420 milyonu aşkın kişi tarafından konuşulduğu tahmin edilmekte olup 22 ülkede resmi dil konumundadır. Arapça; sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan da oldukça önemli bir konuma sahiptir. Arapça, yalnız onu konuşan 420 milyonu aşkın kişinin değil aynı zamanda Asya, Afrika, Avrupa, Amerika ve dünyanın pek çok yerinde yaşayan yaklaşık 1,5 milyar Müslümanın da ortak dilidir. Söz konusu alanlarda ve sahalarda Arapçanın değer kazanması; öncelikle İslam'ın kaynak kitabı olan Kur'ân-ı Kerim'in Arapça olması, İslam Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v)'in Arap bir kabile olan Kureyş'ten olması, İmanı ve İslam dairesine giren ve sayıları milyonları aşan Müslümanların ortak kültür ve medeniyetlerinin dili olmasınından kaynaklanmaktadır.[11]

Arapça, Arap Dünyasına sınır komşusu olan Mali, Nijer, Çad, Eritre, Cibuti, Etiyopya ve Somali gibi pek çok ülkede de önemli bir dildir. Aynı zamanda Türkiye'nin güney kesiminde ve İran'ın güneybatısında bazı yerlerde de Arapça konuşanlar bulunmaktadır. Öte yandan ise Arapların, Arap Dünyası dışındaki ülkelere göçüyle Arapça, dünyanın dört bir köşesine yayılmıştır.

Arapça 1974'ten beri Birleşmiş Milletler'de de resmi dil statüsündedir.[12] Dünyanın en eski ve kadim halkı olan Sami Halklarının bir mensubu olan Araplar, pek tabii kadim tarihlerinin hakkını veren köklü ve derin bir dile, dünyada birlikte yaşadığı tüm halkların dillerine nüfûz eden, fakat tek bir kelime bile dışarıdan almayan harika ötesi bir dildir. Gerek İslamiyet'in dili olması, gerekse bilim ve sanata uygun yapısı ile Dünya'da bir halk tarafından en fazla konuşulan 3., en yaygın 5. dil olmakla birlikte, Birleşmiş Milletler'in 6 resmî dilinden birisidir.

---

10 İslam'ın İlk Asrında Kur'anın ve Hadisin Arap Dili ve Edebiyatına Olan Tesiri , Muzaffer Özli, Fırat Ü. İlahiyat Fak. Dergisi. syf.234, Sayı: 2, 1997

11 Şiir ve Nesir Bağlamında Arapça'nın İslam Kültüründeki Yeri, Yahya Katipoğlu, Harran Ü. İlahiyat Fak. Dergisi. S.3, Sayı: 19. Ocak-Haziran 2008

12 https://tr.wikipedia.org/wiki/Arapça

KIYAS

MUHTAL VE FAHÛR ARASINDAKİ FARK NEDİR ?

مُخْتَالٌ - فَخُورٌ

Muhtâl مُخْتَالٌ

Arapçada خَالَ يَخَالُ خَيْلًا ، خِيلَةً ، خَيَلَانًا fiili, farz etmek, fikir yürütmek, hayal[1] etmek, düş kurmak, kabul etmek, zannetmek[2] varsaymak, sezinlemek, büyüklenmek[3]

1 لَوْ كَانَتْ أَحْلَامُكَ فِي بِئْرِ يُوسُفَ أُلْقِيَتْ وَنَفْسُكَ تَرْجُو لِقَاءَ الْقَافِلَةِ

Hayallerin, Yusuf'un kuyusuna düşse de mutlaka bir kafilenin geleceğine inan! Bu hayatta; Hayalde gör, rüyada gör, düşte gör; bir de düş de gör.

2 لَسْتُ كَمَا تَظُنُّ وَلَنْ أَكُونَ كَمَا تَرْغَبُ

Sandığın gibi değilim, istediğin gibi de olamam.

3 Arapçada Büyüklenme Çeşitleri

فَرِحَ يَفْرَحُ فَرَحًا : Bu fiil ile sevincin şımarmaya evrilerek aklın belirlediği kurallara uygun olmayan bir mutluluktan kaynaklanması olup çoğu zaman yerilmiştir.

لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ :Kasas, 28/76

Şımarma, Allah şımarıkları sevmez.

بَطِرَ يَبْطَرُ بَطَرًا : Şımarma konusunda elde ettiği nimeti kendine mal ederek uygun yerde harcamamak olup فَرِحَ fiilinin bir üst seviyesidir. İnsanın kendisine verilen nimeti kötüye kullanmak ve onu uygun olmayan yerlerde harcamaktan kaynaklanan bir tür hastalık hali olup şımarıklığın bir seviyesidir.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا :Kasas, 28/58

Biz nimetler içinde şımaran nice memleket halkını helâk etmişizdir.

أَشِرَ يَأْشَرُ أَشِرًا: Şımarıklığı ve insanları küçük görmesi, tamamen elindeki nimete dayalı olması, maddi imkansızlık çekenleri kendisinden aşağı görmesi ve kendisini oldukça büyük görmesi demektir.

ءَأُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ :Kamer, 54/25

Bizim aramızdan vahiy ona mı verildi? Hayır o, yalancının ve şımarığın biridir.

سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ :Kamer, 54/26

Onlar yarın bilecekler: Kimmiş yalancı, kimmiş şımarık!

Ders: Nimetle veya başkasına nimet ve ikram sunmakla övünmek yasaklanmıştır. Minneti ve temennîsi yalnız Allah'a olan bir kalbin ömrü daha uzundur.

وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ :Müddessir, 74/6

Yaptığın iyiliği başa kakma!

a) Ey Peygamber! Sakın şerefli ve değerli peygamberlik vazifesinin külfet ve meşakkatini çok görme, bunlara gönül rızası ile katlan.

b) Karşılığında daha fazlasını bekleyerek iyilik etme. Şevkânî'ye göre yüce ahlâk sahibi peygamberin böyle bir davranışta bulunması ona haram kılınmıştır; ancak ümmeti için mübahtır.

c) Fakir fukaraya yaptığın yardımı çok görme, fakirleşmekten korkmayan kimselerin verdiği gibi sen de çokça ver. Kur'an Yolu Tefsiri Cilt: 5 Sayfa: 495

Ders: Kendini fazla abartma, ömür kısa Ey Beşer! Bu âyet-i kerimede Aksam-ı Seba'dan olan Muzaaf fiil مَنَّ burada لَا تَمْنُنْ şeklinde ötre ile değil izhar لَا تَمْنُنْ formunda olup sonunda şedde yerine cezm vardır; yani aslen şeddeli olan fiil, cezm ile de yazılmış olup cezmin kesinlik anlamı vurgulanarak konunun önemine dikkat çekilmek istenmiştir diyebiliriz. Allahu Alem. Hz. Ali (ra) Efendimize حَنَانٌ ve مَنَانٌ ne demektir diye sormuşlar, şöyle demiş:

kibirlenmek[4] vb. anlamlara gelmektedir. Bu kökten gelen خُيَلَاءُ kelimesi ise insanın kendinde bir üstünlük olduğunu hayal ederek büyüklük taslama haline bürünme girişiminin adıdır. Bu kelimeden esinlenerek kendisini olduğundan fazla büyük ve farklı göstermek isteyenleri nitelemek için لَوْلَا الْخُيَلَاءُ لَهَلَكَ الْفُقَرَاءُ tabiri[5] kullanılmaktadır.

Tef'il babından تَخْيِيلٌ formunda bir şeyin hayalini (kişiler, sûretler,[6] şekil, resim vb.) zihinde canlandırmaktır.

يُخَيَّلُ إِلَيَّ أَنَّهُ يُدَبِّرُ لَنَا الْمَكَائِدَ

Bana öyle geliyor ki, o bize tuzak[7] kuruyor.

• **Hannân** حَنَّانٌ : Kendisinden yüz çevirsen de yine de sana sırtını dönmeyen ve seni asla yalnız bırakmayan.
• **Mennân** مَنَّانٌ : Sen daha kendisinden istemeden sana bol bol ikrâm etmeye başlayan.
Öte yandan bu iki anlam, Allah'ın Rahmet sıfatının 2 tecellîsidir.

4 Arapçada Enfun أَنْفٌ burun demektir. Bu kelime أَنِفَ يَأْنَفُ أَنَفًا fiilinden "büyüklenmek, yapmaya tenezzül etmemek vb. anlamlara gelmektedir. İnsana maddî hastalıklar, en hızlı burun yoluyla bulaşır. Burun, kibir vb. manevî hastalıklara da sebep olmaktadır.
Ders: Burnumuza sahip çıkarak, maddi ve manevî hastalıklardan korunmak mümkündür.

5 Açıklama: Kendisini olduğundan farklı gösterme durumu olmasaydı, bu durumda olan kimseler helâk olurdu.

6 Arapçada Sûre سُورَةٌ kelimesi, sözlükte "yüksek mevki ve konum" demektir. Şehrin surları da bu kökten gelir. Kur'ân-ı Kerim'in sûreleri de âyetleri kuşatıp çevrelediği için bu ismi almıştır. Arapçada سُورَةٌ sûre, çevrelemek, sarmak; سِيرَةٌ bir kimsenin içi, ahlâkı; صُورَةٌ ise dış görünüş, şekil, şemâl vb. anlamlara gelir. Aralarında bir harf fark vardır. Sûreler ile Allah'ın nazar ettiği sîreti çevreleyen ve koruma altına alan kimsenin sûreti de hoş olur.
Öte yandan; Sîret, سِيرَةٌ bir kimsenin ahlâkının ve karakterinin, sûretine yani dışına yansıyan davranışı demektir. Sîreti, sûretine uymayan kimse, olduğu gibi görünmeyen kimse demektir.
"Bir kimseyi sırf güzelliği için sevmek mümkün mü? Bu bir heykeli sevmek gibi bir şey olmaz mı ?" diye sorar Tolstoy. Victor Hugo da onu şöyle destekler: "Sadece bedenleri, şekilleri, görüntüleri sevenlere ne yazık. Ölüm her şeyi yok edecek; ruhları sevmeyi deneyin."

لَا تَخْدَعْكَ الْمَظَاهِرُ فَهُدُوءُ الْمَقَابِرِ لَا يَعْنِي أَنَّ الْجَمِيعَ فِي الْجَنَّةِ

Dış görünüş/görünüm, seni aldatmasın; kabirlerin sessizliği (durgunluğu) herkesin cennette olduğu anlamına gelmez. (herkesin mutlu olması demek değildir)

أَرْوَاحُنَا تَتَعَافَى بِالْقُرْبِ مِنَ اللهِ تَعَالَى

Ruhlarımız, Allah'a yakın olunca iyileşir; şifâ bulur.

لَنْ يَنَالَ اللهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ Hac, 22/37

Bu kurbanların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır! Fakat Allah'a ulaşacak olan sadece sizin takvânızdır.
Takvânın en kısa tarifi nedir?

اَلتَّقْوَى أَنْ لَا تَشْعُرَ بِفَقْدِ شَيْءٍ تَرَكْتَهُ لِلّٰهِ تَعَالَى

Takvâ, Allah için terk ettiğin bir şeyin yokluğunu hissetmemendir!

7 Arapçada فَخٌّ يَفُخُّ فَخًّا tuzak, hile, kapan ve desise kurmak vb. anlamlara gelir. Fah-

Tefe'ul babından ise تَخَيُّلٌ olarak tüm bu zihinde canlandırılanları düşünmek anlamına gelir.

تَخَيَّلْ أَنَّكَ نَجَحْتَ فِي الْاِمْتِحَانِ

Sınavda başarılı olduğunu düşün, hayal et.

Bu fiil[8] iftiâl babına nakledildiğinde اِخْتِيَالٌ يَخْتَالُ اِخْتَالَ formuna dönüşür. Bu durumda anlamı, kişinin kendisini, ailesini veya soyunu beğenmesi, dayılanması, çalımlı ve kasıla kasıla yürümesi vb. anlamlara gelmektedir. Buradan hareketle hayal kurmak da mecazî anlam olarak gerçek yaşama ve gerçekliğe dayılanmak, efelenmek anlamlarına gelmektedir.

Fahûr فَخُورٌ

Fahûr, فَخُورٌ kişinin, insanları hakir görerek övünmesi demektir.

Arapçada فَخَرَ يَفْخَرُ فَخْرًا ، فَخَارًا fiili, kişinin kendisi ile, mal-makam gibi insanın dışında olan şeylerle ve kendisine verilen ikram ve imkanlarla böbürlenerek

hun فَخٌّ tuzak, kapan ve hile demektir. Bu fiilden türeyen "fahha basmak" Türkçede deyim olarak "faka basmak; tuzağa düşmek, aldatılmak" anlamlarında kullanılmaktadır.

8 Arapçada; Mâzî fiiller mebnîdir; hepsinin üzerine geçmişte binâ edilen şeyler vardır. Geçmişten ders al ama geçmişe takılı kalma, çünkü geçmişi yüceltmek, şimdinin hakkını veremeyenin tesellisidir derler. Mâzî; geride kalmış, yaşanıp bitmiş demek olsa da, içimizde bir yara olsa da Mâzî, مَاضِي imza إِمْضَاءٌ ile aynı köktendir. İmza da bir iş bitiminde atılır ve o işin gereği yapılır. Muzârî fiiller murabtır; Şimdiki zaman ve geleceğe dâir umutlar barındırır. Sonuç olarak; geçmişe binâ edilenler ile geleceğe uzanan tecrübe yolculuğunun adıdır Arapça... Arapça diyor ki: Bana gelen, yüreğiyle gelsin! Özetle; Arapça, ilim yolcularının sırt çantasında taşıması gereken cevherdir!

Unutmamak gerekiyor ki; İlmin kuyusu derindir! Taş attığınız zaman hemen ses gelmez; emeğiniz ve çabanız olan taşları atmaya devam edin, su sesi elbette bir gün gelecektir; ümit kesmeden çalışmaya devam...

O halde sen de كُنْ اَمَلًا وَلَا تَكُنْ اَلَمًا Emel ol; yani ümit ol, elem olma; yani acı olma! Kısaca; bu hayatta insan, ya emel olur ya da elem; emel olamıyorsan, hiç değilse elem olma!

9 كَأْسٌ kelimesinin çoğulu كُؤُوسٌ şeklindedir. Bardakta içecek olup kulpu varsa كَأْسٌ denilir.

كُوبٌ kelimesinin çoğulu أَكْوَابٌ şeklindedir. Bardakta içecek olmayıp kulpu da yoksa كُوبٌ denilir.

Bir bardak suyun içine buz attım, temel maddeleri aynı olmasına rağmen:

- Birisi sıcak diğeri ise soğuktu.
- Birisi, diğerini ısıttı, diğeri de ona serinlik verdi.
- Birbirlerine zarar değil fayda sağladılar.
- Sonunda birisi eridi ve diğerinde kayboldu; bir oldular, can oldular. Birbirlerini küçük görmeden yaşamlarına devam ettiler.

10 Arapçada;

اِتَّسَمَ يَتَّسِمُ اِتِّسَامًا بِـ : Ayırt edici bir özellik ile diğer şeylerden ayrı ve özel olma du-

insanları hakir görerek[9] övünmesi anlamına gelmektedir. Bu kökten gelen فَاخِرٌ kelimesi günlük dilde değerli, kıymetli, lüks, kendisiyle övünülen, birinci sınıf kalitede olan şeylere sıfat[10] olarak kullanılır.[11] Bu anlamda شَقَّةٌ فَاخِرَةٌ Lüks daire demektir. Aynı kökten gelen فَخَّارٌ kelimesi çömlek demek olup vurulduğunda çıkardığı sesten dolayı bu ismi almıştır; öyle ki çok fazla övünen kişi anlamında isimlendirilmiştir.[12] İnsanın bu anlamda çıkardığı sese de tını diyebiliriz.[13]

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ

O insanı çömlek gibi, vurulduğunda çınlayan, kupkuru bir çamurdan yarattı.[14]

Bu kelime, iftiâl babına nakledildiğinde اِفْتَخَرَ يَفْتَخِرُ اِفْتِخَارًا şeklinde olur ve anlamı, kişinin daha çok olumlu anlamda başkasıyla övünmesi, onur duyması vb. manalara gelmektedir. Bu iki kelime, (Muhtal مُخْتَالٌ ve Fahûr فَخُورٌ) Kur'an-ı Kerim'de 3 ayet-i kerime'de aşağıdaki gibi geçmektedir.

rumunun bilinir ve kalıcı olma hali demektir. وَسَمَ fiili damgalamak, dağlamak vb. anlamlara gelir. Kişiye bir özelliğin damgalanması demektir.

Bu anlamların yanında ayrıca V-S-M وَسَمَ fiili, işlemenin bedene yapılması anlamına da gelirken, N-K-Ş نَقَشَ fiili işlemenin duvara, R-K-Ş رَقَشَ fiili ise kağıt üzerine işleme/boyama yapmak demektir.

İmâm Suyûtî, El-Müzhir fî Ulumi'l-Luga

صَدِيقِي يَتَّسِمُ بِرُوحِ الْمَسْؤُولِيَّةِ

Arkadaşım sorumluluk ruhu taşıyor. (sorumluluk ruhu, kişinin özelliği olmuştur)

اِتَّصَفَ يَتَّصِفُ اِتِّصَافًا بِ: Ayırt edici bir özellik ile diğer şeylerden ayrı ve özel olarak geçici şöhrete dayalı bilinirlik hali

صَدِيقِي يَتَّصِفُ بِالشَّهَامَةِ وَالْمُرُوءَةِ وَالْكَرَمِ

Arkadaşım kahramanlık, mertlik ve cömertlik özelliklerine sahiptir. (bu vasıflar, kişiyi alanında bilinir ve tanınır kılmıştır)

11 كَمْ مِنْ جَوَارِبَ فَاخِرَةٍ بِخَارِجِهَا أَحْذِيَةٌ مُمَزَّقَةٌ

Dışında yırtık ayakkabılar olan nice lüks çoraplar vardır.

مَا فَائِدَةُ الدُّنْيَا الْوَاسِعَةِ إِذَا كَانَ حِذَاؤُكَ ضَيِّقًا ؟

Ayakkabın dar olduktan sonra Dünya geniş olsa neye yarar?

12 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, فخر f-h-r md.

13 Arapçada;

Tanne طَنَّ يَطِنُّ طَنِينًا fiili, vızlamak, tınlamak, vınlamak, çınlamak, uğuldamak vb. anlamlara gelir.

Tâne طَانَ يَطِينُ طِينٌ ، طِينَةٌ yapı, mizaç, huy, çamur, balçık vb. anlamlara gelmektedir.

Ders: Kişinin, tıyneti ne ise çıkardığı tınısı da o olacaktır. Ayrıca; Türkçede "hımmm" sesini çıkarmanın kökeni, Arapçada هَمْهَمَ fiilinden gelir. Bu fiilin anlamı, söylenmek, mızmızlanmak, uğuldayarak ses çıkarmak vb. anlamlara gelmektedir.

Hemheme - هَمْهَمَ: Hımmm sesi çıkardı.

اَلنَّاسُ كَالْآلَاتِ الْمُوسِيقِيَّةِ صَوْتُهَا يَعْتَمِدُ عَلَى مَنْ يَمَسُّهَا!

İnsanlar, enstrümanlar gibidir; çıkardığı ses, dokunan kimseye göre değişir! Peki dokunmak nedir?

لَا يُمْكِنُكَ مُلَامَسَةُ السَّمَاءِ إِلَّا بِقَلْبِكَ

Gökyüzüne sadece kalbinle dokunabilirsin!

14 Rahmân, 55/14. Arapçada خَلَقَ fiili, bir şeyi aslı ve örneği olmadan yaratmak iken حَلَقَ fiili ise tıraş etmek anlamı olup حَلَّاقٌ berber demektir. Aralarında sadece bir nokta fark vardır ama anlam kökten değişmektedir.

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

Allah, hiçbir kibirleneni, övüngeni sevmez.[15]

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالاً فَخُوراً

Allah kendini beğenen ve böbürlenip duran kimseyi asla sevmez.[16]

وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

Allah kendini beğenen, başkalarına karşı böbürlenen hiç kimseyi sevmez.[17]

Bu kibir[18] ve övünme anlamlarının yanında اِخْتَالَ fiilinin kelimenin kök anlamında ayrıca mecazen şu anlam da vardır: Arapçada خَالٌ dayı demektir. Kelimenin kökünün, خَالَ يَخَالُ خَيْلًا olup "hayal etmek, varsaymak, büyüklenmek" vb. anlamlara geldiğini yukarıda belirtmiştik. Bunun yanında Arapçada خَيْلٌ kelimesinin anlamı AT demektir. Kelimenin çoğul halleri ise خُيُولٌ ve أَخَايِلُ şeklindedir. Buradan hareketle, mecâzî olarak hayal kuran kimseler de bir bakıma düş aleminde atlara binerek uzaklara giderler. At anlamına gelen خَيْلٌ kelimesi ile ilgili âyet-i kerimeler:

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ

Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın.[19]

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ

Hem binesiniz diye, hem de süs olarak atları, katırları ve merkepleri de yarattı. Bilemeyeceğiniz daha nice şeyleri de yaratır.[20]

15 Lokman, 31/18
16 Nisâ, 4/36
17 Hadîd, 57/23
18 اَلْغُرُورُ يَجْعَلُ الْإِنْسَانَ صَبَّارًا حَزِينًا لَا يَسْتَطِيعُ أَحَدٌ اِحْتِضَانَهُ
Kibir, insanı kimsenin sarılmaya ve kucaklamaya gücü yetmediği üzüntülü bir kaktüse çevirir.
19 Enfâl, 8/60. Burada خَيْلٌ kelimesi, ile hem at hem de atlı anlamı mevcuttur.
20 Nahl, 16/8

21 Arapçada صَوْتٌ Savt kelimesi, "Ses" demek olup صَمْتٌ Samt ise "Suskunluk" demektir. İki kelime arasındaki fark "Vâv و" ve "Mîm م" harfleridir. Vâv ve Mîm dudak harfi olup ses dudaktan, suskunluk ise yürekten çıkar. İnsan, Anne karnında Vâv'a benzer; çıkardığı ses, onun varlığına işarettir. Secde halinde ise Mîm gibidir. İnsanın, suskunluğunu sadece secdede Rabbine arz etmesi de bundandır. Sonuç olarak; Secde ne güzel bir şey, yere fısıldıyorsun, arş-ı âlâ duyuyor...

Ayrıca Samt صَمْتٌ kelimesinin, suskunluk anlamının yanında defnetmek anlamı da vardır. Yaşanılanları, hatıraları ve duyguları gömmek ve onlarla vedalaşmak demektir. Vâv gibi iki büklüm olan insandan ses çıkabilir ama Mîm gibi Secde halinde olmak, suskunluğun beden bulmuş halidir.

اَلذِّكْرَيَاتُ تَبْقَى وَأَصْحَابُهَا يَرْحَلُونَ

Hatıralar kalır, sahipleri göç eder gider!

اَلذِّكْرَيَاتُ أَوْفَى مِنْ أَصْحَابِهَا

Hatıralar, sahiplerinden daha vefalıdır!

بَعْضُ الذِّكْرَيَاتِ تَتَنَفَّسُ بِعُمْقٍ

Bazı hatıralar derin nefes alır!

أَنْتَ تَنْسَى وَتَهْزُّكَ الذِّكْرَيَاتُ

Sen unutursun, hatıralar seni sarsarak uyarır!

اَلصَّمْتُ فِي أَعْمَاقِ الْحُبِّ نَوْعٌ آخَرُ مِنَ الْعِتَابِ

Suskunluk, sevginin derinliklerinde olan sitemin farklı bir türüdür.

Arapçada Hatıra ile Hafıza farkı nedir?

Hatıra خَاطِرَةٌ : Yaşanan ve geçmişte kalan şey; kökü خَطَرَ olup tehlike vb. anlama gelir. Yaşanmış olumsuz anılara verilen isim olup her zaman hatırlanmak istenmez.

Hâfıza ذَاكِرَةٌ : Yaşanan olayların akılda tutulması, sürekli anılması ve bu olayların kıymet ve değerinden dolayı her zaman kişinin zikrinde, fikrinde ve dilinde olmasıdır. Zikrâ ذِكْرَى da bu kökten gelir ve olumlu, güzel ve hoş anının ismi olup her yaşanılan şey, Zikrâ ذِكْرَى olmamaktadır. Sevgi, biraz yürek ister, herkes aklında kaldığı kadar yaşatacak sizi; öyleyse sözlerinize ve davranışlarınıza dikkat edin ki ölmeyesiniz...

Arapçada "senin hatırına, senin için" anlamına gelen kalıplar:

كَرَامَاتَكَ - كَرَمًا لَكَ-كَرَامَةً لَكَ - كَرَمَةً لَكَ - إِكْرَامًا لَكَ

Senin için! Senin sevabına! Senin hatırına! Senin iyiliğine! Senin adına! vb. anlamlara gelmektedir.

اَلصَّمْتُ بَيْنَ الْعَارِفِينَ كَلَامٌ

Suskunluk, (ihtiyaç olmadan konuşmamak) arifler arasında bir ifade şeklidir.

Hatıralar, Vedâları kendisinde barındıran ve besleyen şeylerdir.

Veda etmek, kesinlikle terkediş değildir. Arapçada veda, وَدَاعٌ geçici, süreli ayrılık demektir.

Veda وَدَاعٌ : Geçici ayrılık hali iken, Vediatûn وَدِيعَةٌ : Geçici süre ayrı kalınan eşya vb. demektir.

Veda Hutbesi خُطْبَةُ الْوَدَاعِ : Ahirette tekrar buluşmak üzere yapılan geçici ayrılıkta okunan hutbedir.

Vedîun وَدِيعٌ : Yumuşak huylu, uysal kimse; kendisini Allah'a emanet eden kişi demektir.

مَعَ كُلِّ وَدَاعٍ يَتَعَلَّمُ الْإِنْسَانُ شَيْئًا أَكْثَرَ فَأَكْثَرَ

Her veda ile insan, daha çok şey öğrenir.

Arapçada وَدَاعٌ Veda, geçici ayrılık olup وَفَاءٌ Vefâ ise bu ayrılıktan kaynaklanan geçici terkedişin acı ve hüzünlerine karşı ayrılığı korumak demektir. Vedâ süresince Vefâ olmazsa, Vedâ edilen bütünlüğünü koruyamaz; dağılır gider. Vefâ sürekli olduğunda ise Vedâ edilene kavuşmak da bir o kadar mutluluk verir.

Gitmek isteyen kimse, "Vedâ وَدَاعٌ" kelimesini kullansa da sen yine de "مَعَ السَّلَامَةِ Selametle" ifadesini kullan!

Vefânın hediyesi Vuslattır!

Onun için de;

SAMT[21] VE SÜKÛT ARASINDAKİ FARK NEDİR ?

اَلصَّمْتُ - اَلسُّكُوتُ

Genel anlamda bu iki kelime de susmak demek olup aralarındaki ince fark şöyledir: Arapçada صَمَتَ يَصْمُتُ صَمْتًا fiili, sessizlik, suskunluk[22] durgunluk, konuşmama vb. anlamlara gelmektedir. Bu Samt kelimesi ile daha çok ses tellerini titretmeden sakin olmak, sessiz olmak anlamını elde etmekteyiz. Susmak anlamına gelen Samt,[23] صَمْتٌ edep ve hikmetten kaynaklı olan bir susma eylemidir. Yani kişinin bu fiil ile susma eyleminde bir hikmet içeren sebep ve vesile bulunmaktadır.

Arapçada سَكَتَ يَسْكُتُ سُكُوتًا fiili, ses çıkarmamak, cevap vermemek, sesi kesmek, durumu ve olayı susarak karşılamak vb. anlamlara gelmektedir. Genel olarak susmak anlamına gelen Sükût, سُكُوتٌ korkudan veya endişeden dolayı susmak demektir. Özetle bu iki fiil arasındaki fark; Samt, bilgiye ve ileri görüşlülüğe daya-

مَنْ أَسَاءَ الوَصْلَ يُنْسَى

Vuslata değer vermeyen kimse unutulur.

Ayrıca; Arapçada Vefâ وَفَاءٌ kelimesi, tamamlamak, yerine getirmek vb. anlamlarının yanında bir anlamı da "eksiği kapatmak" demektir. Böyle bir anlamı olan kelimenin, samimi dost demek olan صَدِيقٌ kelimesinin dışında başka bir kelime ile beraber kullanılmaması da oldukça doğaldır.

Ayrılığın, vuslata ermesinden sonra, kurulacak ilk cümle şu olabilir:

مَنْ يَدْرِي كَمْ مَرَّةٌ أَعَدْتُ قِرَاءَةَ رَسَائِلِكَ وَأَنْتَ لَا تَعْلَمُ

Senin haberin yokken, kim bilir yazdıklarını tekrar tekrar kaç kere okudum.

Salât, hakîkî vuslattır!

Arapçada صَلَاةٌ kelimesi, "Namaz" demek olup aslî harfleri صلوة şeklindedir. Öte yandan صلوة kelimesi ile "Kalben buluşmak" anlamına gelen Vuslat وُصْلَةٌ kelimesi de aynı harflerden oluşur. Namaz vuslattır; en güzele bağlanmak ve O'na kavuşmaktır. Bu açıdan bakıldığında, vefânın bir özelliği de uzun süreli yani ebedî olmasıdır. İnsan bedeni, rûh varsa vardır yani bekâdır vefâ değil. Dünya ebedî değildir yani sonu fenâdır (yok oluştur) Sevgi ise ebedidir; sevgi her zaman vefâdır. Acıyı her zaman seven ve vefalı olan taraf çeker. Buna göre; en çabuk kuruyan şey gözyaşı ise en hızlı unutulan şey ise yapılan iyiliktir.

Veda Kelimesinin Tamamen Zıddı (Sürekli Terkediş)

Arapçada وَذَرَ يَذَرُ bir işi veya bir kişi ile irtibatı tamamen kesmektir.

وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ Müzzemmil, 73/11:

O yalanlayıcıları tamamen bana bırak.

(onlarla ilgileneyim, sen tamamen işine odaklan)

22 لِكُلِّ شَيْءٍ إِيقَاعٌ حَتَّى الصَّمْتِ

Her şeyin bir ritmi vardır, suskunluğun bile.

شَهِدْتُ أَنَّ الصَّمْتَ يَقْتُلُ عِدَّةَ أَشْيَاءَ وَيُدَمِّرُهَا

Sessizliğin/suskunluğun, birçok şeyi öldürdüğüne ve yok ettiğine şahit oldum.

23 Siz, onun anlamayacağını bildiğiniz için susunca, o sizin söyleyecek sözünüz bittiği için sustuğunuzu sanıyor.

مَنْ لَا يَشْعُرُ بِصَمْتِكَ لَنْ يَفْهَمَ حَدِيثَكَ أَيْضاً

Suskunluğunun sebebini hissetmeyen kimse, konuşmanı da anlamayacaktır.

lı ve sabır[24] ekseninde sergilenen sessizlik iken, Sükût korku, panikleme veya kaybetme endişesi[25] ve düşüncesiyle sergilenen sessizliktir.[26]

Sekt سَكْتٌ mastarından türeyen sekte سَكْتَةٌ ise terim olarak sözlükte "susmak, iki nağme arasını nefes almadan ayırmak" anlamında olup "Kur'an-ı Kerim'i tilâvet (okurken) ederken[27] iki kelime veya harf arasında nefes alıp vermeden çok kısa bir süre duraklamak demektir. Sektenin uygulanışı şöyledir: Kur'an-ı Kerim okurken sekte yapılacak harf veya kelime üzerinde durulur, nefes almadan kısa bir süre beklenir, ardından okumaya devam edilir. Bekleme süresi vakıf süresinden daha azdır ve okuyuş hızına göre değişiklik göstermekle birlikte ortalama iki hareke (bir elif) miktarı kadardır.[28]

24 اَلصَّبْرُ لَيْسَ التَّخَلِّيَ أَبَدًا بَلْ تَأْجِيلُ قَافِلَةِ الْأَمَلِ إِلَى الْغَدِ
Sabır, asla vazgeçmek değil; umut kervanını yarına ertelemektir.
Arapçada; Sabır صَبْرٌ ile derinlemesine görmek, basîretle anlamak demek olan بَصَرٌ kelimesi aynı harflerden oluşmaktadır. Beklemek demek olan اِنْتِظَارٌ İntizâr'ın kökü, bakmak demek olan نَظَرٌ nazardır. Yani bakmak için beklemek, görmek için ise sabır şarttır! İntizâr'ın; yani bu bekleyişin türü, beklenilen şeyin, yakın zamanda geleceğini umarak, yollarını gözleyerek ve gelme ümidini yitirmeyerek beklemek demektir. Hz. Yakup (as) da "bana düşen sabretmektir" derken, biricik oğluna bakmak değil onu görmek için sabrı tercih etmiştir. Yûsuf, 12/18: فَصَبْرٌ جَمِيلٌ Yakup dedi ki: Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Arapçada (صَبْرٌ) sabır kelimesinin kökünde, acı olma anlamı vardır; acı, insanı güçlü kılar ve dayanma gücünü artırır. Ayrıca sabır, kişinin sabretmesini gerektiren durumların tekrarında, antrenmanlı olmasına vesiledir. Sabır, musîbete karşı yalnızca katlanmak, direnç göstermek vb. anlamlara gelmeyip aynı zamanda, imtihan olarak verilenlere karşı direnme gücünü elde etme becerisi kazanmak demektir.

25 Neml, 27/18: لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ
Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin!
Karıncaların endişelerine ve korkularına bile kitabında yer veren Rabbimiz, senin endişe ve korkularını mı unutacak sanıyorsun? Nedir sendeki bu endişe ey İnsan? Arapçada حَطَمَ fiili, parçalayarak kırmak, دَاسَ fiili ise ayakla ezmek demektir. Bizim gözle görebildiğimiz kadarıyla karıncaların yapısı yumuşak olduğudur fakat yapılan araştırmalar sonucunda Karıncaların 2/3 üçte ikisinin cam benzeri bir maddeden olduğu sonucuna varılmıştır. Burada حَطَمَ fiilinin kullanılmasında yine bir Kur'ânî mucize görmekteyiz. Ne muazzamsın sen Ey Mübarek Kitabımız!
كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ Sad, 38/29
Bu Kitap, sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır.

26 فِي بَعْضِ الْأَوْقَاتِ نَحْتَاجُ إِلَى شُوَيَّةِ هُدُوءٍ
Bazen bir parça sessizliğe ihtiyaç duyarız.

27 Kur'an-ı Kerim Okumak
إِذَا قَرَأْتَ فِي الْأَدَبِ تَزْدَادُ رِقَّةً
Edebiyat okursan, inceliğin artar.
إِذَا قَرَأْتَ فِي التَّارِيخِ تَزْدَادُ عِبْرَةً
Tarih okursan, olaylardan ders çıkarman artar.
إِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ تَزْدَادُ رِقَّةً وَعِبْرَةً وَأَجْراً
Kur'an-ı Kerim okursan, inceliğin, olaylardan ders çıkarman ve mükafaatın artar.

28 TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt, 36; syf. 335 Sekte md.

Bu anlamların yanında سَكَتَ fiili, سَكَتَ عَنْ harfi cerri ile "dinmek, durgun olmak, sakinleşmek" anlamlarına gelir.

وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ اَخَذَ الْاَلْوَاحَ

وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ

Mûsâ'nın öfkesi[29] yatışınca levhaları aldı. Onlardaki yazılarda, rablerinden korkanlar için hidayet ve rahmet (hükümleri) vardı.[30]

İlâveten bu سَكَتَ fiili, سَكَتَ عَلَى harfi cerri ile bir olay veya durum karşısında "metânetli olmak ve o durumu soğukkanlılıkla karşılamak" anlamını barındırır.

سَكَتَ الطِّفْلُ عَلَى وَفَاةِ أَبِيهِ

Çocuk, babasının ölümünü[31] sabırla/metanetle karşıladı.

Bu sessizlik türlerinin yanında Arapçada sessizlik anlamında kullanılan diğer kelimeler ise şöyledir:

Sükûn سُكُونٌ Fiziksel sessizlik: Beden Sükûn eder.

Sükût سُكُوتٌ Korkudan dolayı sessizlik: Akıl Sükût eder.

Sumût صُمُوتٌ Edepten dolayı sessizlik: Gönül Sumût eder.

Sücût سُجُودٌ İçsel huzurun verdiği neşe ve huzurdan dolayı sessizlik: Kul Sücût eder.

Tefvîz تَفْوِيضٌ Allah'a güvenip[32] ona sığınmadan dolayı sessizlik: Her şeyi yalnız O'na havale etmek.

29 Arapçada غَضَبٌ kelimesi öfke, kızgınlık vb. anlamlara gelir. Bu kelimenin eş anlamlısı olan سَخَطٌ/سُخْطٌ/سَخْطٌ kelimesi ile aralarında ince bir fark vardır:

Gazap غَضَبٌ : Büyükten küçüğe veya küçükten büyüğe yönelik olur.

غَضِبَ يَغْضَبُ غَضَبٌ غَضَبًا Öfkelenmek, kızmak, sinirlenmek anlamındadır.

غَضِبَ هَذَا الشَّخْصُ (لِ)لفُلَانٍ Bu kişi, falana kızdı (Lâm ile hayatta olan kimseye kızmak)

غَضِبَ هَذَا الشَّخْصُ (بِ)فُلَانٍ Bu kişi, falana kızdı (Bâ ile hayatta olmayan kimseye kızmak)

Saht/Suht/Sahat سَخَطٌ/سُخْطٌ/سَخْطٌ

Büyükten küçüğe yönelik olan öfke ve kızgınlıktır.

رِضَى الرَّبِّ فِي رِضَى الْوَالِدِ وَسَخَطُ الرَّبِّ فِي سَخَطِ الْوَالِدِ

Allahın rızası, anne ve babanın rızasındadır. Allahın öfkesi de anne babanın öfkesindedir. (Tirmizî, (25) Birr, 3, had. no: 1899)

30 Araf, 7/154. Öfkeliyken Allah'ın kitabından bile uzak durmanın gerekliliği mesajını buradan alabiliriz. Çünkü öfke, istemeden öfkeli kimseyi kitaba saygısızlık yapmaya sevk edebilir.

31 Hayat demek, ölümü beklemek demektir. Az çok hepimiz denizi, yıldızları, ağaçları işte falanları filanları göreceğiz; birçok şeyin tadına bakacağız. Sonra da ister istemez, gidiyorum elveda şarkısını söyleyeceğiz. *Sadri Alışık*

32 كُلُّ اتِّكَاءٍ عَلَى غَيْرِ اللهِ غَرَقٌ

Allah'ın dışındakilere olan her yaslanış ve dayanış, boğulmak demektir.

İnsana dayanma, ölür! Ağaca dayanma, çürür! Duvara dayanma, yıkılır!

وَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ وَكَفَى بِاللهِ وَكِيلًا Ahzâb, 33/3:
Allah'a güvenip sadece ona dayan, koruyucu ve gözetici olarak Allah yeter!
Arapçada bir seslenme şekli vardır ve anlamı şöyledir: يَا سَنَدِي - Ey dayanağım!
اَللّٰهُمَّ أَنْتَ سَنَدِي وَإِنْ غَابَ الْجَمِيعُ عَنِ الْأَنْظَارِ
Allah'ım! Herkes kayıpları oynasa da dayanağım sensin.
Seni yalnız bırakarak yıkmaya çalıştıklarında bu âyet-i kerimeyi hatırla!
فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللهُ
Bu takdirde artık onlara karşı sana Allah yeter! Bakara, 2/137
اَللهُ مَعَنَا وَهٰذَا يَكْفِينَا وَنَحْنُ نَكْتَفِي بِهِ
Allah bizimledir, bu bize yeter; biz de bununla yetiniyoruz ve bundan memnunuz.
ثِقْ بِاللهِ فَابْتَسِمْ وَلَا تَيْأَسْ
Allah'a güven ve gülümse, ümitsiz olma!
Hasbiyallah ne demektir?
فَقُلْ حَسْبِيَ اللهُ
De ki: Allah bana yeter. Tevbe, 9/129
Hesabım O'na aittir; tüm amellerimin hesabını O'na vereceğim. Tüm işlerimde şerre dayalı hesap ve kitap yapmadan ona tevekkül ederek yalnız ona güveniyorum. O'na dayandım, O'na yaslandım ve O'na güvendim demektir.
وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ
O'nu vekil yap! Hûd, 11/123.
Allah'ı bir işte vekil etmek.
فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا
O'nu vekil edin! Müzzemmil, 73/9
Allah'ı bütün işlerinde vekil edinmek.
وَنِعْمَ الْوَكِيلُ
O ne güzel vekildir! Âl-i İmrân, 3/173
اَللهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ
Tegâbun, 64/18:
Allah; O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler.

Ders: Unutma! Allah'tan başkasına dayanan merdivenler, daima yıkılır, çöker ve ayakta kalamaz!

Öte yandan Ha-se-be حَسَبَ kökünden gelen حَسْبِي Hasbî; herhangi bir karşılık beklemeden, gönüllü olarak yalnız Allah rızâsı için yapılan amelleri tanımlayan bir tabirdir.

33 وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ
Sabret! Senin sabrın; dayanma gücün de ancak Allah'ın yardımıyladır. Onların yaptıklarından dolayı da kederlenme; kurmakta oldukları tuzaktan da kaygı duyma! Nahl, 16/127
خَلْفَ الصَّبْرِ أَشْيَاءُ جَمِيلَةٌ تُنْتَظَرُ
!إِرْتَقُوا بِقِرَاءَةِ الْكُتُبِ فَالْقَاعُ مُزْدَحِمٌ
Sabrın arkasında beklenen güzel şeyler vardır...Kitap okuyarak yükselin, ilerleyin ve gelişin, zira dip kalabalık. (Dip demek, okuma eylemindeki eksikliğin fazla olması anlamındadır)
Ruben Chavez der ki; 5 yıl sonra olacağın insan, tamamen bugün okuduğun kitaplara, zaman harcadığın insanlara, tükettiğin gıdalara, alışkanlıklara ve giriştiğin konuşmalara göre şekillenecek.
اَلصَّبْرُ أَجْمَلُ دُعَاءٍ بِلَا لُغَةٍ
Sabır, dili olmayan en güzel duadır!
بِالدُّعَاءِ لَا تَخِيبُ الْأَحْلَامُ
Dua ile hayaller suya düşmez!
Arapçada صَبَرَ direnmek, dayanmak vb. anlama gelirken ثَبَرَ yıkılmak, dağılmak ve bozulmak demektir. Bu iki kelime arasında sadece bir harf farklıdır; Sâd ve peltek Se harfleri...Sâd kadar güçlü olan ve dayanan kimse, peltek Se olan harfinin yormasına maruz kalmaz...Sabreden dağılmaz, bozulmaz ve yıkılmaz.
Arapçada;
İttikâ اِتِّكَاءٌ : Sırtı duvara dayamak
İstinad اِسْتِنَادٌ : Aklı delillere dayamak
İtimad اِعْتِمَادٌ : Yüreği canlılara dayamak
İtikâf اِعْتِكَافٌ : Tüm benliği Rabbe dayamak
34 Sabır صَبْرٌ : Allah'ın takdirine ses çıkarmamaktır.
Rıza رِضَاءٌ : Allah'ın ses çıkarılmayan takdirinden memnun olmaktır.

Sabır[33] صَبْرٌ İmtihandan dolayı sessizlik: Yaşanılanlara gösterilen dayanma gücünden dolayı sessizlik[34]

Arapçada;

بَسَرَ يَبْسُرُ بَسْرًا fiili, bir şeyi zamanı gelmeden önce elde etmeyi istemek, vaktinden önce sabırsız davranmak vb. anlamlara gelir.[35]

صَبَرَ يَصْبِرُ صَبْرًا fiili, direnç göstermek, dayanmak, hedefe ulaşırken çıkan zorluklara karşı çaba göstermek, bekleme sürecinde iken de hedefe ulaşma inancının asla azalmaması demektir.

بَصَرَ يَبْصُرُ بَصَرًا fiili, gözle görmek, bakmak vb. anlamlarının yanında aynı kökten gelen بَصِيرَةٌ kelimesi basiret sahibi olmak, vicdan gözüyle bakmak demektir.[36]

Sonuç olarak;

Sabreden kimse görür.

Kısaca; Sabır, kara bir dikeni yutmak ve diken içini parçalarken bile ses çıkarmamaktır. Sabır, hiçbir şey yapmadan beklemek değil, dayanılması güç olaylar karşısında umudunu yitirmeden mücadele ruhunu canlı ve diri tutarak beklemek ve şikâyet etmeden çabayı sürdürmenin ve bu çaba esnasında yüzünü ekşitmeden, acıyı yudumlamanın adıdır.

35 Müddessir, 74/22: ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ
Sonra yüzünü ekşitti, kaşlarını çattı. (Müddessir, 18-22'de anlatıldığı gibi Velid Bin Muğire ve onun gibi başka fikir dünyalarına savaş açma arzu ve niyetinde olanlardan bahsederken; إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ O, ayetlerimiz kendisine tebliğ edilince onları reddetmek için ne yapacağını şöyle bir düşündü, nasıl davranacağını inceden inceye ölçtü biçti. buyurulur. Sonuç olarak; insanı iyiye ve güzele götürmeyen düşünce, sahibine yüktür, vebaldir; sorumluluk gerektirir. Dinlediği ayetlerin anlamını kavrama gayesi olmadan sonucunu beklemeden sabırsızlık gösterdiği için kaşları çatıldı)

Bu tür düşünenlerin sonu ise şöyledir:

Kıyâmet, 75/24: وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ
Ama o gün, öyle yüzler de vardır ki kararmış (utanç ve pişmanlıktan suratı) ekşiyip (öne kaymıştır).

Ders: Dünyada iken âyetlere ve onun gerektirdiklerine tabi olmayanların ahirette iken buruşacak ve kararacak olan yüzlerinin durumunu pekala görebilmekteyiz. Allah bizleri muhâfaza buyursun.

36 Gözler sadece zihnin algılamaya hazır olduğu şeyleri görür. *Henry Bergson*

Yani; "Basîretin بَصِيرَةٌ" olgunlaşmış olduğu yerde "رُؤْيَةٌ Ru'yet" değil "بصر basar" devreye girer.

ARAPÇADA İKİ TÜRLÜ SARSMA EYLEMİ OLAN HEZZE VE EZZE NEDİR?

هَزَّ - أَزَّ

Bu iki kelime genel manada itmek, titretmek, sarsmak ve silkmek anlamlarına gelmektedir.

Arapçada هَزَّ يَهُزُّ هَزًّا sallamak, silkmek, etki bırakmak, sarsmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu هَزَّ fiilinde HE (hâun) هَاءٌ harfi olup, yumuşak bir şekilde itmek, silkmek demektir.

وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا

Hurmanın dalını kendine doğru silkele; sana taze hurma dökülsün.
Hurma ağacının gövdesini kendine doğru silkele, çek.[37]

Bu هَزَّ fiilinin meydana gelmesinde itilen, sarsılan veya üzerinde etki bırakılmaya çalışılan nesnede herhangi bir zarar veya şiddetli bir sarsıntı olmaz. Ayet-i kerimede de görüldüğü gibi bu silkme işini yapan Hz. Meryem, ağaca herhangi bir zarar vermemiş olup sadece ağacın meyvesini alabilmiştir; buradan hareketle meyve almak için sert değil yumuşak sallamak gerekir yani tatlı sert olmak gerekmektedir. Bunun yanında bu هَزَّ fiili, yeryüzünün sarsılması anlamında kullanılmakta olup fizikî sarsılma anlamına da gelmektedir. Bu fiil, iftial babında اِهْتَزَّ titreyerek kendine gelen bitkinin gelişme ve filizinden çıkma anlamına da gelmektedir.

فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ

...fakat biz onun üzerine su indirdiğimiz zaman, harekete geçer, kabarır
ve her güzel çiftten bitkiler bitirir.[38]

37 Meryem, 19/25. Rabbimiz, birçok âyet-i kerimede bizlerin çabasının olması gerektiğinin önemine vurgu yapmıştır. Kulun gayreti, Rabbimizin ikramını celbeder.

38 Hac, 22/5. Bu âyet-i kerimede kuru toprağın üzerine suyun düşmesiyle meydana gelen aşamalara yer verilir. Kur'an-ı Kerim'in ifadelerinde anlatılan titreşmenin ve kabarmanın önce sadece edebi ifadeler olduğu sanılırken, "Brown Hareket/Titremesi"nin (bir sıvıda yüzen veya asılı parçacıkların rastlantısal hareketi) anlaşılmasıyla Kur'an-ı Kerim'in bu noktada da bir mucize gösterdiğini görebilmekteyiz. Âyet-i kerimede suyun toprağa düşmesiyle oluşan 3 aşamaya dikkat çekilir:

1- Toprağın titreşmesi: Suyun üzerine düşmesiyle topraktaki parçacıkların hareket etmesi.

وَاَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَاۤنٌّ وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ

Asânı at! Musa (asâyı atıp) onu yılan gibi deprenir görünce dönüp arkasına bakmadan kaçtı.[39]

EZZE / أَزَّ

Arapçada أزّ يؤزُّ أزًّا manevî olarak sallamak, yoldan çıkma eğiliminde olanları daha da çok sarsarak hatanın dibine sürüklemektir. Bu fiilde bulunan ا hemze, sertlik, şiddet ve kuvvet anlamını ifade eder. Bu أزّ fiili şiddetli sarsmak iken هزّ ise yumuşak bir şekilde sallamak demektir.

اَلَمْ تَرَ اَنَّاۤ اَرْسَلْنَا الشَّيٰطِيْنَ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ تَؤُزُّهُمْ اَزًّا

Görmedin mi biz şeytanları inkarcıların üzerine salmışız da onları kışkırttıkça kışkırtıyorlar/onları son sistem sarsıyorlar.[40]

Sonuç olarak; Ezze أزّ fiili, sarsmak, Hezze هزّ ise sallamak demektir.

2- Toprağın kabarması: Suyu emen toprağın parçacıklarının hacimce büyümesi ve kabarmanın meydana gelmesi.

3- Toprağın çiftler halinde ürünler vermesi: Bitkilerin filizlenmesi; âyet-i kerimenin de işaret ettiği gibi zevci ve zevcesiyle yani dişiliği ve erkekliğiyle bitkilerin yaratılmaya başlanma aşaması.

39 Neml, 27/10

40 Meryem, 19/83

ARAPÇADA İKİ ÇEŞİT ÜZÜNTÜ NEDİR?

هَمٌّ - حُزْنٌ

Hemmün[41] هَمٌّ

Arapçada هَمَّ يَهُمُّ هَمًّا ، مَهَمَّةً fiili, düşündürmek, ilgilendirmek, zihnini meşgul etmek, kaygılandırmak[42] vb. anlamlara gelmektedir. Bu kelime ayrıca hüzün,[43] kaygı, endişe vb. anlamlara da gelir. Bu anlamların yanında هَمٌّ kelimesi, insanı damla damla eriten hüzün demektir.[44]

Kişinin, geleceğe dâir kendisini sıkıntıya sokacağını sandığı içsel darlık, negatif düşünce ve geçmişte edindiği tecrübelerin gelecekte onu sokacağı çıkmazı düşünmesinden kaynaklanan üzüntü halidir.[45] Bu هَمٌّ kelimesi, genel anlamda üzüntü anlamının yanında karşı tarafta üzüntüye sebep olma niyet ve arzusu[46] nefsânî istek ve arzu[47] belirli bir çaba göstermek[48] niyet ve isteği olmak[49] vb. anlamlara da gelmektedir.

41 Gammun غَمٌّ : Kalbin, meydana gelmiş veya gelmekte olan bir olaydan dolayı kendisi ile içsel kasılma sonucu daralmasıyla ortaya çıkan üzüntü durumudur.

42 تَفَائَلُوا... فَالْهُمُومُ كَالْغُيُومِ مَا تَرَاكَمَتْ إِلَّا لَتُمْطِرُ
İyimser olun... Dertler bulutlar gibidir, birikmedikçe yağmur yağmaz.

إِذَا ضَاقَتْ بِكَ الدُّنْيَا
Dünya sana dar geldiğinde,
فَلَا تَقُلْ يَا رَبِّ عِنْدِي هَمٌّ كَبِيرٌ
"Ya Rabbi büyük derdim var" deme!
وَلَكِنْ قُلْ يَا هَمُّ عِنْدِي رَبٌّ كَبِيرٌ
"Ey dert! Benim büyük Rabbim var" de!

43 اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ Fâtır, 35/34:
Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamd olsun!

44 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, همم h-m-m md.

45 يَتَغَيَّرُ الْإِنْسَانُ فِي حَالَتَيْنِ : إِذَا زَادَ وَعْيُهُ أَوْ كُسِرَ قَلْبُهُ
İnsan iki durumda değişir; Bilinci arttığında veya kalbi kırıldığında.

46 إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ
Hani bir topluluk size el uzatmaya (tecavüze) kalkışmıştı da, Allah (buna engel olmuş) onların ellerini sizden çekmişti. Mâide, 5/11

47 وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا اَنْ رَأَ بُرْهَانَ رَبِّهِ Yûsuf, 12/24:
Gerçekten kadın Yûsuf'u arzulamıştı; eğer ihânet ve nankörlüğün çirkin bir davranış olduğuna dâir Rabb'inin kendisine ilhâm ettiği uyarı ve işâretini göz ardı etmiş olsaydı, Yûsuf da yenilip ona yönelecekti.

48 وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَّائِفَةٌ مِنْهُمْ اَنْ يُضِلُّوكَ
Eğer Allah'ın fazlı ve rahmeti Senin üzerinde olmasaydı, onlardan bir güruh seni yoldan çıkarmaya çalışırdı. Nisâ, 4/113

49 اَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْماً نَكَثُوا اَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَؤُكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ
Ey müminler! Antlaşmaya ihânet ederek yeminlerini bozan, Peygamberi yurdundan sürüp çıkarmak için ellerinden geleni yapan ve ilk saldırıyı kendileri başlatan bu insanlarla savaşmayacak mısınız? Tevbe, 3/13

Öte yandan Arapçada aynı kökten gelen مُهِمَّةٌ kelimesi, misyon, görev, fonksiyon vb. anlamlara gelmektedir; yani bir kimsenin, görevimi en iyi şekilde nasıl yerine getiririm endişe ve kaygısıyla ortaya çıkan anlamdan dolayı bu kelime kullanılmıştır.

Bu هَمَّ يَهُمُّ هَمًّا fiilinden türeyen himmet هِمَّةٌ kelimesi de yardım, destek vb. anlamlara gelmekte olup dilimizde de atasözü olarak kullanılan "Kendi himmete muhtaç dede, nerede kaldı gayriye himmet ede!" kullanımı bulunmakta olup, belli bir konuda yardımı beklenen kişinin, bırakın yardım etmeyi kendisinin de zaten yardıma ihtiyacı olduğunu anlatan bir cümledir. Bu ifade, yardım beklediği kişinin durumunu iyi zanneden kişiye, yardım beklenilen kişi ile ilgili her şeyi bilen kimsenin bilgi vermesi anında bu deyim kullanılır; yani ümidini kes ondan yardım gelmez anlamındadır.

Hüzün[50] / حُزْنٌ

Arapçada حَزِنَ يَحْزَنُ حُزْنًا ، حَزَنًا fiili, tasalanmak, endişelenmek, matem, dert,[51] endişe, can sıkıntısı, düşündürmek, ilgilendirmek, zihnini meşgul etmek, kay-

50 Türkçemizde "mahsun olma" diye hatalı bir kullanım söz konusudur. Doğrusu, "mahzûn olma" şeklindedir. Üzgün, gönlü üzgün, tasalı, neşesiz, gamlı, kederli. Yanıma geldi, şefkatle tedirginliğin, acıyla umutsuzluğun iç içe geçmiş edasıyla, mahzun gözlerini bana çevirdi.

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

Gevşemeyin ve mahzun olmayın! Eğer mümin iseniz, üstün olan sizsiniz. Âl-i İmrân, 3/139

Bunun yanında "mahsun olmak" مَحْصُونٌ kelimesi ile ifade edilir ki bu da "istihkâmlı, kuvvetlendirilmiş, sarp, sağlam ve metin kılınmış" demek olup kelimenin kökü, kale, hisar vb. anlamlara gelen "hısn حِصْنٌ" kelimesidir.

لَا أَحَدَ يَهْتَمُّ لِحُزْنِكَ

Kimse, üzülmenle ilgilenmiyor!

اِهْتَمَّ بِ: Önem vererek ve dikkat kesilerek ilgilenmek. اِهْتَمَّ لِ: Endişe duyarak ve tedirgin olarak ilgilenmek

51 Belki hepimizin derdi vardır bu hayatta, fakat doğmadan önce babasını, 6 yaşında annesini, 8 yaşında dedesini, daha hayatta iken 6 evladını, davası uğrunda çektiği mücadelede en büyük iki destekçisini aynı yıl içinde kaybeden ve nice çekilen sıkıntı ve cefaya maruz kalan Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) idi. Var mı bu kadar derdin? Bu kadar acıya maruz kaldın mı? Şükür büyük bir nimettir. Hamdolsun her halimize. İbn-i Hazm der ki: Gerçekten de acılar kalpte birikip düğümlenince kalbi sıkıştırır. Her kalp, kendi hüznünü kavrar. Anlaşılmayı beklemeyin! *Farâbî*

İnsanın yürüdüğü veya geçtiği her yol başka, bambaşka ve yeni anlayış ve kavrayışlara kapı aralamaktadır. Sizi ancak damdan düşenin yaşadığı hüzün sahibi anlayacaktır. Arapçada اِضْطِرَابٌ Izdırap, "acı, üzüntü, içsel huzursuzluk, dert, keder" vb. anlamlara gelir. Kelime, vurmak, çarpmak vb. anlama gelen ضَرْبٌ darp kelimesinden türemiştir. Izdırap, "dert var gelir geçer, dert var deler geçer" demektir; gönlü ağrıyanlar bunu çok iyi bilir.

gılandırmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu kelime ayrıca hüzün, kaygı, endişe vb. anlamlarının yanında bir anlamı da sert olmak/sertleşmektir.[52] Hazanda (خزان Farsça sonbahar) ağaçların yaprakları, hüzünle حُزْنٌ düşüyor" cümlesinde yaprakların hüzünle düşmesi ile ağaçtan kopan yaprak sertleşir, sevdiğinden/kökünden ayrılmıştır; gücü kaybolmuştur anlamında yaprakların sertleşmesinden bahsedilmektedir. Bu hüzün حُزْنٌ kelimesinin kaygı, endişe ve üzüntü hallerinin yansıması, kişinin kalbinde meydana gelir ve İnsanın kalbinde yaşadığı bu üzüntü halinin yüzüne yansıması, arapçada كَآبَةٌ kelimesi ile ifade edilir. Bunun yanında ifade ettiğimiz gibi hüzün[53] حُزْنٌ kelimesi ile genel anlamda gam, keder vb. hedeflenerek bu acının kalpte[54] olması demektir.

قَالَ اِنَّمَا اَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِي اِلَى اللهِ

(Hz. Yakub:) "Ben bu büyük acımı[55] (بَثِّي)
ve tüm üzüntümü sadece Allah'a arz ediyorum" dedi.[56]

52 Kalbi ve sesi yumuşatmak, yüreğin sertleşmesini engeller.

53 ثُمَّ مَاذَا؟ ثُمَّ يُرضِيكَ اللهُ كَأَنَّكَ لَمْ تَحْزَنْ يَوْماً
Sonra mı? Sonra Allah, seni öyle memnun edecek ki, bir gün bile üzülmemiş gibi hissedeceksin.

54 قَدْ تَنْشَبُ أَلْفُ مَعْرَكَةٍ فِي قَلْبٍ وَاحِدٍ
Bir kalpte, bin çatışma meydana gelebilir.

55 Arapçada بَثَّ يَبُثُّ بَثًّا fiili, yaymak, radyo vs. yayın yapmak, serpmek vb. anlamlara gelir. Bu بَثٌّ fiili ile kesintisiz sürekli olan üzüntü anlamı hedeflenmektedir. Yûsuf, 12/86'da, Yakup (as) ben bessimi (بَثِّي) yani bedenimin her yerine yayılan, saçılan, dağılan ve içimi dağlayan üzüntümü, gizliden gizliye içime yaydığım kederimi sadece Allah'a arz ediyorum, demektedir. Öte yandan bu بَثَّ fiili, kelimesinin kökünde ayırmak anlamı vardır. Bu ayırma tıpkı rüzgarın tozu toprağı savurması gibi bir şeyi saçıp savurması demektir.

يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ Kâria, 101/4
O gün insanlar, her biri bir tarafa uçuşan küçük kelebekler gibi olacaktır.
Bu ayrılık rüzgarı, oğlu Yûsuf'u babası Hz. Yakup'tan (aleyhimesselam) ayırmış olup, Yûsuf, 12/86'da, Yakup (as) ben bessimi (بَثِّي) bu ayrılık rüzgarının benden götürdüklerini yalnız Allah'a arz ediyorum demiştir.

56 Yûsuf, 12/86.
Arapçada Kalbin Büründüğü Farklı Haller
قَلْبٌ مَكْسُورٌ : Kırık Kalp
قَلْبٌ مَجْرُوحٌ : Yaralı Kalp
قَلْبٌ مَوْجُوعٌ : Acılı Kalp
قَلْبٌ مَحْزُونٌ : Hüzünlü Kalp
قَلْبٌ مَفْتُونٌ : Tutulmuş Kalp
قَلْبٌ مَحْرُوقٌ : Yanan Kalp
قَلْبٌ مَحْبُوبٌ : Sevilen Kalp
قَلْبٌ مَرْغُوبٌ : Ulaşılmak İstenilen Kalp
قَلْبٌ أَبْيَضُ: Beyaz Kalp
Arapçada قَلْبٌ أَبْيَضُ diye bir tabir vardır ve anlamı "Beyaz Kalp" demektir. "Beyaz Kalp" tabiri, "sana kızdıktan sonra tekrar yanına gelerek sorunu, seninle konuşarak çözme isteği olan kimseler" için kullanılır. Beyaz Kalbi olanları üzerek kararmayanlara selam olsun.

57 Âl-i İmrân, 3/139; *Ayrıca bkz. Âl-i İmrân, 3/153; Fâtır, 35/34; Tevbe, 9/92*

58 Arapçada Hidâyet هِدَايَةٌ ile Hediye هَدِيَّةٌ aynı kökten gelir.

وَلَا تَحْزَنُوا Sakın üzülmeyin![57] Dikkat ederseniz, bu ve benzeri âyet-i kerimelerde nehy kalıbında kullanım söz konusudur. Fakat burada üzülmenin yasak bir amel ve eylem olduğu durumu ortaya koyulmamaktadır. Çünkü, üzüntü istek[58] ve arzu ile elde edilen bir şey[59] değildir; üstelik üzmek ve üzülmek, kimsenin istediği bir şey de değildir. Öyleyse, burada asıl olan, üzüntüye yol açan ve onu çekmeye sebebiyet veren şeylerle meşgul[60] olmaktan sakınmaya çaba göstermeye yönlendirmektir. Bu hüzün kelimesi ile kişinin geçmişe dâir üzüntüsü, geçmişte meydana gelen bir olaydan dolayı ruhsal boşluk anlamlarına gelmektedir.

وَهُوَ الَّذِي أَهْدَاكَ دُونَ أَنْ تَطْلُبَهُ أَتَظُنُّهُ لَنْ يُعطِيَكَ مَا تَرْجُوهُ

Öncesinde bir talebin olmadan hidayeti sana hediye eden Rabbinin, istediklerine cevap vermeyeceğini mi sanıyorsun?

أَمْ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّى :Necm, 53/24

Yoksa insan, her istediğini elde edeceğini mi sanır?

59 Sakın "Şey" deyip geçme, bekle, duraksa ve o derin anlamını düşün. Şey شَيْءٌ kelimesi, شَاءَ fiilinden gelir; istemektir, dinlemektir, arzu edilene ulaşmak için gayret etmektir. Kısaca; Şey, her şeydir.

60 Gençlere nasihat eden yaşlı adam, "İnsanlar, asla söyledikleri kadar meşgul değillerdir. İnsanların öncelikleri vardır ve bazen sıra size gelmeyebilir. Kendinizi yerden yere vurup karanlıkta bırakacağınıza, birazcık bunu düşünün belki aydınlanırsınız" diyordu.

ARAPÇADA CİMRİ ANLAMINA GELEN İKİ AYRI KELİME

بَخِيلٌ - قَتُورٌ

Bahîl بَخِيلٌ

Arapçada بَخِلَ يَبْخَلُ بَخْلًا cimri olmak, pintileşmek, bende var onda olmasın anlamlarının yanında nimetleri, ihtiyaçları, esirgenmesi doğru olmayacak kimselerden esirgemektir.[61] Bahîl[62] بَخِيلٌ kelimesi, kişinin kendisine ve başkasına karşı takındığı cimrilik tavrı ve sıfatı olup zıddı Cûd[63] جُودٌ kelimesidir.

اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ

Bunlar kendileri cimrice davrandıkları gibi
başkalarına da cimri olmayı telkin[64] ederler.[65]

وَمَن يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنتُمُ الْفُقَرَاء

Cimrilik eden kendi aleyhine cimrileşmiş olur.
Allah Ganî'dir; yoksul olan sizlersiniz.[66]

61 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, بخل b-h-l md.

62 Kişinin kendi ihtiyaçlarını ve başkalarının ihtiyaçlarını karşılamada gösterdiği cimrilik olmasının yanında nimetleri ve ihtiyaçları doğru olmayacak kimselerden esirgeyerek o kimselere vermemektir.

63 Arapçada جَادَ يَجُودُ جُودٌ fiili, bol bol vermek, bağışlamak, değerli bir şey için her şeyden vazgeçmek vb. anlamlara gelmektedir. Cömertliğin bir türü olan bu Cûd جُودٌ türü, Sehâvet سَخَاوَةٌ cömertliğinden daha ileri seviyede bir cömertliktir. Cûd: Malının çoğunu dağıtıp, geriye azını bırakarak yapılan cömertlik demektir. Hz. Ebû Bekir'in (ra) çoğu zaman cihat için yaptığı yardım türü bu cömertlik kapsamındadır. Aynı kökten gelen cevdet جَوْدَةٌ kelimesi, kalite, üstünlük, özellik vb. anlamlara gelmekte olup, bu tür cömertlikle herkesin kalitesinin de ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Ayrıca bu Cûd جُودٌ kelimesi, bol ve karşılıksız vermek demektir. Arapçada sağanak yağmura da bu anlamda Cûd جُودٌ ismi verilmiştir.
Bu anlamda daha geniş bilgi için Hûd, 11/44'de de buyurulduğu üzere Hz. Nûh'un gemisinin Cûdî dağında karaya oturduğu konusunda Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Yolu Tefsiri Cilt: 3 Sayfa: 173'e bakabilirsiniz.

64 Arapçada;

Telkin تَلْقِينٌ : Söz ile bir duyguyu, bir düşünceyi birine belletmek, ona aşılamak vb. anlamlara gelmektedir.

Arapçada تَلْقِينٌ Telkîn, "sufle etme, öğretme, yönlendirme vb. anlamlara gelir ve sadece kelamla ve sözle olur; konuşarak meydana gelen eylemdir.

Talim تَعْلِيمٌ : Eğitim, öğretim, bildirmek vb. anlamlara gelir. Talim, söz, fiil, hal ve tavırla olur.

O, bana ticareti, terziliği telkin etti denilmez, bunun yerine talim etti ifadesini kullanırız.

Rabbimiz, Bakara, 2/31'de:

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا

"Âdem'e, yaratılışa ve değerlerine uygun, varlıklara verdiği isimleri, isimlendirilen varlıkları, varlıklar hakkındaki bilgileri, varlıklarla bilgilerin irtibatını; harfleri, kelimeleri, lafızları, mânaları, cümleleri, lehçeleri; davranışları, ferdin ve toplumun ihtiyaçlarını, uyum kurallarını, gerek duyacağı bütün bilgileri öğretti" buyurmuştur. Burada لَقَّنَ değil عَلَّمَ fiilini görmekteyiz.

Bakara, 2/31: وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا

Allah, **Âdem'e** bütün isimleri öğretti.

Kehf, 18/65: وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْماً

Ona (**Hızır'a**) tarafımızdan bir ilim (ferâset, ileri görüşlülük) öğrettik.

Yûsuf, 12/101: وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ

Yûsuf: Rabbim! Bana rüyaların yorumunu öğrettin.

Enbiyâ, 21/80: وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ

Ona, (**Dâvûd'a**) zırh yapma sanatını öğrettik.

Neml, 27/16: عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ

Süleyman dedi ki: Bize kuş dili öğretildi.

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرِيةَ وَالْإِنْجِيلَ

Allah ona (**İsâ'ya**) yazmayı, hikmeti, Tevrat'ı, İncil'i öğretecek. Âl-i İmrân, 3/48

Rahmân, 55/2: عَلَّمَ الْقُرْآنَ

Sonsuz rahmetinin tecellîsi olarak **Peygamberine** (Hz. Muhammet s.a.v.) bu Kur'an'ı öğretti, iyice belletti.

Rahmân, 55/1-2: اَلرَّحْمٰنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ

Rahman olan Allah Kuran'ı öğretti.

- İlim, baskıyla ve zorbalıkla elde edilemez!
- İlim dışında hiçbir şeyin, böyle bir niteliği yoktur!
- Rabbimiz, bu özelliği sadece ilme vermiştir!
- Onun içindir ki ilim, Allah'ın ikinci sıfatı olmuştur!
- İlim, rahmetle, şefkatle ve tatlı dil ile elde edilir!

65 Nisâ, 4/37

66 Muhammed, 47/38 *Ayrıca bkz. Âl-i İmrân, 3/180; Tevbe, 9/76; Muhammed, 47/37; Hadîd, 57/24; Leyl, 92/8*

Katûr قَتُورٌ

Arapçada قَتَرَ يَقْتُرُ قَتْرًا geçimi sıkıntılı olmak, nafakayı kesmek, cimriliğin dozunu artırmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu kelime قَتْرٌ kelimesi, isrâf إِسْرَافٌ karşıtı olup, israf[67] dengesiz harcama ve tüketme anlamında iken, قَتْرٌ ise bu tüketimin ve harcamanın neredeyse tabiri caizse sıfıra indirilmesi demektir. Rabbimiz bu iki durumun da hiç hoş bir tavır olmadığı konusunda Rahman'ın has kullarını tanıttığı âyet-i kerimeler sıralamasında[68] bizleri uyarmıştır.[69]

Bu katûr قَتُورٌ kelimesi ile, kişinin, kendisine, başkasına, arkadaşlarına, samimi olduklarına ve daha önemlisi ailesine ve evlatlarına karşı cimri olan kişi anlamındadır. Ayrıca قَتَرَ fiili, ifal babı ism-i fâil formunda geldiğinde ise مُقْتِرٌ kalıbında kullanılır ki anlamı genel anlamda eli dar, maddi imkansızlık halinde olan kimse demektir.[70]

قُلْ لَوْ أَنتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَّأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنفَاقِ وَكَانَ الْإِنسَانُ قَتُورًا

De ki: Eğer Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız,
o zaman da harcanır biter korkusuyla cimri davranırdınız. İnsan çok cimridir.[71]

67 Arapçada بَذْرٌ tohum vb. anlamlara gelir. Bu kelimenin kökünden gelen tebzir تَبْذِيرٌ ifadesi; helal veya mübah olan bir şeyi harama sarf etmek ve saçıp savurmak" demektir.

وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا İsrâ, 17/26

Tohum saçar gibi malını sağa sola saçma.

حَاوَلُوا دَفْنَنَا وَلَمْ يَعْلَمُوا بِأَنَّنَا بُذُورٌ

Bizi gömmeye çalıştılar, oysaki tohum olduğumuzu bilmiyorlardı. *Aliya İzzetbegoviç*

68 **Rahmân'ın Has Kulları Kimlerdir?**
Mutevâzı bir şekilde yürürler. Furkân, 25/63
Cahillerle tartışmazlar. Furkân, 25/63
Geceleri secde ederler. Furkân, 25/64
İsrâf etmezler. Furkân, 25/67
Cimrilik yapmazlar. Furkân, 25/67
Şirke düşmezler. Furkân, 25/68
Yalana şahitlik etmezler. Furkân, 25/72
Sabırlarından dolayı cennetin en yüksek mevkilerindedirler. Furkân, 25/75

69 وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا
Onlar ki, Allah yolunda bir harcama yaptıklarında, ne kendilerini ve ailelerini muhtaç duruma düşürecek şekilde her şeylerini harcayıp savurganca davranırlar, ne de mala mülke aşırı bir tutkuyla bağlanıp cimrilik ederler; bu ikisi arasında orta bir yol tutarlar. Furkân, 25/67

70 عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ Bakara, 2/236:
İmkânları geniş olanlar kendi gücü ölçüsünde, kısıtlı olanlar da yine kendi ölçüsünde tesellî edici hediyeler vererek onları faydalandırmalıdır.

71 İsrâ, 17/100

72 Nisâ, 4/128

Buradaki cimrilik, Rabbimizin bunca geniş olan hazinesine sahip olsa da yine de bitecek endişesinden dolayı kimseye vermemesidir. İnsanın bu denli cimri oluşunun, mayasında törpülenmesi gereken bir durum olduğunu da şu âyet-i kerimeden anlamaktayız. وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ Kıskançlık ve bencillik insanın doğasında vardır; yani Nefisler, cimriliğe, bencilliğe hazır/eğitimli kılınmıştır.[72] Âyet-i kerimede zikredilen شُحٌّ Şuhh[73] kelimesine karşı korunmanın, kurtuluş olduğu bizlere bildirilmiştir.[74] Burada yine Rabbimizin bizlere, tutulması gereken yolun, israf ile cimrilik arasında tutulması gereken bir yolun olduğunu beyan ettiği hitâba kulak veriyoruz.

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَاماً

Yine o iyi kullar, harcama yaptıkları zaman ne saçıp savururlar ne de cimrilik ederler; harcamaları bu ikisi arasında mâkul bir dengeye göre olur.[75]

Bu konuda Mekke'nin eski liderlerinden birisi olup asıl adı Amr bin Hişam olan ve bilinen adıyla Ebû Cehilin cimriğini anlatırken, "o kadar cimriydi ki ürünü satardı parasını alır ve ürünü satın alan kişiye vermemek için kırk takla atardı." şeklinde anlatılır.

73 Arapçada شَحَّ يَشِحُّ شُحًّا fiili, cimriliğin hırslı ve zirvesi boyutu anlamına gelmektedir.

74 Teğabun, 64/16: وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ Kim, kıskançlık, cimrilik, kibir gibi bencilce tutkulardan kendisini korursa, işte dünyada ve âhirette kurtuluşa erenler onlardır. Kıskançlık, bir kimsenin başkasının iyiliğini ve başarısını kabul etmeme halidir. Bir kimse, başkasının başarısını kabul edip, anlamsız çekememe duvarını aradan kaldırarak çekim alanına girerse, o kimseye de başarı yolunda ilerleme adına ilham gelmeye başlayacaktır.

75 Furkân 25/67

ZİLZÂL (BÜYÜK SARSINTI) VE YER ÇEKİMİ İLİŞKİSİ NEDİR?

زَلْزَلَ - زَلْزَلَةٌ - زِلْزَالٌ

Arapçada زَلْزَلَ يُزَلْزِلُ زَلْزَلَةٌ fiili, sarsmak, sallamak, korkutmak vb. anlamlara gelmektedir.

Kıyamet gününün ne kadar dehşet verici ve ürpertici olduğu ile ilgili Zilzâl Sûresinde اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا Yer o dehşetli sarsıntısıyla sarsıldığında[76] buyurulmuş olup o günün nasıl bir gün olduğu ve o anda nelerin meydana geleceği anlatılarak insanların o gün için hazırlık yapmaları gerektiğine dikkat çekilmektedir. Diğer âyetlerden de anlaşıldığı üzere kıyamet kopacağı gün sûrun birinci defa üflenmesiyle yer küresinde şiddetli sarsıntılar meydana gelir ve dağlar yerlerinden kopup savrulur, yeryüzünde yıkılmayan hiçbir şey kalmaz[77] Çünkü "kıyamet sarsıntısı gerçekten çok büyük bir olaydır.[78] Zilzâl, 99/2'de وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا "yerin ağırlıklarını dışarı atması" ifadesi birkaç türlü yorumlanmıştır.[79]

يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا

İşte o gün yerküre, tüm haberlerini söyler/anlatır.[80]

Resûl-i Ekrem, yerin içinde sakladığı haberlerden bahseden 4. âyet-i kerimeye atıfta bulunarak yerin sakladığı haberlerin ne olduğunu sormuş, yanındakiler bunu Allah ve resulünün bildiğini söyleyince şöyle demiştir: "Yerin içinde barındırdığı haberler, Allah'ın her erkek ve kadın kulunun yer üzerinde işlediği

76 Zilzâl, 99/1

77 وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْاَرْضَ بَارِزَةً Kehf, 18/47
O Gün, dağları yerinden söküp hallaç pamuğu gibi atacağız; öyle ki, yerin paramparça edildiğini ve onun yerine yaratılan dünyanın dümdüz, çırılçıplak olduğunu göreceksin.
يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوٰتُ وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ Ibrahim, 14/48
O gün yer, başka bir yere, gökler de başka göklere dönüştürülür ve insanlar bir ve kahhar (her şeyin üzerinde yegâne hâkim) olan Allah'ın huzuruna çıkarlar.
Ayrıca bkz. Tâhâ, 20/101-107

78 يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ Hac,22/1:
Ey insanlar, Rabb'inizden gelen ilkeler doğrultusunda yaşayın, dürüst ve erdemlice davranışlar göstererek, kötülüğün her çeşidinden titizlikle sakının! Çünkü kıyâmetin sarsıntısı gerçekten çok korkunçtur!

79 Bu yorumlarla ilgili bilgi için kitabımızdaki "Ağır Gün ile Ağır Söz Nedir?" başlıklı konumuza bakabilirsiniz. (Syf. 111)

80 Zilzâl, 99/4

amellere şahitlik edip şöyle demesidir: 'Benim sırtımda filân ve filân günde şu ve şu amelleri işledin; evet yerin haberleri bundan ibarettir".[81]

Sonuç olarak; bu âyet-i kerime'de[82] Yerkürenin yer çekimi özelliği ile kayıt yaptıktan sonra hesap günü bu çekimleri/kayıtları ortaya koyması anlamı da çıkarılabilir. Allahu Alem.

81 Müsned, II, 347; Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 7; Tefsîrü'l-Kur'ân, 99

82 يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا Zilzâl, 99/4: İşte o gün yerküre, tüm haberlerini söyler/anlatır.

ARAPÇADA İKİ ÇEŞİT YOK OLMA FİİLİ

زَهَقَ - زَاهِقٌ - زَهُوقٌ - زَالَ - زَائِلٌ - زَوَالٌ

Zeheka زَهَقَ

Arapçada زَهَقَ يَزْهَقُ زَهْقًا ، زُهُوقًا bir şeyin ebedî olarak artık hükmü ve anlamı kalmaması, yok olması, tamamen bitmiş olması vb. anlamların yanında iğrenmek ve tiksinmek anlamına da gelmektedir.

وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقاً

De ki: Hak[83] geldi bâtıl yıkılıp gitti! Zaten bâtıl yıkılmaya mahkûmdur.[84]

Bâtıl zehûktur.[85] Bu Zehûk kelimesinin bir anlamı da "suyu çekilmiş kuyu" demektir. Nefsin zehûk etmesi demek ise bedenden çekilmesi demektir, bedenle ilişkisinin kesilmesi demektir.

فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَٓا اَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ

Artık, onların malları ve çocukları da seni imrendirmesin!
Allah bunlarla, onlara dünya hayatında azap etmeyi ve
canlarının kâfir olarak çıkmasını (can vermelerini) ister.[86]

Hakk geldi, bâtıl yok oldu; geçti gitti, temelde bozuk olan yapısı da kalmadı artık, o da yok oldu, bir daha geri dönüş yapmamak üzere silindi. Yani "Hakkın olduğu yerde, artık batıl kesinkes geri dönüş yapamaz" demektir.

Öte yandan, Hakk'ın batılı yok etmesi konusunda Rabbimiz, bizlere şöyle buyurmaktadır:

83 Arapçada aynı harflerden;
Hakka حَقَّ : Gerçek olmak demek iken,
Kahha قَحَّ : Öksürmek demektir.
Hakikatin olmadığı yerde konuşacak bir şey olmaz ve hastalık sonucu aklen, zihnen ve fikren, öksürmeler baş gösterir!

84 İsra, 17/81

85 زَهُوقٌ

86 وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ Tevbe, 9/85
Onların malları ve evlatları seni imrendirmesin. Allah, bunlarla ancak, dünyada kendilerine azap etmeyi ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor.

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ

Hayır, biz hakkı, batılın üzerine atarız da[87] beynini parçalar.
Bir de bakarsın yok olup gitmiş.[88]

Âyet-i kerimedeki فَيَدْمَغُهُ ifadesi[89] bâtılın tepesine çarparız da onu paramparça eder ve böylece bâtıl yok olup gider anlamındadır.

Zevâl زَوَالٌ - Zâil زَائِلٌ

Arapçada زَالَ يَزُولُ زَوَالٌ fiilinin Zevâl[90] زَوَالٌ mastarı, bir şeyin meylederek, kayarak, akarak ve uzaklaşarak geçici olarak yok olması, gözden kaybolması, yavaş yavaş ortadan kaybolması vb. anlamlara gelmektedir. Ayrıca Zevâl زَوَالٌ - Zâil زَائِلٌ kelimesi, daha önce sabit olup yok olan ve sonradan geriye gelen şeyler için de kullanılır.[91]

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ

Kâfirler tuzaklarını kurdular. Onların tuzakları sebebiyle
dağlar yerinden oynayacak nitelikte olsa bile, tuzakları Allah'ın katındadır.[92]

87 Bu قَذْفٌ kelimesinin diğer anlamı da iftira atmak, lekelemek yanlışa kürek çekmek demektir.
Kazf قَذْفٌ: İftira atmak, lekelemek yanlışa kürek çekmek demektir.
Hazf حَذْفٌ : Silmek, yok etmek demektir.
Ders: Sakın kazfetme, hazfolursun! (iftirâ atma, silinir gidersin)
Türkçede kullandığımız iftirâ kelimesi ise; Arapçada فَرَى يَفْرِى فَرْيًا fiili, "ince ince doğramak, kıymak, yarmak" vb. demektir. İftirâ اِفْتِرَاءٌ kelimesi de iftial babından olup aynı kökten gelmektedir. İftirâ atan kimse, başkasında yarık açtığını, onun itibarını ince ince doğradığını zanneder ama maalesef cehennemde kendisine çukur açtığının farkında değildir.

وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَى Tâhâ, 20/61

İftira eden ise, gerçekten kaybedenlerden olmuştur.

Arapçada أَفَكَ يَأْفِكُ إِفْكًا fiili, kara çalmak, yalanı diline pelesenk etmek, bir şeyi olması gereken şeklinden başka bir şekle çeviren ve yüzünü değiştirmek vb. anlamlara gelir.

أَنَّى يُؤْفَكُونَ Tevbe, 9/30

Nasıl da yalana kapılıyorlar, batıla uyuyorlar. (Onlara verilen bu kadar nimet varken, hak ve gerçek önlerinde durmaktayken nasıl da yalanın rüzgarına kapılıp hakikatten yanlışa doğru evriliyorlar, çevriliyorlar)

88 Enbiyâ, 21/18

89 Kelimenin kökü دَمَغَ يَدْمَغُ دَمْغًا . دَمْغَةٌ olup damgalamak, mühürlemek, aksini isbat etmek, yanlışı yenmek ve suçlamayı çürütmek vb. anlamlarına gelmektedir.

90 Bu Zevâl زَوَالٌ kelimesinin zıddı Sebât ثَبَاتٌ kelimesidir.

91 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, زَالَ z-v-l md.

92 İbrahim, 14/46

Yani burada "onların kurdukları tuzakların, sabit olan dağları yerinden oynatabilecek bir güçte olmuş olsa dahi" ifadesiyle sabit olan dağın oynatılabilme ihtimalinden bahsedilmektedir. Dağların her ne kadar kazık olduğu[93] ifade edilmiş olsa da sabitliklerinin geçici olduğu da Rabbimizce bizlere buyurulmuştur.[94]

لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

Onların kurduğu bina, yürekleri paramparça olmadığı (yaşadıkları) sürece içlerinde bir huzursuzluk kaynağı olmaya devam edecektir.
Allah her şeyi bilmekte ve hikmetle yönetmektedir.[95]

Âyet-i kerimede لَا edatıyla olumsuz anlam verilerek, geçici süreli şarta bağlı devamlılık anlamındadır.

Sonuç olarak, yok olmak deyince bizler, geçici yok oluş ile süresiz yok oluş arasındaki farkı bu şekilde anlayabiliriz. Rabbimiz, âyet-i kerimede[96] "Hak geldi bâtıl yıkılıp gitti! Zaten bâtıl yıkılmaya mahkûmdur" buyurarak batılın geçici olarak değil, hakkın, hakîkatin ve gerçeğin olduğu yerde barınma imkanının olmadığını buyurmuştur.

93 وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا Nebe, 78/7:
Dağları da birer kazık kılmadık mı?
وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجاً سُبُلاً لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ Enbiyâ, 21/31
Ve yine görmüyorlar mı ki yerküre, herhangi bir nedenle dengesi bozularak insanları sarsmasın diye oraya **sapasağlam** dağlar yerleştirdik ve kolayca yollarını bulabilmeleri için orada vadiler, geçitler ve geniş yollar meydana getirdik.
Ders: Dağların yeryüzündeki sarsıntıları önleyici özelliğinin olduğu haber verilmektedir. Kur'an'ın indirildiği dönemde hiçbir insan tarafından bilinmeyen bu gerçek, günümüzde modern jeolojinin bulguları sonucunda da ortaya çıkarılmıştır.

94 وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفاً Tâhâ, 20/105:
Sana (bu sağlam ve sarsılmaz) dağların (kıyametteki durumu) hakkında soruyorlar. De ki: "Benim Rabbim, onları darmadağın edip savuracaktır."

95 Tevbe, 9/110

96 وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقاً İsrâ, 17/81:
De ki: Hak geldi bâtıl yıkılıp gitti! Zaten bâtıl yıkılmaya mahkûmdur.

ARAPÇADA VE TÜRKÇEDE ZAMİR VE VİCDAN[97] KELİMELERİ

اَلضَّمِيرُ - اَلْوِجْدَانُ

Arapçada ضَمَرَ يَضْمُرُ ضُمْرًا fiili, incelmek ve zayıflamak,[98] küçülmek,[99] vb. anlamlara gelmektedir.

Türkçede Zamir veya Adıl: Cümlede varlıkların adları yerine kullanılabilen ve adların yerine getirdiği bütün fonksiyonları yerine getirebilen isim soylu kelime. "Ben, sen, o, biz, siz, onlar"; "kendim, kendin, kendi, kendimiz, kendiniz, kendileri"; "bu, şu, o"; kim, ne ve biri gibi kelimeler, sıklıkla zamir olarak kullanılır. Zamir, kişiyi işaret eder. Yani Türkçede zamir, cümlede ismin yerini tutan kelimelere denir. Türkçede kullanılan bu zamir (ضَمِيرٌ) kelimesi Arapçada karşılığı "vicdan" وِجْدَانٌ olup "vicdan" kelimesi "ve-ce-de/وِجْدَانٌ - وَجَدَ" (buldu) anlamına gelen kelimeden türemiştir.

Arapçada zamir[100] ضَمِيرٌ bildiğimiz ismin yerini alan zamir (هُوَ هُمَا هُمْ) gibi anlamı olmasının yanında yanında "vicdan" demektir, gönüldeki sır demektir. Yani kişinin kendisi varsa vicdanı, yüreği vardır demektir. Zamirsiz bir hayat olmaya-

97 Arapçada;
Nişdân نِشْدَانٌ : Kayıp olan bir şeyi aramak (Kökü:نَشَدَ يَنْشُدُ نِشْدَانٌ Kayıp olan bir şeyi aramak/araştırmaktır)
Vicdân وِجْدَانٌ : Kayıp olan şeyin bulunması (Kökü: وَجَدَ يَجِدُ وِجْدَانٌ Kayıp olup da aranılan bir şeyin bulunmasıdır)

98 وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ Hac, 22/27
"İnsanlar içinde Haccı ilan et ki gerek yaya olarak gerekse çok uzak yollardan, yorgun düşmüş (çeşitli) binekler (kullanarak) sana (Beytullah'a) gelsinler."
Not: Arapçada erkek demek olan رَجُلٌ kelimesinin çoğulu رِجَالٌ şeklide cem-i mükesser olup erkekler demektir. Yukarıdaki âyet-i kerimede geçen رِجَالاً kelimesi, رَجُلٌ kelimesinin çoğulu olmayıp anlamı ayakları üzerinde yaya olarak veya binekler üzerinde olarak anlamındadır.

99 İsm-i zâhirin küçülmüş hali; ayrıca mecazen insanlara isimleri yerine birtakım zamirlerle hitap etmek de onları küçültmek ve küçümsemektir.

100 Arapçada Vicdan yani Zamîr ضَمِيرٌ : Kalbin içinde yer alan ve ona sahip olan kimsenin eylemlerinde, sözlerinde ve tutumlarında benimsediği yaklaşımları davranışa dökerken, inceliğe dair göstermesi gereken his ve duygusu demektir. Ayrıca bu kökten gelen مِضْمَارٌ kelimesi ise yarış pisti, arena, hipodrom, yarış alanı, parkur, vb. koşu hayvanlarının eğitildiği ve yorgun/bitkin düştüğü yer anlamına gelmektedir. Zamirle ilgili şöyle söylenir: "Bir dili öğrenirken ilk "Ben" zamirinden başlarız öğrenmeye...Fakat Arapçada ilk "O" anlamına gelen هُوَ zamiri başlarız. Çünkü "O" هُوَ Allah'tır ve aslolan şey ise marifetullahtır; Allah'ı bilmek ve tanımaktır."

cağı için zamir (vicdan) yoksa sen de yoksundur. Ayrıca Vicdân وِجْدَانٌ arapçada bulmak[101] demektir, kendini bulmak, doğruyu bulmak; vicdana sorarak bulmak, haktan ayrılmamak demektir. Arapçada ضَمِيرٌ isim yerine geçer, ayrıca vicdan, gönül,[102] yürek[103] vb. anlamlara gelmektedir. Bu da insanın gerçek hayatta yaşadıklarının gönlünde gizlenerek yer edinmesidir. Muhtemeldir ki insan, birçok şeyi içinde gizlediğinden vicdan kelimesinin karşılığı Zamir[104] ضَمِيرٌ olmuştur, kim bilir?

Buradan hareketle; "vicdan" adeta şahsiyet yani kimlik katıyor insana... Eğer "vicdan" varsa sen de varsındır yoksa hiçbir şey bile değilsindir. Bununla birlikte "ve-ce-de" (buldu) "Vicdan"[105] (bulmak) demektir. Vicdanın yoksa sen kendini bulamamışsındır. Bu kelimelerin birbiriyle olan ilişkisi ve birbirlerini mana[106] olarak tamamlamaları çok manidardır ve gerçekten de insan, vicdanı kadar insandır. Sonuç olarak; Zamir varsa, ism-i zâhir de vardır; ism-i zâhir varsa her şey vardır demektir.[107]

101 Arapçada bir kimsenin belirli bir yerde bulunması ve orada hâzır olması anlamında تَوَاجُدٌ kelimesinin hatalı kullanımını sık sık duymaktayız/görmekteyiz. Kelimenin kökü, Vecd وَجْدٌ olup "derin sevgi veya sevgiye dayalı üzüntüyü göstermek" anlamına gelmektedir. Bulunmak ise Mevcût مَوْجُودٌ kelimesi ile ifade edilir; mevcût kelimesi ile ifade edilen bulunmak, sevgiye dayalıdır. Normal şartlarda genel anlamda bulunmak ise Hâzır حَاضِرٌ olmak demektir. Sevgi olmadan bulunmak mümkün mü? Aynı acıyı paylaşmadan mevcût olmak mümkün mü?

102 Gönül kime emânet edilir? Sen "yolum zordur" dediğinde, "senin yolun, yolumdur " diyebilene emanettir gönül...

103 Safdil ne demektir?
Saf: Arapçada temiz ve berrak
Dil: Farsçada kalp, gönül
Safdil: Temiz yürekli kimse

104 Zamir ضَمِيرٌ : Vicdân
اَللُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ مُخْطِئَةٌ لا أَظُنُّ أَنَّ لِلْقَائِبِ ضَمِيرٌ لِأَنَّنَا فَقَدْنَا ضَمِيرَ الْحَاضِرِ فَكَيْفَ يَكُونُ لِلْقَائِبِ ضَمِيرٌ؟
Arapçanın yanlışı var, gâibin zamiri olduğunu zannetmiyorum. Hâzır olan kimse zamirini kaybetmişken, gâibin nasıl zamiri olsun ki?

إِذَا مَاتَ الْقَلْبُ ذَهَبَتِ الرَّحْمَةُ
Kalp öldüğünde merhamet (acıma duygusu) yok olur.

وَإِذَا مَاتَ الْعَقْلُ ذَهَبَتِ الْحِكْمَةُ
Akıl öldüğünde hikmet (idrak, sağduyu) gider/yok olur.

وَإِذَا مَاتَ الضَّمِيرُ ذَهَبَ كُلُّ شَيْءٍ
Vicdan öldüğünde ise her şey yok olur.

105 Arapçada Vicdan وِجْدَانٌ kelimesinin bir anlamı da "gidilen yolu sevgi ve aydınlık ile bulmak" demektir.
Küreselleştikçe ısınan dünyada, karanlıkta kalan benliğimizi aydınlıkta bulabilmemiz için gerekli tek şey de vicdandır.

106 Her kelimenin kendine has manası vardır! Örneğin; büyük tencereye "kazan" yerine, ateşte ısınarak kızdığı (ısındığı) için "kızan" demiş olsaydık, kazmaya da kazdığı için "kazma" yerine "kazan" demek zorunda kalabilirdik.

107 Arapçada Vicdanı وِجْدَانٌ bulmak demektir; onu kaybeden neyi bulabilir ki?

ARAPÇADA TEZAT VE TENAKUZ ARASINDAKİ FARK NEDİR?

اَلتَّضَادُّ - اَلتَّنَاقُضُ

Tezat تَضَادٌّ

Arapçada ضَدًّا / ضِدًّا يَضُدُّ ضَدَّ üstün gelmek, galip olmak vb. anlamlara gelmektedir. Tezat تَضَادٌّ kelimesi ise tefâ'ul babından olup bu babın iki veya daha fazla kişinin/nesnenin arasında yaptığı müşâreket/ortaklık/işteşlik anlamındadır ki; bu iki şey, birbirine galip gelme, üstün olma girişiminde olup birbirlerini itmek süretiyle ters kutup etkisi sonucu ters mıknatıslanma yaparak zıt olduklarını ifade etmeleridir.

Tezat, (zıtlık) fiilerde ve davranışlarda olur. Tezat, karşıtlık demek olup iki şey, iki sistem arasındaki görevlerin zıt olması durumu, karşı gelim demektir. Başkalarının istek, dilek veya buyruklarının tersine davranma eğilimi, karşıt olma durumu, zıddiyet, mübayenet, tezat, zıtlık, kontrast... Bir şeyin karşıtının da doğru olması durumu, mesela; sarı ile siyah[108] birbirine zıttır, ikisi arasında tezat vardır.

بِأَضْدَادِهَا تَتَمَيَّزُ الْأَشْيَاءُ Her şey zıddıyla bilinir. Görmeyenle[109] gören[110], karanlıkla aydınlık[111], gölge ile sıcaklık[112], dirilerle ölüler[113] ve daha da önemlisi bilenlerle

108 Arapçada اِسْوِدَادٌ يَسْوَدُّ اِسْوَدَّ karalmak, siyah olmak vb. anlamlara gelmektedir.
Bu fiilin ism-i mef'ul lafzen müennesi, müsveddetün مُسْوَدَّةٌ / مُسْوَدٌّ şeklindedir. Buradan hareketle; karalama, üzerinde çalışılan tasarı/proje vb. anlamında kullandığımız "müsvedde" sözcüğü buradan gelmektedir. Silemeyen karalar, unutma! Sen inandığın yolda yürümeye devam et!

109 Arapçada Görmeme Türleri
أَعْمَى / عَمْيٌ : Kalbi ve basireti kapalı olan kimse.
لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى
Beni niçin kör olarak haşrettin? Tâhâ, 20/125
مَكْفُوفٌ / مَكَافِيفُ : Genel olarak görme duyusu olmayan kimse.
أَكْمَهُ / كُمْهٌ : Doğuştan görmeyen kimse.
وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ
Anadan doğma körleri iyi ederim. Al-i İmran, 3/49
ضَرِيرٌ / ضَرَائِرُ : Sonradan görme duyusunu kaybeden kimse.

110 وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ Fâtır, 35/19:
Görmeyenle gören bir olmaz.

111 وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ Fâtır, 35/20:
Karanlıkla aydınlık bir olmaz.

112 وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ Fâtır, 35/21:
Gölge ile sıcaklık bir olmaz.
Not: Arapçada حَرُورٌ kelimesi, gece meydana gelen sıcak rüzgar demek iken, سَمُومٌ ise gündüz sıcak rüzgar demektir.
فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ Tûr, 53/27:
Allah da bize lütfetti ve bizi iliklere işleyen cehennem azabından korudu. (rüzgarın sıcaklığının bedene daha hızlı işlediğinden dolayı sıcaklığın iliklere kadar işlemesi anlamında da kullanılmaktadır)

113 وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ Fâtır, 35/22:
Dirilerle ölüler bir olmaz.

bilmeyenler[114] bir olmaz. Bu sayılanların birisinin varlığı olmadığında diğerlerinin nimet oluşunu kavramak da mümkün değildir. Bunlann hepsinin yaratıcısı kendisine ibadet etmekle özgürlüğün zirvesini yaşadığımız Rabbimizdir.[115] Allah için ne Nidd[116] ne de Zıdd[117] vardır.

كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا

Hayır; o taptıkları kişiler, Hesap Gününde onların kendilerine yaptığı kulluk ve ibâdeti asla kabul etmeyecekler; onlara şefaat ve yardım etmek şöyle dursun, onların tam karşısında yer alacaklar.[118]

Yani dünyada kendilerine taptıkları şeyler/kimseler bile kendisini kurtaramayacak ki kendilerine tapınanlara nasıl fayda sağlasın?[119]

Tenâkuz تَنَاقُضٌ

Arapçada نَقَضَ يَنْقُضُ نَقْضًا fiili, "vazgeçmek, bozmak, yıkmak, karşı çıkmak" vb. anlamlara gelmektedir. Bu Nakz نَقْضٌ kelimesi, bir yapıyı yıkmak[120] bir sözü bozmak[121] ipi koparmak, kesmek ve düğümünü çözmek anlamlarına gelir.

114 Zümer, 39/9: قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?

115 En'am, 6/102 خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ
Her şeyi yaratan, tek ilâh olan Allah'tır. O'na kulluk edin!
İnsan nasıl özgür olur?
Platon: Öğrenerek
Aristo: Düşünerek
İbn Rüşd: Vicdanlı olarak
Nietzsche: Kendin kalarak
Farabi: Kalbine kulak vererek, cevaplarını vermişler. **Kur'an-ı Kerim'de** ise, "İşte sizin Rabbiniz, her şeyi yaratan, tek ilâh olan Allah'tır. O'na kulluk edin! O her şeye vekildir." buyurulmuştur. En'am, 6/102
"Ben size yetmez miyim?" Zümer, 39/36
"...de ki: Allah, bana yeter." Zümer, 39/38

116 Nidd نِدٌّ : Eş/benzer; yani aynı cevherde (özde, yapıda) ortak olunan şey. Kelimenin çoğulu: أَنْدَادٌ Endâd.
Bakara, 2/22: فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا
Allah'a eşler/benzerler/ortaklar koşmayın.
Ayrıca bkz. Bakara, 2/165, Fussilet, 41/9

117 Zıdd ضِدٌّ : Ters/karşıt; yani birbirine aykırı iki şeyin aynı cinste peşpeşe geldiği şeylerdir.

118 Meryem, 19/82

119 Allah'ın dışında kendisine tapınılanlar bile kendilerine tapanlardan şikayetçi olacaklardır.

120 Arapçada bina vb. yapıları yıkmak için هَدْمٌ fiili kullanılır ve yıkılanlara yine arapça kökenli ve bozmak, sökmek vb. anlama gelen Nakz نَقْضٌ kelimesinden yola çıkarak yıkılan binanın çökün-tü, döküntü, yıkıntı gibi kalıntılarına "Enkâz أَنْقَاضٌ" denir.
Yıkılan kalp ve gönül kırılırsa مَكْسُورٌ meksûr, acıyla dolu bırakıldıysa مَحْزُونٌ mahzûn, terk edildiyse مَهْجُورٌ mehcûr denir.

121 Bakara, 2/27 *Ayrıca bkz. Enfâl, 8/56; Nahl, 16/91*

اَلَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ

Onlar, Allah'a verdikleri sözü, pekiştirilmesinden sonra bozarlar.[122]

Tenâkuz تَنَاقُضٌ kelimesi, tefâ'ul babından olup bu babın iki veya daha fazla kişinin/nesnenin arasında yaptığı müşâreket/ortaklık/işteşlik anlamınadır ki; bu iki şeyin birbiri ile çelişmesi, birbirine uymaması anlamında kullanılır. Sonuç olarak; تَنَاقُضٌ birbiriyle çelişen, birbirine zıt düşen sözler söylemek demektir. Kişinin yaptığı konuşmada birbiri arasında çelişkili sözler olduğunda bu durumda sözleri arasında tezat değil tenakuz vardır demek zorundayız. Sonuç olarak; sözlerimizde tenâkuz, davranışlarımızda da tezat olmayınca kâl ile hâl uyumluluğunu yerine getirmiş oluruz.

122 Bakara, 2/27 *Ayrıca bkz. Enfâl, 8/56; Nahl, 16/91*

Arapçada Söz Vermenin Türleri

Va'd وَعْدٌ : Verilen sözün kendisi.

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ: Mümin, 40/77

Sen sabret! Şüphesiz Allah'ın verdiği söz gerçektir.

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلاً

Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size, çirkinliği ve hayâsızlığı emreder. Allah ise size kendi katından mağfiret ve bol nimet va'dediyor. Bakara, 2/268

Gerçek va'd sahibi Allah'tır! Şeytan ise sadece boş kuruntularla korkutmaya yeltenir.

Ahd عَهْدٌ : Şarta bağlı söz vermek

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَى آدَمَ Tâha, 20/115

Biz Âdem'e ahid verdik, yani bu ağaçtan yemediğin sürece kesin olarak cennetten çıkarılmayacaksın.

Misâk مِيثَاقٌ :

اَلَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ Bakara, 2/27

Onlar, Allah'a verdikleri sözü, **pekiştirilmesinden** sonra bozarlar.

Va'd sözü, Ahd ise vefâyı gerektirir. Ahd, nakzedilir, yani نَقَضَ الْعَهْدَ: Ahd bozuldu demek olup V'ad وَعْدٌ söz demek olup buna Muhâlefet edilir.

خَالَفَ زَيْدٌ الْوَعْدَ

Zeyd, sözüne muhalefet etti.

ARAPÇADA GAYBET VE GIYBET KELİMELERİ

غَيْبَةٌ- غِيْبَةٌ

Gaybet غَيْبَةٌ

Arapçada غَابَ يَغِيبُ غَيْبًا ، غَيْبَةً ، غِيَابًا ، مَغِيبًا fiili, gözden kaybolmak[123] hâzır olmamak, saklanmak, gizlenmek vb. anlamlara gelmektedir. Bunun en açık örneğini arapça gramerinde zamirler konusunu işlerken gaip zamirinde görebilmekteyiz. Arapçada gaip zamiri, hazır olmayan, ortada görünmeyen zamir demektir. Örneğin أَحْمَدُ جَاءَ isim cümlesinde أَحْمَدُ Ahmet, cümlenin ilk ögesi olan mübteda olup جَاءَ fiili ise cümlenin ikinci parçası olan haberdir. Bu fiilin altında gizlenen bir هُوَ gaip zamiri vardır; gözlerden uzak, görünmeyen bir zamir... Cümleyi ters çevirerek fiil cümlesine formuna çevirdiğimizde جَاءَ أَحْمَدُ burada جَاءَ fiilinin içinde gizlenen gözden kaybolan gaip zamiri, artık yok olmuş olup أَحْمَدُ ism-i zahiri[124] (açık isim) zamirin yerine geçmiştir, ortada gizlilik kalmamıştır.

Bu غَابَ fiilinin عَنِ harf-i cerri ile kullanımı da şöyledir:

غَابَ أَحْمَدُ عَنِ الأَنْظَارِ : Ahmet, gözden kayboldu.

لِمَاذَا تَغَيَّبْتَ عَنِ الْمَدْرَسَةِ الْيَوْمَ : Bugün niçin okula gelmedin?

Türkçemizde kullandığımız kaybolmak/gaybolmak eylemi de غَيْبٌ/غَائِبٌ kelimesinden dilimizde geçmiştir. Örnek: "Anahtarım kayboldu" cümlesindeki kayboldu ifadesi de غَيْبٌ /غَائِبٌ gâib/gayb oldudan esinlenilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de gayb kelimesini, insanların içlerinde taşıdıkları şeyleri, gelecekleriyle ve dönecekleri yerle ilgili hususları, geçmişte kalmış kişi ve olayların bilgisini, insan dışı varlılar dünyasını, ahiret hayatını ve gelecek olayları içine alacak biçimde hep hazır olanın zıddı anlamında kullanılır. Râğıb el-İsfâhânî şu tarifi verir: "Gözle görülemeyen, duyularla idrak edilemeyen, insan bilgisinin dışında olan".[125]

Bu gayb alemi, müşâhede alanının dışında olması, gaybın insanlarca bilinememesini ifade eder. Bu nedenle Kur'an sürekli gaybın yalnız Allah tarafından bi-

123 إِذَا غَابَتْ عَنْكَ مَحَبَّةُ اللهِ مَاذَا وَجَدْتَ ؟ لَمْ تَجِدْ شَيْئًا Allah'ın sevgisini kaybettiğinde her şey elinde olsa da neyi kazanmış olursun ki? Neyi bulabilirsin ki? Hiçbir şeyi bulamazsın. *Prof. Dr. Muhammed Râtıb en-Nablûsî*

124 Anadolu'da "öyle zaar veya öyle zahar" diye bir kullanım vardır. Buradaki zaar/zahar ifadesi, Arapçada ظَاهِرٌ kelimesinden evrilmiş olup "öyle zahir, öyle herhalde" anlamlarında kullanılmaktadır. Bir de "Essah mı?" kullanımı vardır. Bu kelime أَصَحُّ (daha doğru) Esahhu kelimesinden alınmıştır. Esahh mı? Doğru mu? diye kullanılır.

125 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, غيب g-y-b md.

linebileceğini anlatır: "Göklerde ve yerde Allah'tan başka kimse gaybı bilemez"[126]. "Gayb, Allah'ındır"[127]. "Gaybın anahtarları O'nun yanındadır, onları Allah'tan başkası bilmez"[128] Ayrıca Hz. Peygamber'e de, "Ben size Allah'ın hazineleri yanımdadır demiyorum. Gaybı da bilmem"[129] demesi buyurulur. Kur'an'da elliden fazla ayet-i kerime, gaybı yalnız Allah'ın bilebileceğiyle ilgilidir.

Gıybet[130] غِيْبَةٌ

Arapçada Gıybet[131] غِيْبَةٌ kelimesi de aynı kökten gelir fakat genel anlamda arkadan çekip çekiştirmek demektir. Bu sülâsî (üçlü yalın fiil) fiilden olan غَابَ fiili, ifti'al babına aktarılarak اِغْتَابَ يَغْتَابُ اِغْتِيَابٌ fiili elde edilir ve bu sülâsî fiilin üzerine iki harf eklenerek bir bakıma burada hâzır olmayan anlamına ek anlam olarak, şu anda burada bulunmayan kimsenin arkasından çekiştirme, yokluğunda konuşmak olarak bir anlam ortaya çıkar.

126 قُلْ لاَ يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلاَّ اللّٰهُ

De ki: "Göktekiler ve yerdekiler gaybı bilemezler, ancak Allah bilir. Neml, 27/65.

127 فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ Yunus,10/20:

De ki: "Gayb ancak Allah'ındır.

128 وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا إِلاَّ هُوَ cl-En'âm, 6/59:

Gaybın anahtarları yalnızca O'nun katındadır.

129 قُلْ لَّا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَآئِنُ اللهِ وَلَآ أَعْلَمُ الْغَيْبَ cl-En'âm, 6/50:

De ki: "Size Allah'ın hazineleri elimdedir, demiyorum; gaybı da bilmiyorum.

130 لَوْ كَانَ مَا يُقَالُ خَلْفَ ظُهُورِنَا صَحِيحًا لَقَالُوهُ أَمَامَنَا. مَرْحَبًا بِحَسَنَاتٍ لَمْ تُتْعَبْ لِأَجْلِهَا

Arkamızdan söylenenler gerçek olsaydı, onu yüzümüze karşı söylerlerdi. Kendisi için çaba göstermeden/yorulmadan kazanılan sevaplar, size de merhaba! Günlük hayatımızda sıkça kullandığımız "Merhaba مَرْحَبًا" ne demektir? Merhaba: "Hoş geldin, yerin geniş olsun, rahat ol, benden zarar gelmez, yüreğim sana karşı geniş" vb. anlamlara gelir.

لَا مَرْحَبًا بِكُمْ Sâd, 38/60:

Size Merhaba yok! Rahat yüzü, huzur ve genişlik yok!

لَمَّا كَانَ لَدَيْكَ عَيْنَانِ لِمَاذَا تَرَى النَّاسَ بِأُذُنَيْكَ ؟

Mademki iki gözün var, neden insanları kulaklarınla görüyorsun?

Aristoteles: Konuş ki seni görebileyim.

131 Gıybete dâir:

إِذَا لَمْ يُعْجِبْكَ تَصَرُّفٌ بَدَرَ مِنِّي فَتَحَدَّثْ مَعِي وَلَا تَتَحَدَّثْ عَنِّي

Benim bir davranışım, hoşuna gitmezse bunu benimle konuş! Benim hakkımda başkasıyla konuşma.

فَالْأُولَى نَصِيحَةٌ وَأَجْرٌ

Birincisi: Öğüt ve mükafaattır.

وَالثَّانِيَةُ غِيبَةٌ وَزُورٌ

İkincisi: Gıybet ve yalandır.

132 وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ Hac, 22/45:

(Oralarda) nice kullanılmaz halde kuyu ve (bomboş bırakılmış) sağlam köşk vardır. Ayrıca مَنْ حَفَرَ بِئْرًا لِأَخِيهِ وَقَعَ فِيهَا "Kim kardeşi için çukur (kuyu) kazarsa, ona kendisi düşer." sözünde kullanılan kelime بِئْرٌ kelimesidir. Bu kökten مَثْبِرٌ ise üzerinden geçeceklerin içine düşmeleri için kazılmış ve üstü örtülmüş çukurdur/kuyudur.

133 فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ

Yûsuf'u götürüp kuyunun dibine atmaya karar verdikleri zaman. Yûsuf, 12/15

Cübb: Oldukça derin ve içinden su çekilen kuyu demektir.

Arapçada B'ir [132] بِئْرٌ etrafı çevrili kuyu, Cübb[133] جُبٌّ oldukça derin içinde su olan kuyu, Ress[134] رَسٌّ etrafı örülmemiş kuyu demektir.

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ

Yûsuf'u götürüp kuyunun dibine bırakmaya/atmaya karar verdikleri zaman...[135]

Âyet-i kerimede geçen غَيَابَتِ kelimesi kök itibariyle غَيَابَةٌ şeklinde olup, dip, bilinmezlik vb. anlamlara gelmektedir. İnsan da gıybet ederek kendisini bilinmezlik çukuruna atarak başkaları hakkında yaptığı gıybetten dolayı iftiraya da sebep olabilmektedir. Rabbimiz, bizlerin bu duruma düşmemesi noktasında uyarısı Hucurat, 49/12'de şöyledir:

وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضاً

Bazılarınız bazılarınızı arkadan çekiştirmesin.

Hatta burada Rabbimiz, وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضاً "Bazılarınız bazılarınızı arkadan çekiştirmesin" buyururken bile doğrudan hitap ederek nehy-i hazır kalıbında لَا تَغْتَابُوا "gıybet yapmayın" değil de direkt olarak nehy-i gaip kalıbında buyurmuştur. Yani gıybeti, yine aynı kökten gelen gaip zamiri ile buyururak, gıybetten uzak durmamızı[136] gıybete karşı tavırlı olmamızı ve aklımızdan çıkmasın diye gaip kalıbı kullanarak dikkatlerimizi çekmiştir. Allahu Alem.

Ey Beşer!

Her şeyi en iyi bilen ve gören varken[137] gıybete ne gerek var söyler misin?

İçinden su çekilen kuyu olmasının delili, kafilenin sucuyu göndererek kovayı kuyuya salmasıdır.

فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ Yûsuf, 12/19

Sucularını gönderdiler; sucu kovasını kuyuya saldı.

134 كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ Kaf, 50/12:
Nitekim, onlardan önce Nûh kavmi, Ress halkı ve Semud kavmi de ayetleri yalanlamıştı. *Ayrıca bkz. Furkân, 25/38*

135 Yûsuf, 12/15

136 Uzak durulması gereken durumlar
تَشَاجَرَ : Atışmak
تَنَازَعَ : Çekişmek
تَشَاحَنَ : Tartışmak
تَحَارَبَ : Savaşmak
تَقَاتَلَ : Çarpışmak
تَخَاصَمَ : Sürtüşmek
تَضَارَبَ : Vuruşmak
تَعَارَكَ : Dövüşmek
تَنَاحَرَ : Boğazlamak
تَعَادَى : Düşmanlık yapmak
تَخَالَفَ Her şeye karşı çıkmak

137 عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ Haşr, 59/22:
O, yaratılmışların algılama sınırlarının ötesinde bir âlem olan gaybı da, duyularla kavranabilen şehâdet âlemini de en mükemmel şekilde bilmektedir.

ARAPÇADA ORDU ANLAMINA GELEN CEYŞ VE CÜND KELİMELERİ

جَيْشٌ - جُنْدٌ

Arapçada Ceyş (جَيْشٌ - جَاشَ يَجِيشُ جَيَشَانٌ): Bu kelime heyecanlanmak, harekete geçme/geçirme vb. anlamlara gelmektedir. Bu harekete geçirme, fiziki olarak bir bağlılık ve itaat olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı askerî anlamda orduya جَيْشٌ (Ceyş) denilmektedir. Mesela; Türk Ordusu اَلْجَيْشُ التُّرْكِيُّ şeklinde yazılır.

Arapçada Cünd (جُنُودٌ - جُنْدٌ): Bu kelime yine asker, ordu, topluluk vb. anlamlarına gelir ancak daha çok manevî olarak bağlılık, birliktelik ve görevi sorgulamadan yerine getirmek vb. duyguları ifade eder.

وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ

Çünkü eninde sonunda zaferi elde edecek olanlar,
yolumuzda mücâdele eden ordularımızdır![138]

Ayrıca bazı zamanlar temeli olmayan oluşumlar etrafında toplanan asılsız birliktelik, grup vb. anlamlara da gelmektedir.

وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ

Ve İblis'in bütün orduları da (onlara katılmıştır).[139]

Burada isim tamlamasının جُيُوشُ إِبْلِيسَ şeklinde gelmeme sebebi, bu bağlılığın manevi olmasındandır.[140] Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır.

وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ

Kendileri onlar için hazır bulundurulmuş askerlerdir.[141]

Konuyu özetleyecek olursak; Türk Ordusu اَلْجَيْشُ التُّرْكِيُّ Türk Askeri اَلْجُنْدُ التُّرْكِيُّ şeklinde kullanılır.

138 Sâffât, 37/173 *Ayrıca bkz. Tevbe, 9/26; Tevbe, 9/40; Fetih, 48/4*

وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ Müddessir, 74/31:
Rabbinin ordularının sayısını ve gücünü,
Kendisinden başka hiç kimse bilemez!

139 Şu'arâ, 26/95; *Ayrıca bkz. Tâhâ, 20/78; Kasas, 28/6*

140 İfade ettiğimiz gibi, جَيْشٌ (çoğulu جُيُوشٌ) kelimesi, daha çok maddî bağlılık vb. anlamındadır.

141 Yâsin, 36/75

ARAPÇA KELAMDA (CÜMLE) ÎCÂZ VE İHTİSAR

إِيجَازٌ - إِخْتِصَارٌ

Arapçada bu iki kelime, özet vb. anlamlara gelmiş olsa da aralarında ince bir fark vardır.

İhtisar إِخْتِصَارٌ:

Sözün sahibinin konuşmasındaki fazla/uzun sözcükleri, manayı bozmadan konuşma içerisinden çıkarmak demektir. Bu إِخْتِصَارٌ kelimesi, sözlükte "kısaltma, sadeleştirme, basitleştirme, gereksiz ayrıntılardan arındırma" gibi anlamlara gelir. Bir hadis terimi olarak ise ihtisâr tabiri, terim olarak "bir hadisin içerdiği mânaları daha az kelimelerle ifade edecek şekilde kısaltmak, özetlemek" demektir. "Hadisin gerekli görülen bir bölümünün rivayet edilmesi demek olan iktisâr إِقْتِصَارٌ da bu kelime ile ifade edilmektedir.[142]

Îcâz إِيجَازٌ:

Konuşmanın, az sözcükle birçok anlam ifade etmesidir.

Sözlükte "sözü kısaltmak" anlamına gelen îcâz, terim olarak belağatta meânî ilminde "uzun anlam içeren bir maksat ve fikrin en az sözle açıklanması" demektir. Îcâzlı söze vecîz (وَجِيزٌ) ve mûcez, (مُوجَزٌ) sözün maksadı ifadede yeterli olmayacak derecede kısaltılmasına da ihlâl (إِخْلَالٌ) denir. Birçok eserde îcâzın belâgatla eş tutulması belâgat ilminde îcâza verilen önemi göstermektedir.

Bakara Sûresi'nin başında anlatılan üç grup insan (Mü'min, kâfir, münâfık), bu üç üslûbla anlatılmıştır. Şöyle ki; Mü'minler müsâvât üslûbuyla (5 âyet) Kâfirler îcâz üslûbuyla (3 âyet) Münâfıklar ise itnâb üslûbuyla (13 âyet) Yani "Elîf-Lâm- Mîm! Şu kitâpta şüphe nâmına hiçbir şey yoktur" diyerek meydan okuduktan hemen sonra, Arapların bildiği üç üslûb kendilerine gösterilmiştir.

Belağatta meânî ilminde, bir maksadın ifadesini sağlayan kelimelerin azlığı ve çokluğu ile cümlenin uzunluğu kısalığı "îcâz", (kısa anlatım) "ıtnâb" (uzun anlatım) ve "müsâvât" (Îcâz ile itnâbın ortası, yani eşit/orta anlatım) başlıkları altında üç bölümde ele alınır. Cümlenin uzun veya kısa oluşunun bir ölçüsü halkın kul-

142 TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt, 21 syf. 572-573

landığı dil, bir ölçüsü de durumun gereğidir. Bundan dolayı îcâz, az lafızla çok mânayı ifade etmenin yanı sıra "kastedilen anlamın gereği ne ise sözü onunla açıklamak" şeklinde de tanımlanır. Îcâz, ıtnâbın karşıtı bir anlam ifade eder; dolayısıyla bir söz kendisinden uzun bir söze kıyasla îcâz vasfını kazanabilir. Nitekim ıtnâb için de aynı durum söz konusudur. Îcâzı, "sözde fazlalık olarak bulunan kelimelerin (haşiv, tatvîl) yer almaması" şeklinde tanımlayanlar da vardır. Îcâz ile ilgili bütün tanımlar, bir fikri açık ve en az lafızla ifade etme noktasında birleşir. Îcâz belâgat kitaplarında genellikle ikiye ayrılarak incelenir.

1. Îcâz-ı Hazif: Kendileri bulunmadan da anlamın tamam olduğu kelime veya cümlelerin hazfedilmesi yoluyla sağlanan îcâzdır. Bu türde hazfe, (silmek) meânî ilminde ihtizâl[143] denir. Bu şekildeki îcâzda ibarede hazfin bulunduğunun bazı karînelerle (ipucu, belirti, işaret) anlaşılması gerekir. Bilinen ve tahmini kolay olan hususları zikrederek ibareyi uzatmamak, dikkati asıl önemli yere yönlendirmek, karîneye dayanarak terkedilen şeyleri muhatabın düşünce[144] ve hayal gücüne bırakarak anlam zenginliği kazanmak gibi sebeplerle bu tür hazfe (silmek) başvurulur.

Bir ibarede hazif yapıldığını gösteren karîne ve delillerin başlıcaları şunlardır:

a) İbarede hazfin bulunduğu aklen anlaşılır, ibarenin akışı da neyin hazfedildiğini gösterir.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ

Ölü, kan, domuz eti, size haram kılınmıştır,[145]

Âyetinde ölü, kan ve domuz etinin bizzat kendilerinin haram kılınması bir anlam ifade etmediğinden burada bir hazif bulunduğu ve hazfedilen kelimenin de أَكَلَ (yemek) fiili olduğu ibareden anlaşılmaktadır.

143 اَلْاِخْتِزَالُ : İbareden, kendileri bulunmadan da anlamın tamam olduğu kelime veya cümleleri eksiltmek suretiyle gerçekleşen îcâz türü.

144 Farklı bir sınıflandırmayla düşüncenin serüvenini şöyle anlayabiliriz:
Fikir فِكْر : Düşünce
Zikir ذِكْر : Düşüncenin yansıması
Akıl عَقْل : Düşünceler arası bağlantı
Zihin ذِهْن : Düşüncelerin toplanma alanı
Kalp قَلْب : Düşüncelerin mayalandığı merkez
Beyin دِمَاغ : Düşünceleri mühürleme yeri (دَمْغة-damga kelimesi de bu kökten gelir) İnsan zihni değirmen taşı gibidir; içine bir şey atmazsanız kendi kendini öğütür durur. İbn-i Haldun
Dil لِسَان : Mühürlenenlerin dışa aktarımı

145 Mâide, 5/3

وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا

Rabbin ve saf saf melekler geldiği zaman...,[146]

Âyetinde hazif bulunduğuna hükmeden akıl, hazfedilenin rabbin emri veya azabı yahut cezası olabileceğini de söyler.

b) İbarede bir hazif bulunduğuna orada yer alan bir fiil delâlet eder, neyin hazfedildiğini de toplumun örf ve âdeti belirler.

قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ

Azîz'in karısı şöyle dedi: İşte beni kendisi hakkında ayıpladığınız şu gördüğünüzdür.[147]

Âyetinde geçen لَوْمٌ (kınamak-ayıplamak) fiili insanın kendi iradesiyle yaptığı bir eylemin sonucudur. Bu eylemin ve durumun ne olabileceği konusunda çeşitli ihtimaller vardır. Hazfedilenin, 30. âyetteki قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا (Sevgi yüreğinin zarına işlemiş) ifadesinde geçen "aşırı sevgi" mi, yoksa امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ (Azîz'in karısı, delikanlının nefsinden murad almak istiyormuş) ifadesindeki "nefsinden murad almak" mı olduğu hususunu toplumun gelenekleri belirler. Sıkça kullanılan ve deyim halini alan sözlerde fiilin hazfedildiğini yine gelenekler belirler; "Hayırlı işler" temennisinde hazfedilenin "dilerim, olsun" vb. fiiller olduğunun belirlenmesi gibi.

İcâzı sağlamak için cümlenin bir kısmı hazfedilebilir:

إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ

Boğaza dayandığı zaman ...[148]

Âyetinde fâil olan اَلرُّوحُ ، اَلنَّفْسُ (ruh, can);

فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ نَاقَةَ اللهِ وَسُقْيَاهَا

Allah'ın peygamberi onlara dedi ki: Aman ha Allah'ın dişi devesi ve onun su içme nöbetine![149]

Âyetinde اِحْذَرُوا (dikkat edin) fiili;

وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا

Gerçek şu: Güldüren de ağlatan da O'dur, Hakikat şu: Öldüren de dirilten de O'dur,[150]

Âyetlerinde mef'uller;

146 Fecr, 89/22
147 Yûsuf, 12/32
148 Vâkıa, 56/83
149 Şems, 91/13
150 Necm 53/43-44

وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ

Karyeye sor![151]

Âyetinde أهل (sakinler-orada oturanlar/ikâmet edenler) muzâfı;

رَبِّ اغْفِرْ لِي

Rabbim beni bağışla![152]

Âyet-i kerimesinde rabbin muzâfun ileyhi olan iyelik zamiri;

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا

Kim tövbe[153] edip sâlih -amel- işlerse...,[154]

Âyetinde "sâlih" kelimesinin mevsufu olan "amel" kelimesi;

وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا

Çünkü arkalarında her -sağlam- gemiye el koyan bir hükümdar vardı[155]

Âyetinde de geminin sıfatı olan سَالِمَةٍ (sağlam) kelimesi;

فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللهُ

Bana tâbi olun ki Allah sizi sevsin[156]

Âyetinde إِنْ تَتَّبِعُونِي Eğer bana tâbi olursanız şart cümlesi hazfedilmiştir.

Bir veya birden fazla cümlenin bütünüyle hazfedilmesiyle de îcâz sağlanabilir.

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللهُ النَّبِيِّينَ

İnsanlar tek bir ümmetti. Allah peygamberler gönderdi[157]

Âyetinde iki cümlenin arasındaki bağlantıyı hazfedilmiş olan, "Şu veya bu sebeple ihtilâfa düştüler" cümlesi sağlamaktadır. Ayrıca cümle hazfine sebep-sonuç ilişkisiyle de başvurulur.

151 Yûsuf, 12/82

152 A'râf, 7/151

153 Tövbe/Tevbe: İçine düşülen hataların bir daha yapılmayacağını beyan ve ifade ederek geleceğe doğru yol almak.

154 Furkân, 25/71

155 Kehf 18/79

156 Âl-i İmrân 3/31: إِذَا كَانَ اللهُ مَعَكَ فَمَنْ عَلَيْكَ ؟
Allah seninle olduktan sonra karşında kim durabilir ki?

إِذَا كَانَ اللهُ عَلَيْكَ فَمَنْ مَعَكَ ؟
Allah'ı karşına alırsan kim senin tarafını tutabilir ki?

إِذَا نِلْتَ مَحَبَّةَ اللهِ مَاذَا فَقَدْتَ ؟
Allah'ın sevgisini kazandığında, neyi kaybedebilirsin ki?

إِذَا أَحَبَّكَ اللهُ أَلْقَى مَحَبَّتَكَ فِي قُلُوبِ الْخَلْقِ
Allah seni sevdiğinde, kullarının yüreklerinde senin sevgini yaratır.

Prof. Dr. Muhammed Râtıb en-Nablûsî

157 Bakara, 2/213

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

Kur'an okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın[158]

Âyetinde "okuduğun zaman", ifadesi "-okumayı- istediğin zaman" cümlesinin yerini tutmuştur.

Birden fazla cümlenin hazfedildiği de olur.

قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ اذْهَبْ بِكِتَابِي هَذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ

Süleyman, Hüdhüd'e dedi ki: Doğru mu söyledin yoksa yalancılardan mısın, bakacağız. Şu mektubumu götür, onu kendilerine ver, sonra onlardan biraz uzaklaş da ne sonuca varacaklarına bak.[159]

Âyetleriyle bunlardan sonra gelen,

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ

"Beyler, ulular! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı" dedi.[160]

âyeti arasındaki, "Hüdhüd mektubu aldı ve Belkıs'a götürdü. Belkıs mektubu okuyunca şöyle dedi" cümleleri hazfedilmiştir. Bunların dışında belâgat kitaplarında yemin ifadesiyle bazı edatlarının hazfine dair pek çok örnek yer almaktadır.

2. **Îcâz-ı Kısar:** Cümleden herhangi bir eksiltmeye gitmeden kısa bir ibareye çok mânalar sığdırmaktır; sözün herkesçe kullanılan yaygın şekline nazaran lafızlarının az, anlamının çok olmasıdır. Cennet ehlinin yiyeceklerine dair olan

لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ

Tükenmeyen ve yasaklanmayan -yiyecekler-[161]

Âyeti bu tür îcâza verilen örnekler arasındadır. Bu nevi îcâzı anlamak için derin bir düşünce ve ince bir dikkat gerekir. Konuyla ilgili kitaplarda bu îcâza verilen klasik örnek şu âyettir.

158 Nahl, 16/98. Kur'an-ı Kerim okurken bile Şeytandan Allah'a sığınmamız gerekiyorsa, hayatın her alanında o Şeytana kadar dikkatli ve tedbirli olmamız gerekmez mi?

159 Neml, 27/27-28.
Ders: Bir kimseye gelen bir haber için; "böyle işittim, öyle dediler, bu konuda şöyle söylüyorlar" cümlelerinden uzak durmak da Peygamber ahlakıdır. Hz. Süleyman, Hüdhüd'e "Doğru mu söyledin yoksa yalancılardan mısın, bakacağız" diyerek gelen haberlere ilk anda itibar etmemiştir.

160 Neml, 27/29

161 Vâkıa, 56/33

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ

Kısasta sizin için hayat vardır[162]

Bu âyetin nâzil olduğu dönemde Araplar arasında aynı düşünce, "Öldürmenin çaresi öldürmektir" şeklinde ifade ediliyordu. Kur'an'ın ifadesiyle bu söz arasında mukayese yapılırken âyetin zikredilen üstünlüklerinin çoğu onun îcâz yönüyle ilgilidir.

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir[163]

Âyeti de az lafızda yüksek ahlâkî meziyetleri toplamaktadır. Türkçe belâgat kitaplarında Nâmık Kemal'in, "Bârika-i hakîkat müsâdeme-i efkârdan çıkar" sözü bu tür îcâza örnek verilir. Cevdet Paşa'nın, "Şâne-i zülf-i sühandır itirâz" sözü de bu îcâza verilen bir diğer örnektir. "Zülûf tarandıkça güzelleştiği gibi söz de eleştirildikçe güzelleşir" düşüncesi kısa bir cümleye sığdırılmıştır.

Belâgat konusunda eser veren müellifler, îcâzı genellikle yukarıda anlatıldığı gibi iki bölüme ayırarak incelerken Ziyâeddin İbnü'l-Esîr, konuyu hazifle yapılan ve hazifsiz îcâz olmak üzere iki temel kategoriye, hazifsiz yapılan îcâzı da "îcâz-ı kısar" ve "îcâz-ı takdîr" şeklinde iki kısma ayırmıştır. Îcâz-ı takdîr, lafız ve mânanın uzunluk-kısalık açısından birbirine denk olmasıyla birlikte muhatabın takdirine göre ibareden zengin anlamların çıkarılmasıdır. Bu tür îcâzın en belirgin alâmeti tek bir kelimenin bile ibareden eksiltilememesidir. Bedreddin İbn Mâlik'in "îcâzü't-tazyîk" adını verdiği bu türe,

فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ

Kime rabbinden bir öğüt gelir de -ribâdan- vazgeçerse geçmişi kendisinedir[164]

Âyeti örnek gösterilmiştir. Bu âyetteki "فَلَهُ مَا سَلَفَ"(geçmişi kendisinedir) cümlesi "hataları affedilmiştir" anlamındadır. Abese sûresinin 17 ve 23. âyetleri de türe örnek verilmiştir. Bu âyetlerde kelimeler birbiriyle öyle bağlantılıdır ki tek bir sözün dahi eksiltilmesi mümkün değildir. Bir hadis-i şerifte kendisine özlü söz söyleme (cevâmiu'l-kelim) özelliğinin verildiğini söyleyen Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) اَلْحَلَالُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا شُبَهَاتٌ "Helâl bellidir, haram bellidir. Bu ikisi arasında ise insanların çoğunun hükmünü bilmediği şüpheli şeyler vardır"[165]

162 el-Bakara 2/179
163 A'râf, 7/199
164 Bakara, 2/275
165 Buhârî, Cihâd, 122; Müslim, Mesâcid, 5

hadis-i şerifi bu türe verilen diğer bir örnektir. Resûl-i Ekrem'in birçok hadisinde bu îcâz türü görülmektedir. Ali el-Kârî, bunlardan kırkını "Erbaûne hadis min cevami'i'l-kelim" adlı eserinde toplamıştır. Türkçedeki, "Elçiye zeval yoktur" sözü de bu türe örnek olarak gösterilebilir. Diğer bir hazifsiz îcâz çeşidi, ibaredeki kelimelerin zengin mânalar ihtiva ettiği "îcâzü'l-câmi'" adı verilen nevidir.

إِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى

Muhakkak Allah adaleti, iyiliği ve akrabaya yardım etmeyi emreder[166]

Âyeti bu tür îcâza örnek gösterilir. Îcâz her ne kadar söze değer katan bir özellikse de bu konuda belirleyici ölçü onun yerinde ve durumun gereğine göre yapılmış olmasıdır. Bu sebeple îcâz, her durum ve zamanda makbul değildir. İbn Kuteybe, "Eğer durum böyle olmasaydı Kur'an'da ıtnâb bulunmaz, sadece îcâza yer verilirdi" diyerek bu hususa dikkat çekmiştir.[167]

166 Nahl, 16/90. Bu âyet-i kerime, Kur'an-ı Kerim'in en kapsamlı âyeti olup İslâm dinini de en vecîz ve öz bir şekilde özetlemekte olup güzel bir kulluğun genel hatlarını tesbit ve tayin ederek belirlemektedir.

167 TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt, 21; syf. 392-393 Îcâz md. M. A. Yekta Saraç

ARAPÇADA VAKAR VE KİBİR KELİMELERİ

وَقَارٌ - غُرُورٌ

Vakar: وَقَارٌ[168]

Ağırbaşlılık, haysiyetli ve şerefli olma, temkinli olma vb. anlamların yanında kişinin sahip olduğu değerleri telaffuz etmesi/dile getirmesidir. Bu sahip olunan değer ve meziyetlerden bahsetmek[169] kibir değil vakardandır. Arapçada وَقْرٌ kelimesi, kulaktaki ağır işitme[170] vb. anlamlara da gelmektedir.

Kibir: غُرُورٌ/تَكَبُّرٌ[171]

Kibir, kişinin kendini beğenme, büyüklük taslama, boş şeylerle övün-

168 مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا Nûh, 71/13
Ey halkım, size ne oluyor ki, Allah'a saygı göstermek istemiyorsunuz?

169 Başkalarının meziyetlerini kabul etmek ve dile getirmek peygamberlerin özeliklerindendir.

وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا Kasas, 28/34:
Kardeşim Hârûn'un dili benimkinden daha düzgündür. (Ben peygamber değilim, başkalarının meziyetlerini dile getiremem, zorlanırım diyen kimsenin, ben ondan üstünüm tabiki de o da kim oluyor ki benimle mukâyesesi dahi düşünülemez, lütfen bana kıyas maal-farık ile gelme" şeklindeki enâniyet ve benlik çukurunda olmanın zorluğu...Hz. Mûsâ gibi Allah'tan kardeşi Hârûn'u yardımcı olarak isteyerek onu rakip görmeyip görev dağılımı yapmak gerekmiyor mu?) Başkalarının meziyetleri inkar etmek şeytandandır.

قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ Sâd, 38/76:
İblis, "Ben ondan daha hayırlıyım" dedi.
Ayrıca bkz. A'râf, 7/12

170 وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا En'am, 6/25:
...ve kulaklarında bir ağırlık kıldık.

وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ Fussilet, 41/5:
Kulaklarımızda bir ağırlık vardır. *Ayrıca bkz. Kehf, 18/57; Lokman, 31/7; Fussilet, 41/44*
Bir arkadaşıma, "kulaklığın da ne kadar kaliteli ve güzelmiş" dedim, "kulaklarım daha kaliteli ve güzel" dedi.

171 Kibir, kişinin kendini herkesten üstün tutması ve başkalarına karşı büyüklenmesi demektir.

قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَٰذَا أَخِي Yûsuf, 12/90:
Yûsuf, kardeşlerine "ben Yûsuf'um, işte bu da kardeşim dedi.
Ders: Kardeşlerinin, ona ve babasına bunca yaptıklarına rağmen, ben Mısır Azîzi Yûsuf demedi, diyebilirdi de ama demedi, doğrudan ismini söyledi; ben Yûsuf'um dedi. Affetmek, kişinin üstünlüğünü gösterir, güçlüyken affetmek ise erdemin zirvesidir.
Arapçada "Ben" أَنَا zamirinin sonunda uzatma harflerinden olan elif olsa da okunurken enâ şeklinde uzatarak değil "ene" şeklinde uzatılmadan okunur. O elif varya işte o, benlik barajının önünde duran set gibidir; "Ben" derken, "Beeeeen varya beeeeen" diye uzatma demektir! İnsanın ara sıra enayiliği tutuyor belki de.

me,[172] benlik, enâniyet, anlamının yanında kişinin hak etmediği büyüklüklere sahip çıkması ve bunlarla kasılması olup, aşağılık kompleksinin tatminine yönelik bir mekanizmanın adıdır.

Günümüzde "saf, naif, aptal" gibi anlamlarda kullandığımız "enayi" aslında Arapçada "ben" أنا anlamına gelen "ene" kelimesinden doğmuştur. Enayi'nin Türkçe çevirisi, "benci" gibi bir anlamı vardır. Bu aslında "bencil", "egoist" yani her şeyi kendine isteyen, sadece kendini düşünenden ziyade "benmerkezci" sıfatına yakın bir kavram olup Kendini evrenin merkezinde sanan kimse "enayi" demektir.

İşte Enâniyet; benlik, her şeyi kendi benliğine dayandıran kimse demek olması, herhalde hep "ben" demek de bir tür enayilik olsa gerek.

Arapçada zamirlerin erillik ve dişillik durumları vardır. "Ben" أنا zamirinde bu ayrım yoktur. Kimin ben dediği önemli değildir; belki de mesele, ben zamirinin altında yatan benliğe düşmemektir. Tesniye (o ikisi/siz ikiniz) ve biz zamirlerinde enâniyete düşme riski azdır.

172 Övünme Öğün!

Öksüz ne demektir?

Eski Türkçede "ög" kelimesi, "anne" anlamına gelir.

Buradan hareketle, ök-süz, annesiz, annesi olmayan demektir.

Kelimenin "akıl" ile de bağlantısı vardır. Mecazen, annesini kaybedenin, aklını kaybetmesi anlamına da gelir.

Öğretmen, öğrenci, öğreti kelimeleri de "ög" kelimesinden gelir.

ARAPÇADA İKİ TÜRLÜ KESME FİİLİ

قَطٌّ وَ قَدٌّ

Arapçada قَطَّ يَقُطُّ قَطًّا fiili, dilmek, törpüleyerek düzeltmek, parça parça kesmek vb. anlamların yanında bir şeyi enine doğru genişlemesine kesmek demektir.

Bu fiilin kullanımına yönelik; Arapçada (asla) anlamına gelen iki edat vardır. Bunlar (أَبَدًا ebeden) ve (قَطُّ kaddun) edatlarıdır. Bu قَطُّ edatı, geçmiş[173] zamandaki olayları anlatırken kullanılır.

مَا أَكَلْتُ الطَّعَامَ قَطُّ	Asla yemek yemedim demektir.

(Yemek yeme fiilinin geçmişte meydana geldiğine dair eylemin işlevini kesmektedir)

Bu أَبَدًا ebeden edatı, şimdiki ve gelecek zamandaki olayları anlatırken kullanılır.

لَنْ أَذْهَبَ إِلَى الْمَدْرَسَةِ أَبَدًا	Asla okula[174] gitmeyeceğim.

Arapçada قَدَّ يَقُدُّ قَدًّا fiili, parçalara bölmek/ayırmak[175] kesip koparmak anlamlarının yanında bir şeyi uzunlamasına, boylamasına kesmek demektir.

وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ	Kadın onun gömleğini[176] arkadan yakalayıp yırttı.[177]

173 Şu an ve şimdi, gerçektir, canlıdır. Geçmiş canlılığını yitirirken, gelecek henüz can bulmayandır. Yani bugün var, yarın olmayabilir.

174 فِي الْمَدْرَسَةِ يُعَلِّمُونَكَ الدَّرْسَ ثُمَّ يَخْتَبِرُونَكَ أَمَّا الْحَيَاةُ فَتَخْتَبِرُكَ ثُمَّ تُعَلِّمُكَ الدَّرْسَ. ألبرت أينشتاين

Okulda eğitim verirler sonra sınarlar. Fakat hayat önce sınar sonra ders verir.

Albert Einstein

175 Arapçada Ayırma Çeşitleri

شَقَّ: Yararak ayırmak

مَيَّزَ: Seçerek ayırmak, Temyiz تَمْيِيزٌ

قَطَّعَ: Keserek ayırmak, Takti' تَقْطِيعٌ

نَصَّفَ: Ortadan ayırmak

عَيَّنَ: Belirleyerek ayırmak, Tayin تَعْيِينٌ

فَرَّقَ: Ayırt ederek ayırmak, Tefrîk تَفْرِيقٌ

فَتَقَ: Yapışık olanı ayırmak, Bkz. Enbiyâ, 21/30

فَرَزَ: Gruplandırarak ayırmak.

فَلَقَ: Karanlığı ışıkla ayırmak. Bkz. Felak, 113/1

فَصَلَ: Hüküm vererek ayırmak.

Sâd, 38/20: وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ

Biz Davud'un mülkünü güçlendirdik, ona hikmet ve hakla batılı ayıran söz (hüküm verme) yeteneği verdik.

فَصْلُ الْخِطَابِ: Her tür ihtilaf ve tartışmayı sona erdiren etkili söz demektir.

176 Kur'an-ı Kerim'de Hz. Yusuf'un gömleği 3 kez zikredilir.

1- Birincisinde üzüntü sebebi olur.

وَجَاؤُ عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ

Yûsuf'un gömleğinin üzerinde yalan bir kan (lekesi) getirdiler. Yûsuf, 12/18

2- İkincisinde suçsuzluk karinesidir. Gömleğin yırtılma olayının anlatılması: Yûsuf, 12/26-27-28

3- Üçüncüsünde sevinçli haber müjdesi olur.

اِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هذَا فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا

Bu gömleğimi götürün de babamın yüzüne koyun ki, gözleri açılsın. Yûsuf, 12/93

Sonuç: Üzülme! Bugün seni üzen şey yarın sevinç kaynağın olabilir.

177 Yûsuf, 12/25-26-27-28

ARAPÇADA BENZER, GÜZEL GÖREN VE TAZE KELİMELERİ

نَظِيرٌ - نَضِيرٌ - نَاظِرٌ — نَاضِرٌ

Arapçada نَظَرٌ Nazar, bir şeyi algılamak ve görmek için gözü ve bakışı ona çevirmektir.[178] Bununla bazen düşünmek[179] ve araştırmak da kastedilir. Bazen de araştırmadan sonra elde edilen bilgi anlamında da kullanılır. Bu merakını/susuzluğunu gidermektir. Onun için baktın ama göremedin denir. Bu düşünmedin ve susuzluğunu gideremedin[180] demektir.[181] Nazar kelimesi, ibret[182] alarak bakmak[183] sahip çıkmak ve dikkatlice konuya eğilmek[184] vb. anlamlara da gelmektedir. Bu Nazara نَظَرَ fiili, İfal babında[185] ise süre vermek, mühlet vermek; yani bekleyenin sırasını geciktirmek vb. anlamlara gelmektedir.

قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ

(Allah da) buyurdu ki:

"(Haydi) doğrusu sen (o vakte kadar) mühlet verilenlerdensin!"[186]

178 أَفَلاَ يَنْظُرُونَ إِلَى الإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ Gâşiye, 88/17:
Onlar develerin nasıl yaratıldığına bakmıyorlar mı?
Ders: Deve, canlılar içerisinde hemen kavranamayan ve anlaşılması güç olan hayvanlardan biridir. Deveye bakıp da ibret alamayan, tefekkür kabiliyetini kaybetmiştir.
Burada; abartılı ve gerçekleşmesi mümkün olmayan durumlarda **"Yok devenin başı, yok devenin nalı"** diye kullandığımız deyimin de bu kompleks yapı ile alakası olduğunu düşünüyoruz.

179 Nazar نَظَرٌ : Bir şeyin, göz ya da düşünerek yani fikirle kavranarak görülmesidir. Teemmül تَأَمَّلَ : İstenilen bir şeyin öğrenilme konusunda umut edildiği nazar türüdür. Teemmül, nazara kıyasla daha uzun sürede gerçekleşir; aslında teemmül kelimesinde uzun düşünme eylemi, uzun süre zaman zarfında düşünmeye dayalı bir eylemdir.

مَا أَبْعَدَ السَّمَاءَ - Gökyüzü ne kadar da **uzak!**
وَمَا أَقْرَبَ اللهَ - Allah ne kadar da yakın!
فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ - Var mı düşünüp öğüt alan?
Kamer, 54/22

180 عَطَشُ الأَرْوَاحِ لا يُرْوَى بِالْمَاءِ
Ruhların susuzluğu, su ile giderilmez!

181 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, نظر n-z-r md.

182 Başkalarının hatalarından ders alın. İnsan bütün hataları kendisi yapacak kadar uzun yaşamıyor.
Eleanor Roosevelt

183 فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ Âl-i İmrân, 3/137:
Onun için yeryüzünde dolaşın da peygamberleri yalanlayanların âkibetleri nasıl olduğuna bakın. İbret alın. *Ayrıca bkz. En'âm, 6/11; A'râf, 7/84; Yûnus, 10/39; Nahl, 16/36; Neml, 27/14; Sâffât, 37/73; Zuhruf, 43/25*

184 وَقُولُوا انْظُرْنَا Bakara, 2/104: "Unzurna-Bizi gözet, bize dikkat kesil, sahip çık" deyin.

185 İf'al babı formu: أَنْظَرَ يُنْظِرُ إِنْظَارٌ

186 A'raf, 7/15 *Ayrıca bkz. Hicr, 15/37; Sâd, 38/80*

Nazara نَظَرَ fiili, iftial babında[187] ise bakarak beklemek[188] demektir.

قُلِ انْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ

De ki: "Bekleyin, biz de beklemekteyiz."[189]

Bunların yanında Nazara نَظَرَ fiili, işteşlik (ortaklık) anlamında kullanılan müfâale babında ise Münâzara[190] yani karşılıklı bakışarak, süre vererek tartışma[191] vb. anlamlarında kullanılır.

187 İftial bâbı formu: اِنْتَظَرَ يَنْتَظِرُ اِنْتِظَارٌ Arapçada beklemek anlamında; intizâr اِنْتِظَارٌ kelimesi, nazar (نَظَرَ - bakmak) kökünden gelip geleceği bilinen bir kimseye/nesneye/duruma bakarak onu beklemektir. Ayrıca intizâr, nazar edilebilen bir şeyi istemek anlamına da gelir; yani düşünülen bir konunun gerçekleşmesini ve ortaya çıkmasını arzulayarak beklemek demektir. Ayrıca İntizâr'ın; yani bu bekleyişin türü, bir kimsesin yakın zamanda geleceğini umarak, yollarını gözleyerek ve gelme ümidini yitirmeyerek beklemek demektir. Murâkabe مُرَاقَبَةٌ ise bir şeyi gözetleyerek (koruyarak) beklemek demektir.

Arapçada Bekleme Çeşitleri

İntizâr اِنْتِظَارٌ : Hayır veya şerri beklemek

اِعْتَدْنَا الْاِنْتِظَارَ حَتَّى نَسِينَا مَاذَا نَنْتَظِرُ

Beklemeye alıştık, öyle ki neyi beklediğimizi unuttuk.

Teraccî تَرَجِّي : Sadece hayrı beklemek

Terabbus تَرَبُّصٌ : İntizarın (bekleyiş) daha uzun bir süre olması. *Bkz. Tevbe, 9/24; Tevbe, 9/52; Tâhâ, 20/135; Mü'minûn, 23/25; Tûr, 52/31*

188 يُعْجِبُنِي مَبْدَأُ الْقِطَارِ ؛ لَا يَنْتَظِرُ مَنْ لَا يَنْتَظِرُهُ

Trenin ilkesi, hoşuma gidiyor; kendisini beklemeyeni beklemiyor.

Beklemek, aslında korumak demektir. Türkçe bir kelime olan beklemek, bir kimsenin gelmesini veya bir işin olmasını gözler vaziyette olmak demektir. Beklemek kelimesinin diğer bir anlamı da korumak, kapısını kapatmak vb. anlamlara gelmekte olup Bekçi de buradan gelmektedir.

189 يُصْبِحُ حُرًّا مَنْ لَا يَنْتَظِرُ شَيْئًا مِنْ أَحَدٍ سِوَى اللهِ En'am, 6/158

Allah'tan başkasından bir şey beklemeyen kimse özgürdür.

Ayrıca bkz. A'râf, 7/71; Yûnus, 10/20; Yûnus, 10/102; Hûd, 11/122

190 Münazara, bir konuda karşıt görüşleri savunan takımların fikirlerini çarpıştırdıkları bir tartışma platformudur. Bir münazara konusu, tartışılabilecek her şey olabilir; ancak ağırlıklı olarak güncel, sosyal ve siyasi meseleler tartışılır. Ayrıca Münâzara; Görüş alışverişinde karşılıklı görüşlerin ortaya konulması, birden çok şeyin/kimsenin birbirini eleştirmesi, her birinin kendi görüş açısını ortaya koyması şeklinde sergilenen tartışmadır.

191 Arapçada Tartışma Çeşitleri

Delillerle tartışmak: حِجَاجٌ Tartışanlardan her birinin karşısındakinden kendi delilini ve davasını çürütmeyi isteyerek tartışmasıdır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللهُ الْمُلْكَ

Allah kendisine hükümdarlık verdi diye (şımarıp böbürlenerek) Rabbi hakkında İbrahim ile tartışanı görmedin mi? Bakara, 2/258

Ayrıca bkz. Bakara, 2/76; Bakara, 2/139; Âl-i İmrân, 3/20; Âl-i İmrân, 3/61; Âl-i İmrân, 3/65; Âl-i İmrân, 3/66; Âl-i İmrân, 3/73; En'âm, 6/80; Şûrâ, 42/16

Mücâdele مُجَادَلَةٌ : Akla güvenip çekişerek tartışmak. جِدَالٌ

وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ Ra'd, 13/13:

Onlar Allah hakkında çekişip tartışırlar. O, gücü (ve cezası) pek çetin olandır.

Mira: مِرَاءٌ Gösteriş yaparak şüphe ile tartışmak.

فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا Kehf, 18/22:

O halde, onlar hakkında yüzeysel bir tartışma dışında hiçbir çekişmeye girme. (Sana anlattığımız konularda tartışmaya girmene hiç gerek yok anlamında beyan edilmiştir)

قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

De ki: Göklerde ve yerde olup bitenlere dikkatle bakın.[192]

نَظِيرٌ : Benzer, eş, denk, eşit, akran vb. anlamlara gelmektedir. Arapçada benzer anlamında kullanılan Mesîl مَثِيلٌ kelimesi ile Nazîr نَظِيرٌ arasındaki fark, Nazîr; bir şeyin/kimsenin kendisine olan benzeriyle boy ölçüşerek, üstünlük taslayarak, birbirine bakarak bu benzerlik arası kıyaslama yapılan benzerlik iken, Mesîl مَثِيلٌ birden çok şeyin arasındaki benzerliğin ölçülü olması, normal düzeyde ve seviyede olan benzerlik demektir.

نَضِيرٌ : Güzel ve parlak, tazelik, parlaklık, letafet, zarafet vb. anlamlara gelir.

شِجَارٌ **Müşâcere** مُشَاجَرَةٌ: Karşıdaki kimseye söz ve fikir hakkı tanımadan tartışmak. Kişinin, "en savunmasız ve en kendi olduğu" arena, kavga ve tartışma anıdır. Onun için en büyük sınav, kavga ve tartışma anında saygının korunması adına verilen sınavdır. Saygı seviyesinin düşüşü, maskenin de düşmesine ve gerçek yüzün ortaya çıkmasına vesile olacaktır.

نِقَاشٌ **Münâkaşa** مُنَاقَشَةٌ : Karşıdaki kimseye kendi bildiğini işleyerek tartışma.

نِظَارٌ **Münâzara** مُنَاظَرَةٌ : Karşılıklı olarak karşıdaki kimseye süre verilen ilmî ve fikrî tartışma.

شُورَى **Müşavere** مُشَاوَرَةٌ : Danışarak tartışma. Arapçada müşâvere, مُشَاوَرَةٌ aynı konu etrafında herkesin fikir beyan etmesi demektir. İstişâre, اسْتِشَارَةٌ ise bir kimsenin bir konuda karar aşamasının son raddesinde düşüncesini besleme amaçlı başkalarından fikir ve tecrübe talep etmesidir.

وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ Al-i İmrân, 3/159

"İş, idare ve yönetim konusunda onlarla müşavere et, onlara danış" Bu âyet-i kerimede istişâre değil müşâvere emredilmiştir.

وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ Şûrâ, 42/38.

İşleri de aralarındaki danışma ile yürür. (Şûrâ ve Müşâvere aynı anlamdadır)

جِهَادٌ **Mücâhede** مُجَاهَدَةٌ : İnsanın, kendi Nefsi ile tartışması, Allah'ın emir ve yasaklarına karşı adeta onunla ciddi tartışma halinde olmasıdır.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ Ankebût, 29/69

Bizim uğrumuzda didinenleri, nefsiyle büyük çaba ve gayret içinde olanları biz, yollarımıza elbette ulaştıracağız. Allah, güzel düşünüp güzel davrananlarla mutlaka beraberdir.

192 Yûnus, 10/101: Bakın! Yani Düşünün! Bu nazar kelimesi, halk dilinde gözle bakmak anlamında iken alimlerin tabiri ile basiret (ölçülü görüş, doğru görüş, uyanıklık) ile görmek demektir.

193 Mutluluk İçin 8 Kural
1- Gülümsemek
2- Sabırlı olmak
3- Olumlu düşünmek
4- Sağlıklı beslenmek
5- Kendine olan inancın
6- Hedeflerine olan inancın
7- Bedensel temizliğe dikkat etmek
8- Tüm gayret ve çabadan sonra Allah'a tevekkül.

تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ

Öyle büyük bir mutluluk[193] kaplamıştır ki onları, ilâhî nîmetlerin sevinç[194] ve parıltısını yüzlerinden okuyabilirsin.[195]

نَاظِرٌ: Düşünerek gören, bakan kimse[196]

نَاضِرٌ: Güzel, taze, sağlıklı, parıldayan

Bu iki نَاظِرٌ ve نَاضِرٌ kelimelerini ayet-i kerimede daha net bir şekilde görebilmekteyiz.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ

Oysa o gün bir kısım yüzler rablerine bakarak mutlulukla[197] parıldayacaktır.[198]

194 يَا فَرْحَةَ يَعْقُوبَ بِيُوسُفَ بَعْدَ لِقَائِهِ مَعَ وَلَدِهِ! هَلاَّ مَرَرْتِ بِنَا! عَلَيْهِمَا السَّلاَمُ

Ey Yakub'un evladı Yûsuf ile buluşma anındaki mutluluk! Bize de uğrasan ya! (Aleyhimesselâm)

195 Mutaffifîn, 83/24

فَوَقٰيهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقّٰيهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا İnsân, 76/11

Allah da bu davranışlarına karşılık onları o korkunç Günün dehşetinden koruyacak ve gözlerine aydınlık, yüreklerine sevinç verecektir.

196 Nâzır kelimesinin anlamları:

1- Düşünerek bakan, nazar eden gören kimse.

2- Osmanlı Devletinde bakan anlamında kullanılan bir kelimedir. (1826'dan Osmanlı İmparatorluğunun sonuna kadar kabine üyelerine verilen unvan)

3- Yüzü bir yöne doğru olan, bir yeri gören, bir yere bakan (ev, oda vb.)

Ev bu bahçeye ve bu tekke manzarasına nâzır.

Refik H. Karay

4- Bir işin yönetimine görevli olan kimse.

197 ثَلاَثُ نَصَائِحَ لِلسَّعَادَةِ

Mutluluk için üç öğüt

لاَ تَكْرَهْ حُرِّ قَلْبَكَ

Nefret etme, kalbini özgür bırak!

لاَ تَقْلَقْ حُرِّ عَقْلَكَ

Endişelenme, aklını özgür bırak!

عِشْ بِبَسَاطَةٍ لاَ تَتَكَلَّفْ

Sade yaşa, kendini zora sokma!

198 Kıyâmet, 75/22-23

ARAPÇADA İKİ AİLE KELİMESİ

أُسْرَةٌ وَ عَائِلَةٌ

Arapçada Esran[199] أَسَرَ يَأْسِرُ أَسْرًا fiili, bağlamak, hürriyeti sınırlandırmak, zincire vurmak vb. anlamlara gelir. Aynı kökten gelen أُسْرَةٌ kelimesi aile demek olup kişinin eşini, çocuklarını ve diğer hâne üyeleri kapsayan genel bir isimdir. Çoğulu, أُسَرٌ şeklinde gelir. Bu kelime çekirdek/küçük aile demektir. Bu kökten gelen esâret أَسَارَةٌ kelimesine dikkatle baktığımızda, aile anlamına gelen أُسْرَةٌ kelimesinin gereği olarak bu ailede kendisiyle güç kazandığı kişilerin bağlarının kendi içerisinde dar kapsamlı ve bağlayıcı olduğunu görebilmekteyiz. Sıfat-ı müşebbehe kalıbında Esîr أَسِيرٌ[200] olup çoğulları Esrâ[201] أَسْرَى ve Üsârâ أُسَارَى[202] şeklindedir.

Arapçada Aile[203] عَائِلَةٌ kelimesi, anne[204] baba[205] çocuklar ve akrabaların "bir evde" yaşadığı aileye verilen isimdir. Çoğulu, عَائِلَاتٌ – عَوَائِلُ şeklinde gelir. Bu kelime ile أُسْرَةٌ kelimesine nisbetle hedeflenen anlam "geniş aile" anlamıdır.

199 نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ İnsân, 76/28
Oysa onları yaratan ve vücutlarını meydana getiren damarlarını, kaslarını, sinirlerini ve eklem bağlarını sağlamlaştırarak kendilerine güçlü ve sağlıklı bir beden bağışlayan Biziz.

200 Kayıtsız şartsız kendine bağlanan, tutsak olarak alınan kimse. Esîr: İnsân, 76/8 وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا Yetime ve esire.

201 مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ
Yeryüzünde ağır basıncaya (küfrün belini kırıncaya) kadar, hiçbir peygambere esirleri bulunması yaraşmaz. Enfâl, 8/67
Ayrıca bkz. Enfâl, 8/70

202 وَإِنْ يَأْتُوكُمْ أُسَارَى Bakara, 2/85:
Onlar size esir olarak geldiklerinde.

203 Bu kelime عَالَ يَعُولُ kökünden bakmak, geçimini sağladı, onun geçim ağırlığını yüklendi vb. anlamlara gelmektedir.

204 كُلُّ الْبُيُوتِ مُظْلِمَةٌ إِلَى أَنْ تَسْتَيْقِظَ الْأُمُّ فِي الْأَصْبَاحِ
Sabahları Anne uyanana kadar bütün evler karanlıktır. *Halil Cibran*

اَلْأُمُّ وُجُودُهَا حَيَاةٌ وَدَعَوَاتُهَا نَجَاةٌ وَأَقْدَامُهَا جَنَّةٌ
Anne; varlığı hayat, duası kurtuluş, ve ayaklarının altında cennet barındırandır.

205 Arapçada bir şeyin düzeltilmesi, onarılması veya ortaya çıkmasına vesile olan herşeye/herkese أَبٌ yani baba adı verilir. Mesela arapçada أَبُو مِصْلَحٍ tamlaması, tuz anlamına gelen مِلْحٌ kelimesinin künyesi ve lakabıdır. Tuz, günlük hayatta her alanda yoğun bir şekilde kullandığımız bir şeydir. Çocukların da talim ve terbiyesini, yetişmesini, hayata hazırlanmasını üstlenen kimseye baba denilmesi de bundandır. Ayrıca Anne ve Babaya aynı Ebeveyn أَبَوَانِ / أَبَوَيْنِ denilmesinin sebebi de budur. Daha detaylı bilgi için kitabımızda "Arapçada Valideyn ve Ebeveyn Kelimelerinin Kur'an-ı Kerim'de kullanımı" konusuna bakabilirsiniz. (Syf. 443)
وَالْأَبُ ذَاكَ الَّذِي تَطْلُبُهُ نَجْمًا فَيَعُودُ حَامِلاً السَّمَاءَ
Baba; kendisinden yıldız istediğinde, sana gökyüzünü sırtlanıp getirendir.
وُجُودُ الْآبَاءِ فِي الْمَنَازِلِ أَكْثَرُ أَمَانًا مِنْ عَشَرَةِ أَبْوَابٍ مُقْفَلَةٍ
On kilitli kapıdan daha güvenlidir babanın evde oluşu.
Baba, yemeğin az olduğu yerde tok olan kimsedir. Bir babanın evlatlarına sadece sesiyle bile verdiği huzur, ömre bedeldir.

ARAPÇADA YETİM VE ÖKSÜZ KELİMELERİ

يَتِيمٌ - عَجِيٌّ -لَطِيمٌ

يَتِيمٌ Çocuğun, büluğ (erginlik) çağına gelmeden önce babasını kaybetmesini ifade eder.

أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَى

Rabbin seni, daha dünyaya gözlerini açmadan babasını, altı yaşındayken de annesini kaybetmiş çaresiz bir yetim olarak bulup da, güçlü ve şefkatli kollara emânet ederek bağrına basmadı mı?[206]

Yetîm[207] kelimesinin çoğulu[208] sözlüklerde يَتَامَى ve أَيْتَامٌ şeklinde geçmektedir.

عَجِيٌّ Sadece annesini kaybeden

Arapçada عَجِيَ يَعْجَى عَجْيٌ fiili, çocuğun süt emme zamanında sadece annesini kaybetmesi demektir.

لَطِيمٌ Annesini ve babasını kaybeden

Arapçada لَطَمَ يَلْطَمُ لَطْمًا dövünmek, arka arkaya vurmak, avuç içi ile vurmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiilden gelen لَطِيمٌ kelimesi annesini ve babasını kaybeden kimsedir. Tabiri caizse[209] anasını ve babasını kaybetmiş; hayatın acımasız[210] tokadını yemiş demektir.

Yüreğin sıcak güneşi, gözlerin derin okyanusu ve sonsuzluğun gerçek adıdır; baba!

206 Duhâ, 93/6

207 لَيْسَ الْيَتِيمُ يَتِيمًا بِلاَ أُمٍّ وَأَبٍ
Yetim, annesi ve babası olmayan değildir.
وكَانَ الْيَتِيمُ يَتِيمًا بِلَا عِلْمٍ وَأَدَبٍ
Yetim, ilmi ve edebi olmayandır.

208 وَآتُوا الْيَتَامَى أَمْوَالَهُمْ Nisâ, 4/2
Yetimlerin mallarını kendilerine verin.
Ayrıca bkz. Nisâ, 4/10; Bakara, 2/220

209 إِنْ جَازَ التَّعْبِيرُ veya إِنْ صَحَّ التَّعْبِيرُ
Tabiri caizse, Deyim yerindeyse (Diğer bir deyişle, şöyle söylemek uygunsa)

210 Hayatın tüm acılarını teskin eden Ayet-i Kerime:
وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ Bakara, 2/216:
Hoşlanmadığınız bir şey, belki de sizin için hayırlıdır; hoşlandığınız bir şey de, olur ki sizin için zararlıdır.
لَوْ كَانَ خَيْرًا لَكَانَ Hayırlı olsaydı, olurdu.
لَوْ كَانَ خَيْرًا لَأَتَى Hayırlı olsaydı, gelirdi.
لَوْ كَانَ خَيْرًا لَبَقِيَ Hayırlı olsaydı, kalırdı.
لَوْ كَانَ خَيْرًا لَدَامَ Hayırlı olsaydı, devam ederdi.
وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ Bakara, 2/216
Allah bilir, sizlerse bilemezsiniz.

ARAPÇADA MADDİ VE MANEVİ ÜZÜNTÜ TÜRLERİ

كَئِبَ - حَزِنَ

Arapçada كَئِبَ عَلَى/لِ يَكْأَبُ — كَآبَةً fiili, üzgün olmak, bir şeyden dolayı keyfi kaçmak, morali bozulmak vb. anlamlara gelmekte olup bu üzüntünün belirtisi kişinin yüz hatlarından belli olur.

Arapçada hüzün[211] حَزِنَ يَحْزَنُ حُزْنًا ، حَزَنًا fiili, tasa çekmek/etmek, üzülmek[212] endişelenmek vb. anlamlara gelmektedir. Bu üzüntü türünün belirtisi sadece kalpte olur.

Bu konuda daha detaylı bilgi için kitabımızın 42. sayfasındaki ARAPÇADA İKİ ÇEŞİT ÜZÜNTÜ NEDİR? adlı konuya bakabilirsiniz.

211 قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

Yakub da şöyle dedi: "Ben acımı ve kederimi ancak Allah'a arzediyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan gelen bilgiyle biliyorum. Yûsuf, 12/86

212 Arapçada;

حَزِنَ: Üzmek, dertlendirmek, yüreğin üzüntüden sertleşmesi (Arapçada Hüzün حُزْنٌ kelimesinin kökünde sertleşme anlamı vardır. Hüzünlenen kimsenin gönlü sertleşir ve duygusal şarj eksikliği yaşar. Fakat Sevgi anlamına gelen حُبٌّ kelimesinin kökündeki bağlama anlamına sarılarak sevenin gönlünü, hüzünlü gönüle bağlayınca sertlik yumuşar.)

حَزَنَ: Biriktirmek, depolamak, korumak, saklanılan şeyi gözlerden uzak tutmak Aralarındaki tek fark, bir noktadır. Bu iki kelime, aynı kişi tarafından aynı anda kullanılamaz, çünkü her zaman üzen ile o hüznü biriktiren taraf farklıdır. Yani birisi üzer, diğeri ise o üzüntüyü biriktirir. Hüznü (üzüntüsü) biriken kimse de gözlerden uzaklaşır ve içine kapanır, kimseyle konuşmaz; onu görenler ise ukalâ sanır.

لِمَاذَا أَحْزَنُ وَرَبِّي إِذَا أَرَادَ شَيْئًا قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

Rabbim bir şey istediğinde, ona sadece "Ol deyince, oluverirken" niçin üzüleyim ki?

KALPTE VE YÜZDE BELİREN ÜZÜNTÜ

كَآبَةٌ - حُزْنٌ - بَثٌّ

Arapçada كَآبَةٌ içsel daraltı olup insanın yüzünde belirtisi olur. حُزْنٌ genel anlamda gam, keder vb. anlamlara gelip kalpte olan bir durumdur. Bunun yanında بَثٌّ kelimesi, şiddetli ve sürekli üzüntü demektir.

قَالَ اِنَّمَا اَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِيٓ اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

Yakûb da şöyle dedi: "Ben acımı ve kederimi ancak Allah'a arz ediyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan gelen bilgiyle biliyorum.[213]

Ben acımı (şiddetli ve sürekli üzüntü بَثٌّ) ve kederimi حُزْنٌ ancak Allah'a iletiyorum.

213 Yûsuf, 12/86

ARAPÇADA AMEL[214] VE ŞUĞL KELİMELERİ ARASINDAKİ FARK NEDİR?

عَمَلٌ - شُغْلٌ

Arapçada عَمِلَ يَعْمَلُ عَمَلًا fiili, "çalışmak, iş görmek, üretmek, çabalamak" vb. anlamların yanına hem iyi hem de kötü eylemler için de kullanılmaktadır.[215] شَغَلَ يَشْغَلُ شُغْلًا fiili ise "vaktini almak, kafasını meşgul etmek, bir makamı işgal etmek vb. anlamlara gelmekte olup genel anlamda meşgul olmak,[216] meşgul etmek[217] anlamında kullanılmaktadır.

214 İlimsiz amel, ihlassız amel faydasızdır!

لَوْ نَفَعَ الْعِلْمُ بِلَا عَمَلٍ لَمَا ذَمَّ اللهُ أَحْبَارَ أَهْلِ الْكِتَابِ

Amelsiz ilmin bir anlamı olsaydı, Yüce Allah, ehl-i kitap âlimlerini yermezdi/kötülemezdi.

وَلَوْ نَفَعَ الْعَمَلُ بِلَا إِخْلَاصٍ لَمَا ذَمَّ الْمُنَافِقِينَ

İhlassız amelin bir anlamı olsaydı, münâfıkları kötülemezdi/yermezdi.

Ebû Abdillah İbn-i Kayyım

Arapçada Âlim عَالِمٌ ile Âmil عَامِلٌ arasında sadece bir harf yer değiştirir. Arap Alfabesinde de Lâm لَامٌ harfi, Mîm مِيمٌ harfinden önce gelir. Bu şu demektir: İlim olmadan amel olmaz, ilim varsa akabinde de amel olmak zorundadır.

215 إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَوٰةَ وَآتَوُا الزَّكَوٰةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ Bakara, 2/277

Şüphesiz iman edip salih ameller işleyen, namazı dosdoğru kılan ve zekâtı verenlerin mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا Nisa, 4/124

Mü'min olarak, erkek veya kadın, her kim salih ameller işlerse, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.

مَن يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِن دُونِ اللهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا Nisa, 2/123

Kim kötü bir iş yaparsa, onunla cezalandırılır. O, kendisine Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabilir.

216 Vaktini vermek, uğraşmak, oyalanmak.

217 Vaktini almak, uğraştırmak, oyalamak.

Amel[218] عَمَلٌ kelimesi Kuran-ı Kerîm'de türevleriyle 287 defa, Şuğl شُغْلٌ / شُغْلٌ kelimesi ise isim olarak 1 defa, fiil olarak da 1 defa[219] zikredilmiştir. İsim olarak zikredilen âyet-i kerime şöyledir:

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ

O gün cennet halkı bir uğraş/meşguliyet içinde eğlenip mutlu[220]

Bir şekilde ferahlamaktadır.[221] Buradan hareketle her amel, şuğl olur ama her şuğl, amel olmaz. Amel genel anlamda bir iş yapmak anlamında olup ücret karşılığı veya ücretsiz de yapılabilir fakat şuğl'un bir karşılığı her zaman vardır.

218 Arapçada Yapma Çeşitleri

Faale فَعَلَ Yapmak eyleminin en kapsamlı fiili Canlı-cansız, bilinçli, bilinçsiz, iyi kötü tüm eylemleri içine almaktadır.

إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ Neml, 27/88

Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan haberdardır.

Amile عَمِلَ Yapmak eyleminin فَعَلَ fiiline nisbetle dar kapsam olup İnsanlara özgü bilinçli ve kasıtlı iyi-kötü tüm eylemleri kapsamaktadır.

إِنَّ اللهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ Haşr, 59/18

Şüphesiz Allah yapıp ettiklerinizden haberdardır.

Sana'a صَنَعَ En dar kapsam olup İnsanlara özgü kasıtlı ve iyi derece (ustalıkla) yapılan eylemler, bu fiille ifade edilmektedir.

إِنَّ اللهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ Nûr, 24/30

Allah onların yaptıklarından haberdardır.

219 شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا Fetih, 48/11

Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu, meşgul etti, geri bıraktı.

220 Arapçada سَعِدَ يَسْعَدُ سَعَادَةٌ fiili mutlu olmak; أَسْعَدَ يُسْعِدُ إِسْعَادٌ mutlu etmek demektir. Aynı kökten gelip müfâale babından سَاعَدَ يُسَاعِدُ مُسَاعَدَةٌ ise yardım etmek demektir. Buradan hareketle yardım etmenin de yardım edilmenin de mutluluk olduğu ortaya çıkmaktadır.

كُلَّمَا ضَاقَتْ بِكَ الدُّنْيَا فَسَاعِدْ إِنْسَانًا لَا تَعْرِفُهُ فَيَهْدَأُ بَالُكَ

Dünya sana dar geldikçe, tanımadığın birine yardımcı ol, sakinleşirsin.

مَنْ أَسْعَدُ النَّاسِ؟

İnsanların en mutlusu kimdir?

مَنْ أَسْعَدَ النَّاسَ

İnsanları mutlu edendir.

أَسْعَدَ يُسْعِدُ إِسْعَادٌ: Mutlu etmek ve sevindirmek demektir.

Peki Mutlu ve en Mutlu olan kimdir?

سَعِيدٌ: مَنْ كَانَ مَعَ اللهِ

Mutlu: Allah ile beraber olan kimse.

أَسْعَدُ: مَنْ كَانَ اللهُ مَعَهُ

En mutlu: Allah'ın kendisiyle beraber olduğu kimse.

الشَّيْءُ الَّذِي لَا يُسْعِدُكَ هُوَ لَا يَلْزَمُكَ

Seni mutlu etmeyen şey, sana lazım (gerekli) değildir.

221 Yâsin, 36/55

ARAPÇADA TEZKİR VE TENBİH KELİMELERİ

تَذْكِيرٌ - تَنْبِيهٌ

Arapçada ذَكَّرَ يُذَكِّرُ تَذْكِيرٌ fiili, hatırlatma, yad etme, hatırına getirme vb. anlamlara gelmektedir. Bu anlamların yanında Zikr kelimesi olumsuz anlamda bir şeyi "dile pelesenk etmek vb." anlamlara da gelmektedir.[222]

Tezkir[223] تَذْكِيرٌ

Kişinin daha önce herhangi bir konuda bilgi sahibi olduğu veya olmadığı bir hususu, bir takım sebeplerden dolayı unutmasından sonra kendisine yapılan uyarıdır.

كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ

Öyle değil, şüphe yok ki Kur'an, ancak bir öğüttür bir hatırlatmadır.[224]

222 Enbiya, 21/60 قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرٰهِيمُ
Dediler ki: "İbrahim adında bir "gencin" putlarımızı diline doladığını işitmiştik. (Bir sözü her zaman, yerli yersiz tekrarlamak, diline dolamak. Örnek: Şey sözünü diline pelesenk etmişsin, her cümlenin başında kullanıyorsun)

223 Bu kelimenin diğer anlamı ise bir kelimeyi müzekker (eril) hâle getirme, müzekker olarak kullanma. Bunun zıddı (karşıtı) ise tenis تَأْنِيثٌ yani dişil (müennes) yapmak demektir.

224 Abese, 80/11

225 **el-Kur'ân:** Kur'ân-ı Kerim'in en meşhur ismidir. Rahman, 55/2

el-Kitab: Toplamak anlamında olan "Ketb" fiilindendir. Kendine has bir uslûpla çeşitli kıssaları, âyetleri, hükümleri ve haberleri topladığından bu isimle adlandırılmıştır. Bakara, 2/2

Arapçada Toplamak
Kitâbet كِتَابَةٌ Harfleri Toplamak
Kırâat قِرَاءَةٌ Manayı toplamak
Dirâyet دِرَايَةٌ: Aklı toplamak
Firâset فِرَاسَةٌ: Fikri toplamak
Rivâyet رِوَايَةٌ: Haberi toplamak
Hidâyet هِدَايَةٌ: Kalbi toplamak
İbâdet عِبَادَةٌ: Ruhu toplamak
CUMA جُمْعَةٌ Ümmeti Toplamak

أَتَيْنَاكَ مُتَفَرِّقِينَ فَرَتِّبْنَا يَا رَبِّي
Dağılmış halde geldik sana, toparla bizi Allah'ım.

en-Nûr: Kur'ân, kendisine has üslûp ve delilleriyle birtakım gerçekleri açıkladığı, din ve inançla ilgili salt aklın ulaşamayacağı önemli meseleleri ortaya koyduğu, helâl-haram emir ve yasakları aydınlığa kavuşturduğu için bu isimle adlandırılmıştır. A'raf, 7/157

el-Furkân: Kur'ân, hak ile bâtılı, iman ile küfrü, helâl ile haramı, hayır ile şerri birbirinden belirgin bir şekilde ayırdığı için

Bizlere hatırlatılan hususları unutulması anında ikaz sadedinde tekrar tekrar dikkat çekme amaçlı bu kelime kullanılmıştır; Kur'an-ı Kerim'in bir ismi [225] de Zikirdir,[226] Tezkira'dır.

وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْئَلُونَ Bu muhteşem Kitap, senin ve halkın için mutluluğa ulaştıran bir öğüt, bir onur ve itibar kaynağı olacaktır ve zamanı gelince, hepiniz ona karşı tutumunuzdan dolayı hesaba çekileceksiniz![227]

Tenbih تَنْبِيهٌ (Tembih, TDK)

Kişinin sadece önceden bilgi sahibi olduğu konunun unutulmaması adına yapılan uyarıdır.

Arapçada نَبَّهَ يُنَبِّهُ تَنْبِيهٌ fiili, uyarma, uyandırma vb. anlamlara gelmektedir. Arabanın kornası, مُنَبِّهُ السَّيَّارَةِ demektir.

bu isimle adlandırılmıştır. Furkan, 25/1 Bunların yanında Kur'ân'a; Rahmet, Hüdâ, Şifâ, Mev'ize, Zikr, Hikmet, Müheymin, Hablullah, Ahsene'l-Hadîs, Tenzîl, Rûh, Vahy, Beyân, Hakk, Urvetu'l-Vuskâ, Tezkire, Adl, Sıdk, Kasas, Büşrâ, Azîz, Beşîr, Belâğ isimleri verilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in diğer isimleri hakkında daha detaylı bilgi, kitabımızın son kısmında verilecektir. (Syf. 471)

226 Enbiyâ, 21/50 وَهٰذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ أَنْزَلْنَاهُ أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ İşte bu (Kur'an) da bizim indirdiğimiz mübarek bir öğüttür. Şimdi siz bunu mu inkâr ediyorsunuz?

227 Zuhrûf, 43/44. Ayrıca Allah'ı zikretmenin yüceliği, Ankebût, 29/45'de وَلَذِكْرُ اللهِ أَكْبَرُ "Allah'ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür" buyurulur.

TEFÂ'UL BABI İLE MÜFÂALE BABI ARASINDA GÖRMEMEZDEN GELME ANLAMI

تَفَاعَلَ - مُفَاعَلَةٌ

Arapçada mezid (ilaveli) bablardan تَفَاعَلَ يَتَفَاعَلُ تَفَاعُلٌ babının bir anlamı da gerçekte olmayan bir durumu varmış gibi, olmuş gibi göstermektir. Bu hal/durum daha çok gösteriş, yapmacıklık[228] vb. anlamlarda kullanılır.

Arapçada جَهِلَ يَجْهَلُ جَهْلًا جَهَالَةٌ fiili, câhil olmak, ne yapacağını bilememek, bilgi[229] sahibi olmamak vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiilin tefâ'ul babındaki kullanımı şöyledir:

تَجَاهَلَ أَحْمَدُ الْمَوضُوعَ

Ahmet, konuyu anlamamazlıktan geldi.

Ayrıca Türkçede Edebi Sanat olarak, Tecahülü Ârif (Bilmezlikten Gelme)[230]

Bir anlam inceliği ortaya koymak ya da nükte yapmak, şairin, çok iyi bildiği bir şeyi bilmiyor görünerek söz söylemesine tecâhül-i ârif denir.

Bu bilmezlikten gelme anlamı, mufâale babında ise مُكَابَرَةٌ olarak çekimi yapılır ki manası, küstahça bilmezlik demektir; içinde kibir[231] dolu olan anlamazlık hali vardır. Kısaca bu mufâale babındaki مُكَابَرَةٌ kelimesi ile bilmezlikten ve görmezlikten gelme eyleminin küstahça ve kibirli bir tavırla yapıldığını anlamaktayız.

228 Bu anlama örnek:

اَلتَّظَاهُرُ بِالسَّعَادَةِ أَسْهَلُ مِنْ شَرْحِ سَبَبِ حُزْنِكَ لِلْآخَرِينَ

Mutluymuş gibi yapmak, başkalarına üzüntünüzün sebebini açıklamaktan daha kolaydır.

كُنْ نَفْسَكَ فَإِنَّ الْأَدْوَارَ الْأُخْرَى كُلَّهَا مَحْجُوزَةٌ

Kendin ol, diğer tüm roller doludur; rezerve edilmiştir!

229 فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ Muhammed, 47/19

Bil ki, Allah'tan başka ilah yoktur. *(bilinmesi gereken, en üstün ve en şereflı bilgi budur)*

وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ Muhammed, 47/19

Günahın için Allah'tan af dile. (amellerin en üstünü ve en şereflisi, istiğfardır)

ثُمَّ مَاذَا ؟ ثُمَّ إِنَّ الْحَيَاةَ سَتُزْهِرُ لِلْمُسْتَغْفِرِينَ

Sonra mı? Sonra hayat, istiğfâr edenler için çiçek açacaktır...

سَتُزْهِرُ أُمْنِيَّاتُنَا بِإِذْنِ اللّٰهِ يَوْمًا

Allah'ın izniyle bir gün bizim de çiçeklerimiz açacak.

230 اَلتَّجَاهُلُ فَنٌّ رَاقٍ لَا يُتْقِنُهُ إِلَّا مُحْتَرِفُو السَّعَادَةِ

Tecâhül, (görmezden gelmek) sadece mutluluk sanatkarlarının hakkını verdikleri üstün bir sanattır.

231 Kibir, bele bağlanan taş gibidir. Onunla ne yüzülür ne de uçulur. *Haca Bayram-ı Veli*

ARAPÇADA VECİF VE RACİF

وَجِيفٌ - رَجِيفٌ

Arapçada iki kelime de kalbin hızlı atması anlamına gelmektedir.

اَلْوَجِيفُ : ضَرَبَاتُ الْقَلْبِ بِسَبَبِ الْفَرْحَةِ Vecîf: Kalbin mutluluktan[232] atması

اَلرَّجِيفُ : ضَرَبَاتُ الْقَلْبِ بِسَبَبِ الْخَوْفِ Racîf: Kalbin korkudan dolayı atması

Bu racîf kelimesinden türeyen رَجْفَةٌ kelimesi sarsıntı, sallama vb. anlamlarına da gelmektedir.[233] Ek olarak إِرْجَافٌ çoğulu أَرَاجِيفُ olup "iftirâ, söylenti, dedikodu,[234] fitneye[235] sebep olan uydurulan ve sarsıntıya sebep olan yalan[236] haber demektir. Aşağıdaki ayet-i kerimede geçen الْمُرْجِفُونَ kelimesinde bu anlamı pekala görebilmekteyiz.

لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ
وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلاً

Münafıklar, kalplerinde çürüklük bulunanlar ve Medine'de asılsız haber yayanlar yaptıklarına son vermezlerse seni onların üzerine sevkedeceğiz; o zaman seninle beraber orada fazla oturamayacaklar, Allah'ın rahmetinden uzaklaşmış olarak nerede bulunsalar yakalanıp öldürülecekler.[237]

يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيباً مَهِيلاً

O gün yeryüzü ve dağlar sarsılır; dağlar savrulan kum yığınları halini alır.[238]

232 مَاذَا لَوْ الشَّخْصُ الَّذِي تَرَكْتَهُ حَزِيناً لَا يَعْرِفُ طَرِيقاً لِلْبَهْجَةِ وَالسَّعَادَةِ سِوَاكَ ؟
Ya üzgün bıraktığın kişi, sen olmadan, neşeye ve mutluluğa giden yolu bulamıyorsa?

233 يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ Nâziât, 79/6
O gün şiddetle sarsan sarsar.

234 Her yeni çıkan diş fırçası, bir önceki diş fırçasının ağızda ulaşamadığı yerlere ulaşmaktadır. Buradan hareketle; dedikodunun ve asılsız haberlerin, bu denli geniş olan ağızlarda yayılma hızını ve bant genişliğini tahmin edebilirsiniz. Kısaca; laf ağız değiştirirken, yön de değiştirebilir; onun için dikkatli olmak gerekmektedir.

235 Arapçada bir cümle vardır ve adı, "fitneyi engelleme kuralı" olarak geçer, peki bu fitneyi engelleme kuralı nedir?

إِسْمَعْ مِنِّي وَلَا تَسْمَعْ عَنِّي
Beni, benden dinle, başkasından değil!

236 Arapçada Yalan Çeşitleri

كَذِبٌ صَرِيحٌ : Aşikar yalan

كَذِبٌ وَ بُهْتَانٌ : Yalan dolan

كَذِبَةٌ مُذَنَّبَةٌ : Kuyruklu yalan

كِذْبٌ/كِذْبَةٌ : Yalan, martaval

كَذِبٌ فِي كَذِبٍ : Katmerli yalan

صِدْقٌ أَوْ كَذِبٌ : İster inan, ister inanma

صِدْقٌ أَوْ لَا تُصَدِّقْ : İster inan, ister inanma

Yalanın Yok Ettikleri

كَذِبَةٌ وَاحِدَةٌ تُزِيلُ أَرْبَعَ حَقَائِقَ! اَلْحَسَنَةَ ، اَلثِّقَةَ ، اَلْوَفَاءَ ، اَلصِّحَّةَ

Bir yalan, dört doğruyu götürür! İyiliği, güveni, sadâkati ve huzuru...

237 Ahzâp, 33/60

238 Müzzemmil, 73/14

ARAPÇADA BİRR, BERR VE BÜRR KELİMELERİ

بِرٌّ - بَرٌّ - بُرٌّ

Bu بِرٌّ BİRR kelimesi genel anlamda "doğruluk, saygı, nezaket,[239] iyilik[240] vb. anlamlara gelmektedir. Birr kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de her türlü iyilik, ihsan, itaat, doğruluk, günahsızlık gibi mânalarda kullanılmıştır. Aynı kökten gelen berr ise "çok şefkatli ve kerem sahibi" anlamında Allah'ın bir ismi إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ Gerçekten O, İyiliği bol, esirgemesi çok olanın ta kendisidir.[241] olarak geçmektedir.

İtaatkâr kelimesinin çoğulu olan berere meleklerin sıfatı olarak كِرَامٍ بَرَرَةٍ ki o melekler, Allah katında üstündürler, itaatkârdırlar[242] Aşağıdaki iki ayet-i kerimede ise fiil formunda geçmektedir.

وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

İyilik etmemek, takvaya sarılmamak, insanlar arasını ıslah etmemek yolundaki yeminlerinize Allah'ı siper yapmayın. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.[243]

لَا يَنْهٰيكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ
وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

Allah, sizi, din konusunda sizinle savaşmamış, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış kimselere iyilik etmekten, onlara âdil davranmaktan men etmez. Şüphesiz Allah, âdil davrananları sever.[244]

Tüm bunların yanında BİRR kelimesi hakkında bir ayet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır:

239 "Nezâket" Farsça kökenli olup "nazik نازك" kelimesinden türemiş ve Türkçemize geçerken Arapça gramer kurallarıyla zarifleşerek narinleşmiş ve "Nezâket" oluvermiş...Kısaca; Farsça olan نازك nazik kelimesini Arapça kalıba sokup nezaket نَزَاكَةٌ formunda kelime üretmişiz.

240 Âl-i İmrân, 3/92 لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ
Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir.
Ders: En sevdiğin şeyleri, başkalarıyla paylaşmanın keyfine var.

241 Tûr 52/28

242 Abese 80/16

243 Bakara, 2/224. İster konuşun, ister susun; konuştuğunuzda duyuyor, sustuğunuzda ise biliyor.

244 Mümtehine 60/8

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيّٖنَ وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّٓائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عٰهَدُوا وَالصّٰبِرِينَ فِي الْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

Yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz erdemlilik değildir. Asıl erdemli kişi Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaba ve peygamberlere iman eden; sevdiği maldan yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, yardım isteyenlere ve özgürlüğünü kaybetmiş olanlara harcayan; namazı kılıp zekâtı verendir. Böyleleri anlaşma yaptıklarında sözlerini tutarlar; darlıkta, hastalıkta ve savaş zamanında sabrederler. İşte doğru olanlar bunlardır ve işte takvâ sahipleri bunlardır.[245]

Bu âyet-i kerimede; bu terimin içeriğine giren olumlu özellikler İslâm'ın beş temel inanç konusu (Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara ve peygamberlere iman), Allah'ın emir ve rızâsına uygun şekilde malî yardımlarda bulunma, namaz ve zekât ibadetlerini yerine getirme, sözleşmelere uyma, en zor ve sıkıntılı zamanlarda bile sabırlı[246] ve metanetli olma şeklinde gösterilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in birçok yerinde görüldüğü gibi bu âyette de yalnızca en başta gelen erdemlerin sıralandığı, dolayısıyla birrin içeriğinin sınırlandırılmadığı düşünülürse birrin iman, ibadet ve ahlâka dair bütün iyi güzel huy[247] ve özellikleri kapsayacak genişlikte bir kavram olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

BERR Kelimesi بَرٌّ Kara, Toprak, Arz, Yer Parçası

245 Bakara, 2/177; *Ayrıca bkz. Bakara, 2/44; Bakara, 2/189; Âl-i İmrân, 3/92; Mâide, 5/2; Mücâdele, 58/9*

246 لَعَلَّ اللهَ مَنَعَكَ مَا تُرِيدُ لِيُعْطِيَكَ مَا تَحْتَاجُ إِلَيْهِ. فَاصْبِرْ
Belki de Allah, sana ihtiyacın olanı vermek için istediğini engelledi. Sabret!

247 Sabır, ağır başlılık ve yumuşak huyluluğun karşılığı Arapçada حِلْمٌ Hilmdir. Sözlükte "akıllı ve ağırbaşlı olmak" anlamlarına gelen hilm, bir ahlâk kavramı olarak, akıllı ve kültürlü olmakla elde edilen, hoşgörülü ve uygarca davranmayı sağlayan ahlâkî erdem demektir. Arapçada حِلْمٌ hilm, "sabır, hoşgörü, tahammül, yumuşak huylu olmak" vb. anlamlarda kullanılırken aynı kökten gelen حُلْمٌ ise "rüya, hayal vb. anlamlara gelir.

Ders: Hilm sahibi olmak, kolay bir iş değildir; kimilerine göre rüya ve hayal gibi gelir, yumuşak huylu olmanın çok zor olduğu zannına ve düşüncesine kapılabilirler.

مَا يُزْعِجُكَ قَدْ يَكُونُ حُلْمًا لِلآخَرِينَ
Senin hoşuna gitmeyen şey, başkasının hayali ve hedefi olabilir!

وَسَيَجْزِي اللهُ الشَّاكِرِينَ Âl-i İmrân, 3/144
Allah, şükredenleri ödüllendirecektir.

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ
لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

İnsanların kendi elleriyle yapıp ettikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu; böylece Allah -dönüş yapsınlar diye- işlediklerinin bir kısmını onlara tattırıyor.[248]

Öte yandan bu BERR kelimesi, özü sözü doğru olan kimseler anlamına da gelmektedir. Bu berr kelimesinin çoğulu بَرٌّ/أَبْرَارٌ şeklinde gelmektedir.

لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
نُزُلاً مِنْ عِنْدِ اللهِ وَمَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ

Fakat Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, Allah katından bir konaklama yeri olarak, içinde ebedî kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetler vardır. Allah katında olan şeyler iyiler/iyi kimseler[249] için daha hayırlıdır.[250]

BÜRR kelimesi ise buğday demektir. بُرٌّ Buğday

248 Rûm, 30/41; Mâide, 5/96; Enâm, 6/59; Enâm, 6/63; Enâm, 6/97; Yûnus, 10/22; İsrâ, 17/67; İsrâ, 17/68;İsrâ, 17/70; Neml, 27/63; Ankebût, 29/65; Lokman, 31/32

249 الطَّيِّبُون في حياتك رِزْقٌ
Hayatındaki iyi kimseler, rızıktır. İyi insan, mutluluk verir. Kötü insan, tecrübe kazandırır. Yanlış insan, ders verir. Mükemmel insan ise iz bırakır.

250 Âl-i İmrân, 3/198; *Ayrıca bkz. Âl-i İmrân, 3/193; İnsan, 76/5; İnfitâr, 82/13; Mutaffifîn, 83/18; Mutaffifîn, 83/22*

ARAPÇADA LAİB VE LEHV KELİMELERİ

اَللَّعِبُ وَاللَّهْوُ

Türkçede oyun kelimesi, "vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence gibi anlamlara gelmektedir. Arapçada la'b لَعْبٌ ve laib لَعِبٌ oyun kelimesine benzer anlamlar taşır. "Kişiyi oyalayan, ona başka şeyleri unutturan şey" anlamındaki lehv de la'b karşılığında kullanılmakla birlikte daha kapsamlıdır. Çalgı vb. oyun aletlerine melâhî denir. Kur'an'da farklı âyet-i kerimelerde[251] la'b ve türevleri geçmektedir. Oyun denilince öncelikle çocuk akla gelir. Çocuğun zekâ gelişimi ve şahsiyet terbiyesinde[252] yeteneklerinin ortaya çıkmasında oyunun önemli rolü vardır. Ayrıca çocuğun dürüstlük, paylaşmayı öğrenme, başkalarının haklarına saygı, fedakârlık gibi ahlâkî nitelikleri kazanmasında, sosyal kişiliğinin oluşmasında oyunun vazgeçilmez bir yeri bulunmaktadır.

Bu iki kelime de oyun ve eğlence[253] anlamına gelmektedir.

لَعِبٌ Çocukluk Evresi

اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

Yarın onu bizimle beraber gönder de gezip oynasın. Şüphesiz biz onu koruruz.[254]

لَهْوٌ Orta Yaş ve Olgunluk Evresi

لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوَى اَلَّذِينَ ظَلَمُوا

هَلْ هٰذَا اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ اَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ

251 Mâide, 5/57; Mâide, 5/58; En'âm, 6/32; En'âm, 6/70; Enâm, 6/91; A'râf, 7/51; A'râf, 7/98; Tevbe, 9/65; Yûsuf, 12/12; Enbiyâ, 21/2; Ankebût, 29/64; Zuhruf, 43/83; Duhân, 44/9; Muhammed, 47/36; Tûr, 52/12; Hadîd, 57/20; Me'âric, 70/42

252 Terbiye edilmediğinde;
- Göz bakarken bıçaklar.
- Kulak dinlerken zehirler.
- Damak konuşurken kirletir.
- Kalp hissederken yaralar.
- Akıl düşünürken kandırır.

253 Evet, "Dünya boş, Dünya yalan, Dünya oyun ve eğlence yeri" buraya kadar hepsi doğru...Peki biz ne kadar dolu, ne kadar doğru düzgün ve ne kadar gerçek olabiliyoruz? Meselenin özü işte bu soruda yatıyor...

254 Yûsuf, 12/12

Ne zaman rablerinden kendilerine yeni bir ihtar gelse, onlar bunu,
akılları başka yerde, kendileri oyun ve eğlence içinde iken dinlemişlerdir.
O zalimler, "Bu da sizin gibi sadece bir insan değil midir?
Şimdi siz göz göre göre büyüye mi kapılıyorsunuz?"
diye gizlice fısıldaşmaktalar.[255]

Sonuç: İnsan hayatı, la'b/laib لَعِبٌ ile başlar lehv لَهْوٌ ile biter.

255 Enbiyâ, 21/3; *Ayrıca bkz. Enâm, 6/32; Enâm, 6/70; A'râf, 7/51; Nahl, 16/126; Enbiyâ, 21/17; Ankebût, 29/64, Lokman, 31/6; Muhammed 47/36; Hadîd 57/20*

BİR "MAHSURU YOKSA" MI?
BİR "MAHZURU YOKSA" MI?

مَحظُورٌ - مَحْصُورٌ

Arapçada حَصَرَ يَحْصُرُ حَصْرًا fiili, ablukaya almak, çevrelemek, sınırlandırmak, kuşatmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiil mûfâale babında حَاصَرَ يُحَاصِرُ مُحَاصَرَةٌ ablukaya almak, bir şeyin etrafını sarmak vb. anlamlara gelir.

حَاصَرَ الْجَيْشُ قَلْعَةَ الأَعْدَاءِ

Ordu, düşman[256] kalesini abluka altına aldı/kuşattı.

Arapçada حَظَرَ يَحْظُرُ حَظْرًا fiili, yasaklamak, engellemek, sakıncalı bulmak vb. anlamlara gelir. Bu kelimeden türeyen حَظْرُ التَّجْوَالِ veya حَظْرُ التِّجْوَالِ sokağa çıkma/dolaşma yasağı demektir.

Buradan hareketle;

Mahzur مَحظُورٌ : Sakınca, engel[257] demektir; Arapça hazr حَظْرٌ ile aynı kökten gelir.

Mahsur مَحْصُورٌ : Kuşatılmış, sanlmış, çevrilmiş, hareketi engellenmiş vb. demektir; Arapça حِصَارٌ hisar, حَصْرٌ hasr, مُحَاصَرَةٌ muhâsara ile aynı kökten gelmektedir.

256 Arapçada عَدَا يَعْدُو عَدْوًا عُدْوَانًا fiili, saldırmak, düşmanlık etmek vb. anlama gelmektedir. Aynı kökten gelen عَدْوَى kelimesi de enfeksiyon, bulaşma, mikrop kapma, temasla geçen bulaşıcı hastalık, yayılma vb. anlamlara gelir. Bulaşıcı hastalık da düşman gibidir; zarar verir.

257 Arapçada Engel Çeşitleri

حِجَابٌ : Perde/örtü ile çekilen engel.

وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ A'raf, 7/46

İkisi (cennet ve cehennem) arasında bir perde vardır. Kelimenin kullanımına dâir ilgili ayet-i kerimelere bkz. İsrâ, 17/45; Meryem, 19/17; Ahzâb, 33/53; Sâd, 38/32; Fussilet, 41/5; Şûrâ, 42/51

حَاجِزٌ : Barikat, bariyer vb. ile kurulan engel.

وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا Neml, 27/61.

İki deniz arasına bir engel koyan...

غِطَاءٌ : Kapak, ambalaj veya kaplama ile yapılan engel, gerçeği görmeye engel olan.

الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي Kehf, 18/101

Onlar, Kur'an'da dile getirdiğim bunca uyarılarıma karşı, gözleri kibir, önyargı ve inat örtüleriyle perdelenmiş kimselerdi. *Ayrıca bkz. Kâf, 50/22*

بَرْزَخٌ : İki şey arasındaki ayıran engel.

Fizikî engel:

بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ

İki denizin arasında bir engel vardır, birbirine karışmazlar. *Ayrıca bkz. Furkân, 25/53*

Manevî engel: (Alem-i berzah olan kabir; Dünya-Ahiret arası engel)

وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ Mûminûn, 23/100

Onların önlerinde, (yeniden) diriltilip kaldırılacakları güne kadar (geri dönmekten alıkoyan) bir engel (berzah) vardır.

Mahzur olan şeyin kendisi yasaklı, engelli ve sakıncalıdır.

Örnek; Bu hafta Cuma günü saat 15:10'da Sultanahmet Meydanı'nda buluşmamızın bir mahzuru (sakınası, engeli) var mı?

Mahsur olan şeyin/kimsenin kendisinin hareketi engellenmiş hareket sahası kısıtlanmıştır.

Örnek; Geçen hafta cumartesi günü 1800 rakımlı bir dağa çıkmış ve orada mahsur kalmıştık, arama kurtarma ekibi bizi 3 saat sonra ancak kurtarabildi.

KUR'AN-I KERİM'DE DERK[258] VE DERC NEDİR?

دَرْكٌ - دَرْجٌ

Cehennem ehli için دَرْكٌ vardır. Bu kelimenin çoğulu دَرَكَاتٌ olarak gelir.

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا

Şüphesiz ki münafıklar, cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar.
Onlara hiçbir yardımcı da bulamazsın.[259]

Bu derk دَرْكٌ kelimesinde katlar aşağıya doğru iner, bu da cehennemin azabının şiddetini işaret eder; aşağıya indikçe aşağılaşan zümre...Bu kelimenin kökünden yola çıkarak günümüzdeki bir kullanımına dikkat çekmek yerinde olacaktır.

Arapçada derekûn, دَرَكٌ "dip, alt, en alt seviye" vb. anlamlara gelmektedir.

Öyle ki Jandarma رِجَالُ الدَّرْكِ /رِجَالُ الدَّرْكِ (tabana kadar, yani dipte dahi biriken tüm olayları kontrol altına almak için asayişi sağlayanlar) olarak kullanılır. İdrâk da buradan gelir. İdrâk, bir konuyu tabandan tavana her yönüyle anlamak, kavramak demektir.[260]

Cennet ehli için ise دَرْجٌ vardır. Bu kelimenin çoğulu دَرَجَاتٌ olarak gelir.

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ

Herkesin amellerine göre dereceleri vardır.
Rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir.[261]

258 Arapçada;
Ders دَرْسٌ : Ders, öğüt, ibret demek olup ayrıca bir şeyin izinin kalması, bir şeyin izini elde etmek vb. anlamlara gelirken, başka bir şeyin de izini silmektir. دَرَسْتُ الْعِلْمَ : İlmin izni elde ettim, cehaletin izini sildim, yok ettim demektir.
Derç دَرْجٌ : Toplamak, kaydetmek
Derk دَرْكٌ : Dip, en alt, taban
Terk تَرْكٌ : Terk etmek, bırakmak
Dersi dercet, derke terkedilme! Yani dersi, ibreti ve öğüdü topla ve kaydet, aksi halde derke (en dibe) terkedilirsin; atılırsın.

259 Nisâ, 4/145
Ders: Dünyada iken, Nifâk tohumlarını eken ve o tohumları filizlendirmekle meşgul olup gerçeği tabandan tavana idrâk ile meşgul olmayanların gideceği yerin idrâk kökünden gelen en dip, en alt seviye olan "**derk - دَرْكٌ**" olması da ayrıca dikkat çekici bir mesaj değil mi?

260 İdrâk إِدْرَاكٌ : Bir şeyin son noktasına, zirvesine ulaşmak demektir.
حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ آمَنتُ Yûnus, 10/90
Boğulma Firavun'u yakalayınca (artık yaşama ümidi kalmadığı anda) İmân ettim dedi.

261 Enâm, 6/132; *Ayrıca bkz. Bakara, 2/253; Âl-i İmrân, 3/163; Nisâ, 4/95; En'âm, 6/83; En'âm, 6/165; Enfâl, 8/4; Tevbe, 9/20; Yûsuf, 12/76; İsrâ, 17/21; Tâhâ, 20/75; Mümin, 40/15; Ahkâf, 46/19; Mücâdele, 58/11*

هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللهِ وَاللهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

Onlar (insanlar) Allah'ın katında derece derecedirler.
Allah, onların yaptıklarını görmektedir.[262]

Bu derc دَرْجٌ kelimesinde katlar yukarıya doğru çıkar, bu da cennetin ikramının bolluğuna işaret eder; yukarıya çıktıkça artan nimetler...

262 Âl-i İmrân, 3/163

ARAPÇADA EZELÎ, EBEDÎ, EMEDÎ VE SERMEDÎ NEDİR?

اَلْأَزَلِيُّ - اَلْأَبَدِيُّ - اَلْأَمَدِيُّ - اَلسَّرْمَدِيُّ

Ezelî اَلْأَزَلِيُّ Başlangıcı olmayan

Ezel, önsüz, başlangıcı olmayan, geçmiş zamanın bir ucu olarak tasavvur edilmeyen ve dolayısıyla, bir zaman dilimi olarak değerlendirilmeyen kendine özgü bir kavramdır. Onu, geçmişle bağlantılı olarak düşündüğümüz için, ister istemez kavram olarak da onu zamanla ilişkili olarak değerlendiririz. Aslında, hiçbir zaman ve mekân ve varlık yokken Allah vardı. O hep vardı... İşte bu ezeldir. Yani bir varlığın başlangıç noktasının olmaması, onun ezelî olduğu anlamına gelir.

Ebedî اَلْأَبَدِيُّ Sonu olmayan

Ebedîdir yani sonu yoktur. Bu ebedî kelimesi, bölümlere ayrılabilen zaman gibi değil, bölünmeden sürüp giden zaman süresi demektir.[263] Bunun sebebi ise, başlangıç ve sonun zaman şeridinin iki ucu olmasındandır. Halbuki zamanın tarifi zor da olsa bir mahluk olduğu, yaratıldığı açıktır. Kişi Allâh'ın nîmetlerini, ihsanlarını, emir ve nehiylerini, isimlerini ve sıfatlarını tefekkür edince, kalbinde muhabbet ve mârifet filizleri yeşerir ve mânen seviye kazanmaya başlar. Âhireti, onun şerefini, ebedî oluşunu, dünyanın bir imtihan âlemi olduğunu ve fânîliğini düşününce, âhirete rağbeti artar ve dünyaya gereği kadar değer vermeye başlar.

Bu ebedi[264] ve ezeli kelimeleri Hadid sûresinde Rabbimizin iki ismiyle şöyle izah edilmiştir.

هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

O, Evvel'dir (Allah, her şeyden öncedir),
Ahir'dir (Kendisinden başka hiçbir şeyin kalmayacağı son gerçektir),
Zahir'dir (varlığı açık ve kesindir),
Bâtın'dır, (gerçek niteliği yaratılanların harika özellikleri içinde gizlidir).
O, her şeyi (bütün ayrıntıları ile) Bilendir.[265]

263 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, ابد e-b-d md. Nisâ, 4/122 خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا Onlar, o cennetlerde ebedî kalacaklardır.

264 لا أحد يبقى سوى الله فاستعِدَّ لِلْوَدَاعِ دَائِمًا Allah dışında kimse bâkî değildir, sen dâima vedaya hazır ol!

265 Hadîd, 57/3

Emedî اَلْأَمَدِيُّ Başlangıç ile son arası

Arapçada أَمَدٌ ile أَبَدٌ kelimeleri mana olarak birbirine yakındır. Şu farkla ki, ebed, belirlenmiş herhangi bir sınırı olmayan zamanı gösterir ve herhangi bir sınırlama kabul etmez; onun için, şu kadar ebed denemez. Emed ise, mutlak anlamda söylenince, belli bir sınırı olduğu halde bu sınırı belli olmayan bir süreyi ifade eder. Bunun kimi zaman sınırlandırıldığı da olur; şu kadar bir emed, şu kadar zaman deyimlerinde olduğu gibi. Zaman ve emed arasındaki fark ise, emed'in sonuç itibari ile söylenmesidir. Zaman ise, daha geneldir. Hem başlangıç, hem sonuç için kullanılır. Bu nedenle kimileri مَدَى ile أَمَدٌ birbirine yakın anlamlar taşır, demişlerdir.[266]

Sermedî اَلسَّرْمَدِيُّ Başı ve sonu olmayan sürekli zaman[267] (genel anlamda kesintisiz zaman)

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَداً اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ اَفَلَا تَسْمَعُونَ

De ki: "Ne dersiniz? Allah, üzerinize geceyi kıyamete kadar sürekli kılsaydı, Allah'tan başka hangi ilâh size bir aydınlık getirir? Hâlâ duymayacak mısınız?"[268]

266 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, e-m-d أمد md.

267 Yapısında herhangi bir fasıla, aralık ve kesinti bulundurmadan bir şeyin, diğerine dâhil olmasıdır. Kasas, 28/71'de gecenin kesintisiz olması ve Kasas, 28/72'de gündüzün kesintisiz ve sürekli kılınması anlamında bunu görebilmekteyiz.
Öte yandan; Arapçada aralık, kesinti vb. anlamlara gelen fâsıla فَاصِلَةٌ Kelimesinin bir anlamı da virgül demektir ve virgülün cümlede oldukça önemlidir.
Cümlede virgülün önemi!
لَا أُحِبُّكَ : Seni sevmiyorum.
لَا، أُحِبُّكَ : Hayır, seni seviyorum.
تَوَقَّفْ عَنْ وَضْعِ فَاصِلَةٍ عِنْدَمَا يَتَطَلَّبُ الْأَمْرُ وَضْعَ نُقْطَةٍ
Noktanın gerekli olduğu yerde virgül koymayı bırak!

268 Kasas, 28/71

ARAPÇADA CEDDÜN CİDDÜN CÜDDÜN NEDİR?

جَدٌّ - جِدٌّ - جُدٌّ

جَدٌّ/أَجْدَادٌ : Dede/Büyükbaba

جِدٌّ : Ciddilik, Ciddiyet, Gayret, Çalışkanlık, Özen, Azimle çalışma

جُدٌّ : Nehir vb. Kıyı

Kişi çaba ve çalışkanlığından ödün vermezse dede olunca nehir kıyısında güzel bir evde keyfini sürer.

Nehir Kıyısı: Rahat ve huzurlu yaşam

Bu kelimenin Fiil olarak kullanımı:

جَدَّ يَجِدُّ جِدَّةً - جَدِيدٌ/جُدُدٌ Yeni olmak, eklenmek, daha önce yokken ilk kez ortaya çıkmak, ciddi olmak vb. anlamlara gelmektedir.

جَدَّ زَيْدٌ فِي عَمَلِهِ Zeyd işinde, amelinde ciddi oldu, yani kendisini her zaman yenilemeye açık hale getirdi, yeniliğe açık olmayanların başarılı olamayacağını kavradı.

Bu anlamların yanında elde ettiğimiz sonuç olarak şunu ifade edebiliriz:

Arapçada cedd جَدٌّ, dede demektir. Bu Cedd sözcüğünden türeyen جَدِيدٌ ise yeni demektir. Tabiri caizse dede, ardından gelen torun ile kendini yenilemiştir; bu nedenle dede, cedd adını alır.

إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ

Öyle ki; dilerse sizi yok eder ve yerinize bambaşka (yeni) bir toplum getirir.[269]

269 Fâtır, 35/16 *Ayrıca bkz. Ra'd, 13/5; İbrahim, 14/19; İsrâ, 17/49; İsrâ, 17/98; Secde, 32/10; Sebe, 34/7; Kâf, 50/15*

ARAPÇADA SORU ANLAMINA GELEN SUÂL İLE İSTİFHAM ARASINDAKİ İNCE FARK NEDİR?

اِسْتِفْهَامٌ - سُؤَالٌ

Arapçada فَهِمَ يَفْهَمُ فَهْمٌ fiili, ilim[270] ve irfan ile bilinen bir konuyu/mevzuyu akıl[271] ve kalp yolu ile anlamak, konunun diğer konulardan bariz (açık) veya müstetir (gizli) konumlarının ayrımını yapabilmek demektir. Fehm, söylenen sözün/kelâmın anlamını duyduğu anda anlaşılması, bilinmesi ve kavranmasıdır. Kısaca Fehm فَهْمٌ : Bir konuyu kavrama bilgi ve becerisine dayalı ayrım yaparak anlamaktır.

Bu فَهِمَ fiili, istifal babında اِسْتِفْهَامٌ formuna dönüşür ve anlamı şöyle olur:

طَلَبُ الْفَهْمِ : اِسْتِفْهَامٌ > Anlamayı İstemek

İstifham: Sözü, cevap beklemeksizin anlamı güçlendirmek için soru soruyormuş gibi kullanma sanatıdır. İstifhâm, sadece cevabı bilinmeyen sorular için kullanılır.

Bu kelimeyle sıfat tamlaması halinde kullanılan istifham-ı inkârî ise "bir şeyin öyle olmayacağını soru sorma şekliyle ifade etmek demektir.

Örnek: "Hiç böyle olur mu?"

Arapçada سَأَلَ يَسْأَلُ سُؤَالٌ fiili, sormak,[272] hesaba çekmek vb. anlamının yanında istemek anlamına da gelir. Bu سُؤَالٌ kelimesi ile soruyu soran kişi, cevabını bildiği veya bilmediği soruları yöneltmektedir. Bu fiil عَنْ harf-i cerri ile bir konu hakkında bilgi edinmeyi istemek anlamında kullanılır.[273]

270 Arapçada marifenin kısımlarında ilk sıra Alem'e, değerde ise ilk sıra İlme ve Âlime aittir. Âlem olan dünyaya verilen değer ise son sıradadır!
Arapçada İlim عِلْمٌ kelimesi, herkes tarafından bilinen bilgi vb. anlama gelirken İrfân عِرْفَانٌ ise sadece kişiye özel bir bilgidir. Malûm ile Marûf arasındaki fark da buradan gelir. Aynı kökten İtiraf اِعْتِرَافٌ ise bir kimsenin kendi bildiğini başkalarına anlatmasıdır. Yani itiraf eden kimse, sadece kendi bildiği şeyi başkalarının da bilmesini istemektedir.

271 Deyim olarak; طَارَ عَقْلُهُ Aklı uçtu, çılgına döndü/dönmek, aklını kaybetti/ kaybetmek, ne yapacağını bilemedi/bilememek. طَارَ عَقْلُ زَيْدٍ Zeyd'in aklı uçtu, çılgına döndü.
Akıldan büyük nimet, zekâdan da ağır yük tanımıyorum. Necip Fazıl Kısakürek

272 Sormak Ayıp Değildir!
فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ Enbiyâ, 21/7
Eğer bilmiyorsanız bilenlerden sorunuz.
Ayrıca bkz. Nahl, 16/43

273 وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ Isrâ, 17/85
Sana ruh hakkında soru soruyorlar.
وَيَسْئَلُونَكَ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ Kehf, 18/83
(Ey Muhammed!) Bir de sana Zülkarneyn hakkında soru soruyorlar.

Ayrıca Suâl[274] سَأَلَ يَسْأَلُ سُؤَالٌ fiili Allah'a izafe edildiğinde istemek anlamına gelir.

Örnek dualar:

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْاَلُكَ تَمَامَ النِّعْمَةِ وَ دَوَامَ الْعَافِيَةِ وَحُسْنَ الْخَاتِمَةِ

Allahım senden nimetin[275] tamamı olan cenneti, afiyetin devamını ve iman üzere güzelce ruh teslim etmeyi diliyoruz/istiyoruz.

اللَّهُمَّ إِنِي أَسْأَلُكَ الهُدَى وَالتُّقَى وَالعفَافَ والغنَى

Allah'ım, Senden hidâyet, takvâ, iffet ve helâl yoldan servet isterim.[276]

يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ Enfâl, 8/1

(Ey Muhammed!) Sana ganimetler hakkında soruyorlar.

وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَاِنِّي قَرِيبٌ Bakara, 2/186

Kullarım sana Beni sorarlarsa, bilsinler ki Ben, şüphesiz onlara yakınım.

وَاِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَاِنِّي قَرِيبٌ Bakara, 2/186

Kullarım sana beni sorduklarında bilsinler ki şüphesiz ben onlara pek yakınım. (Bu âyet-i kerimedeki "عِبَادِي Kullarım" ifadesine muhatap olanların yaşadığı neşe ve sevinç kadar büyük bir hazine ve mutluluk var mıdır acaba?)

274 Arapçada; Sual سُؤَالٌ soru, Su'al سُعَالٌ ise öksürük demektir. Aralarında bir harf fark vardır.

Sual سُؤَالٌ : Zihindeki fikirsel öksürük

Su'al سُعَالٌ : Bedendeki fiziksel öksürük

Ayrıca; Arapçada; suâl سُؤَالٌ ve duâ دُعَاءٌ kelimeleri de istemek demektir.

Suâl سُؤَالٌ : Zihin ve fikirde olanı sorarak istemek. Arapçada isteğin kabul olunmuşuna سُؤْلٌ denir.

قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَى Tahâ, 20/36

Allah, şöyle dedi: "İstediğin sana verildi ey Mûsâ!"

Duâ دُعَاءٌ : Kalp ve yürekte olanı yakararak istemek.

Arapçada;

دَعَا إِلَى : Bir şeye/duruma/olaya davet etmek, çağırmak.

وَاللّٰهُ يَدْعُوا اِلٰى دَارِ السَّلَامِ Yûnus, 10/25

Allah, esenlik yurduna çağırır.

دَعَا لِـ : Birine bir konuda dua etmek, onun için hayır dilemek.

دَعَا زَيْدٌ لِأَخِيهِ بِالنَّجَاحِ فِي الْاِمْتِحَانِ

Zeyd, kardeşinin sınavda başarılı olması için dua etti.

275 نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ

İki nimet vardır ki insanların çoğu onda aldanmıştır: "Sağlık ve boş zaman." (Buhârî, Rikak 1)

Arapçada فَرَاغٌ kelimesi, genel olarak boşluk demektir. Demek ki boş yere geçirilmemesi gereken tek şey zamandır.

276 Müslim

NEBE İLE HABER ARASINDAKİ FARK NEDİR?

نَبَأٌ - خَبَرٌ

Arapçada نَبَأَ يَنْبَأُ نَبْئًا fiili, genel anlamda haber vermek olup kendisine haber verilen kişinin haber verilen konu ile ilgili bilgisi olmamasını içeren haber türüdür.[277]

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ اَلَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ

Üzerinde anlaşmazlığa düştükleri (daha önce tecrübe ederek[278] yaşayıp da görmedikleri) büyük haberi mi birbirlerine soruyorlar?[279]

Bu âyet-i kerimede geçen nebe kelimesinden kıyamet ve ahireti anlıyoruz, daha önce kıyameti ve ahireti görmeyip tecrübe etmedikleri için, haber anlamına gelen نَبَأَ kelimesi kullanılmıştır.

Ayrıca bu kökten gelen Nebi نَبِيٌّ kelimesi ise insanların içerisinde bulundukları durumdan sonuç çıkaramamalarından dolayı Allah tarafından gönderilen ve içinde bulunduğu toplumun konudan haberi olmayan bir durumu onlara bildiren kimse demektir.

277 نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ Hicr, 15/49
Kullarıma, benim çok bağışlayıcı ve merhamet sahibi olduğumu haber ver! (Âyet-i kerimede نَبِّئْ fiili ile insanların, Rabbimizin rahmetinden ve merhametinden habersiz olarak bir hayat sürmemeleri hedeflenmiştir)

278 اَلتَّجْرِبَةُ أَفْضَلُ مُعَلِّمٍ لِلْإِنْسَانِ لَكِنَّ تَكَالِيفَهَا الْمَدْرَسِيَّةَ غَالِيَةٌ
Tecrübe, insanın en iyi öğretmenidir; yalnız okul masrafları çoktur.
تَجْرِبَةُ السَّلَفِ دَرْسٌ لِلْخَلَفِ
Geçmişin tecrübesi, gelecek için derstir.

279 Nebe, 78/1-2-3;
Enam, 6/67 لِكُلِّ نَبَإٍ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ
Her haberin (ilâhî vaadin) gerçekleşeceği bir zaman vardır; yakında bunu bizzat görecek ve o zaman gerçeği anlayacaksınız. *Ayrıca bkz. Neml, 27/22; Kasas, 28/3*

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ
فَتَبَيَّنُوا اَنْ تُصِيبُوا قَوْماً بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ

Ey iman edenler! Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman[280] olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın.[281]

Âyet-i kerimede haberin doğruluğunu araştırın emrinin bize işaret ettiği anlam, haberden önce haberi getireni tanıyın, araştırın. Daha sonra haberi inceleyin. Çünkü gelen haberin değeri, haberi getiren kimse ile ölçülür. Eğer haberi getiren yalancı, sahtekâr, emanete ihanet eden, sinsice bekleyen biri ise habere itibar etmeyin. Haberciyi kontrol altında tutun; tutumlarına, geçmişine, haline ve ahvaline bakın.

Bu tür münafık karakterli olanları şöyle izah edebiliriz:

Arapçada münâfık[282] kelimesinin kökeni نَفَقَ fiilidir. Bu fiilin kök anlamı, tükenmek, bitmek vb. anlamlarına gelir. Arapçada tünel نَفَقٌ demektir. Nifâk ve münâfık da bu kökten gelir ve Münâfık İman ile Küfür arasında bir tünelde hayat sürmektedir ve tünel gibi, alttan, yer altından kuyu kazma eylemini sürdürene münâfık denir. Aynı kökten infâk[283] ise harcamak ve sarfetmek demek olup riyâ ile benzeştikleri ve ayrıldıkları noktalar vardır.[284]

280 Arapçada arkadaş anlamına gelen birçok kelime vardır fakat içlerinde "işlenilen hataların daha çok ortak bir şekilde yapılma ihtimalinin yüksek olduğu arkadaş" demek olan "Nedîm نَدِيمٌ" kelimesi farklıdır. İlginç olan ise aynı kökten "Nâdim نَادِمٌ" "pişman olan kimse" demektir. Arapçada; Nedîm نَدِيمٌ ve Nâdim نَادِمٌ kelimeleri aynı kökten gelmekte olup anlamları şöyledir:
Nedîm: نَدِيمٌ arkadaş, ahbap vb. anlamlara gelmekte olup çoğulları نُدَمَاءُ ve نِدَامٌ formundadır.
نَدِمَ يَنْدَمُ عَلَى fiili, pişman olmak demek olup mastarı Nedâmet نَدَامَةٌ şeklindedir.

وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ Yûnus, 10/54

Pişmanlıklarını gizlediler.
Kelimenin ism-i fâil formu, نَادِمٌ pişmanlık duyan, vicdan azabı çeken, yaptığına/olana üzgün olan kimse demek olup çoğulu نَادِمُونَ ve نُدَّامٌ şeklindedir. Ayrıca نَدْمَانُ da pişman kimse demektir. İlgili kelimeler için Mâide, 5/31; Müminûn, 23/40; Hucûrât, 49/6 bkz.

281 Hucurât, 49/6

282 Münâfık:

نَافِقْ تَجِدْ أَلْفَ مُرَافِقِ
İkiyüzlü olursan yoldaşın çok olur.

اَلْمُنَافِقُ : يَأْكُلُ مَعَ ذِئْبٍ وَيَنْبَحُ مَعَ كَلْبٍ وَيَبْكِي مَعَ رَاعٍ
Münafık; Kurtla beraber yer, Köpekle beraber havlar ve Çobanla beraber ağlar.

283 İnfâk ise if'al babından olup bu babtaki hemze izâle (gidermek) anlamında olup nifâkı giderir. Kökünde tünel ve çukur anlamı olan نَفَقٌ kelimesindeki anlamdan dolayı ihtiyaç sahiplerine harcanması gereken harcamaların yerine getirilmesi konusunda sergilenen nifâk tavrındaki çukuru kapatmak demektir. Çukur yani yoksulun, fakirin, ihtiyaç sahibinin giderini kapatmak/karşılamak demektir. Sonuç olarak İnfâk, nifâk'ın panzehiridir. Namaz ile infâk, birbirinden ayrılmaz iki ibadettir.

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرّاً وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ İbrahim, 14/31

Arapçada خَبَرٌ kelimesi haber anlamına gelip çoğulu أَخْبَارٌ şeklinde kullanılmaktadır. Bu haber خَبَرٌ kelimesi ile haber verilen kişinin, bilgisi olduğu konu türü kastedilir.

إِذْ قَالَ مُوسَى لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَآتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ آتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ

Bir zamanlar Mûsâ, ailesine, "(Şu uzakta) bir ateş bulunduğunu farkettim. Size oradan bir haber ya da ısınmanız için ondan bir parça kor getireceğim" demişti.[285]

Çıkan dumandan dolayı orada ateş olduğunun öğrenilmesi veya oradan gelecek haberin daha önce bilmedikleri haber olmadığı ortadadır.

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ
قَدْ نَبَّأَنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ
ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

Onlar, yanlarına döndüğünüz zaman da size özür beyan ederler.
De ki: "Boşuna mazeret ileri sürmeyin, size asla inanmayız,
çünkü Allah yaptıklarınızın içyüzünü bize bildirmiştir.
Bundan böyle de Allah ve resulü yapıp ettiklerinizi görecektir;
sonra gizli açık her şeyi bilenin huzuruna çıkarılacaksınız
ve O size neler yapmış olduğunuzu haber verecektir."[286]

İman eden kullarıma söyle: Namazlarını dosdoğru kılsınlar, kendisinde ne alışveriş, ne de dostluk bulunan bir gün gelmeden önce, kendilerine verdiğimiz rızıklardan (Allah için) gizli-açık harcasınlar.
Bir deyim olarak, Alman Usûlü: كُلٌّ عَلَى نَفْقَتِهِ

284 İnfâk, nifâk'ın panzehiridir. Riya ve Nifak arasında benzeşme ve ayrışma noktaları şunlardır:
Riya رِيَاءٌ kelimesi, Ru'yet رُؤْيَةٌ kelimesinden türeyip, "görmek, görülmek, göstermek" vb. anlamlara gelmektedir.
Benzeştikleri nokta:
Nifak: Olmayan İmanı gösterme çabasıdır.
Riyâ: Amelde olmayan ihlâsı gösterme çabasıdır. (kul ile Allah arasında kalması gerekenleri kullara da göstermeye çalışmak)
Ayrıldıkları nokta:
Riya: Davranışta/yansımada olur.
Nifak: Kalpte olur.
Ayrıca Hıyânet de Nifâk gibi bozmak ve sinsî planlar peşinde koşmaktır. Nifâk, (münafıklık) daha çok kalbi ve inanç konularında olsa da Hıyânet, anlaşmayı, emâneti vb. şeyleri koruyamamaktır.
Enfâl, 8/27 لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ
Allah'a ve Elçisine ihânet etmeyin; aksi hâlde, dininiz, malınız, aileniz, sağlığınız, insânî değerleriniz, doğal güzellikleriniz gibi, korumanız için size teslim edilmiş olan kendi emânetlerinize bile bile ihânet etmiş olursunuz!

285 Neml, 27/7

286 Tevbe, 9/94. Bu âyet-i kerimede ise haber kelimesi, Allah'a göre bilinen bir durum, fakat bize göze bilinmeyen ve tecrübe edilmeyen bir durum olduğu için Rabbimiz قَدْ نَبَّأَنَا اللَّهُ buyurmuştur.

ARAPÇADA ZAMAN KELİMELERİNİN FARKI

زَمَنٌ وَ زَمَانٌ

Arapçada zaman kelimesi medsiz (uzatmadan) زَمَنٌ şekliyle okuduğunda, saniye, dakika, saat, gün, hafta, ay, yıl, şuan veya gelecekte meydana gelecek herhangi bir olayı anlatmak için kullanılır.

Arapçada zaman kelimesi medli (uzatarak) زَمَانٌ genel olarak geçmiş anlamında olup geçmişte meydana gelen olaylar için kullanılır. Bu iki kelimenin زَمَنٌ ve زَمَانٌ kelimelerinin çoğulları aynıdır. زَمَنٌ/زَمَانٌ: أَزْمِنَةٌ-أَزْمَانٌ-أَزْمُنٌ

Öte yandan; vakit çok kıymetli olup kendi içinde boşluk kabul etmemektedir. İnsan vaktini yararlı ve anlamlı meşguliyetlerle süslemediğinde hazine değerinde olan vaktin yerini boş, faydasız ve gereksiz meşguliyetler işgal etmektedir ve eskitmek, yıpratmak vb. anlamlara gelen zaman زَمَانٌ içerisinde zayi olup yitip giden vakit, hiç durmaksızın akıp giden nehir gibi akar gider ve bir daha geri dönmesi imkansızdır.[287]

287 Paranızı, paranın satın alabileceği şeylere harcayın. Zamanınızı ise para ile satın alamayacağınız şeylere harcayın.
Haruki Murakami

أَشْيَاءُ لَا تَسْتَطِيعُ شِرَاءَهَا
Satın alamayacağın şeyler
حُبٌّ : Sevgi
وَفَاءٌ : Vefâ
صَدَاقَةٌ : Dostluk
سَعَادَةٌ : Mutluluk
أَمَلٌ : Ümit
أَحْلَامٌ : Hayaller
أَهْدَافٌ : Hedefler
وَقْتٌ : Vakit

ARAPÇADA İKİ TÜRLÜ KORKU

خَوْفٌ - خَشْيَةٌ

Korku: Bir tehlike veya bir tehlike düşüncesi karşısında uyanan kaygı duygusudur, gerçek veya beklenen bir tehlike ile yoğun bir acı[288] karşısında uyanan coşku, beniz sararması, ağız kuruması, kalp ve solunum hızlanması gibi belirtileri olan veya daha karmaşık fizyolojik değişmelerle kendini gösteren duygudur.[289] Korku, bir belirsizlik karşısında tehdit algısı ile tetiklenen, rahatsız edici ve olumsuz bir histir. Korku, belirli bir ağrı veya tehdit olarak algılanan bir olay sonucunda, uyarıcı bir tepki olarak ortaya çıkan yaşamsal bir mekanizmadır. Korku (havf), insanın Allah katındaki durumu hakkında hissettiği hisleri ve kaygıları ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır. Sadece "Havf" kelimesiyle yaklaşık 125 ayette işlenmekte olan bu mevzu, müteradifi (eş anlamlısı) olan haşyet kelimesi ile de Kur'ân'da yer alır.[290]

288 Arapçada acı anlamına gelen مُرٌّ murrun'dan türeyen kelimelerden. Merraten مَرَّةً bir defa; Merrâtin مَرَّاتٍ birçok kez; Mirâren مِرَارًا defalarca, sık sık (Nasp halleri)
Arapçada مَرَّ يَمُرُّ مُرُورٌ zamanın geçip gitmesi, uğramak vb. anlamlarına gelir, aynı kökten مُرٌّ ise acı demektir. Tekrar eden şey, genelde acılarmış gibi tekrar etme edatları, acı anlamına gelen مُرٌّ kelimesinden türetilmiş gibi...

كُلُّ مُرٍّ سَيَمُرُّ بِمُرُورِ الزَّمَنِ

Her acı önce uğrar sonra zamanın geçmesiyle geçer gider. Acılar uğrar geçer, üzülmeyin. Zaman, acıların ilacıdır. Ayrıca; bu kelime İstif'al babında اِسْتِمْرَارٌ formuna döner ve devam etmek, direnmek vb. anlamlara gelir. Bu babın anlamından birisi de izâle (gidermek) demektir. Acıların üzerine giderek onları yenebilirsiniz anlamı vardır.

سَلَامٌ عَلَى مَنْ مَرَّ عَلَى مَرَارَتِنَا فَحَلَّاهُ

Acımıza uğrayıp da onu tatlı yapana selam olsun. (Yaramıza merhem olana selam olsun)

289 Eren, Hasan ve Komisyon, Türkçe Sözlük, I-II, Türk Dil Kurumu, Ankara 1988, "Korku" md.

290 Not: Bu havf kelimesinin zıddı, güven anlamına gelen emn أَمْنٌ kelimesidir.
Arapçada;
خَافَ مِنْ : Bir şeyden/bir kimseden korkmak, çekinmek.

خَافَ زَيْدٌ مِنَ الْحَيَّةِ

Zeyd, yılandan korktu.

مَنْ لَدَغَتْهُ الْحَيَّةُ يَخَافُ مِنَ الْحَبْلِ

Kendisini yılan sokan kimse, ipten korkar. (Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yer)

مَنْ نَهَشَتْهُ الْحَيَّةُ حَذِرَ الرَّسَنَ الْأَبْلَقَ

Yılanın ısırdığı kişi, alaca yuları yılan zannettiği için dikkatle yaklaşır. (Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yer)

نَهَشَتْ الْحَيَّةُ : Yılan ısırdı; حَذِرَ : Dikkatli oldu; رَسَنٌ : Yular,ip; أَبْلَقُ : Alaca renkli

خَافَ عَلَى : Bir şey veya bir kimse için endişelenmek, korkmak.

فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ

Onun (Musa) başına bir şey gelmesinden endişe ettiğinde onu nehre bırak, korkma, kaygılanma. Onu sana tekrar vereceğiz. Kasas, 28/7

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلاً

Kendilerine güvenlik (barış) veya korku (savaş) ile ilgili bir haber geldiğinde onu yayarlar. Hâlbuki onu peygambere ve içlerinden yetki sahibi kimselere götürselerdi,[291] elbette bunlardan, onu değerlendirip sonuç (hüküm) çıkarabilecek nitelikte olanları onu anlayıp bilirlerdi. Allah'ın size lütfu ve merhameti olmasaydı, pek azınız hariç, muhakkak şeytana uyardınız.[292]

Maddi, fizikî vb. korku;[293] meydana gelen bir olay karşısında o konu, durum, nesne vb. hakkında bilgisi olmadığı halde ortaya koyduğu korku eylemi.

Arapçada خَشْيَةٌ Haşyet kelimesi, korku anlamına gelen havf halinden üstündür.[294] Yani bu haşyet, havfın en şiddetli halidir. Her haşyet, havfdır ama her havf, haşyet değildir. Onun için haşyet, Allah'tan korkmaya tahsis edilmiştir. Bu korku şekli, tamamen içsellik ve bilgiye dayalı bir korkudur.

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ

Onlar, Allah'ın riâyet edilmesini emrettiği haklara riâyet eden, Rablerine saygı besleyen ve kötü hesaptan korkanlardır.[295]

Ders: Bazen vazgeçmek, elde etmenin tek yoludur!

Korku demişken; İnsanın, genel anlamda hissettiği korku duygusu, gam, keder ve üzüntü duymasına sebep olur. Eğer kişinin bu korku ve çekincesi, Allah'tan olursa;

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ

Rabbinin huzurunda hesap vermek üzere duracağından korkan kimseye iki cennet vardır. Rahmân, 55/46

291 Arapçada;

رَدَّ إِلَى : İade edilmek, teslim etmek, gerisin geriye verilmek/döndürülmek.

ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَيهُمُ الْحَقِّ En'am, 6/62

Sonra gerçek sahipleri Allah'a döndürülürler.

رَدَّ عَلَى : Selama karşılık vermek, itiraza cevap/karşılık vermek.

لِمَاذَا لَا تَرُدُّ التَّحِيَّةَ عَلَيَّ

Niçin selamıma karşılık vermiyorsunuz?

Harf-i cersiz olarak ise

وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا

Size bir selâm verildiği zaman, ondan daha güzeliyle veya aynı selâmla karşılık verin. Nisa, 4/86

Aynı kelime tefil babından ise رَدَّدَ يُرَدِّدُ تَرْدِيدٌ formunda olup anlamı "tekrar etmek, tekrarlamak" vb. anlamlara gelmektedir.

رَدِّدْ مَعِي هٰذِهِ الْكَلِمَاتِ

Bu kelimeleri benimle beraber tekrar et.

292 Nisa, 4/83

293 Arapçada Korku, Ürperti ve Titreme

Havf خَوْفٌ : Maddî korku

Haşyet خَشْيَةٌ : Manevî korku

Fezeun فَزَعٌ : Maddî ürperti

Vecel وَجَلٌ Manevî ürperti

Racfe رَجْفَةٌ : Maddî titreme

İrti'âş إِرْتِعَاشٌ : Manevî titreme

294 Havf خَوْفٌ : Korkuyormuş gibi yapmacık korku hali olabilirken, Haşyet خشية hali ise bu tür yapmacıklıkları kabul etmez, tamamen içsel bilgi ve düşünceye dayalı çekinme ve ürperme halidir.

295 R'ad, 13/21

Haşyet kelimesinin bilgi ile ilişkisini Ragıb el-İsfehânî, "Saygıyla karışık bir korku olan haşyet, daha ziyade kendisine saygı duyulan varlık hakkındaki bilginin bir ürünü olarak ortaya çıkar."[296] şeklinde tanımlamaktadır.

إِنَّمَا يَخْشَى اللهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا

Allah'a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar.[297]

Bu bilgilerin yanında havf, fiziki olarak bizi ürkûten ya da güzel bir durumu terketmekle ilgili olup bu gibi durumlardan korkmaktır.

أَخَافُ مِنَ الْكَلْبِ

Köpekten korkuyorum.

Haşyet ise, sevilmeyen şeylerin kendisinden değil, onlara sebep ve kaynak olan varlıklardan korkmaktır. Haşyet, kötülüğün bulunduğu yerle ilgilidir ve kötülüğün kendisinden korkmak haşyet ile isimlendirilmez.

Havf duygusu sahibini kaçma, uzaklaşma ve terk etmeye yöneltir. Haşyet sahibi ise, çareyi ilmine sarılmakta[298] bulur.

Sonuç olarak: Allah Teâlâ'dan hem "havfedilir" hem "haşyet" duyulur. O halde kul, Allah'a karşı hem "hâif" hem "hâşi"dir. Çünkü kul kendi kendine baktığında, kendinin son derece aciz olduğunu görür ve dolayısıyla "hâif" olur. Allah Teâlâ 'nın ulu ve yüce olduğunu dikkate alarak düşününce Allah'ı son derece ulu ve büyük görür. Dolayısıyla kul, aynı zamanda Allah'tan hâşî اَلْخَاشِي / خَاشٍ (haşyet duyan)dır. Ve haşyet duyanın derecesi, havf duyandan ileridedir.

296 Râgıb el-İsfehanî, Müfredât, خشي h-ş-y md.

297 Fâtır, 35/28

298 Sarılmamız Gereken Tavırlar

تَعَاهُدٌ : Sözleşmek
إِئْتِلَافٌ : Kaynaşmak
إِجْتِمَاعٌ : Toplanmak
تَوَاصُلٌ : Bağlanmak
تَحَالُفٌ : Birlik olmak
تَضَامُنٌ : Dayanışmak
تَنَاسُبٌ : Orantılı olmak

تعاهد : Anlaşmak
تحاد : Birleşmek
تعاطف : Uzlaşmak
توافق : Uyuşmak

GERÇEKTEN ZORLUKLA "BERABER" KOLAYLIK VARDIR!

عُسْرٌ - يُسْرٌ

Arapçada fiili muzâri'de gelecek zaman ekleri olan سِينْ ile yakın gelecek, سَوْفَ ile uzak gelecek anlamı hedeflenir.[299]

سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا

Allah güçlükten sonra mutlaka bir kolaylık verecektir.[300]

Kur'an-ı Kerim'de diğer bir âyet-i kerime'de ise şöyle buyurulmaktadır:

فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا

Sabret, her usr; iki yusr doğuracaktır

Çünkü gerçekten her zorlukla beraber (iki kere) kolaylık bulunacaktır."[301]

299 Arapçada Fiili muzâriyi cezmeden لَمْ ve لَمَّا edatları ile de elde edilen anlamlar şöyledir:
Lem :لَمْ: لَمْ يَأْتِ عَلِيٌّ Ali gelmedi.
(Ali'nin gelmemesinin menfi yani olumsuz durumu dile getiriliyor)
Lemmâ :لَمَّا: لَمَّا يَأْتِ عَلِيٌّ Ali henüz gelmedi.
(Ali'nin gelmemiş olsa da gelme ihtimali var, gelmesi bekleniyor.)

300 Talak, 65/7

301 İnşirâh, 94/5-6.
Âyet-i kerime, فَاِنَّ بَعْدَ الْعُسْرِ يُسْرًا
"Gerçekten zorluktan sonra kolaylık vardır." şeklinde değil şöyledir:
فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا
Gerçekten zorlukla beraber kolaylık vardır. İnşirâh, 94/5
Ders: Kolaylık, zorluktan sonra değil zorlukla beraberdir. O halde her işimizde bize yakışan sabır ve sebat üzere olmaktır.

302 Marife (Belirli): Belirli bir şey için konulmuş isimdir. Nekra (Belirsiz): Belirsiz bir şey için konulmuş isimdir. İsim ve sıfatların belirli olduğunu göstermek için, başlarına ال takısı getirilir.
Marife (Belirli) İsimler: Belirli olan bir nesneyi işaret eden isimlerdir.
Marife isim grupları 6 çeşit olup şunlardır:
1- Özel isimler – Alem isimler
Örn.: Osman – عثمان ; İstanbul – اسطنبول ;
2- Başına harf-i tarif (ال) alan isimler
Örn.:(belirli, bilinen) bahçe – الحديقة ;
(belirli,bilinen) ev – البيت
İrabını hareke ile alan ve başına el takısı gelmiş olan isimlerin son harflerinin harekesi tenvinli olmaz.
Örn.: bir ev – بيتٌ ; (belirli) ev – البيتُ
3- Zamirler (bitişik ve ayrı zamirler)
Örn.: O - هو ; Sen - أنت ; Senin / sana - ك
4- İsm-i işaretler (işaret isimleri)
Örn.: Bu - هذا ; O - تلك ; Orada / şurada - هناك
5- İsm-i mevsuller (bağlantı isimleri)
Örn.:...ki o - الذي ; ki o şey - ما ; ki o kimse - من
6- Marife isme muzaf olan isimler (belirli isimle isim tamlaması yapan isimler)
Evin kapısı - بابُ البَيْتِ;Senin okulun- مدرستك

303 Arapçada Tekrar تَكْرَارٌ bir şeyi, bir veya birkaç kez yinelemek anlamına gelirken, İâde إعادةٌ kelimesi sadece bir kere tekrar etti demektir.
أعاد أحمدُ كلمتهُ
Ahmet, sözünü bir kez tekrar etti.
Burada كرّرَ أحمدُ كلمتهُ veya قامَ أحمدُ بتكرارِ كلمتهِ denildiğinde ise "Ahmet, sözünü birkaç kez tekrar etti" anlamına gelmektedir.

Arapçada marife[302] bir kelimenin tekrar[303] edilmesi, aynı şeyi ifâde eder. Nekre kelimenin tekrarlanması, farklı bir şeyi ifade etmektedir. Bu sebeple zorluk[304] anlamına gelen عُسْرٌ kelimesi iki defa tekrar edilmesine rağmen tek bir zorluk olarak kalmış, kolaylık anlamına gelen يُسْرٌ ise iki ayrı kolaylık olmuştur. Buna göre, aynı zorluğun beraberinde diğer bir kolaylık var anlamı çıkmaktadır.

Sonuç olarak: buna göre, zorluk anlamına gelen ve iki kere marife olarak zikredilen عُسْرٌ kelimesi, tek zorluğa iner ve bir zorluk, iki kolaylık potasında erir.

Yani aynı zorluğun beraberinde diğer bir kolaylık vardır anlamı çıkmaktadır.

Rivayet olunmuştur ki, Resulullah (s.a.v) bu âyet-i kerime[305] inince ferahlık ve neşe içinde gülerek çıkmış, لَنْ يَغْلِبَ الْعُسْرُ يُسْرَيْنِ "bir zorluk iki kolaylığı yenemez", إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا "Zorlukla beraber bir kolaylık vardır, zorlukla beraber bir kolaylık vardır." diyordu.[306] Bu âyet-i kerimeler varken hiç ümit kesilir mi?[307]

Not: Arapçada Efal kalıbındaki أَحْمَدُ Ahmet gibi isimlerin çoğulları Efâil أَفَاعِلُ kalıbında أَحَامِدُ şeklinde gelirken, geçici sıfat ve özellik içeren renk vb. anlama gelen kırmızı demek olan Ahmar أَحْمَرُ kelimesi, حُمْرٌ Humrun, sarı demek olan Asfar أَصْفَرُ kelimesinin çoğulu ise Sufrun صُفْرٌ kalıbında gelmektedir.

304 Arapçada asir عَسِيرٌ zor/güç, asîr عَصِيرٌ meyve suyu demektir. Aralarında sadece bir harf fark vardır. Sîn ince olmasına rağmen biz bu zorluğa bazen katlanamama durumu yaşarken, Sâd harfinin kalın oluşu ve meyvenin sıkılma anındaki yaşadığı zorluğu düşünebiliyor musunuz?

305 "Zorlukla beraber kolaylık vardır. Evet, zorlukla beraber kolaylık vardır." *İnşirâh, 94/5-6*

306 Muvatta, Cihad, 6

307 وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ Şûrâ, 42/28

İnsanlar bütün ümitlerini yitirdikten sonra yağmuru indiren ve rahmetini yayan O'dur. (Ümidini kesenlere bile yağmur indiren Rabbimiz, ondan ümit kesmeyenlere nice nimetler verecektir!)

لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ Zümer, 39/53

Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin.

Arapçada قُنُوتٌ boyun eğmek, ibadet etmek anlamına gelirken, قُنُوطٌ ise ümit kesmek demektir. Aralarında bir harf farklıdır.

Kunût قُنُوتٌ: Te harfi kolaydır; rahmeti elde etmek zor değildir. يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي Ey Meryem! Rabbine gönülden itaatte bulun. Al-i İmran, 3/43

Kunût قُنُوطٌ: Tı harfi zordur; rahmet bu kadar genişken ümitsizlik zordur. Zümer, 39/53

Ümitsizliğe karşı sığınacağın âyet-i kerime:

وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ İbrahim, 14/20

Bu iş, Allah için hiç de zor değildir.

Ders: Eğer Allah dilerse, tabiat kanunları da tersine döner:

Deniz boğmaz. (Hz. Mûsâ) Şuara Suresi: 26/63-68

Ateş yakmaz. (Hz. İbrâhîm) Enbiyâ, 21/69

Balık hazmetmez. (Hz. Yûnus) Sâffât, 37/139-148

Ders: Ümidini kesenlere bile yağmur indiren Rabbimiz, ondan ümidini kesmeyenlere vereceği nimetleri düşünebiliyor musunuz? Ümidi kesenlerin kimler olduğu,

إِنَّهُ لَا يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ Yûsuf, 12/87

"Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez." ayetinde buyurulmaktadır.

AĞIR GÜN İLE AĞIR SÖZ NEDİR?

ثَقُلَ - ثِقْلَةٌ - ثَقِيلٌ

Arapçada tartıda (وَزْنٌ مِيزَانٌ) veya ölçüde (كَيْلٌ) ağır basan fiziki ağırlık için sıklet[308] ثِقْلَةٌ kelimesi kullanılır. Bu kelimenin kökü ثَقُلَ يَثْقُلُ ثِقْلاً ، ثَقَالَةٌ fiilinden gelir ve ağır olmak, ağır basmak/çekmek, ağırlığı giderek artmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu kelime aslında cisimlerde veya eşyalarda olan fiziki ağırlık anlamında gelir fakat manen ağırlık anlamında da kullanımı vardır. Bu kökten manevî ağırlık ve yük anlamında ثِقْلٌ kelimesinin çoğulu أَثْقَالٌ formundadır.

وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالاً مَعَ أَثْقَالِهِمْ

Bu âyet-i kerimenin yukarıdaki iki âyetle[309] bağlantısı dikkate alındığında, bazı Kureyşli putperestlerin –biraz da alay kokan bir üslûpla– müslümanları dinlerinden döndürmeye çalıştıkları anlatılmaktadır. İyi incelendiğinde görülecektir ki Kur'ân-ı Kerîm, inançsız da olsa kendi halindeki kişilerden çok, gerçek inanca ve erdemli yaşayışa düşman olan, bu tür değerlere karşı savaş veren, bu yolu benimsedikleri için insanlara düşman olan ve onları yollarından döndürmek için alay eden, hakarette[310] bulunan ve ağır baskılara kadar her türlü yola başvuran, in-

308 Arapçada ağırlık anlamına gelen sıklet ثُقْلَةٌ kelimesinin bir benzeri hatta daha da zor bir yük anlamına gelen kelime ise Isr إِصْرٌ kelimesi olup anlamı insanı iyilik ve hayırdan alıkoyan demektir.

رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا Bakara, 2/286

Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük (bizi hayırdan alıkoyan) yükleme.

Arapçada;

حَمَلَ : Genel anlamda yüklenmek.

حَمَلَ زَيْدٌ الْحَقِيبَةَ - Zeyd, bavulu yüklendi.

حَمَلَ إِلَى : Bir şeyi götürmek, iletmek, taşımak. حَمَلَ زَيْدٌ الْمَرِيضَ إِلَى الْمُسْتَشْفَى - Zeyd, hastayı hastaneye götürdü.

حَمَلَ عَلَى : Bir şeyi, omuza/sırta yüklemek, sorumlu tutmak. حَمَلَ زَيْدٌ بَقِيَّةَ الْأَعْمَالِ عَلَى عَاتِقِهِ Zeyd, işin kalan kısmını yüklendi, sorumluluğu üzerine aldı.

309 وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

İnkârcılar müminlere, "Gelin bizim yolumuza uyun, günahınızı biz yüklenelim" derler. Oysa onların hiçbir günahını gerçekten yüklenecek değillerdir; hakikatte onlar katıksız yalancılardır. Ankebût, 29/12

وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالاً مَعَ أَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْأَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ

Onlar mutlaka kendi günah yükleriyle birlikte başka yükler de yüklenecekler; düzüp koştukları iddialardan dolayı kıyamet gününde kaçınılmaz olarak sorguya çekileceklerdir. Ankebût, 29/13

310 Hakâret حَقَارَةٌ kelimesi, Arapça kökenlidir. Bir kimsenin bu kelimeyi kullanma sebebi, kendisinde hissettiği hakîrlik, eziklik, küçüklük, aşağılılık ve bayağılıktan kaynaklı yaşadığı travmalardan dolayı, herkesi de kendisi gibi sanmasından kaynaklanmaktadır.

sanlık fıtratı bozulmuş, militan, zorba ve beyinsiz (sefîh) inkârcılara karşı mücadele vermektedir. Bu şekilde insanları saptırmaya kalkışanlar, kendi günahlarının yanında, saptırdıkları insanlarınki kadar başka günahlar da yüklenirler. Nitekim Hz. Peygamber bu gerçeği daha genel bir çerçevede şöyle ifade etmiştir: "Kim İslâm'da bir güzelliğe önder olursa kıyamete kadar o yolda gidenlerin sevabınca sevap kazanır, ötekilerin sevabından da bir şey eksilmez. Ama kim bir kötülüğe öncülük ederse kıyamete kadar onu yapanların günahları kadar günah işlemiş olur, ötekilerin günahları da eksilmiş olmaz." (Müsned, IV, 362; Müslim, İlim, 15; Zekât, 69)[311]

Bu anlamının yanında bir görev veya vazife için "ağır sorumluluk" sıfat tamlamasını مَسْؤُولِيَّةٌ ثَقِيلَةٌ şeklinde ifade ederiz.

تَحَمَّلَ زَيْدٌ مَسْؤُولِيَّةً ثَقِيلَةً فِي إِدَارَةِ الْجَلْسَةِ

Zeyd, oturumu yönetmede ağır sorumluluk üstlendi.

Bu ثَقُلَ يَثْقُلُ ثِقْلًا ، ثَقَالَةٌ fiilinden türeyen ve Kur'an-ı Kerim'de ağır, ciddi, sıkıntılı anlamına gelen ثَقِيلٌ kelimesi bu formda sadece 2 kere zikredilmiştir.

إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا

Doğrusu Biz Senin üzerine oldukça ağır bir söz (Vahy-i İlahi gibi çetin bir emanet/Kur'an-ı Kerim) yükleyeceğiz(ve seni büyük sorumluluk[312] altına sokacağız).[313]

Bu âyet-i kerimede "ağır söz" anlamında Kur'an-ı Kerim kastedilmiştir.

Mesela; kelimelerin gücünü henüz keşfedememiş kimselerin, kelime dağarcığının darlığının, kaburgalarını sıkıştırmasından dolayı konuşurken can havliyle aklına ilk geleni söylemeleri ve bunu yaparken de küçülmelerini engellemek bazen mümkün olamayabiliyor.

311 Kur'an Yolu Tefsiri Cilt: 4 Sayfa: 258-259

312 Arapçada;
Kellefe كَلَّفَ fiili, sorumluluk yüklemek, Kefele كَفَلَ يَكْفُلُ كَفَالَةٌ fiili ise kefil olmak vb. anlamlara gelir. Bu kelimeler arasında bir harf ve şedde farkı vardır.
Tefil (كلّف) babında çokluk anlamı olup sorumluluğumuz çoktur.

لَا يُكَلِّفُ اللهُ نَفْساً إِلَّا وُسْعَهَا Bakara, 2/286
"Allah hiç kimseye, gücünün üstünde bir sorumluluk yüklemez." Bu âyet-i kerime varken, "yapabilir miyim, gücüm yeter mi?" gibi sorulardan sıyrıl ve gayretle çalışmaya devam et!
Kefele (كفل) fiili ise 3 harfdir, ek harfe ihtiyaç yoktur; kefilimiz Allah'tır.
Ders: Bilmek ile mükellef (sorumlu) olmak arasında sıkı bir bağ vardır. Aynı kökten arapçadan dilimize giren teklif (sorumluluk yükleme) ve külfet (sorumluluğun gerektirdiği yük) kelimeleri de aynı kökten gelmektedir. Bunun için bazen cehalet en büyük mutluluktur, zira bildikçe artar insanın sorumluluğu...

313 Müzzemmil, 73/5

إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا

Şunlar (inanmayanlar) dünyayı tercih ediyorlar ve
çetin bir günü (kıyâmet/çetin gün) arkalarına atıyorlar.[314]

Bu âyet-i kerimede "ağır gün" anlamında Kıyâmet[315] kastedilmiştir.

Bu ağırlık anlamına gelen gelimenin arapçada ثَقَلٌ formundaki kelimenin tesniyesi yani ikilisi ثَقَلَانِ şeklinde çekimi yapılır ve bu kelime sorumluluk sahibi iki varlığa işaret eder.

Kur'an-ı Kerim'de ثَقَلَانِ (iki ağırlık) ve أَثْقَالٌ (yer altındaki her şey) kelimeleri geçer.

سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَانِ

Ey yeryüzüne gönderilmiş ve ağır sorumluluk yüklenmiş iki sorumlu varlık olan
insan ve cinn, yakında yani ahirette hesabınızı görmek üzere sizin için de
vakit bulacağız (sizi hep böyle başıboş bırakmayacağız).[316]

Yine hesap günü ağırlıkların ve ağır sorumluluk yüklenenlerin yer altından çıkarılacağı bildirilmektedir.

وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا

Ve yerin (Dünya'nın), ağırlıklarını dışa atıp-çıkardığı zaman...[317]

Zilzâl, 99/2'de geçen أَثْقَالٌ ifadesinde büyük sarsıntı ile yeraltında ne var ne yok çıkarken, Rahmân, 55/31'de ثَقَلَانِ olarak geçen iki sorumluluk sahibi anlamında olan İnsan ve Cin de bu çıkışa dahildir. Yani bu çıkacak/çıkarılacak olan şey/şeyler, yer altındaki madenî malzeme, hazine vb. şeyler olduğu gibi, iki sorumlu varlıktan olan insanın dirilişi, toplanışı ve hesabı/sorgulanması için yeraltında bulunan bedenlerinin dışarı atılmasıdır da denilmiştir. Öte yandan; bu ağır, ağırlık vb. anlama gelen ثِقْلَةٌ sıklet, sakîl kelimesinin zıddı ise خِفَّةٌ hıffet, خَفِيفٌ hafîf kelimesidir.

314 İnsan, 76/27

315 Ağır günde kurtulmak isteyen kimse, bizlere emredilen ağır söze (Kur'an-ı Kerim'e) yapışır.

316 Rahmân, 55/31

317 Zilzâl, 99/2

ARAPÇADA, MÂİDE, 3'DEKİ İKMÂL VE İTMÂM KELİMELERİ[318]

إِكْمَالٌ - إِتْمَامٌ

Arapçada كَمُلَ يَكْمُلُ كَمَالٌ bir şeyin tamamlanması, eksiksiz olması, tüm parçalarının montajının yapılması, yapılan işin başarısındaki seviyenin sona ermesi vb. anlamlara gelmektedir. Yani bir şeyin kemali, onun istenen tüm özelliklerinin tamamlanarak bir arada eksiksiz bir şekilde bulunması demektir. Bu anlamların yanında "kemâl"[319] bilgi ve erdem yönünden erginlik, eksiksizlik, olgunluk, yetkinlik ve en yüksek değer vb. anlamlara gelir.

Bu كَمُلَ يَكْمُلُ كَمَالٌ fiili, ifâl babı formundaأَكْمَلَ يُكْمِلُ إِكْمَالٌ şeklinde olur ki bu İkmâl, bir şeyin bütünlüğe ermesi ve temel yapı taşına artık ekleme yapılamaması demektir.

Arapçada تَمَّ يَتِمُّ تَمَامٌ fiili, bir şeyin tam olması, tamamlanması, yapılan işte istenilen sonuca başarıyla ulaşılması demektir. Bu تَمَامٌ - tamam kelimesinin zıddı نُقْصَانٌ - noksan olup, bir şeyin tamam olması, o şeyin üzerine ekleme veya güncelleme yapılmayacağı anlamına gelmez. Buradan hareketle âyet-i kerimede dinin artık kemâle erdiği, temel yapı taşlarında eksiklik olmadığı ve ona temel yapı taşı olarak ekleme yapılamayacağı anlamı varken, nimetin itmâm edilmesi Allah'ın bizlere verdiği nimetlerin bize bildirildiği kadarıyla tamamlanması demek olsa da insan düşündükçe, aklettikçe, O'nun nimetlerini gördükçe bu nimetlerin bolluğunu pekala anlayacaktır.

اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي

Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım.[320]

Zira İtmâm noksan kelimesinin zıttıdır, ekleme ifade eder.

318 İkmâl edilen Din ile itmâm edilen nimetin, biz insanlara ikrâm olarak sunulan yönüne nazar ederek, kulluğun bize bakan ihsân boyutuyla meşgul olmak suretiyle insâfımızı zinde tutup hayra anahtar ve şerre kilit olmamız, iyi ve onurlu bir insan olarak kalmamız için temel ölçümüzdür.

İki Güzel Anahtar nedir?

اَلنِّيَّةُ الطَّيِّبَةُ : هِيَ مِفْتَاحُ بَابِ الرِّزْقِ

Güzel Niyet: Rızık kapısının anahtarıdır.

اَلْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ: هِيَ مِفْتَاحُ بَابِ الْقَلْبِ

Güzel Söz: Kalp kapısının anahtarıdır.

319 كَمَالُكَ تَحْتَ كَلَامِكَ

Kemâlin (olgunluğun) Kelâmında saklıdır.

320 Mâide, 5/3

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

Eğer Allah'ın nimetini saymaya kalkışacak olursanız,
onu bir genelleme yaparak bile sayamazsınız;
yani nimetlere istatiksel bir çerçeve çizemezsiniz.
Gerçekten Allah, bağışlayandır, esirgeyendir.[321]

"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım." Kemâle eren dinin, temel dinamikleri değişmez fakat bizlere verilen nimetler verilmeye devam eder.

321 Nahl, 16/18

ARAPÇADA MEŞHÛR VE MA'RÛF KİMSE

مَشْهُورٌ - مَعْرُوفٌ

Meşhûr / مَشْهُورٌ

Topluluk tarafından, sadece ilgilinin varlığından ve kısmen tavrından bilgilerinin oldukları kimsedir. Şöhretin afet oluşu,[322] kişinin kazandığı ün, her zaman hoşa giden bir durum sağlamaz. Kendisini sıkan, rahatsız eden durumlara da yol açar: Ünlü bir doktor, ünlü bir şarkıcı, ünlü bir usta... Özgürlüğünün tadını gereği gibi çıkaramaz. Gücünü aşan istekler, zorlamalar karşısında bunalır. Kıskanılarak üzücü durumlara da düşebilir.

Sözlükte "birini, bir şeyi tanıtmak, ortaya çıkarmak, yaymak" anlamındaki şehr kökünden türeyen meşhûr "insanlar arasında tanınan, bilinen" demektir. Meşhur kelimesi, sözlük anlamı doğrultusunda birçok alanda ve konuda yaygınlık kazanmış bilgiyi veya rivayeti, özellikle bir mezhep kurucusundan aktarılan yahut mezhep içindeki farklı ictihadî görüşlerden en yaygın olanı belirtmekte kullanılsa da daha çok "meşhur sünnet, meşhur hadis, meşhur haber" şeklinde Hz. Peygamber'in sünnetinin sonraki nesillere intikal biçimlerinden birini nitelemek üzere terimleşmiştir. Terim: Arapçada إِصْطِلَاحٌ İstılâh kelimesi, "terim, kavram" vb. anlamlara gelmekte olup kelimenin kökü صَلَاحٌ ve صَالِحٌ kelimeleriyle kardeştir. Amelin Sâlih olanı, sözün ise İstılâha dönüşeni makbuldur. Kavram olmadan kavramak da zordur. Amelimiz de Kavramlarımız da Sâlih olsun.

Arapçada شَهْرٌ ay demektir. Hilalin çıkmasıyla şöhret bulan bir zaman dilimidir; veya güneşin bir nokta ile diğer bir nokta arasındaki dönme sürecindeki oniki kısımdan biridir.

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْراً فِي كِتَابِ اللهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ

Allah katında ayların sayısı, -gökleri ve yeri yarattığı
ilk günden beri koyduğu yasalar uyarınca- on ikidir.[323]

مُشَاهَرَةٌ : Aylık, aylara göre, ayda bir, her ay

مُسَانَهَةٌ : Yıllık, yıllara göre, yılda bir, her yıl

مُيَاوَمَةٌ : Günlük, günlere göre, günde bir, her gün

322 آفَةُ الْعِلْمِ النِّسْيَانُ

İlmin afeti, unutmaktır.
(Darımı, Sünen, nr.648)

323 Tevbe, 9/36

Ma'rûf / مَعْرُوفٌ

İnsanların, kendisi hakkında yakînen bilgi sahibi oldukları kimsedir.

Arapçada İlim[324] kelimesinin kökü عَلِمَ يَعْلَمُ عِلْمًا fiili olup genel anlamda bir konuyu/durumu öğrenime dayalı bilmek; bu bilgiye dayalı anlamak vb. anlamlara gelmektedir. (Fiildeki bu anlam, insana nisbetle elde edilmiştir)

Arapçada عَرَفَ يَعْرِفُ عِرْفَانٌ ، مَعْرِفَةٌ önceden öğrenilen/bilinen konuyu/durumu kavrama sonucu onu artık anlama, tanıma[325] ve kavramaya dayalı kanıksama anlamında kullanılan bir fiildir.

Marifet, irfanla aynı köktendir, ama bazıları ikisi arasında şöyle farklar görürler. Marifet duyularla bilmektir, irfan ise ruhî bir hissediştir. Marifet daha çok sıradan bir bilgiyi anlatır, internet şebekesi yoluyla bile elde edilir, irfan ise ancak ruhun şebekesinden kazanılır. Marifet basarla/gözle de elde edilirken irfan[326] ancak basiretle[327] kazanılır. Bir millet alim olmasa da arif olabilir. Ömer Seyfettin'in öğretmenler odasında öğretmenlere; "arkadaşlar bu millet âlim değildir ama ariftir" demesi de bunun gibidir.

324 اَلرَّحْمٰنُ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ Rahmân, 55/1-2

Rahmân olan Allah, Kur'an-ı Kerim'i öğretti. İlim, zorbalıkla ve baskıyla elde edilemez. İlim dışında hiçbir şeyin, böyle bir niteliği yoktur. Rabbimiz, bu özelliği sadece ilme vermiştir. Onun içindir ki ilim, Allah'ın ikinci sıfatı olmuştur. İlim, rahmetle elde edilir.

"Zorla istenir, alınır mı merhamet? Aldıkları merhamet mi olur?"

Reis Bey-Necip Fazıl Kısakürek

325 بَعْضُ الَّذِينَ أَعْرِفُهُمْ مَاتُوا فِي حَادِثِ ثِقَةٍ

Bazı tanıdıklarım, güven kazasında öldü! Kendisinden yaratıldığı toprağa bile gömülüyorsa İnsan, Allah'tan başkasına güvenmek hiç akıl işi değil...

326 İrfân: Bilinen şeyleri, ayırt etmek, bilinen bir şeyin inceliğini diğer bilinenlerden ayırt etmektir.

327 اَلْبَصِيرَةُ فِي الْقُلُوبِ لاَ فِي الْعُيُونِ

Basîret kalplerde olur, gözlerde değil.

Buradan hareketle ilim sıfatı Allah ve kulları için kullanılırken, marifet ve irfan kelimeleri sadece insan için kullanılır. اللهُ يَعْلَمُ كُلَّ شَيْءٍ Allah, her şeyi bilir denilirken, اللهُ يَعْرِفُ كُلَّ شَيْءٍ Allah her şeyi irfan ediyor denilmez Çünkü marifet, tefekkürle ulaşılan sınırlı bilgi için kullanılır.

Bu irfan/marifet kelimesi, tanımak/bilmek anlamına gelir, yani kişinin önceden bilgi sahibi olduğu bir konuyu/kişiyi ikinci defa gördüğünde veya duyduğunda bunu tanıdım demesidir. Arapçada عَرْفٌ güzel koku demek olup, bir kimse عَرَفْتُكَ demekle "ben seni senin kokundan, konuşmandan tanıdım" demek istemektedir.

Arapçada ilmin عِلْمٌ zıddı, cehâlet جَهَالَةٌ olup, marifetin مَعْرِفَةٌ zıddı ise إِنْكَارٌ inkardır.

يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ

Onlar, Allah'ın nimetini biliyorlar, sonra da inkâr ediyorlar;
(zaten) onların çoğu inkâr edenlerdir (kadir bilmez nankörlerdir).[328]

İnkâr إِنْكَارٌ kelimesi, nekreden نَكْرَةٌ türemiştir. Arapça gramerde de bir isim[329] ya marife olur ya da nekre olur; marife bilinen isim iken nekre bilinmeyen/belirsiz isimdir. İnkâr da buradan hareketle bir şeyi belirsizleme/gizleme/bilinirliğine savaş açmak demektir.

Bu maruf ve münker kelimesinden yola çıkarak; Maruf, مَعْرُوفٌ akıl ve şeriatla güzel olduğu bilinen iken münker مُنْكَرٌ akıl ve şeriatla kötü olduğu bilinen her fiile denir .

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden
bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.[330]

Arafat عَرَفَاتٌ marifet yeridir; tanışma yeridir, kişinin kendisini tanımasıdır. Arafatın bu şekilde isimlendirilmesinin, Hz. Adem ile Hz. Havva'nın orada tanışmalarından dolayı olduğu söylenmektedir. Kimisine göre de insanların orada ibadet, itaat ve dualarıyla Yüce Allah'la tanışmalarından, Allah'ı tanımalarından dolayıdır.

328 Nahl, 16/83

329 Arapçada İsim اِسْمٌ kelimesi, سَمَا يَسْمُو سُمُوٌّ sümüvvün kökünden gelir. Sümüvvün, yükselmek, bir şeyi uzaktan tanıtmak, yukarı kaldırmak, yücelik vb. anlamlara gelir. Semâ da سَمَاءٌ aynı kökten gelir. Bu açında bakınca her birey, ismiyle başkalarından ayrılmıştır.

330 Al-i İmrân, 3/104

Tarif[331] تَعْرِيفٌ etmek, tanıtmak, sınırlarını çizmek, bir konunun/kişinin hakkındaki nekrelerin (bilinmezliklerin) giderilmesi anlamına gelir. İlk tanıştığımız kimseye عَرِّفْ نَفْسَكَ kendini tanıt deriz. Aksi halde bir kimseye عَلِّمْ نَفْسَكَ şeklinde bir cümle kurmayız.

Bu anlamların yanında Örf[332] عُرْفٌ : Örfler, çoğu zaman toplumun katı beklentileri olarak nitelenen birtakım örnek tutum ve davranışlardır. Örfler, aynı zamanda toplumu, herhangi bir değer sisteminin bünyesini oluşturan temel taşlarını da temsil eder. Bu değerler sistemi, toplumsal yapının durumuna göre giderek özel bir hukuk sistemine göre ya da o sistemdeki bir yasa maddesine de gerekçe olur. Örflerin bireyle birey, bireyle aile, bireyle komşular ve akrabalar, bireyle halk ve ulus arasındaki ilişkileri, davranışları, tutum ve tavırları düzenleyen ve belirleyen işlevleri vardır.

Eskiler ne güzel söylemiş:

وَلِلْعَارِفِ تَكفِيهِ الْإِشَارَةُ veya اَلْعَارِفُ تَكفِيهِ اَلْإِشَارَةُ

Arif (anlayışlı, sezgili kimse) kimseye, işaret yeter.[333]

331 Türkçede tanım olarak isimlendirdiğimiz kelimenin arapçada karşılığı tariftir. Tarif diye isim verdiğimiz kelimenin de tarifi yani tanımı vardır.
Tarif/tanım: Bir şeyi tarif ederken, tanıtırken bu tanım/tarif, tam olmalıdır: Efradını cami, ağyarını mani olmalıdır. Yani tarif eden, tarif edilene, doğruluk bakımından eşit olmalıdır. Alınması gerekenleri içine alan, alınmaması gerekenleri dışarıda bırakan/içeri girmesini engelleyen demektir.
أَفْرَادٌ : Unsurlar
جَامِعٌ : İçine Alan
أَغْيَارٌ : Diğerleri/öbürleri/ötekileri
مَانِعٌ : Engelleyen/dışlayan

332 Bu kökten gelen tamlamalardan bazıları şunlardır:
Horoz ibiği: عُرْفُ الدِّيكِ
At yelesi: عُرْفُ الفَرَسِ/الْخَيْلِ
Aslan yelesi: عُرْفُ الأَسَدِ

333 Anlayışlı ve zeki kişiye uzun uzun açıklama yapmak gereksizdir. O, daha söze başlamadan ne demek istendiğini anlar. O alması gerekeni alır. Bu kimse LEB demeden Çorum'u anlayan kimsedir.
اَلْإِنْسَانُ الذَّكِيُّ يَعْرِفُ أَنْ يَتَحَدَّثَ وَالْحَكِيمُ يَعْرِفُ أَنْ يَصْمُتَ
Zeki insan konuşmayı, bilge kişi susmayı bilir.

ZEKÂ VE AKIL ARASINDAKİ FARK NEDİR?

ذَكَاءٌ - عَقْلٌ

Arapçada ذَكَى يَذْكُو ذَكَاءٌ fiilinden türeyen zeka[334] ذَكَاءٌ kelimesi, tutuşturmak[335] alevlendirmek vb. anlamlara gelmektedir. ذَكَتْ النَّارُ Ateş tutuştu anlamına gelirken bu fiili tef'il babında ذَكَّيْتُ النَّارَ Ateşi tutuşturdum anlamını elde ederiz. إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ Ancak onlardan, canları çıkmadan yetişip besmele[336] çekerek boğazladıklarınız hariç[337] âyet-i kerimesinde görüldüğü gibi boğazlama anlamına gelmektedir. Buradaki bu anlam, boğazlama kelimesinin asıl anlamı, hayvanın içindeki doğal olan sıcaklığı dışarı çıkarmaktır. Bu eylem, o canlının hayatını sona erdirmektedir. Kişi, davranışlarında ve eylemlerinde zekasına değil aklına güvenmelidir.

334 Ayrıca Arapçada فَطَنَ يَفْطَنُ فِطْنَةٌ fiili, farkında olmak, kıvrak zekalı olmak, kavramak, sözün manasını derinlemesine hızlı bir biçimde anlamak vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiilin diğer bir mastarı olan فَطَانَةٌ Fetânet ise Peygamberlerin sıfatlarından biri olup "üstün zekâ ve kavrayış gücüne sahip olma" anlamına gelir.

Ayrıca Zekâ "keskinlik, keskin koku, ani parıltı" vb. anlamlara gelmektedir. Mecazen anlamı ise "zihin parıltısı, keskin kavrama yeteneği, yüksek zihin gücü" anlamında kullanılmaktadır. Ateşin ani yükselişi veya ışığın parlamasıyla insanın akıl yürütmesi arasında bağ kurulmuştur.

Belki de bir insanın Zekası, gösterdiği eğilimlerden ve takip ettiği gündemden anlaşılıyordur, kim bilir?

335 Tutuşturmak anlamına gelen bir başka kelimenin detayları ve kullanımları da şöyledir:

Arapçada سَعَرَ يَسْعَرُ سَعْرًا "kızıştırmak, tutuşturmak vb. anlamlara gelir.

Bu kelimeden türeyen;

Si'run سِعْرٌ Fiyat: Rekabeti kızıştırma ve tutuşturma aracı

Sû'run/Sû'ratün سُعْرٌ/سُعْرَةٌ Kalori/ısı birimi

Sa'îrün سَعِيرٌ Cehennemin bir katmanı

وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ Tekvir, 81/12

Cehennem tutuşturulduğunda.

336 Her işe besmele ile başlamak, eşya ve olaylara Rabbimizin denetiminde başlamayı taahhüt etmek demektir. Yani her işe Allahın adıyla başlamaya söz vermek, ve yapılan işlerde onun rızasının dışına çıkmamak demektir.

Besmeleyi her sûrenin başında bir âyet sayan âlimlerin görüşünü temel olarak kabul ettiğimizde; Kur'ân-ı Kerim'in bütün sûreleri, "be ب" harfiyle başlamakta olup Tevbe Sûresinin başında "besmele" olmadığını görüyoruz. Fakat Tevbe Sûresinin de ilk âyetinde bulunan "ihtâr, uyarı, bildiri, ültimatom, ilân vb. anlamlara gelen "Berâe بَرَاءَةٌ" kelimesinin ilk harfinin de "be ب" harfi olduğunu görmekteyiz.

337 Mâide, 5/3

Akıl[338] عَقْلٌ ise bağlamak, bağlantı kurmak vb. anlamlarına gelmektedir.[339]

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ

Dinle, ey insan; işte Biz, insanlara bu misalleri vererek, onları rûhen ve zihnen aydınlatıyoruz; ne var ki, bunları ancak bilgi sahibi olanlar düşünüp anlar.[340]

Nitekim Hz. Peygamber, devesini salıvererek Allah'a tevekkül[341] ettiğini söyleyen bir bedeviye şöyle buyurmuştur.

اِعْقِلْهَا وَتَوَكَّلْ - Önce deveyi bağla sonra Allah'a tevekkül[342] et.[343]

338 Akıl, mecâzen beyin, fikir vb. anlamlara da gelir.

عُقُولٌ عَظِيمَةٌ تَتَكَلَّمُ عَنِ الأَفْكَارِ

Büyük beyinler, fikirleri konuşur!

عُقُولٌ مُتَوَسِّطَةٌ تَتَكَلَّمُ عَنِ الأَحْدَاثِ

Orta halliler, olayları konuşur!

عُقُولٌ صَغِيرَةٌ تَتَكَلَّمُ عَنِ الأَشْخَاصِ

Küçük beyinler, kişileri konuşur!

Eleanor Roosevelt

339 إِنَّ الإِنْسَانَ بِالْحُبِّ لاَ يَعْقِلُ وَبِالْعَقْلِ لاَ يُحِبُّ

İnsan sevgiyle akledemez, akılla da sevemez! Çünkü Arapçada Akıl عَقْلٌ kelimesi, bağlamak, tutmak vb. demek olup Sevgi olan حُبٌّ tane, zerre vb. anlamlara gelir. Bu mini taneleri, akılla bağlamak ve tutmak kolay değildir!

اَلْقَلْبُ لاَ يَخْتَارُ بَلْ يُحِبُّ فَقَطْ

Kalp seçemez, sadece sever.

İvan Turgenyev

340 Ankebût, 29/43

341 قَلْبٌ يَتَوَكَّلُ عَلَى اللهِ مُحَالٌ أَنْ يُهْزَمَ

Allah'a tevekkül eden bir kalbin, hezimete uğrayarak darmadağın olması imkansızdır.

كُلَّمَا بَعْثَرَتِ الْحَيَاةُ رُوحَكَ أَعِدْ بِتَرْتِيبِهَا بِالْقُرْآنِ الْكَرِيمِ

Hayatın, ruhunu her dağıtışında, Kur'an-ı Kerim ile onu tekrar derle, topla ve düzene koy.

"Kimseyle işim olmaz" cümlesi, şu âyet-i kerimeyle taban tabana zıttır:

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى

İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Mâide, 5/2

Tevekküle Dair Peygamberden Örnekler

Hz. Musa, (as) denizin yarılacağını, Şuara, 26/63

Hz. İbrahim (as) ateşin berd ü selama döneceğini, Enbiyâ, 21/69

Hz. Muhammed (s.a.v.) mağarada, Allah'ın görünmez orduları ile korunacağını bilmiyordu. Tevbe, 9/40

Nasıl olacağını bilmesen de Allah'a güven! O, ne güzel vekildir. Ahzâb, 33/3

Tevekkülün Aşamaları

Temkin تَمْكِينٌ : Olanakları elde etme (eylem öncesi uygun olan araç, gereç vb. imkanları sağlama)

Temin تَأْمِينٌ : Elde edilenleri güvenceye alma ve koruma (sağlanan imkanları koruma)

Tedbir تَدْبِيرٌ : Elde olan imkanlara göre önlem alma (elde olanların korunması için önlem alma)

Tefvîz تَفْوِيضٌ : Önlem alarak Allah'a havale etme (tüm imkanları sağladıktan sonra gerisini Allah'a havale etme)

Takdir تَقْدِيرٌ : Sonucu Allah'a bırakma (tüm bu çaba ve girişim sonucu değerlendirmeyi Allah'a bırakma)

342 Tevekkül, geçmişe üzülmemek ve geleceğe göz dikmemek sûretiyle bekleyiş bulanıklığından vakti arındırmaktır. Tezkiretü'l Evliya, Ferîdüddin Attar. Bu tanım, bizlere tam da beklentisiz bir bekleyişi ve Allah'a olan teslimiyetin zirve noktasını tarif etmektedir.

343 Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyame, 60

Sonuç: Anlık olarak zihne gelen parlamalar, akıl gibi bağlanıp dizginlenmediğinde, kişiyi yakabilme ihtimali daha da yüksektir.

Peki Akıl kelimesinden Hikmete ulaşma yolları nelerdir?

Aşağıdaki hususlar sıra ile yapılırsa hikmete ulaşırız:

1- Bakmak : Gözlem: نَظَرَ إِلَى : Bakışları ve dikkati bir yöne çevirmek.

2- İnceleme : Tahkik نَظَرَ فِي : Bir konu üzerinde düşünmek, araştırma yapmak.

3- Akletmek : Gözlem ve incelemeleri birbiri ile ilişkilendirmek عَقَلَ

Peki nasıl bir aklediş?

Muvâzene مُوَازَنَةٌ : Dengeleme, Ölçüp biçmek

Mukâyese مُقَايَسَةٌ: Karşılaştırma, Tartmak

Muhâsebe مُحَاسَبَةٌ: Hesaplama

Muhâkeme مُحَاكَمَةٌ: Sonuçları belirleyecek akıl yürütme, uslamlama, usavurma.

4- İlim : Malumatları[344] veri ve bilgi (ilim) haline getirmek, fikir üretmek.

5- Hikmet: İlmi ve fikri , zararlı fikirleri ve sapkın inançları engeller hale getirmek.[345]

اَلْحِكْمَةُ : Engel olmak demektir.

"Hikmet" kelimesi de tıpkı akıl kelimesi gibi, dilimize Arapçadan girmiştir. Kök harfleri "H-K-M"dir. Bu kök etimolojik[346] olarak bu fiilin aslı, bir şeyi ıslah etmek için bir tür alıkoymak/engellemek, devenin dizginlerini tutmak, taşkınlığına mani olmak vb. anlamdadır. Buradan anlaşılıyor ki bu Ha-ke-me[347] حَكَمَ fiilinin

344 Malûme مَعْلُومَةٌ bir konudaki tekil bir bilgi demektir. Bu kelimenin çoğulu olan Malûmât مَعْلُومَاتٌ ise bilgilerin işlenmemiş saf halinin çokluğu anlamına gelen bir kelimedir.

345 Arapçada Hikmetin Öncülleri
İlim عِلْمٌ Olanı bilmek
İrfan عِرْفَانٌ Bilineni hissetmek
Zeka ذَكَاءٌ Hissedileni parlatmak
Akıl عَقْلٌ Parlayanı bağlamak
Dirayet دِرَايَةٌ Bağlananı korumak
Rivayet رِوَايَةٌ Korunanı sulamak
Hikmet حِكْمَةٌ Hepsine sahip olmak

346 İmam Gazali: Bütün ilimlerin başı, اِشْتِقَاقٌ iştikâk (etimoloji) bilgisidir. Ayrıca, kelimenin yara olduğunu öğreten bilim diye de bilinir.
Etimoloji yani اِشْتِقَاقٌ iştikâk kelimesinin kökü, شَقَّ يَشُقُّ شَقٌّ olup yarmak, ortadan ayırmak vb. anlamlara gelir. Bu da bir şeyin içini açarak gerçeğin bilgisine ulaşmaktır.

347 Arapçada;
حَكَمَ بَيْنَ : İki şey arasında hüküm vermek.
فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ Sâd, 38/26
İnsanlar arasında hak ile hüküm ver.
اللهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ Hac, 22/69
Allah kıyamette aranızda hüküm verecektir.
حَكَمَ لـ : Bir şeyin lehine/menfaatine hüküm vermek.
حَكَمَ الْقَاضِي لِصَدِيقِهِ
Hakim, arkadaşının lehine karar verdi.
حَكَمَ عَلَى بـ : Bir şeyin aleyhine karar vermek.
حَكَمَ الْقَاضِي لَهُ بِالْحَبْسِ
Hakim, onun hapsine karar verdi.

kök anlamı kısaca "engel olmak" demektir. Bu kökten türeyen kelimeler, şayet bu kök anlamı ihtiva edecek bir tanıma müsait iseler, türeyen ile kök arasında semantik bağ vardır denilebilir. "H-K-M" kökünden gelen müştakları verelim ve onların semantik tanımlarını gösterelim:

HüKüM حُكْمٌ : Zulme engel olma kuralları

HâKiM حَاكِمٌ: Zulme engel olan kimse[348]

HaKeM حَكَمٌ : Kuralsızlığa engel olan[349]

maHKeMe مَحْكَمَةٌ : Zulmün engel olunduğu yer

HeKiM حَكِيمٌ :Hastalığa engel olan (Hakim kelimesinin tahfifi yani hafifletilmişi, inceltilmişi)

taHKiM تَحْكِيمٌ : Yıkılmaya, çökmeye engel olmak

muHKeM مُحْكَمٌ : Dış etkilere, şüphe ve bozulmalara karşı engel olmak için korunmuş

istiHKâM اِسْتِحكَامٌ : Düşmanın ilerlemesine engel olma durumu

HüKüMet حُكُومَةٌ : Anarşi ve kanunsuzluğa engel olan

HiKMet حِكْمَةٌ : Sapık fikir ve inançlara engel olma, dalâlete engel olan bilgi

Görülüyor ki, "hikmet" kelimesi "hakikat dışı olan ve kişiyi dalâlete (sapkınlığa) sevk eden her şeyi engelleyen bilgi veya iksir'e verilen isimdir. Hikmet,[350] ilim[351] irfân[352] ve akılla hakka isabet etmektir. Yüce Allah'ın hikmeti ise, O'nun tarafından hikmet eşyayı bilmesi ve onları gayet sağlam bir şekilde yaratmasıdır. İnsanın hikmeti ise, varlıkları tanımak ve hayırlı işleri yapmaktır. İşte Hz. Lokman'ın kendisi ile nitelendiği vasıf da budur.[353]

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ

Gerçek şu ki, Biz Lokman'a derin bir ilim ve hikmet bahşettik.[354]

348 İşi ve mesleği hüküm vermek olan kimse.

349 Mesleği olmasa da taraflar arasında genel anlamda haksızlığı ve zulmü engellemek için hüküm veren kimse.

350 Hikmet, ilim, irfan, idrâk, akıl, şu'ur gibi evrelerden geçerek ışığın kendisi olman, aşkla, şevkle ve zevkle her yanına ışık saçman demektir.

351 İlim, bilmekle değil olmakla, olanı bilmekle ilgilidir. Eğer öğrendiğin şey, zihninde şimşekler çakarak ışığı bulmana vesile oluyorsa o ilimdir; Çin'de de olsa git al.

352 İrfan, yalın hissetmek veya örfen görmek değil hak ile batılı ayırt edebilecek fikrî güce sahip olmaktır. İrfan, içinde yanan ilim ışığının aşka dönüşmesi, bu aşkın sevgiye evrilmesi daha da sonra etkisinin yüzünde ve ruhunda yansıması demektir.

353 Prof. Dr. İsmail YAKIT, Kur'anı Anlamak

354 Lokmân, 31/12

Böylece kendisinin nitelendiği sıfatların hepsine dikkat çekmiş olmaktadır. Demek ki, Yüce Allah hakkında kullanılan هُوَ حَكِيمٌ O Hakimdir cümlesinin anlamı, bir başka varlığın bu şekilde vasıflanmasından farklıdır.[355] Bu açıdan Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

أَلَيْسَ اللهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ

Allah, hükmedenlerin en iyi hükmedeni değil midir?[356]

355 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, H-K-M md. 356 Tîn, 95/8

ÂDEM'İN İLE ADEM ARASINDA BİR HARF FARK VARDIR

آدَمُ - عَدَمٌ

Âdem: İnsan, insanoğlu

Adem, insanlığın babasıdır. Denilmiştir ki: Bu adı almasının nedeni, bedeninin topraktan yaratılmış olmasındandır. Renginin esmer oluşudur da denilmiştir. رَجُلٌ آدَمُ Adem bir adam denir ki esmer adam demek gibidir. Ayrıca, değişik[358] maddelerden ve farklı güçlerden meydana geldiğinden bu adı aldığını söyleyenler de vardır. Yüce Allah'ın şu sözü gibi:

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا

Şüphesiz biz insanı, karışım hâlindeki az bir sudan (meniden) yarattık ve onu imtihan edeceğiz. Bu sebeple onu işitir ve görür kıldık.[359]

357 Arapçada بَشَرَةٌ cildin dış yüzü, أَدَمَةٌ ise cildin iç yüzüne verilen isim olup e-d-m kökünden gelen el-ûdme (yakınlık, vesile, karışıklık, esmerlik, pembelik), edîm (cilt, dış yüz), edeme (cildin iç kısmı, günün en parlak zamanı) kelimeleriyle, âdem arasında da anlam bağlantıları düşünülmüştür. (bk. İbn Manzûr; Lisanü'l-Arab, e-d-m mad. Râgıb, Müfredat; aynı mad.; Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, بَشَرٌ b-ş-r md.) Âdem demek, iç dünyayı imar ve islah etmek demektir. İnsana tekil veya çoğul anlamda Beşer بَشَرٌ denilmesi, hayvanlar gibi tüylü olmayıp derilerinin/ciltlerinin doğrudan görünür olmasıdır. Âdem dedikleri el ayakla baş değil, Âdem mânâya derler, Sûret ile kaş değil. Kaygusuz Abdal

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا Furkân, 25/54

O, sudan bir insan yaratıp ondan soy sop ve hısımlık meydana getirendir. Rabbin, her şeye hakkıyla gücü yetendir.

إِنْ هَٰذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ Müddessir, 74/25

Bu, ancak beşer (insan) sözüdür.

وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ Bakara, 2/187

Mescitlerde itikâfta iken eşlerinize yaklaşmayın.

بَشَرَ fiilinin müşâreket (ortaklık-işteşlik) anlamı içeren müfâale babında مُبَاشَرَةٌ şeklinde gelerek, iki deriyi birbirine değdirmek ve beraber olmaya da kinaye yoluyla مُبَاشَرَةٌ denir. Ayrıca basın arapçasında Mübaşir مُبَاشِرٌ canlı yayın demek olup olayların olduğu gibi dış yüzüyle, görünen yönüyle aktarılması anlamında kullanılır.

358 Arapçada Değişiklik Çeşitleri

تَرَاوُحٌ : İki şey arasında değişiklik

تَخَالُفٌ : Başından beri taban tabana olan değişiklik

تَفَاوُتٌ : Aynı hedefte olanların özlerindeki değişiklik

تَبَايُنٌ : Önceden bir arada olup sonradan değişmesi

تَغَايُرٌ : Aynı cinsten olmayanların değişikliği

359 İnsân, 76/2

وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي

Ona ruhumdan üfledim[360]

Âyetinde söz edilen ruh üflenip güzelleşince;

وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا

Onu tertemiz nîmetlerle nzıklandırdık ve
yarattığımız varlıkların pek çoğundan üstün kıldık.[361]

Âyetinde ifade edildiği gibi akıl, anlayış ve düşünce ile diğer varlıklardan üstün kılınınca bu ismi almıştır diyenler de vardır.[362]

Adem: Yokluk, hiçlik, varlığın zıddı ve varlığın yaratılmasından önceki hali

Adem'den عَدَمٌ Âdem آدَمُ olarak yaratılan insan, bu hayatta tekrar adem عَدَمٌ olmamak için bir çaba içerisindedir. Adem عَدَمٌ olmak, ahirette yok olmaktır.

360 Hicr, 15/29

Arapçada iki türlü üfleme eylemi vardır: Nefeha نَفَخَ : Üflemek, şişirmek, hava vermek vb. anlamlara gelir. Bu üfleme türü olumlu ve hayırlı üfleme olarak kullanılır. Üflerken ağızdan tükürük çıkmaz.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ Yâsin, 36/51

Sûra üfürülür.

Nefese نَفَثَ : Üfürmek, zehirini dışarı akıtarak üflemek, tükürerek üflemek, şerr dolu üfürük vb. anlamlara gelir.

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ Felak, 113/4

Ve düğümlere üfleyen büyücülerin şerrinden Allah'a sığınırım.

361 İsrâ, 17/70

362 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, آدم â-d-m md.

TEZEKKÜR, TEDEBBÜR, TEAKKUL
TEFAKKUHI VE TEFEKKÜR

تَذَكُّرٌ - تَدَبُّرٌ - تَعَقُّلٌ - تَفَقُّهٌ - تَفَكُّرٌ

Tezekkür تَذَكُّرٌ

Zihnin sebepler üzerinde yoğunlaşarak geçmişe yönelik hatırlama eksenli derin düşüncesi olup İnsanın unuttuklarını hatırlamasını hedefler.

وَيُبَيِّنُ اٰيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

O (Allah), insanlara ayetlerini (böyle) açıklar. Umulur ki öğüt alıp-düşünürler.[363]

وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْماً اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ

Rabbim, ilim bakımından her şeyi kuşatmıştır.
Yine de öğüt alıp-düşünmeyecek misiniz?[364]

Bu kelime tefe'ul babından olup kökü ذَكَرَ يَذْكُرُ ذِكْرًا ، تِذْكَارٌ fiilinden türemiş olup dile getirmek, anmak, akılda tutma vb. anlamlara gelmektedir. Ayrıca bu ذِكْرٌ kelimesi olumsuz anlamda dile dolamak, dile pelesenk etmek[365] vb. anlamlarda da kullanılmaktadır.

قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهٗ اِبْرٰهِيمُ

(İçlerinden birileri) "Kendisine İbrahim denilen bir gencin bunları diline doladığını işittik (herhalde onun işidir) " demişlerdi.[366]

Tedebbür تَدَبُّرٌ

Zihnin sonuçlar ve maksatlara yoğunlaşarak geleceğe yönelik tedbir (önlem)[367] alma eksenli derin düşüncesi olup bir şeyin önüne arkasına bakarak geleceğe yöne-

363 Bakara, 2/221

364 En'am, 6/80; Yûnus, 10/3; Hûd, 11/30; İbrahim, 14/25; Nahl, 16/17; Mü'minûn, 23/85; Nûr, 24/1; Kasas, 28/43; Kasas 28/51; Secde 32/4; Zümer, 39/9; Mü'min, 40/58; Câsiye, 45/23; Hâkka, 69/42; Nâzi'ât, 79/35
Kur'an-ı Kerim, geçmişe yönelik hatırlama eksenli derin düşünce olan Tezekkür تَذَكُّرٌ üzerinde çok durmuş ve insanların geçmişten öğüt almalarını istemiştir.

365 Bir sözü her zaman, yerli yersiz tekrarlamak, diline dolamak. Örnek: Şey sözünü diline pelesenk etmişsin, her cümlenin başında kullanıyorsun.

366 Enbiyâ, 21/60

367 مَنْ نَهَشَتْهُ الْحَيَّةُ حَذِرَ الرَّسَنَ الْأَبْلَقَ
Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yer. (Yılanın ısırdığı kişi, alaca yuları yılan zannettiği için dikkatle yaklaşır)

lik tedbir alma amacıyla düşünmek[368] demektir. Yani tedebbür, satırı okuyup satır[369] arasını görebilmek, söylenenlerden hareketle söylenmek isteneni anlayabilmek, arka plandaki Rabbimizin bildirdiği anlam örgüsünü ve derin anlam ilişkisini gönül sesini dinleyerek çözebilmekle mümkün olan farklı bir okuyuşun adıdır.

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافاً كَثِيراً

Hâlâ Kur'ân üzerinde gerektiği gibi düşünüp kendilerine (geleceğe dâir) neler kazandırabileceğini hesap edemeyecekler mi? Eğer Kuran, Allah'tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı, onda birçok çelişkiler, tutarsızlıklar bulurlardı.[370]

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا

Onlar hâlâ Kur'ân üzerinde gerektiği gibi düşünüp kendilerine (geleceğe dâir) neler kazandırabileceğini hesap edemiyecekler mi? Yoksa akıllarında, kalplerinde üstüste kilitler var da, düşünmekten yoksun oldukları için mi Kur'ân'a iman edip uygulamıyorlar?[371]

كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ

(Bu Kur'an) Ayetlerini düşünüp anlasınlar (geleceğe dâir önlem alsınlar) ve akıl sahipleri (geçmişe dâir ibret amaçlı) öğüt alsınlar diye, Sana indirdiğimiz mübarek bir Kitaptır.[372]

368 Sokrates Öğretmenlere Ne Demiştir?
Öğrencilerinize bir şey öğretmeyin, onların düşünmelerini sağlayın. Çünkü onlar düşünmeye başlarsa zaten kendi çabalarıyla öğrenirler ve çaba sonucu öğrenilen bilgi, en kalıcı bilgi olur, asla silinmez.
Burada aslında Sokrates, "Kimseye hiçbir şey öğretemem, sadece onların düşünmelerini sağlayabilirim." demek isteyerek öğretmek eyleminin mânâsını anlatıyor. Zira insan kendi tabularını yine ancak kendi yıkabilir. Düşünceye sevk etmek, aslında öğretmenin temelini oluşturmaktır.

تُشْبِهُ الْأَفْكَارُ الرَّدِيئَةُ بِالْمَسَامِيرِ الْمُصْدَأَةِ : مِنَ الصَّعْبِ إِقْلَاعُهَا وَ إِلْقَاؤُهَا

Köhne fikirler, paslanmış çivilere benzer; söküp atması zordur. *Cenap Şahabettin*

369 Satırdan Sadıra Yolculuk

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ Kalem, 68/1

Nûn! Yemin olsun kaleme ve satır satır yazdıklarına.

Âyet-i kerimede İlâhî vahyin aydınlığını sembolize eden ve bir bakıma onun insanlığa ulaştırılma aracı olan kalemin, satırlara (سَطْر) yazdıklarını sadırlara (صَدْر) nüfûz ettirmesindeki öneme dikkat çekilmiştir.
Sakın Kâf harfi kalın deyip onu küçümseme! Kâf, Kalem قَلَمْ demektir. Acı demek olan أَلَمْ Elemdeki hüznü alan şey, Kalemdir. Elemin أَلَمْ hemzesi, Kâf olunca Kalem قَلَمْ olur ve bundan dolayı tüm dertlerini yazarak unutur İnsanoğlu...

370 Nisâ, 4/82

371 Muhammed, 47/24. Rabbimiz, bu âyet-i kerimede bizlere "kendisine verilen mesajı almayan, söylenilen sözü düşünmeyen ve üzerinde kafa yormayan kimselerin" kalplerinin üzerinde kilitler olduğu uyarısında bulunmaktadır.

372 Sâd, 38/29

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ

Onlar, hâlâ bu (Hakk) sözü yani Kur'an-ı Kerim'i
(geleceğe dâir olmak üzere) gereği gibi düşünmezler mi,
yoksa onlara geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi gelmiştir?[373]

Teakkul تَعَقُّلٌ

Zihnin, olayların sebepleri ve sonuçları arasında derinlemesine bağ kurarak, bir şeyin sebep sonuç, illet hikmet, eser müessir, fail fiil, Halik mahluk, sanat sanatkar, kısaca her şeyle bir şey arasında bağ kuran düşünceye Teakkul تَعَقُّلٌ denir. Bu teakkul kelimesinin kökü عَقَلَ يَعْقِلُ عَقْلًا kökünden gelip Akıl bağ kurmak, bağlamak vb. anlamlara gelmekte olup geçmişe yönelik Tezekkür ile geleceğe yönelik Tedebbür arasında bağ kurma yeteneğini ve melekesini kullanmaktır.

Akl bilmemeklik anlamına gelen kopmak olarak isimlendirilen cehâletin zıddıdır. Akıl, bilgi edinmeye yarayan bir güç ve bu güç ile elde edilen bilgi şeklinde tarif edilmiştir.[374] Bunağın veya çocuğun aklı erip idrak ettiğinde عَقَلَ الْمَعْتُوهُ وَالصَّبِيُّ denir. Âkıl kimse demek, nefsini alıkoyan ve heveslerinden engelleyen demektir.[375] Bu aslında Arapların: "Dili tutuldu, konuşamadı" sözünden alınmıştır. Akıl, sahibini kötülüklere düşmekten hapsettiği, alıkoyduğu için akıl diye isimlendirilmiştir. "Akl"ın bir diğer manası da "anlamak"tır. Bir kimse bir şeyi fehmettiğinde yani anladığında onu "akletti" denir.[376] "El-aklu", "el- ilmü" demektir, bir şeyin sıfatlarını, iyi ve kötü yönlerini kemal ve noksan yönlerini, hayır veya şer oluşunu bilmek demektir ya da zihinde toplanan manalarla iyi ve kötüyü ayırt etmemizi sağlayan bir kuvvet demektir. Bir başka görüşe göre "el-aklu", ahmaklığın zıddıdır, tedebbürle ilgili olarak bedende bulunan mücerred (soyutlanmış) bir cevherdir. Buradan anladığımız, Akıl kelimesi ile ilgili lügat âlimlerinin görüşleri genel olarak; bir şeyi bağlamak, tutmak, tutunmak, engellemek, mani olmak, idrak etmek, kavramak, anlamak,[377] bilmek anlamlarına gelmektedir.

373 Mûminûn, 23/68

374 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, عقل a-k-l md.

375 Gülbe, Osman, Kur'an-ı Kerim'de Düşünmeye Yönelik Kavramlar Yüksek Lisans Tezi syf. 165

376 İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, XI, 458; Fîrûzâbâdî, el-Kâmûs, III, 135; er-Râzî, Muhtâr, I, 213.

377 Anlamak masraflı iştir; emek, gayret, samimiyet ister. Yanlış anlamak kolaydır oysa; biraz kötü niyet biraz cehalet kâfidir. *Sezai Karakoç* Anlamak, bir bilinç ve erdem meselesidir; belli bir çıtayı aşma meselesidir. Kişi anladığında, sığlıktan çıkması, çözüm üretmesi ve değişmesi gerekir. Bu açıdan bakıldığında kişinin bazen anlamamak istemesinin altında yatan etkenler, sığ kalarak mutlu olacağı zannından kaynaklanabilmektedir.

Aynı kökten عِقَالٌ bağ demektir;

عَقَلَ الْبَعِيرَ بِالْعِقَالِ Deveyi iple bağladı.

عَقَلَ لِسَانَهُ Dilini tuttu, yanlış konuşmaktan engelledi.

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ

Biz bu misalleri insanlar için (örnek ve ibret olsun diye veriyor ve) anlatıyoruz, ama bunları âlimlerden (İslam'ı bilenler) başkası akıl edip anlamayacaktır.[378]

كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

İşte akıl edip düşünesiniz diye
Allah ayetlerini size böyle açıklayıp (öğretmektedir).[379]

اَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ وَاَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ اَفَلَا تَعْقِلُونَ

Siz insanlara iyiliği emrettiğiniz halde, kendinizi unutuyor musunuz?
(Yoksa kendinizi sorumsuz mu sanıyorsunuz?)
Halbuki siz Kitabı (ve Kur'an'ı) da okuyor (Allah'ın emirlerini de biliyor)sunuz.
(Buna rağmen) Hâlâ akıllanmayacak (ve yanlışınızı anlamayacak) mısınız?[380]

Sizler yapmış olduğunuz şeylerin kabahatini, hatasını hiç düşünmüyor musunuz? Öğrendiklerinizi azıcık da düşünerek aklınız, sizi yapmış olduğunuz şeylerden ve onun kötü akıbetinden men etmiyor mu, engellemiyor mu?

أُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ

Yuh olsun size ve Allah'tan başka ibadet ettiğiniz (putlara[381] ve tağutlara)!
Siz hiç aklınızı kullanmıyor musunuz/hiç akıllanmayacak mısınız?[382]

Hz. İbrahim'in Enbiyâ, 21/63'de[383] onlara büyük putu işaret edince, Enbiyâ,

378 Ankebût, 29/43

379 Bakara, 2/242

380 Bakara, 2/44

381 Kurân-ı Kerim'de put anlamına gelen kelimelerden...
Sanem صَنَمٌ: Sadece insan sûretinde yapılarak tapılan şey. Çoğulu, أَصْنَامٌ Bkz. En'âm, 6/74; A'râf, 7/138; İbrahim, 14/35; Enbiyâ, 21/57; Şu'arâ, 26/71
Vesen وَثَنٌ: İnsan ve insanın dışında bir sûrette putlara verilen isim. Çoğulu, أَوْثَانٌ Bkz. Hac, 22/30; Ankebût, 29/17; Ankebût, 29/25

382 Enbiyâ, 21/67

383 قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هٰذَا فَسْئَلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ (İbrahim) "Hayır" dedi. (Büyük putu göstererek) "Belki bu yapmıştır, (baksanıza) bu onların en kalıplısı; eğer konuşabiliyorsa ona sorun (yanıtlasın) deyince

384 فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنْفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ Bunun üzerine akılları başlarına gelerek mantıklı düşündüler. Birbirlerine dönüp: "Siz, evet siz bu cansız putlara kulluk ve ibadet etmekle kendilerine haksızlık eden zâlimlersiniz" dediler.

21/64'de[384] ifade edildiği gibi tabiri caizse biraz kafalarına dank etmeye başlamıştı ki tam hakikati akledecek ve bağlantı kuracaklardı ki o bağlantıyı kopardılar ve Hz. İbrahim'i ateşe atmak için, onu yakmak için giriştikleri olayın seyrini Enbiyâ, 65-66-67-68'de görebilmekteyiz. Ama unuttukları bir şey vardı, o da ateşin, imana teslim olma zorunluluğu idi. Burada biz inananlara da bir mesaj vardı: Sen Allah'a teslim ol! Elbet ateş de teslim olur/olacaktır/olmak zorundadır.

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَى إِبْرَاهِيمَ

Biz de şöyle dedik: "Ey ateş, İbrahim'e bir serinlik ol, bir selam ol![385]

Tefakkuh تَفَقُّهٌ

Zihnin yoğunlaştığı şeylerden/olaylardan akıl süzgecinden geçirerek elde ettiği sonucu, şimdi taşıyarak kişinin/toplumun lehinde ve aleyhinde olanı tesbit[386] etmesidir ve tefakkuh'un yönü ve hedefi içinde bulunduğumuz haldir. İlmihal[387]

385 Enbiyâ, 21/69. Aslında Ateş, her şeyi yakar, o kadar güçlüdür ama ateş, sadece imana teslim olur; o kadar da teslimiyet içindedir. Sen İbrahim ol, onun sadakatini ve teslimiyetini göster; biz gerekirse o ateşi gülşene çevririz. Gülşen: Gül bahçesi

Dillerin Âhengine Dâir:

Farsçada "Gülşen" kelimesi, "Gül" ve yer ismi bildiren ek olan "Şen" kelimelerinden, "Gül Bahçesi" demektir. Şen, bu anlamda Bahçe demek olup Arapçada بَهْجَة Bahçe, "şen, sevinçli ve mutlu" olmak demektir. Cennetin bir anlamı da "Bahçe" demektir. Bir kimsenin, "Bahçe بَهْجَةٌ" deyince mutlu olması ve bahçenin içerisinde sevinç duyması da kelimenin kökeniyle ilgili olsa gerek... Bahçe anlamı olan Cennette mutlu olmamak mümkün müdür?

حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ Neml, 27/60

"Gözü ve gönlü açarak mutlu eden bahçeler."

Arapçada Tahiyye تَحِيَّةٌ ve Selâm سَلَامٌ arasındaki fark nedir?

Selâm سَلَامٌ kelimesi, esenlik, barış vb. anlamı olan silm سِلْمٌ kelimesiyle aynı kökten gelmektedir. Bir kimseye selâm vermek, السَّلَامُ عَلَيْكَ "selam sana olsun, benden sana zarar gelmez, sana esenlikler diliyorum" vb. anlamlar kastedilmedir. Kur'an-ı Kerim'de geçen Dâru's-selâm دَارُ السَّلَامِ Selamet yurdu, barış, huzur ve esenlik yeri, Cennet anlamlarına gelmektedir.

وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى دَارِ السَّلَامِ Yûnus, 10/25

Allah, kullarını barış ve esenlik yurdu olan cennet yurduna çağırmaktadır. Tahiyye تَحِيَّةٌ kelimesinin kökü, hayât verme, canlılık verme, ayağa kaldırmak vb. anlamlara gelen İhyâ إِحْيَاءٌ kelimesi gibi hayât حَيَاةٌ kelimesinden türemiştir. Bu açıdan bakıldığında Tahiyye, Selâm'dan daha kapsamlıdır. Müberred bu konuda;

حَيَّاكَ اللهُ : Allah sana uzun ömür versin; لَقِيتَ الْخَيْرَ Allah sana hayırlar versin; الْبُشْرَى لَكَ Müjdeler olsun, gözün aydın vb. ifadeler de Tahiyye تَحِيَّةٌ kapsamındadır.

386 يَمْحُوا اللهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ Ra'd, 13/39

Allah, dilediğini siler, dilediğini de sabit kılıp bırakır.

(İsbatın sahibi Rabbimizin, tesbit, tedkik, tahkik ve tahlil eden kullarından olabilmemiz dileğiyle. Tesbit biz insanlara özgüdür, isbat ise O'na aittir)

387 İlmihâl: İlim ve hâl kelimelerinden oluşmuş bir isim tamlaması olan ilmihal (ilm-i hâl) sözlükte "durum bilgisi" demektir.

tefakkuh ile elde edilir. İnsanın halinin ilmini bilme ilmi olan fıkıh ilmine bunun için fıkıh adı verilmiştir. Buradan hareketle aslolan fıkıh tahsil[388] etmek değil, tefakkuh etmektir.

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ
لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

Müminlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminde bir gurup dinde (dinî ilimlerde) geniş bilgi elde etmek ve kavimleri (savaştan) döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar.[389]

Tefekkür تَفَكُّرٌ

Kişinin, sebepler üzerinde yoğunlaşarak geçmişi تَذَكُّرٌ tezekkür, sonuçlar ve maksatlara yoğunlaşarak geleceğe yönelik tedbir (önlem) alma eksenli derin düşüncesi ile geleceğe dair olabilecekleri تَدَبُّرٌ tedebbür, sebepler ve sonuçlar arasında bağ kurarak olayların sebep ve sonuçlarını تَعَقُّلٌ teakkul, bu kimsenin zihninin yoğunlaştığı şeylerden/olaylardan akıl süzgecinden geçirerek elde ettiği sonucu, şimdiye taşıyarak kişinin ve toplumun lehinde ve aleyhinde olanı tesbit ederek تَفَقُّهٌ tefakkuh ettikten sonra ortaya çıkan durumlara bakarak zihninin deliller[390] üzerinde yoğunlaşmasına تَفَكُّرٌ tefekkür denilmektedir. Yani Tezekkür, Tedebbür, Teakkul ve Tefakkuhtan oluşan bütün bu dörtlü süreci içine alan düşünme eyleminin tümünü birden kapsayan düşünme faliyetinin adıdır Tefekkür; ön yargısız, alın teri dökerek oluşturulan fikirler bütününün adıdır Tefekkür![391]

Bütün müslümanların dinî bilgi ve uygulama bakımından ihtiyaç duyduğu, bir bakıma Müslüman olmanın ve Müslümanlığın icaplarını yerine getirmenin ön şartı durumundaki temel bilgiler ilmihal diye anılmıştır.

388 Islak kirpiklerle seccadeyi nemlendirmek, ilim tahsili yolunda atılan adımların hızını artırır.
سَجَّادَةُ الصَّلَاةِ هِيَ بُقْعَةُ الْأَمَانِ الْوَحِيدَةُ فِي هَذَا الْكَوْكَبِ
Bu gezegende güvenin tek adresi, Namaz seccadesidir...
Ders: Kirpiklerini ıslak tutanın, ne insafı kurur, ne yüreği sertleşir ne de kalbi katılaşır ve kimi zaman ıslak kirpik, daha sivridir keskin bıçaktan... Buradan hareketle; hakîkat ve merhametin sarmaş dolaş halini özümseyerek benimseyen kimsenin gözyaşı kurumaz!

389 Tevbe, 9/122;
اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ En'am, 6/65
Bak, anlasınlar ve kavrasınlar diye âyetlerimizi nasıl açıklıyoruz!

390 Arapçada Delil Getirme/Sunma Çeşitleri
İstişhâd اِسْتِشْهَادٌ Fiillerine delil getirmek
İstidlâl اِسْتِدْلَالٌ Sözlerine delil getirmek.
دَلَالَةٌ : Kendisiyle bir şeyin bilgisine ulaşılan.
İstinâd اِسْتِنَادٌ Fiillerine ve sözlerine belge/ delil getirmek

391 Tefekkür تَفَكُّرٌ ve Tedebbür تَدَبُّرٌ farkı nedir?
Tedebbür: Kalbin sonuçlar hakkında akıl yürütmesidir.

كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

Böylece Allah, size ayetlerini açıklıyor;
umulur ki düşünür (ve gereğini yerine getirirsiniz)[392]

فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

Sen bu kıssaları (örnek ve ibret alsınlar diye) onlara anlat.
Olur ki gereği gibi düşünür ve gerçeği görürler.[393]

Fikir[394] Arapçada فَكَرَ يَفْكِرُ فِكْرٌ ، فِكْرَةٌ fiili, genel anlamda düşünmek, düşünce yürütmek vb. anlamlara gelmektedir. Bu kökten gelen فِكْرَةٌ kelimesi ise, bilgiyi bilinene doğru sevk eden güçtür.[395] Aynı kökten türeyen ve tefil babından gelen تَفْكِيرٌ tefkîr kelimesi, tefil babının teksir (çokluk) anlamından kaynaklı olarak yoğun düşünce, fikir yürütme, olumlu veya olumsuz yönde kendi bilgi birikimine dayanarak belirli bir kanaat oluşturma vb. anlamlara gelmektedir. Burada dikkat etmemiz gereken durum, bilgimize aşırı güven duygusu ile başka düşünceleri yıkma adına kurulmuş fikir dünyasına dalmamaya dikkat etmektir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de Velid Bin Muğire ve onun gibi başka fikir dünyalarına savaş açma arzu ve niyetinde olanlardan bahsederken; إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ O, ayetlerimiz kendisine tebliğ edilince onları reddetmek[396] için ne yapacağını şöyle bir düşündü, nasıl davranacağını inceden inceye ölçtü biçti.[397] buyurulur. Sonuç olarak; insanı iyiye ve güzele götürmeyen düşünce, sahibine yüktür, vebaldir; sorumluluk gerektirir.

Tefekkür: Kalbin deliller hakkında akıl yürütmesidir.

392 Bakara, 2/219; Bakara, 2/266; Âl-i İmrân , 3/191; En'âm , 6/50; A'râf, 7/184; Yûnus, 10/24; Nahl, 16/69; Rûm, 30/8; Rûm, 30/21; Zümer, 39/42; Câsiye, 45/13; Haşr, 59/21
Kur'an-ı Kerim, İnsan zihninin deliller üzerinde yoğunlaşmasını hatırlama eksenli derin düşünce olan ve insana ait olan Tefekkür تَفَكُّرٌ üzerinde çok durmuş, insanların zihnini diri tutmasını ve yanlışa düşmemesi için bu konuya dikkat çekmiştir.

393 Araf, 7/176

394 Rabbimiz, Kur'an-ı Kerim'de Müddessir, 18'de, Velid Bin Muğire ve onun gibilerden bahsederken, "O, ayetlerimiz kendisine tebliğ edilince onları reddetmek için ne yapacağını şöyle bir düşündü, nasıl davranacağını inceden inceye ölçtü biçti." buyurmaktadır. Yani, iyiye ve güzele götürmeyen fikir ve düşünce, sahibine vebaldir, yüktür; sorumluluktur.

395 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, فكر f-k-r md.

396 Türkçede ve Arapçada Reddetmek
Radde رَدَّ : Yanıtlamak, cevap vermek (Bir şeyin son raddeye gelmesi, son söz, son yanıtlama, son ana gelmesi demektir)
عدمُ الرَّدِّ رَدٌّ أيضًا
Cevap vermemek de bir cevaptır!
Rafeda رفض : Onaylamamak, Baştan kabul etmemek (Türkçedeki reddetmek budur) Bu kelime, قبل kabul etmenin zıddıdır.

397 Müddessir, 74/18

Tefkîr تَفْكِيرٌ kelimesindeki bir harf değişimi ile Tekfîr تَكْفِيرٌ kelimesine dönüşür. Bir harfin değişimiyle elde edilen bu تَكْفِيرٌ kelimesi, tefil babından olup kök anlamı كَفَرَ يَكْفُرُ كُفْرٌ fiilinden gelir ki bu kök anlam, örtmek, gizlemek, görmezden gelmek, nankörlük etmek vb. anlamlara gelir. Tekfîr ise küfre nisbet etmek demektir; mümin[398] olarak bilinen bir kişi hakkında kâfir hükmü vermektir.

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

Andolsun eğer şükrederseniz gerçekten size (nimetlerimi) artırıveririm ve andolsun, eğer nankörlük ederseniz, şüphesiz Benim azabım pek şiddetlidir.[399]

Kafir aslında yaratılışta programlandığı iç dünyasındaki Allah'ı ve ahiret inancını örtüp gizleyerek kendini kandırmaya çalışan kimseye verilen isimdir.

Arapçada فُعْلَانٌ Fu'lân[400] vezninde gelen bir kelime, fiilin kökünden elde edilen anlamın zirve[401] noktasının yapılarak uç noktaların zorlandığı anlamına gelen bir mana oluşturur.[402] Buradan hareketle Kûfrân kelimesi de fu'lân vezninde olup nankörlüğün zirve noktası anlamına gelmektedir.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ

Artık kim, bir mü'min olarak salih amellerde[403] bulunursa, onun çabası için (karşılık olarak asla) küfran (nankörlük) edilmeyecektir. Şüphesiz Biz, onun (amellerinin) yazıcıları olan (meleklerce bütün işlediklerini kayıt altına alıvermekteyiz).[404]

398 Müminin Bazı Özellikleri
Asâlet أَصَالَةٌ : Asil
Kanâat قَنَاعَةٌ : Yetinen
Şecâat شَجَاعَةٌ : Cesur
Necâbet نَجَابَةٌ : Soylu
Sehâvet سَخَاوَةٌ : Cömert
Metânet مَتَانَةٌ : Dayanıklı
Ferâset فَرَاسَةٌ : İleri görüşlü
Semâhat سَمَاحَةٌ : Hoşgörülü

399 İbrahim, 14/7

400 Ayrıca Arapçada mübalağa vezni olan فَعْلَانٌ eylemin sürekli (kesintisiz) olduğunu ifade eder.
وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ Ankebût, 29/64
Âhiret yurduna gelince, asıl hayat işte odur. İşte bu حَيَوَانٌ kelimesi, ahirette hayatın sürekli olduğu anlamına gelir.

401 Arapçada ذَرَى يَذْرُو ذَرْوَةٌ fiili, uçurup dağıtmak, rüzgar toz kaldırmak, havada uçup dağılmak vb. anlamlara gelir. Zirvenin rüzgarlı ve soğuk olması da bundan dolayıdır.
تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ Kehf, 18/45
Rüzgarların savurduğu.

402 Zirvede Yapılan İşler
Kur'an قُرْآنٌ : Okumada
Furkân فُرْقَانٌ : Ayırmada
Şükrân شُكْرَانٌ : Teşekkürde
Kurbân قُرْبَانٌ : Yaklaşmada
Gufrân غُفْرَانٌ : Bağışlamada
Hüsbân حُسْبَانٌ : Hesaplamada
Sübhân سُبْحَانٌ : Tesbih etmede
Rüchân رُجْحَانٌ : Tercih etmede

403 وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا
Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur. İsrâ, 17/36

Nankörlük anlamına gelen küfür ve kıymet bilme anlamına gelen şükür[405] kelimesi de şu âyet-i kerimede bir arada zikredilmiştir:

وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ

Her kim şükrederse, yalnızca kendi iyiliği için şükretmiş olur; kim de nankörlük ederse, doğrusu Rabb'im Ğanî'dir, hiç kimseye ve hiçbir şeye muhtaç değildir, Kerim'dir, sonsuz lütuf ve kerem sahibidir.[406]

Kûfeli dil âlimleri, aynı harflerden oluşan kelimelerin aynı kökten geldiğini söylerler.

Sefer/Sefr سَفَرٌ kelimesinde aşikâr olmak, belirgin yapmak anlamları vardır. Arapçada yolculuğa "sefer"denilmesi de kişinin ahlakının,[407] huyunun, karakterinin yolculukta aşikâr olması, ortaya çıkması ve yolculuğun, kişinin karakterini belirgin hale getirerek tesbit edilmesi sebebiyledir. Yolculuk anlamında kullanılan سَفَرٌ kelimesi ile ilgili şu veciz sözü hatırlayalım: اَلسَّفَرُ سَقَرٌ Yolculuk, sakardır; yani cehennem azabı olabilir. Bu veciz sözdeki sakar[408] سَقَرُ kelimesi, yolculuğun/seyahatin zor olduğu anlamında kullanılan bir kelimedir. Aynı kökten gelen ve Fe, sîn ve râ harflerinden oluşan şu kelimelere göz atalım:

Kurala dair birinci örnek:

Feres فَرَسٌ At (binek)

Sefer سَفَرٌ Yolculuk, tuz, gezi, seyahat

Tefsir[409] (فَسَرَ) Tefsir تَفْسِيرٌ

Bu kelimelerden türeyen ferâset فَرَاسَةٌ ise kavrama, öngörü, anlayış, çabuk ve yerinde isabetli karar almak demektir. Kur'an-ı Kerim'i tefsir seferi yani yolculuğu için ferâset; kavrayış, anlayış gereklidir.

Ders: Kulak ve göz süzgecini aşanlar, kalbi aşarak doğrudan gönüle geçer; gönül potasında eritilenler sâlih amele döner.

404 Enbiyâ, 21/94

405 إِذَا امْتَلَكْتَ شَيْئاً جَمِيلاً فَلاَ تَبْحَثْ عَنِ الأَجْمَلِ فَتَخْسَرَ الإِثْنَيْنِ
Güzel bir şeye sahip olduğunda, daha güzelini arama; ikisini de kaybedebilirsin.

406 Neml, 27/40

407 Arapçada Ahlak Çeşitleri
Kalpte: Sevgi حُبٌّ
Fikirde: Nazar نَظَرٌ
Gönülde: Edep أَدَبٌ
Akılda: Mantık مَنْطِقٌ
Kullukta: Takva تَقْوَى
Duyguda: Şuur شُعُورٌ
Namazda: Huşu خُشُوعٌ
Vicdanda: Basîret بَصِيرَةٌ
Tüm benlikte: İbâdet عِبَادَةٌ

408 Cehennemin bir ismi/tabakası olup "sıcağı çok şiddetli olan" demektir.
Müddessir, 74/42 مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ
Sizi Sekar denilen bu çılgın ateşe sürükleyen nedir? *Ayrıca bkz. Kamer, 54/48; Müddessir, 74/26; Müddessir, 74/27*

409 Tefsîr: Cümlenin tüm parçalarını ve unsularını tek tek açıklamaktır.

Kurala dair olarak ikinci örnek:

Arapçada;

Ferake فَرَكَ Şiddetli ovalamak, kaşımak, irdelemek ve araştırmak

Fekera[410] فكر Görmek, kavramak ve düşünceyi görebilmek için zihni ve aklı ovalamak

Kefera كَفَرَ Hakkı görmemek için kalbi, nimeti yok saymak için gözü ve şükrü yanlışla ovalamak ve fıtrayı kaşımak

Bu kurala dair üçüncü örnek:

Arapçada عَلِمَ fiili, عَمِلَ fiili ve لَمَعَ fiili aynı harflerden oluşur.

Alime عَلِمَ : Bildi.

Amile عَمِلَ : Bildiğini eyleme döktü.

Leme'a لَمَعَ : Parladı, ışıltılı oldu.

İlmiyle amel eden kimsenin mükâfatı, karanlıktan ve kararmaktan uzak mutlu[411] bir hayattır.

Kurala dair dördüncü örnek:

Arapçada;

Sabera صَبَرَ: Sabretmek, dayanmak, katlanmak[412]

Rabesa رَبَصَ : Bir şeyin olmasını beklemek, yolunu gözlemek

Basera بَصَرَ : Görmek, anlamak, farkına varmak

Sabrederek, istediğinin olmasını bekleyen kimse, mutlu sonu elbette görecek ve elde edeceği nimetin farkında olacaktır.

Te'vil: Cümlenin genel anlamını yorumlama veya haber vermekle ifade etmektir. Kısaca; Tefsir sözün ne dediğinin, tevil ise ne demek istediğinin anlaşılmasıdır. Bunun için tefsir rivayete, tevil ise dirayete/anlama kabiliyetine dayanır.

410 Arapçada Fikir فِكْرٌ kelimesinin, düşünme ve düşünce anlamının yanında ovalamak anlamı da vardır. Zihne düşen kelimeleri, anlamları ve söylenilenleri ovalayarak ortaya çıkarılan berrak düşünceyi ifade etmektedir.

411 İnsanı Mutlu Edecek 7 Kur'ânî Kural
1- Allah'ı zikret! Bakara, 2/152
2- Nimete şükret! İbrahim, 14/7
3- Dua'ya devam et! Mü'min, 40/60
4- Allah'tan af dile! Enfâl, 8/33
5- Sakın ümidini kesme! Zümer, 39/53
6- Sabrı ihmal etme! Yûsuf, 12/83
7- Ölene kadar O'na kulluk et! Hicr, 15/99

412 Sabretmek Zirve Noktadır!
Sabır صَبْرٌ İnanç ve çaba ile dayanmak
Tahammül تَحَمُّلٌ Yüklenerek direnmek
Tezemmür تَذَمُّرٌ Yakınarak ve sızlanarak şikayet etmek
Telâşâ تَلاشى Dağılarak gitmek
Fakdu'l-emel فَقْدُ الأَمَلِ Artık son kertede ümidi kaybetmek.

Kurala dair beşinci örnek:

Arapçada;

Nataka نَطَقَ'dan Nutuk : Anlamlı konuşmak

Nakata نَقَطَ'dan Nokta : Noktalamak

Katana قَطَنَ'dan Kutnun : Pamuk

Konuşman anlamlı olursa, noktası da yerinde olur ve sözlerin karşıya geçerken pamuk gibi yumuşayacaktır.

Kurala dair altıncı örnek:

Arapçada لَسَعَ fiili, kuyruğunda bulunan iğne vb. bir şey ile ısıran arı, akrep vb. canlılar için kullanılır. Aynı harflerden عَسَلٌ bal, سَعَلَ ise öksürmek demektir. Kuyruğunda iğne olan arı bal yapar, bal ise öksürüğe iyi gelir. Arapçada Arı نَحْلَةٌ kelimesi de نَحَلَ يَنْحَلُ fiilinden hibe etmek, karşılıksız vermek demek olup نَحُلَ يَنْحُلُ ise zayıf düşmek, yorulmak gibi anlamlara gelir. Arılar Allah'tan aldığı emirle[413] biz insanlara bu şifa[414] olan balı zayıf düşseler de karşılıksız sunmaktadırlar.

Arapçada;

Nihletun نِحْلَةٌ: Hibe, Hediye

Nahletun نَحْلَةٌ: Arı

İntihâl إِنْتِحَالٌ: Aşırma

Ders: İntihal yapan kimse, arı gibi çalışsa da hediyenin (sunulan şeyin) bir kıymeti olmuyor işte!

Öte yandan سِلْعَةٌ değerli eşya, ürün vb. anlamlara gelir.

خَرَجْنَا مِنَ الْبَيْتِ لِلذَّهَابِ إِلَى الْمَدْرَسَةِ

Okula gitmek için evden çıktık.

خَرَجَ إِلَى: Bir yere gitmek için çıkmak, gitmek, dışarı çıkmak.

خَرَجْنَا لِلنُّزْهَةِ إِلَى الْغَابَةِ

Piknik için ormana gittik.

خَرَجَ عَلَى: Bir şeye karşı gelmek, isyan etmek vb. anlamlara gelir.

خَرَجَ زَيْدٌ عَلَى الْقَرَارِ

Zeyd karara karşı çıktı.

خَرَجَ بِـ+إِلَى: Bir şeyi götürmek veya onu dışarı çıkarmak.

خَرَجَ الْأَبُ بِبِنْتِهِ إِلَى الْحَدِيقَةِ

Baba, kızını bahçeye götürdü/çıkardı.

413 وَأَوْحَى رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتاً وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ Nahl, 16/68

Rabbin, bal arısına şöyle ilham etti: "Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan (kovanlardan) kendine evler edin."

414 يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ Nahl, 16/69

Onların karınlarından çeşitli renklerde bal çıkar. Onda insanlar için şifa vardır.

Arapçada;

خَرَجَ مِنْ: Bir şeyden bir yerden ayrılmak, çıkmak.

Kurala dair yedinci örnek:

Arapçada;

Rakabe رَقَبَ : Gelecek olan bir şeyi beklemek/gözetlemek

Kabera قَبَرَ : Gömmek/kabir

Karube قَرُبَ : Yakın olmak

Beklenilen şey, yakındır; uzakta değildir. Bu da beklenilene her zaman hazırlıklı olmayı gerektirir.

Kurala dair sekinci örnek:

Arapçada;

Şebera شَبَرَ : Karışla ölçmek

Şeribe شَرِبَ : İçmek, yudumlamak

Beşera بَشَرَ : Müjdelemek

Hedefe ulaşma yolunu karışlayarak kateden ve bu uğurda çabalayan kimse, başarı şerbetini içer ve bunu müjde olarak başkalarına da ikram eder.

Kurala dâir dokuzuncu örnek:

Arapçada;

Haml حَمْلٌ : Yük

Hulm حُلْمٌ : Hayal

Mahl مَحْلٌ : Verimsiz

Kendisi için çaba gösterilmeyen ve gerçekleşmesi için mücadele edilmeyen hayal, insan için sadece aklında "verimsiz ve faydasız bir yük" olarak kalacaktır.

Kurala dair onuncu örnek:

Edebe أَدَبَ : Edepli olmak

Deebe دَأَبَ : Alışkanlık, adet edinme

Ebede أَبَدَ : Sonsuz ve ebedî olmak

Edebi, alışkanlık, adet ve huy edinen kimsenin, mutluluğu ebedî, sonsuz olur.

ARAPÇADA FEHM, FIKH, İDRÂK KELİMELERİNİN TAHLİLİ

فَهْمٌ - فِقْهٌ - إِدْرَاكٌ

Fehm[415] فَهْمٌ

Konuyu kavrama becerisine dayalı ayrım yaparak kişinin kendi bilgi ve birikimine dayanarak bir konunun veya kimsenin dediğini anlamaktır. Bu kelimenin türediği fiil, فَهِمَ يَفْهَمُ فَهْمٌ şeklinde olup sülâsî mücerred 4.bâbtandır.

فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَ

Biz bu konunun hükmünü derhal Süleyman'a kavrattık.[416]

Normal şartlarda lazım (geçişsiz) olan فَهِمَ fiili, tef'il babında تَفْهِيمٌ anlatmak, kavratmak, belletmek vb. anlamlara gelmekle biz Süleyman'ın kendi bilgi ve birikimine ek olarak konuyu daha derinden kavraması konusunda ona imkan tanıdık vb. anlamlara gelmektedir. Soru sorma[417] anlamında istifhâm اِسْتِفْهَامٌ kelimesi de cevabının bilinmediği veya tam net anlaşılmayan konuların kavratılmasını ve iyice belletilmesini istemektir (bu talep yani istemek anlamı ise, istifal babının sîn harfinde en çok kullanılan talep anlamından gelmektedir)

Fıkh فِقْهٌ

Ortaya konulan bilgi demetiyle kişinin ne demek istediğini anlamak demektir.

فَمَالِ هٰٓؤُلَآءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا

O halde bu insanlara ne oluyor da,
kendilerine bildirilen hakikatı kavramaya yanaşmıyorlar?[418]

415 Arapçada;
Fehm فَهْمٌ: Bir konuyu kavrama bilgi ve becerisine dayalı ayrım yaparak anlamaktır.
Fahm فَحْمٌ: Kömür demektir.
Kömür gibi kapkaranlık cehâlet dünyasında kalmamak için anlamak şarttır. **Fahm** olmamak için fehmeyle ey Beşer!
Nuri Pakdil şöyle der:
"Anlamak fiilinden meşaleler yapılmalı yeryüzünde birbirimizi görebilmek için."

416 Enbiyâ, 21/79

417 ثَلَاثَةُ أَسْئِلَةٍ مُوجِعَةٍ- Acı Veren Üç Soru
لِمَاذَا خَيَّبْتَ الْوَفَاءَ ؟- Niçin vefayı yok ettin?
لِمَاذَا خَيَّبْتَ الْأَمَلَ ؟- Niçin hayal kırıklığına uğrattın?
لِمَاذَا سَبَّبْتَ الْفِرَاقَ ؟- Niçin ayrılığa neden oldun?

418 Nisâ, 4/78

وَلِلّٰهِ خَزَائِنُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ

Halbuki göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat (ne yazık ki) münafıkların (bu gerçeğe akılları yatmamakta) ve kavrayamamaktadırlar.[419]

Açıkça ortada olan nimetleri, hazineleri ve diğer her şeyin sahibi olan Allah'ı hakkıyla tanıyamıyorlar ve bunu anlamak için de azıcık çaba bile göstermiyorlar. Haddizatında bu çaba içerisinde olmuş olsalardı nifâk çukuruna[420] düşmemiş olurlardı.

İdrâk[421] إِدْرَاكٌ:

Kelimenin kökü, sözlükte derekün دَرَكٌ "dip, alt, en alt seviye" vb. anlamlara gelir. İdrâk إِدْرَاكٌ Bir konuyu tabandan tavana her yönüyle anlamak, kavramaktır. İdrâk yolları enfeksiyonu, bir tür hastalıktır.[422]

Bu idrâk kelimesi ile lafzî benzerlik gösteren bir kelime vardır:

Kur'an-ı Kerim'de وَمَا أَدْرَاكَ ve وَمَا يُدْرِيكَ şeklinde kullanımlar söz konusudur.

وَمَا أَدْرَاكَ ؟ kullanımı, "Sen nereden bileceksin?" demek olup bu konu, ancak vahiy ile bildirilince kavranılmaktadır.

وَمَا أَدْرٰيكَ مَا الْحَاقَّةُ

(Ey Resulüm!) O gerçekleşecek olanı (Allah) sana bildirmezse (Sen nereden bileceksin ki?)[423]

419 Münâfikûn, 63/7

420 Arapçada Çukur Noktalar!
Küfrân كُفْرَانٌ : Nimette
Tuğyân طُغْيَانٌ : Yolda
Butlân بُطْلَانٌ : Amelde
Bühtân بُهْتَانٌ Sözlerde
Noksân نُقْصَانٌ Tavırda
Udvân عُدْوَانٌ Yürekte
Hüsrân خُسْرَانٌ Dünya ve Ahirette

421 İdrâk için gerekli olan şey, yüksek bilinçtir.
Arapçada وَعَى يَعِي وَعْيًا fiili, işin özünü anlamak, bilincine varmak, toplayıp bir kaba koymak vb. anlamlara gelmektedir. Aynı kökten وِعَاءٌ kap demektir. Bu وِعَاءٌ kap için bkz. Yûsuf, 12/76
وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ Hâkka, 69/12
Belleyici kulaklar onu bellesin diye.
Bu bilinç halinin oluşması için de kişi geçmişi تَذَكُّرٌ tezekkür, geleceğe dair olabilecekleri تَدَبُّرٌ tedebbür, olayların sebep ve sonuçları arasında تَعَقُّلٌ teakkul, lehinde ve aleyhinde olanları تَفَقُّهٌ tefakkuh, ve en sonunda ortaya çıkan durumları تَفَكُّرٌ tefekkür etmesiyle oluşacaktır.

422 İdrâk yolları enfeksiyonu, sadece ahlakî yönden ele alınarak tedâvîsi mümkün olan bir tür hastalıktır.

423 Hâkka, 69/3. *Ayrıca bkz. Müddessir, 74/27; Mürselât, 77/14; İnfitâr, 82/17; İnfitâr, 82/18; Mutaffifîn, 83/8; Mutaffifîn, 83/19; Târık, 86/2; Beled, 90/12; Kadr, 97/2; Kâri'a, 101/3; Kâri'a, 101/10; Hümeze, 104/5*

وَمَا يُدْرِيكَ ؟

Ne biliyorsun? Nereden bilebilirsin?

Konunun önemine dikkat çekiliyor ve devamında konu izah edilmiyor.

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيباً

Ne bilirsin; belki de kıyamet-saati yakınlaşmıştır.[424]

Bu nedenle her an ve her asırda ahirete hazırlanmak lazımdır.

424 Ahzâb, 33/63. *Ayrıca bkz. Şûrâ, 42/17; Abese, 80/3*

ARAPÇADA AŞK,[425] SEVGİ,[426] TUTKU, MUHABBET

عَشِقَ - حَبَّ

Arapçada عَشِقَ يَعْشَقُ عِشْقٌ fiili, genel anlamda sevmek, anlık olarak birisine karşı ilgi duymak vb. anlamlarının yanında bir kimseye karşı duyulan/hissedilen bedensel ve ruhsal olan güçlü duygunun adıdır.

Türkçede telaffuz ettiğimiz aşk عَشْقٌ kelimesi, Arapçada "Işk عِشْقٌ" şeklinde telaffuz edilmekte olup yukarıda ifade ettiğimiz anlamların yanı sıra "yüreği

425 Arapçada عَشْقٌ Aşk kelimesini tersten okuyunca قَشْعٌ olup anlamı, saçmak, dağıtmak, dağılmak vb. anlamlara gelmektedir. Fakat Sevgi anlamına gelen حُبٌّ ile her duyguyu, Habbe حَبَّةٌ gibi tane tane kalbe bağlayarak hem kalbi hem duyguları hem de kendini dağılmaktan koru! Doktora, En etkili ilaç nedir? diye sormuşlar: "İlgi ve sevgidir" demiş. Ya işe yaramazsa? diye sormuşlar: "O zaman dozunu artırın" demiş.

426 Arapçada Sevme Çeşitleri

Nefisle sevmek: Heves هَوَسٌ : Bir şeye karşı duyumsanan istek, eğilim, arzu. gelip geçici istek.

Akılla sevmek: Hevâ هَوًى : Sözlükte "istek, heves, meyil, sevme, düşme" gibi anlamlara gelen hevâ kelimesi terim olarak "nefsin, akıl ve din tarafından yasaklanan kötü arzulara karşı olan eğilimi" yahut "doğruluk, hak ve faziletten saparak haz ve menfaatlere yönelen nefis" mânasında kullanılmıştır. Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât, "hvy" md.

آفَةُ الرَّأْيِ الْهَوَى Düşüncenin; aklın afeti, hevâya uymaktır. Aklına fazla güvenen kimsenin isteklerine esir olması sonucu basireti kapanır, görüşleri isabetsizleşir ve kendisine olan saygısını, özgüvenini yitirir. Fakat aksi olduğunda yani insan, hevâsının havasına kapılmayarak idrâk ve şu'ur ile hareket ederse, basîreti de açılır vicdan gözü de...

Kalple sevmek: Aşk عَشْقٌ : Arapçada aşk عَشْقٌ ya da ışk عِشْقٌ kelimesi, "yüreği toptan verme, koşulsuz bağlılık vb." anlamlara gelirken, عَشْقَةٌ bir tür sarmaşıktır. Kalp قَلْبٌ ise dönmek, döndürmek vb. anlamlara gelir. Bu açıdan sarmaşık anlamına gelen Aşk, dönen veya döndüren Kalp'te olunca, insanın aklı bir karış havada olur.

Yürekle sevmek: Sevgi حُبٌّ : Sevgi حَبَّ demek olup "tane, habbe, hap ve az miktar" anlamında gelen حَبَّةٌ kelimesi ile aynı kökten gelir. Sevgi, ağır ağır oluşur, yüreğe ve gönülde taht kurar ve kalıcılığı süreklidir.

Aynı şekilde Hubb حُبٌّ kelimesi, Sevgi anlamına gelmekte olup aynı kökten gelen Habbe حَبَّةٌ ise tane, tohum vb. anlamlara gelir. Sevgi de tohum anlamına gelen habbe حَبَّةٌ gibi filizlenmeden önce ağır ağır oluşarak kalbe kök salar; ağacın toprağa tutunması gibi kalbe tutunur.

Tüm benlikle sevmek: İmân إِيمَانٌ : İman, güvenmek ve samimiyetle inanmak anlamlarına gelir. Kur'an-ı Kerim'de sadece bir ve tek olan Allah'a ve kendisinin mesajına güvenmek anlamına gelmektedir. İmân varsa imkan da vardır, kişi İmân ettiğinde Allah'ı tüm benliğiyle sever ve onun emir ve buyruklarını yerine getirir.

toptan verme, koşulsuz bağlılık vb." anlamlara gelirken, Ayrıca عِشْقٌ kökünden gelen عَشَقَةٌ/عَشْقَةٌ kelimesi, bir ağacı saran, besinini ağaçtan alan ve zaman içinde ağacı kurutarak öldüren sarmaşığa denir.

Arapçada حَبَّ يَحِبُّ حُبًّا fiilinden türeyen ve sevgi,[427] sevmek[428] anlamına gelen "hubb[429] حُبٌّ" kelimesi ise "tane, habbe, hap ve az miktar" anlamında gelen حَبَّةٌ kelimesi ile aynı kökten gelir ve yüreği perakende veriş demektir. Yani Aşk bir

427 Sevginin Borsasından ne zaman çekilmek gerekiyor?

إِذَا رَأَيْتَ أَسْهُمَ الاهْتِمامِ تَنْخَفِضُ في بُورْصَةِ الحُبِّ فَانْسَحِبْ قَبْلَ انْهِيَارِ سَهْمِ الحُبِّ وهذا مُؤَشِّرُ اِقْتِصَادِ كَرَامَتِكَ

Sevgi borsasında ilgi hisselerinin düştüğünü gördüğünde sevgi hissesi dibe vurmadan çekil, bu senin saygınlığının ekonomik göstergesidir.

428 إِنَّ اللهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى

Tohumu ve çekirdeği parçalayıp içinden yemyeşil filizler çıkaran Allah'tır. En'am, 6/95

Toprağa ektiğimiz tohumları da filizlendiren O'dur, kalplere ektiğimiz sevgi tohumlarını da. Eğer sevgi yolunda zorlanmıyorsan, sevgin büyümüyor demektir; sevgi kabuğunda oluşmayan sevgi sıkışmayıp dışarı çıkmak istemezse kırılmaz.

شَغَفْتُهُ Bütün varlığımla sevdim.

كَبَدْتُهُ Bütün bir yürekle sevdim.

فَأَدْتُهُ Bütün bir gönülle sevdim. Gönül anlamına gelen Fuâd فُؤَادٌ kelimesi bu kökten gelir.

أَحَبَّ يُحِبُّ Sevmek anlamına gelen أَحْبَبْتُهُ fiilin bir anlamı da hedef yapmak, hedef göstermek demektir. Bir kimse أَحْبَبْتُهُ onu sevdim derken, kalbimi onun sevgisine hedef yaptım demektedir.

يَتَعَافَى الْمُحِبُّ بِصَوْتِ مَنْ يُحِبُّ

Seven, sevdiğinin sesiyle iyileşir.

نَبْرَةُ صَوْتِ الْمُحِبِّ كَافِيَةٌ لِتَدَاوِي الْقُلُوبِ

Sevenin ses tonu bile, kalbin tedavisi için yeterlidir.

صَوْتُ الْمُحِبِّ رِئَةٌ ثَالِثَةٌ

Sevenin sesi, üçüncü akciğerdir.

"En çok ses tonunu özledim." ne demektir? İnsan konuşurken karşı tarafa yansıttığı samimiyet, en çok da ses tonunda gizlidir. Bazen sesin sahibinden çok ses tonuna olan özlem, aslında ses tonunda beliren bu samimiyet belirtilerine olan özlemin kendisidir.

اَلْحُبُّ نَقَاءٌ وَبَقَاءٌ وَعَطَاءٌ وَلَيْسَ لِقَاءٌ

Sevmek demek, saflık, devamlılık ve karşılıksız demektir, bir araya gelmek değildir. Arapçada;

Mehabbet مَحَبَّةٌ: Parlayan aşk duygusunun sevgiye dönüşmesi demektir.

Meveddet مَوَدَّةٌ: Sevginin yürekte kök salması demektir.

Kalbin kendine has nedenleri vardır, akıl bunu hiçbir zaman anlamaz.

Blaise Pascal

Sana hitaplarım kitap olur da, gülüşünü bir kütüphaneye sığdıramam. Sadri Alışık

Seven kimse, sevilenin şekline bürünür; sevgi bunu gerekli kılar. Çünkü var olan sevgi, bu durumu belirler ve sevenler arasında kendi şeklini oluşturur. Sonuç olarak, seven ve sevilen, sadece sevginin belirlediği kurallara uymak zorundadır. Sevmek tek şey, sevilmek çok şey, hem sevmek hem de sevilmek her şey....

429 Arapçada;

Habbe حَبَّ: Sevmek demek iken, Behha بَحَّ: Ses kısılması vb. anlamlara gelmektedir.

Sevenin de sesi kısılıp yüreği konuşmuyor mu zaten?

anda olur, sevgi ise ağır ağır oluşur. Bu حَبَّ يَحِبُّ حُبًّا fiili, ifal babı formunda يُحِبُّ إِحْبَابٌ أَحَبَّ formunda aynı şekilde sevmek vb. anlamlara gelir. Aynı fiil, İstifal babında ise اِسْتَحَبَّ formunda gelir, istifal babındaki Sîn harfi talep yani istemek anlamında olup sevecek bir şeyler aramak yani istemek demektir.

Mahbûb(p) حَبِيبٌ : Sevgili demek olup çoğulu أَحْبَابٌ ve أَحِبَّةٌ'dir.

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ

De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız[430] bana uyun ki, Allah da sizi sevsin[431]

إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

Şüphesiz Allah, (samimi ve sürekli) çokça tevbe edenleri sever,
(her yönden iyice) temizlenenleri de sever.[432]

430 مَنْ أَحَبَّ اللّٰهَ رَأَى كُلَّ شَيْءٍ جَمِيلاً
Allah'ı seven, her şeyi güzel görür!

431 Âl-i İmrân, 3/31

432 Bakara, 2/222

ARAPÇADA İKİ DUVAR KELİMESİ

جِدَار - حَائِطٌ

Arapçada جَدَرَ لِ/بِ يَجْدُرُ جَدَارَةٌ fiili, layık olmak, uygun ve liyakatlı olmak vb. anlamlara gelir. Bu fiilden türeyen جِدَار kelimesi duvar demektir, bu kelimenin çoğul halleri ise جُدْرَانٌ وَ جُدُر olarak gelir. Arapçada duvar anlamına gelen diğer kelime de حَائِطٌ olup çoğulu حِيطَانٌ formundadır. Bu kelime de kuşatmak, korumak, gözetmek, sarmalamak vb. anlamlara gelen حِيطَةٌ ، حَوْطٌ يَحُوطُ حَاطَ fiilinden türemiştir. حَائِطٌ kelimesi, bir arazi[433] vb. alanının koruma ve sahip çıkma adına etrafının çevrildiği duvar anlamına gelirken, جِدَارٌ kelimesi ise, bir alanın belirgin, gözde ve değerinin yüksek olması vurgulanan duvar anlamına gelir.

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ

Duvara gelince, duvar şehirde iki yetim çocuğundu.[434]

لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ

O Münafık ve Kafirler, sizinle toplu hâlde göğüs göğüse bir savaşa giremezler; ancak iyi korunmuş kalelerde veya siperlerin/yüksek duvarların arkasında sizinle savaşı göze alabilirler.[435]

Duvarın جِدَارٌ olması, duvar çekilenin, değerinden ve kıymetinden dolayı korumaya alınması demektir.

433 Dilimizde çoğu kez karıştırılan Arazî ile Arâzî farkı nedir?
Arazî عَرَضِيٌّ : Kaytararak ense yapan ortadan kaybolan kimse
Arâzî أَرَاضِيٌّ : Sahada ve alanda çaba gösteren, gayret eden kimse

434 Kehf, 18/82.
Kehf sûresinin bizlere verdiği mesajlardan birisi de şudur:
وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا
İç yüzünü kavrayamadığın bir şeye nasıl sabredebilirsin? Kehf, 18/68

435 Haşr, 59/14

KARANTİNA, ÇİLE VE ERBAÎN KELİMELERİNİN ORTAK YÖNÜ

چهل - أَرْبَعِينَ

Karantina kelimesinin asıl anlamı, İtalyanca "quarante" yani 40 "kırk" kelimesinden gelmektedir. Eskiden hastalık taşıma olasılığı ve riski olan gemilerin açıkta 40 gün bekletildikten sonra limana yanaşmasına izin verilişinden dolayı hemen hemen bütün dillere yerleşmiş durumdadır. Farsçada çihl 40 (چهل) demek olup türkçemizde "çile" şeklinde kullanıyoruz. Arapçada 40 ise أَرْبَعِينَ Erbaîn demek olup "erbaîn çıkarmak"[436] da nefsi karantinaya almaktır.

436 Sofiyyede halvet, şeyhin emir ve tensibi ile müridin karanlık ve dar bir hücreye çekilip ibâdet, riyazet, murakabe, zikir ve fikirle vakit geçirmesi yerinde kullanılan bir tabirdir. Bununla birlikte tekkelerde halvet, genellikle kırk gün sürdüğü için buna "erbain çıkarmak" da denir.

DERLEMELER

ARAPÇADA BİR KONU HAKKINDA BİLGİ ARAŞTIRMA/EDİNME YOLLARI NELERDİR?

تَحَسُّسٌ - تَجَسُّسٌ

Tehassüs تَحَسُّسٌ

Arapçada حَسَّ بِ يَحِسُّ حِسًّا fiili, sezmek, hissetmek,[438] yakınlık duymak, duygulara göre hareket etmek vb. anlamlara gelmekte olup bu kökten türeyen حَاسَّةٌ[439]

437 Kalbi süsleyen his, aklı besleyen bilginin en büyük destekçisidir.

438 Arapçada;
حَسَّ : Hissetmek ve yücelmek
خَسَّ : Değer kaybederek küçülmek
جَسَّ : Câsusluk yapmak / Câsûs جَاسُوسٌ kelimesi de bu kökten türemiştir.
Ey Beşer! خَسَّ ve جَسَّ fiillerindeki leke olan noktayı kaldır ki şu'urun ilk basamağı olan hissetme nimetine nâil ol, şu'urun ilk düğmesi sağlam iliklensin, aksi halde dibe çökerek tortu olmak kaderin olur.
Arapçada Uzmanlık Çeşitleri
İhtisâs اِخْتِصَاسٌ : Duyguda; hissetmede
İhtisâs اِخْتِصَاصٌ : Eylemde; bir alanda.
Tehassus تَخَصُّصٌ : Uzmanlığın kalıcı olması
İhtiyâr اِخْتِيَارٌ : Tercihte; seçmede. İhtiyâr heyeti, seçmede yetkili bir kuruldur; seçimde uzman kimselerdir.
İhtisâp اِحْتِسَابٌ : Hesaplamada. Dünyada iken Muhâsebe yapan kimse, Âhiretin Muhâkemesinde zorluk çekmez. "Akıllı/zeki kişi, nefsine hâkim olan (onu kontrol altında tutan/kendini hesaba çeken) ve ölümden sonrası için çalışandır. (Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyâme, 25)
Hz. Ömer (ra)'ın şu uyarısı da ölüme hazırlık konusunda bize yeni bir bakış açısı kazandıracak niteliktedir:
حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا
"Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz." Amelleriniz tartılmadan önce, kendi amellerinizi tartınız.
İntibâh اِنْتِبَاهٌ : Dikkat kesilmede uzmanlık. Bir şeyin belli bir biçimde ve yönte de yapılmasını söyleme, bunu üsteleyerek anımsatma şeklinde yapılan bir uyarı demek olan Tenbîh/Tembîh'e kulak kabartmak zorundayız.
İhtiyât اِحْتِيَاطٌ : Önlem almada uzmanlık.
İtidâl اِعْتِدَالٌ : Ölçülü olmada uzmanlık

439 Çoğulu, حَوَاسٌّ formundadır. Bu حَوَاسٌّ kelimesi حَاسَّةٌ kelimesinin çoğulu iken buna benzer olan خَوَاصٌّ kelimesi de özellik vb. anlamlara gelen خَاصَّةٌ kelimesinin çoğul formudur.

kelimesi duyu[440] demektir. Fakat bu sezmek ve hissetmek[441] anlamlarını daha çok kelimeyi if'al babında[442] أَحَسَّ بِ يُحِسُّ إِحْسَاسًا şeklinde kullanarak elde etmekteyiz. Bu bilgilerin yanı sıra yeri gelmişken arapçada her babın kendine özgü bir takım anlamları olduğu gibi Tefe'ul تَفَعُّلٌ babının bir anlamı da zorluk ve güçlük anlamına gelen تَكَلُّفٌ Tekellüf ile yapılan eylemler için kullanıldığını burada belirtmek istiyoruz. Aramak ve araştırmaktaki zorluk seviyesini ifade etmek için fiilin bu babta kullanıldığını görebilmekteyiz.

Bu حَسَّ بِ يَحِسُّ حِسًّا fiili, Tefe'ul تَفَعُّلٌ babında çekimi تَحَسُّسٌ تَحَسَّسَ يَتَحَسَّسُ formuna dönüşmektedir. Anlamı ise "bir kimse, nesne veya bir olay hakkında hisse dayalı hayır yolla araştırma yapmak" demektir.

440 اَلْحَوَاسُّ الْخَمْسُ وَ وَظَائِفُهَا

5 Duyu Organı ve Görevleri

أَرَى بِعَيْنِي : Gözümle görüyorum.

أَسْمَعُ بِأُذُنِي : Kulağımla duyuyorum.

أَلْمِسُ بِيَدِي : Elimle dokunuyorum.

أَذُوقُ بِلِسَانِي : Dilimle tadıyorum.

Arapçada ذَاقَ يَذُوقُ ذَوْقٌ fiili, yemeği tadarak ondan az miktarda yenilmesi anlamına gelirken, أَكَلَ يَأْكُلُ أَكْلٌ fiili ise daha fazla şeyin yenilmesi için kullanılır. Fakat ذَوْقٌ kelimesi Kur'an-ı Kerim'de daha çok azabı tatma ve hissetme anlamında kullanılmıştır.

ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ Duhân, 44/49

Tat bakalım! Hani sen güçlü ve şerefliydin!?

وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ Enfâl, 8/50

Tadın yakıcı cehennem azabını.

Ders: Azabı azıcık tatmak bile bu kadar acı veriyorsa onu yaşamak ne kadar acıdır? Allah korusun.

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ

"Her nefis (canlı) ölümü tadacaktır" meâlindeki âyet, Kur'ân-ı Kerim'de üç sûrede geçmektedir. (Âl-i İmran, 3/185; Enbiyâ, 21/35; Ankebut, 29/57) Burada ki mesaj, ölümün renginin, herkese adil davranması, tüm insanlığa, aralarında üstünlük statüsü olmadığını, üstünlüğün sadece takvada olduğunu (Hucurât, 49/13 إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقَيكُمْ Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır) isbat etmesi, ve herkesin ölümü ayrı ayrı tatması ve kimse kimsenin ölümünü tadamayacağıdır.

أَشُمُّ بِأَنْفِي : Burnumla kokluyorum.

441 Bu hayatta bazen işitene değil, hissedene ihtiyaç duyarız. İşitene ihtiyaç duyuyorsan, konuşmak istiyorsundur.

Hissedene ihtiyaç duyuyorsan, kesin kalbin acıyordur...

نُغْمِضُ أَعْيُنَنَا عِنْدَمَا نَبْكِي وَعِنْدَمَا نَحْلُمُ وَعِنْدَمَا نَتَعَانَقُ لِأَنَّ الْأَشْيَاءَ الْجَمِيلَةَ فِي هٰذِهِ الْحَيَاةِ لَا نَرَاهَا بِالْعَيْنِ بَلْ نَشْعُرُ بِهَا بِالْقَلْبِ

Ağladığımızda, hayal kurduğumuzda ve sarıldığımızda gözlerimizi kapatırız. Çünkü bu hayatta, güzel şeyleri gözümüzle görmeyiz, kalbimizle hissederiz.

442 فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ Al-i İmrân, 3/52

İsa, onların inkârlarını sezince...

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ

Biz onlardan önce nice insan-nesillerini yıkıma uğrattık; (şimdi artık) onlardan hiçbirinin (varlığını) hissediyor musun?

Meryem, 19/98

Ayet-i Kerime'den Örnek:

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَايْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللهِ
إِنَّهُ لَا يَايْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

Ey oğullarım! Gidin de Yûsuf'u ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü inkâr edenlerden başkası Allah'ın rahmetinden[443] ümit kesmez!"[444]

Tecessüs تَجَسُّسٌ

Arapçada جَسَّ يَجُسُّ جَسًّا fiili, gizlice bilgi edinmek, casusluk yapmak, sondaj yapmak vb. anlamlara gelmektedir. Ayrıca bu fiilin kökünden sondaj anlamında kullanılan مِجَسَّةٌ kelimesini de görebilmekteyiz. Konuya bu açıdan bakıldığında da yapılan araştırmanın başkalarına zarar vereceği de aşikar halde ortadadır. تَحَسُّسٌ kelimesinin kökü olan حَسٌّ kelimesi, duyu organları ile algılanabilen şeyler aracılığıyla anlamak, bilmek vb. anlamlara gelirken, جَسٌّ ise daha çok gizli araştırma sonucu bilgi elde etmek demektir.

Bu kökten, جَسُّ النَّبْضِ : Nabız[445] kontrol, nabız yoklamak demektir. Vücûdun dışarıdan kontrolü ile damarlardaki kan akışının devam ettiğine dair mini bir dışsal sondaj çalışması ile kişinin hayatta olduğunun belirti ve işaretlerini öğrenme eyleminin yanında mecâzen havayı ve ortamı koklamak, ona göre tavır takınmak anlamında da kullanılmaktadır.

Sonuç olarak; Tecessüs تَجَسُّسٌ İnsanların mahremini/sırlarını,[446] veya bir konuyu gizlice derinlemesine casusluk جَاسُوسٌ yaparak şerr yollarla öğrenme eylemi, araştırma faaliyeti vb. anlamlara gelmektedir.

443 Arapçada Rahmet رَحْمَةٌ ile Zahmet زَحْمَةٌ arasında sadece bir nokta farkı vardır. Zahmet'teki nokta kadar direnç ve sabır gösteren kimse, Rahmet'e ve Lütuf'a nâil olur. Ayrıca Arapçadaki zahmet زَحْمَةٌ kelimesinin Türkçemizde zorluk anlamı olsa da Arapçada kalabalık vb. anlamlara gelir. Nâil olmak demişken, Arapçada نَائِلٌ Nâil olmak ne kadar güzel bir kavram; bir şeyi bilinçli davranış sergiledikten sonra elde etmek, onu kazanmak ve onu elde etme yolunda atılan tüm adımların hayra yönelik olduğunun şuuruyla hareket etmek.

ثُمَّ مَاذَا؟ بَعْدَ الصَّبْرِ سَتَنَالُ

Sonra mı? Sabrettikten sonra nâil olacaksın.

444 Yûsuf, 12/87

445 أَيَّتُهَا اللُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ! اَلْقَلْبُ قَلْبِي وَالنَّبْضُ أَنْتِ

Ey Arapça! Kalp benim kalbim; nabız sensin!

446 مَهْمَا وَثِقْتَ بِالنَّاسِ أَنْزِلْ أَسْرَارَكَ لِنَفْسِكَ

İnsanlara ne kadar güvenirsen güven, sırrın sende kalsın.

اَلسِّرُّ إِذَا جَاوَزَ اِثْنَيْنِ شَاعَ

İki kişinin bildiği sır değildir.

سِرُّ الصَّلَاحِ صَلَاحُ السِّرِّ

Kurtulmanın sırrı, sırrı kurtarmaktadır.

دَفْنُ الْأَسْرَارِ أَدَبٌ مِنْ آدَابِ الْفِرَاقِ

Sırları gömmek, ayrılığın âdâbındandır.

سِرُّكَ أَسِيرُكَ فَإِذَا تَكَلَّمْتَ بِهِ صِرْتَ أَسِيرَهُ

Söz; ağızdan çıkana kadar senin esirindir. Ağızdan çıktıktan sonra ise, sen onun esiri olursun. Hz. Ali (ra)

Ayet-i Kerime'den Örnek:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيراً مِنَ الظَّنِّ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ
وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضاً اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ اَخِيهِ مَيْتاً
فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ

Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü bazı zanlar günahtır.
Sinsi casuslar gibi gizlilikleri araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın;
herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı?
Bak bundan tiksindiniz! Allah'a itaatsizlikten de sakının.
Allah tövbeleri çokça kabul etmektedir, rahmeti sonsuzdur.[447]

447 Hucurât, 49/12

ARAPÇADA GELMEK[448] EYLEMİNİN TÜRLERİ NELERDİR?

أَتَى - قَدِمَ - أَقْبَلَ - حَضَرَ - وَفَدَ - زَارَ - طَرَقَ - صِرَاطٌ - غَشِيَ - وَرَدَ

أَتَى Yakın bir yerden gelmek

Arapçada أَتَى يَأْتِي إِتْيَانٌ fiili, genel anlamda yakın yerden gelmek[449] ve belirli bir plan ve program çerçevesinde gelmesi beklenilenin gelmesi[450] anlamında kullanılmasının yanında kolayca bir gelişi[451] ifade eder.

أَتَيْتُ الْيَوْمَ "Bugün geldim" diyen kimse, bu fiili kullanmakla yakından geldiğini ifade etmektedir. Münâfıkların namaz[452] ibadetine karşı gösterdiği yaklaşımla ilgili Yüce Rabbimiz, şöyle buyurmuştur:

وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى

Namaza ancak tembel/uyuşuk bir halde gelirler.[453]

وَاِذَا قَامُوا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوا كُسَالٰى

Onlar namaza kalkarken üşene üşene/istemeye istemeye/gönülsüzce kalkarlar[454]

448 Arapçada Teâl تَعَالَ gel demektir. Bu emir kipinin kökü, تَعَالَى يَتَعَالَى تَعَالِيًا yükselmek, yücelmek, üstün olmak vb. anlamlara gelir. Teâl, تَعَالَ Teâlî'den gelir; haydi gel, yücel, yüksel; gelmek, yüceliktir. Bir olursak var olur yüceliriz; ayrı olursak dağılır ve yok oluruz.

449 Arapçada أَتَى يَأْتِي fiili yakından gelmek anlamındadır.

وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ İbrahim, 14/17

"Ölüm ona her yandan/taraftan gelecek."

Ders: Ölüm, bize her yandan gelecekmiş gibi her an yakındır.

450 أَتَى اَمْرُ اللهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

Allah'ın emri (kıyâmet) gelmiştir. Artık onu istemekte acele etmeyin. Allah, onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir. Nahl, 16/1

451 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, أتى e-t-y md.

452 اَلصَّلَاةُ وَالْحُبُّ ؛ كِلَاهُمَا دُونَ طَهَارَةٍ بَاطِلَانِ

Namaz ve sevgi; ikisi de temizlik olmadan geçersizdir.

اَلصَّلَاةُ وَالْحُبُّ ؛ كِلَاهُمَا بِحَاجَةٍ إِلَى الطَّهَارَةِ

Namaz ve sevgi; ikisi de temizliğe ihtiyaç duyar!

طَهِّرُوا قُلُوبَكُمْ

Kalplerinizi temizleyin!

453 Tevbe, 9/54 Koşarak ve büyük bir aşkla gitmeleri gereken namaza yakın oldukları halde tembellik yaparak gitmeleri anlamına يَأْتُونَ fiili kullanılmıştır. كَسْلٌ Kesl : Bedenin gücü olduğu halde kalbin isteksiz olması. عَجْزٌ Acz : Kalbin isteği olduğu halde bedenin güçsüz olması. Nifak'ın yeri kalp olduğu için bedenin gücü/takati olsa da kalpte olan isteksizlikten dolayı âyet-i kerimede tembellik demek olan "Kesl" fiilinin kullanıldığı kanaatindeyiz. Allahu Alem.

454 Dikkat ettiyseniz Nisâ, 4/142'de âyet-i kerimede namaza قِيَامٌ kıyam etmelerinden bahsedilirken, Tevbe, 9/54'de namaza gelmelerine işaret edilmiştir. Nisâ, 4/142'de kıyamlarındaki tembelliklerinden bahsetmektedir. Çünkü devamında يُرَاؤُنَ النَّاسَ kaydı mevcuttur; münafıkların kıyamı, riyâya dayalıdır.

Arapçada;

قَامَ إِلَى : Bir şeye niyetlenmek, ona doğru kalkarak harekete geçmek.

أَتَى أَمْرُ اللهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

Allah'ın emri gelmiştir. Artık onu istemekte acele etmeyin. Allah, onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir.[455]

Arapçada lazım (geçişsiz) bir fiili müteaddi (geçişli) yapmak için 3 kuraldan[456] birisi, fiilin sonuna harf-i cer, diğeri ise fiilin başına hemze getirmektir. Buradan hareketle lazım (geçişsiz) olan أَتَى fiilin sonuna harfi cer,[457] (بِ) veya başına hemze [458] (İ)getirmek sûretiyle gelmek olan anlamı getirmek olarak değişmektedir.

Buradan hareketle Zekat verin emrini de barındıran وَآتُوا الزَّكَاةَ zekâtı verin...[459] âyet-i kerimesinde geçen آتَى يُؤْتِي إِيتَاءٌ fiili, vermek/getirmek anlamındadır. Bildiğimiz üzere Arapçada vermek anlamına gelen diğer kelime ise ifal babının mastarı olan إِعْطَاءٌ kelimesidir. Bunun yanında zekat ile ilgili هَاتُوا رُبُعَ عُشْرِ أَمْوَالِكُمْ Mallarınızın onda birinin dörtte birini[460] verin/ getirin[461] hadis-i şerifinde ise getir anlamına gelen isim fiil هَاتِ 'nin kullanıldığını görmekteyiz.

إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلٰوةِ Mâide, 5/6

Namaza kalktığınızda, niyetlendiğinizde.

قَامَ بِـ : Bir işi/şeyi yapmak, yerine getirmek.

قَامَ زَيْدٌ بِزِيَارَةِ صَدِيقِهِ

Zeyd, arkadaşını ziyaret etti.

قَامَ عَلَى : Bir şeyin/konunun, belirli bir temel ve esas üzere kurulu olması ve bu hal üzere devam etmesi.

قَامَتْ الصَّدَاقَةُ بَيْنَنَا عَلَى الوَفَاءِ

Aramızdaki dostluk, vefa üzerine kuruludur, vefaya dayanmaktadır.

455 Nahl, 16/1

456 Mef'ulü bih almayan/ihtiyacı olmayan fiillere lazım (geçişsiz) fiil denir. Bir veya daha fazla mef'ulü bih alan fiillere ise müteaddî (geçişli) fiil denir. Lazım fiiller müteaddi yapılabilir. Aynı şekilede bir mef'ul alan fiiller de iki mef'ul alabilir hale getirilebilirler.

1-Başına hemze getirilir.

قَعَدَ - أَقْعَدَ : Oturdu - Oturttu.

2-Fiilin ikinci harfi şeddelenir.

عَظُمَ - عَظَّمَ :Büyük oldu - Büyüttü.

3-Harf-i cer getirilir.

سَارَ - سَارَ بِـ : Yürüdü - Yürüttü.

Lazım fiilin, müteaddi olması için verdiği zorlu mücadele kadar uğraşmana gerek yoktu, sıfat olup mevsufuna tek yerde tabi olsan da yeterdi aslında. Sıfat, mevsufuna dört yerde uymak zorundadır.

1- Marifelik-Nekralık
2- Müzekkerlik-Müenneslik
3- İ'rab/Hareke
4- Sayı; Müfred, tesniye, cemi

457 وَاصْفَحُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِأَمْرِهِ Bakara, 2/109

Allah onlar hakkındaki emrini getirinceye kadar onları affedin.

458 أُولٰئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ Enam, 6/89

(İşte sana işaret ettiğim) Bunlar, kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiklerimizdir.

وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا Nisa, 4/54

Onlara büyük bir hükümranlık verdik/ bahşettik.

459 وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرّٰكِعِينَ Bakara, 2/43

Namazı kılın, zekâtı verin. Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin.

460 Arapçada;

Dörtte bir رُبُعٌ : Ölçülen, tartılan şeylerin dörtte biri

Dörtte bir رُبْعٌ : Genel anlamda bir şeyin dörtte biri. Bkz. Nisâ, 4/12

Bu kullanımlardaki incelik şöyledir;

İfal babından gelen آتَى يُؤْتِي إِيتَاءٌ fiilinde getirmek/vermek, zorunluluk anlamına gelmekte olup bu zekat verme emrini kabul[462] etmeyenlere verilen emir anlamında kullanılmaktadır. Yani aşkın güç olan Rabbimiz tarafından bizlerin zekat konusundaki görevimizi yerine getirme zorunluluğumuza dikkat çekilmektedir.

İfal babından gelen أَعْطَى يُعْطِي إِعْطَاءٌ fiilinde عَطِيَّةٌ yani hediye anlamı vardır. Bu anlamdan dolayı kişinin vereceği zekatı bir hediye gibi görmemesi bilakis imanî bir sorumluluk olduğu için verme anlamında bu fiilin kullanılmadığı kanaatindeyiz.

Getirmek/vermek anlamına gelen هَاتِ isim fiili ise Rabbimiz tarafından bizlere bildirilen zekat verme emrini almış olan bizlerin artık bir mazereti kalmadığı için sadece bu emri yerine getirme zorunluluğunda olduğumuzdan dolayı kullanılmıştır. Çünkü bu هَاتِ (isim fiilin çekimi[463]) karşı tarafa bu zekat verme konusunda şüphe kalmamış, artık aksinin mümkün olmadığı[464] sadece ilgili emri uygulamak durumunda olunduğu anlamına gelmektedir.

Dört أَرْبَعَةٌ/أَرْبَع : Bakara, 2/226; Bakara, 2/234; Bakara, 2/260; Nisâ, 4/15; Tevbe, 9/2; Tevbe, 9/36; Nûr, 24/4; Nûr, 24/6; Nûr, 24/8; Nûr, 24/13; Nûr, 24/45; Fussilet, 41/10

Dördüncü رَابِعٌ : Mücâdele, 58/7; Kehf 18/22

Kırk أَرْبَعُونَ : Bakara, 2/51; Mâide, 5/26; A'râf, 7/142; Ahkâf, 46/15

Dörder Dörder رُبَاعَ : Nisâ, 4/3; Fâtır, 35/1

Dörtlü رُبَاعِيٌّ : Arapçada Sülâsî (üçlü) Rübâî (dörtlü) Humâsî (beşli) Südâsî (altılı) fiiller vardır.

Kare مُرَبَّعٌ

Çarşamba اَلْأَرْبِعَاءُ : Dördüncü gün (1.gün Pazar)

İlkbahar: اَلرَّبِيعُ : Mevsimlerin dördüncüsü

461 Ebû Zerr, Reddü'l Muhtar / Zekat - 10

462 Arapçada evirme, çevirme, tersyüz etme anlamlarına gelen Kalp قَلْبٌ ile قَبِلَ kökünden gelen Kabûl قَبُولٌ kelimesi arasında sadece bir harf yer değiştirir. Kalp bu işte, hemen kabûl etmez; önce incelemesi ve anlaması lazım, kabûl sonraki meseledir.

Arapçada;

Cinân جِنَانٌ : Cennetler anlamına gelip Cenân جَنَانٌ : Kalp, Can demektir. Kalpler de birer cennettir; onları yıkmayın, harâbeye çevirmeyin.

463 Bu isim fiilin çekimi soldan sağa şöyledir: هَاتِ هَاتِيَا هَاتُوا هَاتِي هَاتِيَا هَاتِينَ Not: Bu isim fiilin, sadece emr-i hazır formunda çekimi vardır

464 قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ Bakara, 2/111 Eğer doğru söyleyenler iseniz (iddianızı ispat edecek) delilinizi getirin. *Ayrıca bkz. Enbiyâ, 21/24; Neml, 27/64; Kasas, 28/75*

قَدِمَ Uzak bir yerden isteyerek gelmek

Arapçada قَدِمَ fiili, birinci babtan[465] dördüncü babtan[466] ve beşinci babtan[467] olmak üzere farklı anlamlara gelmektedir. Biz bu başlık altında, uzak bir yerden isteyerek gelmek, bir şeyin önüne geçmek vb. anlamlara gelen fiili ele alacağız. İfade ettiğimiz gibi bu fiil, dördüncü babtan قَدِمَ يَقْدَمُ قُدُومٌ/قِدْمَانٌ/مَقْدَمٌ bir yere uzaktan gelmek, bir şeyin önünde geçmek, gücü elde bulundurmak vb. anlamlara gelmektedir.

قَدِمَ الْحُجَّاجُ إِلَى الْأَرَاضِي الْمُقَدَّسَةِ لِأَدَاءِ فَرِيضَةِ مَنَاسِكِ الْحَجِّ

Hacılar, Hac farizasını yerine getirmek için Kutsal Topraklara geldiler.

Bu cümlede, hacıların gelme eyleminin, kutsal topraklar dışından olduğu anlaşılıyor. Çünkü bir kimse, hac ibadeti için mikat[468] sınırı olarak belirlenen sınırın ötesinden gelmesi gerekmektedir, o sınır da hareme yakın bir yer değildir.

Bu fiilin kökünden gelen قَدَمٌ kelimesi ayak demek olup çoğulu أَقْدَامٌ'dır. Bu tür gelmek eylemi, tabiri caizse ayaklar üzerinde emek vererek[469] gelmek demektir. Bir önceki gelmek fiili olan أَتَى fiilinin mecazen gelmek anlamının yanı sıra bu قَدِمَ fiilinin ayaklarla gelmek anlamında olan bir fiil olduğunu görebilmekteyiz.

Bu fiil sülâsi mücerred beşinci babtan قَدُمَ يَقْدُمُ - قَدِيمٌ/قُدَمَاءُ/قُدَامَى kıdemli olmak, eski olmak vb. anlamlara gelir. Geçmişte var olmak demek olan قِدَمٌ Kıdem de bu babtan gelmektedir. Bu kıdemin zıddı, yani gelecekte var olmak ise Bekâ[470]

465 1.Bâb قَدَمَ يَقْدُمُ Topluluk Önünde Gitmek

466 4.Bâb قَدِمَ يَقْدَمُ قُدُومٌ/قِدْمَانٌ/مَقْدَمٌ : Bir yere uzaktan gelmek, bir şeyin önünde geçmek, gücü elde bulundurmak.

467 5.Bâb قَدُمَ يَقْدُمُ - قَدِيمٌ/قُدَمَاءُ/قُدَامَى : İzzet sahibi olmak, kıdemli/eski olmak.

468 Mikat; Harem Bölgesi'ne veya Mekke'ye gelmek isteyen "Âfâkîlerin" ihrama girmeden geçemeyecekleri sınırları belirleyen noktalara denir. Sözlükte "belli bir zaman tesbit etmek" anlamındaki vakt kökünden türeyen mîkât (çoğulu mevâkît), "vakit" karşılığı yanında "bir iş yapmak için belirlenen zaman veya yer" mânasına da gelir. Fıkıh terimi olarak hac ve umre ibadeti için ihram giyilecek günleri (el-mîkâtü'z-zamânî) ve yerleri (el-mîkâtü'l-mekânî) ifade eder. Âfâkîlerin (Âfâkî: Mekke'nin etrafındaki "mîkat" denilen noktaların sınırladığı bölgenin dışında ikâmet eden kimselerdir) ihrama gireceği bu yerler Hz. Peygamber tarafından beş nokta halinde belirlenmiştir. (Buhârî, "Hac", 7, 9, 11, 12; Müslim, "Hac", 11-12; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 8) Bu 5 nokta şöyledir: 1. Zülhuleyfe. 2. Cuhfe. 3. Zâtürrk. 4. Karnülmenâzil. 5. Yelemlem. Diyanet Hac İlmihali, DİA

469 Anlık ve geçici bir heves ile köklü ve dirençli bir isteği, arzuyu ve hedef koşma isteğini ayıran en önemli şey, sabırdır, sebâttır ve emektir.

470 Bekâ بَقَاءٌ : Bir şeyin ilk hali üzere kalmasıdır. Bu kelime yok olma anlamında olan Fenâ فَنَاءٌ kelimesinin zıddıdır. Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, بقي b-k-y md.

بَقَاءٌ kelimesiyle ifade edilir. Kadîm[471] قَدِيمٌ de aynı babtan gelir ve eski, tecrübeli demektir.

Son olarak bu قَدِمَ kelimesi, birinci babtan ise قَدَمَ يَقْدُمُ قُدُومٌ topluluk önünde gitmek, bir gruba önderlik yapmak vb. anlamlara gelmektedir.

يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ

Firavun, kıyamet gününde kavminin önüne geçecek v onları ateşe götürecektir. Ne kötü varış yeridir orası![472]

Bu sülâsî anlamların yanında fiil, tefîl babında naklediğinde[473] bir şeyi öne geçirmek[474] kendisi bir yere ulaşmadan önceden oraya bir şeyler göndermek vb. anlamlara gelmektedir.

وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ

Siz önceden kendiniz için hayır olarak neyi takdim (önünüze geçirmeniz) ederseniz, onu Allah katında bulacaksınız.[475]

لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ

Nefislerinin onlar için (ahiret hayatları için) önceden hazırladığı şey ne kötüdür.[476]

Bu sülâsî fiil olan قَدِمَ tefe'ul babında[477] tekaddüm تَقَدُّمٌ bir şeyin kendisinin gelişim ve iyileşme adına ilerlemesi, kendi birikiminden dolayı benzerlerinin önüne geçmesi vb. anlamlara gelmektedir. Bunu zıddı ise geri kalma anlamında kullanılan تَأَخُّرٌ ve تَخَلُّفٌ kelimeleridir.

اَلْبَقَاءُ لَيْسَ لِلْأَقْوِيَاءِ وَإِنَّمَا هُوَ لِلْأَوْفِيَاءِ

Kalmak, güçlülerin değil vefâlıların işidir!

471 قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ Yûsuf, 12/95

Onlar da, "Allah'a yemin ederiz ki sen hâlâ eski şaşkınlığındasın" dediler.

كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ Yâsîn, 36/39

Eski, kuru ve eğri hurma salkımı gibi.

اِفْكٌ قَدِيمٌ Ahkâf 46/11

Çok eski bir yalan.

472 Hûd, 11/98. Bu babtan gelen fiil, tefîl babında da öne geçmeyin, kendinizi öne geçirmeyin anlamına gelmektedir.

Hucurât, 49/1 يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ Ey iman edenler! Allah'ın ve Peygamberinin önüne geçmeyin. (Ne söz söylemek ne de hükûm vermekle O'nun önüne geçmeyin)

473 Tefîl Babı: قَدَّمَ يُقَدِّمُ تَقْدِيمٌ

474 Hucurât, 49/1

475 Bakara, 2/110

476 Mâide, 5/80 *Ayrıca bkz. Bakara, 2/95; Âl-i İmrân, 3/182; Nisâ, 4/62; Enfâl, 8/51; Yûsuf, 12/48; Kehf, 18/57; Hac, 22/10; Kasas, 28/47; Sâd, 38/60; Sâd, 38/61; Şûrâ, 42/48; Kâf, 50/28; Haşr, 59/18; Cum'a, 62/7; Kıyâmet, 75/13; Nebe, 78/40; İnfitâr, 82/5; Fecr, 89/24*

لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ اَنْ يَتَقَدَّمَ اَوْ يَتَاَخَّرَ

Kur'an) Sizden (iyilik, ibadet[478] ve hizmet yolunda gayret edip)
ileri geçmek isteyenlerle, (tembellik edip) geride kalmak isteyenleri
(uyaran ve ayıran bir kitaptır)[479]

Sülâsî fiil olan قَدِمَ fiili, istifal babında [480]istikdâm اِسْتِقْدَامٌ olarak gelir; bu formdaki sîn سِينٌ harfinin anlamının talep[481] anlamında olduğunu düşündüğümüzde, fiil bu kalıpta bir şeyin önüne geçmek veya o şeyi en öne geçirmeyi istemek anlamlarına gelir.

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ فَاِذَا جَاءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ

Her toplumun ilâhî-toplumsal yasalara göre belirlenmiş bir hayat süresi,
yani bir eceli vardır. O ecelleri gelip çattı mı,
ölüm vaktini ne bir an geciktirebilir, ne de öne alabilirler.[482]

Bu kökten gelen mukaddime مُقَدِّمَةٌ ise sözlükte "öne geçmek" anlamındaki kudûm masdarının "tefîl" kalıbından ism-i fâil olan mukaddime kelimesinin anlamından (öne geçen) hareketle ordunun öncü birliğine "mukaddimetü'l-ceyş" مُقَدِّمَةُ الْجَيْشِ adı verilmiş, buradan istiare yoluyla kitapların ve ilmî bahislerin başında yer alan ön söz, sunuş ve giriş yazılarına da mukaddime denilmiştir.[483]

Bu anlamların yanında ifal babında أَقْدَمَ formu, عَلَى harf-i cerri ile أَقْدَمَ عَلَى şeklinde kullanılarak "cesur davranmak, bir işe girişmek, bir şeyin üzerine atılmak, bir işi başarmak için risk alarak kalkışmak" vb. anlamlara gelmektedir.

أَقْدَمَ عَلَى هٰذَا الْعَمَلِ: أَسْرَعَ فِي إِنْجَازِهِ دُونَ تَوَقُّفٍ

"Bu işi cesaretle[484] yapmaya kalkıştı: Durmaksızın o işi başarma yolunda adımlar attı."

477 Tefe'ul Babı: تَقَدَّمَ يَتَقَدَّمُ تَقَدُّمٌ

478 Arapçada ibadetun إِبَادَةٌ yok etme, baskı; ıbadetün عِبَادَةٌ boyun eğme, kulluk vb. anlamlara gelmektedir. Aralarında bir harf fark vardır.
Hemze'de sertlik, şiddet ve kuvvet olup, başkalarını baskı altına almak demektir. Ayn'da yumuşaklık olup bir bakıma kişinin nefsini baskı altına alması anlamındadır.

479 Müddessir, 74/37

480 İstifal Babı: اسْتَقْدَمَ يَسْتَقْدِمُ اِسْتِقْدَامٌ

481 İstek, arzu vb.

482 Araf, 7/34 *Ayrıca bkz. Yûnus, 10/49; Hicr, 15/24; Nahl, 16/61; Sebe, 34/30*

483 TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt, 31; syf. 115-117 Mukaddime md.

484 Arapçada جَسَارَةٌ Cesaret kelimesi ile Köprü demek olan Cisr جِسْرٌ kelimesi aynı kökten gelir. Fiil olarak جَسَرَ يَجْسُرُ olup anlamı baştan başa geçmek, ilerlemek demektir. Cesâret, yolculuğun adıdır; adım atmaktır, oturmak değil...Buradan hareketle; Cesaret, korkmamak değil; korkuya rağmen yapılması gerekeni yapabilme becerisini geliştirme adına mücadeleyi kaybetmemektir.

أَقْبَلَ İstekli ve ilgili bir biçimde gelmek

Bu fiilin sülâsî (üçlü-4.bab) fiili قَبِلَ يَقْبَلُ قَبُولٌ şeklinde gelmektedir. Anlamı, "kabul etmek, hoş karşılamak, sorumluluk almayı üstlenmek, onay vermek" vb. anlamlara gelmektedir.

Bu fiil, ifâl babında أَقْبَلَ يُقْبِلُ إِقْبَالٌ yönelmek, arzuladığı yere/işe doğru ilerlemek vb. anlamlara gelir.

فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ

Hz. İbrahim'in eşi (Sâre) çığlık atarak geldi. Elini yüzüne çarparak: "Ben kısır bir kocakarıyım!" (nasıl çocuğum olabilir?) dedi.[485]

Bu fiil, ifal babında أَقْبَلَ عَلَى formunda ise yönelmek, onun yanına gitmek, ön tarafını yani tüm bedenini[486] ona çevirmek demektir.

قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ

Yûsuf'un kardeşleri onlara dönerek, "Ne yitirdiniz?" dediler.[487]

حَضَرَ Çağırılması üzerine veya gelmesi beklenilen bir şeyin/ bir kimsenin davete icabet için gelmek

Arapçada حَضَرَ يَحْضُرُ حُضُورٌ fiili, bir şeyin gelmesi, gelmesi beklenilen kimsenin gelmesi,[488] hazır (mevcut) olması, gelen şeyin geldiği yerde kalması[489] vb. anlamlara da gelmektedir.

485 Zâriyât, 51/29

486 Aynı kökten Kubul قُبُلٌ kelimesi ön kısım demek olup insan vücûdunun bedensel anlamda ön kısmı anlamının yanında kinâye olarak edep yeri anlamına da gelmektedir.

إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ Yûsuf, 12/26

Eğer gömlek, önden yırtıldıysa...Zıddı ise دُبُرٌ dübûr olup insan bedeninin arka kısmının tamamı anlamının yanında edep yeri anlamında da kullanılır.

وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ Yûsuf, 12/27

Eğer gömlek arkadan yırtıldıysa...

Meleklerin bir çocuk müjdelediğini duyunca istekli ve ilgili bir şekilde odaya girmesi, odaya yönelmesi bu fiil ile ifade edilmiştir.

487 Yûsuf, 12/71

488 إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ Bakara, 2/180

Sizden birinize ölüm gelip çattığı zaman.

489 Arapçada bu kökten gelen حَضَارَةٌ medeniyet, uygarlık, kültür, yerleşik yaşam vb. anlamlara gelir. Öyle ki; Kültür, bir toplumun duyuş ve düşünüş birliğini oluşturan, gelenek durumundaki her türlü yaşayış, düşünce ve sanat varlıklarının topuna verilen isimdir. Kültür, toplumların kendilerine özgü olan ve gelecek nesillere aktardıkları maddi veya manevi her şey demektir. İnsana ilişkin bir kavram olarak kültür, tarih içerisinde oluşturulan bir anlam ve önem sisteminin adıdır. Tüm bu oluşumlar ve nesilden nesile aktarılan bilgiler, toplumlar tarafından kabul edilmiş ve onlara geldiği gibi hazır ve mevcut kalmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ "Her nefis ölümü tadacaktır"[490] hitabının muhatabı olan bizler kesin olan bu durumu beklemekteyiz, beklenilenin gelmesi de حَضَرَ fiili ile ifade edildiğini belirtmiştik.

حَضَرَ الْمَسْؤُولُ التُّرْكِيُّ إِلَى بَارِيسَ لِمُنَاقَشَةِ عِدَّةِ مَوَاضِيعَ

Türk yetkili, birçok konuyu görüşmek için Paris'e geldi.

(Bu geliş, daha önceden Parisli yetkili tarafından davet üzere olduğu için حَضَرَ fiili kullanılmıştır.)

Bu حَضَرَ يَحْضُرُ حُضُورٌ fiili, ifal babında[491] إِحْضَارٌ olup getirmek, hazırlamak, düzenlemek, hazır bulundurmak, (ism-i mef'ul formunda مُحْضَرٌ : hazır halde olan)[492] temin ve tedarik etmek vb. anlamlara gelmektedir.

وَإِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ

Onların hepsi de mutlaka toplanıp (hesap için) huzurumuza çıkarılacaklardır.[493]

Bu حَضَرَ fiili, iftial babında[494] ism-i mef'ul formunda مُحْتَضَرٌ Kendisinde ölüm belirtileri görülen hasta[495] ve son nefesine[496] yaklaşmış ve ölmek üzere olan kim-

490 "Her nefis (canlı) ölümü tadacaktır" meâlindeki âyet, Kur'ân-ı Kerim'de üç sûrede geçmektedir. Âl-i İmran, 3/185; Enbiyâ, 21/35; Ankebut, 29/57.
Ölümün rengi, herkese adil davranır. Tüm insanlığa, aralarında üstünlük statüsü olmadığını, üstünlüğün sadece takvada olduğunu isbat eder:

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقَيكُمْ Hucurât, 49/13

Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır.
Üstün olan, sadece Allah'tır!

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ En'am, 6/18

O, kullarının üzerinde mutlak otorite sahibidir.
Kullar arası üstünlük:

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقَيكُمْ Hucurât, 49/13

Allah katında en üstününüz, O'na karşı gelmekten en çok sakınanızdır.

491 İfal Babı Formunda: أَحْضَرَ يُحْضِرُ إِحْضَارٌ

492 يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَراً وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ Âl-i İmrân, 3/30

O Gün her insan, yapmış olduğu ne kadar iyilik ve kötülük varsa hepsini karşısında hazır bulacaktır.

493 Yâsîn, 36/32; *Ayrıca bkz. Kasas, 28/61; Rûm, 30/16; Sebe, 34/38; Yâsîn, 36/53; Yâsîn, 36/75; Sâffât, 37/57; Sâffât, 37/127; Sâffât, 37/158*

494 İftial Babı Formunda: اِحْتَضَرَ يَحْتَضِرُ إِحْتِضَارٌ

495 Bir bakıma tabiri caizse ölümün kendisine hâzır (geldiği) olduğu kimsenin ölüm sırasına girmesi demektir. Kamer, 54/28 وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ Onlara, kuyudan çıkarılan suyun deveyle kendi aralarında birer gün arayla nöbetleşe paylaştırılacağını söyle; sırası gelen grup, düzenli bir şekilde gelip payını alacaktır. Bu âyet-i kerimede de gördüğümüz gibi, sırası gelen suyunu sırayla içecektir; kimse kimseyi geçmeyecektir. Ölüm belirtileri görünen hastaya da مُحْتَضَرٌ muhtazar denilmesinin de bundan olduğu kanaatindeyiz. Sırası gelen kimse, ölümden olan payını alacak ve ruhunu teslim edecektir.

496 Günlük dilde kullandığımız ve bir şeyin olmasına, gerçekleşmesine çok az kalmak, neredeyse gerçekleşecek olmak anlamına gelen "ramak (رَمَقٌ) kalmak" deyiminin kökeni, Arapça olup

se demektir.[497] Buradan hareketle konu ile ilgili meyyit[498] teçhiz[499] gasil[500] tekfîn[501] teşyî[502] defin[503] telkin[504] taziye[505] kelime ve kavramlarının da bilinmesinde yarar görmekteyiz.

وَفَدَ Bir grupla (heyetle) gelmek

Arapçada وَفَدَ يَفِدُ وَفْدٌ ، وُفُودٌ ، وِفَادَةٌ fiili, -ya gelmek, ...nın huzuruna çıkmak, ...ya elçi olarak gelmek vb. anlamalara gelmektedir. Bu fiil, devlet başkanlarına elçi göndermek, veya devlet başkanlarının diğer ülkeye heyet olarak gitmeleri demektir.[506]

Bu وَفَدَ fiili, heyet halinde gelmek وَفَدَ الْوَفْدُ heyet geldi şeklinde kullanılır fakat bu fiilden türeyen vefd وَفْدٌ[507]kelimesinin anlamı, Heyet demektir.

"ölümden önceki son dikkatli bakış, son yaşam belirtisi, bir nefeslik yaşam, ölmesine ve dünyayı terk etmesine bir nefeslik zaman dilimi kalmış vb. anlamlara gelir.

497 Bir güçlük yoksa böyle bir kimse sağ yanı üzerine kıbleye doğru çevrilir. Yahut ayakları kıble tarafına getirilip başı biraz yükseltilerek sırt üstü yatırılır. Böylece muhtazarın yüzü gökyüzüne değil kıbleye yöneltilmiş olur. Eğer hasta tamamen komaya girmemiş, söyleneni anlayıp tekrar edebilecek durumda ise uygun biri ona Kelimeyi Tevhid'i telkin eder.

498 Ölen kişi, çoğulu mevtâdır: مَوتَى

499 Ölen kimse için genel olarak yapılması gereken hazırlıklar: تَجْهِيزٌ

500 Ölenin yıkanması: غَسْلٌ

501 Ölenin kefenlenmesi: تَكفِينٌ

502 Ölenin tabuta konulup musallâya yani namazın kılınacağı yere ve namazdan sonra kabristana taşınması: تَشْيِيع

503 Ölen kimsenin kabre konulması: دَفْنٌ

504 Muhtazarın (kendisinde ölüm belirtileri görülen hasta ve son nefesine yaklaşmış ve ölmek üzere olan kimse) yanında kelime-i tevhid ve kelime-i şehâdet okumaya denildiği gibi definden sonra, sorulması muhtemel soruları ve cevapları ölüye hatırlatma konuşması: تَلْقِينٌ

505 Ölen kimsenin yakınlarına başsağlığı dileğinde bulunmaya tâziye denir ki bu taziye teselli etmek anlamındadır. (تَعْزِيَةٌ) Türkçemizde kullandığımız teselli olmak (acı bir olayı unutturmaya, acısını hafifletmeye çalışma, avuntu, avunç) tefe'ul babında التَسلِّي olup teselli etmek ise tefil babında تَسْلِيَةٌ şeklinde kullanılmaktadır.

506 Ek anlam olarak; gelmek, varmak, ulaşmak, birlikte gelip bir yere yerleşen topluluk, bir yere özel olarak gönderilen heyet.

507 Çoğulu: وُفُودٌ . أوْفادٌ Delegasyon, temsilciler, elçiler, temsilci gruplar.

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا

Takva[508] sahiplerini (kutlu ve mutlu) bir heyet halinde Rahman (olan Allah'ın huzurun)a toplayacağımız gün (her şeyin hesabını soracağız)[509]

مِنَ الْمُقَرَّرِ أَنْ يَزُورَ وَفْدٌ تُرْكِيٌّ رَسْمِيٌّ رَفِيعُ الْمُسْتَوَى مُوسْكُو يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ

Pazartesi günü üst düzey resmi Türk Heyetinin Moskova'yı ziyaret etmesi kararlaştırılmıştır.

زَارَ Geçici de olsa İrtibatı koruma hedefiyle gelmek

Arapçada زَارَ يَزُورُ زَوْرًا ، زِيَارَةٌ fiili, kalıcı olmayan uğramak vb. anlamlara gelmektedir. Ziyaret etmek de bu kapsamdadır. İnsan ziyareti, irtibatı ve bağı koparmamak amacıyla yapmaktadır. Kabirlerin[510] bulunduğu alanın mezarlık[511] (ziyaret edilen mekan) şeklinde isimlendirilmesinin sebebi, buraya yapılan ziyaret, gerçek gelmek değil yapay gelmek olup onları yine orada bırakıp geri dönmemizden dolayı bu ismi almıştır. İşte Mezâr isminin verilmesi de bundandır.

Ayrıca aynı kökten gelen زُورٌ kelimesi de gerçek olmayan, uydurma[512] vb. anlamlara gelir.

508 إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yûsuf, 9/90

"Kim Allah'tan korkar (duyarlı olursa) ve sabrederse Allah güzel düşünüp güzel davrananların ödülünü zayi etmez." buyurulmaktadır.

Ders: Allah'a güven, duyarlı ve duygulu olmayı gaye edin, Sabret ve ümidini kesme! Ödünün zayi olmayacaktır.

وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكٰوةً وَكَانَ تَقِيًّا Meryem, 19/13

Tarafımızdan ona kalp yumuşaklığı ve ruh temizliği verdik. O, çok takvalı; sakınan bir kimse idi.

Ders: Kalp yumuşaklığı, şefkat ve ruh temizliği, takvaya götüren yoldur.

509 Meryem, 19/85

510 Arapçada; Kabir قَبْرٌ ile yakınlık anlamına gelen Kurb قُرْبٌ kelimesi arasında bir harf yer değiştirir. Kabrin, insanın gözünün önünde olması, Rabbine olan yakınlığını unutmaması konusunda oldukça etkilidir. Kabir, bir bakıma bizlere ölümü ve ölüme olan yakınlığı da fısıldar durur.

511 Bu زَارَ يَزُورُ زِيَارَةٌ fiilinden türeyen ism-i mekân مَزَارٌ mezâr formunda gelir. Yani buraya yapılan ziyaret, gerçek gelmek değil yapay gelmek olup onları yine orada bırakıp geri dönmemiz demektir. Mezâr ismi olması da bundandır; ziyaret edilen yer. Yani bu mezâra yapılan uğrayış, kalıcı değildir, kişi oraya sevdikleri olduğu için meyleder gider, sonra ordan da normal hayatına meyleder, eğilim gösterir.

512 وَالَّذِينَ لاَ يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا Furkân, 25/72

Onlar, yalana şahitlik etmeyen, faydasız boş bir şeyle karşılaştıkları zaman, vakar ve hoşgörü ile geçip gidenlerdir.

وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ Hac, 25/30

Yalan sözden kaçının. Bu زُورٌ kelimesinin yalan, aslı astarı ve temeli olmayan, araştırılınca ortaya çıkan şey demektir. Arapçada Zûr زُورٌ kelimesi, bir şeyin doğru olduğu sanılması için dışı süslenmiş ve düzeltilmiş söz anlamına gelmektedir.

طَرَقَ Gece Vakti Aniden Gelmek

Arapçada طَرَقَ يَطْرُقُ طَرْقًا kapıyı çalmak,[513] bir yolu izlemek vb. anlamlara gelir. Bu fiil genel olarak geceleyin (karanlıkta) gelmek[514] anlamında kullanılmıştır. Yol anlamında kullanılan طَرِيقٌ kelimesi de aynı kökten gelmektedir. Gidilen her yolda karanlık, bilinmeyen nokta olabilir, bu zorluklar ve engeller, bizi mücadele[515] etmekten alıkoyamadığı zaman başarıya[516] ulaşılacaktır. Bu kökten gelen Yol, Tarîk[517] طَرِيقٌ ise gidilen her yolda karanlık, bilinmeyen nokta ve bir takım zorlukların olması, bu karanlıktan dolayı önümüze çıkmaktadır. Ayrıca kapıyı çalmak anlamına da gelmektedir ki kapıyı çalan başarıya[518] ulaşır.

Gece çıkıp görünen" şeklinde çevirdiğimiz "tarık", sözlükte "gece gelen, şiddetle vuran, çarpan" anlamlarına gelir.[519] Yıldızlar[520] gece görünüp onlarla yol bulunduğu için[521] gündüz de kaybolduğu için onlara "târık" denmiştir.

513 أَنَا أَطْرُقُ بَابَكَ مُنْذُ أَنْ كُنْتَ شَجَرَةً
Ben senin kapını, ağaç olduğu günden beri çalıyorum.

514 طَرَقَ زَيْدٌ أَهْلَهُ
Zeyd, geceleyin aniden ailesine geldi.

515 إِذَا لَمْ تُغَامِرْ مِنْ أَجْلِ شَيْءٍ تُحِبُّهُ فَاصْمُتْ إِذَا خَسِرْتَهُ
Önemsediğin bir şey için gerekli mücadeleyi vermediğinde onu kaybedince sızlanma!

516 كُلَّمَا زَادَتْ الصَّدَقَةُ زَادَ الرِّزْقُ
Sadaka arttıkça, rızık artar.

كُلَّمَا زَادَ الْخُشُوعُ فِي الصَّلَاةِ زَادَتْ السَّعَادَةُ
Namazda huşu (boyun eğme, gönül korkusu) arttıkça, mutluluk artar.

كُلَّمَا زَادَ بِرُّ الْوَالِدَيْنِ زَادَ التَّوْفِيقُ بِالْحَيَاةِ
Anne-babaya iyilik artıkça, hayattaki başarı artar.

517 Çoğulları: طُرُقَاتٌ veya طُرُقٌ: Bütün yollar Allah'a çıkarken İnsanın çıkmaza düşmesi zordur; rahmet oldukça geniştir.

لَا تُسَدُّ الطُّرُقُ وَعِنْدَ اللهِ الْمَخَارِجُ ، لَا تَقْلَقْ
Bütün yollar Allah'a çıkarken, çıkmaza girilmez, yollar kapanmaz, endişelenme!

مَنْ عَرَفَ الطَّرِيقَ إِلَى اللهِ فَلَا يَضِيعُ وَلَا يَضِلُّ أَيْضًا
Allah'a giden yolu bulan kimse, zayi de olmaz yolunu da kaybetmez.

518 Başarı nasıl gerçekleşir?
Geçmişi تَذَكُّرٌ tezekkür, geleceğe dair olabilecekleri تَدَبُّرٌ tedebbür, olayların sebep ve sonuçları arasında تَعَقُّلٌ teakkul, lehinde ve aleyhinde olanı تَفَقُّهٌ tefakkuh, ve en sonunda ortaya çıkan durumları تَفَكُّرٌ tefekkür etmekle olur. Kısaca başarının temelinde saklı olan eylem düşünmektir.

519 وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ Târık, 86/1
Yemin olsun göğe ve Târık'a; o, gece gelene/o, tokmak gibi vurana/o, çıkıverip de yürek hoplatan yıldıza.
Not: Bilim adamlarının **Pulsar** (pulsarlar, kalp atışları gibi muntazam ritimlerle uzaya radyo dalgaları gönderen nötron yıldızlarıdır) diye isimlendirdikleri, ismi Kur'an'da Târık yıldızı olarak geçen ve kendisine yemin edilen bir yıldızdır. Evet ismi Tarık olan bu yıldız tıpkı kapıyı çalan bir kimsenin çıkardığı ses gibi ses çıkartmaktadır. İşin en ilginç yanı ise Arapçada Târık kelimesinin kapıyı çalan manasında olmasıdır. TÂRIK, aslında tark طَرْقٌkökünden ism-i fâildir. Arapçada طَرْقٌ Tark, sesi işitilecek şekilde şiddetle vurmaya ve çarpmaya verilen isimdir. Buna göre "târık", esasen "tokmak vurur gibi şiddetle vuran ve kapıyı çalan" demektir.

520 لا تروْن النُّجُوم دُونَ الظَّلَام
Karanlık olmadan yıldızları göremezsiniz!

521 وعلاماتٍ وبالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُون Nahl, 16/16
Daha nice alâmetler (yarattı)! Onlar, yıldızla da doğru yolu bulurlar.

Tarîk طَرِيقٌ tüm zorluklara rağmen her durumda yürünen yol, ayaklarla vurularak yürünen normal yol demektir.

وَلَقَدْ اَوْحَيْنَا اِلٰى مُوسٰى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقاً فِي الْبَحْرِ يَبَساً

Mûsâ'ya, "Kullarımı (İsrailoğullarını) geceleyin (Mısır'dan) yürütüp çıkar. Yakalanmaktan korkmaksızın, endişe etmeksizin[522] onlara denizde kuru bir yol aç" diye vahyettik.[523]

Rabbimiz, onları gece[524] yürüt, yola çıkar buyuruyor ve akabinde onlara yol aç diye emretmektedir. Arapçada سَرَى يَسْرِي سِرَايَةٌ bulaşmak, karşı tarafa nüfûz etmek vb. anlamının yanında gecenin akması[525] gece yürümek anlamlarına gelmektedir. Bu kelime ifal babından ise أَسْرَى يُسْرِي إِسْرَاءً gece yürütmek[526] gece yürüyüşü[527] vb. anlamlara gelmektedir. Buradan hareketle Rabbimiz, Tâhâ, 20/77'de şöyle buyurmaktadır:

اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقاً

Kullarımı (İsrailoğullarını) geceleyin (Mısır'dan) yürüt[528]

522 Secde, 32/5 يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ اِلَى الْاَرْضِ
Allah, gökten yere kadar her işi düzenleyip yönetir.
لَا تَقْلَقْ فَاِنَّ لَكَ رَبًّا يُدَبِّرُ الْاُمُورَ
İşleri çekip çeviren ve yoluna koyan Rabbin varken endişe etme!

523 Tâhâ, 20/77

524 Müzzemmil, 73/6 اِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْئًا وَاَقْوَمُ قِيلًا
Şu bir gerçek ki, yeni bir oluşa koyulmak üzere geceleyin kalkmak, etkili olma açısından daha sağlam, şuurlu bir okuyuşa ve kavrayışa daha elverişlidir. (Gece, ruhunu dinlemen, üretici cevherini çalıştırman ve fikir dünyanı mayalaman için en müsait zamandır) Kısaca; başarının temelinde, vahyin ve sünnetin ışığında uykusuz kalan gözlerin payı büyüktür.

525 Fecr, 89/4 وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِ
Yola koyulduğu zaman (aktığı zaman) geceye yemin olsun.

526 İsrâ, 17/1 سُبْحَانَ الَّذِي اَسْرٰى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَا اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ
Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.

527 Arapçada مَشَى يَمْشِي مَشْيًا fiili, yürümek, yayan gitmek vb. anlamlara gelir. Fakat hedef değişince Mekke-i Mükerremeden Kudüs'e oradan da Sidre-i Münteha olunca, o yürüyüş İsra olur, Miraç olur ve gece yolculuğunda ışık hızında karanlıkları deler geçersin; semaları aşarsın. İyi Geceler ve İyi Uykular farkı nedir? "İyi geceler" demek, bol İsrâlı geceler demektir. İsrâ bol ise İkrâm da bol olur... "İyi Uykular" demek ise iyi istirahatler, iyi dinlenmeler demektir.

528 Tâhâ, 20/77 *Ayrıca bkz. Hûd, 11/81; Hicr 15/65; Şuarâ, 26/52; Duhân, 44/23*
"Gece yürüt" mealinde olanlar. Gece yürümek kadar düşünmek de çok önemlidir. Müzzemmil, 73/6: Şu bir gerçek ki, yeni

Bu yürüyüş gece olduğu için ifal babından gelen İsrâ[529] أسرى يُسْرِي إسْرَاءً formunun emr-i hazırı olarak أَسْرِ emrine muhatap olunduğunu ve açılacak olan yolun da gece gelmek, varmak anlamında kullanılan yol olarak فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقاً onlara denizde bir yol aç diye de devam edilmektedir.

Yol anlamına gelen Tarîk[530] طَرِيقٌ kelimesinin çoğulları طُرُقَاتٌ ve طُرُقٌ iken, inanç, yöntem, yol, metod, üslup, mezhep, yön[531] gidilen yol, çare, takip edilen yöntem, prosedür, vasıta, öğreti, yordam, doktrin, teknik, okul, işlem, ekol, ilerleme, gidiş, seyir, bağlılık, davranış, davranış şekli, adap, aracı, sistem, usûl, tarz, biçim, mod vb. anlamlara gelen طَرِيقَةٌ Tarîkatun[532] kelimesinin çoğulu ise طَرَائِقُ Tarâikun[533] ve طُرُقٌ şeklindedir.

Sebîl: سَبِيلٌ Engebesiz, kolayca yürünen ve hayra götüren dosdoğru yol, işlek yol demektir. Bu kelimenin çoğulu سُبُلٌ şeklinde gelir ve dosdoğru yolda olmak demektir.

وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَاراً وَسُبُلاً لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağlar; yolunuzu bulmanız için de nehirler, yollar ve nice işaretler meydana getirdi.[534]

bir oluşa koyulmak üzere geceleyin kalkmak, etkili olma açısından daha sağlam, şuurlu bir okuyuşa ve kavrayışa daha elverişlidir. (Gece, ruhunu dinlemen, üretici cevherini çalıştırman ve fikir dünyanı mayalaman için en müsait zamandır)

529 İsrâ demek sirayet demektir, yürüdüğün yoldaki her şey sana bulaşır, sana yapışır, bir daha senden ayrılmaz.

530 Nisâ, 4/168; Nisâ, 4/169; Tâhâ, 20/77; Ahkâf, 46/30

531 Arapçada;
Cihetun جِهَةٌ : Fiziki yön, taraf, istikâmet
Sılatun صِلَةٌ : Kalbî yön, taraf, istikâmet
Dâü's-sıla دَاءُ الصِّلَةِ: Sıla hastalığı, memleket hasreti, yurdunu özlemek demektir. Arapçada "hastalık" ve sıla "ulaşma, kalben ulaşmak " demektir. Sıla صِلَةٌ sevenler arası bağ demektir. Kökünden, aslından ve doğasından kopan her canlı dâü's-sılaya tutulur. Ayrıca Sıla kökünden gelen Vuslat وَصْلَةٌ ise kavuşmak demektir, kalple kavuşmak demektir.
Arapçada İttisal اِتِّصَالٌ kelimesi, telefon vb. iletişim cihazlarıyla bağlanmak ve kavuşmak iken, Vuslat وَصْلَةٌ ise kalple ve temiz bir gönülle bağ kurmak ve her zaman iletişimde kalmak demektir.
Arapçada bağ ve bağlantı çeşitleri nedir?
Sıla صِلَةٌ : Sevenler arası bağ
Salât صَلَاةٌ : Kulun Allah ile bağı
Salavât صَلَوَاتٌ : Ümmetin Peygamberi ile bağı
Salâ صَلَاءٌ : Ümmetin fertleri arasındaki birlik ve beraberlik bağı

532 Tâhâ, 20/63; Tâhâ, 20/104; Cin, 72/16

533 وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ Mûminûn, 23/17
Andolsun ki, biz sizin üzerinizde yedi tabaka veya yedi yol veya yedi sistem, yedi yörünge yarattık. *Ayrıca bkz. Cin, 72/11*

534 Nahl, 16/15

Yukarıda değindiğimiz Tarîk kelimesi, haktan sapmış, yanlışa saplanmış yol olabilir fakat Sebîl سَبِيلٌ kelimesi, hak yol, her zaman doğruya götüren yol demektir. Bu yolda olanlara Rabbimizin yardımı da kaçınılmazdır.[535]

Rabbimize izafe edilen yol Tarîk[536] değil Sırât[537] değil Sebildir.

اُدْعُ اِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ

(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır.[538]

Bu kelime ile tamlama halinde kullanılan اِبْنُ السَّبِيلِ ise yolun çocuğu, yolda kalmış demektir.

وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ

Yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene...[539]

Sırât[540] صِرَاطٌ Dengeli bir biçimde yürünen yol, işlek, açık, büyük ve sağlam yol ve yön demektir.

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

Ey Rabb'imiz! Bizi, insanın doğal yapısıyla; duyguları, eğilimleri ve ihtiyaçlarıyla birebir örtüşen, varlık kanunlarıyla tam bir uyum ve âhenk içinde olan o dosdoğru yola, insanlığı hem dünyada, hem de âhirette mutluluğa ulaştıracak o apaydınlık yola, yani İslâm yoluna ilet.[541]

535 Abese, 80/20 ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ
Sonra ona tüm yönleriyle hayatı, tüm yolları kolaylaştırdı.

536 Bu yol, iyi veya kötü olabilir ve insanlar için kullanılır.

537 Bu yol, insan için tamamen açık, düz ve zahmetsiz yoldur.

538 Nahl, 16/125: Allah yolu tamlaması için. *Ayrıca bkz. Bakara, 2/154; Bakara, 2/195; Bakara, 2/217; Âl-i İmrân, 3/167; Nisâ, 4/74; Enfâl, 8/72; Tevbe, 9/19; Hac, 22/58*

539 Bakara, 2/177 Ayrıca bkz. Bakara, 2/215; Nisâ, 4/36; Tevbe, 9/60; İsrâ, 17/26; Rûm, 30/38; Haşr, 59/7

540 Not: Normalde sözlüklerde sırat kelimesinin çoğulu olarak صُرُطٌ ve أَصْرِطَةٌ şeklinde geçer fakat bu Sırat kelimesinin çoğulu yoktur diye yorumlanmasının sebebinin, Sırât-ı Müstekîm ile sıfatlandığından dolayı çoğulu yok denilmiştir diye yorumlanmıştır; zira doğru yol bir tanedir!
Bu صِرَاطٌ kelimesi سِرَاطٌ şeklinde de okunmuştur. Anlamı, gidenin, kendisini yuttuğu veya kendisinin gidenini yuttuğu tasavvur edilen/düşünülen yola سِرَاطٌ denir.

541 Fâtiha, 1/6: Namaz'da her rekatta; اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ
"Allah'ım, bizi dosdoğru yola ilet" âyet-i kerimesini okuruz. Hedef ve gayenin ne olduğunu biliyoruz fakat bazı zamanlar hedefe ulaşma yöntemlerinde hata yapabilme riskine karşın bu duayı okuyoruz.

وَاَنِ اعْبُدُونِي هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

Bana kulluk edin.[542] İşte bu, sırat-ı müstakimdir.[543]

وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ

İşte bu, benim dosdoğru yolumdur. Artık ona uyun.[544]

غَشِيَ Rastgele (ansızın) gelmek

Arapçada غَشِيَ يَغْشَى غَشْيًا bürümek, kaplamak, gece karanlığı çökmek vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiilin bürümek, kaplamak vb. anlamından dolayı aynı kökten türeyen غِشَاوَةٌ kelimesi, perde[545] anlamına da gelmektedir.

وَعَلٰى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ

Gözlerinin üzerinde de hakkı görmelerine engel mânevî bir perde bulunmaktadır.[546]

Bizler gece karanlığını beklemeyiz, karanlık belirli sistem içerisinde gündüz ile birbirini takip eder. Bu da bizim için gecenin beklemediğimiz halde baskın olarak gelmesidir.

542 Arapçada;
İbâdet عَبَدَ يَعْبُدُ عِبَادَةٌ : Boyun eğmek, kulluk etmek vb. anlamlara gelmektedir. Bu'd بَعُدَ يَبْعُدُ بُعْدٌ Uzaklaşmak, uzak olmak vb. manalar içerir.
Aralarında bir harfin yer değiştirmesiyle anlam da kökten değişmektedir. İbâdet'e devam eden, uzak olmaz, uzaklaşmaz; hem yakındır hem de yakîn'e yakındır. **Peki Yakîn nedir?**

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ Hicr, 15/99

Sana yakîn (yani ölüm) gelinceye kadar Rabbine kulluk ve ibadet et! Ömür boyu kulluğun tarifi budur.
Yakîn يَقِينٌ : Geleceği kesin olarak bilinen şeyden dolayı, nefsin sâkinleşmesi ve göğsün rahatlaması demektir.

543 Yâsîn, 36/61; Sırat kelimesi için ayrıca bkz. Bakara, 2/142; Âl-i İmrân, 3/51; Nisâ, 4/68; Mâide, 5/16; En'âm, 6/39; A'râf, 7/16; Yûnus, 10/25; İbrahim, 14/1; Nahl, 16/76; Meryem, 19/43; Hac, 22/24

544 En'âm, 6/153. Rabbimizin, benim yolum diyerek Zâtına izafe ettiği yol, Sırat-ı Müstakimdir.

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ Fâtiha, 1/6

Allah'ım, bizi dosdoğru yola ilet. (Namaz'da her rekatta, "Allah'ım, bizi dosdoğru yola ilet" Fâtiha, 6 âyet-i kerimesini okuruz. Hedef ve gayenin ne olduğunu biliyoruz fakat bazı zamanlar hedefe ulaşma yöntemlerinde hata yapabilme riskine karşın bu duayı okuyoruz)

لَا تَهْتَمَّ بِأَنْ يَظْهَرَ ظِلُّكَ لِلنَّاسِ عِوَجًا مَا دُمْتَ تَمْشِي مُسْتَقِيمًا

Sen doğru yürüdükten sonra, gölgenin insanlara eğri görünmesiyle ilgilenme, önemseme!
Tıp kitaplarında yazmaz ama sizi bilerek üzen ve yoran kişilerle iletişimi kesmeniz de ömrü uzatır.

Dr. Nowzaradan

545 Kişinin hakikati görmesine engel olan manevî perde.

546 Bakara, 2/7.

وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهِ غِشَاوَةً Câsiye, 45/23

Gözüne üzerine perde çektiği kimseyi (görmedin mi?)

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰى

Yemin[547] olsun bürüyüp örttüğü zaman geceye.[548]

Bu غَشِيَ fiili de gece ansızın gelmek anlamına gelmektedir.

فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُوْدِهٖ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ

Derken Fir'avun ordusuyla onların peşine düştü (ve onlar da açılan yoldan denize girdiler). Bunun üzerine denizden onları kaplayan şey, kaplayıverdi (de hepsi boğulup helâk oldular).[549]

Aynı kökten gelen غَاشِيَةٌ kelimesi ise gerçekliği inkar edilemeyecek hakikatin her yeri kaplaması ve kapsaması demektir. هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ Ey dünya hayatının zevk ve sefahatine dalıp Rabbini ve O'nun mesajını unutan insan;[550] kâinatı sarıp paramparça edecek olan o kapsamlı Felaketin, Kıyametin haberi sana[551] ulaşmadı mı?[552]

Bu غَشِيَ يَغْشٰى غَشْيًا fiilin meçhul hali ile insanın aniden yaşadığı şok karşısında kullanılan fiil-i mazî formunda عَلٰى harfi cerri ile "bayıldı, kendinden geçti" fiili-i muzâri formunda ise يُغْشٰى عَلٰى kendinden geçiyor/bayılıyor şeklinde kullanılmaktadır. Fiilin kök anlamına baktığımızda baygınlık ve kendinden geçme hali, o kişiye aniden geliyor, beklemediği anda oluyor anlamını da pekala görebilmekteyiz.

547 Rabbimiz, Kur'an-ı Kerim'de bir çok şeye yemin etmiştir fakat konu kullarının rızkı olduğunda zatına yemin etmiştir.
فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ اِنَّهٗ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا اَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ
Göğün ve yerin Rabbine yemin olsun ki o rızık ve size verilen söz, sizin aranızda konuşmanız kadar gerçektir. Zâriyat, 51/23

548 Leyl, 92/1

549 Tâhâ, 20/78

550 İnsan deyip geçme! Çünkü İnsan;
- Yaratılışı ile "Beşer"
- Karakteri ile "Şahsiyet"
- İbadeti ve İtaati ile "Kul"
- Tavır ve tutumları ile "Ferd"
- Mücadelesi ve gayreti ile "Nefer"
- Ölümü tadacak olması ile "Nefis" ismini almaktadır.

551 Burada hitap Allah Rasûlüne (s.a.v.) olmakla beraber hedef kitle tüm insanlıktır! Not: Her dilde olduğu gibi Arapçada da bazı özel ifadeler vardır. Bu özel ifadelerden bir tanesi de **İltifat sanatıdır.** Bu sanatın amacı konuşurken tekrarlardan kaçınmak ve dinleyicinin zihnini canlı tutmaktır. İltifat sanatı genelde konuşurken bir zamirden başka bir zamire atlamak şeklinde olur.
وَمَا لِيَ لَا اَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ
Bana ne oluyor da beni yaratana kulluk etmiyorum! Zaten onun huzuruna çıkarılacaksınız. Yasın 36/22
Burada iltifat olmasaydı cümlenin şöyle gelmesi gerekirdi: Size ne oluyor da sizi yaratana kulluk etmiyorsunuz. Zaten onun huzuruna çıkarılacaksınız. Kur'an-ı Kerim'de buna benzer daha çok sayıda örnekler bulunmaktadır. Bu iltifat sanatı, sadece Kur'an-ı Kerim'de değil günlük hayatta da Araplar tarafından çok sık kullanılmaktadır.

552 Gaşiye, 88/1

كَالَّذِي يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْت

Üzerine ölüm baygınlığı çökmüş/sarmış kimse gibi[553]

وَرَدَ Sözü edilerek gelmek, su bulma arzusuyla gelmek

Arapçada وَرَدَ يَرِدُ وُرُودٌ sözü edilmek, sulanma ve su arama amacıyla gelmek, konusu geçmek, görünmek, kitap[554] vb. yerde bulunmak anlamlarına gelmektedir. Bu kökten gelen وُرُودٌ ise suyu aramak demektir.[555] Suyu arama hedef ve amacıyla gelmek demektir.[556] Bu fiilden türeyen ism-i fail[557] formunda gelen ve günlük dilde de kullanılan كُلُّ شَيْءٍ وَارِدٌ cümlesi ile de daha önce şartları ve durumları gözden geçirilen olaylara bakarak "Her şey olabilir" anlamını elde etmekteyiz. Bunun yanında mümkün olamaz, söz konusu değil/olamaz[558] anlamına da gelmektedir. İsm-i fâil formunda وَارِدٌ sucu/su görevlisi anlamına da gelmektedir.[559] Bu açıdan fiil, bir şeyin sözü edilerek gelmek, hazır olmak anlamlarında kullanılmaktadır. Yine ism-i fail formunda tekili وَارِدٌ çoğulu ise وَارِدَاتٌ ithal[560] edilen ürünlerin tümüne verilen toplu isimdir. Gelen kutusuna عُلْبَةُ الْوَارِد ismi verilir. Arapçada şah damarı da وَرِيدٌ Verîd[561] demek olup aynı şekilde وَرَدَ يَرِدُ fiili ile aynı kökten gelmektedir.

553 Ahzab, 33/19.
يَنظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ Muhammed, 47/20
Ölüm korkusuyla bayılmış kimselerin bakışları gibi, sana bakıyorlar.

554 اَلْكِتَابُ أَوْفَى صَدِيقٍ لِلإِنْسَانِ ؛ لاَ يَغْدِرُ وَلاَ يَخْدَعُ
Kitap, insanın en sadık dostudur; aldatmaz ve kandırmaz.
اَلْكُتُبُ أَثْقَلُ مِنَ الأَشْجَارِ
Kitaplar, ağaçlardan ağırdır!

555 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, ورد v-r-d md.

556 وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ Kasas, 28/23
Mûsâ, Medyen suyuna vardığında/geldiğinde.

557 Arapçada Fiili Muzâri'de süreklilik (kesintisiz) anlamı varken İsm-i Fâil'de teceddüt (yenilenme) anlamı vardır. Araf, 7/196
وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ
Allah, iyileri koruyup kollar. Burada fiili muzâri kullanılmasında, yardım ve korumanın sürekli olacağı anlamı vardır.

558 اِتِّحَادُنَا مَعَهُمْ غَيْرُ وَارِد
Onlarla birlikle olmamız mümkün değildir/söz konusu olamaz.

559 وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ Yusuf, 12/19
Kafile, su görevlisini kuyuya gönderdiler. Su görevlisi, kuyunun başına gelip kovasını sarkıttı/daldırdı.

560 İthal etmek ise istifal babından يَسْتَوْرِدُ اِسْتِيرَادٌ formunda, tef'il babında ise تَوْرِيدٌ tedarik etmek, sağlamak demektir. İhraç edilen ürünlere de صَادِرَاتٌ denilir. تَصْدِيرٌ ise ürün ihraç etmek demektir.

561 وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ Kaf, 50/16
Biz insana şah damarından daha yakınız. Şah damarı: Sağ ve solda olmak üzere iki tâne olan, aort yayından ayrıldıktan sonra boyundan geçerek beyne doğru çıkan büyük atardamarlara verilen isimdir. Şah damarı, hayat demek olup biz insanlara en yakın olan damardır. Rabbimiz, âyet-i kerimede "Biz o insana canından bile daha yakınız" buyurarak bize en yakın olan şah damarımızdan bile yakın olduğunu beyan etmiştir. Fakat sen hâlâ dert yanacak yakınım yok diye yakınıyorsun Ey Beşer!

Bu وَرَدَ يَرِدُ وُرُودٌ fiili ifal babında[562] sözünü etmek, bahsetmek, bir konuyu/metni sunmak, sulamaya götürmek vb. anlamların yanında diğer anlamı da sevk etmek, sürüklemek vb. anlamı olduğunu görebilmekteyiz.

يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ

(Firavun ki) O, kıyamet günü kavminin önüne geçecek, böylece onları ateşe götürüp sürükleyecektir. Böylece varacakları yer, ne kötü bir yerdir.[563]

Gül[564] demek olan وَرْدٌ kelimesi de bu kökten gelmekte olup her yıl meyvelerden önce açarak suya en önce gitmesi, adı her ortamda ve her durumda çokça zikredilmesi, kendisinin su gibi rahatlık ve huzur vermesinden dolayı manevî suyu kendisinde barındırdığı için bu isimle anıldığı kanaatindeyiz.

Buradan hareketle; Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) herhangi bir konuya dair açıklama[565] yapmasına veya bir davranışta bulunmasına vesile olan özel sebeplere Esbâbü vürûdi'l-hadîs denilmiştir. Allah Rasûlü (s.a.v.) bir konuda gerekli izahat ve açıklamayı yaparak kurumuş fikirleri sulayarak zihinlerde gül açmasına

Arapçada وَرْدٌ Gül demektir. Gülün değeri, insan için en önemli ve hayâtî bir şey olan ve aynı kökten şah damarı anlamına gelen حَبْلُ الْوَرِيد tamlamasından gelir. Çünkü; Allah, bize ondan da yakındır. وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ Kāf, 50/16 Biz insana şah damarından daha yakınız.

562 İfal Babı Formunda: أَوْرَدَ يُورِدُ إِيرَادٌ

563 Hûd, 11/98

564 فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ Rahmân, 55/37 Gök yarılıp kızarmış yağ gibi, kırmızı bir güle dönüştüğü zaman öyle korkunç bir hal alacak ki, hayal bile edemezsiniz!
Arapçada Verd وَرْدٌ Gül demek olup ayrıca bu kelime su bulma isteğinde olmak demektir. Gül, diğer çiçekler arasında suya en hızlı ulaşan ve ona en çok muhtaç olan çiçektir. Önemli olan, gülü solmadan sulamaktır.
Aynı kökten Vird وِرْدٌ ise Zikir demek olup ruhu sulamaktır.

565 Şerh شَرْحٌ kelamda, (Arapçada Şerh شَرْحٌ kelamı kapalı, anlaşılması zor olan durumdan çıkarmak olup تَفْصِيلٌ Tafsîl ise kelamın yani cümlenin içerdiği unsurları ayrıntılı olarak belirtmektir.

الٓرٰ كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ Hûd, 11/1

Bu Kur'an; âyetleri, hüküm ve hikmet sahibi (bulunan ve her şeyden) hakkıyla haberdar olan Allah tarafından muhkem (eksiksiz, sağlam ve açık) kılınmıştır) Teşrîh تَشْرِيحٌ bedende, İnşirâh إِنْشِرَاحٌ ise yürekte olur. Yani Arapçada Şerh شَرْحٌ kelamın, Teşrîh تَشْرِيحٌ bedenin, İnşirâh إِنْشِرَاحٌ ise yüreğin otopsi yapılması demektir. Arapçada Yürek Genişliği anlamına gelen İnşirâh إِنْشِرَاحٌ anı, derdini kimseye açamayıp sadece Allah'a arz ettiğin anda yaşanılan bir andır. Duhâ gibi İnşirâh sûresi de tebliğin başlarında Efendimizin (s.a.v.) mâruz kaldığı sıkıntılar karşısında tesellî amacıyla nâzil olmuştur. Arapçada Şerh شَرْحٌ ile Haşr حَشْرٌ kelimeleri aynı harflerden oluşmaktadır.
Şerh شَرْحٌ : Kelamdaki kapalılığı açıklama eylemi ve girişimidir.
Haşr حَشْرٌ : Amellerin sonuçlarının açıklaması için toplanmak demektir.

vesile olmuştur. Esbab-ı Nüzul[566] ise "Nüzûl sebepleri" anlamına gelen bir tabir olup Hz. Peygamber'in risâlet döneminde meydana gelen ve Kur'an-ı Kerim'in bir veya birkaç âyetinin yahut bir sûresinin inmesine yol açan olayı, durumu ya da soruyu ifade etmek üzere kullanılır.[567]

566 Nüzûl kelimesinin bir anlamı da ikramdır. نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ Fussilet, 41/32 Çok bağışlayıcı, çok merhametli olan Rabb'inizden bir karşılama ziyafeti ve sınırsız bir lütuf olarak! Yüce Rabbimiz, Peygamber Efendimizin (s.a.v.) risâlet döneminde meydana gelen olaylarda veya öğrenilmesi gereken konuları bildirilerek kulları hataya düşmeye karşı koruma ikramında bulunmasıdır.

Arapçada;

نَزَلَ مِنْ : Bir yerden/bir şeyden aşağı doğru inmek. نَزَلْنا مِنَ السَّيّارَة Arabadan indik.

نَزَلَ بِ : Bir yerde/bir kimsede misafir/konuk olarak kalmak. نَزَلَ زَيْدٌ بِفُنْدُقٍ فاخِرٍ Zeyd, lüks bir otelde konakladı/geceledi.

567 TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt, 11; syf. 360-360 Esbâb-ı nüzûl md.

ARAPÇADA VAKTİNE GÖRE UYKU TÜRLERİ NELERDİR?

اَلْحَيْلُولَةُ - اَلْقَيْلُولَةُ - اَلْعَيْلُولَةُ

Haylûle اَلْحَيْلُولَةُ

Arapçada حَالَ يَحُولُ بَيْنَ fiili, araya girmek vb. anlamlara gelmektedir. Sabah namazından[568] sonraki uykuya, rızkınla senin arana girdiği için Arapçada حَيْلُولَةٌ haylûle ismi verilmiştir. Bu araya girme eylemini aşağıdaki ayet-i kerimede görebilmekteyiz. Nitekim Beyhakî'nin rivayet[569] ettiği bir hadiste, Sabah namazından sonra uyumak rızka manidir.[570] buyurulmaktadır.

قَالَ سَاٰوِي اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللهِ
اِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ

Oğlu, "Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım" diye cevap verdi.
Nûh dedi ki: "Bugün Allah'ın hükmünden ancak O'nun esirgedikleri kurtulacaktır" derken aralarına dalga giriverdi, böylece o da boğulanlardan oldu.[571]

وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ

(Şimdi) Artık kendileriyle aşırı arzuladıkları (huzurlu ve sonsuz bir hayata ulaşmak gibi) şeyler arasına perde-engel çekilmiştir.[572]

Ayrıca حَالَ يَحُولُ دُونَ formunda gelen fiilin anlamı, engel olmak vb. manalara gelmektedir.

568 لِمَاذَا الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ؟
Namaz niçin uykudan daha hayırlıdır?
اَلنَّوْمُ اِسْتِجَابَةٌ لِنِدَاءِ النَّفْسِ
Uyku nefsin çağrısına uymaktır.
اَلصَّلَاةُ اِسْتِجَابَةٌ لِنِدَاءِ الرَّبِّ
Namaz ise Allah'ın çağrısına uymaktır.
اَلنَّوْمُ مَوْتٌ وَالصَّلَاةُ حَيَاةٌ
Uykuda ölüm, Namazda hayat vardır.
اَلنَّوْمُ رَاحَةٌ لِلْبَدَنِ وَالصَّلَاةُ رَاحَةٌ لِلرُّوحِ
Uyku bedenin, Namaz ise ruhun rahatlamasıdır.
اَلْمُؤْمِنَ وَالْكَافِرَ يَشْتَرِكَانِ فِي النَّوْمِ فَإِنَّ الصَّلَاةَ لَا يُصَلِّيهَا إِلَّا الْمُؤْمِنُ
İnanan ve inanmayan için uyku ortak bir eylem iken namazı sadece inanan kimse kılar.

569 Arapçada iki türlü sulama vardır:
Sikâyet: سَقَى يَسْقِي سِقَايَةً Dışardan sulama, fiziki sulama
إِذَا أَعْجَبَتْكَ الْوَرْدَةُ فَأَنْتَ قَاطِفُهَا أَمَّا إِذَا أَحْبَبْتَهَا فَأَنْتَ سَاقِيهَا
Gül hoşuna gittiğinde koparırsın ama onu seversen sularsın.
Rivâyet: رَوَى يَرْوِي رِوَايَةً İçerden sulama, zihinsel sulama, fikirsel sulama.
Rivâyet sağlam olmazsa, fikirdeki ve akıldaki kuruluk yok olmaz, kuru olan fikir de yeşermez ve gelişmez!

570 Beyhakî, el-âdâb, 1/276; Şarani, Levakıh-u'l-Envar, s. 295

571 Hud, 43/11 Ayrıca bkz.
وَاعْلَمُوا أَنَّ اللهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ Enfal, 8/24
Şunu iyi bilin ki, Allah, kişi ile kalbi arasına girer.

572 Sebe, 34/54

يَحُولُ الْإِرْهَابُ دُونَ الْمُسَاعَدَةِ الإِنْسَانِيَّةِ

Terör, insanî yardımı engelliyor/engellemektedir.

Hîle حِيلَةٌ de bu kökten gelmektedir. Bu hîle kelimesi, gözlerden uzak başkalarının görmesini engelleyerek herhangi bir duruma gizlice ulaşmayı hedefleyen bir şeydir.[573] Bu anlamın yanında, birilerinin kurduğu plan ve tuzakların karşısında kullanıldığında hikmet[574] içeren anlamı da bulunmaktadır.

وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ

Allah, ilâhî plân gereğince, zâlimlerin hilelerini başlarına geçirip onları cezalandırmada müthiş bir kudrete sahiptir![575]

İftial babında[576] ise ism-i fail formunda مُحْتَالٌ[577] "hilekâr, düzenbaz, dolandırıcı, üç kağıtçı vb. anlamlara gelmektedir. İstifal babı[578] ism-i fâil formunda مُسْتَحِيلٌ Müstahîl[579] kelimesi ise arada engellerin varlığından dolayı bir şeyin imkansız, olanaksız olma durumu demektir.

Son olarak; birine كَيْفَ حَالُكَ؟ "Nasılsın?" demekle aslında iç ve dış dünyanda yaşadığın değişiklikler, seninle hedeflerin ve amaçların arasında giren ve engel olan durumlar var mıdır? demek istemekteyiz. Bir bakıma hâl geçici bir durumdur;[580] insan her zaman aynı durumda ve duyguda olmayabilir.

573 Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, desise, entrika.

574 "Hikmet" kelimesi de tıpkı akıl kelimesi gibi, dilimize Arapçadan girmiştir. Kök harfleri "H-K-M"dir. Bu kök, etimolojik olarak bu fiilin aslı, bir şeyi ıslah etmek için bir tür alıkoymak/engellemek, devenin dizginlerini tutmak, taşkınlığına mani olmak vb. anlamdadır. Buradan anlaşılıyor ki bu حَكَمَ fiilinin kök anlamı kısaca "engel olmak" demektir.

Arapçada Konuşma Çeşitleri

- Gözle konuşmak: İmâ إِيمَاءٌ - Göz vardır, söz anlatır; söz vardır göz ağlatır. Gözleriyle söz anlatanlar, sözleriyle göz ağlatanlardır.
- Fikirle konuşmak: Münâzara مُنَاظَرَةٌ
- Nefisle konuşmak: Münâkaşa مُنَاقَشَةٌ
- Kalple konuşmak: Samîmiyet صَمِيمِيَّةٌ
- Gönülle konuşmak: Mahabbet مَحَبَّةٌ
- Duyguyla konuşmak: His حِسٌّ
- Dil ile konuşmak: Kelâm كَلَامٌ
- Yürekle konuşmak: Sıdk صِدْقٌ
- Anlayarak konuşmak: Nutuk نُطْقٌ
- Tüm benlikle konuşmak: Zikir ذِكْرٌ
- Tüm benlikle konuşmak: Hikmet حِكْمَةٌ

575 Ra'd, 13/13

576 İftial Babı: اِحْتَالَ يَحْتَالُ اِحْتِيَالٌ

577 Bu kelime, bu babın ism-i fail ve ism-i meful formunda da aynı şekilde gelmektedir. Yani ortada bir tuzak ve plan varsa bundan kimin zarar gördüğü önemli değildir; kesinlikle bu zarar iki tarafı da kapsayacaktır.

578 İstifal Babı: اِسْتَحَالَ يَسْتَحِيلُ اِسْتِحَالٌ

579 قُلْ لِأُمْنِيَّاتِكَ الْمُسْتَحِيلَةِ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ

Bu hayattaki imkansız isteklerine söyle!

وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِراً Kehf, 18/45

Hiç kuşkusuz Rabbimin gücü, her şeye yeter. Ayrıca Arapçada bir işin imkansız olduğunu ifade etmek için; بَيْضَةُ الدِّيكِ Horozun Yumurtası deyimi, أَمْرٌ مُسْتَحِيلٌ yani İmkansız İş demektir. Arapçada imkansız bir işi anlatmak için deyim olarak Horoz yumurtası deyimi kullanılır. Biz ise Türkçemizde *"balık kavağa çıkınca"* deyimini bu anlamda kullanırız. Hiçbir zaman gerçekleşmeyecek olan, gerçekleşmesi mümkün olmayan işleri anlatmak için kullanmaktayız.

580 Hâl, dönüşümün ve geçiciliğin kendisidir fakat geçici olmayan tek Hâl şudur:

وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ Enfâl, 8/24

İyi bilin ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer ve onu, itaatkârlığı sayesinde günaha düşmekten koruyup iyiliklere yönlendirir.

Arapçada "Ahbâp" ile "Ahvâl" aynı çoğul kalıbından gelip cem-i kıllettir. (azlık çoğulu: sayıları üçten dokuza kadar olan varlıklara delâlet eden çoğuldur)

Ahbâp da sınırlıdır Ahvâl de...

Ahbâp أَحْبَابٌ Ahvâl أَحْوَالٌ sorandır, geri kalanlar tanıdık...

Kaylûle اَلْقَيْلُولَةُ

Arapçada fiillerin hangi babtan geldiğini bilmek hayatî önem taşımaktadır. Fiilin çekildiği ve kullanıldığı bab bilinmediğinde mana verirken isabetli tercüme ve yorumlamalar yapmak mümkün değildir. Buradan hareketle قَالَ يَقُولُ قَوْلٌ ecvef fiili,[581] sülâsî mücerred 1.babtan, "söylemek, demek, söz etmek, dile getirmek" vb. anlamlara gelen fiil iken, bu fiile şekil olarak benzeyen قَالَ يَقِيلُ قَيْلًا ، قَيْلُولَةٌ fiili, 2. babtan "öğle uykusuna yatmak, öğle istirahati yapmak" vb. anlamlara gelmektedir.

اَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَاَحْسَنُ مَقِيلًا

O gün, cennet halkının kalacakları yer daha hayırlı,
dinlenecekleri yer çok daha güzeldir.[582]

Bu konuda hadis-i şerifte, "Gündüz orucu için sahur yemeğinden, gece namazı için de öğle uykusundan (kaylûle) yararlanın[583] buyurmaktadır.

وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا اَوْ هُمْ قَائِلُونَ

Nice ülkeler var ki onları helâk ettik. Azabımız onlara geceleyin yahut gündüz istirahat ederlerken geliverdi.[584] Ayet-i kerimeden de anlıyoruz ki قَائِلُونَ kelimesinin öğle vakti dinlenme anlamına geldiğini görebilmekteyiz.

Bu قَالَ يَقِيلُ قَيْلًا ، قَيْلُولَةٌ fiili, ifal babında[585] ise İkâle إِقَالَةٌ formunda olup manası, sözlükte ikâle "bir şeyi gidermek, ortadan kaldırmak" anlamına gelir. Bir satım akdinin,[586] ahid (söz) veya biatın (anlaşma/kabul) taraflarca bozulması bağlamında kullanılan kelime, fıkıh literatüründe bağlayıcı ve feshi kabil bir akdin tarafların karşılıklı rızâsıyla ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir.[587]

581 Üç harfinden orta harfinde illet harfi olan fiil

582 Furkân, 25/24 Not: Bu ayette geçen مَقِيلًا sözcüğü öğle vaktinde uyudum anlamına gelen قِلْتُ fiilinin ism-i mekan formudur.

583 İbni Mâce, Sıyâm 23; Hâkim, Müstedrek, I, 425

584 Araf, 7/4

585 İfal Babı:أَقَالَ يُقِيلُ إِقَالَةٌ

586 Akit: Sözleşme, anlaşma

587 TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt, 22; syf. 14-16 İkâle. md. Ayrıca İkale sözleşmesi, "bozma sözleşmesi" Meri (yürürlükte olan) Hukuk alanında da kullanılan bir terimdir.

أَقَالَ زَيْدٌ الْعَقْدَ

Zeyd, anlaşmayı bozdu/iptal etti.

Aylûle اَلْعَيْلُولَةُ

Arapçada عَالَ يَعِيلُ عَيْلَةٌ fiili, fakir olmak, yoksul olmak,[588] maddi imkansızlık içerisine düşmek vb. anlamlara gelmektedir. Bu kökten gelen ism-i fâil formundaki عَائِلٌ kelimesi, fakir, ihtiyaç[589] sahibi kimse demektir.

وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنٰى

Seni ihtiyaç içinde bulup da, gerek helâl kazanç imkânları sağlayarak, gerekse gönlünü zenginleştirerek, başkalarına muhtaç olmaktan kurtarmadı mı?[590]

Bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Kim ikindiden sonra uyur da aklına bir noksanlık arız olursa, ancak kendini kınasın.[591] Ancak bu rivayet, meşhur hadis kaynaklarında yer almamaktadır. Bazı adap ve mev'iza kitaplarında da ikindiden sonra uyumanın hoş bir tutum olmadığı ifade edilir. Bu vakitten sonra (ikindi namazından sonra) uyumaktır; beden ve ruh sağlığına zararlı olduğu ifade edilmektedir.

Ecvef fiil[592] (orta harfi illetli) olan عَالَ يَعِيلُ kökü ile zaman zaman lafızları birbirine yakın olarak sanıldığı için karıştırılan muzâaf (son iki harfi aynı olup ikinci harfle üçüncü harf bir harf şeklinde yazılarak şeddelenen fiil) fiil olan عَلَّ يَعُلُّ عِلَّةٌ fiili, sülâsî mücerret 1. babtan bir kimseyi hasta etmek vb. anlamlara gelirken yine sülâsî mücerret 2. babtan عَلَّ يَعِلُّ olup bir kimsenin hasta olması vb. anlamlara gelmektedir.

588 Yoksulluk çok şey ister, açgözlülük ise her şeyi... *Publilius Syrus*
Aç olan kimse kazanır ama açgözlü insan her zaman kaybeder, hiçbir şey kazanamaz.

589 Arapçada muhtaç مُحْتَاجٌ kelimesi, ifti'al babından olup "hem ihtiyaç duyan (ism-i fâil) hem de ihtiyaç duyulan (ism-i mef'ul) anlamına gelmektedir. Fiilin yapısı itibariyle bu fark görünmese de;
رَبِّ اِنِّي لِمَا اَنْزَلْتَ اِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ
"Yâ Rabbi, Senin indireceğin her hayra muhtacım" Kasas, 28/24

590 Duhâ, 93/8

591 Keşfu'l Hafâ, Aclûnî, II, 284; Müsnedü Ebî Ya'la, VIII, 316

592 Ecvef deyip geçme, ibret almaya odaklan!
Ecvef fiildeki illet harfi gibi ol! قَالَ
Mazide gizlen; geçmişi unut! قُلْتُ
Muzâride ortaya çık; bundan sonraki hedeflerine kilitlen! أَقُولُ
İsm-i tefdilde görünür ol; üstünlüklerini gizleme ve başkalarını da takdir et!

ARAPÇADA VAKİTLER

- يَوْمٌ - نَهَارٌ - أَمْسِ - اَلْبَارِحَةُ - اَلْأَمْسِ - لَيْلٌ

Bizler ara ara zamanları ve vakitleri birbirine karıştırabiliyoruz. Bu konuya dikkat çekmek için kitabımızda bu konuya da yer vermek istedik. Arapçada genel anlamla gün anlamına gelen kelime yevm[593] يَوْمٌ (gün)[594] olup çoğulu ise أَيَّامٌ (günler) formunda kullanılmaktadır. Bu يَوْمٌ kelimesinin El Takısı almış hali, اَلْيَوْمَ ise Bugün[595] demektir. "Bugün" demekle hem içerisinde bulunulan gün[596] ifade edilirken hem de daha önce haberi verilen günün vakti ve zamanı geldiğinde kendisinden bahsedilen gün[597] anlamına gelmektedir.

593 Müzzemmil, 73/17 فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا

Ayetleri görmezlikten gelirseniz, çocukları bile ihtiyarlatan bir günde kendinizi nasıl koruyacaksınız?

Görüldüğü üzere burada يَوْمٌ kelimesi sıfat olmakla genel anlamda gün anlamında kullanılmıştır. *Ayrıca bkz. Bakara, 2/48; Bakara, 2/123*

Bu يَوْمٌ kelimesi, izafet olmakla da genel olarak gün anlamını koruyarak izafe olduğu kelime ile bütünlük arz eder.

Fâtiha, 1/4 مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

O, Hesap Günü'nün sahibidir. *Ayrıca bkz. Bakara, 2/85; Bakara, 2/113*

İhtiyarlatan âyet-i kerime:

Hûd, 11/112 فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ

Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol.

Resûl-i Ekrem bu âyet-i kerîmeye işâretle:

شَيَّبَتْنِي سُورَةُ هُودٍ

"Beni Hûd Sûresi ihtiyarlattı..."

buyurmuştur. Tirmizî, 3297

594 Bu kelime, güneşin doğması ile batması arasındaki süre veya herhangi bir süre dikkate alınmaksızın kendisinden zamansal açıdan büyük olan vakit dilimlerinin (hafta, ay, yıl, asır) 24 saate bölünmüş bir zaman dilimi anlamında kullanılmaktadır.

595 Mâide, 5/3 اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا

Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı seçtim.

596 تَكَلَّمْتُ مَعَ أَخِيكَ اَلْيَوْمَ

Bugün kardeşinle konuştum.

تَكَلَّمَ مَعَ : Bir kimseyle konuşmak.

تَكَلَّمْتُ مَعَ صَدِيقِي حَوْلَ سَيَّارَتِهِ

Arkadaşımda arabası hakkında konuştum. Harf-i cersiz de kullanılmakta olup تَكَلَّمْتُ أَحْمَدَ Ahmet ile konuştum şeklinde de kullanım söz konusudur.

تَكَلَّمَ فِي : Bir konuda konuşmak, o konuyu anlatmak, ondan bahsetmek. Ayrıca تَكَلَّمَ fiili عَنْ ve عَلَى harf-i cerleri ile de aynı anlamda kullanılmaktadır.

هُوَ يَتَكَلَّمُ فِي اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ

O, Arapça hakkında konuşuyor.

597 Tahrîm, 66/7 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

Ey inkâr edenler! Bugün özür dilemeyin! Siz ancak yapmakta olduklarınızın karşılığını görüyorsunuz.

Genel Anlamda Gündüz: نَهَارٌ olup çoğulu نُهْرٌ ve أَنْهُرٌ formundadır.

Arapçada نَهْرٌ Nehir,[598] kaynayan suyun aktığı yerdir.[599]

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ

Dürüst ve erdemlice bir hayat sürerek kötülüklerden sakınanlara gelince, onlar da cennet bahçelerinde[600] ırmaklar arasında sonsuz mutluluğu tadacaklar.[601]

Gündüz anlamına gelen نَهَارٌ kelimesi de akan nehrin/ırmağın genişliğinden kinaye edilerek isimlendirilmiştir. Ayrıca Nehir نَهْرٌ nasıl kaynıyorsa, gündüz olan نَهَارٌ Nehâr da insanların kaynayarak işiyle ve meşguliyetiyle dolu olarak geçirdikleri vaktin adıdır.[602]

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُوراً

O, öğüt almak isteyen ve çok şükredici olmayı dileyen kimseler için geceyi ve gündüzü birbiri ardınca getirendir.[603]

Bu نَهْرٌ kelimesi نَهَرَ يَنْهَرُ نَهْرًا fiilinden gelmekte olup bu kök fiilin anlamı, azarlayarak nehir gibi plansız çıkışmak, nehir gibi sonu gelmeyen azarlama moduna bürünmek vb. anlamlara gelir.

598 Nehir: Genellikle denizlere, göllere ya da bir başka büyük akarsuya dökülen, özellikle genişliği ve taşıdığı su miktarı bakımından büyük akarsulara verilen genel isimdir.

599 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, نهر n-h-r md.

600 Arapçada;
Bahçede çit varsa حَدِيقَةٌ denilir, çoğulu حَدَائِقُ formundadır. Ayrıca bu bahçe arazinin sulanan ve meyve, sebze vs. ekilen alanıdır. Arapçada حَدَقَةٌ göz bebeği demek olup fizikî şekli olarak bu alanın içinde su bulunması nedeniyle, göz bebeğine de benzetilerek حَدِيقَةٌ denildiği aktarılmaktadır.
Bahçede çit yoksa بُسْتَانٌ denilir, çoğulu بَسَاتِينُ formundadır. Çit ise سُورٌ demek olup çoğulları سُوَرٌ ve أَسْوَارٌ formunda gelir. Aynı kökten gelen سِوَارٌ kelimesi, "bilezik, halka ve halhal demek olup çoğulları أَسْوِرَةٌ ve أَسَاوِرُ şeklindedir. أَسَاوِرُ kelimesi için bkz. Kehf, 18/31; Hac, 22/23; Fâtır, 35/33; İnsan, 76/21; أَسْوِرَةٌ için bkz. Zuhruf, 43/53

601 Kamer, 54/54 *Ayrıca bkz.; Mâide, 5/119; Nahl, 16/15; Kehf, 18/33; Nûh, 71/12*

602 Nehr نَهْرٌ kelimesinin bir anlamı da genişliktir. Bu genişlik anlamı ile gündüz genişliğinde (nehâr نَهَارٌ) çalışan kimse, evinin rızkını temin etmektedir.
إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحاً طَوِيلاً Müzzemmil, 73/7
Gündüz, senin için uzun bir meşgûliyet vardır. Müzzemmil, 7 Arapçada سَبْح yüzmek demektir. Gündüz demek olan Nehâr نَهَارٌ ise sürekli bir akış halinde olan Nehir نَهْرٌ ile aynı kökten gelir. Meşgûliyeti olan zihin, yosun tutmaz!
Meşgûliyetin Önemi nedir?
Kur'an-ı Kerim'de amel, birçok yerde geçmesine karşın, meşgûliyet anlamına gelen Şuğl kelimesi isim olarak 1 defa zikredilmiştir.
إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ Yasin, 36/55
O gün cennet halkı bir uğraş içinde eğlenip ferahlamaktadır.

603 Furkân, 25/62 *Ayrıca bkz. Bakara, 2/164; Bakara, 2/274; Âl-i İmrân, 3/27; Yûnus, 10/6; Hûd, 11/114; Ra'd, 13/10; İbrahim, 14/33; Enbiyâ, 21/20*

إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَا اَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَّا اُفٍّ
وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلاً كَرِيماً

Şayet onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlılığa ulaşırsa, onlara: "Öf"[604] bile deme ve onları azarlama; onlara güzel söz söyle![605]

Dün gündüz vakti: أَمْسِ

أَمْسِ كَانَ اللِّقَاءُ مُثْمِرًا Dün (gündüz) görüşme verimliydi.

Dün gece vakti: اَلْبَارِحَةُ

رَأَيْتُ أَخَاكَ الْبَارِحَةَ Dün gece kardeşini gördüm.

Dünden Önceki Herhangi Bir Gün (DÜN) اَلْأَمْسِ / بِالْأَمْسِ / فِي الْأَمْسِ

Bu اَلْأَمْسِ kelimesi, ile bir önceki günün tamamını (geceli-gündüzlü) veya geçmiş günlerden herhangi bir günü (kayıtsız) bir günü ifade etmek için kullanılır.

604 Arapçada Öff أُفٌّ Kelimesinin aslı, kir, tırnağın kıvrılıp düşen uçları ve bu manadaki değersiz veya pis olan şeyler anlamına gelir. Onun için çirkin/pis görüldüğünden gizlenen her şey için kullanılır. (Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, أُفٌّ u-f-f md. md.)

Meryem, 19/43 يَا اَبَتِ اِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطاً سَوِياً

Babacığım! Doğrusu sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy, seni doğru yola eriştireyim.

Ders: Hz. İbrâhim (as) kendisine gelenler hakikatin zirve noktası da olsa babasına; "sen ne biliyorsun ki? bana gelenlerin nasıl farkında olmazsın? Birazcık aklını çalıştır ve konuya odaklan bilmiyorsun, câhilsin" demek yerine, babasına nazik, yapıcı ve gönül alıcı sözler söylemiştir.

Enbiyâ, 21/67 أُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

Yazıklar olsun, size de; Allah'ı bırakıp tapmakta olduklarınıza da! Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?"

Bundan dolayı pis bir şeyi gören kimse, أَفَفْتُ مِنْ هٰذَا الشَّيْءِ "Bu şeye uf, puf ettim" demektedir. İlgili şeyin pisliğinden duyulan rahatsızlıktan ve şeyde gördüğü pislikten kaynaklanan yakınma halidir.

Öf yerine sunulacak en güzel hediyeler

Anne için لِلْأُمِّ Hürmet اِحْتِرَامٌ

Baba için لِلْأَبِ İzzet عِزَّةٌ

Eş için لِلزَّوْجَةِ Sevgi حُبٌّ

Evlat için لِلْأَوْلَادِ Şefkat شَفَقَةٌ

Çocuk için لِلْأَطْفَالِ Terbiye تَرْبِيَةٌ

Dost için لِلْأَحْبَابِ Vefa وَفَاءٌ

Komşu için لِلْجِيرَانِ Dertleşmek مُوَاسَاةٌ

605 İsrâ, 17/23. Sana nehir gibi bolca destek ve yardım vererek seni büyüten anne-babanı nasıl azarlarsın?

Ayrıca; وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ Ve asla azarlama, herhangi bir konuda senden soru sorup bilgi isteyeni ya da yardım isteyeni!

فَجَعَلْنَاهَا حَصِيداً كَأَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْأَمْسِ

-Sanki dün de yokmuş gibi- kökünden biçilmiş hale getiririz.[606]

فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفاً يَتَرَقَّبُ فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ

(Mûsâ) Korkarak, etrafı gözetleyerek şehirde sabahladı. Bir de ne görsün, dün[607] kendisinden yardım isteyen yine feryat ederek ondan yardım istiyordu.[608]

Arapçada Leyl[609] لَيْلٌ veya Leyletun[610] لَيْلَةٌ kelimesi genel anlamda gece anlamının yanında bilinen ve üzerinde konuşulan gece[611] demektir. Bu لَيْلٌ kelimesinin çoğulu Leyâlin[612] لَيَالٍ şeklinde gelirken, لَيْلَةٌ kelimesinin çoğulları ise لَيْلَاتٌ ve لَيَائِلُ formundadır.

606 Yunus, 10/24. Burada الْأَمْسِ ile geçmiş günlerden herhangi bir günü (kayıtsız) bir günü ifade etmek için kullanılmıştır.

607 Buradaki "dün" ifadesi bir önceki günün tamamı (geceli-gündüzlü zaman dilimi) anlamındadır. Böylece şehirde, korku (ve kuşku) içinde (etrafını) gözetleyerek sabahladı. O sırada bir de baktı ki dün kendisinden yardım isteyen (ve başına o belayı getiren 'huysuz ve huzursuz' adam, bu sefer başkasıyla kavgaya tutuşmuş ve yine) kendisinden yardım için bağırıp durmaktaydı. Kasas, 28/18

608 مَاذَا لَوْ نِمْتَ أَنْتَ وَاسْتَيْقَظَ هُوَ يَدعُو رَبَّهُ فَيَقُولُ فِي الْيَالِي

Ya o kalbini kırdığın kişi geceleri sen uyurken, uyanıp Rabbine şöyle seslenivorsa?

فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ Kamer, 54/10

Ya Rabbi! Ben yenik düştüm. Sen yardım et! Allah, Hz. Nûh'un (as) üç kelimelik duasıyla yeryüzünü ve Hz. Nûh'un risaletini inkar ederek alay edenleri sulara gömdü:

أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ Kamer, 54/10

Allah'ım "Yenildim, yardım et!"

Yüce Rabbimiz, Hz. Süleyman'ın üç kelimelik duasıyla ona hükümranlık verdi:

وَهَبْ لِي مُلْكاً

"Bana hükümranlık ver!" Sâd, 38/35.

Ders: Etki için fazla söze gerek yoktur. Doğruluk ve Allah'a içtenlikle bağlılık yeter.

609 Bu kelimenin bir çoğulunun da اللَّيْل olduğunu söyleyenler de vardır.

610 Bu kelimenin bir çoğulunun da لَيْلَاء olduğunu söyleyenler de vardır.

611 تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ Âl-i İmrân, 3/27 Geceyi gündüze bağlayıp-katarsın, gündüzü de geceye bağlayıp-katarsın; (yer-kürenin ve Güneş sisteminin muntazam deveranını her an yaratırsın) *Ayrıca bkz. Âl-i İmrân 3/190; En'âm 6/60; En'âm 6/76; A'râf 7/54.*

اللَّيْل kelimesi cins isim olup cins isim, aynı cinsten olan taş, gece, ağaç vb. varlıkların ortak isimleridir. Bu kelimenin sonunda vahdet (teklik) anlamı olan ة gelirse "bir gece" anlamına gelir. ة gelmezse ya "geceler" anlamına ya da "gece cinsi" anlamına gelir. Müzzemmil, 73/2: قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا Bir kısmı hariç, geceleyin kalk! Harf-i tarifle اللَّيْل şeklinde gelmesi tüm gecelerde bu kıyamın olması gerektiği şeklinde anlayabiliriz. Yani Müzzemmil olanın haftanın bazı gecelerinde tatil yapma hakkı yoktur. Her gece kalkmak zorundadır.

612 Ek Takısı ile : اللَّيَالِي

وَوٰعَدْنَا مُوسٰى ثَلٰثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً

Musa'ya otuz gece vade verip sonra buna on gece daha kattık;
böylece Rabbinin tayin ettiği müddet kırk geceye tamamlandı.[613]

Bunun yanında لَيْلَةٌ kelimesi, bir gece[614] iken bu kelime el takısı ile اَللَّيْلَةَ formunda ise "bu gece" demektir. Bu bilgileri gördükten sonra "dün gece" anlamına gelen الْبَارِحَةَ ile "bu gece" anlamına gelen اللَّيْلَةَ ile ilgili örneğimiz: مَا أَشْبَهَ اللَّيْلَةَ بِالْبَارِحَةِ Bu gece, dün geceye ne kadar da benziyor!

613 Araf, 7/142: Mutlak Gece

614 Ayrıca bu kelime Muzâf da olmaktadır.
إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ Kadir, 97/1

Ayrıca bkz. Kadir 97/2; Kadir 97/3; Bakara, 2/187; Duhân, 44/3

ALDATICI VE ALDANILAN (BİR HAREKE FARKI[615] İLE DEĞİŞEN ANLAMI NEDİR?

غَرَّ - غُرُورٌ

Arapçada غَرَّ يَغُرُّ غُرُورٌ fiili, aklını çelmek, kandırmak,[616] aldatmak[617] uyanık halde iken gaflete düşmek[618] yanıltmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiilin bir masdarı olan غِرَّةٌ kelimesi de "dikkatsizlik, özensizlik, gaflet anı" vb. anlamlara gelmektedir. Bu kelime ile kurulan عَلى حِينِ غِرَّةٍ kalıbı da modern[619] arapçada "aniden, birden, ansızın, beklenmedik bir anda" anlamlarına gelmektedir.

أُخِذَ زَيْدٌ عَلَى حِينِ غِرَّةٍ

Zeyd gafil avlandı/yakalandı.[620]

615 Hareke farkı ve önemine dâir:
وَعَدْتُكَ Sana söz verdim
(وَعَدَ + mansub muttasıl zmr. كَافٌ yani كَ)
وَعُدْتُكَ Sana döndüm
(عَادَ + atıf harflerinden وَاوٌ)
Bu kelimelerin harekesiz olduğunu düşünün. İki kelimede de عَيْنٌ harfindeki hareke farklıdır.
Ders: Hareketlerimize dikkat etmezsek, ne söz verebiliriz ne de dönebiliriz...Söz verince dönen, söz verip sözünden dönenden hayırlıdır.
Not: Arapçada V'ad وَعْدٌ söz demek olup Va'îd وَعِيدٌ tehdit, korkutma ve gözdağı demektir.

616 Sanki uyuyunca rüyalar, uyanınca da insanlar kandırıyor.
فَفِرُّوا إِلَى اللهِ Zâriyât, 51/50
Şu halde Allah'a sığının.

617 Arapçada Aldatmak ve Kandırmak Çeşitleri
خَدَعَ Oyuna getirerek aldatmak; bir takım çıkar için başkalarını oyuna getirme çabası içerisinde olarak kendisini olduğundan başka bir şekilde göstererek aldatmak.
يُخَادِعُونَ اللهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا Bakara, 2/9
Bunlar Allah'ı ve mü'minleri aldatmaya çalışırlar.
إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ Nisa, 4/142
Münafıklar, Allah'ı aldatmaya çalışırlar. Allah da onların bu çabalarını başlarına geçirir.
غَرَّ : Göz boyayarak aldatmak
مَكَرَ : Tuzak kurarak aldatmak
حِيلَةٌ : Kendince çözüm arayarak aldatmak
غَشَّ : Gizlice ve sessizce aldatmak. Öte yandan; Arapçada bu kökten gelen bir kelime vardır; غَشَّاشٌ anlamı, "sinsice düşman, gizlice hayran" demektir.
كَيْدٌ : Düzmece olan tuzakla aldatmak.
فَلَمَّا رَأَ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ Yûsuf, 12/28
Mısır Azizi, Yûsuf'un gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce, dedi ki: "Şüphesiz bu, siz kadınların tuzağıdır. Şüphesiz sizin tuzağınız çok büyüktür."
نعم ، قد يكون كيدهن عظيما لكن حبهن أعظم حنانهن أعظم وفائهن أعظم
Tuzakları büyük olabilir evet, fakat sevgisi, şefkati ve vefası daha büyüktür. Onlarda kusur değil, huzur arayın!

618 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, غر g-r-r md.

619 Modern çağın özeti: Kelime çok, anlam azdır. Arapçanın özeti: Kelime az, anlam çoktur.

620 Boşluğuna geldi, farkına varamadı.

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ

Ey insan! Sonsuz lütuf sahibi Rabb'ine karşı seni aldatıp gurura sürükleyen nedir?[621]

Bu fiilin masdarı olan غُرُورٌ kelimesindeki ğayn غَيْنٌ harfinin harekesine göre iki anlam ortaya çıkmaktadır. Kelimenin غُرُورٌ ötre ile, genel anlamda aldatmak, kandırmak vb. anlamlara gelmektedir.

غُرُورٌ

وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

Dünya hayatı[622] bir aldanış/gurur aracından başka bir şey değildir.[623]

Mübâlağa kalıbı olan فَعُولٌ kalıbında gelen kelime غَرُورٌ olarak fetha ile ise çokça aldatan[624] vasfını elinde bulunduran kastedilir ki o da şeytandır.[625]

غَرُورٌ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللهِ الْغَرُورُ

Ey insanlar! Allah'ın verdiği söz gerçektir. Dünya hayatı[626] sakın sizi aldatmasın, o aldatma ustası da Allah hakkında sizi kandırmasın.[627]

621 İnfitâr, 82/6

622 Arapçada Hayat kelimesinin yazılışı حَيَاةٌ şeklindedir. Fakat Kur'an-ı Kerim'de (Bakara, 2/85; Âl-i İmrân, 3/14; Nisâ, 4/74; En'âm, 6/32; Tevbe, 9/38) bu kelime Hayat حَيٰوةٌ formatında bulunmaktadır. İnsan, Anne karnında Vâv'a benzer; tabiri caizse insan, daha doğmadan önce hayatın kendisini iki büklüm etme ihtimalini öğrenmiştir.

تَفَاءَلْ فَإِذَا ضَاقَتْ بِكَ الدُّنْيَا فَقُلْ "سَمَاءُ رَبِّي أَوْسَعُ" فَيَهْدَأُ بَالُكَ

İyimser ol! Dünya sana dar geliyorsa, "Rabbimin gökyüzü daha geniş" de; sakinleşirsin.

623 Al-i İmrân, 3/185; Nisâ, 4/120; En'âm, 6/112; A'râf, 7/22; İsrâ, 17/64; Ahzâb, 33/12; Hadîd, 57/20; Mülk, 67/20

624 Metni kısa olsa da hayatın tamamını kapsayan ölçü niteliğinde bir Ferman nedir?

مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا

Bizi aldatan, bizden değildir. (Müslim, İmân 164)

625 İnsanı kandıran mal, makam, şehvet ve şeytan gibi her şey olmasının yanında bu kelime, şeytan olarak tefsir edilmiştir; çünkü o, kandıranların en şerlisi en kötüsüdür.

قَدْ يَجِدُ الشَّيْطَانُ عَمَلًا لِمَنْ لَا عَمَلَ لَهُ

Silahı bilmem ama boş insanı şeytan doldurur.

626 أُلَٰئِكَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ

Dünya hayatını ahirete tercih edenler, (insanları) Allah yolundan çevirip onu eğri ve çelişkili göstermek isteyenler var ya, işte onlar derin bir sapıklık içindedirler. (Âyet-i kerimede dünya hayatına aldanmak, apaçık bir sapıklık olarak nitelenmiştir)

627 Fâtır, 35/5; Ayrıca, şu ayet-i kerimelerde de aynı kelime غَرُورٌ olarak fethalı bulunmaktadır. Lokmân, 31/33; Hadîd, 57/14

ARAPÇADA BAZI KÜNYELER

بِنْتُ عَدْنَانَ	Adnan'ın[628] Kızı	Arapça
لُغَةُ الضَّادِّ	Dâd[629] Dili	Arapça
بِنْتُ الشَّفَةِ	Dudağın Kızı	Kelime[630]
بِنْتُ الْعَيْنِ	Gözün Kızı	Gözyaşı[631]
بِنْتُ الْعَقْلِ	Aklın Kızı	Fikir[632]
بَنَاتُ الْفِكْرِ	Fikrin Kızı	Görüş, Şiir[633]
بِنْتُ الْيَمَنِ	Yemenin Kızı	Kahve[634]
بِنْتُ الأَرْضِ	Yeryüzünün Kızı	Taş, Çakıl taşı[635]
بِنْتُ الْيَمِّ	Denizin Kızı	Gemi[636]
بَنَاتُ اللَّيْلِ	Gecenin Kızları	Rüyalar[637]
بَنَاتُ النَّفْسِ	Nefsin Kızları	Evham, Saplantı[638]
بَنَاتُ الصُّدُورِ	Göğüsün Kızları	Gam, Keder[639]

628 Ensâb âlimleri Araplar'ı Adnânîler ve Kahtânîler olmak üzere iki kola ayırırlar. "Arab-ı mütearribe" veya "Arab-ı müsta'ribe" denilen Adnânîler'in ceddi Adnân b. Üded'dir. Bütün İslâm kaynakları Adnân'ın Hz. İbrâhim'in oğlu İsmâil'in soyundan geldiği konusunda birleşmekte, ancak hayatı hakkında fazla bilgi vermemektedirler. Onun Hz. İbrâhim'e ve ondan da Hz. Âdem'e kadar uzanan nesebine dair çok farklı rivayetler vardır. Adnân'ın Hz. İsmâil'e kadar uzanan cedlerinin kırk, yirmi veya on beş kişi olduğu ileri sürülmüştür. Atalarının adları ve bunların okunuşları hakkındaki ihtilâflar, bu konudaki bilgilerin yahudi âlimlerinden alınmış ve Arapça'ya çevrilirken değişikliklere uğramış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu ihtilâf Hz. Peygamber zamanında da söz konusu olduğu için Resûlullah kendi nesebinin Adnân'a kadar zikredilmesine izin vermiş, ondan sonrasını ise yasaklamıştır. Hz. Peygamber'in yirmi birinci göbekten dedesi olan Adnân'ın babası Üded (أدد), annesi Belhâ bint Ya'rub'dur (بلهاء بنت يعرب). Bâbil kralı meşhur Buhtunnasr zamanında Mekke'de yaşadığı rivayet edilen Adnân'ın doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Milâttan önce 604-561 yılları arasında yaşamış olan Buhtunnasr, Filistin'de yahudileri yenilgiye uğratıp dağıttıktan sonra Arabistan'ı işgal ve tahrip etmiş, sonra da Mekke'ye saldırmıştı. Adnân kendisine karşı koyduysa da mağlûp olmuş ve Buhtunnasr'ın Bâbil'e dönmesinden sonra ölmüştür. Adnân'ın Nebt ve Amr adında iki kardeşi vardı. Kaynaklarda, üzerinde ihtilâf edilmeyen Mead adlı oğlundan başka Dîs, Dahhâk, Ûbey, Ud, Ay' ve Udeyn (veya Aden) adlarında altı çocuğundan daha bahsedilmektedir. Adnânîler'in Adnân'dan Hz. Muhammed'e kadar gelen ve bizzat Peygamber tarafından kabul edilmiş olan soy kütüğü ise şöyledir: Adnân - Mead - Nizâr - Mudar - İlyâs - Müdrike - Huzeyme - Kinâne - Nadr - Mâlik - Fihr (Kureyş) - Galib - Lüey - Kâ'b - Mürre - Kilâb - Kusay - Abdümenâf - Hâşim - Şeybe (Abdülmuttalib) - Abdullah - Muhammed. Mekke Adnânîler'in ana yurdu kabul edilmektedir. Bu soydan gelen ve Mekke'de yerleşik bir hayat yaşayan Kureyş kabilesi dışındaki diğer Adnânî kabileleri Arabistan'ın Necid, Tihâme ve Hicaz bölgelerinde göçebe veya yarı göçebe olarak yaşıyorlardı. Bazı Adnânî kabilelerinin güneyde Yemen'e, kuzeyde Suriye, Irak ve el-Cezîre'ye yerleşmiş olmaları, kendilerine Hicaz veya Kuzey Arapları denilmesine engel teşkil etmez. Adnân'ın soyundan gelen Araplar'a daha önceleri "Meaddîler" veya "Nizârîler" de deniliyordu. Nitekim Câhiliye devri şiirlerinde, Lebîd'in bir şiiri hariç tutulursa, Adnân adının hemen hemen hiç geçmediği görülür. İslâmiyet'in doğuşuna yakın tarihlerden itibaren ise bunlar "Adnânîler" diye anılmaya başlanmış, bu gelenek İslâmî devirde de devam etmiştir. TDV İslâm Ansiklopedisi, Adnan md. Cilt, 1; sayfa 391-392

629 Arapça'nın dışındaki diğer hiçbir alfabede benzeri bir ses veya harf bulunmadığı için Araplar kendi dillerine "Dâd Dili" demişlerdir.

630 Kelimelerin ağızdan çıkarken son dökülduğu yer, dudaklardır.

لَمْ يَنْبَسْ بِبِنْتِ شَفَةٍ veya مَا نَبَسَ بِبِنْتِ شَفَةٍ Tek kelime dahi etmedi; Çıtı bile çıkarmadı; Gıkını çıkarmadı.

نَبَسَ يَنْبِسُ بِـ - نَبْسًا/نُبْسَةً fiili, sözü söylemek, bir konuyu dile getirmek, ifade etmek (endişe ile çekinerek söz söylemek ve konuşmak demektir)

631 Arapçada Gözyaşı Çeşitleri

•Dem'a دَمْعَة : Bir olay karşısında anlık

olarak akan sıcak gözyaşı

•Abra' عَبْرَةٌ : İbret alınan olaydan sonra akan gözyaşı

•Katre قَطْرَة : Anlamı, damla demek olup acıların, katrana dönmesinden sonra ara ara hatırladıkça akan soğuk gözyaşı

•Tüm bunların yanında bir de قُرَّةُ أَعْيُنٍ kelimesi vardır ki anlamı "göz aydınlığı, göz parlaklığı" demektir. Bkz. Furkān, 25/74 İnsan kalbinin ağlamasının yanında bazen de gözler hüzünlenir ve yaşlanır. Bu gözyaşı, gözün kızıdır.

وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا En'am, 6/59

Allah'ın bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez.

أَتَظُنُّ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ دَمْعَةً تَسْقُطُ مِنْ عَيْنَيْكَ ؟

Allah'ın, gözünden dökülen gözyaşını bilmediğini mi sanıyorsun? Yüreğinden geçirdiklerinden haberdar olmadığını mı sanıyorsun?

أَحْيَانًا تَسِيلُ الدُّمُوعُ مِنَ الْعَيْنِ بَدَلاً مِنَ الْقَلْبِ

Bazen de gözyaşı, kalp yerine gözden akar işte.

ثُمَّةَ مَا لَا يُقَالُ رُبَّمَا خُلِقَتْ الدُّمُوعُ لِذَلِكَ

Oralarda bir yerlerde söylenemeyen bir şeyler var, belki de gözyaşı bunun için yaratıldı.

Arapçada aynı harflerden;

Dem'un دَمْعٌ : Gözyaşı demek iken,

Da'mun دَعْمٌ : Destek demektir.

Gözyaşı, insanın her zaman yüreğinin yumuşamasındaki destekçisi, gerçeği anlayabilmesi için aklının berraklaştırıcısı ve duygularını yansıtmada yardımcısıdır.

632 Fikir, düşünce yapısının şekillenmesinden sonra ortaya çıkan bir durumdur. Akıl, bağlantı kurarak düşünmeyi oluşturur. Onun için fikir, aklın kızı demektir. Türkçemizde deyim olarak kullandığımız "Efkârlı olmak" deyimi, hüzünlü olmak demek değildir. Çünkü أَفْكَارٌ Efkâr, fikrin فِكْرٌ çoğulu olup fikir yoğunluğu halinde olmak demektir; üzerinde derin derin düşündüğü şeylerin ona kattığı olumlu yansıması ve düşünce genişliği sağlaması demektir.

633 Şiirin en net tarifi nedir?

اَلشِّعْرُ مَجْمُوعُ آلَامِ الشَّاعِرِ الدَّاخِلِيَّةِ

Şiir, şâirin iç acılarının toplamıdır. Duygulardan, düşüncelerden, düşlerden, özlemlerden vb. süzülmüş yaşantı birikimleri olarak, ozanların, sözcüklerin sözlük anlamlarına kimi zaman değişik anlamlar da yükleyerek, dil içinde özel bir dil şekli üreterek oluşturdukları, imgelerden, simgelerden, söz sanatlarından, ritimden, uyumdan vb. yararlanarak ortaya koydukları, okurda estetik duygular uyandıran yazın ürünü olan şiir, kısaca fikirlerden üretilir.

634 Yemen'in kahve üretimi çok eski dönemlere dayanmaktadır. Öyle ki ülke, kendisini kahve endüstrisinin eski evi olarak görmektedir. Yemen kahvenin keşfi ile herhangi bir kahve üretim santrali olmamasına rağmen ilk yıllarda zirveye tırmanmıştır. Kahve deyince akla Yemen gelmektedir.

635 Yeryüzünün oluşmasında taşların büyük katkısı vardır; dağlar, ufak taşlardan oluşur.

636 Deniz deyince aklımıza gemi gelmektedir. Gemi ile deniz ayrılmaz ikili olduğu için kendisine bu künye (takma ad) verilmiştir.

637 Gece deyince akla uyku gelir; uyku da rüya görmek demektir.

638 Nefis, insana daima şüphe, evham vb. hisler vermektedir. Nefis varsa şüphe de vardır evham da.

639 Gam, keder ve üzüntü, kalpte olur. Sadırlarda bulunan kalbin içinde bulunan kederden kinaye olarak kedere, sadırların (göğüslerin) kızı künyesi verilmiştir.

ARAPÇADA HASTALIK ANLAMINA GELEN KELİMELER

دَاءٌ - سَقِيمٌ - مَرِضَ - عِلَّةٌ

Arapçada dâun دَاءٌ hastalık, devâ دَوَاءٌ[640] tedavî olmak, iyileşmek demektir. Bu دَاءٌ kelimesi daha çok maddi hastalık için kullanılır, devâ ise bu maddi hastalığın iyileştirilmesi anlamına gelir. Arapçada دَوَاءٌ kelimesinin, müfâale babında çekimi دَاوَى يُدَاوِي مُدَاوَاةٌ formunda iyileştirmek vb. anlamlarına gelirken tefâul babında ise تَدَاوَى يَتَدَاوَى تَدَاوٍ/تَدَوِي ise Türkçemize de geçtiği gibi tedâvi[641] etmek, tedavî olmak, sağlığına kavuşmak vb. anlamlara gelmektedir.

Arapçada سَقِمَ يَسْقَمُ سَقَمًا fiilinden türeyen سَقَمٌ ve سُقْمٌ kelimeleri ile sadece bedende meydana gelen yani maddî/fizikî hastalık anlamında kullanılır.

فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ

İbrahim, "doğrusu ben hastayım" dedi.[642]

فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ

Sonunda bitkin bir durumdayken Onu çıplak bir yere (sahile) attık.[643]

Bu tür hasta kimse سَقِيمٌ olup bu kelimenin çoğulu أَسْقَامٌ ve سُقَمَاءُ şeklindedir. Bu kelime ile daha çok kişi, önceden maddî/fizîkî hastalığa yakalanacağını hissetme halini anlatır.

Arapçada مَرِضَ يَمْرَضُ مَرَضًا fiili, hasta olmak, hastalığa yakalanmak vb. anlamlara gelir. Fakat مَرِضَ fiili ile hem maddî/fizîkî hem de manevî/ruhsal hastalık anlamları kastedilir.

640 إِذَا عُرِفَ الدَّاءُ سَهُلَ الدَّوَاءُ - Teşhis tedavinin yarısıdır. (Aslında "teşhis tedavinin yarısıdır" deyişi, yalnızca tıp ve sağlığa özgü olmayıp, yaşamın bütün alanlarında yaşanılan sorunlara yaklaşarak çözmek için geçerlidir. Herhangi bir sorunun çözümünde sorunun kaynağının doğru teşhis edilmesi, çözümün kilit noktasıdır. Sorunun kaynağı yanlış belirlendiğinde, çözüme yönelik bütün çabalar, ne kadar iyi niyetli olursa olsun, boşa gidecektir)

641 İnsanın rûhen de tedâvî olmaya ihtiyacı olduğu zamanlarda sığınacağı liman, meşguliyet limanıdır. En azından ulaşmak istediğiniz hedefiniz belli... Hedef belli olduktan sonra zihninizdeki anlamsız fikirler, karamsar düşünceler ve başarınızın önünde set gibi duran endişeleriniz yok olduğunda kendinizi iyi hissedeceksiniz...

642 Saffât, 37/89

643 Saffât, 37/145

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا

Artık sizden kim hasta olursa[644]

(Maddî hastalık)[645]

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ

Onların kalplerinde (kin, nifak, nefret, haset)[646] hastalığı vardır.[647]

(Manevî hastalık)

Bu fiilden türeyen hasta anlamına gelen isim şudur: مَرِيضٌ kelimesi Hasta kimse demek olup çoğulu ise مَرْضَى şeklindedir. Bu سَقِيمٌ ve مَرِيضٌ kelimeleri nadir de olsa birbiri yerinde kullanıldığı da söz konusudur.

Bu anlamlara ek olarak;

Bu مَرِضَ يَمْرَضُ مَرَضًا fiilinin tefil babında مَرَّضَ يُمَرِّضُ تَمْرِيضٌ formunda olur. Tefil babının bir anlamı da اَلْإِزَالَةُ وَالسَّلْبُ yani İzâle etmek, gidermek, sıyırmak, ortadan kaldırmak, yüzmek vb. anlamlardır.

مَرِضَ عَلِيٌّ

Ali Hastalandı.

مَرَّضَ الطَّبِيبُ عَلِيًّا

Doktor Ali'nin hastalığını giderdi, ortadan kaldırdı.[648]

644 Bakara, 2/184

645 Hastalık demişken;
Arapçada سَرَطَان kelimesi, Yengeç demektir. İlginç olan şey, aynı kelime "Kanser" anlamına da gelmektedir. Yengeç sinsi bir canlıdır, yüzü size dönükken farklı yönlere doğru hızlıca hareket eder. Tıpkı kanserin, hastanın vücudunda hızlı ve sinsi bir şekilde yayılması gibidir. Kanser hastalığı da bulunduğu bölgeyi Yengeç gibi tabiri caizse kıskaçlarıyla parça parça ettiği için bu canlıya nisbetle bu hastalığa bu isim verilmiştir. Tüm hastalara şifalar diliyoruz.

646 Haset edenin huzuru, çabuk sarılanın dostluğu ve yalancının yiğitliği olmaz. Hz. Ali (ra)
Haset, fitnenin en ufak kardeşidir; babaları ise kibir...

647 Bakara, 2/10

648 Doktor, hastanın hastalıktan kurtulması için çalıştı/çaba gösterdi.

Yine tefîl babından مَرَّضَ يُمَرِّضُ تَمْرِيضٌ fiilin ism-i faili مُمَرِّضٌ hemşir ve مُمَرِّضَةٌ hemşire başta olmak üzere hastabakıcı vb. anlamlara da gelmektedir.

Bunların yanında arapçada عِلَّةٌ kelimesi de sözlükte "hastalık, kişiyi ihtiyacını görmekten alıkoyan durum, zafiyet, sebep, gerekçe vb. anlamlara gelmektedir. Hastalığın, kişiyi kendi ihtiyacını göremez bir duruma düşürmesi anlamında kullanılmaktadır. Bu tür hasta olan kişiye عَلِيلٌ denir. Bu عِلَّةٌ illet kelimesinin zıddı ise صِحَّةٌ sıhhattir. Sıhhat ise sağlam ve sağlıklı olmak, hastalıktan kurtulup iyileşmek, kendi ihtiyacını karşılayacak duruma gelmek vb. anlamlara gelmektedir. Bu tür kimselere ise عَلِيلٌ kelimesinin zıddı olan صَحِيحٌ kelimesidir.

ÖNEMLİ SEKİZ KAVRAMIN TAHLİLİ (İNCELENMESİ)

حَسَدٌ - غِبْطَةٌ - سَخَاوَةٌ - جُودٌ - بُخْلٌ - شُحٌّ - إِيثَارٌ - فَقْرٌ

1- Haset حَسَدٌ : Bende yok, onda da olmasın.

Arapçada حَسَدَ يَحْسُدُ حَسَدًا fiili, bir şeyde gözü olmak[649] çekememek, göz dikmek, kıskanmak[650] vb. anlamlara gelmektedir. Bir kimsenin elinde olmayan bir imkan veya nimetin başkasının elinde olmasından kaynaklı olarak kişinin içinin adeta bir ateş gibi yanıp kavrulmasından dolayı, o imkan ve nimetin başkasında da olmasına katlanamama durumunu ifade eden bir kelimedir.

Kur'an-ı Kerim'de hased ile ilgili ayet-i kerimeler;

حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ

Sırf içlerindeki kıskançlıklarından dolayı[651]

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ

Bir de kıskandığı vakit kıskanç kişinin şerrinden![652] sana sığınırım.

649 Haset, başkasının balını kendi ağzına zehir etmektir. *Cenab Şehabettin*

650 Kur'an-ı Kerim'in ilk sûresi Fâtiha, 1/7'de صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ "Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet" şeklinde nimet arzusundan bahsedilirken, son sûrelerinden olan Felâk, 113/5'de وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ "Hased ettiği zaman hasetçilerin şerrinden" sığınma duası ile kendisine nimet verilenlerin hasetçilerden korunması, kişinin bir başkasının nimetine haset etmemesi konusunda uyarı bulunmaktadır. Haset, huyların en çirkini ve kötüsüdür.

Kur'an-ı Kerim'in, şaşmaz, milimetrik ve sapma yapmayan ilâhî bir insicâmı ve sistemi vardır. Kur'an-ı Kerim'in, bu şaşmaz, milimetrik ve sapma yapmayan ilâhî insicâmı ve sistemi içerisinde, Arapçanın da derinlikli anlamının yüreklerimize ilmek ilmek dokunuşunu hissetmemek ne mümkün?

عُمْقُ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ بِدَاخِلِكَ بِقَدْرِ حُبِّهَا!

Arapçanın sendeki derinliği, ona olan sevginin ölçüsü kadardır!

651 Bakara, 2/109. Enâniyeti; benliği, egoyu aşarak yetenek farklılıklarını kabul etmek özgürlüğün kendisidir.

652 Felak, 113/5

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ Mülk, 67/14

Hiç Yaratan, yarattığını bilmez mi? O, en ince işleri bilmektedir ve her şeyden haberdardır.

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ Felak, 113/5

"Yarattıklarının şerrinden ona sığınırım" de. Rabbimiz, yarattığını en iyi şekilde bilmeseydi, ondan sakınılmasına ve kendisine sığınılmasına dâir uyarıyı yapar mıydı?

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتيهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ
فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرٰهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكاً عَظِيماً

Yoksa onlar, Allah'ın lutfundan verdiği şeylerden dolayı insanlara haset mi ediyorlar? Oysa İbrâhim soyuna da kitabı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir hükümranlık bahşettik.[653]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de bu konuda bizleri uyarmıştır.

إِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ فَإِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ

Hasetten sakınınız! Ateş odunu[654] yakıp yok ettiği gibi, haset de hasenatı yok eder.[655]

Arapça gramerde İsm-i fâilin malum fiilin ameli gibi amel ettiği, yani fâilini raf, mefulunu nasb[656] etmesine verilen örnek de bizler için bir uyarıdır.

كُلُّ حَسُودٍ مُحْرِقٌ حَسَدُهُ عَمَلَهُ

"Haset eden herkesin hasedi, amelini yakıcıdır/yakar."[657]

Bu konuda şöyle hoş bir nükte anlatılmaktadır:

قَالَ الْأَصْمَعِي : رَأَيْتُ رَجُلاً بِالْبَادِيَةِ لَهُ مِنَ الْعُمْرِ ١٢٠ سَنَةً فَسَأَلْتُهُ عَنْ هَذَا النَّشَاطِ فِي مِثْلِ هٰذَا الْعُمْرِ فَقَالَ : تَرَكْتُ الْحَسَدَ فَبَقِيَ الْجَسَدُ

Şair Esmai (ö. 831) anlatıyor: Çölde 120 yaşında bir adam gördüm. Maşallah, bu yaşta bu dinçlik, dedim. Hasedi bıraktım, beden sağlam kaldı, diye cevap verdi.

653 Nisâ, 4/54

654 Arapçada Odun Çeşitleri

حَطَبٌ : Yanma kabiliyeti olan odun. فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا Cehenneme odun olmuşlardır. Cin, 72/15

حَصَبٌ : Yanmaya hazır olan/yakıt haline dönmüş odun.

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ

Siz ve Allah'tan başka taptıklarınız, cehennemin yakıtısınız. Enbiyâ, 21/98

خَشَبٌ : Yanmak için sıra sıra dizilmiş olan odun/kereste. كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ Onlar sanki duvara dayanmış/sıra sıra dizilmiş kütükler gibidir. Münâfıkûn, 63/4

655 Ebû Dâvûd

656 Arapçada mefule neden nasb irabı verilmiştir? Nasp, dikmek, ortaya koymak, belirgin ve görünür hale getirmek demektir. Fiilin yapılış amacının, kendisi üzerinde cereyan eden şeyin adıdır, mef'ul (mensup; dikilen, dik konumda olan) demektir. Lazım fiil kendi halinde dik durabildiği için mef'ule ihtiyacı yoktur fakat müteaddi fiil, kendi halinde olamaz; mefule ihtiyacı vardır.

Öte yandan; Arapçada Mef'ulun yani Nesnenin irabı, nasp olur ve ona "Mensup مَنْصُوبٌ" denir. Bu Mensup kelimesi, Nasp نَصْبٌ yani "Nasip نَصِيبٌ" kökünden gelir. Özne olan fâil, nasibi olan mef'ulu elde etmek için çaba göstermek zorundadır. Aksi halde Mensup olan Mef'ulu yani Nasibini elde edemez, ona ulaşamaz. Özetle her fâilin nasibi, mensubundadır.

657 Ehraka أَحْرَقَ fiilinden türeyen ism-i fail, muhrikun مُحْرِقٌ kelimesidir. Muhrikun

Arapçada فَسَدَ يَفْسُدُ فَسَادٌ fiili, bozuk olmak, bozulmak, niyeti kötü olmak, bir şeyin ölçüsünden çıkması ve yoldan sapması, ahlaken[658] bozulmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu kelimenin zıddı, doğru, dürüst, yalandan ve bozukluktan uzak olmak anlamına gelen صَلَاحٌ kelimesidir.

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ

İnsanların kendi ellerinin kazandığı (tahribat ve talanlarının yol açmasıyla, doğal ve sosyal yapıyı bozmaları) dolayısıyla, karada ve denizde fesat ortaya çıktı.[659]

وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ

O, (senin yanından) ayrılınca yeryüzünde bozgunculuk yapmağa, ekini ve nesli yok etmeğe çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez.[660]

وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ

Allah bozgunculuk (fesat) çıkaranı ıslah ediciden (ayırt edip) bilir.[661]

Sonuç olarak Hasetçi olanın karakteri, bozuktur; kıskanç olan kimseden her türlü bozgunculuk beklenir.

kelimesi, Bu cümlede, etken (malum) fiilinin ameli gibi amel etmiş, yani haseduhû حَسَدُهُ kelimesini fâil (özne) olarak almış raf etmiş, amelehû عَمَلَهُ kelimesini meful (nesne) olarak almış nasb etmiştir.

658 Arapçada;
Hâlik خَالِقٌ : Yaratan
Hilkat خِلْقَةٌ : Yaratılış
Haleka خَلَقَ : Yaratmak
Hulk خُلْقٌ :Huy, kişilik, mizaç
Halk خَلْقٌ : Toplum, yaratılanlar
Ahlak أَخْلَاقٌ : İşte bu, aldığımız nefes kadar, içtiğimiz su gibi hayatî olan bir durum; Rabbim başımızdan eksik etmesin.

659 Rûm, 30/41. Âyet-i kerimede fesâdın ayaklarla değil ellerle çıkmasındaki hikmet, el tırnaklarının, ayak tırnaklarından 4 kat daha hızlı uzaması, ellerin ayaklara göre kalbe daha yakın olması ve ayaklara oranla daha çok etki ve fiziksel kuvvete maruz kalmasındadır.
Allahu Alem.
أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ بَلَى Kıyâmet, 75/3-4
قَادِرِينَ عَلَى أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ
İnsan, kemiklerini bir araya toplayamayız mı sanıyor? Hayır, elbette buna gücümüz yeter! Biz onu, parmak uçlarına varıncaya kadar bütün incelikleriyle yeniden yapmaya kadiriz.
Ders: Ellerle işlenen hataların sebep olduğu fesât ve bozgunculuğu, insanı tekrar parmak uçlarına kadar toplayamaya gücü yeten Rabbimiz için gizli olacağını mı sanıyorsun ey İnsân?

660 Bakara, 2/205; *Ayrıca bkz. Mü'minûn, 23/71; Enbiyâ, 21/22; Bakara, 2/11; Yûnus, 10/81*

661 Bakara, 2/220

2- Gıpta غِبْطَةٌ : Onda var, bende de olsun.[662]

Arapçada gıpta غِبْطَةً . غَبَطَ يَغْبِطُ غَبْطًا fiili, bir şeye özenmek, imrenmek, ona sahip olmak[663] istemek vb. anlamlara gelmektedir. Bu sahip oluş anında gösterilen tüm çabalar, kimseyi yaralamadan ve zarar vermeden ortaya koyulan gayretlerdir. Gıpta, başkasında olan şeyin onun elinden gitmeksizin kendisinde de olmasını istemektir.[664] Bu konuda hırs[665] göstermeye "münâfese" denir. Mutaffifîn sûresinde Rabbimiz, şöyle buyurmaktadır: İçildikten sonra, ağızda misk kokusu bırakan cennet şarabı. Öyleyse, gerçek mutluluğu yakalamak için imrenip yarışan ve gayret sarf edenler, işte bu hedefe ulaşmak, bu nîmetleri kazanmak için çalışsınlar![666] Ayrıca bu gıpta etmek gerçek anlamda kullanılmasının yanında bazı zamanlar da bir durumun veya bazı kimselerin durumlarının güzelliğini vurgulamaya yöneliktir. Bu anlamı aşağıdaki hadis-i şerifte görebilmekteyiz:

662 Gıpta: Gıpta edilen kimsenin elinde bulunan nimet ve imkanların yok olmasını arzulamadan, onda olanların bende de olması için gayret ve çaba içerisinde olmam lazım düşüncesi ile tavır takınmaktır.
Haset: Bende yok, onda da olmasın. Yani kişinin, karşıdaki kimsenin durumunun kendisinden daha da aşağı olmasını temenni etmesidir. Bu durum, hadis-i şerifin de ifadesiyle şöyle dile getirilmiştir: إِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ فَإِنَّهُ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ Hasetten kaçının! Çünkü o, ateşin odunu tükettiği gibi, bütün iyilikleri yer tüketir. (Ebû Dâvûd, Edeb 52)

663 Arapçada Sâhip صَاحِبٌ olmak, bir şeye GEÇİCİ olarak bir şeye eşlik ederek o şey ile beraber olmak demektir. Fakat Mâlik مَالِكٌ olmak, o şeyi her zaman, sürekli ve KALICI elinde bulundurmaktır.
Fâtiha, 1/4 مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ
O, Din (ödül ve cezâ) gününün Mâlikidir.

664 Başkasında olan bir şeyin kendisinde de olmasını isteme, kıskanmadan imrenerek ve özenerek onun için çaba ve gayret göstermek demektir.

665 Arapçada;
Hırs حِرْصٌ : Bir şeyi elde etmek için gösterilen çaba ve gayret demektir.
Yusuf, 12/103 وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ
Sen ne kadar şiddetle arzu etsen de insanların çoğu inanacak değillerdir. Ayrıca bkz. Bakara, 2/96; Nisâ, 4/129; Nahl, 16/37
Hars خَرْصٌ : Zanna, tahmine ve yanlış düşünceye dayalı olarak söylenen söze verilen isimdir.
Zuhrûf, 43/20 مَا لَهُمْ بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ
Onların (bu konuda doğru ve geçerli) hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece 'zan ve tahminle yalan-yanlış konuşup duruyorlar'.
Yalan haberlerle beslenenler ve onları daha da yalan haline getirenler hakkında için ise قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ Kahrolsun, o zan ve tahminle yalan söyleyenler ve düzenbaz kesimler! Zâriyât, 51/10
Türkçede kullandığımız Hırs ise bir şeye olan aşırı, sonu gelmez istek, tutku durumunu almış istek anlamı olan Arapçada طَمَعٌ ve طَمَحٌ kelimeleridir.

666 Mutaffifîn,83/24 خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ
Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar ancak onda yarışsınlar.
Ders: Asıl yarış işte budur.

"Kıyamet günü öyle kimseler olacak ki yaptıkları salih amelleri herkesi imrendirir.[667] Şayet en büyük makam ve yüksek mertebelere sahip olmalarına rağmen peygamberler ve şehitlerin o gün bir şeye gıpta etmeleri söz konusu olsaydı, bunlara gıpta edeceklerdi."[668]

3- Sehâvet سَخَاوَةٌ : Bende var, onda da olsun.

Arapçada سَخَاوَةٌ ، سَخَاءٌ يَسْخُو سَخَى fiili, bol bol vermek, eli açık olmak, cömert[669] olmak, elindekini başkasına vermekten geri durmamak vb. anlamlara gelmektedir.

Bu cömertlik türü, malının bir kısmını dağıtarak yapılan cömertlik olarak bilinir. Bu fiil, cömertliğin asgarî derecesi olarak kabul edilir. Bu konuda örneğimiz, malı nisap miktarına ulaşan kimsenin zekât vermesidir.

Kalpler[670] cömertlik sayesinde temizlenir.[671] Çünkü, küfür ve nifaktan sonra kalbi[672] karartan sebeplerden biri de, aşırı mal sevgisi ve servete bağlılık arzusudur. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de; "Serveti de düşkünce seviyorsunuz."[673] buyurulur.

667 Rabbimiz, İnsân, 76/22'de O gün cennet ehline hitâben,

إِنَّ هَٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُم مَّشْكُورًا

"Şüphe yok ki, bu sizin için bir mükâfaat olmuştur ve sizin çalışmanız makul olup teşekküre layık bulunmuştur." buyurmaktadır. Yani burada Rabbimiz, ödülü haber vermenin yanında kullarının gayretlerinin de teşekküre değer bulunduğunu buyurmaktadır. Ne büyük bir şeref ve değer, Rabbim lâyık eylesin.

668 Munavî, Feyzu'l-Kadir, 4/485; Tuhfetu'l-Ahvezi

669 Bir kimsenin cömert olduğunu ifade etmek için şöyle bir kalıp cümle kullanılmaktadır:

لله دَرُّهُ! – Ne cömert adam!

لله دَرُّكَ! – İşte iyilik budur! Allah, bu sendeki iyiliği ve cömertliği artırsın.

كُونُوا كُرَمَاءَ لِمَنْ حَوْلَكُمْ

Etrafınızdakilere karşı cömert olun!

670 Hassas kalpler kime aittir?

أَشَدُّ الْقُلُوبِ حَسَاسِيَةً هِيَ قُلُوبُ الصَّامِتِينَ

En hassas kalpler, suskunların kalpleridir!

671 Leyl, 92/17-20

Arapçada Temizlik Çeşitleri

Safvet صَفْوَةٌ : Kalpte

Davet دَعْوَةٌ : Yakarışta

Gayret غَيْرَةٌ : Çabada

Haşyet خَشْيَةٌ : Saygıda

San'at صَنْعَةٌ : Eylemde

Rağbet رَغْبَةٌ : Kullukta. Senden vazgeçene rağbet etme! Hz. Ali (r.a.)

وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ Yalnızca Rabbine rağbet et. İnşirâh, 94/8 (Rabbin, asla senden vazgeçmez)

Tevbe تَوْبَةٌ : Pişmanlıkta

Rahmet رَحْمَةٌ : Acımada

Vahdet وَحْدَةٌ : Kardeşlikte

672 Arapçada;

Tahliye تَخْلِيَةٌ : Boşaltma

Tahliye تَحْلِيَةٌ : Süsleme

Ders: Önce kalpteki mâsivâ'yı boşalt, sonra gerekli süslemeyi yap!

اِخْتَرْ لِقَلْبِكَ مَا يَلِيقُ بِهِ

Kalbine yakışanı, layık olanı seç! Amellerinde, eylemlerinde, tavırlarında ve kalbine iyi gelen kimseleri seçerken ona yakışan ne ise onu seç ve sımsıkı sarıl, bırakma!

673 وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا Fecr, 89/20

Malı pek çok seviyorsunuz.

İşte bu sevgi ile insan, "Ben bu malı sarfedersem bana bir şey kalmaz" korkusuna düşer ve hemen şeytan harekete geçer: "Şeytan sizi fakirlikle korkutur, size cimriliği emreder.[674] Oysa ki Allah Teâlâ'nın bildirdiğine göre: "Mal ve servet insan için bir imtihandır."[675] Bu imtihandan başarılı çıkmanın yolu da cömertliktir.[676]

4- Cûd جُودٌ : Bende yok, onda olsun.

Arapçada جَادَ يَجُودُ جُودٌ fiili, bol bol vermek, bağışlamak, değerli bir şey için her şeyden vazgeçmek vb. anlamlara gelmektedir. Arapçada iyi, güzel, yerinde, eksiksiz ve tam, mükemmel vb. anlamlara gelen جَيِّدٌ ceyyid[677] kelimesi de bu kökten gelmektedir.

Bu Cûd جُودٌ türü cömertlik, Sehâvet سَخَاوَةٌ cömertliğinden daha ileri bir cömertliktir.

Cûd: Malının çoğunu dağıtıp, geriye azını bırakarak yapılan cömertliktir yani elinde bulunan az şeyin tamamını harcamak, başkalarına vermektir. Hz. Ebû Bekir'in (ra) çoğu zaman cihat için yaptığı yardım ve destek de cömertliğin Cûd olanındandır. Aynı kökten gelen cevdet جَوْدَةٌ kelimesi, kalite, üstünlük, özellik vb. anlamlara gelmekte olup, bu tür cömertlikle herkesin kalitesinin ortaya çıktığı bir anlamda kullanılabilmektedir. Bu fiiin kökünden gelen Cevâd جَوَادٌ kelimesi de cömert kimse demektir. Ayrıca bu Cûd جُودٌ kelimesi, bol ve karşılıksız vermek demektir. Arapçada Sağnak yağmura da bu anlamda Cûd جُودٌ ismi verilmiştir.

5- Buhl[678] بُخْلٌ : Bende var, onda olmasın.

Arapçada بَخِلَ يَبْخَلُ بَخَلًا fiili, cimri olmak, cimrilik etmek, pinti olmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiil ile elde ettiğimiz anlam, kişinin elinde olan bir mal veya ürünün sadece kendisine ait olmasını istemesi durumudur. Kendisine ve başkasına karşı cimri olan kimsenin halini anlatmak için kullanılır.

674 Bakara, 2/268 اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ
Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve cimriliği ve hayasızlığı emreder.

675 Zümer, 39/49-52
يُمْتَحَنُ الْإِنْسَانُ بِالْأَشْيَاءِ الَّتِي يُحِبُّهَا كَثِيراً
İnsan, en çok sevdiği şey ile imtihan olur.

676 Tegabun, 64/15 إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ
Mallarınız ve çocuklarınız ancak birer imtihandır.

677 Bu جَيِّدٌ kelimesi aslen جَوْيِدٌ veya جَوِيدٌ iken جَيِّدٌ formuna dönüşmüştür. Bkz. Meyyit مَيِّتٌ kelimesi de aslı مَوْيِتٌ iken مَيِّتٌ olmuştur. Kûfeliler, bu kelimelerdeki Vâv'ı, Yâ harfine kalb (çevirmek) ettiler ve elde edilen iki Yâ harfini de İdgâm-ı Vâcip gereği idgâm ettiler; şeddelediler.

678 Buhl بُخْلٌ : Biri, kişinin kendi ihtiyaçlarını karşılamada gösterdiği cimrilik

وَمَن يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَن نَّفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنتُمُ الْفُقَرَاء

Cimrilik eden kendi aleyhine cimrileşmiş olur.
Allah Ganî'dir; yoksul olan sizlersiniz.[679]

6- Şuhh شُحٌّ : Onunki benim, hep benim olsun.

Arapçada شَحَّ يَشِحُّ شُحًّا fiili, cimriliğin hırslı ve zirve boyutu anlamına gelmektedir. Bu tür cimrilik, kişinin huyu ve mizacı haline gelen ve adet haline getirilen cimrilik tutkusunun hırsa döndüğü bir cimrilik türüdür. Bu fiilden türeyen فَعِيلٌ veznindeki Şahîh[680] شَحِيحٌ kelimesi, bu tür cimri olan kimse demektir.

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْ
وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

O halde gücünüz yettiğince Allah'a saygısızlıktan sakının; dinleyin, itaat edin ve kendi iyiliğinize olmak üzere başkaları için harcayın. Kim nefsinin bencilliğinden korunmayı[681] başarırsa işte kurtuluşa erecekler onlardır.[682]

Ayet-i kerimede geçen وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ cümlesinde geçen شُحَّ kelimesini görebilmekteyiz.

7- İsâr إِيثَارٌ : Bende olan, her zaman onun olsun.[683]

Arapçada آثَرَ يُؤْثِرُ إِيثَارٌ fiili, bir başkasını yeğlemek/tercih etmek, öncelik tanımak, üstün tutmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu kelimenin kökü أَثَرَ يَأْثُرُ أَثْرٌ ، أَثَارَةٌ fiili, bir şeyin varlığını gösteren durumun meydana gelmesi ve bu konudaki bilginin/haberin başkalarına ulaşmasıdır.

679 Muhammed, 47/38; Ayrıca bkz. Âl-i İmrân, 3/180; Nisâ, 4/37; Hadîd, 57/24

680 Kelimenin çoğulu, أَشِحَّةٌ formundadır. Ahzab 33/19 أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ Size karşı kıskançlık ediyorlardı.

681 Sadece nefsinin beton çatısını yıkan kimse, göklerle temasa geçebilir.

682 Teğâbun, 64/16

683 سئل حكيم : ما الإيثار ؟
فقال : راقب تصرفات أمك وستعرف الإجابة
Bilge bir kimseye "îsâr nedir" diye sormuşlar. Şöyle cevap vermiş: Annenin davranışları, hal ve hareketlerini gözlemle, cevabı orada bulacaksın!
İsâr: إِيثَارٌ : Bende olan, her zaman onun olsun. Haşr, 59/9

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ
وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ
وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Örnek: وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ Başkalarını kendi nefislerine tercih ederler.[684] Bu ayet-i kerimede de görüldüğü üzere bu fiil ile bir kimsenin elinde olan ne varsa bir başkasına vererek, bende ne varsa hepsi onun olsun anlamını görmekteyiz. Bir kimse, bende ne varsa, bende olan ne varsa, hepsi onun olsun dedikten sonra, bu erdemin zirvesini[685] gösterdikten sonra karşı taraf başta olmak üzere insanlarda hoşgörünün, iyiliğin, güzelliğin ve yardım etme erdemine dair eser/iz bırakması kaçınılmazdır.

8- Fakr فَقْرٌ : Madem[686] onda yok, bende de olmasın.

Arapçada فَقُرَ يَفْقُرُ فَقْرًا fiili, muhtaç olmak, eksikliği meydana gelmek vb. anlamlara gelmektedir. Fakr halinde olan kimse, kardeşinin elinde yoksa, kendisinde de olmamasını arzular. "F-k-r" kökünden gelen ve ihtiyaç duyulan şey anlamında "fakr" kelimesinin sıfat hali olan "fakir", zengin kavramının zıddı olarak kullanılan bir kavramdır.[687]

Fakir kelimesinin, Arapçada "omurga, bel kemiği" anlamlarına gelen; عَمُودٌ فِقْرِي veya عَمُودٌ فَقْرِي "amûdun fakrî veya amûdun fıkrî " kelimesinden türemiş olma ihtimali vardır ki bu durumda "omurgası, belkemiği kırılmış kimse" manasına gelmektedir. Omurgası kırık kimse gibi maddi bakımdan başkasına muhtaç olması sebebiyle işlerini yürütemeyen bütün zayıf kimseler için bu kelime kullanılmaktadır.[688]

684 Haşr, 59/9. Özetle kendisinin ihtiyacı olduğu halde başkasını kendisine tercih etmek anlamına gelmektedir.
آثَرَ يُؤْثِرُ إِيثَارًا عَلَى : Bir şeyi diğerine tercih etmek, tercih ettiğini daha üstün görmek, onu yeğlemek vb. demektir.
نَحْنُ آثَرْنَا قِرَاءَةَ الْكُتُبِ عَلَى الْمَشْيِ فِي الشَّوَاطِئِ وَالسَّوَاحِلِ
Kitap okumayı, sahillerde ve deniz kıyılarında yürümeye tercih ettik.

685 Arapçada kımmetün قِمَّةٌ zirve, kummetün قُمَامَةٌ çöp, atık demektir. İki kelime arasında ince bir çizgi ve bir hareke farkı vardır. Kişinin hayatındaki bu hareke tercihi, çizgideki yerini belirler. O çizgi mi? İşte o ömürdür.

686 Türkçede kullandığımız "Madem" kelimesinin aslı, Arapçada ...dıkça, ...dığı müddetçe, ...dığı sürece, ...i göz önünde bulundurarak vb. anlamlara gelen " ما دَامَ " fiilidir. İşte Arapça'nın zenginliği...

687 İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, "f-k-r" md.

688 ez-Zebîdî, Tâcu'l-Arûs, "f-k-r" md.

Buradan hareketle; madem onda yok, o yardıma muhtaç; bende de olmasın anlamını görebilmekteyiz.

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللهِ وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

Sadakalar[689] (zekât gelirleri) ancak şunlar içindir: Fakirler (yoksullar), düşkünler, sadakaların toplanmasında görevli olanlar, kalpleri kazanılacak olanlar, âzat edilecek köleler, borçlular, Allah yolunda (çalışanlar) ve yoldakalmışlar. İşte Allah'ın kesin buyruğu budur. Allah bilmekte ve hikmetle yönetmektedir.[690]

Cenâb-ı Hak Kur'an'da, zekâtın harcama kalemleri içinde, fakirleri ilk sırada sayarak bu sınıfa verdiği önemi göstermiştir.

Kul, fakrını, ihtiyacını ve asıl zenginlik sahibinin Allah[691] olduğunu bilip buna böyle inanırsa hiçbir zaman yarı yolda kalmaz; Rabbinin yardım ve desteğinden yoksun olmaz.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللهِ وَاللهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

Çünkü ey insanlar; hepiniz var olmak ve varlığınızı devam ettirmek için Allah'a muhtaçsınız! Oysa Allah, hiçbir şeye muhtaç değildir, gerçek anlamda yüceltilmeye, şükredilmeye ve övülmeye lâyık olan sadece O'dur.[692]

فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ

Hz. Musâ, "Ey Rabb'im!" diye yalvardı,
"Şu anda, bana lütfedeceğin nîmetlere öylesine muhtacım ki!" dedi.[693]

689 وَأَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ

Herhangi birinize ölüm gelip de, "Ey Rabbim! Beni yakın bir zamana kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam!" demeden önce, size rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayın. Münâfikûn, 63/10

Âyet-i kerimede Lafzen tasadduk kelimesi zikrediliyor. Acaba o anda kişi ne görüyor da **"sadaka"** verme isteğinde bulunuyor? Allahu Alem.

690 Tevbe, 9/60

691 كَيْفَ أَخَافُ مِنَ الْفَقْرِ وَأَنَا عَبْدُ الْغَنِيِّ؟

Zenginliği sonsuz olan Allah'ın kulu iken fakirlikten nasıl korkayım?

692 Fâtır, 35/15

693 Kasas, 28/24

BİR HARFİN DEĞİŞTİRDİĞİ ANLAMLAR

حَظٌّ	Şans[694], Baht, Pay, Kısmet
حَضٌّ	Teşvik Etmek
حَظَرَ	Yasaklamak, Ambargo Koymak
حَضَرَ	Gelmek, Hazır Bulunmak
ظَنَّ	Zannetmek, Şüphelenmek
ضَنَّ	Cimrilik Etmek
نَظَرَ	Bakmak, Görmek
نَضَرَ	Parlak ve Güzel Olmak

694 لَمْ يَكُنِ الْحَظُّ يَوْماً مَعِي لِأَنَّ اللهَ كَانَ مَعِي
Şans, bir gün bile benden yana olmadı, çünkü Rabbim benden yanaydı.

BİR HARFİN DEĞİŞİRKİ ANLAMLAR-2

غَاظَ	Öfkelenmek, Sinirlenmek
غَاضَ	Su vb. giderek azalmak
فَظَّ	Kaba saba, Eli sopalı olmak
فَضَّ	Açmak, Çözmek, halletmek
فَاظَتْ رُوحُهُ	Vefat etti[695]
فاضَ النَّهْرُ	Nehrin Suyu yükseldi

695 Dün kalbini kırdığın kişinin bugün vefat haberini alsan, "ama ben haklıydım" tesellisi avutur mu seni?

Arapçada Mevtâ مَوْتَى kelimesi, وَفَاةٌ Vefât eden kimseler demektir. Muteveffî مُتَوَفِّي ism-i fâil olup kendisi ile Rabbimiz kastedilir. Muteveffâ مُتَوَفًّى ise ism-i mef'ul olup kastedilen İnsandır.

Al-i İmrân, 3/55 إِذْ قَالَ اللهُ يا عِيسَى إِنِّي مُتَوَفِّيكَ Hani Allah şöyle buyurmuştu: "Ey İsa! Şüphesiz, senin hayatına ben son verip seni vefat ettirecek olan benim.

Arapçada وَفَاةٌ Vefât, Vefâ وَفَاءٌ kökünden gelen en anlamlı kelimelerden biridir. Sözünü tutmak, borcunu ödemek demektir. Bu açıdan bakıldığında İnsan, dünyaya geldiğinde kendisine verilen beden emanetini taşır ve öldüğünde sözünü tutup emaneti sahibine teslim eder. Borcunu tertemiz bir hikâyeyle ödeyenlere selam olsun. Borcunu tertemiz bir yaşamla ödeyenlerden olmamız dileğiyle.

Meyyit مَيِّتٌ kelimesinin çoğul hali olsa da tekil anlamda kullanılmaktadır. Çünkü Arapçada çoğul olduğu halde Türkçede tekil olarak kullanılan çocuk anlamına gelen Evlât (tekili Veled) kelimesi buna örnektir.

Bu kelimenin "Meftâ مُفْتَى" şeklinde kullanımı, hatalı bir kullanımdır. Meftâ kelimesinin kökü, فَتْوَى Fetvâdır.

BİR HARFİN DEĞİŞTİRDİĞİ ANLAMLAR-3

قَرَظَ	Övmek, methetmek
قَرَضَ	Borç vermek
عِظْ	Öğüt/Nasihat Ver
عَضَّ	Dişlemek, Isırmak
ظَلَعَ	Topallamak, Aksamak
ضِلْعٌ	Kaburga Kemiği, Eğe Kemiği
ظَلَّ	Devam Etmek, Sürekli Olmak
ضَلَّ	Yolunu Kaybetmek, Şaşırmak

BİR HAREKE İLE DEĞİŞEN ANLAM (FELEK VE FULK KELİMELERİ)

اَلْفُلْكُ وَالْفَلَكُ

Arapçada اَلْفُلْكُ Gemi, Gemi Filosu anlamlarına gelmektedir.

فَكَذَّبُوهُ فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ

وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْماً عَمِينَ

Onu yalanladılar. Biz de onu ve onunla beraber gemide bulunanları kurtardık; âyetlerimizi asılsız sayanları da suda boğduk! Çünkü onlar kör bir kavim idiler.[696]

اَلْفَلَكُ

Yörünge, astronomi vb.

عِلْمُ الْفَلَكِ

Astronomi[697]

وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ

O gök cisimlerinden her biri, birer yörüngede akar, durur.[698]

696 Araf, 7/64 Ayrıca bkz. Bakara, 2/164; Yûnus, 10/22; Yûnus, 10/73; Hûd, 11/37; Hûd, 11/38; İbrahim, 14/32; Nahl, 16/14; İsrâ, 17/66; Hac, 22/65; Mü'minûn, 23/22; Mü'minûn, 23/27; Mü'minûn, 23/28; Şu'arâ, 26/119; Ankebût, 29/65; Rûm, 30/46; Lokman, 31/31; Fâtır; 35/12; Yâsîn, 36/41; Sâffât, 37/140; Mü'min, 40/80; Zuhrûf, 43/12; Câsiye, 45/12

697 Astronomi, kökenleri, evrimleri, fiziksel ve kimyasal özellikleri ile gök cisimlerini açıklamaya çalışmak üzere gözleyen bilim dalıdır.

698 Yâsin, 36/40; Ayrıca bkz. Enbiyâ 21/33

ARAPÇADA YEMEK İSİMLERİ

قِرًى	Misafire verilen yemek
مَأْدَبَةٌ	Davet üzere verilen yemek
تُحْفَةٌ	Ziyaret amaçlı gelen kimseye verilen yemek
وَلِيمَةٌ	Düğüne gelenlere verilen yemek[699]
خُرْسٌ	Doğum sonrası gelenlere verilen yemek
عَقِيقَةٌ[700]	Çocuğun saçı kesildiğinde verilen yemek.
نَقِيعَةٌ	Yoldan gelen kimseye verilen yemek
وَضِيمَةٌ	Cenaze için taziyeye gelenlere verilen yemek
وَكِيرَةٌ	Yeni alınan ev için verilen yemek

699 Velîme: Sevinç ve mutluluk günleri verilen ziyafet yemeği; Düğün ziyafeti. Ayrıca düğüne de bu isim verilir.

700 Yeni doğan çocuğun başındaki saça Arapçada akîka denir. Akîka kurbanı kesildiği gün çocuğun saçı traş edildiği için kurbana da akîka adı verilmiştir.

701 إذا أردت أن تعيش حياة سعيدة فارتبط بأهدافك

ARAPÇADA BAZI DUYGULAR VE HİSLER

		Çoğulu
سَعِيدٌ	Mutlu[701]	سُعَدَاءُ
حَزِينٌ	Üzgün	حُزَنَاءُ
غَاضِبٌ	Kızgın	غَاضِبُونَ
خَائِفٌ	Korkmuş	خَائِفُونَ
خَجُولٌ	Sıkılgan	خُجُلٌ
مُحْرَجٌ	Mahçup	مُحْرَجُونَ
مُتْعَبٌ	Yorgun[702]	مُتْعَبُونَ
حَسُودٌ - غَيُورٌ	Kıskanç	حُسُدٌ - غُيُرٌ
عَبُوسٌ	Somurtkan	عَبُوسُونَ
مُتَفَائِلٌ	İyimser[703]	مُتَفَائِلُونَ
مُتَشَائِمٌ	Karamsar	مُتَشَائِمُونَ
مُنْدَهِشٌ	Şaşırmış; Afallamış	مُنْدَهِشُونَ
فَخُورٌ	Gururlu[704]	فُخُرٌ
قَلِقٌ	Endişeli[705]	قَلِقُونَ

وَلَيْسَ بِأَشْخَاصٍ وَلَا بِأَحْدَاثٍ

Mutlu bir hayat yaşamak istiyorsan, kişilere ve olaylara değil hedeflerine bağlan.

سَعِيدٌ مِنَ الْخَارِجِ وَمُرْهَقٌ مِنَ الدَّاخِلِ

Dışı seni, içi beni yakar!

لَا تَقُلْ أَنَا مُتْعَبٌ فَالْجَمِيعُ مُتْعَبُونَ

Yorgunum deme, herkes yorgun!

لَا تَقُلْ أَنَا طَيِّبٌ فَالْجَمِيعُ طَيِّبُونَ

İyiyim deme, herkes iyi!

لَا تَقُلْ أَنَا حَزِينٌ فَكُلُّنَا لَدَيْنَا هُمُومٌ

Üzgünüm deme, herkesin derdi var!

قُلِ الْحَمْدُ للهِ وَاعْمَلْ لِآخِرَتِكَ فَكُلُّنَا رَاحِلُونَ

Hamd et, ahirete çalış; hepimiz göçeceğiz!

قِمَّةُ التَّفَاؤُلِ

İyimserliğin zirvesi olan âyet-i kerime:

لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللهَ مَعَنَا Tevbe, 9/40

Üzülme, Allah bizimle beraberdir.

لَا تَحْزَنْ! أَنْتَ تُحَاوِلُ وَاللهُ يَرَى ؛ وَهَذَا يَكْفِي

Üzülme! Sen çabalıyorsun, Allah görüyor; bu yeter!

لِمَاذَا أَنْتَ دَائِماً مُتَفَائِلٌ

Niçin devamlı iyimsersin?

أَسْتَحْيِي مِنَ الْحُزْنِ وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللهِ

Halimi Allah'a arz ve havale etmişken, üzülmeye hayâ ediyorum; utanıyorum.

تَفَاءَلْ وَابْتَسِمْ فَمَا زَالَ لِلْأَمَلِ حِكَايَةٌ تُرْوَى

İyimser ol ve gülümse, çünkü umudun hâlâ anlatılan bir hikayesi var.

لَوْ كَانَتِ الْحَيَاةُ مُرَّةً وَالْحَيَاءُ حُلْوٌ

Hayat acı olsa da Hayâ tatlıdır.

Dargın olduğun kimseyi göreceksen, şimdi gör; tabutlar ışık geçirmez, hele kabir hiç... Gururun, ömründen daha mı uzun? Sonuçta; tabuyu ve tabutu, kendi karanlığına dönüştüren de İnsanoğlu değil midir?

الْقَلَقُ لَا يَمْنَعُ أَلَمَ الْغَدِ لَكِنَّهُ يَسْرِقُ مُتْعَةَ الْيَوْمِ

Endişe, (kaygı) yarının acısını engellemez, fakat bugünün mutluluğunu çalar.

ARAPÇADA DÜŞME TÜRLERİ

اَلْإِنْسَانُ يَخُرُّ

İnsan yere kapaklanır[706]

اَلنَّجْمُ يَهْوِي

Yıldız kayar, meyleder[707]

تَهْوِي الأَفْئِدَةُ

Yürek meyleder/kayar/akar[708]

اَلْمَاءُ يَنْهَمِرُ

Su dökülür[709]

اَلصَّخْرَةُ تَنْحَدِرُ

Kaya yuvarlanır.

اَلْجِدَارُ يَنْقَضُّ

Duvar yıkılır[710]

اَلثِّمَارُ تَدْنُو

Meyveler sarkar.

706 Arapçada خَرَّ fiili, iki şeyin birleşmesi anlamında insanın da yere kapaklanmasından dolayı yer ile bir parça gibi olması anlamına gelmektedir.

وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ Hac. 22/31

Allah'a ortak koşan kimse sanki o gökten düşmüş de...

Ayrıca bkz. Sebe, 34/14; Secde, 32/15

707 Necm, 53/1

708 İbrahim, 14/37

709 Kamer, 54/11

710 Kehf, 18/77

ARAPÇADA HAYVANI SİRKE, SOKMAŞI ANLAMINDA FİİLLER

لَسَعَ - لَدَغَ - نَهَشَ

Hayvan, kuyruğunda bulunan iğne vb. bir şey ile soktuğunda, ısırdığında لَسَعَ يَلْسَعُ لَسْعًا fiili ile ifade edilir. Akrep vb. hayvan ısırığı.

لَسَعَنِي العَقْرَبُ

Akrep beni kuyruğu ile soktu, ısırdı.

Hayvan, yılan[711] gibi ağzıyla zehirleyenler için لَدَغَ يَلْدَغُ لَدْغًا fiili kullanılır.

لَدَغَتْنِي الْحَيَّةُ

Beni yılan soktu, ısırdı.

لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ

Mü'min, bir (yılanın) deliğinden iki defa sokulmaz (aldatılmaz)[712]

Yırtıcı olan hayvanların ağzıyla ısıranları için نَهَشَ يَنْهَشُ نَهْشًا fiili kullanılır. Dişleriyle parçalamak vb. anlamlara gelmektedir.

نَهَشَ الْكَلْبُ اللَّحْمَ

Köpek, eti[713] dişledi, dişleriyle parçaladı.

Not: Bu bilgilere ek olarak; bu üç fiil, zaman zaman birbirleri yerine de kullanılmaktadır.

711 إنَّ الْغَرِيقَ بِكُلِّ حَبْلٍ يُعَلِّقُ
Denize düşen yılana sarılır.
İnsan çaresizlik denizine düşmeye görsün: Zor durumda olan kimseler, hiç faydalı olmayan, hatta tehlikeli durum yaratan şeylerden bile yardım umarlar. Zor durumdaki kimse bu durumundan kurtulmak için her çareyi denemekte sakınca görmez.

712 Buhari, Edeb 83; Müslim, Zühd 63, (2998); Ebu Davud, Edeb 34, (4862)

713 Lahmacun/Lahm-i Acîn Kelimesinin Kökü nedir?
Lahmacûn: اَللَّحْمُ بِعَجِينٍ veya لَحْمٌ بِعَجِينٍ şeklinde yazılır.
عَجِينٌ/عُجْنٌ Hamur, Yufka, bulamaç vb. anlamlara gelmekte olup Lahm; لَحْمٌ et anlamını taşırken Acîn عَجِينٌ ise hamur demektir. İki Arapça kelime birleştiğinde ise "yoğurulmuş etli hamur" olarak karşımıza çıkar. لَنْ يَنَالَ اللهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ Onların etleri ve kanları asla Allah'a ulaşmaz. Fakat O'na sizin takvanız (Allah'a karşı gelmekten sakınmanız) ulaşır. Böylece onları sizin hizmetinize verdi ki, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı Allah'ı büyük tanıyasınız. İyilik edenleri müjdele. Hac, 22/37

ARAPÇADA ÜZÜNTÜ ÇEŞİTLERİ

كَمَدٌ	Unutulmayan üzüntü
بَثٌّ	Şiddetli ve sürekli olup kedere dönüşmüş üzüntü[714]
كَرْبٌ	Ağır aşırı şüddetli ruhsal üzüntü[715]
أَسًى	Geçici üzüntü[716]
حُزْنٌ	Kalpte olup geçmesi zor üzüntü[717]
وُجُومٌ	Sessizliğe sebep olan üzüntü[718]
أَسَفٌ	Öfkeyle karışık üzüntü[719]
كَآبَةٌ	Üzüntü ile karışık içsel daraltı olup insanın yüzünde belirtisi olan üzüntü
تَرَحٌ	Genel olarak sevincin zıddı olan üzüntü[720]
كَدَرٌ	Ruhsal bulanıklığa sebep olan üzüntü[721]

714 قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

Yakub da şöyle dedi: "Ben acımı ve kederimi ancak Allah'a arzediyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan gelen bilgiyle biliyorum. Yûsuf, 12/86

715 وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ Saffât, 37/76

Onu (Nûh'u) ve ailesini, o büyük üzüntüden kurtardık. Bu كَرْبٌ kelimesinin çoğulu كُرُوبٌ olup diğer âyet-i kerimeler için bkz. En'âm, 6/64; Enbiyâ, 21/76; Sâffât, 37/115

716 فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ Mâide, 5/26

Şu yoldan çıkmış toplum için kendini üzme ey Mûsâ! (Yani; "geçici de olsa üzülme, buna gerek yok" anlamında buyurulmuştur. Ayrıca bkz. Mâide, 5/68

لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ Hadîd, 57/23

Öyle ki, elinizden çıkana karşı üzüntü duymayasınız diye... (Elden gidene geçici de olsa üzülmeyin olarak anlayabiliriz) Bu üzülmenin anlamı, kaçıp giden ve elden uzaklaşan şeyi üzüntü ile izlemek demektir. أَسِيْتُ لَهُ Onun için üzüldüm.

717 Arapçada حَزِنَ يَحْزَنُ حُزْنًا fiili, "üzülmek, tasa çekmek, mutsuz olmak vb. anlamlara gelir. Bu kelimenin zıddı فَرَاحٌ ferah'tır. حَزَنٌ ve حُزْنٌ kelimelerinin bir anlamı da "yerdeki sertlik ve gönüldeki sertlik demektir." Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, حزن h-z-n md.

لَا يَسْمَعُ صَوْتًا يَنْجُمُ عَنْ إِنْكِسَارِ الْقَلْبِ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ

Kalp kırılmasının çıkardığı sesi, sadece Allah işitir.

اَللِّسَانُ لَيْسَ لَهُ عَظْمٌ لَكِنَّهُ يَكْسِرُ الْعِظَامَ

Dilin kemiği yok ama kemiği kırar. Kemiği olmayan dil, kemiği olmayan kalbi kırdı. Araştırmalara göre üzülmek, akciğerleri yoruyormuş. İnsanın, üzüldüğünde çektiği nefes darlığının sebebi budur. Buradan hareketle; üzülen kimsenin Akciğerleri üzüntü ile doluyor ve nefes darlığı başlıyor. İşte tam da bu anda İnsan, derdini ve hüznünü bir başkasına anlattığı zaman, akciğerler hüznün büyük bir bölümünü dışarı atmaktadır. Anlatarak rahatlamak, tam da budur. Ayrıca; yaşanan üzüntü, akciğeri etkileyerek göğüste baskı ve ağırlık yapar. Üzüntülü olduğunuz zamanlarda açık havaya çıkın ve birkaç kez derin derin nefes alın. Eskiden kullanılan "üzüntüden verem oldu" gibi bir tabirin de bu anlamda gerçek bir mantığa yattığını söyleyebiliriz. Söylenilen her acı söz ve yaşanan üzüntü, akciğeri yorar!

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ Hicr, 15/97

Onların söylediklerinden dolayı göğsünün daraldığını çok iyi biliyoruz.

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ İnşirah, 94/1

Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?

718 Arapçada وَجَمَ يَجِمُ وَجْمٌ fiili, üzüntüden dolayı sessizliğe bürünmek, üzüntünün sebep olduğu öfkeyi yutmaktan dolayı sessiz bir kimseye dönmek vb. anlamlara gelmektedir.

719 Esef أَسَفٌ kelimesinin öfkeyle karışık üzüntü anlamına gelmesinin en büyük kaynağı olarak Rabbimizin de buyurduğu gibi وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا Musa oldukça kızgın ve üzgün olarak kavmine döndüğünde... A'râf, 7/150'de görebilmekteyiz. Ayrıca bkz. Tâhâ, 20/86

Bunun yanında Arapçada يَا أَسَفَى عَلَيْهِ "Ah ah, zavallı, yazık" anlamında kullanılır.

وَقَالَ يَا أَسَفَى عَلَى يُوسُفَ Yûsuf, 12/84

Yakup, "Âh Yûsufum âh! İçim yanıyor! diyordu. Ayrıca Arapçada حَيْفٌ عَلَى kalıbı hayıflanmak, acımak, kaybedilen bir fırsat için üzülmek vb. anlamları yanı sıra "yazık, günah, zulüm" kelimesinden "yazık, vah vah" anlamında bir üzüntü ve hayal kırıklığı anlamında kullanılan bir kalıp ifadedir. Örnek: حَيْفٌ عَلَيْكَ Sana yazıklar olsun, neden ona bu zulmü ve haksızlığı yaptın? demektir.

720 Bu kelimenin zıddı, hüzün حُزْنٌ kelimesinin de zıddı gibi فَرَاحٌ ferah'tır. Terah تَرَحٌ zıddı, ferah فَرَحٌ olup çoğulu أَتْرَاحٌ ferahın çoğulu ise أَفْرَاحٌ şeklindedir. Ayrıca فَرَحٌ kelimesi, şımarıklık yapmak anlamına da gelmektedir.

لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ Kasas, 28/76

Şımarma! Allah şımarıkları sevmez.

721 Arapçada;

Mükedder مُكَدِّرٌ kelimesi, kederli, üzün-

KUR'ANÎ BAKIŞLA CEHÂLETİN DERECELERİ

لَا يَعْلَمُونَ -لَا يَفْقَهُونَ - لَا يَعْقِلُونَ

لَا يَعْلَمُونَ : Bilgi sahibi değiller.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ
كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ

Onlara "Diğer insanlar gibi siz de iman ediniz"[722] denildiğinde,
"Akılsızların inandıkları gibi biz de inanalım mı?" derler.
Biline ki, asıl akılsızlar onlardır, fakat bilmezler.[723]

لَا يَفْقَهُونَ : Bilgi sahibidirler ama konunun içeriğine hakim değiller.

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيراً مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ
بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ

Andolsun biz, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmış olduk. Bunların kalpleri vardır ama onlarla kavrayamazlar; gözleri vardır ama onlarla göremezler; kulakları vardır ama onlarla işitemezler.
Onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır.[724]

لَا يَعْقِلُونَ : Bilgi sahibidirler, konuya da vakıflar ama bunu davranışa dökemiyorlar; akledemiyorlar.[725]

tülü vb. kimse demektir.
Mukadder مُقَدَّرٌ ise takdir edilmiş, belirlenmiş, değer verilmiş vb. anlamlara gelir. Tekdir تَكْدِيرٌ edenler (üzen) insanlar olsa da takdir تَقْدِيرٌ eden, değer veren Rabbindir, Üzülme!

722 ثَلَاثُ نِقَاطٍ تُزَيِّنُ الْإِنْسَانَ وَتُحَسِّنُهُ : إِيمَانٌ
Üç nokta, insanı süsler ve güzelleştirir; İmân.

723 Bakara, 2/13. Ayrıca bkz. Bakara, 2/13; Mâide, 5/104; En'âm, 6/37; A'râf, 7/131; Enfâl, 8/34; Tevbe, 9/6; Yûnus, 10/55; Yûsuf, 12/21; Nahl, 16/75; Nahl, 16/101; Neml, 27/61; Kasas, 28/13; Rûm, 30/6; Lokman, 31/25; Sebe, 34/28; Yâsîn, 36/36; Zümer, 39/29; Mü'min, 40/57; Duhân, 44/39; Câsiye, 45/18; Tûr, 52/47; Münâfikûn, 63/8; Kalem, 68/44

724 Araf, 7/179 Ayrıca bkz. Enfâl, 8/65; Tevbe, 9/87; Tevbe, 9/127; Fetih, 48/15; Haşr, 59/13; Münâfikûn, 63/3; Münâfikûn, 63/7

725 Akıl, Kur'an'ın anlatımıyla insana verilen anlama, ölçüp tartma, mukayese ve muhakeme yapma yeteneğidir. Ayetlerin ışığında konuya baktığımızda, aklın, beş duyumuzdan da istifade ederek merkezi kalp olarak tanımlanan anlama, yargılama ve hüküm çıkarma yeteneği olduğunu görürüz.
Elmalı Hamdi Yazır'a göre: Akıl, mahsus olmayan alemi anlamak için vardır. Alem ikiye ayrılır: Görünen alem, görünmeyen alem diye ki buna mana alemi, melekût alemi de denir. İşte bu alem duyularımızla değil, aklımızla varlığı anlaşılan

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا

أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ

Onlara, "Allah'ın indirdiğine uyun" denildiğinde,
"Hayır, atalarımızdan gördüğümüze uyarız" dediler.
Ya atalarının aklı bir şeye ermemiş, doğru yolu bulamamışlarsa!"[726]

Öte yandan bilgi sahibi olanların konuya vakıf olması sonrasında davranışa dökemeyenler ve hayatına yansıtamayanlar için şöyle buyurulur:

وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ

Çünkü O, akıllarını kullanmayan böyle önyargılı ve kötü niyetli insanların kalpleri üzerine, hakîkati görme yetisini kirletip örten, vicdan ve kabiliyetini körelten, akıllarını kullanma özelliklerini yok eden mânevî pislikler yağdırır![727]

Sonuç olarak; Kur'anî bakışla cehâletin dereceleri aşağıdan yukarıya doğru;

Birinci seviye لَا يَعْلَمُونَ

İkinci seviye لَا يَفْقَهُونَ

Üçüncü seviye لَا يَعْقِلُونَ şeklindedir.

ve kabul edilen alemdir. Gaybı haber veren vahyin anlaşılıp algılanması da akıldan başka bir şeyle mümkün değildir. Kısaca; Akletmek başlı başına bir iştir. Gördüğümüz, duyduğumuz, dokunduğumuz, yiyip içtiğimiz ve kokladığımız şeyler hakkında düşünerek, muhâkeme ve mukâyese yaparak, teemmül, tefekkür ve tezekkür ederek bir sonuca varmaktır.

726 Bakara, 2/170; Bakara, 2/170; Bakara, 2/171; Mâide, 5/58; Mâide, 5/58; Mâide, 5/103; Enfâl, 8/22; Yûnus, 10/42; Yûnus, 10/100; Ankebût, 29/63; Zümer, 39/43; Hucurât, 49/4; Haşr, 59/14

ÜMM KELİMESİNDEN TÜREYEN SIFATLAR VE KÜNYELER

أُمُّ الْكِتَابِ	Kitabın Anası	Fatiha Sûresi[728]
أُمُّ الْقُرَى	Şehirlerin Anası	Mekke-i Mükerreme[729]
أُمُّ الْفَضَائِلِ	Üstünlüklerin Anası	İlim[730]
أُمُّ الرَّذَائِلِ	Kusurların Anası	Cehalet[731]
أُمُّ النَّدَامَةِ	Pişmanlığın Anası	Acele Etmek[732]
أُمُّ الطَّعَامِ	Yemeğin Anası	Buğday

727 Yûnus, 10/100. Mide beyinden akıllıdır, çünkü mide kusmayı bilir, beyin her pisliği yutar. *Cengiz Aytmatov*
Ders: Aklı kullanmak, hiç değilse rôlantide bırakmak şarttır!

728 Ana şefkati gibi kitabın içeriğini kucaklamış ve bizlere aktarmıştır. Arapçada Ümm أُمّ kelimesi, "anne" demektir. Fâtiha Sûresi, Kur'ân'ın ilk sûresi ve başlangıcı olmasından dolayı sanki Kur'ân-ı Kerim'in temeli ve kaynağı olarak görülmüştür. Fatiha sûresinin bir adı da Ümmü'l-Kitab'dır. İmam Buharî Tefsir kitabının başında; "Fatiha sûresine Ümmü'l-Kitab adı verilmiştir. Çünkü Mushafların yazılışına onunla başlanır ve namazda Kur'an okumaya Fatiha ile başlanır" demiştir. Fatiha'nın bu adı almasının sebeplerinden biri de, Kur'an-ı Kerim'in bütün içeriğinin bu sûrenin içeriği anlamla bağdaşma sôz konusu olduğu görüşüdür. (İbn Kesir, Tefsîru'l Kur'âni'l-Azîm, II, 16. Ayrıca bkz. Levh-i Mahfuz mad.)

729 Doğmayan, evlenmeyen ve doğurmayan Anadır Mekke-i Mükerreme! Sevdiğini, Medine-i Münevvere'ye uğurlarken yaşadığı ayrılık acısını Mekke-i Mükerremeye sorsan, kim bilir sana neler anlatır?

730 Cehâlet karanlığından kurtularak, hakikatin aydınlığına yapılan yolculukla tüm üstünlükleri biz insanlara sunan şeyin adıdır İlim! İlim öğrenmek, sabır ister; kuyuya taş atarsın ama ses hemen gelmeyebilir. Bak Meşe ağacına, Palamut verebilmek için tam 50 yıl bekliyor. Buradan hareketle; Âlim kimse, bilmediğinin farkında olup her anını bilmek ve öğrenmek için fırsat ve hazine olarak gören kimse iken, Câhil ise her konuya hâkim ve vâkıf olup tecrübe birikimi olan dehâdır!?!?

731 İlmin aydınlık ve nurundan uzaklaşanların, cehâlet karanlığında yalnız kalmalarından dolayı düştükleri rezâlet çukurunun adıdır Cehâlet!
Arapçada جَهِلَ يَجْهَلُ جَهْلًا ، جَهَالَةً fiili, bilgisiz olmak, ne yapacağını bilememek, bilgisi dışında davranmak, kaynağını hakikatin dışından almak ve bir konuda bile bile lades diyerek ahmakiyyet sınırlarını zorlamak demektir. Bu konuda güzel bir ifade vardır:

جَوَابُ الْجَاهِلِ تَرْكُ الْجَوَابِ
Cahile cevap, cevap vermemektir!
Cehalet ne güzel şey, her şeyi biliyorsun!
Albert Einstein

إِيَّاكُمْ أَنْ تُجَادِلُوا السُّفَهَاءَ وَالْجُهَلَاءَ سَيُنْزِلُونَكُمْ إِلَى مُسْتَوَاهُمُ الدَّنِيءِ ثُمَّ يَهْزِمُونَكُمْ بِفَارِقِ الْخِبْرَةِ
"Cahil insanla tartışmayın; önce sizi kendi seviyesine çeker, sonra da tecrübesiyle yener." *Mark Twain*

ARAPÇADA VURMA FİİLLERİ

صَقَعَ - صَفَعَ - صَكَّ لَطَمَ - لَكَمَ وَكَزَ ، لَكَزَ - رَكَلَ ، رَفَسَ - لَدَمَ - زَبَنَ - وَخَزَ

صَقَعَ El ayası ile vurmak

صَفَعَ Enseye vurmak

صَكَّ Yüze vurmak

فَاَقْبَلَتِ امْرَاَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ

Bunun üzerine karısı bir çığlık koparark yönelip elini yüzüne vurdu. "Ben kısır bir kocakarıyım (nasıl çocuğum olabilir?)" dedi.[733]

لَطَمَ Avuç içi ile vurmak

لَكَمَ Yumruk ile vurmak مُلَاكِمٌ : Boksör

وَكَزَ ، لَكَزَ Çeneye sert yumrukla vurmak

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَزَهُ مُوسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ

Mûsâ, halkın habersiz olduğu bir sırada şehre girdi. Orada biri kendi tarafından, diğeri düşmanı tarafından; kavga eden iki adam gördü. Kendi tarafından olan, düşmanına karşı ondan yardım istedi. Mûsâ da ona bir yumruk indirip onu öldürdü. Mûsâ, "Bu şeytanın işidir. O, gerçekten apaçık bir saptırıcı düşmandır" dedi.[734]

رَكَلَ ، رَفَسَ Ayak ile vurmak

لَدَمَ İki el ile göğüse vurmak

زَبَنَ Diz ile karın bölgesine vurmak

وَخَزَ Mızrak vb. cisimle vurmak

Kısaca; İlmi olmayanı, mağlup edemezsiniz, hayası olmayanı da utandıramazsınız. Ancak kendinizi mağdur edersiniz.

732 İki şey, aklı ve tedbiri bozar; biri acele etmek, diğeri de olmayacak şeyi istemek. Acele her işte kötüdür. Yalnız şer ve kötülüğün defedilmesinde değil. *Hz. Ali (r.a.)*

733 Zâriyât, 51/29

734 Kasas, 28/15

BİR HAREKE İLE DEĞİŞEN ANLAMLAR

ضَعْفَ

Arapçada ضَعُفَ يَضْعُفُ ضَعْفٌ fiili, zayıf[735] ve dayanıksız olmak, güç kaybetmek vb. anlamlara gelmektedir. Genel olarak bu fiilin mastarındaki kelimenin Dâd harfindeki ötre ile ضُعْفٌ bedendeki zayıflık,[736] Fetha ile ضَعْفٌ görüşte/fikirde zayıflık ve yetersizlik, esre ile ise ضِعْفٌ şeklinde olduğunda ise iki katı/iki misli vb. anlamlara gelmektedir.[737]

إِذاً لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيراً

İşte o zaman sana, hayatın da, ölümün de katmerli (kat kat) acılarını tattırırdık. Sonra bize karşı kendine hiçbir yardımcı bulamazdın.[738]

Bedensel zayıflık anlamında kullanılan ضُعْفٌ kelimesinin yanında bir de yaptığı işte zayıflık ve gevşeklik gösterme anlamında وَهْنٌ kelimesi, وَهَنَ يَهِنُ وَهْنًا kökünden gelerek bir işte veya konuda yetersiz kalmak, gevşek davranmak, heyecan ve canlılığını kaybetmek vb. anlamlara gelmektedir.

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

Öyleyse şu öğüdü iyi dinleyin: Zorluklar karşısında yılgınlığa düşmeyin, bu uğurda başınıza gelebilecek acı olaylardan ötürü üzüntüye de kapılmayın. Zira eğer gerçekten inanıyorsanız, eninde sonunda üstün gelecek olan, sizlersiniz.[739]

735 لَا تَتَخَذُوا بِنِقَاطِ ضَعْفِكُمْ إِلَّا مَعَ رَبِّكُمْ
Zayıf noktalarınızdan sadece Allah'a bahsedin; onunla konuşun. Çünkü; يُرِيدُ اللهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفاً
Allah yükünüzü hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır. Nisa, 4/28

736 Rûm, 30/54 اَللهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفاً وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ
Allah, sizi güçsüz olarak yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından bir güç veren, sonra gücün ardından bir güçsüzlük ve yaşlılık verendir. O, dilediğini yaratır. O, hakkıyla bilendir, hakkıyla kudret sahibidir. (Âyet-i kerimede kelimenin harekesi ضَعْفٌ şeklinde fetha ile olsa da burada bedenî zayıflık (ضُعْفٌ) anlamındadır, fakat fikirde zayıflık anlamında gelen ضَعْفٌ kelimesi, ötre ile ضُعْفٌ anlamında kullanılmamaktır)

737 ضِعْفٌ/أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً
Kat kat/çok miktarda/defalarca demektir.
Örnek: ثَلَاثَةُ أَضْعَافٍ Üç misli/üç katı
يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ Ahzap, 33/30 يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيراً
Ey Peygamber'in hanımları! İçinizden kim apaçık bir çirkinlik yaparsa, onun cezası iki kat verilir. Bu, Allah'a göre kolaydır.

738 İsrâ, 17/75

739 Âl-i İmrân, 3/139. "Allah'ın sizin için hazırlayıp emrinize sunduğu nimetleri elde etme konusunda zayıf istek ve iradeli olan tembel ve uyuşuk kimseler gibi olmayın, bu şekilde bir tavır ve tutum takınmayın" demektir.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ Lokmân, 31/14
İnsana da, anne babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi, onu her gün biraz daha güçsüz düşerek karnında taşımıştır. (Vehn وَهْنٌ kelimesi, bedensel zayıflık anlamındadır)

ARAPÇADA ÜÇ TÜRLÜ GÖRMEK

رَأْيٌ - رُؤْيَا — رُؤْيَةٌ

Arapçada رَأَى يَرَى رَأْيٌ fiili, görmek, kabul etmek, vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiilin masdarı olan رَأْيٌ veya رُؤْيَا kelimesi bilgiye ve tecrübeye dayalı görmek, görüş ve gördüğü şekliyle kabul etmek anlamına gelmekte olup iki meful almaktadır. رَأَى أَحْمَدُ عَلِيًّا عَالِمًا Ahmet, Ali'yi alim/bilgin olarak gördü, öyle kabul etti.

وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ

De ki: Dilediğinizi yapın, Allah,
ortaya koyacağınız davranışlara bakacak ve buna göre sizi değerlendirecektir.[741]

رَأَى > رُؤْيَا/رُؤًى Uykuda Görmek, Rüyâ

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُءْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ

Kral, "Ben rüyamda yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini;
ayrıca yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler
Eğer rüya yorumluyorsanız, rüyamı bana yorumlayın" dedi.[742]

740 Arapçada Görme Çeşitleri
Gözle görmek: Ru'yet رُؤْيَةٌ
Arapçada aynı fiilin kökünden gelen; gözle görülerek ru'yet رُؤْيَةٌ edilenler, zamanla kişinin zihninde ve aklında re'y'e رَأْيٌ dönüşür. Bu re'y haliyle, hemhâl olan kimsenin de uykuda gördüğüne de rüya رُؤْيَا denir. Ru'yet ile re'y'ini teşkil edenlerin, rüyaları da aynı doğrultudadır.
مَنْ لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ فِي قَلْبِهِ فَكَيْفَ يَرَى ؟
Kalbinde Allah olmayan biri, nasıl görebilir ki?
Fikirle görmek: Nazar نَظَرٌ
Kalple görmek: Basîret بَصِيرَةٌ
Akılla görmek: Aşk عِشْقٌ
Ruhla görmek: Sevgi حُبٌّ
Hissederek görmek: Şuur شُعُورٌ
Anlayarak görmek: İdrak إِدْرَاكٌ
Tüm benlikle görmek: İbadet عِبَادَةٌ
Kısaca;
أَغْمِضْ عَيْنَيْكَ لِكَيْ تَرَى
Görmek için gözlerini kapat!
تَتَقَدَّمُ فِي الْعُمْرِ فَيَضْعُفُ الْبَصَرُ وَتَتَّضِحُ الرُّؤْيَةُ
Yaşlerleyince, görme zayıflar ama görüş netlik kazanır.

741 Tevbe, 9/105.

742 Yûsuf, 12/43 Ayrıca bkz.
قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى
İbrahim, oğluna,"Yavrum, ben rüyamda seni boğazladığımı görüyorum. Düşün bakalım, ne dersin?" dedi. Saffat, 37/102

رُؤْيَةٌ < رَأَى Ru'yet:[743] Göz ile görmek ve görünen şeyi farketmektir.

لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ

Andolsun, o cehennemi muhakkak göreceksiniz.
Yine andolsun, onu gözünüzle kesin olarak göreceksiniz.[744]

743 Kur'an-ı Kerim'de Fil Sûresinin ilk âyetinde geçen أَلَمْ تَرَ elem tera ifadesi, "görmedin mi?" anlamına gelmektedir. Bunun yanında; Haberin yok mu? Duymadın mı? Gözünde canlandırabilir misin? vb. şeklinde de anlayabiliriz. Çünkü Ru'yet, رُؤْيَةٌ göz, akıl ve fikirle görmektir.

744 Tekâsür, 102/6-7

تِرْبٌ - زَمِيلٌ -جَلِيسٌ - سَمِيرٌ - صَاحِبٌ/صَحَابَةٌ - رَفِيقٌ - صَدِيقٌ - أَنِيسٌ - نَجِيٌّ - صَفِيٌّ - قَرِينٌ

تِرْبٌ Akran, aynı yaşta olan arkadaşlar أَتْرَابٌ

Arapçada تَرِبَ يَتْرَبُ تَرَبًا ، مَتْرَبًا toza bulanmak,[745] toprakla örtülmek vb. anlamlara gelir. Ayrıca bu kökten gelen تِرْبٌ kelimesi, akran, yaşıt[746] olan arkadaş demek olup çoğulu أَتْرَابٌ[747] etrâb şeklindedir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v):

فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ

Sen dindar olanı seç, aksi halde sıkıntıya düşersin.[748]

buyurmuştur.

Aynı kökten تُرَابٌ ise toprak[749] demektir. Toprak olan تُرَابٌ ile aynı yaşıt anlamında gelen تِرْبٌ kelimesinin aynı kökten gelmesi, bize insanın toprak ile olan eşitliğini ve akrân oluşunu fısıldarken aynı yaşta ve akran olan kimselerin bu تِرْبٌ ismini almalarının nedeni, tabiri caizse çocukluk zamanlarında beraber toprakla oynayarak herc-ü merc olmalarındandır.

745 أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ Beled, 90/16
Veya aç, açık, toprağa bulanmış çevresi, çaresi olmayan yoksulları doyurmaktır. Âyet-i kerimede bu kimsenin toprak ile aynı seviyeye gelmesi ve yoksulluğu ile toprağın tozu birbirine yapışması, ayağa kaldırılmayı bekleyen kimseye benzetilmiştir.
Toz demişken, "Afra عَفْرَةٌ tafra طَفْرَةٌ yapmak" deyiminin kökeninin, Arapça olduğunu biliyor musunuz?
Arapçada; Afara عَفَرَ : Toza toprağa bulamak vb. anlama gelirken Tafara طَفَرَ : Sıçramak, zıplamak demektir.

746 Arapçada bir cümle vardır ve şu anlama gelir:
كَمْ مَرَّةً رَأَيْتَ أَزْهَارَ الرَّبِيعِ ؟
İlkbahar çiçeklerini kaç defa gördün? Yani "kaç yaşındasın?" demektir. Ne kadar da naif ve hoş bir ifade şekli...

747 عُرُبًا أَتْرَابًا Vâkıa, 56/37
Öyle ki eşlerine muhabbet ve ülfetle tutkun, hep aynı yaşıt mutlu çiftler yaptık. Ayrıca bkz. Sâd, 38/52; Nebe, 78/33

748 Buhârî, Nikâh 15, Müslim, Radâ 53. Allah Rasûlu (s.a.v.) burada, sen dindar olanını kaçırma yoksa umduğunu bulamaz farkında olmadan yoksulluğa sürüklenirsin demek istemiştir.

749 وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ Fâtır, 35/11
Allah sizi topraktan yarattı. Ayrıca bkz. Bakara, 2/264; Âl-i İmrân, 3/59; Ra'd,13/5; Nahl, 16/59; Kehf, 18/37; Hac, 22/5; Mü'minûn, 23/35; Mü'minûn, 23/82; Neml, 27/67; Rûm, 30/20; Sâffât, 37/16; Sâffât, 37/53; Mü'min, 40/67; Kâf, 50/3; Vâkıa, 56/47; Nebe, 78/40

		Çoğulu
زَمِيلٌ	Çalışma/İş arkadaşı[750]	زُمَلَاءُ
جَلِيسٌ	Oturum, toplantı vs. arkadaşı[751]	جُلَسَاءُ
سَمِيرٌ	Sohbet Arkadaşı	سُمَرَاءُ
صَاحِبٌ/صَحَابَةٌ	Uzun müddet ayrılmayan/terketmeyen Arkadaş[752]	أَصْحَابٌ
رَفِيقٌ	Yol Arkadaşı[753]	رُفَقَاءُ-رِفَاقٌ

اَلرَّفِيقُ قَبْلَ الطَّرِيقِ Yoldan önce yoldaş. Önce yoldaş, sonra yol.

صَدِيقٌ	Sevgi ve bağlılık ile tasdik eden arkadaş[754]	أَصْدِقَاءُ
خَلِيلٌ أَوْ خِلٌّ	Kalbinde Sevgisini Tasdik Etmiş Olan	أَخِلَّاءُ-أَخْلَالٌ

750 Arapçada زَمَلَ يَزْمُلُ زَمْلًا fiili, benzeri olmak, eşdeğeri olmak vb. anlamlarına gelerek, iş arkadaşlarının benzer işi yapmalarından kinaye olarak زَمِيلٌ kelimesi kullanılmıştır. أَنْتَ زَمِيلِي لَا تِرْبِي Sen benim iş arkadaşımsın, akranım değil. Ayrıca Arapçada Zemîl زَمِيلٌ kelimesi, "iş arkadaşı, işine odaklanan ve görevinin tüm sorumluluğunu yüklenen kimse" anlamlarına gelmektedir.

يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ Müzzemmil, 73/1

Ey Peygamberlik görevini yüklenen, Vahyin örtüsüne bürünen, ağır sorumluluk görevini üstlenen Rasûlüm.

751 Arapçada قُعُودٌ ve جُلُوسٌ ikisi de oturmak demektir fakat aralarında fark vardır.

قُعُودٌ: Ayakta olan kimsenin oturması demektir; yukarıdan aşağıya inmektir.

جُلُوسٌ: Uzananan ve yatan kimsenin doğrularak oturması anlamına gelir; aşağıdan yukarı çıkmak demektir.

جلس على: Saldalye, koltuk vb. bir şeyin üzerine oturmak, tahta çıkmak vb. anlamlara gelir.

جَلَسَ الْمَلِكُ عَلَى الْعَرْشِ الْيَوْمَ

Kral, bugün tahta oturdu.

جَلَسَ الرَّاكِبُ عَلَى مَقْعَدِهِ فِي الْحَافِلَةِ

Yolcu, otobüs teyerine/koltuğuna oturdu.

جَلَسَ إِلَى: Bir şeyin yanına/yakınına veya yanı başına gelerek oturmak vb. anlamlara gelmektedir.

جَلَسَ الْابْنُ إِلَى أَبِيهِ

Çocuk, babasının yanına/yamacına oturdu. (dizinin dibine oturdu, ayrılmadı)

اَلْكِتَابُ خَيْرُ جَلِيسٍ

Kitap, en hayırlı arkadaştır; sana eşlik eden bir dosttur.

752 Arapçada صَحِبَ يَصْحَبُ صُحْبَةً . صَحَابَةٌ fiili, eşlik etmek, refakat etmek, ardından gelmek, yakınlık kurmak vb. anlamlara gelir. Sahip demek, arka çıkan, tutan, koruyanlar, kayıran ve yalnız bırakmayan anlamında kullanılan bir kelimedir. Eşlik etme anlamına gelen sohbet kökünden türeyen sahâbe sâhibin çoğuludur. Sahâbe ile birlikte ashâb da sıkça kullanılmaktadır. Bunun tekili ise sahâbîdir. Sâhip ve ashap kelimeleri lugat mânalarıyla Kur'ân-ı Kerîm'de birçok âyette geçmekte, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hicretinden söz edilirken onun arkadaşı Hz. Ebû Bekir'e (r.a):

اِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا Tevbe 9/40

Üzülme, Allah bizimle beraberdir diyordu. Tevbe, 40'da لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا âyetinde Peygamberimiz, Hz. Ebubekir'in (ra) kendisini unutarak Efendimiz (s.a.v.) için endişelendiğini görünce لَا تَخَفْ yerine لَا تَحْزَنْ diye tesellî etmiştir.

وَمَنْ اَحْسَنُ دِيناً مِمَّنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ

وَاتَّبَعَ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفاً وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهِيمَ خَلِيلاً

Kimin dini, iyilik yaparak kendini Allah'a teslim eden ve Hakk'a yönelen İbrahim'in dinine tabi olan kimsenin dininden daha güzeldir? Allah, İbrahim'i dost edindi.[755]

Havf خَوْفٌ : Kendi için korkmak

Hüzün حُزْنٌ: Başkası için endişelenmek

Kısaca: Bu tür arkadaş, her anında seninledir; tüm zorluklara rağmen seni bırakmaz, istesen de bırakmaz!

Hicret demişken Arapçada;

Hicret هِجْرَةٌ : Bir yerden başka yere göç etme, geri dönmek için ayrılmak.

Hicran هِجْرَانٌ : Ayrılık acısının yürek sızısıyla birleşmesi

Muhâcir مُهاجِرٌ : Geriye dönmek için geçici olarak göç eden kimse/göçmen

Tehcir تَهْجِيرٌ : Bir kimseyi/toplumu aslî vatanından göç ettirme, göçe zorlama

Özetle; Arapçada "Acı" anlamına gelen birçok kelime vardır fakat içlerinde "ayrılık acısının yürek sızısıyla birleşmesi" anlamında "Hicret هِجْرَةٌ" kökünden gelen "هِجْرَانٌ Hicrân" kelimesinin yeri apayrıdır. Muhâcir مُهاجِرٌ olmak da Ensâr أَنْصَارٌ olmak da kolay değildir; yüreği ortaya koymayı gerektirir.

Sakın Kur'an-ı Kerim'e ilgisiz kalana güvenme, onu terkeden seni terk etmez mi?

وَقَالَ الرَّسُولُ يا ربِّ انَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُوراً Furkan, 25/30

Resûl, "Rabbim! Kavmim, bu Kur'an'a büsbütün ilgisiz kalarak onu terkedilmiş halde bıraktılar" dedi.

753 Arapçada;

Refîk رَفِيقٌ : Yol arkadaşıdır; seninle sadece yola değil duygularına da eşlik eder. Onun için yola işitenle değil, hissedenle çıkılır. İşiten, yoldaki seslerden ürkerek seni yalnız bırakabilir fakat hisseden, dokunulduğunda koku veren fesleğen gibi her daim yüreğine dokunur! Yolu seninle beraber yürüyerek duygularına da eşlik eden Refîk, sana yolu çizen Ressâm'dan üstündür. Çünkü Ressâm hayal ederken, Refîk hisseder ve his, hayalden daha kıymetlidir.

Sadîk صَدِيقٌ : Dert ve kederlere karşı seninle olan arkadaştır.

Sâhip صَاحِبٌ : Her anında seninledir; tüm zorluklara rağmen seni bırakmaz, istesen de bırakmaz!

754 Tüm صَدِيقٌ Sadîklere gelsin...

Arapçada arkadaş anlamına gelen birçok kelime vardır ki kökü Sadk صَدَقَ mastarından olup "taş gibi sert ve güçlü" demek olan ve "senin tüm dert ve sıkıntında göğsünü sana siper ederek yüreğini ortaya koyan صَدِيقٌ Sadîk kelimesinin yeri ayrıdır. Arkadaş, arkataş demek olup eskiden savaşlarda askerlerin arkasını taşa yaslayarak taşa dayanmasından esinlenerek anlam kazanan bir kelime olduğu anlatılır. Buna göre dilimizde kullandığımız arkadaş kelimesi ise birbirine arka (destek) olan insanları ifade etmek üzere arka isim kökünе ortaklık bildiren +daş ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Arka+daş.

755 Nisa, 4/125

أَنِيسٌ Varlığı ile huzur veren arkadaş, sosyal, girişken kimse[756] girişken آنَاسٌ

أَنْجِيَةٌ Sırdaş olan Arkadaş[757] çoğulu نَجِيٌّ

صَفِيٌّ Dürüst ve berrak dost/arkadaş, çoğulu أَصْفِيَاءُ ve صَفَايَا

قَرِينٌ Güçlü bir Ruhsal bağı olan arkadaş/dost, çoğulu[758] قُرَنَاءُ

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ

Kim, Rahmân'ın Zikri'ni görmezlikten gelirse, biz onun başına bir şeytan sararız. Artık o, onun ayrılmaz dostudur.[759]

756 Ayrıca غَيْرُ أَنِيسٍ ise Asosyal Kimse demektir.

757 Arapçada نَجَى يَنْجُو نَجْوَةً fiili fısıldamak demek olup müfaale babından münâcâat مُنَاجَاةٌ olup bir kişiyle kimsenin olmadığı uzak/yüksek bir yerde baş başa kalmak demektir. Allah'a münâcâat ise yalnız iken ona yakarma halinde dilekte bulunarak taleplerimizi arz etmektir.

Necvâ نَجْوَى : Kişinin yakında dostuna veya yakın dostunun kendisine söylediği gizli söz demektir.

Sırr سِرٌّ : Genel anlamda bir sözü, durumu veya olayı insanın içinde gizlemesidir.

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا Meryem, 19/52

Ona, Tûr dağının sağ tarafından seslendik ve kendisi ile gizlice konuşmak için kendimize yaklaştırdık.

فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ Yûsuf, 12/77

Yûsuf, onların söylediği sözlerin acısını ve üzüntüsünü içinde sakladı/gizledi.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ Mücâdele, 58/9

Ey iman edenler! Aranızda fısıldaştığınız zaman, günah, düşmanlık ve resule isyan hususlarında fısıldaşmayın.

إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ Mücâdele, 58/10

Gizli konuşmak/fısıldaşmak sadece şeytandandır. Ayrıca bkz. Nisâ, 4/114; Tevbe, 9/78; İsrâ, 17/47;Tâhâ, 20/62; Enbiyâ, 21/3; Zuhruf, 43/80; Mücâdele, 58/7; Mücâdele, 58/8; Mücâdele, 58/12; Mücâdele, 58/13

758 وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ Fussilet, 41/25

Biz de bu yüzden onlara, kendilerini yoldan çıkaran şeytanî arkadaşlar musallat ettik.

759 Zuhruf, 43/36: (âyet-i kerime'de kötü bir dost anlamında verilmiştir; burada arkadaş ister dost olsun ister düşman olsun aralarında olan güçlü ruhsal bağın anlamına dikkat çekilmiştir) Ayrıca bkz. Nisâ, 4/38; Sâffât, 37/51; Zuhruf, 43/38; Kâf, 50/23; Kâf, 50/27

ARAPÇADA ARAMA ÇEŞİTLERİ

بَحَثَ - حَرَى

Arapçada بَحَثَ يَبْحَثُ بَحْثٌ aramak,[760] araştırmak, incelemek vb. anlamlara gelmektedir. بَحَثَ fiili, genelde عَنْ harf-i cerri ile kullanılır. Bu fiilin yukarıda değindiğimiz anlamlarının yanında, "hakkında malumât (bilgi) bulunan ve daha önce araştırması yapılıp geçmişi olan konuların aranması anlamı vardır. بَحَثَ الْأَرْضَ veya بَحَثَ فِي الْأَرْضِ toprakta aramak, toprağı eşelemek, toprakta çukur açmak vb. anlamlara gelmektedir.

فَبَعَثَ اللهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ

Allah, yeri eşeleyen bir karga gönderdi.[761]

Sıfat tamlaması şeklinde; بَحْثٌ عِلْمِيٌّ : İlmî ve bilimsel araştırma

مُحَرِّكُ الْبَحْثِ : Arama motoru demektir.

Bu kelimenin kökünden gelen ve konu anlamına gelen "mevzu[762]

مَوْضُوعٌ kelimesi ile tamlama halinde kullanılan "Mevzubahis" ifadesi, bir durumu söz konusu etmek, üstünde konuşmak, üzerinde kafa yormak vb. anlamlara gelir.

760 لَا تَبْحَثْ فِي الْآخَرِينَ عَنْ آخَرِينَ فَلَنْ تَجِدَهُمْ

Başkalarını başkalarında arama, bulamazsın! *Necip Mahfuz*

761 Mâide, 5/31: Âyet-i kerimede Karga anlamına gelen غُرَابٌ kelimesi ile yalnızlık ve uzak kalma anlamına gelen غُرْبَةٌ kelimesi aynı kökten gelmektedir.

Ders: Kâbiller her zaman yalnızdır.

Mü'minin iki önemli özelliği;

1-Karâbet قَرَابَةٌ : Allah'a yakın olması

2-Garâbet غَرَابَةٌ : Şeytan'a uzak olması

اَلْغُرْبَةُ كُرْبَةٌ - Gurbet, gam ve kederdir; gurbet, acı verir, dert verir.

اَلْوَحْدَةُ تَأْتِيكَ عِنْدَمَا تَنْسَى أَنَّ اللهَ مَعَكَ

Allah'ın seninle beraber olduğunu unutursan, yalnızlık üzerine çöker! Bu durumda, kendini yalnız hissettiğin zaman hemen şu ayet-i kerimeyi hatırla!

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ Hadîd, 57/4

Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir.

"Yan yana" kelimesi ayrı yazılırken, "sımsıkı" kelimesi bitişik yazılır. "Ben seninle beraberim" diyen kimse ile "ben senin yanındayım" diyen kimse, farklı kimselerdir. Fakat Rabbimiz, her dâim bizimledir. Carl Gustav Jung'a göre ise yalnızlık: Yalnızlık, insanın çevresinde insan olmaması demek değildir. İnsan kendisinin önemsediği şeyleri başkalarına ulaştıramadığı ya da başkalarının olanaksız bulduğu görüşlere sahip olduğu zaman kendini yalnız hisseder.

762 Arapçada;

Mevzu مَوْضُوعٌ : Konu, mesele, dava

Mevzî مَوْضِعٌ : Konum, pozisyon

Vaziyet وَضْعِيَّةٌ : Durum, duruş, hal demektir.

Vaziyetini (durum) mevzî (konum) edinen kimse, mevzusunda (dava) hataya düşmez. Bulunduğu yere anlam katmayı ilke edinenler, başarıyı yoldaş edinir.

Arapçada حَرَى يَحْرِي حِرَاءً fiili, bir yerin mekanını öğrenmeyi ve istemeyi hedefleyerek ve kastederek arama ve arayış haline bürünmek demektir. Bu fiil, tefa'ul babında تَحَرَّى يَتَحَرَّى تَحَرٍّ/اَلتَّحَرِّي formuna dönüşür ve tefe'ul babındaki tekellüf (zorluk) anlamıyla beraber aramanın zorluğuna dikkat çekilmek için kullanılır. İşte tam da buradan hareketle Arapçada hakkında bilgi[763] ve tecrübe edilmemiş konu ve durumların aranması, تَحَرَّى عَنْ fiili kullanılmaktadır.

Hira da (حِرَاءٌ) bir arayış yeriydi...[764] Hakikat[765] arayışı, varlık sancısı...

Hira kelime anlamı, aramak, arayış demektir. Terim anlamı ise, Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ilk vahyin geldiği Nur dağındaki mağaradır.

Mekke'nin soğuk cadde ve sokaklarında yaşanılanlardan dolayı sıkıntılıydı, üzgündü, dayanılmaz ağırlıkların altında eziliyor ve üzerindeki tanımlayamadığı yükün gün geçtikçe daha da ağırlaştığını hissediyordu. Geçen son birkaç yıl içerisindeki çabalarına rağmen hiçbir şey elde edememiş, beynini kemiren soruların hiçbirisine ikna edici bir cevap bulamamıştı. Neyi aradığını bilmeden gerçekleştirdiği arayışları, en ufacık şekliyle bile olsa işe yaramamıştı. Bu süre içerisinde fark ettiği tek şey vardı; yalnızlığı sever olmuştu. İnsanların dünyalarından uzaklaştığında sıkıntılarının biraz olsun azaldığını, içinde kopan fırtınaların biraz olsun sa-

763 وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا Isrâ, 17/36

Hakkında bilgin olmayan bir şeyin ardından körü körüne gitme! Delillere dayanmadan hiç kimseyi asılsız söylentilere dayanarak suçlama! Çünkü araştırma yapıp gerçeği öğrenmen için Allah'ın sana bağışladığı kulak, göz ve gönül; bunların hepsi bu yaptığından sorumludur.

764 Aynı kökten gelen Harâ حَرَاءٌ ise kuş yuvası, folluk vb. anlamlara gelmektedir. Hira'yı sevene, Sevr'i çekene sor...Yesrib'i Medine'ye çeviren gücün sırrı, Hira'da yüklenilen sorumluluğun, karanlık yüreklere aktarılma çabasında, hakikatin soğuk sokaklarda haykırılmasında ve Sevr'de verilen mücadelede saklıdır. İnsan bu hayatta bazen Hira'ya ihtiyaç duyar, bazen de Sevr'deki yoldaşın sadâkatine...Aksi halde gönlünün İnşirâh'ı mümkün olmuyor.

Arapçada;

İnzivâ اِنْزِوَاءٌ : Derin düşünceye dalmak için bedenen köşeye çekilmek

Tehannüs تَحَنُّثٌ : Derin düşünceye dalmak için rûhen ve fikren köşeye çekilmek

Peygamber Efendimiz, (s.a.v.) aramak anlamına gelen حِرَاءٌ Hirâ'da derin düşüncelere dalar, bedenen ve rûhen köşeye çekilirdi; sonunda da aradığını bulmuştu. Salât ve Selâm O'na olsun.

765 Arapçada bir fiil vardır; حَصْحَصَ : Bir şeyin uzun bir süre unutulup veya kaybolmasından sonra beklenmedik bir zamanda ortaya çıkmasıdır.

قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ Yûsuf, 12/51

Azîz'in (Vezirin) eşi dedi ki: "İşte şu anda gerçek orta yere çıktı. Ders: Hakikat, bazen uyur hatta kış uykusuna dalar ama ölmez; gün gelir ortaya çıkar)

kinleştiğini fark etmişti. Artık O, insanların arasında gezen, ticaretle uğraşan birisi değil; daha çok bir inzivâ haline bürünmüştü. Yani artık insan içine çıkmaktan, topluma karışmaktan kaçıp tek başına yaşayan ve dış dünya[766] ile bütün ilgisini keserek kendi içine kapanmıştı.

Resmî sıralamaya göre 96. sûre olan Alak sûresinin ilk 5 âyeti ile ilâhî vahyin Hz. Peygamber (s.a.v.) ile arama ve arayış yerin olan Hirâ'da buluşması gerçekleşmiştir.

İlk emrin Kıraat ile yani aklın okumasıyla ilgili olmasında, kâinatın okunması, Yüce Allah'ın cömertliği ve insanı bilgilendirdiği konuların okunması, düşünülmesi işlenmekte, bazı insanların azgınlaştığı, olumsuz davranışlar sergilediği ve Yüce Allah'ın böylesi insanları cezalandıracağı ifade edilmektedir. Yeri gelmişken Peygamber Efendimize gelen ilk 4 emri şöyle sıralayabiliriz:

766 Dünyanın son yıllarda öğrendiği şeyler:
أَهَمِّيَّةُ الْعِلْمِ : Bilimin önemi
عَجْزُ الْإِنْسَانِ : İnsanın acizliği
قُرْبُ الْمَوْتِ : Ölümün yakınlığı
أَهَمِّيَّةُ الطَّهَارَةِ : Temizliğin önemi
لُزُومُ الْاِحْتِيَاطِ : Tedbirin gerekliliği
أَضْرَارُ الْجَهَالَةِ : Bilgisizliğin zararları

767 اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ Alak, 96/1
Yaratan Rabbinin adıyla oku! (Ey insan! Yaratan Rabb'inin adıyla oku! Sana Rabb'in tarafından gönderilen ve bundan böyle ayet ayet, sûre sûre muhatap olacağın bu kitabı, onu güzelce anlamak, zihnine nakşetmek, hayatına yansıtmak ve başkalarına tebliğ etmek amacıyla oku fakat bâtıl değerler, sahte ilâhlar adına değil; onların rızası için, onların istediği doğrultuda değil; yalnızca Rabb'inin adıyla oku!) Okumaya dağlardan başla! Denizleri, nehirleri, insanı, hayvânât alemini, arzı ve semâyı, ilmi ve irfanı, varlığı ve yokluğu, kalpleri, sevgiyi, merhameti Yaratan Rabbinin adıyla oku! Peygamber Efendimiz, (s.a.v.) ilk emir olan "OKU" emri gelmeden, sık sık Hira mağarasında kendisini üzen derin düşüncelere dalıyordu. "OKU" emriyle bu düşünceler ve içsel daraltısı da son bulmuştur. Çünkü okumak, insanın aklını ve sinir sistemini korumada en büyük destekçisidir.

İlk emir olan İKRA'nın kökü Kıraat ne demektir?

Arapçada قَرَأَ fiilinin mastarı قِرَاءَةٌ Kıraattir. Arapçada Kıraat قِرَاءَةٌ kelimesi ise ön yargısız gerçeği görerek ve kabul ederek okumak demektir, akılla çözümleyerek okumaktır; kişinin bir şeyi veya konuyu kendi kısır bilgisiyle anlamak istediği gibi okuması, Kıraat değil Şenaattir!

اَلْعَقْلُ الَّذِي لَا يَقْرَأُ يَتَوَقَّفُ

Okumayan akıl, durur!

وَالْعَقْلُ الَّذِي يَتَوَقَّفُ لَا يَتَفَكَّرُ

Duran akıl, düşünmez!

وَالْعَقْلُ الَّذِي لَا يَتَفَكَّرُ لَا يَتَذَكَّرُ

Düşünmeyen akıl, hatırlamaz!

• Okumak, zekayı keskinleştirir. Okumak, daha kaliteli uyku sağlar. Okumak, ifade yeteneğini geliştirir. Okumak, anlama kabiliyetinizi artırır. Okumak, Alzheimer hastalığına karşı korur. Ne kadar okursanız, o kadar bilir, öğrenir ve o kadar fazla farklı yere gidersiniz. Çünkü Okumak, en ucuz seyahât türüdür.

Kur'an-ı Kerim'in ilk dört emri nedir?

اِقْرَأْ

Oku![767]

قُمْ

Kalk[768]

فَأَنْذِرْ

Uyar[769]

وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ

Rabbinin yüceliğini duyur! Rabbinin büyüklüğünü bil![770]

•Türkçe soldan sağa doğru okunur. Arapça ise sağdan sola doğru okunur.
•İlk emirde okumanın yönü yoktur sadece "OKU!" (Alak, 96/1) emri vardır.
Kur'an-ı Kerim'de Okuma Çeşitleri
تِلَاوَةٌ Tilâvet (Dilin okuması) : Şuarâ, 26/69: Onlara anlat, dile getir, işittir, Oku!
قِرَاءَةٌ Kıraat (Aklın okuması) : Alak, 96/1: Çözümleyerek Oku!
تَرْتِيلٌ Tertîl (Yüreğin okuması) : Müzzemmil, 73/4: Sindire sindire yüreğine nakşederek Oku!
•Okumak, fark etmektir, hissetmektir ve çözümlemektir. Anlamak istemeyen okumaz, okumayanın bilgisi olmasa da fikri çok olur.

Özetle; Okumak, güçlü ve etkili bir ilaç gibidir; zihne esneklik, yeni bir kavrayış ve anlayış konusunda katkılar sunar. Ancak okuyan kimse feraset (ileri görüşlü) sahibi değilse, bu ilaç yan etkilerini göstermeye başlar; okuyanın kibri artar, anlayış azalır. Yan etki gösteren bu okuyuş da insanı Cehâlet karanlığına sürükler...İnsanoğlu bu işte; Nâkıs fiil gibi eksik yanı olsa da bazen Tam fiil havasında olabiliyor...

Arapçada Kâne كَانَ fiili, sadece gramer olarak nâkıs bir fiildir. Yoksa Kâinât kelimesinin kökeni hiç noksan, kusurlu ve eksik olur mu?

وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ Nisâ, 4/119

"...onları kuruntularla avutacağım." Onları okuduklarının ne manaya geldiğini bilmez hale getireceğim.Arapçada أُمْنِيَّةٌ ümniyye kelimesi, bir bakıma genel anlamda kişinin kendi dilinde de ne dediğini anlamadan okumaktır.

Ders: Çünkü Okumak, en ucuz seyahât türüdür, Arapça öğrenmek de zengin derinlere dalmak...

Okuyor musun? Okumalısın, sana yalvarırım! İnsan, aklını ve sinir sistemini ancak böyle koruyabiliyor. *Rosa Luxemburg*

768 Müddessir, 74/2. Kalk; silkelen ve kendine gel! Sana emredileni temsil et ve uyarı/tebliğ görevine başla! Çünkü Müddessir olmak bunu gerektirir. Eğer Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kendisine 40 yaşında gelen bu emrin öncesinde iyiliğin, güzelliğin ve güvenin öncüsü olmamış olsaydı, anlatacaklarını temsil konusunda yeterli olmamış olsaydı etkisi de o kadar az olacaktı.

Vakte değer verenler ve vaktini dolu dolu geçirenler, kaybetmez. Arapçada تَقْوِيمٌ takvim, "paha ve değer biçme vb." anlamlara gelir. Takvim yaprakları koptukça, ömür kıyâm قِيَامٌ ile törpülendikçe, insan kıvama erer, kıvâm قِوَامٌ ise insanının قِيَامٌ kıyamını sabitleştirir ve kuvvetlendirir.

Not: Kur'an-ı Kerim'de "Allahu Ekber" formunda âyet-i kerime geçmez. Nüzul sırasına göre 4. sûrede "Rabbini tekbir et"[771] diye emredilir. Bizler bu emri yerine getirmek için "Allahu ekber" deriz.[772]

وَلَذِكْرُ اللهِ أَكْبَرُ

Unutmayın ki, Allah'ı her an ve her yerde hatırlayıp anmak,
rab ve ilah olarak O'nun, hayatın her biriminde gündemde tutmak,
elbette en etkileyici ve en büyüktür.[773]

وَرِضْوَانٌ مِنَ اللهِ أَكْبَرُ

Fakat bütün bunların ötesinde, öyle muhteşem bir nîmet var ki:
Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak ve O'nun cemalini görmek,
akla hayale gelebilecek tüm nîmetlerin en güzeli, en büyüğüdür![774]

Arapçada Değer Ölçütleri
Kıyâm قِيَامٌ Namazda
Kavvâm قَوَّامٌ Bir işi idare etmede
Kavîm قَوِيمٌ Doğru ve dürüstlükte
Kıvâm قِوَامٌ Güçlülükte ve kalitede
Kavmun قَوْمٌ Birlikte ve beraberlikte
Takvîm تَقْوِيمٌ Vaktin değerini bilmede

769 Müddessir, 74/2
Arapçada نَذَرَ يَنْذُرُ نَذْرًا fiili, sahip olduklarını adamak, ahdetmek, söz vermek vb. anlamlara gelir. Kur'an-ı Kerim'de fiil şeklinde gelmesinin yanında Peygamberimizin (s.a.v.) bir görevi olarak نَذِيرٌ kendisini Allah'a adayan, haber veren, ikaz eden anlamlara gelmektedir. Bkz. Bakara, 2/119; Arâf, 7/184; Hûd, 11/2; İsrâ, 17/105; Hac, 22/49; Furkân, 25/1;Şuarâ, 26/115; Ankebût, 29/50; Secde, 32/3; Ahzâb, 33/45; Sebe, 34/28; Fâtır, 35/23; Sâd, 38/70; Fussilet, 41/4; Zuhruf, 43/23; Ahkâf, 46/9; Zâriyât, 51/50; Mülk, 67/26; Nûh, 71/2

770 Müddessir, 74/3. Kısaca ilk 4 emir şunlardır: Kırâat, Kıyâm, İnzâr ve Tekbir
Müddessir Sûresi 3'de Palindrom Örneği
Kelimelerin, tersten okunuşu da aynı olan cümle, sözcük ve sayılara Palindrom adı verilir. Ayet-i kerime'de ر ب ك ف ك ب ر palindrom örneğini görebilmekteyiz.
رَبَّكَ فَكَبِّرْ (Rabbinin yüceliğini duyur, Rabbinin büyüklüğünü bil!)

771 Müddessir, 74/3

772 Sözlükte "yüceltmek, büyük olduğunu kabul etmek" anlamındaki tekbîr, dinî terim olarak "Allah'ın zâtı, sıfatları ve fiilleri itibariyle her şeyden yüce ve üstün olduğu" manasına gelen "Allahu ekber" cümlesini yahut bunu söylemeyi ifade eder. Her gün beş vakit namazdan önce okunan ezan ve farz namazlara durulurken okunan kamet, tekbir lafızlarını içerir. Ayrıca namaza başlama ve bir rükûnden diğerine geçiş tekbirle olur. İlkine "iftitah tekbiri", diğerlerine "intikal tekbirleri" denir. Başlangıç tekbiri iftitah (açılış) kelimesiyle nitelendiği gibi, kendisiyle namaz dışında yapılması helâl olan eylemler haram hale geldiği ve dış âlemle bağlantıyı kestiği için "tahrîme (ihrâm) tekbiri" diye de anılır.

773 Ankebût, 29/45

774 Tevbe, 9/72

KUR'AN-I KERİM'DE, HEDEFİN DEĞERİNE GÖRE HAREKETE GEÇME TÜRLERİ

فَامْشُوا -فَاسْعَوْا - وَسَارِعُوا - فَفِرُّوا إِلَى اللهِ

فَامْشُوا Rızık İçin: Yürüyün!

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولاً فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ

O, yeryüzünü sizin ayaklarınızın altına serendir. Haydi onun üzerinde yürüyün ve Allah'ın rızkından[775] yiyin. Dönüş ancak O'nadır.[776]

Yürümek kelimesine temas etmişken şu bilgiyi sizlere sunmak isterim:

Arapçada مَشَى يَمْشِي مَشْيًا fiili, yürümek, yayan gitmek vb. anlamlara gelir. Fakat hedef değişince Mekke-i Mükerreme'den Kudüs'e oradan da Sidre-i Münteha olunca, o yürüyüş İsra olur, Miraç olur ve gece yolculuğunda ışık hızında karanlıkları deler geçersin; semaları aşarsın.

فَاسْعَوْا Namaz İçin: Koşun! (hızlı yürüyün)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun (hızlı yürüyün) ve alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.[777]

775 Zâriyât, 58'de إِنَّ اللهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ "Şüphesiz rızkı veren, sarsılmaz gücün sahibi olan yalnızca Allah'tır" Ayette, "sarsılmaz gücün sahibi" ifadesi, Allah'ın, rızka kefil olmasının yanında bu rızkı "tüm yarattıklarına ulaştırmaya gücü yeten" anlamındadır.

776 Mülk, 67/15. Sonunda dönüş Allah'adır.

Şuarâ, 26/50 قَالُوا لَا ضَيْرَ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ Sihirbazlar şöyle dediler: "Zararı yok, mutlaka Rabbimize döneceğiz. Arapçada, zararı yok, sorun değil vb. anlama gelen iki kelime vardır:

لَا ضَيْرَ : İçine düşülen durumdan çıkış yolu varsa bu kelime kullanılır. Firavun, Şuara, 49'da sihirbazların Hz. Mûsâ'nın tebliğ emrine uyarak Allah'a iman ettikleri için " Andolsun, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve hepinizi asacağım" dediğinde iman eden sihirbazların dediği "zararı yok, sen ne yaparsan yap, biz zaten Rabbimize döneceğiz" dediler. Çünkü çıkış kapıları vardı, Allah'ın inananlara açtığı kapıların kapanmayacağını öğrenmişlerdi.

لَا بَأْسَ : İçine düşülen durumdan çıkış yolu yoksa bu kelime kullanılır. Bu kelime, "artık yapacak bir şey yok, olacağı varmış, olmuş bitmiş" vb. anlamlarda kullanılır. Eve gelen misafir çocuğunun masanın üzerindeki sürahiyi kırmasından dolayı, ev sahibinin çocuğun annesine "zararı yok, artık kırıldı geriye gelmez, sıkmayın canınızı" demesini örnek olarak verebiliriz.

777 Cuma, 62/9

Arapçada سَعَى يَسْعَى سَعْيٌ fiiliden türeyen سَعْيٌ sa'y[778] kelimesi, hızlı yürümek olup koşma halinin bir alt seviyesidir. Bu kelime ister hayır, ister şer olsun bir konuda gayret ve çaba sarfetmek için de kullanılır.[779] Kelimenin bu anlamda kullanıldığına dair en çok kullanılan âyet-i kerime:

وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَى

Şüphesiz her insana kendi emeğinden başkası verilecek değildir.
Ve çalışması da yakında görülecektir.[780]

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا

Allah'ın mescitlerinde onun adının anılmasını yasak eden[781]
ve onların yıkılması için çalışandan kim daha zalimdir.[782]

778 Koşmak, hızlı yürümek anlamına gelen sa'y, bir arayıştır. Terim olarak, hac ve umrede Kâbe'nin doğu tarafındaki Safâ Tepesi'nden başlayarak Merve'ye dört gidiş, Merve'den de Safâ'ya üç dönüş olmak üzere bu iki tepe arasındaki gidişgelişe denir. Sa'y esnasında Safâ ile Merve arasında vadinin en derin kısmında (iki yeşil direk arasında) daha canlı ve hızlı yürümeye ise, hervele denilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de Safâ ile Merve'nin Allah tarafından konulmuş sembollerden (şeâir) ve hac ile umre ibadetinin yapıldığı yerlerden olduğu belirtilir. Bakara 2/158. Safâ ile Merve arasında gerçekleştirilen sa'yin, hac ve umre çerçevesinde yerine getirilen ibadetlerden (menâsik) biri olması, Hz. İbrâhim'in eşi Hâcer'in oğlu İsmâil ile Mekke vadisinde yalnız kaldıktan sonra Safâ ile Merve tepeleri arasında oğluna su araması hadisesine dayanmaktadır. Buhârî, Enbiyâ, 9

779 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, سعي s-a-y md.

780 Necm, 53/39-40 Âyet-i kerime, bize Sakın her şey, olacağına varır deme, bu seni tembelliğe götürür! mesajını vermektedir. Ayrıca bkz. İsrâ, 17/19; İnsan, 76/22; Gâşiye, 88/9; Leyl, 92/4

781 Arapçada engelleme/yasaklama anlamında; Mene'a مَنْع : Güç veya otorite sahibi tarafından bir fiilin/eylemin yapılmasının engellenmesidir. Arapçada مَنَعَ يَمْنَعُ منْعًا engelleyip zorlaştırmak, önlemek ve korumak demek olup aynı kökten مَنَاعَةٌ ise bağışıklık, yenilmezlik, dokunulmazlık, ele geçmeme vb. anlamlara gelmektedir. Bağışıklık sistemi ise جِهَازُ المَنَاعَةِ demektir. Bağışıklık sistemini korumak, hastalıklara karşı korunmaktır!
Sadde صَدَّ : Bir şeye olan yönelişi engellemektir.
وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا
Münafıklara, "Allah'ın indirdiğine (Kur'an'a) ve Peygambere gelin" dendiği zaman, onların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün. Nisâ, 4/61
Münâfıklar, davet edildiği zaman nasıl da Hz. Peygamber Efendimize olan zâhirî yönelişi kesiyorlar?
Keffe كَفَّ : Kişinin kendi iradesiyle yine kendisini toparlama amacıyla veya başkalarına destek amacıyla içinde bulunulan eylemden kendisini engellemesi veya başkalarını o duruma karşı engellemektir.
إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ
Hani bir topluluk size el uzatmaya (tecavüze) kalkışmıştı da, Allah (buna engel olmuş) onların ellerini sizden çekmişti. Mâide, 5/11
Emseke أَمْسَكَ İmsâk إِمْسَاكٌ : Daha çok kendisini nefsî eylemden engellemektir.
Tereke تَرَكَ : Gücü yettiği halde kendi isteğiyle yapılan eylemi bırakması, onu engellenenler listesine almasıdır.

782 Bakara, 2/114; Ayrıca bkz. Mâide, 5/33; Mâide, 5/64; Sebe, 34/38

وَسَارِعُوا Cennet İçin: Yarışın![783]

وَسَارِعُوا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ

Rabbinizin bağışına, genişliği göklerle yer arası kadar olan ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanmış bulunan cennete koşun.[784]

783 Arapçada Yarışmak Türlerinden:
Müsâraa مُسَارَعَةٌ Hayırda (iyiliğe ve güzelliğe doğru yarışarak koşuşmak) Müsâbere مُصَابَرَةٌ Sabırda (hakkı ve sabrı tavsiyede sabırlaşmada öncü olmak) Mürâbata مُرَابَطَةٌ Cephede (düşmanla karşılaşılacak yerlerde gözetip sebatla nöbet beklemek)
Al-i İmran, 3/200 وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا Sabır üzerinde yarışın, irtibatınızı koparmayın, kararlı ve sebatlı davranın (nöbet ve hizmet yerlerinizi terk edip ayrılmayın)
Mücâmele مُجَامَلَةٌ Hoşgörüde (kırmadan her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiğince hoş görme durumu)
Müsâade مُسَاعَدَةٌ Yardımlaşmada (birlikte çalışmak, takım çalışması gibi yalnızken yapamayacağımız şeyleri yeteneklerimizi ve enerjimizi birleştirerek çalışarak yarışmaktır. Bizim yeteneğimiz ya da bilgimiz olmayan konularda destek alıp, kendimize ait bilgi ve yeteneği başkasınınkiyle birleştirmektir)
Unutmayın! İnsan, yalnız Rabbine yük değildir bu hayatta... Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet O, her şeye kadirdir. Ahkâf, 46/33
Not: Arapçada سَرُعَ يَسْرُعُ سُرْعَةً وَ سِرَاعٌ fiili, çabuk olmak, hızlı olmak, tez davranmak vb. anlamlara gelirken bu kelime ifal babında ise أَسْرَعَ يُسْرِعُ إِسْرَاعٌ fiili, bir işi hızlandırmak, hızlı yapmak, ağırdan almamak vb. iken bu babın ism-i faili مُسْرِعٌ olup hızlı, çabuk, acele eden anlamlarına gelmektedir.

يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ سِرَاعًا كَاَنَّهُمْ اِلٰى نُصُبٍ يُوفِضُونَ Meâric, 70/43

O gün onlar bir hedefe doğru yarışıyorlarmış gibi mezarlarından aceleyle fırlarlar. Ayrıca bkz. Kâf, 50/44

784 Al-i İmrân, 3/133. Ayrıca bkz. Hayırda yarışanlar: Âl-i İmrân, 3/114; Enbiyâ, 21/90; Mûminûn, 23/56; Mûminûn, 23/61 Küfürde, günahta ve inkarda yarışanlar; birbirlerine destek verenler: Âl-i İmrân, 3/176; Mâide, 5/41; Mâide, 5/52; Mâide, 5/62

785 İki Sığınak olan Kur'an-ı Kerim ve Beyt (Ev)
Nüzûl نُزُولٌ Vahyin iniş anı.
Ayet آيَةٌ Vahyin inmiş hali.
Sûre سُورَةٌ Vahyin çevrelenme hali
Kur'an-ı Kerim: Vahyin Kitabı
Gurfe غُرْفَةٌ Geçici oda; Hücre حُجْرَةٌ Kalıcı oda; Menzil مَنْزِلٌ Geçici konaklama yeri; Beyt بَيْتٌ Kalıcı konaklama yeri.

لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ Nûr, 24/27

Evlerinizin dışındaki evlere girmeyiniz. Beyt (بَيْتٌ) kelimesi, arapça kökenlidir. Şiir'de beyit, "anlam bakımından birbirine bağlı iki dizeden oluşmuş şiir parçası" demektir. Bu kelimenin (بَيْتٌ) diğer anlamı ise EV demektir.
Şiiri koruyan beyit, İnsanı koruyan Evdir.
Tebyît تَبْيِيتٌ : Sinsi projelerden ibaret olan hıyanet girişimlerini geceleyin yapmak demektir.

اِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِ Nisâ, 4/108

Oysa, onlar gecenin karanlığında Allah'ın hoşnut olmadığı bu sinsî plânları kuruyorlardı.

فَفِرُّوا إِلَى اللهِ Allah İçin: Sığının[785]

فَفِرُّوا إِلَى اللهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ

Şu halde Allah'a sığının. Şüphesiz ben,
size O'nun katından gönderilmiş açık bir uyarıcıyım.[786]

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتاً وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

Allah'tan başka varlıkların korumasına sığınanların durumu, örümceğin durumuna benzer; Örümcek, (ağını) kendine bir yuva yapar, ama yuvaların en çürüğü de örümceğin yuvasıdır. Keşke bilselerdi!

Bu ayet-i kerimede iki önemli nokta vardır. Birinci nokta şudur: Ayette geçen "ankebût" kelimesi ile dişi örümcek kastedilmektedir. Ayetteki "edindi" manasına gelen اتَّخَذَتْ fiilin dişi sigasıdır/kalıbıdır. Bu fiilin erkek sigası اتَّخَذَ dir. Allah-u Teâlâ dişi sigasını kullanarak örümcek ağını/evini dişi örümceğin yaptığını bizlere bildirmiştir. İşte Kur'an-ı Kerim'deki dişilik ile ilgili bu belirti, bir mucizeyi daha ortaya koymaktadır. Çünkü hayvanlar üzerine yapılan araştırmalarda örümcekler ile ilgili çok ilginç bilimsel sonuçlara ulaşılmıştır. Bunlardan biri de örümceğin evini erkek örümceğin değil, dişi örümceğin yapmasıdır. Bilimin ulaştığı bu sonuç, Kur'an-ı Kerim'in verdiği haber ile tam bir uyum içindedir. Kur'an-ı Kerim, örümceğin evini dişi örümceğin yaptığını bildirir. Bilim de bunu tasdik eder ve doğruluğunu kabul eder. O halde soruyoruz: Bundan 14 asır önce yaşamış, ümmî olan bir kimsenin bütün bunlan kendi başına bilmesi ve haber vermesi mümkün müdür? Benzer durum, dişi Arı için de geçerlidir:

وَأَوْحَى رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ

Rabbin, bal arısına şöyle ilham etti: "Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan (kovanlardan) kendine evler edin. Nahl, 16/68

ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلاً

Sonra meyvaların hepsinden ye de, Rabbinin (sana) kolay kıldığı yollara gir, diye ilham etti. Nahl, 16/69

Ayet-i kerimede "ev edin" manasını beyan etmek için; erkek için kullanılan اِتَّخِذْ kelimesi yerine dişi için kullanılan اِتَّخِذِي kelimesi gelmiştir.

Her türlü meyvelerden ye" manasını ifade etmek için; erkek için kullanılan كُلْ kelimesi yerine dişi için kullanılan كُلِي kelimesi gelmiştir. Rabbinin yollarına gir" manasını beyan için; yine erkek için kullanılan اُسْلُكْ kelimesi yerine dişi için kullanılan اُسْلُكِي kelimesi gelmiştir.

786 Zâriyât, 51/50.

Arapçada;

فَرَّ مِنْ : Bir şeyden kaçmak, uzaklaşmak.

فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ

Arslandan korkup kaçtılar. Müddessir, 74/51

فَرَّ إِلَى : Bir şeye bir kimseye sığınmak, ona hızlıca koşmak.

فَفِرُّوا إِلَى اللهِ Zâriyât, 51/50

Allah'a sığının.

Arapçada فِرَارٌ Firâr, bir yerden kaçarken başka yere sığınmak demektir. Cuma, 62/8'de إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ "Kendisinden kaçılan ölümden" bahsedilir. Peki hal böyleyken sığınacak yer neresidir? Cevap: فَفِرُّوا إِلَى اللهِ Şu halde Allah'a sığının.

Arapçada Ferra[787] فَرَّ kelimesinin asıl anlamı, hayvanın dişlerini incelemektir. Bu fiilin mastarı olan Firar[788] فَرَرْتُ فِرَارًا hayvanın dişlerini inceledim/kontrol ettim. Bu kelime iftial babında[789] اِفْتِرَارٌ gülmekten dişlerin görünmesidir.[790] Kinâye olarak gülme anında dişlerin saklanmasının mümkün olmadığını anlayabiliriz.

787 Ferra فَرَّ fiili مِنْ harf-i cerri ile kullanıldığında kaçmak, firar, tüymek, sıvışmak vb. anlamlara gelir.

فَرَّ مِنْ يَفِرُّ فِرَارًا

Kaçmak, firar, tüymek, sıvışmak vb. anlamlara gelir.

فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ Müddessir, 74/51

Aslandan kaçan...

Ayrıca bkz. Şu'arâ, 26/21; Ahzâb, 33/16

Not: Müddessir, 74/49-51'de "Onlara ne oluyor da, aslandan korkup kaçan ürkmüş yaban eşekleri gibi (Kur'an'daki) öğütten yüz çevirip kaçıyorlar?" buyurulmaktadır. Nasıl ki aslanın olduğu yerde yaban eşşekleri otlanamadığı gibi gerçeğin olduğu yerde, batıl ve yanlışın da duramayacağı konusunda muhteşem bir benzetme söz konusudur.

Ferra فَرَّ fiili, إِلَى harf-i cerri ile kullanıldığında sığınmak, kaçarak koşmak vb. anlamlara gelir.

فَرَّ إِلَى يَفِرُّ فِرَارًا

-e sığınmak, ona koşmak vb. anlamdadır.

فَفِرُّوا إِلَى اللهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ Zâriyat, 50/51

Şu halde Allah'a sığının, şüphesiz ben, sizin için O'nun tarafından gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım. Bu tür koşma fiilinin yanında bir de yarışarak koşmak anlamına gelen اِسْتَبَقَ fiili, mastarı ise اِسْتِبَاقٌ olan kelime vardır.

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ Yûsuf, 12/25

İkisi de kapıya doğru koştu.

Ders: Fakat bu koşuda amaç, gaye ve hedefler farklıydı, bu hayatta beraber yürüdüğün ve koştuğun kimselere dikkat et!

788 فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلاَّ فِرَارًا Nûh, 71/6

Fakat benim davetim ancak onların kaçışını artırdı.

Ayrıca bkz. Kehf, 18/18; Ahzâb, 33/13; Ahzâb, 33/16

789 İftial babı formu: اِفْتَرَّ يَفْتَرُّ اِفْتِرَارٌ

790 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, ف-ر-ر md.

İnkârcılar "Kıyamet günü ne zamanmış?" şeklindeki sorularında ciddi olmadıkları için verilen cevap, kıyamet gününün zamanına ilişkin açıklama yapmak yerine oldukça kısa fakat son derece edebî ve etkileyici ifade ise Ferra kelimesinin ism-i mekan formudur: مَفَرٌّ

يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ

O gün insan, "Kaçacak yer neresi!" diyecektir.[791]

791 Kıyâmet, 75/10

ARAPÇADA SUSAMAK FİİLLERİ

عَطَشٌ - ظَمَأٌ

Arapçada عَطَشٌ ve ظَمَأٌ kelimeleri, susamak demektir.

Arapçada عَطَشَ يَعْطِشُ عَطَشًا fiili, susamak, susuz kalmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiilden türeyen عَطَشٌ kelimesinin içerdiği susama türünde suyun her zaman bulunma ümidi vardır. Bu fiil, Kur'an-ı Kerim'de zikredilmemiştir.

Bu عَطَشَ يَعْطِشُ عَطَشًا fiili, tefe'ul babında تَعَطَّشَ formunda لِ veya إِلَى harf-i cerri ile özlem duymak,[792] arzulamak, burnunda[793] tütmek vb. anlamlara gelir. Bu kullanıma örnek olarak:

يَتَعَطَّشُ أَخُوكَ إِلَى رُؤْيَتِكَ

Kardeşin, seni görmeye özlem duyuyor, onun burnunda tütüyorsun.

Bu fiilin mecazi anlamda kullanıldığına dair başka bir örnek:

يَتَعَطَّشُ الْعَدُوُّ لِدِمَائِكَ

Düşman senin kanına susuyor.

Arapçada ظَمِئَ يَظْمَأُ ظَمَأً fiili de susamak anlamında gelir, ayrıca bu susama türü iki su içimi arasındaki süreden kaynaklanan susama türüdür.[794] Bu fiilden türeyen ظَمَأٌ kelimesi, ölüme sebep olacak susamadır ve bu fiil ile suyu bulma ümidinin neredeyse olmadığını ifade etmek için de kullanılır. Bunun yanında hiçbir susuzluk çekilmemesi anlamında da kullanılmaktadır.

792 Arapçada;
İştiyāk إِشْتِيَاقٌ : Geçici özlem çekmek.
Tehassür تَحَسُّرٌ : İçini çeke çeke, yana yakıla kalbi yana yana büyük bir hasretle arayarak ve yolunu gözleyerek özlem çekmek.

793 دَسَّ أَنْفَهُ فِي كُلِّ شَيْءٍ
Her şeye burnunu sokmak, Her şeye maydanoz olmak.
لَا تَدُسَّ أَنْفَكَ فِي أُمُورِ الْكِبَارِ
Büyüklerin işine karışma! Burnunu sokma!
Arapçada دَسَّ يَدُسُّ دَسٌّ fiili, bir şeyin içine başka bir şeyi zorlayarak sokmak, gömmek vb. anlamlara gelmektedir.

أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ Nahl, 16/59
Yoksa onu (kız çocuğunu) toprağa mı gömecek?
Bu دَسَّ fiili ile karıştırılan bir fiil vardır ki ayağı ile basmak ve ezmek, ayak altına almak ve çiğnemek anlamlarına gelen دَاسَ يَدُوسُ دَوْسٌ fiilidir. Bu kökten gelen دَوَّاسَةٌ ise pedal; دَوَّاسَةُ الْبَنْزِينِ gaz pedalı, دَوَّاسَةُ الْفَرَامِلِ fren pedalı demek olup modern arapçada kullanılmaktadır.

794 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat,
ظمأ z-m-e md.

لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

Çünkü onlar, Allah yolunda ne zaman susuzluk, yorgunluk, ya da açlık[795] çekseler...[796]

وَأَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيهَا وَلَا تَضْحَى

Ve gerçekten sen burada susamayacaksın ve Güneş altında da yanmayacaksın."

(Burası ferahlık ve rahatlık diyarıdır.)[797]

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّى إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئاً

İnkâr edenlere gelince; onların amelleri ıssız bir çöldeki serap gibidir. Susamış kimse onu su sanır. Yanına geldiğinde hiçbir şey bulamaz.[798]

Yani bu durum, kâfirin de hesap günü amellerinden bir şey bulamayacağı anlamına gelmektedir.

795 Kur'an-ı Kerimde Açlık Çeşitleri

جُوعٌ Genel anlamda midenin boş olması.

لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ Gaşiye, 88/7

Acı kuru dikenler, ne besler, ne de açlığı giderir. Ayrıca bkz. Bakara, 2/155; Tâhâ, 20/118; Kureyş, 106/4

خَصَاصَةٌ Uzun süre devam eden açlık

وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ Haşr, 59/9

Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile.

مَخْمَصَةٌ Bir deri bir kemik kalmak

فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ Maide, 5/3

Kim şiddetli açlık durumunda zorda kalır ve dara düşerse. Ayrıca bkz. Tevbe, 9/120

مَسْغَبَةٌ Vücudun yere yapışacak derece aç kalması (sadece nefes alacak derecede gücü kalması)

أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ Beled, 90/14

Yahut da açlık ve perişanlık gününde doyurmaktır.

796 Tevbe, 9/120

797 Tâhâ, 20/119

798 Nûr, 24/39

ARAPÇADA 3 TÜRLÜ SINAV[799] KELİMESİ NEDİR?

اِخْتِبَارٌ - اِمْتِحَانٌ - اِبْتِلَاءٌ

اِخْتِبَارٌ : Deney, inceleme, araştırma, yoklama, normal test ve deneme yapmak

اِخْتَبَرَ الْأَبُ وَلَدَهُ بِطَرْحِ السُّؤَالِ عَلَيْهِ

Baba, çocuğuna soru sorarak onu sınadı, denedi.

اِمْتِحَانٌ : Sınamak, imtihan etmek (Hafif yorarak sınamak)

اِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوٰى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظِيمٌ

Allah resulünün yanında seslerini kısanlar[800] var ya, işte onlar, Allah'ın gönüllerini takvâ yönünden denemeye tâbi tuttuğu kimselerdir. Onlar için büyük bağışlanma ve büyük bir ödül vardır.[801]

799 Arapçada اِمْتِحَانٌ İmtihân ve اِبْتِلَاءٌ İbtilâ kelimeleri, zorlu bir teste tabi tutmak, sınav yapmak vb. anlamlara gelir. Sınav kelimesi de kırmak, parçalamak vb. anlama gelen Sınmak kelimesine ne kadar da benziyor. Sınavla, insanın eksik yanları dökülür, cevher ortaya çıkar.

800 لَا تَرْفَعْ صَوْتَكَ بَلْ اِرْفَعْ مُسْتَوَى كَلَامِكَ

Sesini değil sözünü yükselt! Çünkü çoğu zaman ses tepki, söz ise etki demektir! William Shakespeare: Sesini değil, sözünü yükseltmeli insan. Çünkü gök gürültüleri değil, yağmurlardır yaprakları yaşatan.

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَرْفَعُوا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ

Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın, yoksa siz farkına varmadan işlediklerîniz boşa gider. Hucurât, 49/2

اِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوٰى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظِيمٌ

Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısanlar, Allah'ın, gönüllerini takvâ (Allah'a karşı gelmekten sakınma) konusunda sınadığı kimselerdir. Onlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır. Hucurât, 49/3

Sözünü yükselten, Sumût صُمُوتٌ (gönülden sessizlik) eder; sesini yükselten Sükût سُكُوتٌ (korkudan dolayı sessizlik) eder. (Sözü yüksek olanın, suskunluğu yürekten olur, sesi yüksek olanın suskunluğu korkudandır)

Eskilerin deyişiyle: Sözün sahîh (doğru) olması için sesin sarîh (açık ve net) olması yeterlidir.

801 Hucurât, 49/3; Ayrıca bkz.:

فَامْتَحِنُوهُنَّ Mümtehine, 60/10

اِبْتِلَاءٌ :Dert, sıkıntı, çile, ağır sınav (Yıpratarak sınamak)[802]

وَاِذِ ابْتَلٰى اِبْرٰهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَاَتَمَّهُنَّ قَالَ اِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَاماً قَالَ

وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ

Bir zaman Rabbi İbrahim'i birtakım emirlerle sınamış,
İbrahim onların hepsini yerine getirmiş de Rabbi şöyle buyurmuştu:
"Ben seni insanlara önder yapacağım." İbrahim ise:
"Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)" demişti. Bunun üzerine Rabbi:
"Benim ahdim (verdiğim söz) zalimleri kapsamaz" demişti.[803]

802 Arapçada İbtilâ kelimesinin ism-i mef'ul formu, Mübtelâ şeklindedir. Mübtelâ, "bir şeye kendini kaptırmış, tutulmuş, elini vermiş ama kolunu alamayan, ağır ve yıpratıcı bir sınavdan geçen kimse demektir. Kısaca; Mübtelâ olmak, ağır bir sınava, sorumluluğa ve taşıması zor bir yüke gönüllü olmaktır.

803 Bakara, 2/124. Ahde vefası olmayan, zalimdir. Kur'an-ı Kerim, insanın insan olarak ürettiği değerlerin ve insan haklarının temelinde, Allah-insan arası ahdleşmeyi emreder. O halde Kur'an-ı Kerim'e göre, insan haklarına riayet etmek, insanın insana bir lütfü ve ikramı olmayıp yaradılışın ezelden beridir insana bağışladığı bir varoluş hakkıdır. Kur'an-ı Kerim de insandan sürekli olarak ahdini bozmamasını istemekte olup ahdi bozanların hüsrana uğrayacaklarını buyurmaktadır.

اَلَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا اَمَرَ اللهُ بِهِ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ اُولٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ Bakara, 2/27

Onlar, Allah'a verdikleri sözü, pekiştirilmesinden sonra bozan, Allah'ın korunmasını emrettiği bağları (iman, akrabalık, beşerî ve ahlâkî bütün ilişkileri) koparan ve yeryüzünde bozgunculuk yapan kimselerdir. İşte onlar ziyana uğrayanların ta kendileridir.

Görüyoruz ki yeryüzündeki bozgun ve kargaşanın sebebi de ahdin bozulmasıdır.

وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُلاً Isrâ, 17/34

Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.

ARAPÇADA SEÇME FİİLLERİ

اِنْتَخَبَ - اِخْتَارَ - اِقْتَرَعَ - اِصْطَفَى - اِنْتَقَى - اِجْتَبَى

اِنْتَخَبَ Oylama yaparak seçmek:

Bir şeyin iyisini diğer şeylerle kıyas yaparak seçmek demektir. Fiilin kökü: نَخَبَ يَنْخُبُ نُخْبًا Oylama, tercih, oy kullanarak seçim yapmak vb. anlamlara gelmektedir.

اِنْتَخَبَ الشَّعْبُ الرَّئِيسَ Halk, başkanını oylama ile seçti.

اِخْتَارَ Tercih[804] ederek seçmek :

Kalabalık bir grup veya toplum içinden tercihe dayalı seçim yapmak demektir.

وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلاً لِمِيقَاتِنَا

Mûsâ, kavminden, belirlediğimiz yere gitmek için yetmiş adam seçti.[805]

Hz. Mûsâ burada, kavmi içerisinden tercihe dayalı seçim yapmıştır.

Bu kökten gelen İhtiyâr Heyeti[806] vardır. İhtiyâr Heyeti demek, bu heyettekilerin yaşlı olduğu anlamına gelmez, bilakis köylerde muhtarın başkanlığında çalışan ve bazı görevleri yapmakla yükümlü olan kişilerden oluşan topluluk için verilen bir addır.

اِقْتَرَعَ Kur'a ile seçmek

Arapçada قَرَعَ يَقْرَعُ قَرْعًا fiili, kapıyı çalmak, dikkat çeken ses çıkarmak, hedefi bulmak vb. anlamlara gelmektedir. Kur'a da قُرْعَةٌ bu kökten gelip içinden çıkılmayacak durumlarda çıkış kapısını çalmak demektir; haksızlığa düşmemek için seçim yapılması gereken yerlerde baş vurulan tâlihe dayalı usûl, ad çekme işleminin adıdır.

804 Şuurlu tercih, eşik altı tembihten üstündür.
Arapçada Seçmeye Dâir 2 Kelime:
İhtiyar اِخْتِيَارٌ kelimesinin kökü, Hayır/Hayr خَيْرٌ kelimesinden gelmektedir. Bu kelime ile yapılan tercih, tamamen hayra ve güzelliğe dayalı olup zor durumda ve çaresiz bırakılmadan iki şeyden en hayırlısını seçmektir.
Izdırâr اِضْطِرَارٌ : Bu kelime İhtiyar اِخْتِيَارٌ kelimesinin zıddı olup anlamı, zorunlu, zoraki ve mecbur seçim/tercih demektir. Izdırâr kelimesinin kökü, Zarar ضَرَارٌ / ضَرٌّ kelimesinden türemiştir. Bu tür tercihlerde seçenekler, bir bakıma dayatılma usûlü ile sunulmuştur. Yapılan tercih sonucu her halükarda zarar etmek söz konusudur.

805 Araf, 7/155

806 Seçme yetisi ve tecrübesi olan heyet, topluluk, grup.

اِصْطَفَى Kalite ve bir meziyetten dolayı süzerek seçmek

إِنَّ اللهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحاً وَآلَ إِبْرٰهِيمَ وَآلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعَالَمِينَ

Gerçekten Allah, insanlığın ataları sayılan Âdem'i ve Nûh'u, içinde bir çok Peygamberin yetiştiği İbrahim ve İmrân Ailesini, nesilden nesile süzerek ve tüm kötülüklerden, çirkinliklerden arındırıp mükemmel özelliklerle donatarak bütün insanlık âlemine üstün kılmıştır.[807]

اَللّٰهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

Allah, uymanız gereken kanun ve kuralları size öğretmek üzere meleklerden ve insanlardan elçileri özenle seçer. Melekler ilâhî vahyi Peygamberlere getirir, onlar da bunu size bildirirler. Fakat ne bir meleğin,ne de bir Peygamberin, Allah'ın egemenliğinde ortaklığı yoktur. Hiç kuşkusuz Allah, her şeyi işiten, her şeyi görendir.[808]

اِنْتَقَى Ayıklayarak temiz ve saf olanı seçmek

Kelimenin kökü نَقِيَ يَنْقَى نَقَاءٌ olup, temiz[809] olmak, saf ve katışıksız olmak vb. anlamlara gelmektedir.

أَنْتَ صَدِيقٌ تَنْتَقِي كَلِمَاتِكَ أَثْنَاءَ مُحَادَثَتِكَ مَعَ الآخَرِينَ

Sen başkalarıyla konuşurken kelimelerini özenle seçen, olumsuz olabilecek kelimeleri, cümlelerinden ayıklayan bir dostsun.[810]

807 Âl-i İmrân, 3/33; Ayrıca bkz. Bakara, 2/132; Neml, 27/59; Sâffât, 37/153; Zümer, 39/4

808 Hac, 22/75

809 Arapçada;
Tahâret طَهَارَةٌ : Hijyendir. (Taharet, bedende, elbisede ve insanın yaşadığı yerde olur; insan gerekli temizliği yapmalıdır) Vahyin ilk mesajlarında Müddessir, 74/4'de Rabbimiz وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ "Elbiseni tertemiz tut" mesajı ile dışsal hastalıklara karşı, Müddessir, 74/5'de ise وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ "maddî ve manevi tüm pis olan şeylerden kaçınma ve onlardan korunma konusunda" biz inananları uyarmıştır.
Nezâfet نَظَافَةٌ : Hijyeni korumak (Nezâfet, taharet ile sağlanan temizliği korumaktır; en iyi temizlik ve hijyen, kirletmemektir)
Temizlik anlamına gelen bu iki kelimeyi gördükten sonra, Nezâfet, Nezâhet, Nezâket, Letâfet ve Zarâfet kelimelerinin telaffuzunun bile insanı mutlu etmeye yettiğini söyleyebiliriz. Buna da kelimelerin insan ruhuna verdiği huzur diyoruz.

810 İki şeyin eskisi makbuldur.
1- Eski Dost
2- Eski Kitap
Çünkü ikisi de anı kokar, ikisi de tarih yüklüdür.

اِجْتَبَى Üstünlüğünden dolayı, bir nitelikten dolayı seçmek

وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرٰهِيمَ وَإِسْحٰقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

Demek ki, Rabb'in seni şu tertemiz ahlâkından dolayı seçip yüceltecek, sana rüyada görülen olayları yorumlama ve meselelerin içyüzüne vâkıf olma bilgisini öğretecek ve böylece, tıpkı daha önce ataların İbrahim ve İshak'a nimetlerini tamamladığı gibi, sana ve Yakup ailesine vermiş olduğu nîmetleri daha büyük lütuflarla tamamlayacaktır. Hiç kuşkusuz Rabb'in, sonsuz ilim ve hikmet sahibidir.[811]

811 Yûsuf, 12/6; Ayrıca bkz. Âl-i İmrân, 3/179; Şûrâ, 42/13. İlim satırdan, irfan sadırdan, fikir akıldan, sevgi kalpten, hikmet ise yürekten okunur.

Kalp, Yürek ve Gönül üçlüsü: Vefât edenin kalbi durur, kırılanın ise gönlü/yüreği. Gönül, kalpte oluşan duyguların kaynağına verilen yerin adıdır. Gönüller bir olsun demek, Kalpte oluşan duyguların kaynağı bir olsun, tek olsun, ayrı gayrı olmasın demektir.

وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِغًا Kasas, 28/10

Mûsâ'nın anasının yüreği/gönlü bomboş kaldı.

ARAPÇADA DİNLEME ÇEŞİTLERİ[812]

إِسْتَمَعَ إِلَى / لِ - أَنْصَتَ إِلَى -أَصْغَى إِلَى - أَلْقَى السَّمْعَ إِلَى - أَوْجَسَ/تَوَجَّسَ بِ/لِ - أَصَرَّ إِلَى

إِسْتَمَعَ إِلَى / لِ Dinlemek

وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى

Ben seni (peygamber olarak) seçtim. Şimdi vahyolunacak şeyleri dinle.[813]

أَنْصَتَ إِلَى Kulak vererek dinlemek

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

Kur'an okunduğu zaman ona kulak verip dinleyin
ve susun ki size merhamet edilsin.[814]

أَصْغَى إِلَى Kulak kabartmak ve dikkat kesilerek dinlemek

وَلِتَصْغَى إِلَيْهِ أَفْئِدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ
وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ

Bir de (şeytanlar), ahirete inanmayanların gönülleri
bu yaldızlı sözlere meyletsin, onlardan hoşlansınlar
ve işleyecekleri günahları işlesinler diye (bu fısıldamayı yaparlar).[815]

812 Arapçada Dinleme Çeşitleri

سَمَاعٌ: İrade olmadan işitmek Nisâ, 4/140. (İşitilir olan şeyi anlamak için dinlemek)

فِي سَمْعِي مَدِينَةٌ أَسَسْتُهَا مِنْ صَوْتِ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ

Kulağımda, Arapçanın sesinden kurmuş olduğum bir şehir var...

إِسْتِمَاعٌ: İrade ile dinlemek Cinn, 72/1

إِنْصَاتٌ: Akıl ve fikirle dinlemek A'raf, 7/204

إِصْغَاءٌ: Kalp ve gönülle dinlemek En'am, 6/113

تَصَنُّتٌ: Nefisle gizlice dinlemek

وَعْيٌ : Bilinçli bir şekilde dinlemek. Arapçada وَعَى يَعِي وَعْيًا fiili, işin özünü anlamak, bilincine varmak, toplayıp bir kaba koymak vb. anlamlara gelmektedir. Aynı kökten وِعَاءٌ kap demektir.

وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ Hâkka, 69/12

Belleyici kulaklar onu bellesin diye.

إِطَاعَةٌ: Tüm benlikle dinlemek

Buradaki tüm dinleme çeşitleri, Bakara, 2/285'deki سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا "**İşittik ve İtâat ettik**" âyet-i kerimesindeki iki önemli eylem olan İşitmek ve İtâat etmek arasında gerçekleşmektedir.

813 Tâhâ, 20/13

814 Araf, 7/204. Kur'an-ı Kerim konuştuğu zaman herkes ona ve onun emir ve yasaklarını kulak vererek dinlemek zorundadır.

815 Enam, 6/113

أَلْقَى السَّمْعَ إِلَى Bilinçli olarak kulak vermek

إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ

Şüphesiz bunda, aklı olan yahut hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır.[816]

أَوْجَسَ/تَوَجَّسَ بِـ/لِ Kaygıyla kulak kesilerek dinlemek

فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسٰى

Bu dehşet verici manzara karşısında Mûsâ'nın bile yüreği korkuyla titredi.[817]

(Hz. Musâ, içindeki ürpertiye kulak kabarttı, içinden gelen endişeye kulak kesildi.)

أَصَرَّ إِلَى Duymak için kulakları dikmek[818]

Arapçada Isrâr إِصْرَارٌ fiili, diretmek, ayak diremek, azimli ve kararlı olmak vb. anlamlarına gelmektedir. Bunun yanında kulaklarını dikerek dinlemek, istenilen konuya dikkat kesilerek dinlemek demektir.

816 Kâf, 50/37

817 Tâhâ, 20/67

818 Isrâr إِصْرَارٌ etmek ne demektir?
Israr, kulak kabartarak dinlemek demektir; kişinin, kendi bildiğine, bilmediğine, öğrendiğine, sandığına veya duyduğuna kulak kabartarak başka bir şeyi dinlememe konusunda diretmesi, dayatması ve zaman zaman inat halinde tavır takınması demektir. Israr terim olarak ise istediğinin olması için bir şeyin veya kimsenin durmadan üstüne düşme, arzusunu kabul ettirmek için tekrar tekrar üstünde durmak ve üstelemek demektir. Bu kökten gelen الصِّرَّةُ Karanlık soğuk gece olup الصُّرَّةُ Bohça, demet, çıkın demektir. Surre-i Hümâyûn Alayı/Surre Alayı bkz. Ayrıca الصِّرَّةُ Bir grup İnsan topluluğu anlamına gelmektedir.

ARAPÇADA ALMA FİİLLERİ

اِتَّخَذَ - تَنَاوَلَ - اِسْتَقْبَلَ - اِسْتَدَانَ - تَلَقَّى - اِسْتَغْرَقَ وَقْتًا - تَمَتَّعَ بِـ - اِشْتَرَى - انْتَهَبَ - اِلْتَقَطَ

اِتَّخَذَ Edinerek ve Benimseyerek Almak

Arapçada أَخَذَ يَأْخُذُ أَخْذٌ fiili, almak[819] yanında taşımak, elinde sıkıca tutmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu أَخَذَ fiili, إِلَى harf-i cerri ile tutup götürmek anlamına gelmektedir.

أَخَذَ أَحْمَدُ أَخَاهُ إِلَى الْمُسْتَشْفَى

Ahmet, kardeşini aldı, hastaneye götürdü.

Tutmak anlamına gelir:

لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ

Onu herhangi bir uyuklama tutmaz, herhangi bir uyku da[820]

Bu kelimeyi, أَخَذَتْنِي الْغِيْرَةُ veya أَخَذَتْنِي الْغِيْرَةُ deyim içinde kullanarak kanıma dokundu, gücüme gitti, zoruma gitti gibi anlamları hedefleriz.

Bu أَخَذَ fiili, müfâale babında kullanıldığında آخَذَ يُؤَاخِذُ مُؤَاخَذَةٌ formuna döner ki bu da cezalandırmak için kişinin yaptıkları karşılığında onu tutup sorguya çekerek sorumlu tutmaktır. Bu مُؤَاخَذَةٌ kökünün kullanılmış olması, ceza vermek ve yaptıklarının karşılığı verileceği konusuna dikkat çekmek içindir; çünkü insanoğlu umumiyetle pek çok nimete sahip olduğu halde, buna şükür[821] ile karşılık vermeme hatasına düşebilmektedir.

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

"Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma![822]

819 Arapçada;
أَخَذَ مِنْ : -den almak, edinmek.
أَخَذْتُ الْعِطْرَ مِنْ أَخِي
Kokuyu kardeşimden aldım.
أَخَذَ إِلَى: Bir şeyi veya bir kimseyi götürmek.
أَخَذْتُ أَخِي إِلَى الْمُسْتَشْفَى
Kardeşimi hastaneye götürdüm.
أَخَذَ فِي : Bir işe başlamak/girişmek.
أَخَذْتُ فِي قِرَاءَةِ الْكِتَابِ
Kitap okumaya başladım.

820 Bakara, 2/255

821 ثَلَاثُ كَلِمَاتٍ : يَلْزَمُ الْاِكْتِفَاءُ أَحْيَانًا
Sadece Üç Kelime "Bazen yetinmek gerekir"
Arapçada Şükür شُكْرٌ Üç (3) harf olup Teşekkür تَشَكُّرٌ ise Beş (5) harftir.
Allah'a 3 harfle şükretmeyen kimse, İnsanlara 5 harfle teşekkür eder mi hiç?

822 Bakara, 2/286

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ
وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلٰى أَجَلٍ مُسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيراً

Eğer Allah, insanları kazandıkları yüzünden hemen cezalandırmak için sorguya çekecek olsaydı, yerkürenin sırtında hiçbir canlı bırakmazdı. Ne var ki, onları belirli bir süreye kadar erteliyor. Nihayet süreleri gelince, (gerekeni yapar). Çünkü Allah, kullarını hakkıyla görmektedir.[823]

Aynı kökten ism-i mef'ul kalıbında alınmış, benimsenmiş, kabul edilmiş, zapt edilerek hafızaya alınmış anlamlarına gelir.

قَدْ يَنْسَى الْإِنْسَانُ الْمَاضِيَ وَلٰكِنْ الدَّرْسَ الْمَأْخُوذَ مِنْهُ لَا يَنْسَاهُ أَبَدًا

İnsan mâziyi[824] (geçmişi) unutabilir ama geçmişten alınan dersi asla unutmaz.[825]

Kelimenin kökünü temas ettikten sonra ittihâz اِتِّخَاذٌ fiilinin anlamını daha iyi kavramış bulunmaktayız. İttihâz: Alma, sayma, tutma, tüm benlikle kabul etmek vb. anlamlara gelmektedir.

Bu fiile örneğimiz:

أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ

Yoksa onlar, O'nun (Allah'ın) dışında birtakım veliler (hüküm vericiler ve sahipler) mi edindiler, onları mı yardımcı olarak benimsediler?[826]

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ

Belki kendilerine yardım edilir diye Allah'ı bırakıp da ilâhlar edindiler.[827]

823 Fâtır, 35/45

824 Arapçada;
مَضَى إِلَى : Bir yere veya bir kimseye doğru gitmek.
مَضَى زَيْدٌ إِلَى السُّوقِ لِأَجْلِ شِرَاءِ الْخُبْزِ
Zeyd, ekmek almak için çarşıya gitti.
مَضَى عَلَى : Bir olayın üzerinden belirli bir zaman/süre geçmek.
مَضَى شَهْرٌ وَاحِدٌ عَلَى تَخَرُّجِي فِي الْجَامِعَةِ
Mezuniyetimin üzerinden bir ay geçti.

825 لَا تَنْسَ! لَا يَنْسَى الْمُنْتَسِبُونَ مَنْ يَنْسَاهُمْ أَبَدًا
Unutma! Unutulanlar, unutanları asla unutmazlar. *İbrahim Erkal*

وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا Meryem, 19/64
Senin Rabbin, asla hiçbir şeyi unutmaz. Arapçada "غَابِرٌ" ve "مَاضِي" kelimeleri, "geçmiş zaman" demektir. Eğer geçen zaman, konuşanın yaşamından önce ise, buna toz anlamına gelen غُبَارٌ kökünden غَابِرٌ gâbir denir. Eğer geçen zaman, konuşanın hayatında geriye kalmış bir zaman dilimi ise bunun adı ماضِي Mâzîdir. Sonuç olarak; Mâzî, insanda iz bırakır, Gâbir ise toz...

826 Şurâ, 42/9

827 Yâsîn, 36/74; Mü'minûn, 23/110

تَنَاوَلَ : Yemek yemek için ele almak, Bir konuyu incelemek için ele almak

Fiilin kökü, نَالَ يَنُولُ نَوْلٌ şeklinde gelir ve almak, sunmak vb. anlamlara gelir. Günümüzde kullandığımız ve "gereken yiyecek ve içecek şeyler, azık" vb. anlama gelen Nevâle نَوَالَةٌ / نَوَالٌ kelimesi de bu kökten gelmektedir.

Tenâvele Fiiline bir takım örnekler:

تَنَاوَلَ الطَّعَامَ : أَكَلَهُ Yemeği, aldı; yedi

تَنَاوَلَ الْعَلَاقَاتِ الثُّنَائِيَّةَ : İkili ilişkileri ele aldı, değerlendirdi.

تَنَاوَلَ الْقَضَايَا الْخَاصَّةَ بِالشَّرْقِ الْأَوْسَطِ : Orta Doğu'ya ait sorunları ele aldı.

تَنَاوَلَ الْقَضَايَا الدُّوَلِيَّةَ : Uluslararası sorunları ele aldı.

اِسْتَقْبَلَ Karşılayarak almak, kabul ederek almak, yürekle karşılayarak almak

Bu fiilin sülâsî (üçlü-4.bab) fiili قَبِلَ يَقْبَلُ قَبُولٌ şeklinde gelmektedir. Anlamı, "kabul etmek, hoş karşılamak, sorumluluk almayı üstlenmek, onay vermek" vb. anlamlara gelmektedir.

Bu fiilin sülâsî (üçlü-3.bab) fiili قَبَلَ يَقْبُلُ قَبَالَةٌ ile anlamı, ebelik yapmak anlamında kullanılmaktadır. Bu kelimeden قَابِلَةٌ kelimesi, ebe; Doğum anında bebeği karşılayan/ tutan kişi demektir.

Bu fiil, ifâl babında أَقْبَلَ يُقْبِلُ إِقْبَالٌ yönelmek,[828] arzuladığı yere/işe doğru ilerlemek vb. anlamlara gelir.

قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ

Yûsuf'un kardeşleri onlara dönerek, "Ne yitirdiniz?" dediler.[829]

Bu kökten gelen قَبِلَ fiili tefe'ul babında تَقَبَّلَ formuna dönüşür ve kabul etmek anlamında kullanılır. Allah kabul etsin anlamında şu ibareyi kullanmaktayız:

تَقَبَّلَ اللهُ قِيَامَكُمْ وَصِيَامَكُمْ Allah, namazlarınızı ve oruçlarını kabul etsin.

828 كُلُّ شَيْءٍ فِي هٰذِهِ الْحَيَاةِ إِمَّا أَنْ يَتْرُكَكَ أَوْ تَتْرُكَهُ إِلَّا اللهُ سُبْحَانَهُ إِنْ أَقْبَلْتَ عَلَيْهِ أَغْنَاكَ وَإِنْ تَرَكْتَهُ نَادَاكَ
Bu hayatta senin terkettiklerin de vardır seni terk edenler de. Ancak Allah'a yöneldiğinde sana bolca ikram eder, emirlerini terkettiğinde yine de sana seslenir, çağırır; seni yalnız başına bırakmaz.

Bu hayatta seni terk edenlere dâir...
لَا تَحْزَنْ عَلَى الْمُتَسَاقِطِينَ مِنْ شَجَرَةِ حَيَاتِكَ! فَإِنَّهُمْ أَوْرَاقٌ هَشَّةٌ اخْتَبَرَتْهُمُ الرِّيَاحُ الْعَاتِيَةُ عِنْدَمَا هَبَّتْ
Hayat ağacından düşenler için üzülme! Onlar, çetin rüzgarların, estiğinde sınadığı kuru, güçsüz ve kırılgan yapraklardır.

829 Yûsuf, 12/71

إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

Allah; ancak (müttaki olanlardan, Rabbinden) korkup
(küfür, zulüm ve kötülükten) sakınanlardan kabul eder.[830]

Ayrıca bu fiil, تَقَبَّلَ بالشَّيْءِ : تَكَفَّلَ bir şeyi kabul etmek yani sorumluluk üstlenmek anlamında kullanılır. Buradan hareketle İstikbâl, bir şeyi almayı, üstlenmeyi, karşılamayı gönüllü/gönülsüz kabul etmek de demektir.

اِسْتَقْبَلَ النَّاسُ رَئِيسَهُمْ : Halk Başkanını karşıladı.

اِسْتَقْبَلَ الأَمْرَ : اِسْتَأْنَفَهُ : İşe yeniden başladı.

Bu kökten gelen İstikbâl kelimesi, aynı zamanda gelecek anlamına gelir. Bizler, akan giden zaman içerisinde bir hayat sürmekteyiz, biz zamanı geçemeyiz aksine zaman bizi geçmektedir. Geçen zamana, mâzi, yaşadığımız zamana şimdiki hâl, bizi karşılayarak kabûl eden zamana ise istikbâl[831] denilmektedir.

Günümüzde مَوَظَّفُ الْإِسْتِقْبَالِ tamlaması ise Resepsiyon Görevlisi anlamında kullanılmaktadır. Buradan hareketle aynı kökten Kubul قُبُلٌ kelimesi ön kısım demek olup insan vücûdunun bedensel anlamda ön kısmı anlamının yanında kinâye olarak edep yeri anlamına da gelmektedir. Zıddı ise دُبُرٌ dübür olup insan bedeninin arka[832] kısmının tamamı anlamının yanında edep yeri anlamında da kullanılır.

إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ

Eğer gömlek, önden yırtıldıysa[833]

وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ

Eğer gömlek arkadan yırtıldıysa[834]

Bu karşılama anlamına gelen İstikbâl kelimesinin zıddı ise İstidbâr demektir.

830 Mâide, 5/27

831 Hem yaşayacağız, hem vatanın istikbaldeki yüceliğini göreceğiz. *Nâmık Kemal*
Bu çocuğun istikbâli ne olacak?
Reşat N. Güntekin

832 لاَ تَنْظُرْ لِلْخَلْفِ! أَنْتَ لاَ تَسِيرُ فِي ذَلِكَ الإِتِّجَاهِ
Arkaya bakma! O tarafa gitmiyorsun.
تَبَاغَضُوا وَلاَ تَحَاسَدُوا وَلاَ تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللهِ إِخْوَانًا
Birbirinize kin beslemeyin. Birbirinize haset etmeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun. Müslim, Birr, 28
Not: Arapçada Tefâul تَفَاعُلٌ bâbı ortaklık-işteşlik anlamı içerir. Hadîs-i şerîfte karşılıklı sırt çevirme durumunu görmekteyiz.

833 Yûsuf, 12/26

834 Yûsuf, 12/27

اِسْتَدْبَرَ يَسْتَدْبِرُ اسْتِدْبَارًا

دَبَرَ يَدْبُرُ Sözlükte "gerisin geriye dönmek, sırtını dönmek ve geçip gitmek" demektir. Bu fiilin istifal babında kullanılması ile talep (istemek) anlamı hedeflenmiştir. Sırtını dönmek, arkasını dönmek, arkadan gelmek ve bir işin sonunda baştan göremediği bir şeyi görmek demektir. اِسْتِدْبَارَ ile اسْتِقْبَال (yönelmek, dönmek, ve karşısına koyma) anlamının zıddı olarak kullanılmasının yanında bir işi bitirmek veya bir olayın sonunu görebilme anlamlarına da gelmektedir.

Hadis-i Şerifte de bu istikbâl ve istidbâr kavramlarını görebilmekteyiz.

إِذَا أَتَيْتُمُ الْغَائِطَ فَلاَ تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ وَلاَ تَسْتَدْبِرُوهَا بِبَوْلٍ وَلاَ غَائِطٍ وَلكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرِّبُوا

Sizden biriniz ayak yoluna çıktığında, ne yönünü kıbleye dönsün ne arkasını. Kıbleyi sağına veya soluna alsın.[835]

Bu kelimenin kökünden gelen bir kelime de قِبْلَةٌ Kıble'dir. Kıble[836] Türkçe "yön" demek olup, aslında insanın herhangi bir tarafa dönmesi veya bir yöne yönelen kimsenin üzerinde bulunduğu hale verilen isimdir.

İslam'daki geleneksel anlamıyla kıble, namazda dönülen mukabil mekan, Müslümanların kendisine doğru namaz kıldıklan yön, mescidin kıblesi gibi anlamlara gelmektedir. Namazda yüzün döndürüldüğü yerin ismi olmasının dışında, bir terim olarak da kullanılagelmiştir. Kabe'nin ya da Kabe'nin batı köşesi ile altın oluk (mi'zab) arasının, namaz kılarken dönülmesi gereken yönü diye de tanımlanmıştır.[837]

Kıble kelimesindeki esre harekesinin ötre olmasıyla Kuble قُبْلَةٌ olan kelime de yöneliş ve sevgi anlamına gelen "öpmek, öpücük" demektir.

835 Hadis-i Şerif, Ebû Hureyre'den mervî.

836 شَيْئَانِ ثَابِتَانِ: اتِّجَاهُ الْقِبْلَةِ وَقَلْبُ الْأُمِّ
Sabit olan iki şey vardır:
1- Kıble yönü
2- Anne kalbi
Arapçada "çevirmek, döndürmek" vb. anlamlara gelen Kalp, sadece Annede olduğunda sabittir, dönmez, değişmez ve bozulmaz.
Öte yandan Arapçada Cihet جِهَةٌ yön demek olup, Teveccüh تَوَجُّهٌ yöneliş, İtticâh اِتِّجَاهٌ ise yönelişin olduğu yerdir.
Aynı kökten gelen Vecih وَجْهٌ ise yüz demektir. Bir insanın yüzüne bakıldığında, yönelişinin izinin, yüzünde net olarak belirmesi de bu yönelişlendir.
سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ Feth, 48/29.
Onlar, yüzlerindeki secde izi ile tanınırlar.

837 DİB, İlmî Dergi, Cilt:39-Sayı:2 Nisan-Mayıs-Haziran 2003, syf, 74; İlâhi Dinlerde Kıble Anlayışı ve Müslümanların Kıble ile İlgili Uygulamaları, Prof. Dr. Ahmet Güç, Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

اِسْتَدَانَ Borç almak

Bu kelimenin kökü دَانَ يَدِينُ دَيْنًا borçlu olmak, boyun eğmek, borç vermek[838] vb. anlamlara gelmektedir.

دَانَ زَيْدٌ : Zeyd, borç aldı.[839]

دِنْتُ زَيْداً : Zeyd'e borç verdim.

Bu sülâsî fiil, tefâul babında تَدَايَنَ olup karşılıklı borç alış-verişi yapmak demektir.

إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ

Belirlenmiş bir zamana kadar bir borç ilişkisi kurduğunuzda bunu yazın.[840]

Ayrıca دَانَ يَدِينُ دِيْنًا ise köle olmak, yapılanın karşılığını almak ve vermek, hatalardan ve noksanlıklardan dolayı hesaba çekilmek, hüküm vermek vb. anlamlara gelmektedir. İtaat ve boyun eğmek demektir, bu boyun sadece Allah'a karşı eğilir.[841]

838 Arapçada قَرَضَ يَقْرِضُ قَرْضًا fiili, "kemirmek, aşındırıp oymak" vb. anlamlara gelir. Borç ve ödünç vermek demek olan قَرْضٌ kelimesi de bu kökten gelir. (Karz, قَرْضٌ geri almak üzere ödünç verilen şey demektir) Sonuçta borç da iki tarafı kemirir. Bu kelime ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ

Allah'a kim güzel bir ödünç takdiminde bulunursa, Allah karşılığını kat kat verir, ona cömertçe verilecek bir ecir de vardır. Hadîd, 57/11 Âyet-i kerime'de "karz-ı hasen-güzel ödünç" olarak ifade edilir. Bu güzellik, verilen malın iyi ve güzel olanından, başa kakmadan ve iyi bir niyetle verilmesi olarak anlayabiliriz.

839 Arapçada deyn دَيْنٌ borç demek olup dîn دِينٌ kelimesiyle aynı kökten türemiştir.
Dîn: Rabbimize karşı boyun eğdirir.
Deyn: İnsanlara karşı boyun eğdirir. Allah'a kul olup sadece ona boyun eğmek, hürriyetin doruk noktasıdır. Arapçada Dînâr دِينَارٌ kelimesi, دِينٌ و نَارٌ kelimesinden oluşmaktadır.
Manası: Kişi eğer bu para hak ederek elde edilmişse, bu onun dinidir, (dinin emrettiği yoldan almıştır) Ama bu kimse bu parayı onu haksız yollardan elde etmişse bu da onun ateşidir, onun için ateş vardır. *Mâlik Bin Dînâr.*
Bu iki kelimenin çoğulları şöyledir:
Din: دِينٌ : Dinler: أَدْيَانٌ
Borç: دَيْنٌ Borçlar: دُيُونٌ

840 Bakara, 2/282. Kur'an-ı Kerim'in en uzun âyet-i kerimesi, Bakara sûresi 282. âyet-i kerimesi olup bizlere borç alıp verme âdâbını öğretmektedir.
Belki de uzun oluşuyla bizlere, "borç verdiğinizde ödeme süresini çok kısa tutarak borçluyu zor durumda bırakmayın, borç küçük olsun büyük olsun vadesini belirterek onu yazmaktan üşenmeyin" uyarısı ile hesapların muhasebesinin titizlikle yapılması ve ilim öğrenmek isteyenlerin de kendi ilim hazinesinin kaydını üşenmeden tutması gerektiği mesajını veriyordur. Allahu Alem.

841 Arapçada دَانَ يَدِينُ دِينٌ fiili, aksâm-ı seba'dan ecvef fiil (orta harfi illetli) grubundandır.
Arapçada دَانَ يَدِينُ دِينٌ : İtaat ederek yak-

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللهِ الْإِسْلَامُ

Hiç şüphesiz, Allah katında (tek ve gerçek) din İslam'dır.[842]

Arapça kökenli bir kelime olan din sözlükte "örf ve âdet, ceza ve karşılık, mükâfat, itaat,[843] hesap, boyun eğme, hakimiyet ve galibiyet, saltanat ve mülkiyet, hüküm, ferman, ibadet, şeriat vb. anlamlara gelmektedir.

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

(O) Din gününün (ahirette kesin hesap, ceza ve ödülün karara bağlanacağı büyük mahkemenin) tek ve gerçek Maliki (Hâkimi[844] ve Sahib-i mutlakıdır).[845]

كَمَا تَدِينُ تُدَانُ : "Nasıl yaparsan, sana da öyle yapılır.[846]", "Ne ekersen onu biçersin.", "Şeriatın kestiği parmak acımaz.", "Ne edersen kendine", "edersin kendi kendine" vb. anlamlara gelmektedir.

تَلَقَّى Kabul ederek almak

Arapçada لَقِيَ يَلْقَى لِقَاءٌ fiili, buluşmak, karşı karşıya gelmek, görüşmek vb. anlamlara gelmektedir. İfal babında إِلْقَاءٌ atmak, fırlatmak, bırakmak vb. demek olup إِلْقَاءُ كَلِمَةٍ konuşma yapmak demektir.

وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ

Ve sonra Allah, Musa'ya: "Asânı yere bırak!" dedi.[847]

laşmak demektir. Dîn kelimesi, bu kökten gelir; Allah'a itaat ile yakınlığı ortaya koymak demektir. Fiil ecvef, ortası boş; kalbini boşalt Allah'a öyle yaklaş!

Deniye دَنِيَ يَدْنَى Alçalarak yaklaşmak vb. anlamlara gelir.

Dünya دُنْيَا kelimesi bu kökten olup Fiil nâkıstır ve sonu boştur; dünyaya dalma, boşluğa düşersin!

842 Âl-i İmrân, 3/19

843 Arapçada İtaat Çeşitleri

أَطَاعَ : İstenilene tam bir şekilde uyarak gönüllü itaat etmek.

خَضَعَ : Boyun eğerek emredileni kabul ederek itaat etmek.

خَشَعَ : Dış sesi kısarak iç sesi dinleyerek iç ürperti ile itaat etmek.

أَخْبَتَ : Tüm benlikle alçakgönüllü bir şekilde Allah'a tam bir teslimiyet ve güven halinde itaat etmek. İmân ile tatmin olan, ibadetle meşgul olan ve sürekli bu teslimiyet düzeyini koruyan kimse demektir.

وَأَخْبَتُوا إِلَى رَبِّهِمْ Hûd, 11/23

Rablerine kalpleri tatmin bulmuş olarak gönülden bağlananlara gelince...

وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ Hac, 22/34

Ey Peygamber! Allah'a yürekten boyun eğen o alçakgönüllü insanları, dünya ve âhiret nîmetleriyle müjdele!

844 وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ En'am, 6/18

O, kullarının üstünde mutlak hâkimiyet sahibidir. O, hüküm ve hikmet sahibidir ve her şeyden hakkıyla haberdardır. Sakın kader deme kaderin üstünde bir kader vardır. Ne yapsalar boş göklerden gelen bir karar vardır. *Sezai Karakoç*

845 Fâtiha, 1/4

846 Buhârî

Müfâale babında لَاقَى يُلَاقِي مُلَاقَاةٌ karşılıklı görüşmek, buluşmak vb. anlamların yanında Mülâkâat, herhangi bir sosyal konu ya da sorun üzerinde, uzman kişi ya da kişilerle yapılmış konuşmaları yansıtan yazı türüdür. Ayrıca bir işe alınacak kişiyi seçme hedefiyle adaylarla tek tek ve yüz yüze konuşmak, görüşmek demektir.

Bu تَلَقَّى fiilinin mastarı تَلَقِّي formunda gelir ve kabul ederek, kucaklayarak, fiziki buluşarak almak demektir. Arapçada Celep جَلَبٌ almak, getirmek demek olup satmak için mal ya da hayvan getiren kişi" ve "bir yerden ithal edilen deve, at ve mal" alan ve satan kişilere verilen isimdir. Ticarette Telakki'l-celeb (malların/ürünlerin piyasaya girmesinden önce satın alınması) terimi vardır. Bu Telakki'l-celeb eylemi içerisinde olan kimse ihtikar اِحْتِكَارٌ stokçuluk yapma ihtimali yüksektir ve bunun için yasaklanmıştır. Günlük kullanımda ise " تَلَقَّى جَوَابَهُ الْمُنَاسِبَ Uygun cevabını aldı" şeklinde bir kullanım da bulunmaktadır.

اِسْتَغْرَقَ وَقْتًا Vakit almak

غَرِقَ يَغْرَقُ غَرَقًا : batmak, dibe doğru inmek.

غَرِقَ يَغْرَقُ فِي şeklinde harf-i cerli kullanımı, kendini bir şeye vermek, kaptırmak, o şeye dalıp gitmek ve başka bir şeyle ilgilenmemek anlamlarına gelir:

غَرِقَ أَخُوكَ فِي قِرَاءَةِ الْكُتُبِ

Kardeşin, kitap okumaya[848] daldı/kendini bu işe verdi.

Bu fiil, bol nimet elde etme[849] anlamında da şöyle kullanılmaktadır.

غَرِقَ أَخُوكَ فِي نِعَمِ اللهِ تَعَالَى

Kardeşin, Allah'ın verdiği nimetlere gark oldu/onlarda boğuldu.

İfal babında أَغْرَقَ يُغْرِقُ إِغْرَاقٌ boğmak, batırmak, suya daldırmak vb. anlama gelir.

قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَا

Musa: "Sen içindekileri boğmak için mi bunu deldin? dedi.[850]

847 Kasas, 28/31

848 قِرَاءَةُ الْكُتُبِ تُسَاعِدُنَا عَلَى تَخَطِّي الْحَوَاجِزِ بِكُلِّ يُسْرٍ
Kitap okumak, engelleri kolaylıkla aşmamıza yardımcı olur.

849 Arapçada Elde Etme Çeşitleri
İstinâbe اِسْتِنَابَةٌ : Vekaletle elde etmek
İstirdâd اِسْتِرْدَادٌ : Geri alarak elde etmek
İstikşâf اِسْتِكْشَافٌ : Keşfederek elde etmek
İstintâc اِسْتِنْتَاجٌ : Sonuç alarak elde etmek
İstihbâr اِسْتِخْبَارٌ : Haberleşerek elde etmek
İstimlâk اِسْتِمْلَاكٌ : Sahip çıkarak elde etmek
İstinsâh اِسْتِنْسَاخٌ : Kopyalayarak elde etmek
İstimdâd اِسْتِمْدَادٌ : Yardım alarak elde etmek

850 Kehf, 18/71; Bakara, 2/50; Şuarâ, 26/66.
Arapçada;
Hark خَرْقٌ : Bir şeyin önünü-sonunu ve enini-boyunu düşünmeden fiziki delmek, gedik açmak, yarmak vb. anlamlara gelmektedir.

Hz. Nuh'un oğlu قَالَ سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ "Beni sudan koruyan yüksek bir dağa sığınacağım" dedi. Fakat âyet-i kerimenin sonunda görüyoruz ki فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ O da boğulanlardan oldu.[851]

Konumuz olan اِسْتَغْرَقَ fiili, وَقْتًا/زَمَنًا/أُسْبُوعًا/سَاعَةً vb. kelimelerle kullanılır; bir zaman/süre/hafta/saat aldı; bu kadar zaman sürdü gibi anlamlara gelir. اِسْتَغْرَقَ قُدُومُ أَبِيكَ أُسْبُوعًا Babanın gelmesi/buraya ayak basması 1 bir hafta sürdü. Bu fiil, اِسْتَغْرَقَ فِي harf-i cerriyle kullanıldığında, sülâsî mücerret hali gibi, dalmak, kendini bu işe vermek anlamı elde edilir. اِسْتَغْرَقَ فِي النَّوْمِ uykuya daldı, derin uyku çekti. Şu örnekte ise اِسْتَغْرَقَتْ زِيَارَةُ الْوَزِيرِ لِثَلَاثَةِ أَيَّامٍ "Bakan'ın ziyareti 3 gün sürdü/ziyaret 3 günü kapsadı" anlamı verilir. Fakat bu fiil yerine اِسْتَمَرَّتْ زِيَارَةُ الْوَزِيرِ لِثَلَاثَةِ أَيَّامٍ "Bakanı'ın ziyareti, 3 gün sürdü/devam etti" cümlesi de kullanılmaktadır.

Yukarıdaki izah ve açıklamalardan اِسْتَغْرَقَ وَقْتًا kalıbının vakit almak anlamı olduğunu görebilmekteyiz.

تَمَتَّعَ بِ Tat almak, sahip olmak, elde bulundurmanın hazzını yaşamak

Kelimenin kökü مَتَعَ يَمْتَعُ مُتُوعٌ olup iyiliğin/güzelliğin/mutluluğu doya doya zirvede yaşamak, ruhsal eğlence vb. anlamlara gelmektedir. Bu kelimedem türeyen مَتَاعٌ kelimesi, eşya, mal, varlık, hayatın mutlu eden ihtiyaçları, geçici mal vb. anlamlara gelir.

فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ

Fakat bu dünya hayatının verdiği haz ve doyum/dünya hayatının geçici hazzı, sonraki hayatın vereceği hazzın yanında, değersiz bir şeyden başka nedir ki![852]

Bu met'a مَتَاعٌ kelimesinin bir anlamı da kirli çamaşır anlamına gelmektedir. Kelimenin bu anlamıyla ilgili şöyle bir olay hikaye edilmektedir:

Müşrikler, Kur'an-ı Kerim'in has, saf, fusha arapça olmadığı iftirasını attılar, bunun sebebi ise Kur'an-ı Kerime geçen köpek anlamına gelen رَقِيمٌ Rakîm[853]

Hark حَرْقٌ : Bir şeyin önünü-sonunu ve enini-boyunu düşünmeden maddî ve manevî delmek; yakmaktır. Kalbin yanması ise bu kelimenin iftial babında اِحْتَرَقَ kullanımı ile elde edilen manadır. اِحْتَرَقَ قَلْبُ يَعْقُوبَ بِفِرَاقِ ابْنِهِ يُوسُفَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ Hz. Yakub'un kalbi, oğlu Yûsuf'un ayrılığı ile yandı. (İkisini de selam olsun) Belki de ateşin gölgesi olmadığı için insanın yanan içi dışarıdan görünmüyor, kim bilir?

851 Hûd, 11/43

852 Tevbe, 9/38

853 أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا Yoksa sen, (sadece) Ashab-ı Kehf ve Ashab-ı Rakîm'i mi bizim ibret verici delillerimizden sandın? Kehf, 18/9

kirli çamaşır/geçici eşya mal anlamına gelen مَتَاعٌ met'a[854] ve yükselmek/yüceltmek/yukarıya çıkmak anlamına gelen Tebâreke[855] تَبَارَكَ kelimelerinin saf arapça olmadığını iddia ederek bozulmamış arapçayı konuşan kimse bularak ona sormak için bedevîlerin yanına giderken elinde su dolu kova ile ağlayarak üzülen yaşlı bir kadına rastlarlar ve neden ağladığını sorarlar. O saf arapçayı konuşan yaşlı bedevî kadın onlara şöyle söyler:

هٰذَا الرَّقِيمُ أَخَذَ مَتَاعِي وَتَبَارَكَ إِلَى الجَبَلِ Şu köpek, pis/kirli çamaşırlarımı aldı ve şu dağa çıktı. Bunları duyan müşrikler, gerisin geriye Mekke'ye dönerler ve Kur'an-ı Kerim'de geçen bu kelimelerin saf arapça olduğunu da anlamış olurlar.

Bu مَتَعَ يَمْتَعُ مُتُوعٌ fiilden türeyen mut'a مُتْعَةٌ ise sözlükte "menfaat,[856] faydalanma" anlamındaki mût'a (mit'a), fıkıhta talâk, nikâh ve hac kelimelerine izâfe edilerek değişik mânalarda kullanılır. Mût'atü't-talâk, boşanmış kadınlara ve özellikle mehir belirlenmeden yapılan bir nikâhı takiben temas olmadan boşanan kadına verilecek maddî desteği, mût'atü'l-hac, aradaki zaman diliminde ihramsız durabilmek üzere hac aylarında önce umre, ardından hac için iki defa ihrama girerek yapılan haccı, mût'atü'n-nikâh geçici olarak yapılan bir evlilik türünü ifade eder.[857]

Bu تَمَتَّعَ بِـ tat almak, sahip olmak, elde bulundurmanın hazzını yaşamak anlamında gelen fiil için örnekler:

هُوَ يَتَمَتَّعُ بِامْتِيَازَاتٍ عِدَّةٍ O, birçok imtiyaz/ayrıcalıklara sahip.

تَمَتَّعْ بِالْأَوْقَاتِ الفَارِغَةِ Boş zamanları değerlendir/kıymetini bil!

أَصْبَحْتَ تَتَمَتَّعُ بِإِصْدَارِ الأَوَامِرِ Artık sen de emir verebilme hakkında sahipsin.

فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ Umreden yararlanmak isteyen[858]

Bu مَتَعَ يَمْتَعُ مُتُوعٌ fiil, istifal babında اِسْتِمْتَاعٌ formunda olup faydalanmak ve yararlanmak anlamına gelir.

فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ Bu nîmetleri bahşeden Allah'a kulluk edecekleri yerde, dünya malından paylarına düşenle keyif sürmeyi tercih ettiler.[859]

854 فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ اِلَّا قَلِيلٌ
Fakat bu dünya hayatının verdiği haz ve doyum/dünya hayatının geçici hazzı, sonraki hayatın vereceği hazzın yanında, değersiz bir şeyden başka nedir ki! Tevbe, 9/38

855 تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
Mutlak hükümranlık elinde olan Allah, yüceler yücesidir ve O'nun her şeye gücü yeter. Mülk, 67/1

856 Arapçada;
Maslahat مَصْلَحَةٌ : Kamusal çıkar, Menfaat مَنْفَعَةٌ : Bireysel çıkar demektir.
Not: Bu iki kelime, birbirinin yerine de kullanılmaktadır.

857 DİB, TDV İslâm Ansiklopedisi, Mût'a md.

858 Bakara, 2/196

859 Tevbe, 9/69

اِشْتَرَى Satın Almak

Arapçada شَرَى يَشْرِي شِرَاءٌ fiili, satın almak, بَاعَ يَبِيعُ بَيْعٌ fiili ise satmak demektir. Bu iki kelime alış-veriş kelimelerini karşılamaktadır. Yalnız bu alış-veriş sadece mal-bedel farklılığı olduğunda söz konusudur. Yani bu alış-veriş nakit para ve mal ile yapıldığında, söz konusu olur.

بِعْتُكَ هٰذَا الْقَلَمَ بِثَلَاثِ لِيْرَاتٍ Bu kalemi sana 3 liraya sattım.

شَرَيْتُ هٰذَا الْقَلَمَ بِثَلَاثِ لِيْرَاتٍ Bu kalemi 3 liraya satın aldım.

Bunun yanında ürün ile ürün satın alındığında yani tabiri caizse mallar arasında değiş-tokuş olursa bu iki fiil (شَرَى يَشْرِي شِرَاءٌ fiili, satın almak, بَاعَ يَبِيعُ بَيْعٌ fiili ise satmak) birbiri yerine kullanılır.

اِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَناً قَلِيلاً اُولٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ

Allah'ın ahdini (ve Hakk davasına bağlı kalacakları hususundaki sadakat) yeminlerini (makam ve menfaat[860] hırsıyla) az bir paha (yani dünyalık değersiz şeyler) karşılığı satanlar (var ya), işte onlar için ahirette hiçbir pay (paye ve şeref) olmayacaktır.[861]

Bu anlamların yanında Müşteri ile Tüketici arasındaki farkı şöyle ifade edebiliriz:

Müşteri: اَلْمُشْتَرِي Genel anlamla bir ürünü satın alan kimse demektir.

Tüketici: اَلْمُسْتَهْلِكُ Genel anlamda bir ürünü tüketen kimsedir. Üretici anlamında gelen اَلْمُنْتِجُ kelimesinin zıddıdır.

Müşteri ve Tüketici tanımlarını yukarıdaki şekli ile kabul ettiğimizde hemen fark edilecektir ki bir ürünün müşterisi olma durumu ile tüketicisi olma durumu her zaman aynı kişide oluşmayabilir. Bir başka ifade ile bir kişi satın aldığı bir ürünün hem müşterisi hem tüketicisi olabilirken bazen bir ürünün müşterisi olmasına rağmen tüketicisi olmayabilir. Örneğin; öğle yemeği için lokantaya giden bir kişi, parasını ödediği öğle yemeği ve yemek boyunca aldığı servis hizmetlerinin hem müşterisi hem tüketicisi durumundadır. Ancak bir başka örnek olarak, bebeği için marketten bebek maması alan bir anne veya baba, satın aldıkları bebek mamasının müşterisi olmalarına rağmen, bebek mamasının tüketicisi bebekleridir.

860 Menfaat olunca; فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا Yûsuf, 12/63
KARDEŞİMİZİ (Bünyâmin'i) bizimle gönder.
Menfaat bitince; اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ Yûsuf, 12/81
OĞLUN (Bünyâmin) hırsızlık yaptı.
Ders: Bu hayatta hitap şekli, bazen menfaate göre değişir. Âyet-i kerimelerin verdiği mesajla ilgili daha fazla bilgi için Yûsuf, 63-81 arasındaki âyet-i kerimeleri okuyunuz.

861 Al-i İmran, 3/77

Bu anlamların yanında, müşteri, her zaman aynı satıcıdan alış-veriş yapan kimse anlamına gelirken, tüketici o satıcıdan sadece tesadüfen bir kere alış-veriş yapan kimse anlamına da gelmektedir.

اِنْتَهَبَ Zorla, baskı ile kaba kuvvet ile almak

Arapçada نَهَبَ يَنْهَبُ نَهْبًا herhangi bir şeyi yağmalamak, kapıp kaçmak, soyma, yağma, çapul, talan etmek vb. anlamlara gelmektedir.

Bu kökten gelen نَهَّابٌ soyguncu, yağmacı ve çapulcu anlamına gelmektedir.

اِلْتَقَطَ Yakalayarak almak (foto vb. anlamlar için kullanılır)

Arapçada لَقَطَ يَلْقُطُ لَقْطًا fiili, yakalamak, yerden almak, toplamak,[862] gaga ile almak, biçilen ekinlerden yerde kalanları toplamak vb. anlamlarla gelmektedir.

İslam Hukukunda bu kökten gelen Lakît[863] لَقِيطٌ ve Lukata[864] لُقَطَةٌ terimleri vardır.

Lakît: Sözlükte "bulmak, bir şeyi yerden almak" anlamındaki lakt لَقْطٌ kökünden türeyen ve "bulunan şey" anlamına gelen lakît, fıkıhta "terkedilmiş ya da kaybolmuş olup başkası tarafından bulunan ve anne babası da bilinmeyen çocuk" demektir. Menbûz da مَنْبُوذٌ (atılmış çocuk) bu anlamdadır.

Lukata: Yine lakt لَقْطٌ kökünden türeyen lukata ise sahibi bilinmeyen buluntu malı ifade eder. Terkedilmiş ya da kaybolmuş çocuğu veya malı bulana مُلْتَقِطٌ mültakıt, bulma işlemine de اِلْتِقَاطٌ iltikât denilir.

Buluntu çocuk ile buluntu eşyanın bulunması, anlık olduğu için bu kelimelerin kullanılması manidardır; fotoğraf çeken kimsenin de anlık olarak görüntüyü yakalamasından kinaye olarak bu fiil kullanılmıştır.

862 Arapçada Toplama Çeşitleri
رَكَمَ : Yığmak için toplamak
جَمَعَ : Biriktirmek için toplamak.
اَلَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ Hümeze, 104/2
Mal biriktir ve sayar durur.
سَجَّرَ : Tutuşturmak için toplamak.
وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ Tekvir, 81/6
Denizler tutuşturulduğu zaman, (tutuşturmak için toplandığı, bir araya getirildiği zaman)
أَقَّتَ : Şahitlik yapmak için toplamak.
وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ Mürselât, 77/11
Peygamberler için (ümmetlerine şahitlik etmek üzere) toplandığı zaman (vakit belirlendiği zaman)

863 Sahipsiz, buluntu çocuk anlamında fıkıh terimi.

864 Sahipsiz, buluntu eşya anlamında fıkıh terimi.

ARAPÇADA GÜLME ÇEŞİTLERİ

إِبْتَسَمَ - ضَحِكَ

إِبْتَسَمَ Tebessüm[865] ederek gülmek Arapçada بَسَمَ يَبْسِمُ بَسْمًا ، بَسْمَةً fiili, sevindiğini belli etmek, hafifçe gülmek, yüzde neşe belirtisi olması vb. anlamlara gelir.[866]

Bu بَسَمَ يَبْسِمُ بَسْمًا ، بَسْمَةً sülâsî fiil, gülümseme[867] anlamında iftiâl babında İbtisâm[868] إِبْتَسَمَ يَبْتَسِمُ إِبْتِسَامٌ şeklinde, tefe^'ul babında ise تَبَسَّمَ يَتَبَسَّمُ تَبَسُّمٌ formunda tebessüm etmek anlamına gelir.[869]

Bu tebessüm kelimesi ile ilgili öncelikle şu âyet-i kerime bakmamız gerekiyor.

حَتّٰى إِذَآ اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَّا اَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ
لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

Nihayet karınca vadisine geldiklerinde, bir dişi karınca: "Ey karınca topluluğu, kendi yuvalarınıza girin ki, Süleyman ve orduları farkında olmaksızın sizi kırıp-geçmesinler (ezip çiğnemesinler)" diyerek (uyarıvermişti).[870]

865 اَلْإِبْتِسَامَةُ أَقْصَرُ مَسَافَةٍ بَيْنَ إِثْنَيْنِ
Tebessüm iki insan arasındaki en kısa mesafedir. *Victor Borge*
أَيْنَ تُبَاعُ الْمَسَافَاتُ ؟ قُلْ لِي حَتَّى أَشْتَرِيَ أَقْرَبَهَا إِلَيْكَ
Mesafeler nerede satılıyor? Söyle ki sana en yakın olanını satın alayım.
قُلْ لِلْمَسَافَاتِ الْبَعِيدَةِ بَيْنَنَا: أَرْجُو أَنْ تَتَوَاضَعِي
Aramızdaki uzak mesafelere de ki: "Mütevâzı olmanızı istiyorum".
يَجْتَمِعُ جَمِيعُ تَفَاصِيلِ جَمَالِ الْمَحْبُوبِ فِي بَسْمَتِهَا
Sevilen kimsenin güzelliğinin tüm ayrıntıları, gülüşünde toplanır.

866 Arapçada;
Besmetün بَسْمَةٌ gülücük/gülümseme demek iken, Basmatun بَصْمَةٌ ise "damga, iz, parmak izi" demektir. Aralarında bir harf fark olsa da herkesin parmak izi gibi gülümsemesi de farklıdır. Sîn harfi, incedir; tebessüm kolaydır. Sâd harfi, kalındır; iz bırakmak zordur. Ayrıca İnsan, yaşlansa da değişmeyen iki şey vardır; Gülüşü ve parmak izi; ikisi de aynı kalır.

867 فِي كُلِّ دَقِيقَةٍ تَغْضَبُ فِيهَا تَخْسَرُ سِتِّينَ ثَانِيَةً مِنَ السَّعَادَةِ لِذَا ؛ إِبْتَسِمْ
Sinirlendiğin her dakika, mutluluktan 60 saniye kaybediyorsun. Onun için; gülümse!
إِبْتَسِمْ وَلَا تَغْضَبْ! لَا أَحَدَ يَسْتَحِقُّ أَنْ تُغَيِّرَ مَلَامِحَكَ الْجَمِيلَةَ لِأَجْلِهِ
Gülümse, öfkelenme! Hiç kimse, kendisi için güzel yüz hatlarını değiştirmeye değmez!
إِبْتَسِمْ! رُبَّمَا سَتَكْسِبُ قَلْبًا
Gülümse! Belki de bir kalp kazanacaksın.

868 إِذَا إِبْتَسَمَ شَخْصٌ فِي وَجْهِكَ وَلَمْ تَظْهَرْ تَجَاعِيدُ حَوْلَ عَيْنَيْهِ فَاعْلَمْ أَنَّهُ يُجَامِلُكَ
Karşınızdaki kişinin gülerken göz çevresi kırışmıyorsa, gülüşü sahtedir/yapmacıktır.

869 Arapçada يَتَبَسَّمُ تبسّم fiili, تَبَسَّمَ فِي خُبْثٍ kalıbıyla kullanıldığında "pis pis gülmek" demektir.

870 Neml, 27/18

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ

(Süleyman karıncanın) Bu sözü üzerine tebessüm edip gülerek: "Rabbim, (hayvanların dilinden ve halinden anlamayı lütfettin ve daha nice faziletler verdin, öyle ise) hem Bana, hem anne ve babama verdiğin bunca nimete şükretmemi ve hoşnut olacağın salih amel(ler) işlemeyi ilham et ve beni rahmetinle salih kulların arasına kat" deyip (dua etmişti).[871]

Karıncaların[872] endişelerine ve korkularına bile kitabında yer veren Rabbimiz, senin endişe ve korkularını mı unutacak sanıyorsun? Bu ne endişe böyle???

تَبَسُّمُكَ فِي وَجْهِ أَخِيكَ لَكَ صَدَقَةٌ

(Mümin) kardeşine tebessüm etmen sadakadır.[873]

Arapçada ضَحِكَ يَضْحَكُ ضِحْكًا ، ضِحْكَةٌ fiili harf-i cersiz kullanıldığında genel anlamda "gülmek" demektir. Fakat bu fiil, harf-i cerlerden مِنْ ve عَلَى ile kullanıldığında küçük görmek, alaycı bir tavırla saflığından dolayı kandırılmasına gülmek, alay etmek vb. anlamlara gelir.

ضَحِكَ رَجُلٌ مِنْ قِيَادَةِ سَائِقِ السَّيَّارَةِ

Adam, şoförün araba sürmesine güldü/alaycı bir tavır takındı.

مَا الْمَانِعُ لَوْ خَسِرْتَ النِّقَاشَ وَكَسَبْتَ ضِحْكَتَهَا ؟

Tartışmayı kaybedip de onun gülüşünü kazanmanı engelleyen şey nedir?

Gülmek, içinden bir kıkırtı huzmesiyle yüzümüze dolan ve bir ileri derecesi kahkahaya merdiven dayayan aşırı sevinç ifadesidir. Gülmek güzeldir fakat yerinde ve yeterlice. Dinimiz denge ve sınıra önem vermiştir.[874] Bize yakışan, her zaman Tebessüm ve Gülmek arasında bir tavır takınmaktır.

Peki gülümsemek ile gülmek arasındaki farklar nelerdir?

- Tebessüm tevâzu'ya alçakgönüllü olmaya delâlet ederken, gülmek kibirli davranışı simgeleyebilir.
- Tebessüm yüz hatlarında kalıcı bir durum iken, gülmek geçicidir.

871 Neml, 27/19

872 Bir soru: Hepimiz küçükken, karınca yavaş yürüyerek gidiyor diye alıp onu gideceği yöne doğru taşırdık, ne oldu sonra bu yardım etme erdemimize?

873 Tirmizî, Birr, 36

874 Sizi vasat (orta) bir ümmet kıldık. Bakara, 2/143; İşlerin en iyisi vasat olanıdır. Deylemi, Beyheki

- Tebessüm bir konu hakkında kanaat bildirme veya o işe râzı olduğuna delalet ederken, gülmek ansızın sürpriz durumlar karşısında gerçekleşir.
- Tebessüm edilen bir şey uzun süreli olurken, gülünen olay bu kadar uzun sürmez.
- Tebessüm bir mutluluğu ifade ederken, gülme durumu acı olaylar karşısında da gerçekleşebilir.
- Tebessüm esnasında insanın en fazla azı dişi görünürken, gülme anında küçük dilin görünmesi kaçınılmazdır.

Tebessüm ve gülmeye ek olarak diğer gülme tür ve şekillerini görelim:

هَزِقَ/أهْزَقَ

Kıkırdayarak gülmek

قَرْقَفَ

Titreyerek gülmek

تَكَرْكَرَ

Gülmenin dozunu kaçırmak gülmek

كَشَرَ عَنْ أسْنَانِهِ

Hoşnutsuzca/zoraki gülmek

قَهْقَهَ

Kahkaha atarak gülmek

كَتْكَتَ

Bıyık altından gizlice gülmek

YUMUŞAK KONUŞMAK[875]

لَانَ يَلِينُ لَيِّنٌ

Kur'an-ı Kerim'de Tâhâ, 20/44'de Hz. Musa ve kardeşi Hz. Hârun Peygamberlere şöyle buyuruluyor:

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا

Ona (Firavun'a) yumuşak söz[876] söyleyin[877]

Arapçada لَانَ يَلِينُ لَيْنًا ، لَيَانًا fiili, gevşemek, yumuşamak, zayıflamak, yumuşak huy ve davranışlı olmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu yumuşak anlamına gelen لَيِّنٌ kelimesinin zıddı, Arapçada cisimler ve somut varlıklar için kullanılan "sert, katı" vb. anlama gelen خَشُنَ يَخْشُنُ fiilden türeyen خُشُونَةٌ kelimesidir. Bu iki somut anlamın (yumuşak ve sert) yanı sıra bu iki kelime istiare yoluyla ahlak ve benzeri soyut şeyler için de kullanılabilmektedir. O zaman anlamı, لَيِّنٌ yumuşak tavırlı ve davranış anlama gelirken خُشُونَةٌ kelimesi, huy olarak kaba saba olmak, çekilmez olmak, sert mizaçlı olmak vb. anlama gelmektedir.

875 Hayat, kısa ve fânî; kırma ve üzme!
Zarifçe konuş! İsrâ, 17/23
Dürüst konuş! İsrâ, 17/28
Yalansız konuş! Hac, 22/30
Doğru konuş! Ahzap, 33/70
Arapçada سَدَّ يَسُدُّ سَدٌّ fiili, tıkamak, engellemek, köstek olmak vb. anlamlara gelir. Bu kökten سَدِيدٌ kelimesi ise doğru ve isabetli demektir.
وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا Ahzap, 33/70
Doğru söz söyleyin!
Doğru olan şey, tüm yanlışları tıkayarak yoluna devam eden demektir.
Kibarca konuş! Bakara, 2/83
Anlamlı konuş! Mûminûn, 23/3
Gerçeği konuş! Al-i İmrân, 3/17
İncitmeden konuş! Hucûrât, 49/11
Sesini kıs, nazik konuş! Lokmân, 31/19
تَوْقِيتُ الْكَلَامِ أَهَمُّ مِنْهُ
Konuşmanın vaktini ayarlamak, kendisinden daha önemlidir.
Konuşmanın 5 Aşaması
1-İmân: إِيمَانٌ! Söylediğine önce kendin inan!
2-İhlâs: إِخْلَاصٌ! İçten ve samimi konuş!
3-Akıl: عَقْلٌ Sözlerin tutarlı olsun!
4-İdrâk: إِدْرَاكٌ! Sözlerinle helalleş; yani anlamadığını aktarma!
5-İkrâr: إِقْرَارٌ! Kalp sesinin dilden çıkan sigortasına sahip çık!

876 Konuşurken seçtiğin kelimeler muhaffef olursa, muttasıl olduklarınla munfasıl olmazsın. Davranışlarında makabli kesreli râ gibi ince olursan söylediklerini kimse tehaddî olarak algılamaz; söylediklerinin siyâkına ve sibâkına bakarlar. (Konuşurken seçtiğin kelimeler hafîf olursa, bir ve beraber olduklarınla ayrı düşmezsin. Davranışlarında ince ve nazik olursan, söylediklerini kimse meydan okuma olarak algılamaz; söylediklerinin öncesine ve sonrasına bakarlar. Anlaşılmak için de tertil üzere konuş; anlaşılmak için de ağır ağır konuş)

877 Tâhâ, 20/44.
Ders: Rabbimizin rahmetinin ve merhameti o kadar geniş ki, Nâziât, 79/24'de "Ben, sizin en yüce Rabbinizim!" diyen Firavun'a, Hz. Musâ ve kardeşi Hz. Hârûn'u göndererek, Tâhâ, 20/44'de "Gidin ve ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya korkar" buyurmuştur. Hal böyle iken, Rabbine yaklaşma gayretinde olan bir kimseye, O'nun vereceği ikramın boyutunu pekala görebilmekteyiz.

ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ

Sonra onların derileri ve kalpleri Allah'ın zikrine (karşı)
yumuşar-yatışır (içlerine teslimiyet ve samimiyet yerleşir)[878]

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ

(Ey Resulüm; Sen) O vakit, Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın, şayet kaba ve katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi.[879]

Peygamber Efendimizin, tebliğ görevini yerine getirme esnasındaki tavrının nasıl olması gerektiğini de Rabbimiz dikkat çekmiştir.

Rabbimiz, Tâhâ, 44'de Hz. Mûsâ ve kardeşi Hz. Hârun Peygamberlere şöyle buyurmaktadır:

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى

Ona (Firavun'a) yumuşak söz söyleyin,[880]
belki öğüt alıp-düşünür veya içi titrer-korkar.[881]

Tüm bu anlamlardan hareketle soruyoruz: Firavun bu kadar zalimlik yaptığı halde Rabbimiz, Peygamberlerine her şeye rağmen "Ona yumuşak söz söyleyin, belki öğüt alıp-düşünür veya içi titrer-korkar (siz görevinizi yerine getirin ve sorumluluğu ona yükleyin)"[882] şeklinde emrini bildirmiştir. Zaman zaman da biz de bu hayatta başkalarına sinirlenerek kızabiliyoruz ve sert, kaba bir üslup sergiyelebiliyoruz, peki sert konuştuğumuz kişi Firavun'dan daha mı zalim, yoksa sert konuşan biz, peygamberlerden daha mı üstünüz??? Hâşâ...

878 Zümer, 39/23
879 Al-i İmrân, 3/159
880 Arapçada Gul قُلْ "söyle/konuş" demek olup Kül كُلْ ise "ye" demektir. Aralarında bir harf fark olsa da yutmadan önce çiğnemek ile konuşmadan önce düşünmek aynı şeylerdir. Kef harfi, incedir; yemek kolaydır. Gaf harfi, kalındır; konuşmak zordur, yutkunmaya sebep olabilir.
Arapçada Konuşma Çeşitleri
فَثْفَثَ Gizlice konuşmak
تَناجى Fısıltı ile konuşmak
خَنْخَنَ Genizden konuşmak
خاوَرَ Tartışarak konuşmak
إغْتابَ Arkasından konuşmak
تَحَدَّثَ Bahsederek konuşmak
كَلَّمَ Sohbet ederek konuşmak
دَرْدَشَ Çene çalarak konuşmak
نَطَقَ Açık bir şekilde konuşmak
ثَرْثَرَ Çene yarıştırarak konuşmak
تَصَلَّفَ Kendini beğenerek konuşmak
تَحَدَّثَ Bir konudan bahsederek konuşmak
881 Tâhâ, 20/44
882 Tâhâ, 20/44

BU KENDİSİNDE HİÇBİR ŞÜPHE OLMAYAN KİTAPTIR!

شَكٌّ - شُبْهَةٌ - ظَنٌّ - مِرْيَةٌ - اِشْتِبَاهٌ - رَيْبٌ

Arapçada şüphe anlamında kullanılan kelimeler şöyledir:

Şekk شَكٌّ : Kuşkuya dayalı şüphe

Şüphe شُبْهَةٌ : Kapalılığa dayalı şüphe

Zann: ظَنٌّ : Kanaate dayalı şüphe

Miryetun مِرْيَةٌ veya Mirâun: مِرَاءٌ : Tartışmaya dayalı şüphe

İştibâh: اِشْتِبَاهٌ : Benzerliğe dayalı şüphe

Rayb رَيْبٌ : Sayılan tüm durumları içeren şüphe sonucu bir şey hakkında bir zanda/şüphede bulunup da sonra onun açığa çıkmasıdır.

ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ

Bu (Kur'an), kendisinde asla şüphe (çarpıklık, karışıklık ve yanlışlık) bulunmayan, (ahirete inanan, hazırlık yapan, her türlü küfür ve kötülükten sakınıp Allah'ın rızasını[883] arayan) müttakiler için yol gösterici olan bir Kitaptır (ki, hayat ve huzur rehberidir).[884]

Bu âyet-i kerimede hiçbir rayb/şüphe yoktur şeklinde buyurularak "bu kitap hakkında olan şüpheniz/zannınız[885] varsa bile bu zannın hiçbir şekilde açığa çıkmamasıdır/çıkmayacağıdır. Buradan hareketle, sonradan açığa çıkan zanlar/şüpheler için rayb رَيْبٌ kullanılmaz. Günlük hayatta bir şeyden şüphelenmek için daha çok "Şekk شَكٌّ" kelimesi kullanılır.

أَشُكُّ أَنَّهُ يَنْوِي بَيْعَ سَيَّارَتِهِ Onun arabasını satmasından şüpheleniyorum.

Bu şüphe boşa çıkabilir, belki de o kimse arabasını satmayacaktır.

883 قِمَّةُ الرِّضَى - Rızanın ve kabullenişin zirvesi

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ Enbiya, 21/83

Eyyûb'u da an! Hani rabbine, Rabbim, Şüphesiz ki ben derde uğradım, sen merhametlilerin en merhametlisisin.

884 Bakara, 2/2

885 أَكْثَرُ الْوَجَعِ مَنْ يُسِيءُ الظَّنَّ بِكَ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ مَا الَّذِي فَعَلْتَهُ لِأَجْلِهِ

En acı olanı da kendisi için yaptıklarını bilmeyen kimsenin, senin hakkında sû-i zanda bulunmasıdır.

Ayrıca bu rayb رَيْبٌ kelimesi, iftial babında günlük dilde kullanımda da bulunmaktadır.

اِرْتَابَ الشُّرْطِيُّ مِنْ تَصَرُّفَاتِ الرَّجُلِ

Polis, adamın davranışlarından süphelendi.

وَاِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ
وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Eğer kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimizden (Kur'an-ı Kerim'den) şüphe ediyorsanız ve (bu iddianızda) sadıklardan (ve samimi olanlardan) sanız; haydi Allah'tan başka hazır bulunan tüm tanıklarınızı (yardıma) çağırın ve onun surelerine benzeyen bir sure (meydana) getirin (bakalım).[886]

Sonuç olarak;

Rayb: İçinde; şüphe, çelişki, yamukluk, yanlışlık, yetersizlik vb. anlam barındıran bir kelimedir.

Şekk: Bir şeyin vuku bulup bulmamış olmasında, iki halin de birbirine müsavi (denk, eş, benzer) olarak düşünülmesinden ibarettir.

Zann: Kuşkulanmak, şüphelenmek, itham etmek vb. anlamlara gelir. Bu zann, kesinleşmiş bilgi olan yakîn'in zıddı olup kesinleşmemiş kanaat/kanı demektir.

Genelde kitapların girişinde "bu kitapta yazım, ifade, noktalama hatası vb." durumlardan dolayı özür diliyoruz gibi ifadeler görebilirsiniz.

Kur'an-ı Kerim'in girişinde şu ayet-i kerime vardır:

لَا رَيْبَ فِيهِ

"Bu, kendisinde asla şüphe (çarpıklık, karışıklık) bulunmayan bir kitaptır"[887]

Haram olmayan, fakat şüpheli olan şeylerden sakınmayı emreden hadis-i şerif de şöyledir:

دَعْ مَا يَرِيبُكَ إِلَى مَا لَا يَرِيبُكَ

Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe etmediğini yap.[888]

886 Bakara, 2/23
887 Bakara, 2/2
888 Buharî, Büyû' 3; Tirmizî, Kıyâme 60

ARAPÇADA YAPMAK ANLAMINA GELEN FİİLLERİN TÜRLERİ NEDİR?

فَعَلَ - عَمِلَ - صَنَعَ - إِبْدَاعٌ

Faale فَعَلَ Yapmak eyleminin en kapsamlı fiili

Canlı-cansız, bilinçli, bilinçsiz, iyi kötü tüm eylemleri içine almaktadır.[889]

Bu fiilin Allah ile kullanımlarına bakıldığında ne kadar geniş kapsamlı olduğunu görmekteyiz.

وَيَفْعَلُ اللهُ مَا يَشَاءُ

Allah, dilediğini yapar.[890]

فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ

Her dilediğini mutlaka (kusursuzca ve kolayca) yapandır.[891]

Amile[892] عَمِلَ Yapmak eyleminin فَعَلَ fiiline nisbetle dar kapsam

İnsanlara özgü bilinçli ve kasıtlı iyi-kötü tüm eylemleri kapsamaktadır.[893]

Sana'a صَنَعَ En dar kapsam

İnsanlara özgü kasıtlı ve iyi derece (ustalıkla) yapılan eylemler, bu fiille ifade edilmektedir.[894]

İbda إِبْدَاعٌ : Daha önce benzeri olmayan bir şeyi var etmek anlamına gelir.[895] Âyet-i kerimede kullanılan Bedi' بَدِيعٌ ism-i şerifi, bu gerçeğe işaret etmektedir.

889 إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ
Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan haberdardır. Neml, 27/88

890 İbrahim, 14/27

891 Bürûc, 85/16

892 Sadece kasıt ve niyete bağlı olan eylemlere amel denir. Bu yüzdendir ki, hayvana nispet edilen fiillere amel denilmez. İyi veya kötü, sadece insanın belirli bir amaçla ve maksatla yaptığı fiilleri ameldir. Amel kelimesinin en uygun karşılıklarından biri de Fransızca'daki aksiyon (action) sözcüğüdür.

893 إِنَّ اللهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ
Şüphesiz Allah yapıp ettiklerinizden haberdardır. Haşr, 59/18

894 إِنَّ اللهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ
Allah onların yaptıklarından haberdardır. Nûr, 24/30

895 بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ
O, göklerin ve yerin eşsiz-örneksiz yaratıcısıdır. Bakara, 2/117

Bu fiillerin yanında; Ca'l جَعْلٌ kavramı ise var olan bir şeyin kullanılacağı yere göre hazırlanmasıdır.[896] "Allah size yeryüzünü bir sergi kıldı." mealindeki ayette daha önce yaratılan yeryüzünün sergi şekline çevrildiğine işaret edilmiştir.

بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

"O, göklerin ve yerin eşsiz-örneksiz yaratıcısıdır"[897]

Rabbimiz, geçici Dünyayı bu denli güzel yaratmışsa kalıcı olan Cennetin güzelliğini düşünebiliyor musunuz?

896 وَاللهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا
Allah, yerküreyi sizin için bir yaygı (ziraata ve hayvancılığa uygun) kılmıştır.
Nuh, 71/19

897 Bakara, 2/117

ARAPÇADA GİTME ÇEŞİTLERİ

رَاحَ	Uzaklaşarak gitmek
ذَهَبَ	Çekip gitmek[898]
تَطَرَّفَ	Aşırıya gitmek
رَهْوَنَ	Hızlı gitmek
تَسَلْسَلَ	Peş peşe gitmek
تَزَلَّقَ	Kayarak gitmek
غَابَ	Gözden kaybolarak gitmek
تَمَعَّجَ	Kıvrılarak gitmek
اِجْتَازَ	Geçerek gitmek
اِعْتَزَلَ	Ayrılarak gitmek
تَدَهْوَرَ	Kötüye gitmek
تَوَجَّهَ	Yönelerek gitmek
وَاكَبَ	Eşlik ederek gitmek
رَافَقَ	Yoldaşlık ederek gitmek
اِنْطَلَقَ	Fırlayarak gitmek
اِرْتَقَى	Yükselerek ileri gitmek

898 Arapçada "Eyne - أَيْنَ" edatı, nerede anlamında olup أَيْنَ إِلَى anlamına da gelmektedir.

فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ Tekvir, 81/26

Hakîkat tüm berraklığıyla önünüzde dururken, vahyin aydınlık yolunu terk edip de nereye gidiyorsunuz?

Arapçada ذَهَبٌ Altın, ذَهَبَ ise gitmek demektir. Önünüzde altından daha değerli Kitap olan Kur'an-ı Kerim dururken nereye gidiyorsunuz? Nerede nereye gidebilirsiniz ki? O, her yerdedir.

Ayrıca bazen gitmek, altın kadar değerli olabilir; değerin anlaşılır. Belki de bundan dolayı gelen gideni aratıyor, kim bilir? Altın'a ذَهَبٌ denmesi, gidici olduğuna ve ona bel bağlamamak gerektiğine işaret de olabilir.

ARAPÇADA ZAMAN KELİMELERİ

وَقْتَ - زَمَنَ - سَاعَةٌ - دَقِيقَةٌ - ثَانِيَةٌ - عَصْرٌ

Arapçada وَقَتَ يَقِتُ وَقْتًا fiili, süre koymak, vakit belirlemek vb. demektir.[899]

اَلمَوَاقِيتُ لَا تُشْتَرَى بِاليَوَاقِيتِ Vakitler, yakutlarla satın alınamaz.

زَمِنَ يَزْمَن زَمَانٌ fiili, yorgun, bitkin düşmek/düşürmek demektir.[900] Zamanın, vaktinizi esir almasına izin vermeyin.

Saat سَاعَةٌ Geçen giden zamanda kendi içinde genişlik içerir.

Dakika دَقِيقَةٌ Öğütmek, parçalamak[901] demek; saatin genişliğini ince ince öğüten; UN da دَقِيقٌ dakîk demektir.

Sâniye ثَانِيَةٌ Senâ; övgü demek olup dakikanın her anı her lahzası övgüye layıktır; kıymetlidir!

سَاعَةٌ: kıyamet; دَقِيقَةٌ: tam, kesin; ثَانِيَةٌ: ikinci olarak

Kıyamet gününde Sûr'a ikinci olarak üfürülmesinden sonra insanların yeniden dirilip Rablerine akması... Ve bunun kesinlikle gerçekleşecek olması.

899 Öte yandan; vakit çok kıymetli olup kendi içinde boşluk kabul etmemektedir. İnsan vaktini yararlı ve anlamlı meşguliyetlerle süslemediğinde hazine değerinde olan vaktin yerini boş, faydasız ve gereksiz meşguliyetler işgal etmektedir ve eskitmek, yıpratmak vb. anlamlara gelen zaman زَمَانٌ içerisinde zayi olup yitip giden vakit, hiç durmaksızın akıp giden nehir gibi akar gider ve bir daha geri dönmesi imkansızdır.

900 Aapçada; demode olmak, modası geçmek vb. anlamlarına gelen tabirler şöyledir:
عَفَا عَلَيْهِ الزَّمَنُ - عَفَّى عَلَيْهِ الزَّمَنُ - عَفَاهُ الزَّمَنُ - عَفَّاهُ الزَّمَنُ
Günü geçip çağa uygun olmamak, modası geçmiş, demode olmuş demektir.
عَفَا عَلَى هَذَا المَوْضُوعِ الزَّمَنُ
Bu konu demode oldu.
Zamana bırak! deriz; çünkü zaman, acıları, hüzünleri, dert ve tasaları yok eder. Zaman, sessiz bir testeredir.
Immanuel Kant

901 Arapçada Parçalama Çeşitleri
Taktî' : تَقْطِيعٌ Keserek
Tahtîm : تَحْطِيمٌ Ezerek
Tefkîk : تَفْكِيكٌ Sökerek: Birbiri ile kaynaşmış olanları fiziken ayırmaktır. (Civatayı tefkîk ettim gibi, Mifekkun مِفَكٌّ ise tornavida demektir. Bu kökten gelen ve "mühür fekki" şeklinde mühür bozma anlamında günümüzde halen kullanılan bir tamlama da bulunmaktadır.
Tefrîk : تَفْرِيقٌ İki şeyin arasını ayırarak: Birbiri ile uzun süre kaynaşmış olanları maddi ve manevi ayırmaktır. (Hâkim eşleri tefrik etti gibi)
Teksîr : تَكْسِيرٌ Kırarak
Teftît : تَفْتِيتٌ Ufalayarak
Tedmîr : تَدْمِيرٌ Yok ederek İsra, 17/16
Temzîk : تَمْزِيقٌ Pare pare ederek Sebe, 34/7

Saat arapçada genişlik demektir ve bir saat çok geniş bir vakittir. Dakika incelik demektir yani 1 saatin ince ince 60 parçaya ayrılmasıdır . Saniye de ikinci demek olduğuna göre ikinci bir ayrılma ile dakika yine 60 parçaya bölünmüş olabilir...

Arapçada Sene[902] سَنَةٌ kelimesi, yükselmek, değerli olmak ve birbirini takip etmek demektir.

902 Arapçada سِنَةٌ "uyuklama hali; سَنَةٌ yıl/sene; سُنَّةٌ ise sünnet, izlenecek yol ve yöntem demektir. Kişi, uyuklama (سِنَةٌ) halinde olup Sünneti, سُنَّةٌ (izlenecek yolu) bulamadığında yaşadığı hayatta senelerini (سَنَةٌ) hebâ etmiş olur.
Türkçemizde kulladığımız "heba etmek, heba olmak vb." deyimlerde geçen "heba هَبَاءً" kelimesi, Arapça "toz, havaya savrulan toz" vb. anlamlara gelmektedir. Kelime ilgili deyimlerde "boşa gitme, ziyan olma, toz gibi savrulup yok olma" anlamlarında kullanılmaktadır.
Arapçada Sinn سِنٌّ kelimesi, diş demek olup diş, insanın yaşının ilerlemesi ve olgunlaşması demektir. Sinn kelimesi, "yol, yöntem, izlenecek ve takip edilmesi gereken usûl" vb. anlamlara gelen Sünnet سُنَّةٌ kelimesi ile aynı kökten gelir. Ders: Sünnet, seni hiçbir zaman yarı yolda bırakmaz!

وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا

Yaptıkları her işi ele alır, onu toz duman ederiz. Furkân, 25/23

Sene anlamına gelen سَنَةٌ (çoğulu سِنِينَ veya سَنَوَاتٌ) kelimesi ile de bir sene içerisindeki ayların toplamına verilen isimdir.

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا Yûsuf, 12/47

Yûsuf dedi ki: "Yedi yıl âdetiniz üzere ekin ekeceksiniz.

Sene kelimesinin kökü سَنَةٌ سَنَى يَسْنُو olup yükselmek, değerli olmak ve birbirini takip etmek vb. anlamlara gelmektedir. Sene, zorluk, meşakkat ve kuraklığın olduğu 12 ay için kullanılır. İçerisinde önemli olay meydana gelen 12 aylık süreye sene ismi verilir. Senetü'l Hüzün kelime anlamı olarak Hüzün Senesi anlamına gelir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğinin onuncu yılına denk gelen, 619 yılına bu isim o dönemde yaşayan müslümanlar tarafından verilmiştir. Hüzün Senesinin verilen bu ismin sebebi; 619 yılı içerisinde peygamberin çok sevdiği amcası; Ebu Talib'in ve Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) eşi Hatice'nin (r.anha) bu yıl içerisinde vefat etmesi ve bunun Hz. Muhammed'i ve dolayısıyla da çevresindeki müslümanları çok üzmüş olmasıdır.
Yıl anlamında gelen عَامٌ (çoğulu أَعْوَامٌ) bir yıl içindeki ayların toplamına verilen isimdir. İçerisinde önemli olayın meydana gelmediği 365 günlük süreye de Âmun عَامٌ ismi verilir. Bolluk ve refah içeren 365 günlük zaman dilimidir.

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ Yûsuf, 12/49

Sonra bunun ardından insanların yağmura kavuşacağı bir yıl gelecek. O zaman (bol rızka kavuşup) şıra ve yağ sıkacaklar.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا Ankebût, 29/14

And olsun ki, Nuh'u kavmine gönderdik; aralarında bin seneden elli yıl eksik kaldı. (Burada 950 yıl zorluk ve meşakkat çekildiği, 50 yıl ise rahat ve bolluk olduğu anlamına gelmektedir) İşte bundan dolayıdır ki; Hz. Nuh'un (as), eziyet, zorluk, meşakkat ve sıkıntılarla dolu yaşadığı ömrünü "sene" (سَنَةٌ) kelimesiyle, geri kalan elli yılda ise bu eziyet, meşakkat ve zorluklar olmadığı için bu süre

Asır عَصْرٌ öz, sıkmak, sıkıştırmak vb. anlamlara gelip birbirini takip eden senelerin sıkılmış ve özü çıkarılmış 100 yıl demektir.[903]

Bazı zaman türleri

زَمَنٌ طَوِيلٌ

Uzun zaman

زَمَنٌ مَدِيدٌ

Uzun zaman

زَمَنٌ قَصِيرٌ

Kısa zaman

زَمَنٌ مَحْدُودٌ

Sınırlı zaman

زَمَنٌ مُعَيَّنٌ

Belirli zaman

زَمَنٌ مُؤَقَّتٌ

Geçici zaman

زَمَنٌ حَقِيقِيٌّ

Gerçek zamanlı

زَمَنٌ بَسِيطٌ

Yalın zaman

زَمَنٌ غَابِرٌ

Geçen zaman

عاماً kelimesiyle ifade edilmiştir.
Bundan dolayıdır ki; bayram vb. tebriklerde كُلُّ سَنَةٍ وَأَنْتُمْ بِخَيْرٍ olarak değil كُلُّ عَامٍ وَأَنْتُمْ بِخَيْرٍ kalıbı kullanılmaktadır.

903 Arapçada Asr عَصْرٌ Kelimesi (çoğulu عُصُورٌ) Asır, (Yüzyıl) Çağ, (Zaman) İkindi Vakti ve Öz olmak üzere 4 anlama gelir.

Asr, 103/1 وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ
Asr Sûresinde geçen;
1- İmân (Güven ve İnanç)
2- Sâlih Amel (Yararlı işler)
3- Hakkı tavsiyeleşmek
4- Sabrı tavsiyeleşmek
Bu 4 davranış, zarar ve ziyandan kurtuluşun reçetesidir.

ARAPÇADA KALMAK FİİLLERİ NEDİR?

أَقَامَ - سَكَنَ - لَبِثَ - مَكَثَ - وَطَنَ

Arapçada أَقَامَ يُقِيمُ إِقَامَةً fiili, İkâmet eden, ayakta duran, okuyan, bir ülkede gerekli şartları yerine getirerek devamlı fakat yine de belirli bir süre içerisinde kalmak anlamına gelmektedir. Ayrıca vatanı içerisinde veya vatanı sayılan bir yerde on beş günden fazla kalan kimse anlamında bir fıkıh terimidir.

Buradan hareketle; **Vatan-ı aslî**: Aslî yerleşim yeri demektir. Bir insanın doğup yaşadığı yer veya çalışmak üzere yerleşip geçimini sağladığı, ev alıp ya da ev kiralayarak çoluk çocuğu ile yerleştiği yerdir. **Vatan-ı ikâmet** ise; yerleşmek maksadı ile olmaksızın on beş günden fazla kalmak üzere bulunduğu ve aslî vatanından en az doksan (90) km. uzaklıktaki yerdir. Vatanında veya o hükümdeki bir yerde oturan kimseye bu kökten مُقِيمٌ "mukîm", buradan çıkıp en az on sekiz saatlik bir uzaklığa gitmeye başlamış olan kimseye ise şer'an مُسَافِرٌ "misafir (yolcu)" denir.

Ayrıca ikâmet, kalkmak, dikilmek, yükselmek vb. anlamlara gelen قَامَ يَقُومُ قِيَامٌ fiilinin ifâl babı formundan olup أَقَامَ يُقِيمُ إِقَامَةً şeklinde gelerek bir işi eksiksiz yapmak, gereğini yerine getirmek vb. anlamlara gelmektedir. Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de biz inananlara şöyle buyurur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلٰوةِ

Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman...[904]

İnananların halinden bahsederken de şöyle buyurulmaktadır.

يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ

Onlar, namazı dosdoğru, eksiksiz yerine getirirler...[905]

İnsanoğlu, aynı kökten gelen doğruluk, kıvam kalite, doğru sözlü olmak, sözüyle özü bir olan anlamlarına gelen قِوَامٌ kıvam için Allah'ın huzurunda قِيَامٌ kıyâm[906] eder, سَجْدَةٌ secde eder,[907] etmelidir. Bunun dışında yapılan kıyam ve secde ise batıldır, geçersizdir.

904 Mâide, 5/6

905 Mâide, 5/55

906 اَللّٰهُمَّ قَلْبًا يَلِيقُ بِلِقَائِكَ
Allah'ım, bana huzuruna çıkmaya layık olan bir kalp nasip eyle!
لَا تُؤْذِ قَلْبًا فَتُبْتَلَى بِهِ
Hiçbir kalbi acıtma, onunla sınanırsın.

907 Önce şu âyet-i kerimeyi okudu:
وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ Rahmân, 55/6
Ot ve çiçek cinsinden bitkiler/yıldızlar ve ağaçlar, Rahman olan Allah'a secde halindedirler.
Sonra yanındakine döndü ve şöyle dedi:
مَاذَا عَنْكَ؟ Senden naber?

Arapçada سَكَنَ يَسْكُنُ سَكَناً fiili, hareketin sona ermesi, huzurlu olmak, gerginliğin bitmesi yani dilimizde de kullandığımız sâkin olmak vb. anlamlara gelir. Bu kökten gelen سَكَنَ يَسْكُنُ سَكَناً fiili, ifal babında أَسْكَنَ يُسْكِنُ إِسْكَاناً formunda yerleştirmek, barındırmak, konaklattırmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu sülâsî fiil, Tef'il babında ise سَكَّنَ يُسَكِّنُ تَسْكِيناً formunda sakinleştirmek, yatıştırmak, şiddetini azaltmak, ağrıyı[908] azaltmak vb. anlamlara gelir. Bu babtan مُسَكِّن ise ağrı kesici anlamında halen kullanılmaktadır. **Vatan-ı Süknâ**: Bir kimsenin on beş günden az bir süre kalmak niyetiyle bulunduğu, aslî ya da ikâmet vatanından en az doksan km. uzaklıktaki yerdir.

Arapçada لَبِثَ يَلْبَثُ ، لُبْثًا fiili, bir süre bulunmak, bir yerde konuk olarak kısa süre şarta bağlı olarak kalmak vb. anlamlara gelmektedir.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحاً إِلَى قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَاماً فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ

Andolsun, Biz Nuh'u kendi kavmine gönderdik, O da içlerinde elli yılı eksik olmak üzere bin sene geçirmişti. Sonunda onlar zulümlerine devam ederlerken tufan kendilerini yakalayıvermiştir.[909]

قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ

Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir.[910]

Yüce Allah'ın, mağaradaki gençleri hiçbir gıda almadıkları halde bedenlerinde herhangi bir bozulma olmadan uzun süre uyuttuktan sonra tekrar uyandırması, O'nun insanları öldükten sonra tekrar diriltebileceğine dair bir misal ve delildir. Uyandıktan sonra gençler uykuda geçirdikleri süre hakkında birbirleriyle tartışmışlar; geçen süreyi ve dünyada meydana gelen değişiklikleri bilmedikleri için inkârcıların kendileri hakkındaki tehditlerinin devam ettiğini sanmışlardı. Bu sebeple yiyecek almak üzere şehre gönderdikleri arkadaşlarını dikkatli olması hususunda uyarmışlardı. Ancak gencin asırlar öncesine ait kıyafeti, elindeki para ve konuşma-

908 الصُّدَاعُ هُوَ عُقُوبَةٌ جَسَدِيَّةٌ عِنْدَمَا نُفَكِّرُ فِي شَيْءٍ أَكْثَرَ مِمَّا يَسْتَحِقُّ

Baş ağrısı, bir şeyi gereğinden fazla düşündüğünde sana verilen bedenî bir cezadır!

Öte yandan; İnsanın ağladıktan sonra yaşadığı baş ağrısı, ağladığı şeyin önemsiz olduğunu anladığı için meydana gelmektedir. Ağlayan kimseyi tesellî edenlerin, "ya hu hiç değilse ağladığına değecek bir şey olsa" diye kurduğu cümle, aslında baş ağrısını engellemek için kurulan bir cümledir.

909 Ankebût, 29/14

910 Kehf, 18/19

sındaki farklılık onu ele verdi. Rivayetlerde anlatıldığına göre şehre gönderilen genç, elindeki parayı harcamak isteyince şehir halkı paranın üzerinde Kral Dakyanus'un (Decius) resmini görmüş ve adamın bir hazine bulduğunu sanarak kendisini devrin hükümdarına götürmüşlerdi. Ancak aradan uzun zaman geçmiş ve Hıristiyanlık yayılmıştı; mevcut hükümdar da tevhid[911] inancına sahip bir hıristiyandı. Genç adam başlarından geçeni krala anlattı; birlikte mağaraya gittiler ve gencin anlattıklarının doğru olduğunu gördüler.[912] Yani bu لُبْثًا ، لَبِثَ يَلْبَثُ fiili, âyet-i kerimede de görüldüğü üzere belirli bir süre onları öldürmek isteyenlerden kaçma hedefiyle sığındıkları mağarada kaldıklarını anlatmaya örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arapçada مَكَثَ يَمْكُثُ مُكُوثٌ fiili, bir yerde ikamet etmek fakat bu kalış, belirsiz bir süre bir şarta bağlı olarak kalmakla beraber bu kalış, beklemekle birlikte olan duruş ve kalış anlamına gelmektedir.

قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا

Ailesine: "durun, burada kalın, bekleyin...[913]

Sizin buradaki kalışınız, belirsiz bir süre (yani ben gördüğüm ateşle ilgili bilgi edininceye kadar) buradaki kalışınız, benim ateşle ilgili bilgi getirme şartıma bağlı bekleyin demektir.

قَالَ إِنَّكُمْ مَاكِثُونَ

Gerçek şu ki siz (burada ebediyyen) kalacaksınız![914]

"Dünyada yaptıklarınızdan dolayı buradaki kalışınız artık ceza çekme şartınıza bağlı olarak devam edecektir. Bekleme modunda olun, azap üstüne azap, ebedi olarak yanacaksınız" yorumlamasını yapabiliriz.

Arapçada وَطَنَ يَطِنُ وَطْناً fiili, yerleşmek, bir yerde kalıcı olarak kalmak vb. anlamlara gelir. Vatan, bir kimsenin doğup büyüdüğü; bir milletin hakim olarak üzerinde yaşadığı, barındığı, gerekirse uğrunda canını vereceği topraktır. Bir ulusun, bağımsız ve egemen olarak üzerinde yaşadığı yeryüzü parçası ve onun havası ile karasularına denir. Vatan ile yurt aynı manadadır. Vatanın geniş manada tarifi ise ülkedir. Kısaca Vatan, şartsız ve süresiz kişinin canını feda edeceği yerde kalması demektir!

911 أَلَيْسَ اللهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ
Allah, kuluna yetmez mi? Seni O'ndan (Allah'tan) başkalarıyla korkutmaya çalışıyorlar. Zümer, 39/36
(Tevhid'in insanı, Allah'ı yeterli bulur)

912 Kur'an Yolu Tefsiri Cilt: 3 Sayfa: 544-545

913 Kasas, 28/29

914 Zuhruf, 43/77

ARAPÇADA GECİKTİRMEK/ERTELEMEK

أَخَّرَ - أَجَّلَ - نَسَأَ - أَمْهَلَ

أَخَّرَ - تَأْخِيرٌ Zorunlu ve Acil Durumlarda Ertelenmesi

Arapçada tef'il babında أَخَّرَ يُأَخِّرُ تَأْخِيرٌ fiili, ertelemek, geciktirmek, sonlara atmak, ötelemek vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiil, yine tef'il babından öte geçirmek, ileri sürmek, bir şeyi zamanından önceye almak vb. anlamlara gelen قَدَّمَ يُقَدِّمُ تَقْدِيمٌ fiilinin zıddıdır.

يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَاَخَّرَ

İşte O gün insana, yaptığı ve yapması gerektiği hâlde yapmadığı iyi-kötü her şey haber verilecektir.[915]

اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْاَبْصَارُ

O, onları, gözlerin korkudan donup kalacağı bir güne erteliyor, hepsi bu...[916]

رَبَّنَا اَخِّرْنَا اِلٰى اَجَلٍ قَرِيبٍ

Rabbimiz! Bizi yakın bir zamana kadar ertele.[917]

تَمَّ تَأْخِيرُ الْاجْتِمَاعِ Toplantı, tehir edildi.

Bu örnekte de gördüğümüz gibi yapılması planlanan buluşmanın vakti ertelendi.

أَجَّلَ - تَأْجِيلٌ Vakti belirlenmiş olan şeyin isteğe dayalı ertelenmesi[918]

Arapçada Ecel أَجَلٌ kelimesi genel anlamda bir şeye verilen süre/ömür[919] vb. anlamlara gelmektedir. Bu kelime de tehir gibi tef'il babında أَجَّلَ يُؤَجِّلُ تَأْجِيلٌ formunda ertelemek, gerçekleşmesi kesin olan bir şeyin yaklaşan süresini ertelemek anlamında da kullanılır.

915 Kıyâmet, 75/13

916 İbrahim, 14/42

917 İbrahim, 14/44

918 لَا تُؤَجِّلُوا الرَّسَائِلَ فَقَدْ تَتَغَيَّرُ الْعَنَاوِينُ
Mektuplan ertelemeyin, adresler değişebilir.

919 Sittîn sene ne demektir?
Sittîn سِتِّينَ Arapçada altmış demektir. Uzun bir süre gerçekleşmesi mümkün olmayan durumlar için kullanılan bu deyimde neden bir asır, yetmiş sene değil de altmış sene denilmiştir? Çünkü eskiler, ortalama insan ömrünü altmış yıl olarak gördükleri için bu deyimdeki sayıyı altmış olarak söyleyegelmişlerdir. Yani özetle "sittîn sene" aslında ömür boyu demektir. Örnek: Biz artık sittîn sene görüşemeyiz. (uzun bir süre görüşmemiz mümkün değil)

وَبَلَغْنَا اَجَلَنَا الَّذِي اَجَّلْتَ لَنَا

Ey Rabbimiz! Bizim için belirlediğin süreye ulaştık.[920]

Bu kökten gelen آجِلًا kelimesi ise, ertelenmiş, gelecek, gecikmeli, ertelenen vb. anlamlara gelmektedir. Bunun zıddı ise عَاجِلًا olup anlamı, hemen, derhal, acilen, ivedilikle, anında, bir an önce vb. anlamlara gelmektedir. Ayrıca bu iki kelime, tef'il babı formunda مُؤَجَّلٌ ve مُعَجَّلٌ şeklinde kullanılıp Mehr-i Müeccel ve Mehr-i Muaccel şeklinde tamlama halinde de kullanımları bulunmaktadır.

تَمَّ تَأْجِيلُ حَفْلِ زَوَاجِهِمَا

Evlilik törenleri/düğünleri ertelendi.

Değerli okuyucularımız! Erkeğin evlenirken eşine verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği para veya başka bir mala mehir denir. Kur'an-ı Kerim'de, evlenen erkeğin kadına mehir vermek zorunda olduğu ve bunu zorla geri almasının caiz olmadığı konusunda ayetler bulunmaktadır.[921] Mehir, nikâh anında belirlenip belirlenmemesine göre ikiye ayrılır. Mehrin miktarı nikâh anında belirlenmişse buna mehr-i müsemmâ (adı verilmiş/konulmuş mehir) denir. Nikâh esnasında mehrin miktarının belirlenmemesi veya belirlenen mehrin bir sebeple geçersiz sayılması halinde, evlenen kadın, mehr-i misil (benzer/denk mehir) hak eder. Bu durumda mehrin miktarı akrabaları arasında her bakımdan kendi konumuna denk olan kadınların aldığı mehrin miktarıdır.

Mehir, ödenme zamanına göre de iki kısma ayrılır:

Mehr-i muaccel مَهْرٌ مُعَجَّلٌ Öne alınan ve Mehr-i müeccel مَهْرٌ مُؤَجَّلٌ Sona alınan

Mehr-i muaccel, peşin olarak ödenen mehirdir. Kadın mehr-i muacceli almadan kocanın evine gitmeme hakkına sahiptir. Mehr-i müeccel ise ödenmesi sonraya bırakılan mehirdir. Bu mehrin ödenmesi için herhangi bir zaman belirlenmişse, bu tarih geldiğinde belirlenen mehrin kadına ödenmesi gerekir. Şayet bir vakit belirlenmemişse, nikâhın sona ermesiyle mehir muacceliyet kazanır ve ödenmesi gerekir. Başka bir deyişle, boşanma halinde kocanın bu mehri ödemesi gerekir; ölüm halinde de bırakmış olduğu mirastan ödenir.

Sonuç olarak; Tecil, belirli bir vakte ertelemek iken, tehir ise ertelenen vaktin zamanı herkes tarafından malum değildir.

920 En'am, 6/128

921 Bakara, 2/237; Nisâ, 4/4, 20, 24, 25; Mâide, 5/5

نَسَأً - نَسَأَ Süre vererek ertelemek

Arapçada نَسَأَ يَنْسَأُ نَسْءٌfiili, zamansal açıdan bir süre gecikmek, borcu ertelemek, ödeme için yeni süre tanımak vb. anlamlara gelmektedir. Bu kökten gelen نُسِئَتْ الْمَرْأَةُfiili ile kadının ay hali gecikip hamile olduğuna dair umutlar belirmesi anlamı kastedilir.[922] Bu kelimenin kökünden gelen Nesîe ribası (ribe'n-nesîe) رِبَا النَّسِيئَةِdiye bir kavram vardır. İslâm'ın yasakladığı ribâ, (fâiz) Nesîe ve Fazlalık ribası olmak üzere iki kısma ayrılır.

Nesîe ribası (رِبَا النَّسِيئَةِ- ribe'n-nesîe): Cahiliye devrinde bilinen ve uygulanan ribâ çeşidi budur. Bu, satım akdinden veya ödünç[923] (kârı) vermekten doğan bir borç için vade durumuna göre eklenen faizdir. Borç vadesinde ödenmeyince yeni anlaşmalarla faiz ilave edilir. Kur'ân-ı Kerîm'de bu çeşit ribaya işaret edilerek, yasak hükmü getirilmiştir:"

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

Ey inananlar, eğer Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanıyorsanız,
Allah'tan korkup sakının da, geçmişten kalan fâiz alacaklarınızdan vazgeçin.[924]

Fazlalık ribâsı (رِبَا الْفَضْلِ- ribel-fadl): Bu, hadîs-i şeriflerde yer alan ribâ çeşidi olup, mislî tür malı, misliyle, iki ivazdan[925] (bedelden) birisini diğerinin üzerine ziyadeyle satmaktır. Meselâ bir ölçek buğdayı, iki ölçek buğdayla peşin veya vadeli olarak trampa (takas) etmek gibi...

Bu kökten gelen نَسِيءٌ kelimesi ise Cahiliye döneminde haram ayları ertelemek, Ay'ın görünmesini unutmuş gibi geçiştirmek; Allah ve Resulünün bildirdiği dışında bazı ayları ve günleri kutsal ilan etmek, Haram aylardaki sırayı değiştirmek (Muharrem ayını, Safer ayına ertelemek) Kutsal ve haram olan ayları öne almak veya ertelemek, normalde gelmiş olan Haram Aylar'dan bazılarını geciktirme ve erteleme adetidir.

922 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, نسا n-s-e md.

923 لَمْ نَتَوَارَثْ الْأَرْضَ مِنْ أَجْدَادِنَا بَلْ اِسْتَعَرْنَاهَا مِنْ أَطْفَالِنَا Yeryüzü, bize atalarımızdan miras kalmadı; çocuklarımızdan ödünç aldık.

924 Bakara, 2/278; ayrıca bkz. Bakara, 2/279

925 Arapçada İvaz عِوَضٌ bir şeyi vermekle elde edilen ikinci şey anlamına gelir. Meselâ bazı hadis-i şeriflerde dünyada başa gelen bir sıkıntıya karşı gösterilecek sabır ve metanet karşılığında âhirette verilecek mükâfat bu kelimeyle ifade edilmiştir. Hukuk dilinde ivaz, iki taraflı borç yükleyen akidlerde hem akdin konusunu hem de ona karşılık ödenecek bedeli ifade eder. Ancak ivazın terim olarak bedel anlamı daha yaygındır. TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt, 23; syf. 488 İvaz md.
Bedel بَدَلٌise karşılık, yok olan bir şeyin başka bir şey demek olup yerine koymak sûretiyle kök itibariyle değiştirmektir. Bu kökten gelen kelime, Tef'il babında ise tebdil formuna dönüşmektedir.

فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ Furkân, 25/70
Allah işte onların kötülüklerini iyiliklere çevirir.

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكفْرِ

Haram ayları başka aylara ertelemek küfürde ileri gitmektir.[926]

Bu نَسَأَ ينْسَأُ نَسْأً fiilden ism-i âlet formu مِنْسَأَةٌ sopa, değnek, asa vb. anlamlara gelmekte olup, üzerine dayanılan ve bir şeyin kendisi ile itildiği ve kakıldığı şeye verilen isimdir.

إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ

Yalnız ağaç kurdu, Süleyman'ın dayandığı asâsını yiyordu.[927]

أَمْهَلَ - إِمْهَالٌ Güce ve yetkiye dayalı ertelemek

Arapçada مَهَلَ يَمْهَلُ مَهْلًا ، مُهْلَةٌ fiili, oyalanmak, bir şeyle meşgul olmak olurken acele etmeden ağırdan almak, telâşa kapılmadan davranmak vb. anlamlara gelmektedir.

مَهَلَ أَخُوكَ فِي هٰذَا الْعَمَلِ Kardeşin bu işte ağır davrandı, acele etmedi.

Arapçada konuşma esnasında kullanılan مَهْلًا kalıbı da "ağır ol, sakin ol, panik yapma" vb. anlamlarda kullanılmaktadır.

Fiil ifal babı formunda أَمْهَلَ يُمْهِلُ إِمْهَالٌ şeklinde çekimi yapılarak genel olarak erteleme anlamının yanında "merhamet ve acıma kaynaklı zaman tanımak/ertelemek/süre tanımak" vb. anlamlara da gelirken tefil babı formunda مَهَّلَ يُمَهِّلُ تَمْهِيلٌ ise kuralları gereği mühlet vermek, süre tanımak vb. anlamlara gelir. Aynı kökten dilimizde مَهْلٌ mehil vermek tabiri vardır. Bu tabir, yapılacak bir iş için süre tanımak, zaman vermek demektir.

فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا

Artık sen inkârcılara mühlet ver; onlara biraz zaman tanı![928]

Bu Âyet-i kerimede ifal إِمْهَالٌ ve tefil تَمْهِيلٌ babı kullanılmıştır. Ayette geçen رُوَيْدًا kelimesi ise Arapçada Esmâ-i efal (isim fiil) olup "yavaş, ağır ol, acele etme, kızma" vb. anlamlara gelmektedir. Târık, 17'de bulunan رُوَيْدًا isim fiiline değinmişken bu esmâ-i efal konusuna temas etmek istiyoruz.

926 Tevbe, 9/37
927 Sebe, 34/14
928 Târık, 86/17

Arapçada Esmâ-i efal, Mazi,[929] muzari ve emir manasında kullanılan bazı isimler vardır ki fiil gibi tasrif (çekimi yapılmak) edilmezler. Bundan dolayı bu isimlere isim fiil denir. Fiil isimlerin bir kısmı kıyasî (kaideye bağlı)[930] olup bir kısmı da semâ'î (kaideye bağlı olmayıp, Araplarca kullanıldığı gibi)'dir.

Kıyasî olan (فَعَالِ) vezninde olur:

بَدَاءِ çabuk ol, süratli ol! دَرَاكِ yetiş! حَذَارِ sakın! نَزَالِ in! قَتَالِ öldür!

Semaî olanlar manalarının ifade ettiği zamana göre üçe ayrılır:

1- Mazi manası ifade eden fiil isimler:[931]

Ne kadar çabuk! سُرْعَانَ ، سَرْعَان ، سِرْعَانَ

Ne kadar süratli! وَشْكَانَ ، وِشْكَانَ ، وُشْكَانَ

Ne kadar yavaş! بُطْآنَ ، بِطْآنَ

Ne kadar uzak! هَيْهَاتَ[932]

Ne kadar fark var! شَتَّانَ

2- Muzari manası ifade eden fiil isimler:

Hayret ederim, şaşarım! (أَعْجَبُ manasında) ! وَيْ — وَاها — وَا

Bıktım, usandım. Canım sıkılıyor! (أَتضجّرُ ، أَسأمُ manasında) [933] أُفٍّ

Şaşarım, hayret ediyorum! (أَعجَبُ manasında) ! وَيْ

929 Arapçada; Mazi fiiller mebnîdir; hepsinin üzerine geçmişte binâ edilen şeyler vardır. Muzârî fiiller murabtır; Şimdiki zaman ve geleceğe dâir umutlar barındırır. Geçmişe binâ edilenler ile geleceğe uzanan tecrübe yolculuğunun adıdır Arapça...
Duyguları murab olan kimsenin, davranışları mebnî olur mu hiç?
Kıyamı beceremeyen, sevmeyi becerebilir mi hiç?

930 İstisnâyı bilmem ama İstismar her zaman kaideyi bozar!

931 Not: Mazi manasında olan isim fiil isimler, mana bakımından hayret ifade ederler ki taaccüb (şaşırma) fiilleri gibidir.
Arapçada Şaşırma İfadeleri
عَجِيبٌ İlginç olan şey
مُدْهِشٌ Şaşırtıcı olan şey
أنا مُنْدَهِشٌ Şoktayım
إنْدَهَشْتُ إنْدِهَاشًا Apışım kaldım
وَا عَجَبَاه Hayret! Bak şu işe
يَا إِلٰهِي Aman Allah'ım
غَرِيبٌ Garip olan şey
مُفَاجَئَةٌ Sürpriz
لَا أُصَدِّقُ İnanamıyorum
يَا حَسْرَتِي Vay başıma gelene

932 هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ Mu'minûn, 23/36
Ne kadar uzak! Size vaad edilen şey ne kadar uzak!
Heyhât: Elden gitmiş bir şeye karşı duyulan hasret, üzüntü ve esefi bildirir, ne yazık.
Ben de kendimi gönlüme hâkim sanırdım, heyhât! *Nâmık Kemal*
Heyhat, artık geri dönmez beklenilen. *Enis B. Koryürek*

933 فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا Isrâ, 17/23
Onlara (anne-babana) Üf/Of/Pöff bile deme, azarlama onları ve onlara güzel ve

3- Emir manası ifade eden fiil isimleri:

آمِينْ Kabul et! إِلَى الأَمْرِ (işe) çabuk! إِلَيْكَ عَنِّي Benden uzak ol!

إِيهِ Yetişir! أَمامَكَ İlerle! إِيهِ Daha söyle!

بَلْهَ Terk et! بِالأمر çabuk işinle meşgul ol! حَيَّ هَلًا acele[934] et, haydi!

حَيَّ acele et, haydi! حَيَّ haydi! دُونَكَ haydi bakalım, al!

عَلَى الْأَمْرِ Dön, yönel! صَهْ sus! رُوَيدَ عَلِيًّا Ali'ye mühlet ver!

عِنْدَكَ Al! عَلِيَّ بِهِ Onu (o şeyi) bana getir! عَلَيْكَ نَفْسَكَ[935] Sen kendine bak!

مَكَانَكَ olduğun yerde dur! لَدَيْكَ Al! عَلَى رِسْلِكَ Yavaş ol!

هَاكَ Al! هاءَ Al! هَا İşte, al!

مَهْ yapma! هَاتِ[936] getir! هَلُمَّ[937] beri gel, beri getir!

iyi söz söyle. Ayrıca bu kelime أُفٍّ لَ formunda "yazıklar olsun, tüüüh sana, yakıştı mı bu sana?" vb. anlamlarda kullanılmaktadır.

Enbiyâ, 21/67 أُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ
Yazıklar olsun, size de; Allah'ı bırakıp tapmakta olduklarınıza da! Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?

934 Acele etmek her zaman zararlı değildir! Hayırlı işlerde acele etmek gerekmektedir! Eğer acele işe, şeytan karışmış olsaydı, Hz. Musâ, şöyle demezdi.
وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى Ey Rabbim! Ben, benden râzı olasın diye sana gelmekte acele ettim." Tâhâ, 20/84
Şeytan, tam da bu konularda insanların tembel ve hımbıl olmasını ister!

935 Mâide, 5/105 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ
Ey iman edenler! Siz kendinizi bakın/kendinizi düzeltin.

936 Bu isim fiil olan هَاتِ müfred (tekil) muhâtap olup getir demektir. Bunun sırasıyla çekimi şöyledir:
هَاتِ هَاتِيَا هَاتُوا هَاتِي هَاتِيَا هَاتِينَ
Bakara 2/111 قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ De ki: "Eğer doğru sözlüyseniz, kesin kanıtınızı (burhânınızı-Burhân بُرْهَانْ : bir konuda delil ve kanıt için ileriye sürülen açıklama) getirin." Ayrıca bkz. Enbiyâ, 21/24; Neml, 27/64; Kasas, 28/75; Bu âyet-i kerimelerin tamamında isim fiil, هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ kanıtınızı (burhânınızı) getirin anlamında kalıp halinde zikredilmiştir.
Arapçada بُرْهَةٌ : Zamanın en kısa müddetidir, aynı kökten Burhân بُرْهَانْ ise sözü uzatmadan kısa ve öz bir biçimde hakikati ortaya koyan en kısa kesin delil/kanıttır.
Nisâ, 4/174 يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا
Ey insanlar! İşte size Rabbinizden apaçık bir delil olarak Muhammed Peygamber geldi ve işte size, aydınlatıcı bir ışık olan Kur'an'ı gönderdik!
Aydınlatıcı ve rehber olan Peygamberimiz, Taif'te taşlanan, eli yüzü kan içinde şehirden kovulan ama bunlara rağmen beddua yerine "Ya Rabbi onlar bilmiyor, bilselerdi bunları yapmazlardı" diyen, Rahmet olarak gönderilen Peygamber Efendimizden başkası değildi. Anlayabilen için hikmet var, ama sadece anlayabilen için...

937 En'âm, 6/150 قُلْ هَلُمَّ شُهَدَاءَكُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ اللهَ حَرَّمَ هَذَا
De ki: "Haydi, Allah şunu haram kıldı" diye tanıklık yapacak şahitlerinizi getirin. Ayrıca bkz. Ahzâb, 33/18

Esmâ-i Efal'in yani Fiil İsimlerin Özellikleri Şunlardır:

1- Çekimleri yapılmaz. Camittirler.

2- Müzekkerlik – müenneslik yoktur.

3- Mebnîdirler.

4-Diğer fiillerden mana bakımından daha kuvvetlidirler ve ifade bakımından kısa ve özlüdürler.[938]

657 sayılı Devlet Memurları Kanununda da Memurların bir kurumdan diğerine veya aynı kurum içerisindeki nakillerinde (yer değiştirme vs.) yeni görev yerine intikal (taşınma, ulaşma) halleri için verilen izne de "Mehil Müddeti" yani yapılacak bu nakil işlemi için kendisine tanınan "erteleme süresi" demektir. Öte yandan bu "mehil müddeti" kelimesi dilimizde "meyil müddeti" şeklinde hatalı bir biçimde kullanılmaktadır.[939]

أَهْمَلَ - إِهْمَالٌ Sorumluluğu yerine getirmeyerek ertelemek

Arapçada هَمَلَ يَهْمِلُ هَمْلًا ، هُمُولٌ ، هَمَلَانٌ fiili, dolup akmak, sakin bir şekilde yağmur yağmak vb. anlamlara gelir. Bu fiil, ifal babı formunda أَهْمَلَ يُهْمِلُ إِهْمَالٌ Üstüne düşeni zamânında yapmama, gereken ilgiyi göstermeme, önem vermeyip kendi hâline bırakmasından dolayı, yapılacak işlerin ve görevlerin dolup taşması/yığılması demektir.[940]

أَهْمَلَ الْمُذِيعُ ذِكْرَ مَصَادِرِ الْأَخْبَارِ Spiker, haberlerin kaynağına değinmeyi ihmal etti/yani bu kaynaklan zikretme konusunda üstüne düşeni yapmadı.

Farsçada ise İhmalkâr (إهمالكار) sıfat ve isim (Arapça ihmâl ve Farsça -kâr ekiyle ihmâlkâr) İhmal eden kimse, ihmalci.

İhmalkârâne (إهمالكارانه) zarf (Farsça -âne ekiyle) İhmalkâr bir tarzda, fazla ilgi göstermeden.

إِنَّ اللهَ يُمْهِلُ لَا يُهْمِلُ Rabbimiz, imhal eder, ihmal etmez.[941]

938 Bu İsim Fiil şablonu, Saniye Gültekin'in çalışmasından esinlenilmiştir..

939 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 62'inci md. ve 74'üncü md.

940 Operatör, ihmâlin dâvet edeceği fenâ netîcelere dâir telkîninde devam ediyordu. Peyâmi Safâ

941 Allah, İhmâl değil İmhâl eder!

Sabret : إصْبِرْ Şükret : أُشْكُرْ Seyret : شاهِدْ

إنَّ اللهَ يُمْهِلُ ولَا يُهْمِلُ

Allah imhâl (zaman tanır) eder ama ihmâl (yapanın yanına bırakmaz) etmez.

İmhâl إمْهَالٌ : Bir müddet sonraya bırakmak, mühlet vermek demektir.

İhmâl إهْمَالٌ : Üstüne düşeni zamanında yapmamak, önemsememek demektir.

ARAPÇADA ULAŞMAK, ULAŞTIRMAK, İLETMEK, BİLDİRMEK VE HABER VERMEK

أَوْصَلَ - أَبْلَغَ - أَدَّى

أَوْصَلَ : Bağlantı/irtibat kurarak ulaştırmak

Arapçada وَصَلَ يَصِلُ صِلَةٌ fiili, ulaşmak, erişmek, varmak vb. anlamların yanında sıla diye isim vererek Türkçemizde de kullandığımız kavuşmak anlamına gelmektedir. Bunun yanında vasl وَصْلٌ demek, maddi ve manevi şeyler arasında bağ kurmak anlamında da kullanılır.

وَيَقْطَعُونَ مَا اَمَرَ اللّٰهُ بِهِ اَنْ يُوصَلَ

Onlar, Allah'ın iliştirilmesini/bitiştirilmesini
emrettiği şeyi (sosyal ve evrensel bağları) keserler.[942]

Bu fiil, tef'il babında وَصَّلَ يُوَصِّلُ تَوْصِيلٌ fiili, ulaştırmak, birleştirmek, iletmek vb. anlamlara gelmektedir. Ayrıca bu babtan gelen تَوْصِيلَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ uzatma kablosu demektir.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

Doğrusu Biz, bu ilâhî sözü onlara birbiri ardınca, kesintisiz bir şekilde
ulaştırdık ki sürekli gündeme gelen ayetlerimizi düşünüp öğüt alsınlar.[943]

İfal babından أَوْصَلَ يُوصِلُ إِيصَالٌ bağlantı kurmak, ulaştırmak, götürmek vb. anlamlara gelir.

أَوْصَلَ سَاعِي الْبَرِيدِ الرِّسَالَةَ Postacı, mektubu ulaştırdı.

أَبْلَغَ : Haber vererek, bildirimde bulunarak ulaştırmak

Arapçada بَلَغَ يَبْلُغُ بُلُوغٌ ، بَلَاغٌ fiili, ulaşmak, erginliğe olgunluğa ulaşmak, yükselmek, bir hedefin en yükseğine ve son raddesine ulaşmak vb. anlamlara gelmektedir.[944]

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاِذَا جَاءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ

Eğer Allah, insanları zulümleri yüzünden hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onları belirli bir süreye kadar erteler. Ecelleri geldiği zaman ise ne bir an geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler. Nahl, 16/61; Ayrıca bkz. Fâtır, 35/45

942 Bakara, 2/27

943 Kasas, 28/51

944 Arapçada;
Belâğ بَلَاغٌ : Amaç ve gayede sona ulaşmak
Beyân بَيَانٌ : Açıklama ve izahta sona ulaşmak
Kemâl كَمَالٌ : Maddi ve manevi olgunluğa ulaşmak
Cemâl جَمَالٌ : Maddi ve manevi güzellikte sona ulaşmak

حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ

Bu yetim, bülûğa erişinceye (kendi malına sahiplik edecek çağa gelinceye) kadar[945]

Bu بَلَغَ يَبْلُغُ fiilin kökünden gelen بَلَاغٌ kelimesi, bildiri, tebliğ, duyuru, demeç, ilan, mesaj vb. anlamlara gelmektedir.

Değerli Okuyucularımız! Bu kelimenin okunuşu ve çıkardığı ses, bende her zaman bir ürperti oluşturmuştur; aniden bir titreme gelir hep.

هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهٖ وَلِيَعْلَمُوا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ

İşte bu (Kur'an) insanlara açık bir tebliğdir ki; bununla hem ikaz
(ve irşad edilsinler,) hem Allah'ın, (ibadet olunacak ve emri uygulanacak)
yegâne İlah olduğunu bilsinler, hem de aklıselim sahipleri
(her konuda Kur'an'dan ilim, ibret[946] ve hikmet öğrenmek[947]
üzere dikkatle okuyup) tefekkür ve tezekkür etsinler (diye gönderilmiştir).[948]

945 En'am, 6/152

946 Arapçada "ibare okumak" diye bir kavram vardır. Bu عِبَارَةٌ ibare kelimesi ile öğüt, ders, önem vb. anlama gelen عِبْرَةٌ ibret kelimesi aynı kökten gelir.
İbare okumak da ibret verir.
İbareyi ibret almak için oku!
İbretlik ibare okumamak için bol bol ibare okuyalım.

947 Arapçada Öğrenme Çeşitleri (Öğrenmek ve bilmek özgürleştirir, yarım bilmek ise köleleştirir)
Tecessüs تَجَسُّسٌ Sinsice öğrenmek
Tekessür تَكَسُّرٌ Kırılarak öğrenmek
Teessür تَأَثُّرٌ Etkilenerek öğrenmek
Teellüm تَأَلُّمٌ Acı duyarak öğrenmek : Kökü أَلِمَ يَأْلَمُ أَلَمًا olup insanın maddi ve manevi olarak acı çekmesidir.

فَاِنَّهُمْ يَاْلَمُوْنَ كَمَا تَاْلَمُوْنَ Nisa, 4/104

Onlar da sizin çektiğiniz gibi acı çekiyorlar.

إِنَّ النَّاسَ يَتَغَيَّرُونَ لِسَبَبَيْنِ

İnsanlar, iki sebepten dolayı değişir:

إِمَّا لِأَنَّهُمْ "تَعَلَّمُوا" كِفَايَةً

Ya yeteri kadar öğrenmişlerdir!

أَوْ إِمَّا "تَأَلَّمُوا" كِفَايَةً

Ya da yeteri kadar acı çekmişlerdir!

Tekellüm تَكَلُّمٌ Konuşarak öğrenmek
Tefekkür تَفَكُّرٌ Düşünerek öğrenmek
Tedebbür تَدَبُّرٌ Tedbir alarak öğrenmek
Tekerrür تَكَرُّرٌ Tekrar ederek öğrenmek
Teallüm تَعَلُّمٌ Öğrenim görerek öğrenmek

Arapçada Öğrenme Yolları

Gözle: Ayn عَيْنٌ
Bilgiyle: İlim عِلْمٌ
Hisle: Şu'ur شُعُورٌ
Özle: Vicdân وِجْدَانٌ
Duyguyla: İrfân عِرْفَانٌ
Uyarıyla: Tembih تَنْبِيهٌ
Birikimle: Tecrübe تَجْرِبَةٌ
Tüm benlikle: Hikmet حِكْمَةٌ

948 İbrahim, 14/52

وَمَا عَلَيْنَا اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

Ama yine de siz bilirsiniz; bize düşen, yalnızca açık ve net olarak tebliğ etmektir! İnkârınızdan dolayı başınıza geleceklerden, sadece kendiniz sorumlusunuz![949]

Rabbimiz, Kur'an-ı Kerim'de gerek zatından gerekse Allah Rasûlü Efendimizden bahsederken bize düşen bildirmek, haber vermek vb. mealinde farklı âyet-i kerimelerde bizleri uyarmıştır.[950]

Bu sülâsî بَلَغَ يَبْلُغُ بُلُوغٌ ، بَلَاغٌ fiilinin, ifal babından çekimi أَبْلَغَ يُبْلِغُ إِبْلَاغٌ formunda olup bildirmek, duyurmak, haber vermek, aktarma vb. anlamlara gelir. Kur'an-ı Kerim İfal babı formunda

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَّا اُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْ

Eğer buna rağmen yüz çevirirseniz, artık kendisiyle gönderildiğim şeyi gerçekten size tebliğ ettim.[951]

Bunun yanında bu بَلَغَ يَبْلُغُ fiilinden türeyen ve tef'il babında بَلَّغَ يُبَلِّغُ تَبْلِيغٌ formunda olup duyurmak, bildirme, ulaştırma, haber verme vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiilin tef'il babı fiil-i mâzi müfred muhâtap formunda şöyle buyurulmaktadır.

يَّا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَّا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ وَاِنْ لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ

Ey Resulüm! Rabbinden Sana indirileni (aynen ve eksiksiz) tebliğ et.[952]
Eğer bunu yapmazsan, O'nun (Allah'ın) elçiliğini (risalet vazifeni ve tebliğ sorumluluğunu) aksatmış olursun.[953]

949 Yâsîn, 36/17

950 Âl-i İmrân, 3/20; Mâide, 5/92; Mâide, 5/99; Ra'd, 13/40; Nahl, 16/82; Nahl, 16/35; Enbiyâ, 21/106; Nûr, 24/54; Ankebût, 29/18; Şûrâ, 42/48; Ahkâf, 46/35; Teğâbun, 64/12; Cin, 72/23

951 Hûd, 11/57

952 Talimden Teblîğe Yolculuk
Talîm تَعْلِيمٌ Bilinmeyeni öğretmek
Tedrîs تَدْرِيسٌ Öğretilenler üzerinde kafa yormak
Tamîr تَعْمِيرٌ Kafa yorulanlar üzerinde eksikleri gidermek
Temsîl تَمْثِيلٌ Öğrenilenleri uygulayarak yaşamak
Teblîğ تَبْلِيغٌ Uygulananları başkasına aktarmak

953 Mâide, 5/67

أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

Ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ediyorum[954] ve size nasihat ediyorum. Sizin bilmediğiniz şeyleri de Allah tarafından gelen vahiy[955] ile biliyorum.[956]

Aynı kökten gelen Belâğat بَلَاغَةٌ sözlükte "sözün fasih ve açık seçik olması" anlamında masdardır. Bir tarifi de şöyledir:

اَلْبَلَاغَةُ : هُوَ مَا سَابَقَ لَفْظُهُ مَعْنَاهُ إِلَى الْقَلْبِ

Belağat, kalbe giden yolda lafzın mana ile yarıştığı sözdür.

Belâğat, kelamın açık olması iken aynı kökten gelen Beliğ بَلِيغٌ kelimesi ise hem sözün hem de sözü söyleyen kimsenin açık ve seçik olması anlamına gelmektedir.

وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلاً بَلِيغاً

Bizzat kendilerini ilgilendiren, iç dünyalarına seslenen açık, anlaşılır, güzel ve etkileyici sözlerle onlara öğüt ver.[957]

أَدَّى : Bir işi ifâ ederek; tamamlarayak, yerine getirerek ulaştırmak ve bitirmek.

954 Bildiriyorum, önceden haber veriyorum, hataya düşmemeniz için ikaz ve uyarıda bulunuyorum.

955 Bakara, 2/255: Ayetel Kürsi'nin ilk 6 kelimesi (اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ) şu harflerden أ ل ه و ح ي oluşur. İlk 3 harf, (أ ل ه) Allah isminin harfleri, diğer 3 harf, (و ح ي) Vahiy kelimesinin harflerinden oluşur. Bu 6 harf, Ayetel Kürsi'de 114 defa geçmektedir.

956 Araf, 7/62

957 Nisâ, 4/63

KUR'AN-I KERİM'DE OKUMA ÇEŞİTLERİ VE FUAL KALIPLARI

تِلَاوَةٌ - قِرَاءَةٌ - تَرْتِيلٌ - فُعَالٌ

Tilavet, iki veya daha fazla kelimeyi okuma anlamı içerirken, Kıraat ise bir kelime için kullanılır. Çünkü Tilâvetin bir anlamı da izlemek demektir; izleyerek, takip ederek okumak demektir.

Tilavet bu gelişigüzel bir okuma değil, okunan şeyi anlamayı içeren bir okuma biçimidir. Bundan da ötesi, Kur'an tilavetinin bütün gayesi (onu) yorumlamanın ötesinde, Allah'ın kelamının bizatihî kendisini tecrübe etmeye yönelmektir. Bu okuyuş şekliyle okuyucu, tilavetinde Allah'ın kelamını işitmekten ve keşfetme ve idraka ait zevk ve sezgileri tecrübe etmekten başka bir şey görmezse, görünmez alemin sırları ona doğrudan doğruya açılmaya başlar. Bu zevk atmosferini okuyucu ancak Kur'anı tilavet ederken tadabilecektir.

Ragıp el-İsfehânî ise tilâveti şöyle izah eder:

"Tilâvet, Allah'ın indirilmiş kitaplarına bazen kıraatle bazen de ondaki emir, nehiy, sevdirme, korkutma ya da bu konuda kendisinden anlaşılan şeylerle amel ederek onlara uymaya özel kullanılan bir kelimedir. Lafzı gözeterek tahrif etmekten (uzak), manası üzerinde derin derin düşünerek ve gereği ile amel ederek okurlar. Onlar kitabın muhkemleriyle amel eder müteşabihlerine de iman ederler ve anlayamadıkları hususları da bilenine havale ederler. Tilâvetin, Kur'ân lafızlarının taşıdığı bir hazine olduğu unutulmamalıdır...

Tilâvet deyip de geçilemez! Çünkü bu tilâvet öyle bir belirme ve parlamadır ki onun vasıtasıyla Kelâmullah'ın ruhlardaki haşmeti, hayattaki saltanatı perçinlenmektedir. Güzel seslerden süzülerek, nağmelerde yüzerek ufukları dolaşmakta, yerden göğe suûd صُعُودٌ (yükselmekte), gökten yere hübût هُبُوطٌ (inmekte) etmektedir. Tilâvet yalnız ruhlar üzerinde ilâhî bir zevk sağlamaktan ibaret kalmaz, aynı zamanda Kur'ân'daki sıhhatin de delilidir, zihinler üzerindeki kontrolüdür.

Tilâvet: "Harflerin edası ve kelimelerin anlamı açısından diğer okuma biçimleri olan kıraat ve tertîl'in özelliklerini kapsamakla birlikte onlara nisbetle daha çok itinalı, anlam ağırlıklı ve hatta ilahî kelamın anlaşılmasından onu tecrübe ekmeye yönelik bir okuma biçimidir" diyebiliriz.

Kırâat'te tertîl, yavaş yavaş acelesiz ilerlemek ve harfleri (tebyîn) açık açık tek tek teleffuz etmektir. Tertîl,"Okuyucunun, okunacak Kur'ân metninin harf ve kelimelerinin haklarını tam verebilmek ve tezyînatlarını en güzel şekilde gerçekleştirebilmek için tecvid disiplini doğrultusunda yavaş yavaş doğru teleffuzla seslendirip, o metnin içeriği ile verilmek istenen mesajı düşüne düşüne büyük bir kalp huzuru içerisinde okumasıdır"

Ramazan ayındaki mukabele geleneği Hz. Peygamberle başlamıştır. Her yıl gelen vahiyler, Hz. Peygamber tarafından okunuyor, Cebrail (as) tarafından dinlenip, kontrol ediliyordu. Bu anlamıyla mukabele, bir onaylama mekanizması olarak başlamıştı. Çünkü Hz. Peygamber de onu dinleyen Cebrail (as) de onun dilini anlıyorlardı. Şimdilerde okunan mukabelelerde okuma ve dinleme kısmı uygulanırken, maalesef anlama kısmı terkedilmektedir. Bu nedenle yapılan mukabele işlemi, Hz. Peygamber'in döneminde uygulanandan maalesef çok farklıdır. Olması gereken metin okunurken mealinin de okunmasıdır. Hatta mümkünse belli bazı konuların kısaca tefsirlerinin de yapılmasıdır. "Kur'ân okumak" eyleminden anlaşılan şey, onun metnini seslendirmekten ibaret değildir. Kur'ân-ı Kerim'de bizim okumak diye tercüme ettiğimiz üç kelime vardır. Bunlardan biri tilavet, ikincisi kıraat, üçüncüsü ise tertîldir.

تِلَاوَةٌ Tilavet (Dilin okuması) Şuarâ, 26/69: Onlara anlat, Dile getir, İşittir!

قِرَاءَةٌ Kırâat (Aklın okuması) Alak, 96/1: Çözümleyerek Oku!

تَرْتِيلٌ Tertil (Yüreğin okuması) Müzzemmil, 73/4: Sindire sindire yüreğine nakşederek oku!

Tilavet tekrarlamak, aktarmak, gündeme almak, izini sürüp peşinden gitmek, takip etmek demektir. Kıraat, Kur'ân'ın ilk emridir. Aklın ve zihnin gerçekleştirdiği bir anlama faaliyetidir. Yaratılmışlara bakarak Yaradan'ı bulma anlamında entelektüel bir okuma biçimidir. Tertîl ise bu ikisini de içerecek şekilde Kur'ân'ı ağır ağır, sindire sindire, hissede hissede, adeta Kur'ânlaşarak okumaktır. Bu yönüyle tilavet; dilin okuması, kıraat; aklın okuması, tertil ise kalbin okumasıdır. Ramazan mukabeleleri bu üç okumayı da içerecek bir mahiyete dönüştürülmelidir.

Arapçada Fu'âl فُعَالٌ Vezni Kullanımının Anlamları

Bu mastar vezni, genellikle ses ve hastalık bildiren durumları ifade etmek için kullanılır.

صَهَلَ يَصْهَلُ	>	صُهَالٌ	Atın kişneme sesi
مَاءَ يَمُوءُ	>	مُوَاءٌ	Kedinin miyavlama sesi
صَدَعَ يَصْدَعُ	>	صُدَاعٌ	Baş ağrısı
مَكَا يَمْكُو	>	مُكَاءٌ	Islık çalarak ses çıkarmak
سَعَلَ يَسْعَلُ	>	سُعَالٌ	Öksürük sesi
دَارَ يَدُورُ	>	دُوَارٌ	Baş dönmesi
غَارَ يَغُورُ	>	غُوَارٌ	Mide Bulantısı
بَكَا يَبْكِي	>	بُكَاءٌ	Ağlamak, ağlama sesi
صَاحَ يَصِيحُ	>	صُيَاحٌ	Anlamadan bağırmak
صَرَخَ يَصْرَخُ	>	صُرَاخٌ	Kargaşa çıkarmak için bağırmak[958]
هَتَفَ يَهْتِفُ	>	هُتَافٌ	Övgü ve yergi için seslenmek
دَعَا يَدْعُو	>	دُعَاءٌ	Yakararak seslenmek
سَعَلَ يَسْعُلُ	>	سُعَالٌ	Öksürerek ses çıkarmak
خَنَقَ يَخْنُقُ	>	خُنَاقٌ	Boğularak ses çıkarmak
عَطَسَ يَعْطِسُ	>	عُطَاسٌ	Hapşırarak ses çıkarmak
فَاقَ يَفُوقُ	>	فُوَاقٌ	Hıçkırma sesi/hıçkırmak
جَشَأَ يَجْشَأُ	>	جُشَاءٌ	Geğirerek ses çıkarmak
هَذَا يَهْذِي	>	هُذَاءٌ	Saçmalayarak ses çıkarmak
حَدَا يَحْدُو	>	حُدَاءٌ	Çölde develere sesiyle kontrol etmek
ضَرَطَ يَضْرِطُ	>	ضُرَاطٌ	Yellenerek ses çıkarmak, zart
فَسَا يَفْسُو	>	فُسَاءٌ	Sessizce yellenmek, fıs sesi
نَبَحَ يَنْبَحُ	>	نُبَاحٌ	Köpek havlaması
عَوَا يَعْوِي	>	عُوَاءٌ	Kurt uluma sesi
خَارَ يَخُورُ	>	خُوَارٌ	Büyükbaş hayvanın böğürme sesi
رَغَا يَرْغُو	>	رُغَاءٌ	Deve sesi çıkarması (bozlamak)
ثَغَا يَثْغُو	>	ثُغَاءٌ	Davarın (koyun, keçi vb.) çıkardığı ses

958 Bağırmaya dâir;

يَسْتَحْيِي الرَّجُلُ أَنْ يُجَاهِرَ بِحُبِّهِ لِزَوْجَتِهِ أَمَامَ أَطْفَالِهِ وَلَكِنَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنْ أَنْ يَصْرُخَ عَلَى زَوْجَتِهِ بِأَعْلَى صَوْتٍ أَمَامَهُمْ

Eşine olan sevgisini, çocuklarının yanında açıkça söylemeye utanır ama onların yanında eşine yüksek sesle bağırmaktan çekinmez!

NEDİR

ARAPÇADA SEVK VE SÛK KELİMELERİ

سُوقٌ - سِيَاقٌ

Piyasa, çarşı, pazar, panayır vb. anlamlara gelen سُوقٌ kelimesinin çoğulu أَسْوَاقٌ olup bu kelimenin kökü; سَاقَ يَسُوقُ سَوْقٌ olup "göndermek, yollamak, taşımak, aktarmak vb. anlamlarda kullanılmaktadır.

وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ اِلٰى جَهَنَّمَ وِرْدًا

Suçluları da susuz olarak cehenneme süreceğiz.[959] Suçluların sevkiyatı cehenneme doğru yapılacaktır; bundan kaçışları yoktur.

Buradan hareketle, ürünlerin ve eşyaların sevkedildiği yer anlamında pazara, çarşıya سُوقٌ denilmiştir. Bu fiil, mecazi anlam olarak da teşvik ederek/cesaretlendirerek sevk etmek anlamında da kullanılmaktadır. [960]Aynı kökten türeyen تَسَوَّقَ fiili alışveriş[961] yapmak anlamındadır.

Dilimizde kullandığımız sevkiyât سَوْقِيَّاتٌ kelimesi ile yine Türkçemizde kullandığımız hastayı sevk etmek tabiri de bu kelimenin kökünden gelmektedir.

Arap dilinde kelamın anlaşılması için kullanılan bir ilke de Siyak سِيَاقٌ ve سِبَاقٌ Sibak ilkesidir. Bu Siyak[962] سِيَاقٌ Arap dilinde "sürmek, salmak, sevk etmek, göndermek" gibi mânâlara gelen Sibak سِبَاقٌ ise bir şeyin öncesi, kendinden önce olanı, geçmişi, üst tarafı vb. anlamlarına gelmektedir. Bu iki kelimenin birleşiminden oluşan Siyâku Sibâk ise "sözün başı ile sonunun birbirini tutması, öncesiyle tutarlı bir şekilde devam etmesi, ifâdede tutarlılık, bağlam, kontekst vb. anlamlara gelmektedir. Daha açık bir deyişle siyak, bir ifadenin önündeki ve arkasındaki birimlerle sergilediği ilişkiler bütünüdür ve söz konusu münasebetler merkezî ifadenin doğru ve sağlıklı anlamlandırılıp yorumlanmasında hayatî katkılar sağlayarak şu tür vb. sorular sormaktadır.[963]

959 Meryem, 19/86; Ayrıca bkz. Secde, 32/27; Sâd, 38/33

960 Burada başka bir olay anlatacağım ki bu, Türk'ü şuuraltı bir kuvvetle İstiklal Savaşı'na sevk eden amillerin biridir.
H. Edip Adıvar

961 En karlı alışveriş:
إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ Tevbe, 9/111
Şüphesiz ki Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır.

962 Batı dillerinde "context" kelimesiyle karşılanan siyak, Türkçemizde "bağlam" ve "ortam" deyişleriyle karşılanmaktadır.

963 Hükmün illeti ve ibarenin esas maksadı nedir? İfade hakikat midir mecaz mıdır? Zamirlerin mercii nedir? vb.

Siyak-sibak bir yönüyle "resmi/fotoğrafı bir bütün olarak görmektir." Çünkü Kur'an-ı Kerim, kendi içinde tam bir bütünlüğe sahiptir. Âyetlerin ve sûrelerin kendilerinden önceki ve kendilerinden sonraki âyetler ve sûrelerle münasebeti, bir bağı olduğu gibi, Kur'an-ı Kerim'in tamamıyla da münasebeti bulunmaktadır. Bu konuya örnek olarak çoğumuzun bildiği meşhûr örnek şöyledir:

Bektaşîye "Neden namaz kılmıyorsun?" diye sormuşlar. "Kur'an-ı Kerim,[964] لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ 'Namaza yaklaşmayın!' diyor." demiş. Bektâşiye, "âyet-i kerimenin devamını da oku." dediklerinde ise, "Ben hafız değilim, o kadarını bilemem." diyerek, işin içinden sıyrılmaya çalışmış. Âyet-i kerimenin devamında, وَاَنْتُمْ سُكَارٰى "sarhoş iken" kaydı yer almaktadır. İşte tam da bu noktada bir konunun, Siyak-sibak durumuna bakma zorunluluğunu görmekteyiz.

964 Nisâ, 4/43

ARAPÇADA PARA[965] (NAKD) VE ELEŞTİRİNİN ORTAK YÖNÜ NEDİR?

نَقَدَ

Arapçada نَقَدَ يَنْقُدُ نَقْدًا fiili, eleştirmek, peşin ödeme yapmak, (amiyane ifade ile canlı ödeme yapmak) bir konuyu eleştirel bir gözle incelemek vb. anlamlara gelmektedir. Kelimenin sözlük anlamı, daha çok peşin para, ödenek, ücret, değerli eşya, vb. manalara gelmektedir. Bu kelime ile başka bir anlam daha kastedilmiştir ki; çok kıymetli ve bilgi birikimi isteyen bir iştir; o anlam, eleştiri, tenkit,[966] kritisizm, eleştiriciliktir.

"Nakd" kelimesi, sahte[967] parayı gerçek paradan ayırma anlamına da gelir. Sarraflar parayı tanıyıp nasıl ayırabiliyorsa bir konuda işin uzmanı olan düşünür, yorumcular da doğru bilgi/düşünceyi doğru olmayandan ayırır. Yani eleştiri yapabilen kimse eleştirdiği konuya vakıf olmak zorundadır anlamı çıkmaktadır.

Eleştiri anlamında kullanılan tenkid تَنْقِيدٌ kelimesi de bu kökten gelir ve iki kelime (nakd ve tenkid) arasındaki anlam örgüsüne bakılarak, bir kişinin bir konuda eleştiri (bir kişi, eser ya da konuyu doğru ve yanlışlarını göstererek anlatmak amacıyla, sanat, edebiyat,[968] düşünce eserlerini hem öz hem yapı yönünde açıklayan, başarılı ve başarısız ya da değerli ve değersiz yönlerini gösteren, bunları örneklerle somutlayıp belirterek her birisine sınır çizmek, hataları belirleme ve aza indirme işi) yapabilmesi için belirli bir birikime sahip olması gerekmektedir. Eleştiri, peşin para kadar kıymetlidir.

965 اَلدَّرَاهِمُ مَرَاهِمُ
Para ilaçtır. (Her derde devadır anlamında kullanılan bir deyimdir)

966 اَلْإِنْتِقَادُ يُدَمِّرُ وَالتَّقْدِيرُ يُشَجِّعُ
Tenkit tüketir, takdir üretir.

967 Arapçada Sahtelik Çeşitleri
Kizbî كِذْبِي: Kişilikte
(Hâl ve harekette yalan ve sahtelik)
Suverî صُوَرِي: Elbisede
(Görüntü ve şekilde yalan)
Teâruf تَعَارُفٌ: Fikirde
(Bilmediği halde biliyormuş gibi davranma yalanı)
Tedlîs تَدْلِيسٌ: Duyguda
(Duygularında sahte ve yalan olma durumu)
İhtilâk إِخْتِلَاقٌ: Kurguda (Olmayan bir şeyi kurgulamada yalan)
Tezvîr تَزْوِيرٌ: Haberde (Yalan haber yapma ve yaymada sahtelik)
Tesannu تَصَنُّعٌ: Tavırda (Davranışta gösterilen sahtelik, yapmacıklık)
نَعَمْ، أَنَا أَعْرِفُ أَنَّنِي لَسْتُ رَائِعاً وَلَكِنَّنِي عَلَى الْأَقَلِّ أَنَا كُنْتُ أَنَا دَائِماً يَعْنِي أَنِّي مَا كُنْتُ أَتَصَنَّعُ
Evet, ben de mükemmel olmadığımı biliyorum fakat hiç değilse ben, hep bendim; yani yapmacık değildim.
Temvîh تَمْوِيهٌ: Eylemde (Yapılan işleri kamufle ederek çarpıtma hali)
Tezyîf تَزْيِيفٌ: Para basmada (Kalpazanlık yaparak imitasyon ve yapay davranış, para basmada sahtekarlık)

968 Arapçada edebiyat, edep kökünden

ARAPÇADA MEYVE

فَاكِهَةٌ

Arapçada meyve, فَاكِهَةٌ demektir. Çoğulu, فَوَاكِهُ dir.

Kuran-ı Kerim'de ismi çoğul olan Müminûn, Sâffât, Mürselât sûrelerinde bu فَاكِهَةٌ kelimesi çoğul şekilde فَوَاكِهُ olarak geçer. Bu فَاكِهَةٌ kelime bazılarına göre meyvelerin tümüne denir; diğer bazılarına göre ise üzüm ve narın dışındaki diğer meyvelere denir.[969]

فَأَنْشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ

Onunla sizin için hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik. Bu bağ ve bahçelerde sizin için pek çok meyveler vardır ve siz onlardan yiyorsunuz.[970]

Kuran-ı Kerim'de ismi tekil olan Yâsin, Sâd, Zuhruf, Duhân, Tûr, Rahmân, Vakıa, Abese sûrelerinde bu kelime tekil فَاكِهَةٌ şeklinde geçer.

لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ

Onlar için orada meyveler vardır. Onlar için diledikleri her şey vardır.[971]

Arapçada فَكِهَ يَفْكَهُ فَكَهًا olup "neşeli olmak, şen şakrak olmak, neşelenmek, şakacı olmak" vb. anlamlara gelmektedir. Bu kökten gelen فُكَاهَةٌ kelimesi, şaka, mizah, espri vb. demek iken فَاكِهَةٌ ise meyve demektir. Meyve yerken üzgün olanı görmek neredeyse imkansızdır; meyve yeme anında yapılan espirilerin kalitesi de yüksektir.

türemiştir. Nasıl ki edep, sınırı bilmek, davranışı bir ölçüde tutmak demek ise, edebiyat da kişinin duygu ve düşüncelerini, kendine özgü bir dil kullanarak, estetik ve ahlâkî kurallar çerçevesinde, yazılı veya sözlü olarak dile getirmesidir.

969 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, فكه f-k-h md.

970 Mü'minûn, 23/19; Saffât, 37/42; Mürselât, 77/42

971 Yasin, 36/57; Sâd, 38/51; Zuhruf, 43/73; Duhân, 44/55; Tûr, 52/22; Rahmân, 55/11; Rahmân, 55/68; Vâkı'a, 56/20; Vâkı'a, 56/32; Abese, 80/31

فَاكِهِينَ بِمَا اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ

Rablerinin kendilerine bahşettiği muhteşem güzelliklerle sevinç[972] ve mutluluk[973] duyacaklar. Zaten sırf cehennemden kurtulmak bile başlı başına bir nîmettir: Rableri onları, korkunç ateşin azâbından koruyup esenlik diyarına ulaştırmıştır.[974]

972 Sevincinin sebebini soranlara şunu söyledi:
تَحَدَّثْتُ كَثِيراً مَعَ النَّاسِ لَمْ يَتَغَيَّرْ أَيُّ شَيْءٍ
İnsanlarla çok konuştum, hiçbir şey değişmedi.
ثُمَّ تَحَدَّثْتُ مَعَ اللهِ فَتَغَيَّرَ كُلُّ شَيْءٍ
Sonra Allah ile konuştum, her şey değişti.
Arapçada تَغَيُّرٌ bir şeyin kökü olarak değişmesi demektir. Kelimenin kökü çaba, istek, çalışkanlık vb. anlamlara gelen غَيْرَةٌ gayret kelimesinden türemiştir. Ne kadar çabamız ve gayretimiz olursa o kadar değişir ve başarıya ulaşırız.
Haset değil Gayret!
Arapçada gayret غَيْرَةٌ çaba, çalışkanlık vb. anlamlara gelir. Ayrıca bu kelime, غَيْرَةٌ istek, şevk, kıskançlık vb. anlamlara da gelir. Fakat bu kıskançlık, insanın içini yakan anlamında haset حَسَدٌ değil, kişiyi çaba ve gayrete götüren müsbet (olumlu) kıskançlıktır.

973 Mutluluk İfadeleri
كَمْ أَنَا مَسْرُورٌ : Ne kadar mutluyum!
يَا لَهُ مِنْ سُرُورٍ : Ne büyük mutluluk!
أَنَا مَسْرُورٌ جِدًّا بِمَعْرِفَتِكَ : Seninle tanıştığıma çok sevindim.

974 Tûr, 52/18

CÜNÂH[975] KELİMESİNİN KÖKENİ

جَنَحَ - جُنَاحٌ

Arapçada جَنَحَ يَجْنَحُ جُنُوحٌ ، جَنْحًا vazgeçmek,[976] doğru yoldan ayrılmak, meyletmek[977] vb. anlamlara gelmektedir. Bu kökten جَنَاحٌ kanat demektir; sağa sola yalpalanır. Çoğulu أَجْنِحَةٌ olarak gelir.

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَآئِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ

Yerde yürüyen hayvanlar ve kanatlarıyla[978] uçan kuşlar[979] da
ancak sizin gibi birer toplulukturlar.[980]

975 Türkçemize Günah olarak geçmiştir.

976 فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ Kasas, 28/7

Onun (Musa) başına bir şey gelmesinden endişe ettiğinde onu nehre bırak, korkma, kaygılanma. Onu sana tekrar vereceğiz.

Bazen vazgeçmek, elde etmenin tek yoludur!

977 وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا Enfâl, 8/61

Eğer onlar barışa eğilim gösterirlerse, sen de ona eğilim göster.

Bu fiil, السَّفِينَةُ جَنَحَتْ (Gemi, bir tarafı üzerine yan yattı) deyim olarak kullanılmaktadır. Bu kullanımla benzetme yapılarak, İnsanın haktan başka tarafa meylettiren her günaha da herhangi bir günaha da جُنَاحٌ Cünâh/Günah adı verilmiştir.

Arapçada Meyletme Çeşitleri

جَنَحَ : Uçarak rızaya dayalı meyletmek. Enfâl, 8/61

زَاغَ : Kalp ve gözün meyletmesi. Âl-i İmrân 3/8; Ahzâb, 33/10; Sâd, 38/63; Necm, 53/17; Saff, 61/5.

جَنَفَ : Hataya meyletmek. Bakara, 2/182

رَكَنَ : Güvenerek meyletmek.

وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا Hûd, 11/113

Haksızlık yapanlara yönelmeyin! (Yani onlara değil "Allah'a güvenin" uyarısı vardır)

صَغِيَ : Dinleyerek meyletmek.

مَالَ : Menfaat için meyletmek

978 Arapçada جَنَاحٌ kelimesi "kanat", aynı harflerden نَجَاحٌ ise "başarı" demektir. Kuşlar, kanatları olduğu için mi uçabiliyor, yoksa uçmak için çırpındıklarından dolayı mı uçmayı başarıyorlar?

979 إِذَا جَعَلْتَ الدُّنْيَا تَحْتَ قَدَمَيْكَ تُصْبِحُ أَكْثَرَ حُرًّا فَانْظُرْ إِلَى الطُّيُورِ

Dünyayı sırtından indirince daha hızlı koşarsın, bak kuşlara...

يَسْتَقِيمُ قَلْبُ الْعَبْدِ أَثْنَاءَ إِنْحِنَاءِ ظَهْرِهِ أَمَامَ اللهِ

Kulun kalbi, sırtı Allah'ın huzurunda eğilip büküldüğünde dosdoğru olur.

980 En'am, 6/38

وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ

Onlara merhamet ederek tevazu[981] kanadını indir.[982]

Bu جَنَاحٌ kelimesi insana nisbet edildiğinde "İnsan koynu"[983] veya "El"[984] anlamındadır.

Arapçada جُنَاحٌ kusur[985] kabahat, suç, sakınca vb. anlamlara gelmektedir. Dilimizde kullandığımız, Günah[986] kelimesi de Cünah'tan evrilmiştir.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتاً غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ
وَاللهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ

İçinde kimsenin oturmadığı ve kendinize ait eşya bulunan evlere girmenizde sizin için bir sakınca yoktur.[987]

981 Seni Allah katında yücelten tevazuya ulaşmak için.

مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ تَخَشُّعًا رَفَعَهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ تَطَاوَلَ تَعَظُّمًا وَضَعَهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Kim Allah için huşûundan dolayı tevazu gösterirse, Allah onu kıyamet gününde yüceltir. Her kim kibrinden dolayı böbürlenirse Allah da onu kıyamet gününde alçaltır. İbn Hanbel, III, 76. Tevâzu'da aşırıya kaçma! Arapça dil kuralların göre, İsm-i tasgir bile bir kere küçültülür. Çünkü tevazu fazla olunca taviz (ödün verme) doğabilir, tevâzu çok az olduğunda ise kibir (büyüklenme) hastalığı nüksedebilir. Bu durumda bizim ölçümüz, her konuda olduğu gibi ölçülü olmak ve orta yolu tercih etmektir.

Kullanımı konusunda hataya düşülen iki kelime şöyledir:

Mütevâzı مُتَوَاضِعٌ Alçak gönüllü, gösterişsiz

Mütevâzi مُتَوَازِي Birbirine paralel, koşut

Arapçada;

Hafd خَفْضٌ : Yükseltme anlamındaki Raf رَفْعٌ kelimesinin zıddı olup alçaltmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu Hafd خَفْضٌ kelimesinin bir anlamı da tevazulu olarak yumuşak davranmak vb. anlamlara gelmektedir. Bkz. İsrâ, 17/24

Haft خَفْتٌ : Sesi kısma, azaltma.

وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا

Namazında sesini pek yükseltme, çok da kısma. İkisi ortası bir yol tut. İsrâ, 17/110

982 İsrâ, 17/24

983 وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ Taha, 20/22

Elini koynuna sok/koy.

984 وَاضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ Kasas, 28/32

Korkudan açılan kolunu kendine çek.

985 Evde adet olduğu üzere her akşam olduğu gibi bir akşam da Kızımla saklambaç ve yakalamaç oyunu oynarken, nedense bazı insanların, kendi kusurlarıyla "saklambaç" başkalarının kusurlarıyla "yakalamaç" oynamayı sevdiği aklıma geldi.

986 ذُنُوبُنَا وَإِنْ مَلَأَتِ الْبِحَارَ فَإِنَّهَا فِي مُحِيطِ عَفْوِكَ قَلِيلَةٌ جِدًّا فَاعْفُ عَنَّا ذُنُوبَنَا يَا رَبَّنَا

Günahlarımız, denizleri doldursa da senin af okyanusunda esâmesi okunmaz, Rabbim, bizi affeyle!

987 Nûr, 24/29

Kur'an-ı Kerim'de sizin için bir günah, kusur yoktur لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ / لَا جُنَاحَ formunda âyet-i kerimeler vardır.[988] Buradaki cunâh, جُنَاحٌ günah, suç, kusur vb. demektir. Farsça'da Gunâh, گناه suç vb. anlamında kullanılmaktadır.

Sonuç olarak; Türkçemizde kullandığımız Günah kelimesi, Farsçadaki Günah, Arapçadaki Cünah kelimesinden evrilerek dilimize geçmiştir.

988 Bakara, 2/158; Bakara, 2/198; Bakara, 2/229; Bakara, 2/230; Bakara, 2/233; Bakara, 2/234; Bakara, 2/235; Bakara, 2/236; Bakara, 2/240; Bakara, 2/282; Nisâ, 4/23; Nisâ, 4/101; Nisâ, 4/102; Nisâ, 4/128; Mâide, 5/93; Nûr, 24/58; Nûr, 24/60; Nûr, 24/29; Ahzâb, 33/51; Mümtehine, 60/10

ARAPÇADA KISSA[989] KISACA NE DEMEKTİR?

قِصَّةٌ

Arapçada قَصَّ يَقُصُّ قَصًّا قَصَصًا hikaye etmek, anlatmak,[990] izini takip etmek, ucundan kırpmak, makasla kesmek vb. anlamlara gelmektedir.[991]

قَصَصْتُ أَثَرَ أُسْتَاذِي : Hocamın izini[992] takip ettim.[993]

قَصَصْتُ أَظْفَارِي : Tırnaklarımı kestim.[994]

Bu fiilin bir mastarı da قِصَّةٌ şeklinde gelmektedir. Kıssa kelimesi ile anlatılan bir olayın normal bir olay olmasının yanında bu olayın özetini çıkararak ibret[995] alınması hedeflenmektedir. Makas مِقَصٌّ kelimesi de bu kökten gelmekte

989 Her başarının bir hikayesi/kıssası vardır!
كُلُّ إِنْسَانٍ نَاجِحٍ لَدَيْهِ قِصَّةٌ مُؤْلِمَةٌ
Her başarılı insanın, zahmetli (zorlu) bir hikâyesi vardır!
وَكُلُّ قِصَّةٍ مُؤْلِمَةٍ لَهَا نِهَايَةٌ نَاجِحَةٌ
Her zorlu (zahmetli) hikâyenin, başarılı bir sonucu vardır!

990 فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ A'raf, 7/7
Onlara bir ilmin tanıklığında/bir ilmin aracılığıyla bütün serüveni mutlaka anlatacağız. Biz olup bitenlerden habersiz değildik. Ayrıca bkz. Neml, 27/76

991 قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْداً إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ
Babası, şöyle dedi: "Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Yoksa, sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır." Yûsuf, 12/5
Arapçada قِصَّةٌ Kıssa etmek, genel anlamda anlatmak vb. manalara gelirken, Makas kelimesinin de aynı kökten gelmesi münasebetiyle verilen anlam, "bir konuyu kırparak ana hatlarını anlatmak" demek olduğunu görmekteyiz. Yakup (as) evladı Yûsuf'a (as) rüyanın ana hatlarını dahi kardeşlerine anlatma; olur da şeytanın onlara vereceği kıskançlık vesvese tuzağına düşerek sana tuzak kurabilirler demekle uyarmıştır. Her insana her şey/her konu anlatılmaz. Her sır ve her detay verilmez. Bu konuda özellikle haset ile yanıp kavrulan kıskanç kimselere ser (baş, kafa) verin ama sır vermeyin; bu kimselere kafanızı verin ama sırrınızı vermeyin demektir. Çünkü tehlikenin nereden geleceği belli değildir. Tehlikeyi uzaklardan beklerken tehlikenin kapınızda ve hemen yanınızda olacağını bilemezsiniz.

992 تُحَاوِلُ مَسْحَهُ فَيَبْقَى لَهُ أَثَرٌ
Silmeye çalışırsın, izi kalır...

993 İzini kestim: Kısa kısa takip ettim; yolu/yöntemi ezberlemek ve uygulamak kolay oldu.

994 Tırnaklarımı kestim: Ortaya çıkan fazlalıkları aldım, kökünden tekrar uzayacağı kesindir.

995 Arapçada ibre, إِبْرَةٌ iğne demek olup عِبْرَةٌ ise "ibret, ders, öğüt" demektir. Aralarında bir harf fark olsa da bir bakıma iğne de ibret gibidir; acıtır, ders verir.
Ayrıca İbret kelimesi, عَبَرَ fiiliyle aynı kökten gelir. Bu fiil, yolu ya da nehri karşıdan karşıya geçmek demektir. Buradan hareketle bir insan, bir olaydan/durumdan veya yaşadığı şeyden ibret, öğüt ve nasihat alıyorsa içinde bulunduğu olumsuz fikir ve düşünce dünyasından olumlu bir fikir ve düşünce dünyasına geçiş yapmış demektir.

olup Arapçanın temeli kabul edilen 24 adet Emsile-i Muhtelife kalıbından[996] ism-i âlet kalıbıdır. Makası kullanma amacımız, kestiğimiz kağıdın üzerinde bizim için önem ve değer ifade eden alanı veya fazlalıkları ortadan kaldırmaktır.

Kıssa قِصَّةٌ kelimesinin çoğulu قِصَصٌ ve قَصَصٌ şeklinde gelmektedir. Fakat aralarında ince bir anlam vardır. Kıssa deyince aklımıza Kıssaların en güzel olan Hz. Yûsuf Kıssası[997] gelmektedir.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ

Biz bu Kur'an'ı vahyetmekle sana kıssaların
(ibretli ve hikmetli tarihi olayların) en güzelini aktarıyoruz.[998]

Kısas قِصَصٌ: Bir konuyu anlatırken, meydana gelen olayları, hayal, abartı, yalan, sözü uzatma vb. durumları içinde barındırır.

Kasas[999] قَصَصٌ : Tamamen gerçeklerin anlatıldığı kıssalardır.[1000] Kur'an-ı Kerim'de bu kelime, peygamber kıssaları anlamında kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de KASAS isminde bir sûre de bulunmaktadır.

İbre: Ölçü aletlerinde sayı veya işaret göstermeye yarayan hareketli iğne. Kadranların ibrelerini titretmek, zararlıdır. (Bir kural, bir hayat kurtarır) Örneğin araçlardaki hız panelindeki kırmızı iğnelere ibre denilmesi bundandır.

996 Emsile'de 24 tane ayrı kullanım kalıbı vardır. Bunları öğrenirken günlük dilde yerlerini pratik yaparak kavramak şarttır. Arapça öğrenirlen مَدْخَلٌ kalıbı ism-i mekan diye ezberleniyor ve pratik yapmadan öylece kalıyor, bu kesinlikle doğru değildir. Örnek: مَدْخَلُ الْعِمَارَةِ : Apartman Girişi

997 Yusuf Sûresi, bize şunları öğretti:
En güzel kıssada en güzel mesajlar!
Bazı rüyalar gerçek olacak! Yûsuf, 12/4
Allah'a tevekkül eden elbette kazanır! Yusuf, 12/67
Sıkıntı elbette bir gün bitecek! Yûsuf, 12/86
Üzülen, elbette bir gün mutlu olacak! Yûsuf, 12/96
Kaybolan ve özlenen, elbette bir gün geri dönecek! Yûsuf, 12/100
Rabbine, müslüman olarak kavuşan ve salihlerle beraber olan, bahtiyâr ve sevinç dolu olacak. Yûsuf, 12/101

998 Yûsuf, 12/3'de fiil-i muzâri formu
نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ
Biz sana anlatıyoruz.
Emr-i hâzır formu ise
فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ A'raf, 7/176
Şimdi onlara bu olayları anlat ki düşünsünler. Ayrıca bkz. Kasas, 28/11

999 Arapçada Kasas kelimesinin bir anlamı da "bir şeyin başka bir şeyi izlemesi/takip etmesi" demektir.
وَقَالَتْ لِاُخْتِهِ قُصِّيهِ Kasas, 28/11
(Musa'nın annesi) Kız kardeşine: 'Onu izle ve takip et' dedi.

1000 Mümin, 40/78; Nisa, 4/164; Yusuf, 12/3; Yusuf, 12/111

إِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ

Şüphesiz bu anlatılanlar gerçek kıssalardır (olaylardır).[1001]

Yukarıda değindiğimiz bu anlamların yanında aynı kökteki kelimenin mûfâale babındaki kullanımı ise قَاصَّ يُقَاصُّ مُقَاصَّةً وَ قِصَاصًا şeklinde olup bu babın ikinci mastarı olan قِصَاصًا kelimesi, mutlak eşitlik, bir şeyin iki tarafının birbirine denk olması; işlenen fiile denk bir fiille mukabele edilmesi, ödeşme, alacakla vereceği dengeleme, hesabı kapatma, fit olma vb. anlamlara gelmektedir.

Bu kısâs (قِصَاصٌ) kelimesi, Kur'an'-ı Kerim'de dört yerde geçmektedir. Bu kelime Kur'an-ı Kerim'de denklik[1002] ve İslâm ceza hukukundaki terim[1003] anlamıyla kullanılmıştır.

1001 Âl-i İmrân, 3/62 Ayrıca bkz.

فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ Kasas, 28/25

Musa ona gelince, başından geçeni anlattı. Öte yandan bu Kasas kelimesi, anlatılan uzun haberlere verilen isimdir. Dinleyenler anlatılanı uzun bulduğunda هٰذَا قَصَصٌ "Bu kıssadır" ifadesi kullanılır.

1002 وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ Bakara, 2/194

Hürmetler (saygı gösterilmesi gereken şeyler) kısas kuralına tabidir; karşılıklıdır.

1003 وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ Bakara, 2/179

Kısasta sizin için hayat vardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى Bakara, 2/178

Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı.

وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ Mâide, 5/45

Yaralar da kısasa tabidir.

ARAPÇADA ŞUUR[1004] KELİMESİNİN ANLAM ÇEŞİTLİLİĞİ

شُعُورٌ

Arapçada شَعَرَ يَشْعُرُ شُعُورًا fiili, hissetmek, bilincinde olmak, idrak etmek, derinlemesine anlamak[1005] vb. anlamlara gelmektedir.

1004Arapçada Şuur شُعُورٌ kelimesi

Şîn شِينٌ : Şifâ شِفَاءٌ

Ayn عَيْنٌ : İlim عِلْمٌ

Vâv وَاوٌ : Vuslat وُصْلَةٌ

Râ رَاءٌ Rahmet رَحْمَةٌ

Kalp için şifa olan Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek, (ilim) hakikate ulaşmak (vuslat) ve sonunda da Rahmeti elde etmek demektir.

1005Arapçada Anlama Çeşitleri

Dirâyet دِرَايَةٌ : Akılla anlamak : Bilmek, tanımak, akıl, zekâ, kabiliyet, çabuk kavrama yeteneği, kavrayış, anlayış

Rivâyet رِوَايَةٌ : Nakille anlamak : Arapçada iki türlü sulama vardır!

Sikâyet: سِقَايَةٌ : Arapçada سَقَى يَسْقِي سِقَايَةٌ fiili, genel anlamda dışarıdan sulama, fiziki sulama anlamına gelirken, Rivâyet: رَوَى يَرْوِي رِوَايَةٌ İçerden sulama, zihinsel sulama vb. anlamlara gelmektedir. Rivâyet sağlam olmazsa, fikirdeki ve akıldaki kuruluk yok olmaz, kuru olan fikir de yeşermez ve gelişmez!

Tefsir ilminde dirayet deyince, tefsir çeşitlerinden biri olan "dirâyet tefsirleri" akla gelir. Tefsirler genelde ikiye ayrılırlar: Rivâyet tefsirleri ve dirâyet tefsirleri. Rivâyet tefsirleri, önceki âlimlerinden nakledilen eserlere, Sahabe hatta Tâbiîn'in sözlerine ve Kur'ân'ın bizzat Kur'ân ile ve Hz. Peygamber'in hadisleri ile açıklanmasına ve yorumlanmasına dayanır. Buna karşılık Dirayet tefsirleri, rivâyet tefsirlerinde sayılan hususlarla birlikte dil, edebiyat, dinin genel prensipleri ve diğer genel bilgilere dayanılarak yapılan tefsirlerin genel adıdır. Bu tefsirlere "rey" veya "makûl" tefsirleri de denir. Fakat burada sözünü ettiğimiz rey'den kasıt ictihattan başka bir manaya alınmamalıdır.

Hidâyet هِدَايَةٌ : Yürekle anlamak : Doğru yolu yürekte yaşayarak sürülen hayatın kendisidir. Doğru yola iletme, hakka ve hakikate sevketmek; zıddı ise Dalâlet ضَلَالَةٌ'dir.

Firâset فِرَاسَةٌ : Düşünerek anlamak : Arapçada "keşfetme, sezme, ileri görüşlülük" gibi mânalara gelen firâset kelimesi dar anlamda, bir kimsenin dış görünüşüne bakarak onun ahlâk ve karakteri hakkında tahminde bulunmayı ifade eder (Râgıb el-İsfahânî, Müfredât). Daha geniş anlamda ise akıl ve duyu organlarıyla bilinemeyen, ancak sezgi gücüyle ulaşılan bütün bilgi alanlarını kapsar.

Kırâat قِرَاءَةٌ : Okuyarak anlamak : Kırâat, aklın okuması, olayları çözümlemesi demektir. Ayrıca Kırâat قِرَاءَةٌ manayı toplamak anlamına da gelir; okurken manayı toplamak ve anlamak demektir.

İbâdet عِبَادَةٌ : Tüm benlikle hissederek anlamak : Arapçada "boyun eğme, alçak gönüllülük, itaat, kulluk, tapma, tapınma, boyun eğmenin göstergesi olan hissederek anlamak vb." anlamlarına gelen ibâdet dinî bir terim olarak insanın Allah'a saygı, sevgi ve itaatini göstermek, O'nun hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle ortaya koyduğu belirli tutum ve gerçekleştirdiği davranışlar için kullanıldığı gibi daha genel olarak aynı mahiyetteki anlayış, düşünüş, duyuş ve sözleri de ifade etmektedir.

Bu kökten gelen farklı kelimeler;

İnceliklerin farkında olma durumu: شُعُورٌ Şu'ur[1006]

Kısa, sık ve incelikli söz: شِعْرٌ Şiir[1007] Çoğulu أَشْعَارٌ

İnceliklerin farkında olan kimse: شَاعِرٌ Şâir[1008] Çoğulu[1009] شُعَرَاءُ

1006Şuur/Bilinç: Genel olarak, insanda farkındalığın, duygunun, algının ve bilginin merkezi olarak kabul edilen yetidir. Zihnin kendi içeriklerinin farkında olduğu, içebakış yoluyla bilinen, duyumları, algıları ve anıları ihtiva eden bölümüdür.

بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ Bakara, 2/154

Tam aksine, onlar dirilerdir fakat siz bunu hissedemezsiniz. Ayrıca bkz. Bakara 2/12; En'âm 6/123; Yûsuf 12/15; Mü'minûn 23/56; Şu'arâ 26/113; Zümer 39/55; Hucurât 49/2. Bu ve benzeri âyet-i kerimelerde لَا يَشْعُرُونَ yerine لَا يَعْقِلُونَ buyurulmuştur. Çünkü hissedilemeyen birçok şey akledilebilir.

Arapçada شُعُورٌ Şu'ur, hissederken sessizlik anlamına gelirken, خُشُوعٌ Huşu' ise Namazda boyun eğerken sessizlik halidir. Ayrıca bu Huşû' خُشُوعٌ hali bedenin azalarında, kelamda ve sözlerde olur.

وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا Tâhâ, 20/108

Sesler, Rahmân'ın azametinden dolayı kısılmıştır. Artık sadece fısıltı işitebilirsin. Huş'u ile kılınan namaz, kurtuluştur.

اَلَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ Mûminûn, 23/2

Onlar ki, namazlannda derin saygı içindedir.

اَلَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ Mâun, 107/5

Onlar kıldıkları namazdan gafildirler.

1007Şiir: Duygulardan, düşüncelerden, düşlerden, özlemlerden vb. süzülmüş yaşantı birikimleri olarak, ozanların ve şâirlerin, sözcüklerin sözlük anlamlarına kimi zaman değişik anlamlar da yükleyerek, dil içinde özel bir dil şekli üreterek oluşturdukları, imgelerden, simgelerden, söz sanatlarından, ritimden, uyumdan vb. yararlanarak ortaya koydukları, okurda estetik duygular uyandıran yazın ürünüdür.Ayrıca قَصِيدَةٌ Kaside kelimesi arapçada olup قَصْدٌ kasıt kökünden gelir. Çünkü kaside şiir formunda olup yapılan bu övgünün amacı, gayesi ve hedefinde birinin olduğu bir türdür. Şair, şiirinin güzel oklarını hedefindeki kişiyi kastederek fırlatır ve mısralarının büyüsüyle hedefteki kişiyi yüceltir. Buna en bâriz örnek, Kaside-i Bûrde olup Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ünlü Mısırlı sûfi İmam Bûsirî tarafından yazılan övgü kasidesi.

1008Şâir: Hissederek şiir yazan kimse demektir. Şâir kelimesi Arapçadan gelir; doğaüstü güçlere sahip, meczûp, kâhin gibi anlamlar da yüklenmiştir. Günümüzde sadece kitaplarla değil, internet ile de geçmişin usta şâirleri ve günümüzün şâirleri okuyucularına ulaşmaktadırlar. Şair, kıvrak zekasından ve duyarlı bilgisinden dolayı sözlerdeki inceliklerin farkında olarak yazan kimsedir.

بَلِ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ Enbiyâ, 21/5

Hayır; onu kendisi uydurmuştur, Hayır; o şairdir. Ayrıca bkz. Sâffât 37/36; Tûr 52/30; Hâkka 69/41

Arapçada;

Şâgir شَاغِرٌ : Boş yer, alan vb.

Şâir شَاعِرٌ : Dolu, hisseden kimse

İki kelime arasındaki fark, sadece bir noktadır; nokta kadar çaba göstererek boşluğu kaldır ve hissetmeye başla! Müteşair مُتَشَاعِرٌ : Şair geçinen, şâirlik taslayan, şair olmadığı halde şairmiş süsü veren kimse demektir.

1009 وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ Şuarâ, 26/224

Böyle cinlerden haber aldığını iddia eden, söz söyleyince yalanlar düzen, insanları sahip olmadıkları niteliklerle öven veya yeren ahlâk ve erdem yoksunu şâirlere gelince, onlara ancak kendileri gibi yoldan çıkan azgın kimseler uyar.

İnce ve sık biten şey: شَعْرٌ Saç[1010] Çoğulu [1011] أَشْعَارٌ

Buğdaydan farklı olarak ucunda ince kılçık bulunan şey: شَعِيرٌ Arpa[1012]

Sıkça söylenen slogan, amblem, şiâr kelimesi de bu kökten gelmektedir.

Sıklık, incelik, farkındalık manalarını içeren söz: شِعَارٌ Şiâr[1013]

Demek ki birisine "Şuursuz" deyince "farkındalığı olmayan, farkı fark etmeyen, inceliği, derinliği olmayan" demiş oluyoruz. Keza "Şiirden anlamaz" demek de "incelik bilmez, farkındalığı zayıf" kimse anlamına gelmektedir.

Tüm bunların yanında Slogan kelimesi de "slog" (sık) kökünden geliyor. "Sıkça söylenen kısa sözler" olarak Türkçede kullanılıyor. Arapçada ise buna "şiâr" deniyor.

Kur'ân-ı Kerîm'de şiar kelimesi geçmemekle birlikte "dinin gerçekleştirilmesini emrettiği hususlar" anlamındaki şaîrenin شَاعِرَةٌ çoğulu olan şeâir, شَعَائِرُ ve مَشْعَرٌ çoğulu مَشَاعِرُ hac ibadetinin konu edildiği dört yerde Allah kelimesine muzaf olarak[1014] zikredilir. Ayrıca bu haccın duyularla görülen ve yaşanarak hissedilen nişanelerine شَعَائِرُ الْحَجِّ veya مَشَاعِرُ الْحَجِّ tamlaması adı verilir. Bu âyetlerde hac veya umre münasebetiyle aralarında yürünen Safa ve Merve ile kurban edilecek hayvanların Allah'ın koyduğu dinî simgelerden olduğu[1015] söz konusu simgelere saygısızlık edilmemesi gerektiği ve bunları yüceltmenin Allah'a bağlılıktan[1016]

1010 Şa'r/Saç: İnsanda, baş üzerinde kafa derisi ya da saç derisi denen kısımda bulunan kıl kümesine verilen genel addır. Saç, insan bedeninin zirve noktasında bulunduğu için شَعَرَ kökünden gelmiştir.

1011 وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا Nahl, 16/80 Yünlerinden, yapağılarından (koyun ve kuzudan ilkbaharda kırkılan tüy) ve kıllarından...

1012 Şa'îr/Arpa: Buğdaygillerden taneleri malt (çimlendirildikten sonra kurutularak filizleri ayıklanmış durumda bulunan) ve yem olarak kullanılan önemli bir tahıl bitkisidir. Tarih öncesi devirlerdeki en önemli kültür bitkilerinden biri olmakla birlikte, ekonomik önemi olan bitkilerin başında gelmektedir. Yemlerin zirvesi olarak kabul edilir.

1013 Şiâr: Duyuş, düşünüş ve inanıştaki ayırıcı özelliği olan ve sıkça söylenen sözdür.

1014 Bakara, 2/158; Mâide, 5/2; Hac, 22/32; Hac, 22/36

1015 Bakara, 2/158; Hac, 22/36

1016 Müminlerin birbirine bağlılığı; Arapçada رَصَّ يَرْصُّ رَصًّا yığmak, kurşun kaplamak, sıkıştırmak, pres yapmak vb. anlamlara gelmektedir. Kurşun, رَصَاصَةٌ demektir. Rabbimiz, Saff, 61/14'de بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ ifadesi ile kurşunla perçinlenerek örülmüş bir duvar gibi saf tutanları sevdiğini buyurmaktadır. Rabbimiz, bu بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ benzetmesi ile, tuğlaları ve bütün parçaları sanki birbirine (kurşunla-kurşunun sağlamlığının örnek oluşu) kenetlenmiş bir bina gibi olmayı, ferdî ve fevrî hareket etmeyi değil saf bağlayarak birlik ve beraber olmamızı sevdiğini buyurmuştur.

kaynaklandığı[1017] belirtilmektedir. Başka bir âyette hacıların Arafat'tan sonra gittikleri mekâna (Müzdelife) "meş'arü'l-harâm" (ibadet yeri) denilerek, burada Allah'ın çokça anılması istenmektedir.[1018]

Hadislerde, Câhiliye döneminde uygulandığı için ashabtan bazılarının önceleri Safâ ile Merve arasında sa'y etmekte tereddüt gösterdikleri, ancak Bakara sûresinin 158. âyeti[1019] indikten sonra bunu yerine getirdikleri bildirilmektedir.[1020]

Öyle ki bazı sözler/şiarlar/sloganlar, İslam'ın inceliklerini, farkını anlatır ve onu söyleyenlere "şuur" (bilinç) verir. Bundan habersiz olanlar, şuursuz/bilinçsiz bir durumda olmuş olurlar.

Küçükken yaramazlık yaptığımızda, büyüklerimiz bize belki de tatlı sert olmak için "**5 kardeşi gördün mü?**" diye soru sorardı. Millet olarak, tokata bile "**5 kardeş**" ismini veren bu Necip Millet, birlik ve beraberliği her zaman ve her yerde ön planda tutmuştur. Rabbim, birliğimizi ve beraberliğimizi bozmaya çalışanlara fırsat vermesin. Buradaki detay ve bizlere verilmek istenen mesaj, bütün parmakların farklı olmasına rağmen hepsinin kardeş olması, aynı bilekten ve dirsekten beslenmesi ve aynı bedende buluşmalarıdır.

أنا معك منذ أن كان بابك شجرة

Ben senin kapın, ağaç olduğu günden beri seninleyim.

1017 Mâide, 5/2; Hac, 22/32

1018 Bakara, 2/198

1019 إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ

Safâ ile Merve Allah'ın nişanlarındandır; dolayısıyla hac veya umre yaparak Beytullah'ı ziyaret eden bir kimsenin bu yerleri tavaf etmesinde kendisi için bir günah yoktur. Kim gönüllü bir iyilik yaparsa bilsin ki Allah iyiliği mükâfatıyla karşılayan ve çok iyi bilendir. Bakara, 2/158

1020 Buhârî, Hac, 79-80; Tirmizî, Tefsîrü'l-Kur'ân, 2

ARAPÇADA GEÇİP GİTMEK FİİLİNİDEN TÜREYEN KELİMELER

رَاحَ

Arapçada رَاحَ يَرُوحُ رَوَاحًا geçip gitmek,[1021] uzaklaşmak, ayrılmak, ulaşmak vb. anlamlara gelmektedir.

Aynı kökten gelen رُوحٌ kelimesi, can, ruh, öz, kişi, cevher demek olup İnsan ruhunun, fânî[1022] bedenden ayrılarak gitmesi anlamında bu ismi almıştır.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ

Sana ruh hakkında soru sorarlar.[1023]

Aynı şekilde bu kökten gelen رَوْحٌ kelimesinin de rahmet anlamına gelmesi bizler için ayrı bir müjdedir.

وَلَا تَايْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللهِ

Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin.[1024]

1021 Arapçada Gitme Çeşitleri
- رَهْوَنَ : Hızlı gitmek
- ذَهَبَ : Çekip gitmek
- تَطَرَّفَ : Aşırıya gitmek
- تَدَهْوَرَ : Kötüye gitmek
- تَزَلَّقَ : Kayarak gitmek
- إِجْتَازَ : Geçerek gitmek
- تَمَعَّجَ : Kıvrılarak gitmek
- إِعْتَزَلَ : Ayrılarak gitmek
- تَسَلْسَلَ : Peş peşe gitmek
- إِنْطَلَقَ : Fırlayarak gitmek
- تَوَجَّهَ : Yönelerek gitmek
- رَاحَ : Uzaklaşarak gitmek
- وَاكَبَ : Eşlik ederek gitmek
- إِرْتَقَى : Yükselerek ileri gitmek
- رَافَقَ : Yoldaşlık ederek gitmek
- غَابَ : Gözden kaybolarak gitmek

1022 Solmuş bir güle bakarken, bir yandan da şöyle mırıldanıyordu:

عُدْ إِلَى اللهِ فَكُلُّ شَيْءٍ فَانٍ وَكُلُّهُمْ زَائِلُونَ

Allah'a dön; ona ait ol, her şey fânî ve herkes geçici!

1023 İsrâ, 17/85

1024 Yûsuf, 12/ 87

لَرُبَّمَا يَنْتَظِرُكَ شَيْءٌ أَحَبُّ إِلَيْكَ مِمَّا فَقَدْتَهُ. لَا تَفْقِدْ الْأَمَلَ

Belki de seni, kaybettiğinden daha güzel, daha çok hoşuna gidecek bir şey bekliyor. Ümidini kaybetme!

Arapçada kolay anlamına gelen يُسْرٌ سَهْلٌ بَسِيطٌ ve هَيِّنٌ kelimeleri arasında bunların en kolay olanı هَيِّنٌ kelimesidir. Bu kolaylık insanlara nisbetle en kolay olandır. Çıkmaza düşüp sakın ümidi kesme, bu âyet-i kerimeyi hatırla!

قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ Meryem, 19/21

Rabbin buyurdu ki: O bana çok kolaydır. Âyette insanlar için en kolay demek olan هَيِّنٌ kelimesinin kullanımındaki hikmet ise Rabbimiz, bizlere sizler için en kolay olan şeyin benim yanımda zorluğu veya kolaylığı söz konusu bile demek değildir anlamında mesaj vermektedir.

Buradan çıkan anlamın, fani[1025] bedenden ayrılan ruhumuzun rahmete yani Rabbimize ulaşma anlamında olduğunu görebilmekteyiz. Rûh ile rahmete yolculuk etmek...

Bu kelimenin kökünden türeyen رُوحٌ rûh kelimesiyle hedeflenen diğer anlam ise Cibril Aleyhisselam'ın bir ismi olmasıdır.

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ

(Resulüm!) Onu Rûhu'lemin (Cebrail) indirdi[1026]

Arapçada رَاحَ يَرُوحُ رَوَاحٌ kökünden türeyen bazı kelimeler de şunlardır:

رَاحَ Gitti

رُوحٌ Rûh, çoğulu: أَرْوَاحٌ

رِيحٌ Rüzgar, çoğulu: رِيَاحٌ Riyâh[1027]

رَوْحٌ Rahmet

رَاحَةٌ Rahatlık

رَاحَةُ الْيَدِ El ayası

اِسْتِرَاحَةٌ Dinlenmek[1028]

رَاحَةُ الْبَالِ Kafa rahatlığı

رَاحَةُ الْحُلْقُومِ Lokum/Boğazı rahatlatan

إِرَاحَةٌ Rahatlatmak,[1029] Peygamber Efendimize (s.a.v.) bir zorluk, bir sıkıntı yanaşınca Hz. Bilal'e seslenirdi. 'Erihna Ya Bilal!' Rahatlat bizi Bilal. Yani ezanla topla bizi. Namaza[1030] çağır. Bizi rahatlat ya Bilal" derdi. Kaynak: Peygamberimiz[1031] (s.a.v.) sıkıntılı anında şöyle seslenirdi: Rahatlat bizi Bilal![1032]

1025 وَمَا الدُّنْيَا بِبَاقِيَةٍ لِحَيٍّ وَمَا حَيٌّ عَلَى الدُّنْيَا بِبَاقٍ
Ne Dünya içindekine kalır, ne de içindekiler Dünyada.

1026 Şuarâ, 26/193

1027 Hicr, 15/22

1028 عِنْدَمَا تَنْصَبُ تَتَعَلَّمُ أَنْ تَسْتَرِيحَ لَا أَنْ تَنْسَحِبَ
Yorulduğunda, dinlenmeyi öğrenirsin; pes edip vazgeçmeyi değil!

1029 Dedem, küçükken "irâhat durun" derdi. Belki de irâhat إِرَاحَةٌ ile rahatlatın bizi; fazla ses yapmayın, koşmayın demek istiyormuş. Eskiler başkaymış.

1030 قَالَ لِمَنْ يَسْتَعْجِلُ فِي صَلَاتِهِ
Namaz kılarken acele eden kimseye şöyle dedi:
مَا الْحَاجَةُ الَّتِي سَتَفُوتُكَ وَأَنْتَ بَيْنَ يَدَيْ قَاضِي الْحَاجَاتِ؟
Tüm ihtiyaçları karşılayanın huzurunda iken, kaçıracağın ne gibi bir ihtiyacın olabilir ki? Nedir bu acele?

1031 حَلِيمَةُ السَّعْدِيَةُ تَتَحَدَّثُ عَنْ طُفُولَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "لَيْسَ لَنَا مِصْبَاحٌ فِي اللَّيَالِي الْمُظْلِمَةِ إِلَّا وَجْهَهُ"
Peygamberimizin (s.a.v.) süt annesi Hz. Halime anlatıyor: "Karanlık gecelerde onun yüzü, bizim ışığımız idi."

1032 [Sahih] (Müsned, V, 364. Ayrıca bk. Ebu Davud, Edeb, 4986; Beyhakî, I, 390)

ARAPÇADA NÜZÛL,[1033] İNZÂL VE TENZİL KAVRAMLARI

نَزَلَ - إِنْزَالٌ - تَنْزِيلٌ

Arapçada نَزَلَ يَنْزِلُ نُزُولٌ fiili, yüksek bir yerden inmek/düşmek, iniş yapmak, alçalmak, bir yerde konaklamak, havadan yere konmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu kelime inmek/iniş yapmak anlamında günümüzde نَزَلَ زَيْدٌ عَنْ سَيَّارَتِهِ Zeyd, arabasından indi şeklinde kullanılmaktadır. Bu Nezele[1034] نَزَلَ fiili, ifal babında indirmek[1035] konaklatmak[1036] yerleştirmek vb. anlamlara gelir. Suyu[1037] nimeti[1038] azabı[1039] açık ayetleri[1040] önceki kitapları[1041] güveni[1042] kitabı[1043] nuru[1044] rızkı[1045] Kur'an'ı[1046] sekineti[1047] demiri[1048] içme suyunu[1049] ve diğer her şeyi indiren bize ikram eden Allah'tır.[1050]

1033Arapçada İnme Çeşitleri

Hûbût هُبُوطٌ : Geçici iniş هَبَطَتْ الطَّائِرَةُ : Uçak indi. (tekrar kalkmak için indi)

Nüzûl نُزُولٌ : Kalıcı iniş نَزَلَ الْوَحْيُ (vahiy, insanlığın hayatında kalıcı olsun diye indi)

Sükût سُقُوطٌ : Düşerek iniş.

لَمْ تَكُنْ حَرَكَاتِي الْانْعِكَاسِيَّةُ قَوِيَّةً وَسَرِيعَةً إِلَى هٰذِهِ الدَّرَجَةِ وَلَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ أُمْسِكَ بِكَ أَثْنَاءَ سُقُوطِكَ مِنْ عَيْنَيَّ

O kadar kuvvetli değilmiş reflekslerim, gözümden düşerken tutamadım seni.

Sücûd سُجُودٌ : Yükselten tek iniş

اَلسُّجُودُ هُوَ النُّزُولُ الْوَحِيدُ الَّذِي يَجْعَلُنَا نَرْتَفِعُ

Secde, bizi yükselten tek iniştir.

1034Arapçada زُكَامٌ "üşütme ve soğuk algınlığı" demektir. Nezle نَزْلَةٌ/نُزُولٌ de arapça bir kelime olup "iniş, alçalma" vb. anlamlara gelmektedir. Soğuk algınlığına Nezle denilmesinin sebebi, nezle olduğumuzda inen akıntıdan kinaye olarak bu isim verilmiştir.

1035Kehf, 18/1 اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ
Hamd, kuluna Kitab'ı (Kur'an'ı) indiren Allah'adır.

1036 Konuk edenlerin en hayırlısı Allah'tır!

Mûminûn, 23/29 وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ!

Ve "Ey Rabbim!" diye yalvar, "Beni bereketlerle dolu güvenli bir yurtta konuk eyle; doğrusu sen, konuklatanların en hayırlısısın."

1037 Bakara, 2/22

1038 Bakara, 2/57

1039 Bakara, 2/59

1040 Bakara, 2/99

1041 Âl-i İmrân, 3/65

1042 Âl-i İmrân, 3/154

1043 Nisâ, 4/105 (Kur'an-ı Kerim)

1044 Nisâ, 4/174

1045 Yûnus, 10/59

1046 Yûsuf, 12/2

1047 Fetih, 48/18

1048 Hadîd, 57/25

1049 Vâkı'a, 56/69

1050 Sonuç olarak anlıyoruz ki; İnzâl edilen şeyler, Allah tarafından bizlere İkrâm edilmek için indirilmektedir.

Ayrıca ifal babından gelen bu kelime İnzal إِنْزَالٌ formunda olup anlamı, defaten; (bir kerede) aynı fiil, tefil babında tenzil تَنْزِيلٌ formunda tedricen (aşama aşama) indirmek demektir. Kur'ân-ı Kerim ayı olan Ramazan[1051] ayının Kadir gecesi[1052] denilen bir leyle-i mübârekesinde Semai dünyaya, Beyti ma'mure[1053] def'aten (bir defada) inzal, ondan sonra yirmi üç (23) senede tedricen, parça parça arza tenzil buyurulmuştur. Demek ki Kur'an hakikatleri, yeryüzüne inişinden önce varlık alemine ve arza en yakın olan semada bir Ramazan gecesi toptan (inzâl edilmiş) inmiş ve yeryüzüne inişi, onu takip etmiştir. Tüm bunların yanında "İnzal" ifadesi her zaman "indirmek" manası taşımaz. Bazı zaman da "ikram-ı lütuf" gibi manalar ifade eder. Mesala, uzaktan gelen misafire daha gelir gelmez yapılan ikrama "nüzûl" denilir.[1054]

Özetle bu iki kavramın kök harfleri "N-Z-L"dir. "Nezele" kelimesi, yukarıdan aşağıya inmeyi ifade eder. Nitekim Araplar, attan inen veya yukarıdan/yüksek bir yerden aşağı bir yere inen kimse için "nezele" sözcüğünü kullanırlar. Bu kelimeden türeyen ve Kur'an-ı Kerim'in inişi ile ilgili özellikle kullanılan "tenzil ve inzal" kalıpları bu açıdan önem arz etmektedir. Yaygın kanaate göre, "tenzil" parça parça, peyderpey indirmeyi, "inzal" ise bir defada toptan indirmeyi ifade eder. Bu sebepledir ki bir defada indiği kabul edilen Tevrat ve İncil için inzal, 23 yılda peyderpey indirilen Kur'an içinse, tenzil kavramı kullanılmıştır. İster manaları aynı ister ayrı olarak değerlendirilsin, tenzil ile inzal, "yukarıdan indirme" manasının ortak paydasında birleşmektedir.

Arapçada İfal kalıbı ile tefil kalıbının bazen aynı manayı ifade ettiklerini belirtir.[1055] Buna misal olarak: فَرَّحَ/أَفْرَحَ (sevindirmek), غَرَّمَ/أَغْرَمَ (borçlandırmak), فَزَّعَ/أَفْزَعَ (korkutmak), "كَثَّرَ /أكثَرَ (çoğaltmak), قَلَّلَ/أَقَلَّ (azaltmak) fiillerini zikreder. Ayrıca نَزَّلَ/أَنْزَلَ (indirmek) kalıplarına dikkat çeker ve bu iki kalıbın aynı

1051 Arapçada رَمَضَانْ Ramazan, رَمَضَ يَرْمِضُ رَمَضًا fiilinden türemiştir. Yanmak, kavrulmak anlamlarından gelen Ramazan ayında, oruç harareti ile günahlar yakılır.

1052 Kadir, 97/1

1053 Bilindiği gibi bir yerin ma'mur olması, üzerinde ikamet edilmesi ve ziyaretçilerinin çok olup güzel bakılması mânâsında mecazî bir anlam taşımaktadır. Kabe'nin ma'mur olması da "Ayakta duranlar, rükû ve secde edenler için evimi temizle." Hac, 22/26 âyetince, etrafındakilerin ve hacıların çokluğu ve ziyaret etmeleriyledir.
Beydâvî'ye göre de Beyt-i Ma'mur'dan kasıt, müminin kalbidir ki, onun bakımlı olması da bilgi ve ihlâs iledir. (Elmalılı, Tûr Suresi 4. ayetin tefsiri)

1054 Al-i İmran, 3/198; Kehf, 18/102 ve 107; Secde 19, Saffat, 37/ 62; Fussilet, 41/32; Vakıa, 56/56 ve 93'de bu kelime, ikram etmek ziyafet vermek anlamında kullanılmıştır.

1055 Sibeveyh (Ö. 180), el-Kitab

manaya geldiğine En'am, 6/37'i[1056] örnek verir. Sibeveyh'e göre, ayetin başında inzal babından "unzile" fiili ile ortasında tenzil babından "nüzzile" fiilinin zikredilmesi ve her ikisinin de "ayet" kelimesi için kullanılması, her iki kalıbın da aynı manaya geldiğini gösterir. Ancak ilgili ayetin ilk kelimesi "unzile" değil, o da "nüzzile" dir. Yani her iki kelime de Tenzil babındandır. Bu sebeple getirilen delil isabetli değildir. Fakat aynı şekilde Sibeveyh'in bildirdiğine göre, âlimlerden bazıları inzal ile tenzilin aynı manaya geldiğine delil olarak, Furkân, 25/25'de[1057] yer alan "Ve nüzzile'l-melaiketu tenzilen" ifadesinin İbn-i Mesud (ra) tarafından وَأُنْزِلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا "Ve ünzile'l-melaiketu tenzilen" şeklindeki kıraatini göstermişler. Yani inzal ile tenzil kavramı birlikte kullanılmıştır.

Bu konuda Zemahşeri'nin belirttiğine göre, bu ayetin başında yer alan "nüzzile" fiili "unzile" manasında, yani toptan indirmeyi ifade eden inzal anlamında kullanılmıştır. Ayetin ortasında yer alan أَنْ يُنَزَّلَ "en-yünezzile" fiili ise, inzal kalıbındaki أَنْ يُنْزِلَ "yünzile" şeklinde de okunmuştur.

Tenzil kelimesi, tefil kalıbı olarak teksiri (çokluk) ve dolayısıyla da tertibi ifade etmektedir. Teksir ve tertip ise, tenzilin peyderpey indirilmeyi belirten bir içeriğe, anlama sahip olduğunu gösterir. İnzal ise, ifal kalıbında bir kelime olarak tertip ve teksiri ifade etmediği için toptan indirmeyi ifade ettiği bilinmektedir. Bununla beraber, ne tenzil kelimesi kesin olarak sadece peyderpey indirmeyi, ne de inzal kalıbı sadece toptan bir indirmeyi ifade eder. Bilakis, bunların birbirlerinin yerine kullanıldığı da görülmektedir. Buradan anlıyoruz ki Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir kavramın tam anlaşılabilmesi için bütüncül bir bakışı kazandıracak şekilde söz konusu kavramların veya sözcüklerin Kur'an-ı Kerim ile ilgili bütün ayetlerindeki kullanım şekillerine bakmak gerekmektedir.[1058]

1056 En'am, 6/37 وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنَزِّلَ آيَةً وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
Dediler ki: "Ona Rabbinden bir mucize indirilse ya!" (Ey Muhammed!) De ki: "Şüphesiz Allah'ın, bir mucize indirmeğe gücü yeter. Fakat onların çoğu bilmiyor."

1057 Furkân, 25/25 وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا
O gün gök bulutlarla yarılıp parçalanacak ve melekler bölük bölük indirilecektir.

1058 Niyazi Beki, Kur'an'da İnzâl ve Tenzil Kavramları, Ekev Akademi Dergisi Yıl: 17 Sayı: 57 (Güz 2013)

ARAPÇADA ASIL KELİMESİNİN FARKLI BİR KULLANIMI

أَصْلٌ

Arapçada Asıl/Asl[1059] أَصْلٌ kelimesi, "kök, kaynak, soy, asıl, temel, gövde vb. anlamlara gelmektedir. Bunun yanında Bir şeyin aslı, kaidesi anlamına gelir ki eğer onun yükseldiği düşünülürse, onun yükselmesiyle ona dayanan diğer varlıklar da yükselirler.[1060]

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللهُ مَثَلاً كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ

Görmedin mi ki, Allah nasıl bir örnek vermiştir: Güzel bir söz,
güzel bir ağaç gibidir ki, onun kökü (yerde) sabit, dalları ise göktedir.[1061]

Kelime tefil babında تَأْصِيلٌ bir şeyi kökleştirmek, tefa'ul babında ise تَأَصَّلَ bir şeyin kökleşmesi demektir.

Bunu istifal babına naklettiğimizde ise اِسْتَأْصَلَ olup manası, kökünü kazımak manasına geliyor. Burada bilmemiz gereken konu, istifal babındaki سِينٌ (sîn) izâle etmek, yok etmek, ortadan kaldırma vb. anlamındadır.

Dilerseniz istifal babındaki bu سِينٌ (sîn) harfinin aldığı anlamlara kısaca göz atalım:

İSTİF'ÂL BÂBI : اِسْتَفْعَلَ - يَسْتَفْعِلُ - اِسْتِفْعَالٌ

Bâb Hakkında Ön Bilgi:

Bu bâb sülâsî mücerredin başına ت - س - اِ harfleri getirilmek suretiyle elde edilir. Bu bâb çoğunlukla müteaddî (geçişli) olarak kullanılır.

Bu Bâb'a göre mezîd olan fiillerin kazandıkları yeni anlamlar:

1059 إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ Saffat, 37/64
Hâlbuki o, cehennemin dibinden/kökünden çıkan ve dünyadaki ağaçlara asla benzemeyen ölümcül bir ağaçtır.
مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ Haşr 59/5
Bir hurma ağacını kestiniz, yahut onu **kökleri** üzerine dikili bıraktınızsa, bu Allah'ın izniyledir; yoldan çıkmışları rezil etmesi içindir.

Biiznillah ne demektir? Arapçada أَذِنَ يَأْذَنُ إِذْنٌ kökünden gelen "İzin إِذْنٌ" kelimesinin anlamı, "atılan adımların önündeki tüm engellerin kalkarak yürünen yolda bir tane bile pürüz kalmaması" demektir. "Biiznillah بِإِذْنِ اللهِ" ile bu engellerin hepsi kalkmaktadır.

1060 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, أصل e-s-l md.

1061 İbrahim, 14/24

٦- الطَّلَبُ (İstek)[1062]

Bu bâbın istek/talep manasına gelme hususu, yukarıda değindiğiniz talep manasına gelen bâblarda bu istek[1063] bizzat fiilin kendisinde olup, failin[1064] bunu fiildeki manaya dayanarak ortaya koyması söz konusu iken, istifal bâbındaki istek manası, cümle içinde fâil olan öğenin mef'ûl öğeden herhangi bir talepte bulunmasıdır.

Örneğin;

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

Biz ancak sana kulluk eder ve ancak senden yardım isteriz.[1065]

نَصَرَ عَلِيٌّ أَحْمَدَ - Ali Ahmet'e yardım etti.

إِسْتَنْصَرَ عَلِيٌّ أَحْمَدَ - Ali Ahmet'ten yardım istedi.

1062 Bâbın en çok kullanılan bu anlamı için bk. Abdulhamîd, Dürûsu't-tasrîf, s.82, İbn-i Hâcîb eş-Şâfiye, s.110, Muhaysin, Tasrîfu'l-ef'âl, s.83, Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.82, Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-ef'âl s.148, İbnü'l-Hâcib, Eş-Şâfiyetü Fî ilm'it-Tasrîf s.64

1063 مَا أَجْمَلُ أُمْنِيَّةٍ فِي الْوُجُودِ ؟

Kainattaki en güzel istek nedir?

تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ Yosuf. 12/101

Allah'ım, beni müslüman olarak vefat ettir ve beni salihler arasına kat.

لِكُلِّ أَمَانِيكَ مَوْعِدٌ مُحَدَّدٌ قَدَّرَهُ اللهُ فَاصْبِرْ

Her isteğinin, Allah'ın takdir ettiği belirli bir zamanı vardır, sabret!

اَللَّهُمَّ حَقِّقْ كُلَّ أُمْنِيَّةٍ تُرَفْرِفُ فِي صَدْرِ صَاحِبِهَا وَاجْعَلْهَا خَيْرًا لَهُ

Allah'ım, sahibinin yüreğinde çalkalanan tüm istekleri gerçekleştir ve o isteği ona hayırlı eyle.

1064 Arapçada رَفْعٌ kelimesi, yükseltmek, kaldırmak, derece vermek vb. anlamlarına gelirken Terfî' تَرْفِيعٌ etmek, ettirmek demek olan yükseltmek anlamını görebilmekteyiz. Arapça bir cümlede fiili ayakta tutan faildir. Bu zorlu işi yerine getiren faile (özne) irap verilirken raf رَفْعٌ alametinden başkası da verilemezdi zaten... Çünkü cümlede üstünlük faildedir.

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ İnşirâh. 94/4

Senin şânını yükseltmedik mi?

Arapçada رَفَعَ fiili, yükseltmek, kaldırmak vb. anlamlara gelir. Buna layık olmak için kişinin kendisinin yükselme çabası içerisinde olması gerekmektedir. Bu yükselme çabası ise Kıyam قِيَامٌ ile mümkündür!

1065 Fatiha 1/4. Huzura dâir iki kelime nedir deseler, şu iki kelimeyi söylerdim: بِهِ نَسْتَعِينُ Sadece ama sadece O'na sığınır ve O'ndan yardım bekleriz.

Tevhîd ne demektir?

- Tevhîdin yarısı, yalnız Allah'a teslim olmaktır. Diğer yarısı da Allah'tan başkasına teslim olmamaktır!
- Allah'ın yetkilerini bir başkasına kullandırmamaktır!
- Tüm isteklerimizi Allah'tan istememiz, tevhîdin ruhuna en uygun olan davranıştır!

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ R'ad. 13/14

El açıp yalvarmaya lâyık olan ancak O'dur.

2- التَّحَوُّلُ (Dönüşmek)[1066]

Cümlede fâil olan öğenin içinde bulunduğu halden fiilin delâlet ettiği duruma dönüşmesidir[1067]. Bu dönüşüm hakîkî ve mecâzî olmak üzere iki kısıma ayrılmaktadır.

Örneğin;

اِسْتَحَالَ الْخَمْرُ - Bu "Şarap sirkeye dönüştü" örneğimizde hakîkî (gerçek) bir anlam söz konusudur.

إِنَّ الْبِغَاثَ بِأَرْضِنَا تَسْتَنْسِرُ - "Şüphesiz bizim topraklarımızda lori kuşları (zayıf ve cılız kuş) dahî akbabalara dönüşür"[1068] örneğimizde ise mecâzî bir anlam söz konusudur. Nitekim burada anlatılmak istenen şey "bu topraklarda yaşayan en zayıf, güçsüz insanların bile zamanla akbabalar gibi güçlü olma konusunda benzetme yapılmıştır.

3- اِخْتِصَارُ الْجُمْلَةِ (Cümleyi kısaltmak)[1069]

Bâb'ın bu manası, birkaç kelimeden oluşan bir cümle, içinde bulunan bir kelime baz alınarak tek fiil şeklinde kısaltma manasına gelir.

Örneğin;إِنَّا لله وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ - Biz Allah'tan geldik ve O'na döneceğiz.[1070] ayetini okuyan Ömer için; اِسْتَرْجَعَ عُمَرُ - Ömer istirca' etti denir. İstifal bâbına nakledilen sülâsî رَجَعَ fiili ile Ömer'in bu ayeti okuduğuna işaret edilir.[1071]

4- الوِجْدَانُ وَالْمُصَادَفَةُ (Denk gelmek, görmek, hissetmek, bulmak)[1072]

Bâb'ın bu manası ile fâilin, cümlede mef'ul olan nesneyi fiilin türemiş olduğu sülasî mücerred fiilin ifade ettiği mana üzerinde bulmasıdır.[1073]

1066Fiilin bu anlamı için bk. Abdulhamîd, Dürûsu't-tasrif, s.82, İbn-i Hâcîb eş-Şâfiye, s.110, Muhaysin, Tasrîfu'l-ef'âl, s.83; Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.82; Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-ef'âl s.149

1067Abdulhamîd, Dürûsu't-tasrif, s.82

1068Abdulhamîd, Dürûsu't-tasrif, s.82, İbn-i Hâcîb eş-Şâfiye, s.110, Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.82, Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-ef'âl s.143, İbnü'l-Hâcib, Eş-Şâfiyetü Fî ilm'it-Tasrif s.64

1069Abdulhamîd, Dürûsu't-tasrif, s.83, Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.83

1070Bakara 2/156

1071Abdulhamîd, Dürûsu't-tasrif, s.83 (Hazreti Ömer Radıyallâhu Anh'ın, seyrini, trafiğini, hayatını, dünyasını, akışını, bakışını ve nakışını değiştiren, Kur'an-ı Kerim'dir)

1072Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.83

1073Abdulhamîd, Dürûsu't-tasrif, s.82-83

Örneğin;

أَحْمَدُ كَرِيمٌ - Ahmet cömerttir.

إِسْتَكْرَمْتُهُ - Ahmet'i cömert buldum.

Bu örneğimizde fâil olan ben, meful olan Ahmeti, fiilin türemiş olduğu sülasi mücerred fiil olan كَرُمَ 'nin ifade ettiği "cömert, ihsankar özelliğinde gördüm/buldum" manasına gelmektedir.[1074]

5-) الحَيْنُونَةُ وَ الإِسْتِحْقَاقُ (Bir şeyin zamanının gelmesi, gerçekleşmesi)[1075]

حَصَدَ عَلِيٌّ الزَّرْعَ - Ali ekini biçti.

إِسْتَحْصَدَ الزَّرْعُ - Ekinin biçme zamanı geldi.

6-) مُطَاوَعَةُ أَفْعَلَ (İf'al bâb'ından bu bâb'a nakledilen fiilin dönüşlülüğü)[1076]

İf'al bâb'ından kullanılarak herhangi bir eylemde bulunulduktan sonra bu eylemin nesne tarafından kabul edildiği ve dolayısıyla ilgili eylemle/iş ile sonuca varıldığını anlatmak için de istif'al bâb'ından bir fiil kullanılır. Örneğin;

أَقَمْتُهُ فاسْتَقَامَ - O'nu kaldırdım, o da kalktı.[1077]

7-) الإِتِّخَاذُ (Edinmek, fiilin delalet ettiği şeye sahip olmak)[1078]

Örneğin;

اللَّأْمَةُ - Zırh, savaş aleti/aracı

إِسْتَلْأَمَ الرَّجُلُ - Adam zırh edindi.[1079]

8-) الإِعْتِقَادُ (İnanmak)[1080]

Örneğin;

إِسْتَصْوَبْتُ رَأْيَ الْمُعَلِّمِ

Öğretmenin görüşünün doğru olduğuna inandım.

إِسْتَكْرَمْتُهُ

O'nu cömert buldum/cömert olduğuna inandım.[1081]

1074Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.83

1075Kadri Yıldırım, A.g.e, c. 2 s. 244, Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-Ef'âl s.151

1076Abdulhamîd, Dûrûsu't-tasrîf, s.83, Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-Ef'âl s.150

1077Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-Ef'âl s.150

1078İbn-i Hâcîb eş-Şâfiye, s.111 , Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-Ef'âl s.150

1079İbn-i Hâcîb eş-Şâfiye, s.111

1080Kadri Yıldırım, A.g.e, c. 2 s. 244, Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.83, Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-ef'âl s.149

1081Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-ef'âl s.149

9-) الْقُوَّةُ وَ الْكَثْرَةُ (Güç ve Çokluk)[1082]

Örneğin; أَسْتَهْتَرَ فُلَانٌ Falanca şahıs bir şeye çok düşkün oldu, veya boş ve anlamsız şeyleri çok oldu(kuvvet buldu).

10-) مُوَافَقَةُ إِفْتَعَلَ (İftiâl bâbının bir fiiline uygun bir anlamda kullanılması)[1083]

Örneğin;

إِعْتَصَمَ veya إِسْتَعْصَمَ - Elle sarıldı/tutundu/yapıştı.

إِسْتَقَى veya إِسْتَسْقَى - Su aldı/suladı/su arzuladı.

11-) مُوَافَقَةُ تَفَعَّلَ (Tefe'ul bâb'ının bir fiili ile uygun veya aynı anlamda kullanılması)[1084]

Örneğin;

تَيَقَّنَ veya إِسْتَيْقَنَ - Kesin olarak inandı/bildi.

تَكَبَّرَ veya إِسْتَكْبَرَ - Kendisini beğendi/kendisini büyük gördü.

وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ

Ve bunların birer ilâhî mûcize olduğunu pekâlâ bildikleri hâlde, zulüm ve kibirleri yüzünden hepsini inatla inkâr ettiler. Şimdi insanlık tarihini bir gözden geçir de bak bakalım; yeryüzünde fesat çıkaran bozguncuların sonu nice olmuş![1085]

12-) بِمَعْنَى الْمُجَرَّدِ (Türemiş olduğu mücerred fiilin anlamıyla kullanılması)[1086]

Örneğin;

يَئِسَ veya إِسْتَيْأَسَ - Ümidini kesti.[1087]

فَلَمَّا اسْتَيْأَسُواْ مِنْهُ خَلَصُواْ نَجِيًّا...

Ondan ümitlerini kesince bir tarafa çekilip tartışmaya başladılar[1088]

1082Kadri Yıldırım, A.g.e, c. 2 s. 244, Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.83

1083Abdulhamîd, Dürûsu't-tasrif, s.83, Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-Ef'âl s.152

1084Abdulhamîd, Dürûsu't-tasrif, s.83

1085Neml 27/14

1086Abdulhamîd, Dürûsu't-tasrif, s.83, İbrahim Sarf, s.76-77, Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.83, Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-Ef'âl s.152

1087 لا تيأس لعل لك بالغد أفراحاً لا تعدُ ولا تحصى Ümitsiz olma, belki de yarın senin için sayılamayacak kadar sevinç ve neşe vardır.

1088Yusuf 12/80

ARAPÇADA İRAB KELİMESİNİN KÖKÜ VE ANLAMI NEDİR?

الإعْرَابُ

İrâb kelimesi, İf'âl bâbının mastarıdır.[1089] Bu kelime, sülâsî mücerred (üçlü yalın fiil) 4.bâbtan يَعْرَبُ - عَرِبَ olarak çekimi yapılır. Sülâsi fiildeki manası "ağrı, sızı, kapalılık vb." anlamlarına gelmekte olup عَرِبَتْ مِعْدَتُهُ midesi ağrıdı, midesi bulandı anlamlarına gelmektedir. Fakat bu 4. Bâbtan çekimi yapılan sülâsî fiilin, mezîd (ilaveli) bâblardan İfâl babında çekimi yapıldığında bu ilâveli bâbın izâle (yok etmek, gidermek, ortadan kaldırmak vb.) anlamı kullanılır.

Arapçada kurulan bir cümlenin ögelerinin yazımı esnasında genellikle kelimelerin son harekeleri konusunda şüpheye düşülür. Bu yüzden kişi, zihinsel depresyona girerek bu kelimenin son harekesi nedir, bu kelimenin cümledeki konumu nedir? vb. soruların yanında ben nasıl bu dili öğreneceğim endişesine kapılabilir. Bundan dolayı daha Türkçe ifade ile anlatacak olursak, kişide oluşan bu depresyon halinin bir sonucu olarak ortaya çıkan karın/mide ağrısını gidermek bu bâbın (İfâl) babının görevidir.

Kısaca İrâb kelimesi bu manaya gelmektedir. Buradan hareketle; عَرِبَ بَطْنِي "Karnım ağrıdı" فَسَدَتْ مَعِدَتِي "Midem bozuldu" vb. anlamları elde etmekteyiz.

Bu kelime, istifal babında اِسْتَعْرَبَ يَسْتَعْرِبُ اِسْتِعْرَابًا ise şu anlama gelmektedir:

عَرِبَ يَعْرَبُ Sözlükte "Arapçayı[1090] güzel konuşmak"[1091] demektir. Bu fiilin istifal babında kullanılması ile sayrûret (dönüşlülük) anlamı hedeflenmiş olup arap olmak, araplaşmak; اِسْتَعْرَبَ: أَصْبَحَ عَرَبِيًّا وَلَمْ يَكُنْ مِنْ قَبْلُ عَرَبِيًّا Önceden arap olmayanın sonradan arap olması anlamlarına gelmektedir.

1089İf'al Babı Formunda: أَعْرَبَ يُعْرِبُ إِعْرَابٌ

1090Arapça, bize şunları öğretmiştir:
- Sıfattaki uyumu
- Lealle'deki ümidi
- Leyte'deki imkansızlığı
- Nâkıs fiildeki eksikliğimizi
- Tam fiildeki özgüveni ve netliği
- İzâfetteki birlik ve beraberliği
- Emir ve Nehiydeki cezmi (kararlılığı)
- Cemi müennes nûnundaki sağlam duruşu

İşte biz, Arapçayı herhalde sevmedik, her halde sevdik.

1091Yabancı dil öğrenirken, mükemmel konuşamayınca asla konuşmama hastalığına yakalanmışız. Hata yapmaktan çekinmeyin. Başlangıçta pek çok gramer kuralının canına okuyup Tarzanca konuşabiliriz. İletişim ormanında yolumuzu bulabilmek için belki de bu gerekli; Tarzan kadar cesur olmak...

Bize, gözde canlanan, gönülde tüten, yürekte hissedilen ve harekesiz ibare okurken yaşanılan Arapça sevgisi lazım, başka türlü onu öğrenmek kolay olmayacaktır.

Tarihçi ve araştırmacılar Arapları tarih sahnesine çıkışlarına göre "Arab-ı bâide, Arab-ı âribe, Arab-ı musta'ribe ve Arab-ı müsta'cime" olmak üzere dört kısma ayrılırlar.

1-Arab-ı Bâide: Nuh aleyhisselâmdan sonra Arabistan yarımadasında yerleşen, geçmiş peygamberlerin zamanlarında kendileri ve nesilleri ortadan kalkmış olan Arablardır.[1092]

2- Arab-ı Âribe: Bâide Arablarından sonra Yemen'de yerleşen Kahtân evlâdlarına Arab-ı âribe denir.[1093]

3- Arab-ı Müsta'ribe: İsmail aleyhisselâmın on iki evlâdının Arab-ı âribe ile karışmasından meydana gelen Arab kabilelerine Arab-ı müsta'ribe denir.[1094] (Müsta'ribe Arapları ve Arab-ı Bakiye, soyları devam eden araplar) diye ayıran araştırmacılar da mevcuttur.

4- Arab-ı Müsta'cime: Arabların, İslâm dîninin doğmasından sonra, bu dîni yaymak, Allahü teâlânın ismini yüceltmek için dünyânın diğer ülkelerine giderek başka milletlerle karışmasından meydana gelen Arablara denir.[1095]

1092 Tarihin derinliklerinde kalıp helak olmuş Arap toplulukları: Ad, Semûd ve Amâlika kavimleri bunlardandır.

1093 Ayrıca bunlara Arab-ı Ariye: Has Araplar ismi de verilir. İsmail aleyhisselâmın Kahtanoğulları neslinden olan Cürhümlülerden kız alıp, bütün evlâdı, ana tarafından Kahtân neslinden olduğu için, bâzı tarihçiler, bütün Araplar Kahtân neslindendir demişlerdir. Aslında Arab-ı bâide denilen birinci kısım Arablardan başka, bütün Arap kabileleri iki kısım olup, birinci kısım Kahtân'ın, ikinci kısım ise İsmail aleyhisselâmın neslidirler. Kahtân'ın neslinden gelen kabileler şunlardır: Seba' kabilesi, Himyer kabilesi, Evs ve Hazrec kabileleri

1094 Kahtân'ın oğullarından Cürhüm'ün oğulları Hicaz'a gelerek yerleştiler ve bir hükümet kurdular. İsmail aleyhisselâm, Cürhümlülerle tanışıp onların reisi Mûdâd'ın kızı ile, daha sonra Râle bintü Amr ile evlendi. Kahtân'ın kardeşi olan Fâlig'in (Fâlic) sülâlesinden Târûh'un oğlu olan İbrahim aleyhisselamın nesli ile Kahtân'ın neslinin birleşmesinden Müsta'ribe Arablar meydana geldi. İsmail aleyhisselâmın on iki oğlu dünyâya geldi. Her birisi bir kabilenin atası oldu. İsmail aleyhisselâmın oğullarından Kayzâr en meşhûru olup, Peygamber Efendimiz sallallahü aleyhi ve sellemin büyük atasıdır. Bu kabile sürülerinin çokluğu ve koyunlarından alınan yapağıların kalitesi ile şöhret bulmuştur. Peygamber efendimizin yirminci dedesi olan Adnan, Kayzâr'ın neslindendir. Peygamber efendimizin Adnan'a kadar olan dedelerinin isimleri ve sayısı kesin olarak bilinmektedir. Yirminci dedesi Adnan ile Kayzâr arasındaki dedelerinin isimleri ve sayıları hakkında muhtelif rivayetler vardır. Ancak, Kayzâr'ın, dolayısıyla İsmail aleyhisselâmın neslinden olduğu kesindir. Mudâr, Resûl-i ekrem efendimizin büyük atasıdır.

1095 Peygamber efendimizin vefatından sonra Ashâb-ı kiramın hepsi, sonra da evlâdı, İslâm dîninin verdiği gayretle doğuda Hindistan ve Çin'e, batıda Atlas Okyanusu ve İspanya'ya, Afrika'da Büyük Sahra ve Sudan çöllerine, Kuzeyde Suriye, Irak, Kıbrıs, İstanbul ve Hazar Denizi'ne kadar yayıldılar. İslam Tarihi Ansiklopedisi 2. Cild, Araplar md.

Burada İfal babının hemzesinin fiile kattığı anlamlara temas etmek istiyoruz.

İFÂL BABI إِفْعَالٌ - يُفْعِلُ - أَفْعَلَ

Bâb Hakkında Ön Bilgi:

Bu bâb, sülâsî mücerred bir fiilin başına fethalı bi hemze ilave etmek suretiyle elde edilir. Bu bab çoğunlukla müteaddi (geçişli) bazen de lazım (geçişsiz) olarak kullanılır. Bu babın hemzesiyle ilgili önemli bir husus üzerinde durmakta fayda vardır. Bu babta mazinin başına getirilen hemze muzari fiilin bütün çekimlerinde düşmüştür ve يُكْرِمُ kipinde de görüldüğü gibi mezid bir muzari[1096] fiil sanki sülasi mücerred görünümüne bürünmüştür. Mazinin başına eklenen hemzenin düşme nedeni أُكْرِمُ örneğinde olduğu gibi çekim sırasında birinci tekil şahış yani nefs-i mütekellim vahdehû kipinde iki harekeli hemzenin yan yana gelip sıralı halde olması ve bunun da Arap dilinde telaffuz açısından bir sıklet (ağırlık) teşkil etmesidir. Muzarinin bu kipinde düşmesine paralel olarak طَرْدًا لِلْبَابِ aynı babta bütünlük sağlama ve kıyas edilerek diğer çekimlerde de düşmüştür.[1097] Mezid bablar arasında bu babın bir özelliği ise; "Aksâm-ı Seb'a" olarak bilinen fiilin 7 temel kısmı, (Sahih, Misâl, Ecvef, Nakıs, Muzaaf, Mehmûz, Lefif) bütün alt bölümleriyle bu bâbta mezid formuna dönüşürler.[1098]

İfal Babına göre Mezîd olan fiillerin kazandıkları yeni anlamlar:

1096Arapçada مُضَارِعٌ-مَضَارَعَةٌ benzeme, benzetme vb. anlamında kullanılır.
Fiil-i muzari;
1-Lafzî olarak ism-i faile hareke alma yönünden,
2-Anlam olarak, ism-i fail ile ortalama aynı şeyi ifade etme açısından,
3-Kullanım olarak ism-i fail yerine geçebilmesi konusunda benzer.

1097Bkz. Kadri Yıldırım, "Sülasi Mücerred Fiillerin Mezid olmakla Kazandıkları Yeni Anlamlar", Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2000 c. 2 s.213

1098Elif gibi uysal olursan uzatırlar, hemze gibi sert olursan da kırarlar. En iyisi sâlim fiil gibi ol, kafan rahat eder; ne illetli ne de mehmûz...Bundan dolayı; Arapçadaki Sâlim fiil gibi ol; ne illetli (hastalıklı) ne mehmûz (sert) ne de muzâaf (katmerli)...Ve Kalbin de Selîm olsun; vicdanı temiz, berrak ve saf...

إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ
O gün sadece, Allah'a selîm; arınmış bir kalp ile gelenler kurtulur. Şuarâ, 26/89

Elif Bâ öğrenirken, Alfâbeden sonraki sayfanın genellikle şu kelimelerle başladığı görmekteyiz/hepimiz görmüşüzdür. Bizlere bu kelimelerle (fiiller) verilen Mesajlar şunlardır:

Derake دَرَكَ : Dibe düşme! Nisâ, 4/145:
إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا
Şüphesiz ki münafıklar, cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar. Onlara hiçbir yardımcı da bulamazsın

Derace دَرَجَ : Yukarı çık!
هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ Al-i İmrân, 3/163
Onlar (insanlar) Allah'ın katında derece derecedirler. Allah, onların yaptıklarını görmektedir.

Verade وَرَدَ : Virdini ihmal etme! Arapçada Verd وَرْدٌ Gül demek olup ayrıca bu kelime su bulma isteğinde olmak de-

1- التَّعْدِيَةُ : Lâzım (Geçişsiz) olan fiilin, müteaddî (geçişli) yapılması

İfâl bâbının hemzesi en çok (müteaddî) geçişlilik anlamının[1099] yanı sıra bir kısım önemli anlamları daha ihtiva etmektedir ve bu anlamlar fiile yeni boyutlar kazandırmaktadır. İmam Birgivî Maksûd adlı eserinde bu anlamları kısaca ta'diye (geçişlilik), oluş, vicdan, haynûnet (yakınlık), izâle (üzerini örtme-kaldırma), duhûl (girme) ve teksir (çokluk) olarak bahsetmektedir[1100]. Ancak biz bu başlıklarla beraber bulabildiğimiz kadarı ile daha başka hangi manalara geleceğini aşağıda incelemeye ve ifal babının özellikleri olarak bulabildiğimiz temel manaları maddeler halinde işlemeye çalışağız.

Sülâsî mücerredde olan bir fiil eğer lâzım fiil ise İfâl babına naklettiğimizde bu lazım fiil, bir mefule müteaddî fiil haline gelir ve eğer bu fiil müteaddî ise çift müteaddî (iki mefûl alan) fiil şekline dönüşür. Çift müteaddî olan fiil ise üç mefûl alan ettirgen yapıya dönüşür [1101]Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Ta'diye ifâl bâbının çok kullanılan türüdür.[1102] Bunu da fiilin geçişli olup olmamasına ve sülâsî iken aldığı meful sayısına göre üç şekilde değerlendirmek mümkündür.[1103]

a-) Sülasi mücerred iken lâzım (geçissiz) olan bir fiilin bu bâb'a nakledilmekle müteaddi olup bir mef'ul alması. Örnek,

خَرَجَ أَحْمَدُ Ahmet çıktı,

أَخْرَجَ أَحْمَدُ مَحْمُودًا Ahmet Mahmud'u çıkardı.

جَلَسَ عَلِيٌّ Ali oturdu.

أَجْلَسْتُ عَلِيًّا Ali'yi oturttum[1104]

mektir. Gül, diğer çiçekler arasında suya en hızlı ulaşan ve ona en çok muhtaç olan çiçektir. Önemli olan, gülü solmadan sulamaktır. Aynı kökten **Vird** وِرْدٌ ise Zikir demek olup ruhu sulamaktır.

Vezene وَزَنَ : Ölçüye dikkat et!

وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ Şuarâ, 26/182

Dosdoğru terazi ile tartın.

Vezera وَزَرَ : Yükünün farkında ol!

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى Fâtır, 35/18

Kimse bir başkasının günahını yüklenmez.

Razeka رَزَقَ : Rızkını vereni unutma!

وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ Cum'a, 62/11

Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

1099 El-Estrâbâzî, Şerhu Şâfiyeti İbni Hâcip, s.86, Muhammed Abdulhâlik Uzeyme El-Muğnî Fî Tasrîfil-Ef'âl s.123, El-Estrâbâzî, Eş-Şâfiyetü Fî ilm'it-Tasrif s.63

1100 İmam Birgivî, Maksûd

1101 Muhammed Abdulhâlik Uzeyme El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-ef'âl s.123

1102 Ebü'l-Kâsım Cârullah Muhammed ez-Zemahşerî, el-Mufassal Fî İlmi'l-Luga, Dâru İhyai'l-Ulum, Beyrut, 1990, s. 334

1103 Bk.İbrahim el-Hac. Sarf Tercümesi, İstanbul, 1304, s.71, Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.76

1104 Aldulhamîd, Dürûsu't-tasrif, Kahire, 1378/1958, s.71

جَلَسَ Oturmak أَجْلَسْتُهُ Onu oturttum.[1105] Bu örnekte de جَلَسَ olan lazım (geçişsiz) fiilin başına ifal babının hemzesi gelmesiyle أَجْلَسْتُهُ onu oturttum manasına gelen müteaddi fiil ortaya çıkmıştır.

Sülasi mücerred iken geçissiz olan bir fiilin bu bâb'a nakledilmekle müteaddi olup bir mef'ul almasına bir örnekte ayet-i kerimeden vermek istiyoruz.

بَكَى Ağlamak[1106] أَبْكَى : Ağlatmak

İki lazım fiil olan ضَحِكَ (Gülmek) ve بَكَى (Ağlamak)

وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ و أَبْكَى

Hiç kuşkusuz, güldüren de O'dur ağlatanda[1107]...

1105Hasan Radi el-Esterâbâzî, Şerhu Şâfiyeti İbni'l-Hâcib, s. 83, El-Estrâbâzî, Eş-Şâfiyetü Fî ilm'it-Tasrif s.63

1106Arapçada نَحَبَ يَنْحَبُ نَحْبًا fiili ve غَبَرَ ve نَاحَ (Hz. Nûh'un (as) ismi de bu kelimenin kökünden gelen "ağlamak, inlemek, kendini paralamak" vb. anlamlarına gelen nevhun نَوْحٌ mastarından türemiş olup Rabbinin emirlerine uyma noktasında nefsi, nesli ve kavmi için çokça ağladığı ve inlediği için bu ismi almıştır) filleri, sesli ağlamak, feryat ederek ağlamak vb. anlamlarında ağlama eyleminin sesli boyutunu ifade eder. En çok kullanılan ağlama fiili ise يَبْكِي بُكَاءً بَكَى ise sesli ağlamanın yanında hüzünlü, üzüntülü ağlamak demektir. İnsanın dışarı vuramadığı hislerini içinde yaşayarak ağlaması demektir. Sessiz ağlamak, en acısıdır. Arapçada bir feryat etme şekli de وَا وَيْلَاهُ : Vâveylâ olup anlamı şöyledir: Bu feryat türü, sesli olmakla beraber asıl anlamı, "için acıdan yansa da bunu dışarıya hafif hafif acının tatlı tebessümü ile" anlatmaya çalışırsın.

يَتَعَلَّمُ الْإِنْسَانُ فِي حَيَاتِهِ سَبَبَ بُكَائِهِ أَثْنَاءَ وِلَادَتِهِ

Doğarken ağlama sebebini, yaşarken öğrenir insan...

إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمٰنِ خَرُّوا سُجَّداً وَبُكِيّاً Meryem, 19/58

Kendilerine Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı. (Âyet-i kerimelerdeki müjdelerden ve İlâhî ikazlardan dolayı ağlayarak secdeye kapanma söz konusudur)

فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا Tevbe, 9/82

Bundan böyle az gülsünler, çok ağlasınlar.

وَجَاؤُ اَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ Yûsuf, 12/16

Yûsuf'un kardeşleri, yatsı vakti ağlayarak babalarına geldiler.

Sakın görüntüye aldanma! Onlar da ağlıyordu; üstelik haksızdılar da...

لَوْ كَانَ الْبُكَاءُ دَوَاءَ الْآلَامِ وَ الْهُمُومِ لَبَاعَ الصَّيَادِلَةُ بَصَلًا

Ağlamak, acıların ve kaygıların dermanı olsaydı, eczacılar soğan satardı.

Ayrıca Arapçada; عِشَاءٌ Yatsı namazı, عَشَاءٌ ise akşam yemeğidir. Bu kelimenin kökü, عَشِيٌّ olup "gece karanlığı çökmek, bulanık görmeye başlamak" demektir. Aralarında sadece bir hareke farkı vardır. Birisi maddî bulanıklığı, diğeri de manevî bulanıklığı alır gün sonu kişiyi doyuma erdirir.

أَعْشَى : Geceleyin görmeyen kimse iken, أَجْهَرُ ise gündüz görmeyen kimse demektir.

1107Necm, 53/43

Bu âyet-i kerimede de görüldüğü üzere iki lazım fiil ifâl babının hemzesiyle mezid formuna dönüştürülmüş müteaddî olmuştur.

b-) Sülasi mücerred iken bir meful alan bir fiilin bu bâba nakledilmekle iki meful alması.

حَفَرَ بَكْرٌ حُفْرَةً Bekir bir çukur kazdı

أَحْفَرَبَكْرٌ زَيْدًا بِئْرًا Bekir Zeyd'e bir kuyu kazdırdı[1108]

c-) Sülasi mücerred iken iki mef'ul alan bir fiilin bu bâb'a nakledilmekle üç mef'ul alması[1109]

عَلِمَ عَلِيٌّ مَحْمُودًا فَاضِلًا Ali, Mahmut'un faziletli biri olduğunu bildi.

أعلَمَ عَلِيٌّ مَحْمُودًا مُحَمَّدًا فَاضِلًا Ali, Mahmud'a Muhammed'in faziletli biri olduğunu bildirdi.[1110]

Bu bâb'ın ta'diye (geçişli) olmasına Kur'an-ı Kerim'den örnek:

وَ أَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ...

Firavun'un adamlarını/destekçilerini suda boğduk[1111]

2- الصَّيْرُورَةُ (Bir halden başka bir hale geçmek, bir durumdan başka bir duruma girmek)[1112]

İf'al babının bu özelliği daha çok isim kökenli kelimelerin bir şeye sahiplik kazanması anlamını ihtiva eder.

طِفْلٌ Çocuk أَطْفَلَ عَلِيٌّ Ali çocuk sahibi oldu/Alinin çocuğu oldu[1113]

فَقْرٌ Fakirlik/Fakir olmak أَفْقَرَ أَحْمَدُ Ahmet fakir oldu/fakirleşti.

فَلْسٌ Para أَفْلَسَ أَخِي Kardeşim para sahibi oldu[1114]

تَمْرٌ Hurma أَتْمَرَ مُحَمَّدٌ Muhammet hurma sahibi oldu[1115]

3 الْحَيْنُونَةُ -(Bir şeyin zamanının gelmesi/yaklaşması)[1116]

قَطَعَ Kesmek أَقْطَعَ النَّخْلُ Hurmanın kesim zamanı geldi[1117]

أَزْوَجَتْ هِنْدُ Hind'in evlenme vakti geldi[1118]

1108 Muhammed Abdulhâlik Uzeyme, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-ef'âl s.123

1109 Abdulhâlik A.g.e., s.124

1110 Kadri Yıldırım, A g.e, c. 2 s. 213.

1111 Bakara, 2/50

1112 İbnü'l-Hâcib, Eş-Şâfiyetü Fî ilm'it-Tasrîf s.63

1113 El-Estrâbâzî, Şerhu Şâfiyeti İbni Hâcip, s.88, Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-ef'âl s.126

1114 Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.76

1115 Aldulhamîd,. Dûrûsu't-tasrîf, Kahire, s.71

1116 Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.76

1117 Bk. el-Estrâbâzî, Şerhu Şâfiyeti İbni Hâcip, Kahire, ts., s.90

1118 Bu Örnek için bk. Abduh Er-Râcihî,

4- السَّلْبُ والإِزَالَةُ (Gidermek, ortadan kaldırmak)[1119]

شَكَا أَخِي إِلَى أَبِي Kardeşim babama şikayetini bildirdi.[1120]

أَشْكَى أَبِي أَخِي Babam kardeşimin şikayetini giderdi.[1121]

أَعْجَمْتُ الْكِتَابَ Kitabın anlaşılmazlığını giderdim/düzelttim.[1122]

أَقْذَيْتُ عَيْنَ فُلَانٍ Falanın gözüne kaçan tozu aldım/giderdim.[1123]

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى

Kuşkusuz o kıyamet saati gelecektir. Onu neredeyse gizleyeceğim ki her benlik gayretinin karşılığını elde etsin.[1124]

5- الْوِجْدَان وَ الْمُصَادَفَة (Failin, mefulu bir vasıf üzere bulması)[1125]

İf'al babının bu anlamını, sosyal hayatta tanıştığımız bir kişi hakkında gördüğümüz olumlu veya olumsuz bir vasfı, durumu kişinin kendisinde gördüğümüzü ifade ederken kullanırız: Ahmedi cimri buldum. Kardeşini korkak birisi olarak gördüm. Bizler bu düşüncelerimizi dile getirirken ilgili sülâsi mücerred olan fiili bu bu bâbta kullanarak bu duygularımızı[1126] dile getiririz.

Örneğin; بُخْلٌ : Cimrilik demek olup Sülâsî bâbtan, بَخِلْتُ ben cimri oldum manasına gelirken bunu ifâl bâbına nakledip mezîd formuna çevirdiğimizde, أَبْخَلْتُ أَخَاكَ Kardeşini cimri buldum[1127] manasını elde etmiş oluruz.

Tatbikus-Sarf , Dâru-n Nahda, Beyrut, 1973, s.30, Hamlâvî Şazzü'l-arf, s.76 (aslında el-Hamlâvî bu örneği "istihkâk" başlığı altında zikretmiştir)

1119Bk. el-Estrâbâzî, Şerhu Şâfiyeti İbni Hâcip, s.91, İbnü'l-Hâcib, Eş-Şâfiyetü Fî ilm'it-Tasrif s.63

1120Arapçada;

شَكَا مِنْ : Bir şeyden şikayetçi olmak, yakınmak.

شَكَا زَيْدٌ مِنْ أَلَمٍ شَدِيدٍ فِي مَعِدَتِهِ

Zeyd, midesindeki şiddetli ağrıdan şikayet etti.

شَكَا إِلَى : Birini veya bir şeyi dava konu ederek bildirmek, şikayet etmek, bir makama sunmak.

شَكَا زَيْدٌ صَدِيقَهُ إِلَى الْمَحْكَمَةِ

Zeyd, arkadaşını mahkemeye şikayet etti.

1121 El-Estrâbâzî, Şerhu Şâfiyeti İbni Hâcip, s.90, İbnü'l-Hâcib, Eş-Şâfiyetü Fî ilm'it-Tasrif s.63

1122 Aldulhamîd, Dürûsu't-tasrif, s.72, Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.76, Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-ef'âl s.129

1123 Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.76, Aldulhamîd, Dürûsu't-tasrif, s.72

1124 Tâhâ 20/15

1125 Aldulhamîd, Dürûsu't-tasrif, s.71, Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.76, İbnü'l-Hâcib, Eş-Şâfiyetü Fî ilm'it-Tasrif s.63

1126 بَعْضُ الْمَشَاعِرِ تُقَالُ تَحْتَ عُنْوَانِ "كُنْتُ أَمْزَحُ" Bazı duygular, "şaka yapıyordum" başlığı altında dile getirilir.

1127Bu örnek için bk. Aldulhamîd,. Dürûsu't-tasrif, s.71, el-Esterâbâzî, a.g.e, s. 91, Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-ef'âl s.128

Bu kalıba âyet-i kerimeden örnek verecek olursak:

وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا...

Kalplerini bizi anmaktan gâfil bulduklarımıza itâat etme[1128]

6- الدُّخُول فِي الزَّمَانِ و المَكَانِ (Bir mekana veya zamana girmek) [1129]

Bu kalıp ile herhangi bir zaman dilimine delâlet eden veya bir yer isminden türetilen fiiller bu kalıba uyarlandığında o yere veya zamana girmeyi, oraya ulaşmayı ve oraya yönelmeyi ifade eder.

Zaman dilimine girmeye örnek;

صَبَاحٌ Sabah[1130] أَصْبَحَ مَحْمُودٌ Mahmut sabah vaktine girdi/sabahladı[1131]

Mekana giriş örneği;

مِصْر Mısır أَمْصَرَ السَّائِحُ Turist Mısır'a girdi[1132].

فَأَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ

Firavun ve adamları, gün doğarken onları izlemeye koyuldular.[1133]

7- التَّعْرِيضُ (Arz etmek, sunmak[1134] maruz bırakmak, sergilemek)

Bu kalıba nakledilen sülâsî fiilerle sunmak, arz etmek, sergilemek, maruz bırakmak gibi manalar kastedilebilir.

1128 وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا Kehf 18/28
"Kalplerini bizi anmaktan gâfil bulduklarımıza itâat etme" buyurulur. Ayette dil anlamına gelen لِسَانٌ değil doğrudan kalp قَلْبٌ zikredilmiştir. Çünkü dil zikrettiği halde kalp gaflette olabilir. Zira gerçek gaflet, kalpte olur. Aynı lügatı konuşanlar değil aynı lisânı konuşanlar anlaşabilir.

1129 Aldulhamîd, Dürûsu't-tasrif, s.72, Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.76

1130 Arapçada Misbâh مِصْبَاح kelimesi, lamba, ışık, fener, ampül vb. anlamlara gelir.
قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ Felak, 113/1
De ki: Sabahın Rabbine sığınırım. Sabah صَبَاحٌ ile مِصْبَاحٌ Misbâh aynı kökten gelir. Karanlıklardan tek aydınlığa çıkaran Rabbe sığınırım demektir. Sen O'na sığın, karanlıkta kalmazsın; ışık yolunu aydınlatır! Gecenin fiziki olarak yoğun karanlığı o kadar fazla ki bazen sabahın bile nefes almaya ihtiyacı oluyor. Ayrıca; Fotosentezin yoğun olarak üretildiği vaktin, sabah vakti olduğu da ilmi olarak ispatlanmıştır.
وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ Tekvir, 81/18
Ve nefes almaya (aydınlanmaya) başladığı zaman, sabah vaktine yemin olsun ki.

1131 Aldulhamîd, Dürûsu't-tasrif, s.72, Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.76

1132 Kadri Yıldırım, a.g.m, c. 2 s. 214, Aldulhamîd,. Dürûsu't-tasrif, , s.72

1133 Şuarâ 26/60

1134 El-Esterâbâzî, a.g.e, s. 83, Abdulhâlik El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-ef'âl s.125

بِعْتُ الْمَنْزِلَ Evi[1135] sattım.

أَبَعْتُهُ Onu satışa sundum/satış için arz ettim.[1136]

أَبَاعَ الْفَرَسَ صَاحِبُهُ Sahibi atı satışa sundu, çıkardı.[1137]

8- اَلْكَثْرَةُ (Çokluk: Fiildeki çokluğu ve çoğalmayı anlatan ve çokça başvurulan anlam türüdür)

شَغَلَ Meşgul etmek أَشْغَلْتُهُ Onu çok meşgul ettim.[1138]

Hemzenin bu manasında bazı câmid(türememiş) isimlerden fiil türeterek çokluk manası kastedebiliriz.

شَحْمٌ Yağ أَشْحَمَ Yağı çoğaldı.[1139]

9- اَلتَّمْكِينُ (İmkan Sağlamak: Bir işi yapabilmesi için herhangi bir kimseye o işi yerine getirebilmesi için imkan ve güç sağlamak anlamında kullanılır)

حَفَرْتُ نَهْرًا Bir kanal kazdım.

أَحْفَرْتُهُ نَهْرًا Ona bir kanal kazma imkanı verdim.[1140]

1135 Arapçada dârun دَارٌ ev, mesken vb. anlamlara gelir. Aynı kökten gelen دَارَ يَدورُ دَوَرَانٌ fiili, dönmek, dönüşüm içinde olmak, geçip gitmek demektir. Burada geçen giden, dönüşüm içinde olan, ev değil içindekilerdir. Evin bu ismi, bize ömrün fânî olduğunu fısıldayıp durmaktadır. Kısaca; oturduğumuz evler, kare veya dikdörtgen olsa da onlara daire deriz. Dâire, devir, diyar, dâr kelimeleri, döngü, dönüş yapılan yerler demektir. Ev sabit kare olsa da bu dönüş, evin içindekilerde olmaktadır. Kısaca, dünya malı dünyada kalır, bize lazım olan ise salih ameldir. Ayrıca aynı kökten gelen bazı kelimeler de şöyledir:

Daire دَائِرَةٌ : Kurum; kuruluş, hareket, devinim ve dönüşün olduğu yerdir.

İdare إِدَارَةٌ : Yönetim; eksik noktalarda çark ve sistem tıkanmasın diye çevirilerek yönetilen mekanizma.

Müdür مُدِيرٌ : Yöneten; eksik noktalarda çark ve sistem tıkanmasın diye çeviren kimse.

Devir دَوْرٌ : Değişim; rol üstlenmek, değişim ve dönüşümde üzerine düşen görevi üstlenmek

Devriye دَوْرِيَّةٌ : Dönmek; dolaşmak, etrafı kolaçan etmek

وَلَلدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ En'am, 6/32

Takvalı olmaya çalışanlar için **son yurt** daha hayırlıdır.

وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا Yûsuf, 12/109

Takvalı olanlar için **ahiret yurdu** daha hayırlıdır.

Ders: İnsan, ne kadar yurt/mesken/memleket değişmiş olsa da son ve hayırlı yurt, ahiret yurdudur.

1136 El-Esterâbâzî, a.g.e, s. 83, İbnü'l-Hâcib, Eş-Şâfiyetü Fî ilm'it-Tasrif s.63

1137 Kadri Yıldırım, a.g.m, c. 2 s. 215

1138 Kadri Yıldırım, A g.m, c. 2 s. 216

1139 Kadri Yıldırım, A g.m, c. 2 s. 216

1140 Kadri Yıldırım, A g.m, c. 2 s. 217, Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.77

10-فَعَّلَ مُطَاوَعَةُ (Mutâva'at; Tef'îl Bâbının Dönüşlülüğü)

Mutâva'at, "failin eyleminin mef'ul tarafından kabul edilmesidir. Biz de Türkçede buna dönüşlülük diyoruz.

فَطَّرْتُهُ فَافْطَرَ Ona iftarını açtırdım o da açtı.[1141]

بَشَّرْتُهُ فَابْشَرَ Ona müjde verdim, o da kabul etti.[1142]

11- الهُجُومُ (Hücûm etmek,saldırmak ve hücûma kalkmak)

طَلَعَ Doğmak

أَطْلَعْتُ عَلَيْهِمْ Onlara hücûm ettim.[1143]

12- الدُّعَاءُ(Dua Etmek)[1144]

Dua etmek[1145] için genellikle doğa ile alakalı isimlerin türetilmesi ile kullanılır. İf'al babıyla ilgili kullanım alanlarından birisi olan duâ etme olgusu araştırıldığında, bu konuda ki fiillerin daha çok su ve yağmurla ilgili isimlerden türemiş fiilerin bu baba nakledildiğini görebilmekteyiz.

السَّقْيُ İri taneli yağmurla yüklü bulutu demektir.

Bu kelime ile dua edildiğinde, أَسْقَيْتُهُ ona su ve yağmurla dua ettim denilir.

السَّقْيُ kelimesiyle hem mecazî manada yağmur ve sudan Rahmet, hem de hakiki manada kurak bölgelerde yaşayan insanlar yağmuru kastetmişlerdir diyebiliriz.

1141 Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.77

Arapçada; **Fatûr/Futûr** فطور : Kahvaltı demek olup güne enerjik ve güçlü başlamanın adıdır. **İftâr** إفطار : İftâr ise oruçlu kimsenin gün sonunda maddî ve manevî enerji depolamanın adıdır.

1142 Kadri Yıldırım, A gm, c. 2 s. 217, Hamlâvî, Şazzü'l-arf, s.76, Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-ef'âl s.129

1143 Kadri Yıldırım, A g.m, c. 2 s. 218

1144 Kadri Yıldırım, A g.m, c. 2 s. 218, Aldulhamîd,. Dürûsu't-tasrîf, s.72

Arapçada; Dua دُعَاءٌ ve Davet دَعْوَةٌ kelimeleri aynı kökten türemiştir. Davet biz insanlar için kullanılırken, Dua yalnız Allah için kullanılır çünkü önünde bizi kötülüklere ve engellere karşı koruyan elifften bir set (دُعَاءٌ) vardır. Aynı set, (yani elif harfi) fiil-i mazide de دَعَا şeklinde vardır.

Arapçada;

Avdet عَوْدَةٌ : Dönüş ve aidiyeti iliklere kadar hissetmek

Davet دَعْوَةٌ : Yakarış, yalvarış, dua

Bu iki kelime, aynı harflerden meydana gelmektedir, sadece kendi içinde yer değiştirmiştir. Aslında insan, dua ile aslına dönmeyi taahhüt ederek Rabbine halini arzeder.

1145 Dua ve Zikir hali nasıl olur?

İnsan Dua ederken:

وَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا Yûnus, 10/12

13- بِمَعْنَىَ الْمُجَرَّدِ (İf'âl babına nakledilen üç harfli mücerred(yalın) fiillerin bu baba nakledildikten sonra da mücerred haliyle aynı anlamda kullanılması)

Arap dilinde belli başlı fiiller vardır ki bu fiiller if'al babına nakledildikten sonra da mücerred haliyle aynı manaya gelmektedir. Şimdi bunlara bir kaç örnek verelim.

بَدَأَ اللهُ الْخَلْقَ وَ أَبْدَأَهُمْ

Allah mahlûkatı yarattı.

صَمَتَ الرَّجُلُ و أَصْمَتَ

Adam sustu.[1146]

Ona zarar geldiğinde "yan üstü yatarken veya otururken ya da ayakta iken" hemen bize dua etmeye koyulur.

İnsan Zikir ederken:

اَلَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ

Âl-i İmrân, 3/191

Onlar "ayakta dururken, otururken, yatarken" Allah'ı anarlar. Dua hali, zikir halinin aksine bir sıralamaya sahiptir.

Dua: İnsan dua anında yan üstü yatarken veya otururken ya da ayakta iken olur.

Zikir: İnsan zikir anında ayakta dururken, otururken, yatarken durur.

Ders: Rabbimiz, kullarını iyi bildiğinden, onlara bir musibet geldiğinde doğrudan yakarışa geçer diye buyurmuştur. Ayrıca vazgeçilmez olmadığını kabul et ey İnsan!

Zikir halinin, bir bilinç hali olduğunu ifade etmiştir.

Konya'nın dinî hayatını etkileyen şahsiyetlerden biri olan Hacı Veyiszâde Mustafa Efendi şöyle dermiş:

"Elbet bunca duanın vardır bir müstecâbı (kabul edilmişi/olunmuşu)"

1146 Kadri Yıldırım, a.g.m, c. 2 s. 219, Aldulhamîd, Dürûsu't-tasrif, , s.72, Abdulhâlik, El-Muğnî Fî Tasrîfi'l-ef'âl s.130.

ARAPÇADA NEMÂ FİİLİNİN ANLAM FARKLILIĞI

نَمَا - نَمَى

1.Bâb نَمَا يَنْمُو نُمُوًّا

Sözlükte "artmak, çoğalmak, önemi artmak, hacmi artmak, serpilmek yükselmek, gelişmek, büyümek, bereketli[1147] olmak" anlamına gelen nemâ kelimesi fıkıh terimi olarak zekâta tâbi malın artıcı nitelikte olması veya sayılmasını ifade eder; bu nitelikteki mala nâmî denir.

2.Bâb نَمَى يَنْمِي نَمْيًا ، نَمِيَّةً

Sözlükte "haber vb. yayılması, ağızlarda dolaşarak şayia olması, -ya dayandırmak vb. anlamlara gelmektedir.

Bir şeyin geniş alana yayılması anlamına gelmektedir.

نَمَى خَبَرُ وَفَاةِ أَبِيهِ فِي أَرْجَاءِ الْمَدِينَةِ

Babasının vefat haberi şehrin her yerine yayıldı, dilden dile dolaştı.

Rabbimiz, Kur'an-ı Kerim'de İsrailoğullarına şöyle buyurmuştur

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ

Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi[1148] hatırlayın, bana verdiğiniz sözü[1149] yerine getirin ki ben de size vaad ettiklerimi vereyim.
Asıl bana itaatsizlikten sakının.[1150]

1147 اَلْحَرَكَةُ بَرَكَةٌ
Harekette bereket vardır! (ne kadar çalışırsan o kadar ürünü toplarsın ve sonuç alırsın)

1148Bu نِعْمَةٌ kelimesi, mastar binâ-i nev'idir. Nimetin türünü ifade eder. Fakat Müzzemmil, 73/11'deki وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ Nimet içinde yüzen o yalanlayıcıları bana bırak نَعْمَةٌ kelimesi, mastar-ı binai merre kalıbıdır. Bir defalığı ifade eder. Buradan نِعْمَةٌ sahiplerinin ellerindeki nimetlerinin geçici ve bir defalığına olduğu anlaşılmaktadır. Buradaki nimetler yararlandıkları bütün iyilikler, eşyalar ve her tür imkandır. Bu imkânın bir defalığına olduğu ve geçiciliği bu mastar kalıbı ile anlatılmış olmaktadır.

1149 اَلْأَعْمَالُ أَفْصَحُ مِنَ الْأَقْوَالِ veya اَلْأَفْعَالُ أَبْلَغُ مِنَ الْأَقْوَالِ
İşler, sözlerden daha açık ve seçiktir.
Yani "Lafla peynir gemisi yürümez!"

1150Bakara, 2/40

Rabbimiz, Kur'an-ı Kerim'de Mûminlere şöyle buyurmuştur:

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ

Artık siz beni anın ki ben de sizi anayım.
Bana şükredin,[1151] bana nankörlük etmeyin![1152]

1151 Arapçada Şükür شُكْرٌ kelimesinin bir anlamı da "dolu olmak" demektir. İnsanda Şükür olduğu müddetçe, dilin, kalbin ve diğer organların, nimeti verenin zikriyle dolması ve bu dolulukla nankörlüğe karşı direnme gücü elde etmesi demektir. Ayrıca شُكْرٌ Şükür, nimet vereni yüceltme amacıyla verilen nimeti itiraf etmektir; kabul etmektir. Hamd حَمْدٌ ise nimet vereni yüceltme amacıyla onu güzel sözlerle zikretmek, dile getirmek demektir. Şükür, sadece nimet için yapılırken, hamd, nimet veya musibet için edilebilir.

Elhamdülillah اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ne demektir? Verilen tüm nimetlerin ve imkanların asıl sahibini tanımak ve kişinin, bu nimetleri veren Allah'a, özü, sözü ve davranışlarıyla itaat halinde bir hayat yaşadığına dair sözlü beyanıdır.

Arapçada قَنِعَ يَقْنَعُ قَنَاعَةٌ fiili, kanaat etmek; elindeki ile yetinmek, tatminkâr olmak vb. anlamlara gelmektedir. Aynı kökten قِنَاعٌ kelimesi, maske demektir. Bu kökten gelen قَنَاعَةٌ Kanaat etmek ise kişiyi şükürsüzlük hastalığına karşı koruyan bir maskedir.

Ömrü boyunca dilinde fitne maskesiyle, Bakara, 2/191

Yüzünde alay maskesiyle, Hümeze, 104/1

Kalbinde haset ve nifak maskesiyle, Felak, 113/5; Münâfikûn, 63/1

Yeryüzünde dolaşanlarak fitneyi tabandan tavana yaymaya çalışanlardan Allah'a sığınınız.

1152 Bakara, 2/152

ARAPÇADA CEHD VE CÜHD KELİMELERİ

جَهْدٌ - جُهْدٌ

Arapçada جَهَدَ يَجْهَدُ جَهْدًا fiili, gayret etmek, çok çaba sarfetmek, gücünden fazla emek vermek vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiilin, masdarı üstün جَهْدٌ şeklinde anlamı, çaba,[1153] meşakkat, emek vb. anlamlara gelir. Çoğulu, جُهُودٌ şeklindedir. Mastar جُهْدٌ olduğunda enerji, genişlik, kuvvet, güç[1154] vb. anlamlarda kullanılır. Bu kelimenin çoğulu da جُهُودٌ şeklindedir. Bu kelimenin genellikle kullanımı Bezele[1155] بَذَلَ يَبْذُلُ بَذْلًا fiili ile olur ki; بَذَلَ أَحْمَدُ جُهْدَهُ/جَهْدَهُ Ahmet, elinden geleni ardına koymadı, olanca gücünü ortaya koydu, bütün gücüyle çabaladı vb. anlamları elde ederiz.

Arapçada güç ve gayret sarfetmek, bir işi başarmak için elinden geleni yapmak" anlamına gelen cehd kökünden türeyen جَهَدَ يَجْهَدُ جَهْدًا fiilinin müfâale babında[1156] anlamı tasavvufun ilk dönemlerinden itibaren terim olarak kullanılmıştır. Terimin içeriğini, mücâhedenin üç türünden bahseden ve bunları direncini kırana kadar insanın şeytanla, ibadetleri Allah'ın emrettiği şekilde yerine getirinceye kadar nefsiyle ve cephede düşmanla cihad etmesi şeklinde sıralayan ilk sûfîlerden Hâtim el-Esam belirlemiş görünmektedir (Sülemî, s. 95).

وَجَاهِدُوا فِي اللهِ حَقَّ جِهَادِه

"Allah uğrunda hakkıyla mücâhede ediniz"[1157]

وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ

"Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla cihad ediniz" [1158]

Meâlindeki âyetler mücâhedenin üç türünü de kapsamaktadır.[1159]

1153 وَأَقْسَمُوا بِاللهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ Nûr, 24/53
Var güçleriyle Allah adına yemin ettiler.
Ayrıca bkz. Mâide, 5/53; En'âm, 6/109; Nahl, 16/38; Fâtır, 35/42
Kasem (yemin) etmeye dair; Türkçedeki "Eyvallah" Arapça "iy vallâhi" إِي وَاللهِ "yeminle evet, evet" demektir. Arapça iy إِي "evet" ve Arapça vallâhi وَاللهِ sözcüklerinin birleşiminden oluşur. Bu iy إِي evet anlamına gelir, yemin etmeden önce kullanılır. Ammicede aywa ise Eyvallah'ın kısaltmasıdır.

1154 وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ Tevbe, 9/79
Ancak imkanları ölçüsünde bulabildiklerini verenler.

1155Arapçada bu kökten gelen Mübtezel/Müptezel مُبْتَذَلٌ kelimesi, Arapça kökenli olup "sıradan, klişe, bayağı" vb. anlamlara gelmektedir.
Örnek: فِكْرَةٌ مُبْتَذَلَةٌ: Orijinalliğini kaybetmiş sıradan bir düşünce.

1156Müfâale bâbı formu: جَاهَدَ يُجَاهِدُ مُجَاهَدَةً

1157Hac, 22/78 Ayrıca bkz. Bakara, 2/218; Âl-i İmrân, 3/142; Mâide, 5/35; Enfâl, 8/74; Enfâl, 8/75; Tevbe, 9/19; Nahl, 16/110; Furkân, 25/52; Ankebût, 29/6; Ankebût, 29/69

1158Tevbe, 9/41

1159TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 31, Mücâhede Md.

ARAPÇADA SİLM(UN) VE SELEM(UN) KELİMELERİ

سِلْمٌ - سَلَمٌ

Arapçada سِلْمٌ ، سَلَامَةً[1160] ، سَلِمَ يَسْلَمُ سَلَامًا fiili güvende olmak, esen olmak, doğru olmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiilden türeyen سِلْمٌ kelimesi, barış, huzur, asayiş, güvenlik vb. anlamlarda kullanılmaktadır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ

Ey iman edenler! Hep birden barışa girin.[1161]

Aynı kökten türeyen سَلَمٌ selem kelimesi, sözlükte genel anlamda teslim etmek, teslim olmak, peşin bedelle vadeli mahsul/ürün almak gibi anlamlara gelen selem kelimesi fıkıh terimi olarak nitelikleri belirlenen vadeli malın peşin bedelle satımını ifade eder.[1162]

Bu kökten gelen teslim تَسْلِيمٌ kelimesinin ism-i mef'ul formu "müsellem مُسَلَّمٌ" şeklindedir. Bu müsellem kelimesi, inkar edilemeyen, karşı çıkılamayan, söz götürmez bir şekilde anlamlarına gelmektedir.[1163]

1160 Selâmet; İç ve dış hastalıklardan uzak durmak ve korunmaktır.

إِلَّا مَنْ أَتَى اللهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ Şuara, 26/89

Ancak tertemiz bir kalple Allah'ın huzuruna gelenler kurtulacaktır O gün.

Akl-ı selîm: İlim, tefekkür, ferâset, dirâyet, ciddiyet.

Kalb-i selîm: Terbiye, nezaket, letâfet, metânet, samimiyet, irfan.

Zevk-i selîm: Tahâret, güzellik, estetik, gayret, sanat.

Edeb-i selîm: Sayılanların tamamı+Ahlak.

1161 Bakara, 2/208

1162 TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 36, Selem Md.

1163 Müslümanlığa halisâne hizmeti dünyaca müsellemdir Türkiye topraklarının, tarih de buna şahittir.

ARAPÇADA KELİME[1164] SÖZCÜĞÜNÜN KÖKENİ

كَلِمَةٌ

Kelime (كَلِمَةٌ) sözcüğü, arapçadır. Bu كَلِمَةٌ sözcüğü كَلْمٌ kelm[1165] mastarından türemiş olup bu كَلْمٌ mastarında da yaralamak[1166] ve yara açmak, yarala-

1164 Kelime, Tdk'da "Anlamlı ses veya ses birliği, söz, sözcük" anlamında olup, Arapça kökenli bir kelimedir. Bu da demek oluyor ki "Kelime" ilk olarak Arap dilinde ortaya çıkmış daha sonra Türkçeye geçmiş bir kelimedir. Kelime, Kelm كَلْمٌ kelimesinden türemiştir. Kelm ise, bir yaranın insanlar üzerinde iz bıraktığı gibi, kelimelerin de insanlar üzerinde iz bırakacağını, etkili olacağını anlatmak için Cerh جَرْحٌ yani Yara, yaralama anlamına gelen kelime ile aynı anlamdadır. جِرَاحَاتُ السِّنَانِ لَهَا الْتِيَامٌ وَلَا يَلْتَامُ مَا جَرَحَ اللِّسَانُ "Kılıç yarası iyileşir ancak dil yarası iyileşmez" Hz. Ali (ra) Bu sözde hem dil hem de kılıç yarası için yaralama anlamında "Cerh" kelimesi kullanılmıştır ve bu da Kelime'nin Kelm'den türemiş olduğunu ve Yara, yaralama anlamına geldiğini desteklemiştir. İşte böylece "Kelime" sözcüğü meydana gelmiştir. Kelimeler gerçekten böyledir. İnsanları iyi ya da kötü anlamda yaralayabilir. Kelimelerin açtığı bu yaralamalar, başka bir şeyin zarar verdiği yaradan daha kötüdür. Balzac'ın da dediği gibi: "Bir kelimenin,insanın hayatını değiştirdiği çok görülmüştür."

1165 إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ Fâtır, 35/10
Ancak iyi niyet, sağlam iman, güzel söz ve güzel düşünceler O'nun katına yükselir. Ders: Sözlerimizi ve kelimelerimizi güzel, hoş ve yaralamayan anlamına gelen طَيِّبٌ sıfatıyla nitelemediğimizde karşı tarafta yara izi bırakabiliriz.

1166 Arapçada Yara Çeşitleri

Meczûp مَجْذُوبٌ Aklı yaralı. أَيُّهَا الْمَجْذُوبُ فِكْرًا
Ey aklı yaralı! Düşün!

Mevcû' مَوْجُوعٌ Kalbi yaralı. أَيُّهَا الْمَوْجُوعُ صَبْرًا
Ey kalbi yaralı! Sabret!

Mesmûm مَسْمُومٌ Dili yaralı. أَيُّهَا الْمَسْمُومُ شِفَاءً
Ey dili yaralı! Dilin şifa versin.

Meyûs مَيْؤُوسٌ Umudu yaralı. أَيُّهَا الْمَيْؤُوسُ أَمَلًا
Ey umudu yaralı! Ümitli ol!

Mağrûr مَغْرُورٌ Nefsi yaralı. أَيُّهَا الْمَغْرُورُ تَوَاضُعًا
Ey Nefsi yaralı! Alçakgönüllü ol!

Meksûr مَكْسُورٌ Gönlü yaralı. أَيُّهَا الْمَكْسُورُ جَبْرًا
Ey gönlü yaralı! Gönlünü onar ve dik dur!

إِنَّ اللّٰهَ وَحْدَهُ يَرْعَى الْفُؤَادَ إِذَا انْكَسَرَ
Kırılan bir gönlü, koruyan ve himâye eden yalnız Allah'tır.

"Sana Mecbûrum" ne demektir?

Arapçada جَبَرَ fiili, bir şeyi onarmak, kırık olanı tamir etmek vb. anlamlara gelir. Allah'ın bir ismi de Cebbâr جَبَّارٌ olup dilediğini yapan ve yaptıran, kırılanları onaran, noksanlıkları tamamlayan, dilediklerini yaptırmaya muktedir olan demektir. Sonuç olarak; Allah'ım! Ben, "Senin onarmana muhtacım" demektir.

يَا جَابِرَ كُلِّ كَسِيرٍ وَيَا مُسَهِّلَ كُلِّ عَسِيرٍ
Ey her gönlü kırık olanın gönlünü yapan! Ey her darda kalanın işini kolaylaştıran! *Hz. Ali (r.a)*

Meçhûl مَجْهُولٌ İsmi yaralı. أَيُّهَا الْمَجْهُولُ سَعْيًا
Ey ismi yaralı! çalışmaya devam et! (ismin bilinmese de emek ver)

Mecnûn مَجْنُونٌ Tüm benliği yaralı.

أَيُّهَا الْمَجْنُونُ لَيْلَا - Ey tüm benliği yaralı! Gecenin kıymetini bil, Leylâ'nın kıymetini

mak[1167] ve rencide etmek (جُرْحٌ) anlamı vardır.[1168] Telaffuz (atılan, iletilen) edilen her kelime, karşı tarafı olumlu[1169] veya olumsuz yaralar[1170] ve etki bırakır. Süngü (kesici vb. alet) yarası geçer ama dil yarası geçmez.[1171]

Bu bilgiye temas etmişken;

Arapçada, cümle içinde belli bir anlamı olan söze "kelime" denir. Kelime üç kısımdan oluşur: İsim, fiil, harf.

İsim: Zamana bağlı olmaksızın kendi başına bir anlam ifade eden kelimedir.

Örnek: اَلشَّجَرَةُ : Ağaç; اَلْعِلْمُ : İlim; اَلْقَلَمُ : Kalem... İsmin en belirgin alametleri, tenvin alabilmesi, başına harfî cer ve lam-ı tarif ال gelebilmesi, müfred, mübteda, fail ve muzaf olarak gelebilmesidir.

Fiil: Zamana ve kişiye bağlı olarak bir işi veya oluşu bildiren kelimedir.

كَتَبَ : Yazdı[1172] يَكْتُبُ : Yazıyor, أُكْتُبْ : Yaz! Fiilin alametleri öncesine قَدْ سِينٌ سَوْفَ إِنْ لَمْ لَمَّا gibi harflerin veya edatların gelebilmesidir.

bil! Arapçada لَيْلٌ Leyl kökünden Leylâ لَيْلَاءُ Leyl, yani gece; gece gibi gizemli, sırlı, efsunlu, göz boyayan, buhranlı, burhân olan hakîkate ulaştıran; bütün hislerin ortaya çıktığı bilinmezliği içeren gece vakti.

Ey Mecnûn'a Leylâ olan LEYL, gece...

1167 سَلَامٌ عَلَى مَنْ يَخْتَارُونَ كَلِمَاتِهِمْ أَثْنَاءَ الْكَلَامِ مَخَافَةَ أَنْ تَجْرَحَ أَحَدًا مَّا

Konuşurken, birilerini yaralarım korku ve endişesiyle kelimelerini seçerek konuşanlara selâm olsun.

1168 Cam kırıklarını çiğneyen, cam tadı değil kan tadı alır. Özetle; kurulan cümlelerdeki kelimeler yaralayıcı olursa, bu iki taraf için de yara ve acı demektir.

1169 قِمَّةُ الْإِيجَابِيَّةِ

Olumlu ve müsbet olmanın zirvesi (umudu diri tutmanın uç noktası)

عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا Yûsuf, 12/83

Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir.

1170 فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ Yûsuf, 12/77

Yûsuf, onların söylediği sözlerin acısını ve üzüntüsünü içinde sakladı.

لَوْ كَانَ الْعِتَابُ حَلًّا لَمَا أَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ

Azarlamak ve paylamak çözüm olsaydı, Yûsuf (as) içinde gizlemezdi.

Ders: Bazen yaralayan sözler duyabilirsin, görmezden gel, cevap vermek için acele etme, içinde tutmanın senin için büyük ecirleri ve hayırlı sonuçları olabilir.

فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ Yûsuf, 12/77

Yûsuf, üzüntüsünü içinde sakladı, onlara belli etmedi.

وَتَوَلَّى عَنْهُمْ Yûsuf, 12/84

Yakûp, onlardan yüzünü çevirdi.

فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا Meryem, 19/26

Meryem, Meryem, bugün hiçbir insanla konuşmayacağım.

Ders: İçindeki her şeyi, herkese söyleme, seni anlamayacaklardır. Anlasalar da çoğu zaman yanında olmayacaklardır.

1171 جِرَاحَاتُ السِّنَانِ لَهَا الْتِئَامٌ وَلَا يَلْتَامُ مَا جَرَحَ اللِّسَانُ

Kılıç yarası geçer. Dil yarası geçmez.

Hz. Ali (r.a)

1172 مَنْ يَكْتُبْ يَقْرَأْ مَرَّتَيْنِ

Yazan kişi, iki kere okur. (Kendi odununu kesen, iki kere ısınır)

Arapçada;

Ketebe كَتَبَ : Yazmak

Harf: Yalnız başına bir anlam ifade etmeyip, diğer kelimelerle beraber anlam ifade edebilen kelimedir. فِي : de, da... (harfi cer), أَمْ : yoksa anlamında olan atıf harfi, أَ : mi? (soru edatı) Harflerin, harfi cer gibi bir kısmı amil olabilirken, قَدْ ve هَلْ gibi bir kısım harfler ise amil[1173] değildir.

Cümle: İki veya daha çok kelimeden kurulmuş, tam mana ifade eden söz dizisine cümle veya kelam denir. Arapça da isim cümlesi ve fiil cümlesi olmak üzere iki tür cümle vardır. İsim ile başlayan cümlelere isim cümlesi denilmektedir.

اَلْعِلْمُ نُورٌ : İlim, nurdur. اَلْجَوُّ بَارِدٌ : Hava soğuktur.[1174] Fiil ile başlayan cümlelere ise fiil cümlesi denilmektedir. شَمَّ الرَّجُلُ وَرْدَةً : Adam gülü kokladı. سَمِعْتُ اَلصَّوْتَ : Sesi işittim.

Kaleme قَلَمَ : Kesmek, budamak
Kebete كَبَتَ : Sindirmek, bastırmak
Keleme كَلَمَ : Yaralamak, yara açmak
Duygularını ve fikirlerini önce kalemle yazarak gözden geçir ve ona hakim ol! Kalemle yazmadan önce kelâma dökme; yaralayabilirsin.
Yazmak كِتَابَةٌ : Yazı, insanın dilini korumasına yardımcı olan en vefalı dostudur, diller ağızdan kulağa aktarıldığında ölebilir ama yazıya geçirilirse ölmekten kurtulacaktır. Sümercenin bu kadar uzun ömürlü olmasının en önemli nedeni, ilk yazı dili olmasından kaynaklanmaktadır.

1173 Arapçada Amil Kavramı: İsimler veya fiiller üzerinde etki ederek onların raf, nasb, cerr, cezm gibi irab değişikliklerine uğramalarına sebep olan fiil, şibhi fiil, ism-i fail, ism-i meful, mastar, ism-i tafdil, sıfat-ı müşebbehe, ism-i fiil, nevâsib (nasb edenler), cevâzim (cezmedenler), harfi cer guruplarıdır. Amiller lafzi ve manevi olmak üzere iki kısma ayrılır. Lafzi de kendi arasında Semâî ve Kıyâsî olmak üzere iki kısımdır.
Semâî (işitsel) amiller 5 ana grupta toplanır
1. Harf-i Cerler: Be (ب), min (من), ila (إلى), an (عن), alâ (على), lam (ل), fi (في), kef (ك), hatta (حتى), rubbe (رب), vav'ül-kasem (yemin vavı و), ta'ül-kasem (yemin ta'sı ت), hâşâ (حاشا), müz (مذ), münzü (منذ), halâ (حٰشى), adâ (عدى), levlâ (لو لا), keyme (كيما) ve lealle (لعل)
2. İsmini Nasp, Haberini Raf Edenler:İnne (إنّ), enne (أنّ), keenne (كأنّ), lâkinne (لكنّ), leyte (ليت), lealle (لعلّ), illâ (إلاّ), lâ (لا)
3. İsmini Raf, Haberini Nasp Edenler: Leyse'ye benzer olan mâ (ما) ve lâ (لا)
4. Muzari Fiili Nasp Edenler: En (أن), len (لن), key (كي), izen (إذن)
5. Muzari Fiili Cezmedenler: Lem (لم), lemmâ (لما), emir lâmı (ل), nehiy la'sı (لا), in (إن), mehmâ (مهما), mâ (ما), men (من), eyne (أين), metâ (متى), ennâ (أنّى), eyyü (أيّ), haysümâ (حيثما), iz mâ (إذما), izâ mâ (إذاما)
Kıyasi (karşılaştırma) Amiller
Mutlak fiil, ism-i fail, ism-i mef'ul, sıfat-ı müşebbehe, ism-i tafdil, mastar, ism-i muzâf, ism-i müphem'üt-tâm ve manayı fiil
Manevi Amiller
Mübteda ve haberi raf eden, Nasb ve Cezm edatları dışında kalarak muzari fiile etki etmeyen, yani onu raf edenler.

Bu bilgiye temas etmişken şu detayı da bilmemizde yarar görmekteyiz:

Arapçada; Harf[1175] حَرْفٌ Keskin kenar, sivri uç

Kelime كَلِمَةٌ Yaralayan, acıtan

Cümle جُمْلَةٌ Toplam, kalabalık demektir.

Kelimeler, harflerden, cümleler ise kelimelerden oluşur.

Harflerin keskinliği, kelimelerin yaralayıcılığını[1176] artırırken, bu keskinliğin cümlelerdeki toplanmış etkisini görebilmekteyiz. Onun için cümlelerimize dikkat etmek zorundayız.

1174Arapçada بَرْدًا يَبْرُدُ بَرَدَ üşümek, soğuk olmak, sıcaklığı düşmek vb. anlamlara gelmektedir. Posta بَرِيدٌ berîdün, Postacı ise سَاعِي الْبَرِيدِ demektir. Elle yazılanların sıcak duyguyla anında karşı tarafa gitmemesi veya bazen taşınan haberlerin sıcaklığını yitiren şeyleri taşıdığı için bu isim verilmiştir kanaatindeyiz.

Arapçada iki çeşit soğukluk vardır:

1- Burûdet بُرُودَةٌ : Bedende ve eşyada

2- Husûmet خُصُومَةٌ : Kalpte ve yürekte

Eşi vefat eden yaşlı amca, karlar arasında yürürken şu cümleyi tekrar ediyordu:

غِيَابُكِ فِي الشِّتَاءِ بَرْدٌ ثَانٍ لِي

Kışın yokluğun, bana ikinci soğuk.

هَلْ يُعْقَلُ أَنْ يَنْسَاكَ مَنْ يُحَارِبُ غِيَابَكَ

Yokluğuna savaş açan kimsenin, seni unutması mantıklı mı sence?

1175Harf حَرْفٌ : Kenar, uç vb. anlamlara gelmektedir.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اِطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ Hac. 22/11

İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'a kıyıdan kenardan kulluk eder. Eğer kendisine bir hayır dokunursa, gönlü onunla hoş olur. Şâyet başına bir kötülük gelirse, gerisingeri (küfre) dönüverir. O dünyayı da kaybetmiştir, ahireti de. İşte bu apaçık ziyanın ta kendisidir.

Tahrîf تَحْرِيفٌ : Bir şeyin kenarlarını ve köşelerini değiştirmek; kenarı değişen şeyin kendisi de bozulacaktır.

İnhirâf اِنْحِرَافٌ : Sapma, kayma, eğilme

İhtirâf اِحْتِرَافٌ : Bir mesleği öğrenmeye çalışmak, o işte ustalaşmak ve uzmanlaşmak

1176Belki de Kuşlar, konuşamayıp kelimelerin ağırlığından ve yaralayıcılığından uzak olduklan için uçabiliyorlar, kim bilir?

1177Arapçada Güzellik Çeşitleri

Safâ صَفَاءٌ : Kalpte güzellik

Dehâ دَهَاءٌ : Akılda güzellik

Helâl حَلَالٌ : Rızıkta güzellik

Celâl جَلَالٌ : Tavırda güzellik : Bu kelime, değeri ve kıymeti yüksek demektir. Tavrı ve davranışı güzel olan kimsenin değeri ve kıymeti de yüksek olur.

Cemâl جَمَالٌ : Yüzde güzellik:

قُلْ لِلَّذِي بَلَغَ النِّصَابَ جَمَالُهُ فَإِنَّ الْجَمَالَ الْحَقِيقِيَّ فِي الْأَمْوَالِ هُوَ الزَّكَاةُ

Güzelliği nisap miktarına ulaşana söyle: Maldaki asıl güzellik, zekâttır.

Bekâ بَقَاءٌ : Cennette güzellik

Vefâ وَفَاءٌ : Dostlukta güzellik: Arapçada Vefâ وَفَاءٌ kelimesi, tamamlamak, yerine getirmek vb. anlamlarının yanında bir anlamı da "eksiği kapatmak" demektir. Böyle bir anlamı olan kelimenin, samimi dost demek olan صَدِيقٌ kelimesinin dışında başka bir kelime ile kullanılması da oldukça doğaldır.

Ayrıca Arapçada جُمْلَة kelimesi ile güzellik[1177] anlamına gelen جَمَال kelimesinin kökleri aynıdır. Bizi güzel yapan şey, kurduğumuz cümlelerdir; harflerin keskinliğini ve kelimelerin yaralayıcılığını güzelce karşıya yansıtmaktır cümle kurmak.[1178]

Devam دَوَامٌ : Amelde güzellik.
أَحَبُّ الْأَعْمَالِ أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ- Amellerin en hayırlısı az da olsa devamlı olanıdır. Hadis için bk. Buhârî, İman 32; Müslim)
Hasat حَصَادٌ : Emekte güzellik:
كَمَا تَزْرَعُ تَحْصُدُ
Ne ekersen onu biçersin.
Hayâ حَيَاءٌ : Davranışta güzellik
Beyân بَيَانٌ : Konuşmada güzellik. Arapçada بَيْنٌ kelimesi arasında anlamına gelir. Bu kökten gelen Beyân بَيَانٌ kelimesi ise iki şey arasındaki boşluğu ve onların ortasını göstermek için kullanılan bir kelimedir. Yani konuşulan kelimeler veya cümlelerin yanlış anlaşılma boşluğuna düşmekten korur.

1178 Cümle, konuştuğumuz kelimelerin yaralayıcılığını kapatmak için kurulur, onun için hissedilen şeylere cümle kurulmaz, sadece yaşanır.

ARAPÇADA NANKÖR KELİMESİ

نَاكِرُ الْجَمِيلِ

Arapçada nankör kelimesi, نَاكِرُ الْجَمِيلِ genel anlamda güzeli görmeyen demektir. Adiyât, 100/6'da geçen kenûd كَنُودٌ kelimesi ile nankörlüğün uç noktalarını zorlayan kimse kastedilir.

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ

İnsan, Rabbine karşı pek nankördür.[1179]

Ayrıca arapçada nankör kelimesini karşılayan diğer bir kelime de şöyledir:

Küfrân-ı Nimet:[1180] Küfran-ı nimet, kısaca nankörlük anlamına gelir. Allah'ın verdiği nimete karşı nankörlük etmektir. Nimeti kullanırken, nimetin sâhibini[1181] unutmak[1182] ve Allahü teâlâya verdiği nimet ile asi olmak yani nimeti

1179Adiyât, 100/6

1180Arapçada Cehalet Çeşitleri

Cehâlet جَهَالَةٌ : Genel olarak bilgisi olmamak.

يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ Nisa, 4/17

Câhillik edip günah işliyorlar.

Ayrıca bkz. En'âm, 6/54; Nahl, 16/119; Hucurât, 49/6

Küfrân كُفْرَانٌ : Bildiği halde görmezden gelerek gizlemek.

فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ Enbiyâ, 21/94

Onun çabası için (karşılık olarak) küfran (nankörlük) yoktur.

Cahd جَحْدٌ : Bildiği halde yok saymaya çalışarak engellemek, insanların kalplerinde gerçekliği yerleşmiş olan şeyleri yok saymaya çalışmak demektir.

وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ En'am, 6/33

Gerçekte bu zâlimler, Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar, yok saymaya çalışıyorlar.

A'râf, 7/51; Hûd, 11/59; Nahl, 16/71; Ankebût, 29/47; Lokman, 31/32; Mü'min, 40/63; Fussilet, 41/15; Ahkâf, 46/26

Arapçada جَحَدَ fiili, "bildiği halde inkar etmesi ve yok sayması anlamına gelirken جَحَدَ بِهِ fiili ise bâ harf-i cerri ile "bir şeyin var olduğunu gösteren delili/kanıtı inkar etmek" demektir.

Neml, 27/14: Ve bunların birer **ilâhî mûcize olduğunu** pekâlâ bildikleri hâlde, zulüm ve kibirleri yüzünden **hepsini** inatla inkâr ettiler. Şimdi insanlık tarihini bir gözden geçir de bak bakalım; yeryüzünde fesat çıkaran bozguncuların sonu nice **olmuş!** (Peygamberliğin en açık delilleri olan mucizeleri bile bile inkar ettiler)

İnâd عِنَادٌ : Bildiği halde gizli ve açık bir şekilde gör meme konusunda diretmek.

كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا Müddessir, 74/16

Hayır, asla! Çünkü o, ayetlerimize karşı tam bir inatçı kesildi. Ayrıca bkz. Hûd, 11/59; İbrahim, 14/15; Kâf, 50/24

1181 وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ Nahl, 16/53

Sahip olduğunuz her nimet Allah'tandır.

1182Arapçada Silerek Unutma Çeşitleri

Nisyan نِسْيَانٌ : Kalpten silmek (Nisyan, mevcut olan bir şey hakkında olurken, yanılma anlamına gelen Sehv سَهْوٌ meydana gelmemiş bir şey için söylenir. Bir kimse, bildiğini şeyi, yaşadığı bir olayı veya tanıdığı bir kimseyi Nisyân eder-

yerinde kullanmamaktır. Bu şükürsüzlük hâli, Rabbimizin hoşnut olmadığı bir durumdur. Rabbimizin ihsân ettiği nîmetlerin elden gitmesine sebep olur. Nitekim Cenâb-ı Hak, âyet-i kerimede şöyle buyurmaktadır:

وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ

Bana şükredin; sakın küfrân-ı nîmette bulunmayın, nankörlük etmeyin![1183]

Rabbimiz, şükretmenin ödülü olduğunu buyurduğu gibi nankörlük etmenin de bir cezası olduğunu beyan etmiştir.

ken, Namaz kılarken, Farz olan bir rüknü tehir (erteleme) veya Vacip bir rüknü terk ettiğinde, bu rükünleri nisyan ettim demez, sehvettim der.

Şair Ece Ayhan, kendisini sildiğini söyleyen bir arkadaşına şöyle der: "Silgiler, silerken silinirler de."

Unutmak anlamına gelen Nisyân نِسْيَانٌ neden zordur bilir misiniz? Çünkü Nisyân kelimesinin zıddı, Zikr ذِكْرٌ kelimesidir. Zikrin yeri ise dil, kalp, gönül ve tüm benliktir. Hatıra ise sadece geçici süre akılda tutmak ve akılda kalmak demektir.

Arapçada şöyle bir cümle vardır: نَسِيتُكَ نَسْيًا مَنْسِيًّا Anlamı: Seni hepten, büsbütün ve tamamen unutarak hafızamdan da sildim gitti.

اللهُ لَا يَنْسَاكَ - Allah, seni unutmaz!

أَلَا يَكْفِيكَ هَذَا؟ - Bu sana yetmez mi?

وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا Meryem, 19/64

Senin Rabbin hiçbir şeyi unutmaz.

Arapçada Hatıra ile Hafıza farkı nedir?

Hatıra خَاطِرَةٌ : Yaşanan ve geçmişte kalan şey; kökü خَطَرَ olup tehlike vb. anlama gelir. Yaşanmış olumsuz anılara verilen isim olup her zaman hatırlanmak istenmez.

خَطَرَ بِبَالِهِ / بِذِهْنِهِ / بِعَقْلِهِ : Aklına, zihnine, fikrine bir şey gelmek.

خَطَرَتْ بِبَالِي فِكْرَةُ الذَّهَابِ إِلَى زِيَارَةِ أَبِي

Aklıma babamı ziyaret etme fikri geldi. (hatıra, akla, zihne gelmek anlamı, bu kalıpla ifade edilir)

Hâfıza ذَاكِرَةٌ : Yaşanan olayların akılda tutulması, sürekli anılması ve bu olayların kıymet ve değerinden dolayı her zaman kişinin zikrinde; dilinde olmasıdır. Olumlu, güzel ve hoş anının ismidir. Her şey, Zikrâ ذِكْرَى olmaz.

اَلْقَلْبُ غِمْدُ الذِّكْرَيَاتِ لَا تَسْتَلَّ السَّيْفَ مِنْ غِمْدِهِ فَيُؤْذِيَكَ

Kalp, hatıraların kınıdır. Kılıcı kınından çıkarma, acı verir.

Hazf حَذْفٌ : Kayıttan, hafızadan silmek (Örneğin bir belgedeki veya elektronik cihazlarımızdaki bilgileri silmek)

Meseha مَسَحَ : Temizleyerek silmek (Bir yüzeyin veya alanın kirliliğini giderme amacıyla silmek)

Mahv مَحْوٌ : Unutarak, kayıttan düşürerek ve geri dönüşü olmadan temizleyerek silmek.

يَمْحُو اللهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ Ra'd, 13/39

Allah dilediğini siler, dilediğini bırakır; Ana Kitap O'nun katındadır.

Ders: Mahv مَحْوٌ ve İsbat إِثْبَاتٌ sahibi Allah'tır. Tesbit تَثْبِيتٌ biz insanlara özgüdür.

1183Bakara, 2/152

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

Eğer şükrederseniz size nimetimi daha çok vereceğim,[1184]
nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım[1185] pek şiddetlidir![1186]

İmanın zıddı olan küfür bir bakıma, bu hayatı[1187] veren Allah'a karşı sergilenmesi gereken iman noktasında içine düşülen inanç nankörlüğüdür.

Türkçemizde kullandığımız nankör kelimesi köken itibariyle ise şöyledir:

Farsçada (نان کور) İsim (nân-ekmek) Sıfat (kûr-kör)

Farsça'da nân "ekmek" ve kûr "kör" kelimelerinin birleşimi: nân-kûr

Yani bu nankör kelimesi, Farsça nân نان "ekmek" ve Farsça kûr کور "görmez" sözcüklerinin bileşiğidir. Nânkör: Gördüğü iyiliği unutan, iyilik[1188] bilmeyen kimse demektir. Nankör çıktı iyilik ettiğim adam.[1189]

1184 Verilen en güzel söz nedir?

وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى Duhâ, 93/5

Rabbin sana lütfundan öyle verecek öyle verecek ki sen bunlardan hoşnut olacaksın. Acaba mutlu olacak mıyım? Acaba yaralarım sarılacak mı? Acaba isteklerim verilecek mi? Bunun gibi soruların cevabı, Duhâ, 93/5'de verilen en güzel sözde saklıdır!

1185 Arapçada ceza anlamına Ikâb عِقَابٌ işlenen suçun akabinde hak edilen ceza demek iken, azab عَذَابٌ ise yaptığı yanlışların karşılığını tatması için genel anlamda azap demektir.

1186 İbrahim, 14/7

1187 يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي

İnsan, "Keşke hayatım için daha önce bir şeyler yapmış olsaydım!" der. Fecr, 89/24

Ayet-i kerime'de "فِي حَيَاتِي hayatımda" değil "لِحَيَاتِي hayatım için" buyuruluyor. Ders: Asıl hayat daha başlamadı; âyet-i kerimede başlamayan hayata hazırlık yapma uyarısını görebilmekteyiz.

وَمَا هَٰذِهِ الْحَيَوٰةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ Ankebût, 29/64
وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

Bu dünya hayatı, ancak bir eğlence ve oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, işte gerçek hayat odur. Ah bunu bir bilselerdi!

1188 لَا تَغْتَاظَرُوا بِالْإِحْسَانِ أَحْسِنُوا فَتَوَازَوْا عَنِ الْأَنْظَارِ

İyilik yapar gibi görünmeyin. İyilik yapın, görünmeyin.

1189 *Câhit Sıtkı Tarancı*

KUR'AN-I KERİM'DE SIDK[1190] KELİMESİ

صَدَقَ - صِدْقٌ

Arapçada صَدَقَ يَصْدُقُ صِدْقًا fiili, SIDK; doğru olmak,[1191] sözünü tutmak, samimi olmak, bir şeyin kopyası değil aslı olmak, doğru söylemek vb. anlamlarına gelmesinin yanında müminin 3 özelliğinden[1192] birisi de Sıdk'tır. Arapçada Sıdk صِدْقٌ kelimesi, sert ve güçlü şey anlamına gelen Sadk صَدْقٌ kelimesinden alınmıştır. Sadâkat, kalplerin sevgi ve bağlılıkta anlaşmasıdır. Hz. Ali (rh.)[1193]

Doğruluktan dostluğa doğru:[1194]

Sâdık صَادِقٌ Doğru olan kimse[1195]

Sadîk صَدِيقٌ Candan olan kimse

Sadûk صَدُوقٌ Asla aldatmayan kimse

Sıddîk صِدِّيقٌ İçi ve dışı dosdoğru olan

1190 Sıdk kökünden gelen kelimelerin anlamları:
صَدَقَةٌ Sadaka
صَدَاقَةٌ Sadâkat: Dostluk; kendisine iyilik edene, lütufta bulunup koruyana minnet ve şükranı duyguları ile bağlanma, bu bağlılığa yakışır şekilde davranma, hâinlik ve döneklik etmeme, vefâkarlık göstermek demektir.
صِدْقٌ Doğruluğun kendisi
صَدَّقَ Doğrulamak fiili
صَادِقٌ Doğru olan kimse
صَدِيقٌ Candan ve yürekten olan kimse
صَدُوقٌ Asla aldatmayan kimse
صِدِّيقٌ İçi dışı doğru; kandırmayan kimse

1191 Arapçada سَدَّ يَسُدُّ سَدٌّ fiili, tıkamak, engellemek, köstek olmak vb. anlamlara gelir. Bu kökten سَدِيدٌ kelimesi ise doğru ve isabetli demektir.

وَقُولُوا قَوْلاً سَدِيدًا Ahzap, 33/70:
Doğru söz söyleyin! (söylediklerininiz, konuştuklarınız ve yaptığınız hataları engellesin ve Doğru olan bir şeyin, tüm yanlışları tıkayarak yoluna devam etmesi demektir.

1192 مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ Ahzap, 33/23
فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا
Mü'minlerden öyle adamlar vardır ki, Allah'a verdikleri söze **sâdık kaldılar**. İçlerinden bir kısmı verdikleri sözü yerine getirmiştir (şehit olmuştur). Bir kısmı da (şehit olmayı) beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir.

1193 el-Furûq fi'l-Luğa, Ebu Hilâl Hasan b. Abdullah b. Sehl El-Askeri

1194 الصديق الحقيقي لا يسمح لك بالسقوط وإن لم يستطع رفعك
Gerçek dost, seni kaldırmaya gücü yetmese de düşmene izin vermeyendir!

1195 Sâdıklarla yani doğru olan özü sözü bir olanlarla beraber olmak, her türlü beladan korur!

يا أيها الذين آمنوا اتقوا الله وكونوا مع الصادقين Tevbe, 9/119
Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olun.

Bu kelimelerden "Sıddîk" صِدِّيقٌ kelimesinin yeri çok ayrıdır. Çok fazla doğru söyleyen, hiç yalan konuşmayan anlamına geldiğini söyleyenler de vardır. Öyle ki; doğruluğa o kadar fazla alışmış ki artık bu kimsenin sözünde yalan namına bir koku bulunmayan, sözünde ve eylemlerindeki doğrulukla, pratikte de doğruluğunu onaylamış olan kimse anlamına da gelmektedir.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِبْرٰهِيمَ اِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا

Kitap'ta İbrahim'i de zikret, ki gerçekten O, sıddık (Hakkı hemen ve gönülden[1196] onaylayan ve doğruluktan asla ayrılmayan) bir Peygamberdi.[1197]

وَاُمُّهُ صِدِّيقَةٌ

Onun (Mesih, Hz. İsa) annesi[1198] dosdoğru (bir mü'minedir)[1199]

1196Eğer gönülden verecek kadar zengin değilsen, kazandığın şeylerin önemi yoktur! Dinlemeden yargılıyorsan birini, elde ettiğin sonucun önemi yoktur! Anlamıyorsan bir kalbi, verdiğin değerin önemi yoktur! *Lucius Annaeus Seneca*

1197Meryem, 19/41. Ayrıca bkz. Nisâ, 4/69; Yûsuf, 12/46; Meryem, 19/56; Hadîd, 57/19

1198Arapçada anne أُمٌّ demektir. Kelimenin kökü, "sarmak, kucaklamak" vb. anlamlara gelmektedir.

Karia, 101/9'da فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ "Onun annesi hâviyedir" buyurulmaktadır. (Anne anlamına gelen أُمٌّ kelimesinin aslı أُمَّهَةٌ şeklindedir. Çünkü bu أُمٌّ kelimesinin çoğulu أُمَّهَاتٌ formunda gelir) Yani "onu kucaklayacak, etrafını saracak, onu kuşatacak" olan cehennem (haviyedir)" demektir. Ayrıca; Kur'an-ı Kerim'de Ra'd, 13/31'de geçen قَارِعَةٌ Kâria kelimesi, felâket, sıkıntı, zorluk vb. anlamlara gelmektedir. Fakat Kâria, 101/1-2-3'de el takısı ile اَلْقَارِعَةُ şeklinde geçmektedir. Bu kelime, El Takısı ile "yürekleri hoplatan büyük felâket, ansızın gelen Kıyâmet!" anlamındadır.

هُوِيَّةٌ : Kimlik, hüviyyet, öz, şahsiyet, kişilik, karakter vb.

هِوَايَةٌ : Amatörlük, hobi, heves vb.

هَاوِيَةٌ : Uçurum, çok derin çukur, cehennem vb.

Hivâyeyi hüviyyet edinmenin, **hâviyeye** sürükleme riskinden Allah'a sığınırız.

Uçurum demişken;

Yar: Eski Türkçede derin uçurum demektir.

Yâr: Farsça; sevgili, dost demektir.

Aslında uzak değiller birbirlerine fakat siz neyi kastettiğinizi bilin: Uçurum mu, sevgili mi?

Bu iki kelime (yar ve yâr) ile ilgili Türkçemizde kullandığımız bir deyimin iki farklı kullanımı şöyledir:

Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz. (İnsanlar içinde ana kadar bize candan bağlı dost yoktur. Nasıl ki şehirler içinde de Bağdat'ın eşi olmadığı gibi)

Ane gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz. (Bağdat'ın 320 kilometre kuzeybatısında Fırat nehrinin kenarında yer alan Irak'ın Anbar Vilayeti'ne bağlı "Ane" adında bir şehrin var olduğu ve Bağdat yolu üzerinde Bağdat'a gidebilmek için geçilmesi gereken büyük bir yar, yani uçurum olduğu anlatılır.

1199Mâide, 5/75

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ

Yûsuf! Ey özü sözü doğru arkadaş![1200]

Hz. Ebu Bekir (ra)'in anne ve babasının mensup olduğu Teym kabilesinin soyu Mürre b. Kâ'b'da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in nesebiyle birleşir. Resûl-i Ekrem (s.a.v.)' den iki veya üç yaş küçük olan Ebu Bekir (ra) kaynaklarda adından çok Atîk lakabıyla anılmıştır. "Güzel, soylu, eski, azat edilmiş" gibi mânalara gelen bu lakabın ona annesi tarafından verildiği veya çok eskiden beri hayır yaptığı, yüzü ve ahlâkı güzel olduğu, yahut da soyunda ayıplanacak bir husus bulunmadığı için Atîk diye anıldığı rivayet edilmekle birlikte, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in; "Sen Allah'ın cehennemden azat ettiği kimsesin."[1201] şeklindeki iltifatına mazhar olduktan sonra bu lakapla anılmaya başlandığı bilinmektedir.

Câhiliye döneminde Abdü'l-Kâ'be olan adının Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından Abdullah olarak değiştirildiği rivayet edilir. Servetini Allah yolunda harcayıp eski elbiseler giydiği için "Zü'l-hilâl", çok şefkatli ve merhametli olduğu için "Eyvah" lakaplarıyla da anılmıştır. Ancak onun en meşhur lakabı Sıddîk'tir. "Çok samimi, çok sadık" anlamına gelen bu lakap kendisine, Miraç olayı başta olmak üzere gaybla İlgili haberleri hiç tereddütsüz kabul ettiği için bizzat Resûl-i Ekrem (s.a.v.) tarafından verilmiş ve İslâm literatüründe bununla şöhret bulmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra onun devlet yönetimi görevini üstlendiği için de "Halîfetü Rasûlillâh" unvanıyla anılmıştır.

Arapçada صِدْقٌ sıdk (doğruluk) kelimesinin zıddı كِذْبٌ kizb'tir. Sıdk ve kizb[1202] kelimeleri, genel olarak sözün kendisi için değil o sözü konuşan kimsenin özelliğidir. Bir sözün kendisinin doğru olması sıhhat/sahîh yani doğru oluşuyla ilgilidir. Örneğin; قَوْلُ أَخِيكَ صَحِيحٌ Kardeşinin sözü/söylediği doğrudur. Fakat doğru söz söyleyen kişiye sâdık denilir.

وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللهِ حَدِيثاً

Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır?[1203]

1200 Yûsuf, 12/46

1201 Tirmizî, Menâkıb, 16

1202 Bu kökten türeyen Kâzib كاذب : Âl-i İmrân, 3/61; En'âm, 6/28; Arâf, 7/66; Tevbe, 9/42; Hûd, 11/27; Yûsuf, 12/26; Nahl, 16/86; Mûminûn, 23/90; Nûr, 24/7; Şuarâ, 26/186; Neml, 27/27; Kasas, 28/38; Ankebût, 29/3; Sâffât, 37/152; Zümer, 39/3; Mü'min, 40/28; Mücâdele, 58/18; Haşr, 59/11; Münâfikûn, 63/1; Kezzâb كذاب ise Sâd, 38/4; Mümin, 40/24; Mümin, 40/28; Kamer, 54/25; Kamer, 54/26 yalancı demektir.

1203 Nisa, 4/87

وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللهِ قِيلاً

Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?[1204]

Bu açıklamalardan sonra Kur'an-ı Kerim'de Geçen SIDK kelimelerine göz atalım:

Kur'an-ı Kerim'de Sıdk kelimesi 7 yerde tamlama halinde bulunmaktadır:

لِسَانَ صِدْقٍ : Doğruluk Dili

وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا

Onlara rahmetimizden bağışta bulunduk. Onlar için yüce bir doğruluk dili var ettik (güzel bir söz ile anılmalarını temin ettik).[1205]

وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْاٰخِرِينَ

Sonra gelecekler arasında beni doğrulukla/doğruluk diliyle anılanlardan kıl.[1206]

مَقْعَدِ صِدْقٍ : Doğruluk Makamı: Cennet

فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ

Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, güçlü hükümdarın katında, yüksek bir derecede, cennetlerde ferahlık ve aydınlık içindedirler.[1207]

قَدَمَ صِدْقٍ : Amel-i Salih

اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَباً اَنْ اَوْحَيْنَا اِلٰى رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ

"İnsanları uyar, iman edenlere de kendileri için Allah katında yüksek bir doğruluk derecesi bulunduğunu müjdele" diye içlerinden bir er kişiye vahiy göndermemiz, insanlara şaşırtıcı mı geldi? Küfre batanlar: "Bu adam açık bir büyücüdür." dediler.[1208]

مُبَوَّاَ صِدْقٍ : Güzel bir Yurt

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي اِسْرَائِيلَ مُبَوَّاَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتّٰى جَاءَهُمُ الْعِلْمُ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

Andolsun, biz İsrailoğullarını çok güzel bir yurda yerleştirdik ve onlara temiz rızıklar verdik. Kendilerine bilgi gelinceye kadar ayrılığa[1209] düşmediler.

1204Nisa, 4/122
1205Meryem, 19/50
1206Şuarâ, 26/84
1207Kamer, 54/55
1208Yûnus, 10/2
1209Arapçada;

Şüphesiz ki ayrılığa düşmüş oldukları şeyler hakkında Rabbin kıyamet günü aralarında hükmünü verecektir.[1210]

وَعْدَ الصِّدْقِ : Şaşmaz Söz

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا

وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ

İşte, yaptıklarının iyisini kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız bu kimseler cennetlikler arasındadırlar. Bu, onlara öteden beri yapılagelen doğru bir sözdür/şaşmaz va'ddir.

مُدْخَلَ صِدْقٍ : Doğru Giriş

وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ

وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَاناً نَصِيراً

De ki: "Rabbim, Beni (girilecek yere) doğru ve şuurlu bir girdirişle girdir ve (çıkarılacak yerden) doğru (ve onurlu) bir çıkarışla çıkar ve bana katından tarafından yardımcı bir güç ver!"[1211]

مُدْخَلَ صِدْقٍ : Doğru Çıkış

قُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ

وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَاناً نَصِيراً

De ki: "Rabbim, Beni (girilecek yere) doğru ve şuurlu bir girdirişle girdir ve (çıkarılacak yerden) doğru ve onurlu bir çıkarışla çıkar ve bana katından tarafından yardımcı bir güç ver!"[1212]

إِخْتَلَفَ فِي : Bir konuda anlaşmazlığa ve uyuşmazlığa düşmek.

نَخْتَلِفُ فِي أَفْكَارِنَا

Fikirlerimizde ayrılığa düşüyoruz.

إِخْتَلَفَ عَنْ : Bir şeyden farklı ve ayrı olmak.

اَلْحَجُّ يَخْتَلِفُ عَنِ الصَّلَاةِ

Hac ibadeti, namaz ibadetinden farklıdır.

إِخْتَلَفَ إِلَى : Sık gidip gelmek, tereddüd etmek.

يَخْتَلِفُ إِلَى رَأْيِهِ

Görüşünde tereddüd ediyor, gidip gidip geliyor, bir yere sık sık gidip gelmek demektir.

كُنْ مُخْتَلِفًا وَلَيْسَ مُتَخَلِّفًا

Farklı ol, geri kalmış değil!

1210Yûnus, 10,93

1211İsrâ, 17/80

1212İsrâ, 17/80

ARAPÇADA قارس KELİMESİ

قَارِسٌ

Arapçada قَرَسَ يَقْرِسُ قَرْسًا fiili, soğuktan donmak, buz kesmek, çok üşümek vb. anlamlara gelirken قَارِسٌ kelimesi keskin ve sert dondurucu soğuk, soğuk rüzgar vb. anlamlara gelmektedir. Bu kelime sıfat halinde بَرْدٌ قَارِسٌ: Kırıcı soğuk, dondurucu soğuk demektir. Kelimeye bu açıdan baktığımızda ismini buradan almış gibi görünse de güzel ülkemizin en soğuk illerinden birisi olan Kars ilimizin isim kökü hakkında şu bilgileri sunalım:

Kars deyince akla, hamaset (yiğitlik) ve menkıbe diyarı gelir. Esasen ismi de menkıbeye dayanır. Kars adı milattan önce 130-127 tarihleri arasında Kafkas Dağları'nın kuzeyinden Dağıstan'dan gelerek bu havalide yerleşen Bulgar Türkleri'nin "Velentur" boyunun "Karsak oymağından" gelmektedir. Kaşgarlı Mahmut Kars kelimesi için: "deve veya koyun yününden yapılan elbise ve karsak derisinden güzel kürk yapılan bir hayvan, bozkır tilkisi" demektedir. Türkiye'de bundan daha eski "Türkçe" isim taşıyan bir şehrimiz daha yoktur.

Batlamyus[1213] Kars'a; "Khorsa", Strabom ise; "Khorzene" demektedir. Bir söylentiye göre de: Gürcü dilinde "Kapı kenti" anlamına gelen "Karis Kalaki"-den gelmektedir.[1214]

1213 Klaudyos Batlamyus, İskenderiyeli Yunan matematikçi, coğrafyacı ve astronom. Yaklaşık olarak 100-170 yılları arasında yaşadığı kabul edilir.

1214 Kars Valiliği Sitesi

ARAPÇADA (SABBÂR) NE DEMEKTİR?

صَبَّارٌ/صَبَّارَةٌ

Arapçada صَبَّارٌ veya صَبَّارَةٌ Sabbâr kaktüs demektir. Bu dikenli çöl[1215] bekçilerinin güneş[1216] altında sabra dayalı gösterdikleri mücâdeleden kinaye olarak صَبَّارٌ denilmiştir.

Arapçada Sabır[1217] صَبْرٌ ve Tahammül تَحَمُّلٌ kelimeleri, günlük hayatımızda çok fazla kullandığımız iki önemli kelimedir. Anlam bakımından çok yakın gibi görünseler de hissediş, uygulama ve geleceği düşünürkenki etkileri bakımından aralarında fark vardır.

Sabır[1218]

Hedefe ulaşırken çıkan zorluklara karşı gösterilen çaba ve bekleme süreci; beklerken de hedefe ulaşma inancının asla azalmamasıdır! Sabreden insan, kendi değerinin farkındadır, tek olduğunu, özel olduğunu bilir.

1215Arapçada;
Seher ve Sahûr سَحْرٌ و سَحُورٌ sin harfi iken, Çöl anlamına gelen صَحْرَاء kelimesinin kökü ise صَحَر 'dır. Sahur ve sehere önem veren, sahrâ olan çölde yalnız kalmaz. Sahûr'un inceliği, (سين) Sahrâ'nın yorgun ve bitkin düşürücü (صاد) haline galip gelir/gelecektir!

1216Arapçada;
Kūsûf كُسُوفٌ : Güneş tutulması
Hūsûf خُسُوفٌ: Ay tutulması.
Kıyâmet, 75/8 وَخَسَفَ الْقَمَرُ Ay tutulup kararDığında...

1217Huzurun Reçetesi
مَنْ صَبَرَ بَصَرَ : Sabreden görür.
مَنْ بصر شَعَرَ : Gören hisseder.
مَنْ شَعَرَ سَجَدَ : Hisseden secde eder.
مَنْ سَجَدَ وجد : Secde eden bulur.
مَنْ وجد صَمَتَ : Bulan susar.
مَنْ صَمَتَ نَجَا : Susan kurtulur.
مَنْ نَجَا سَعِدَ : Kurtulan mutlu olur.
Sonuç olarak;
مَنْ صَبَرَ سَعِدَ Sabreden kimse, mutlu olur.

1218Sabır ya da Türkçede dayanç, zor koşullar altında cesaret ve metanetini yitirmeme duygusudur. Sabırlı insan uzun süreli gecikmelere ve tahriklere rağmen moralini bozmadan yoluna devam eder veya beklemesini sürdürür. Türkçedeki sabır kelimesi Arapçadan gelmektedir.

الصَّبْرُ جَمِيلٌ وَنَتَائِجُهُ أَجْمَلُ
Sabır güzeldir, sonuçları daha da güzeldir.
Tesellî, en yüce Makam'dan...

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ Hıcr, 15/97
Göğsünün daraldığını çok iyi biliyoruz.

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ Yûnus, 10/65
Onların sözü seni üzmesin, üstünlük tamamen Allah'ındır. O, en iyi işiten ve en iyi bilendir.

وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ Müddessir, 74/7
Rabbin için sabret, ona dayan.

وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى Duhâ, 93/5
Rabbin sana lûtfundan öyle verecek öyle verecek ki sen bunlardan hoşnut olacaksın. Rabbin için sabret; direnç göster! Ne ka-

Tahammül[1219]

Bir şeyi kaybetme korkusu için boyun eğiş; rahatı bozmamak için bir kabulleniştir! Tahammül yüktür; sürekli diken üstünde olma halidir. Tahammül eden insan[1220] ise kurbandır, korku doludur ve devamlı diken üstündedir. Kaybetmekten korktuğu bazı şeyler uğruna, başka bazı durumlara katlanır, tahammül eder. Hayatın akışında sürüklenir. Fakat sürekli de şikayet eder; hedef koyamaz. İçinde bulunduğu, hoşlanmadığı durumun değişeceğine dair inancı cılızdır, biraz da ümidini kaybetmiştir.

dar güzel bir tesellî; sadece O'nun için sabır, sadece O'nun için tahammül ve mücadele...

Öte yandan; tesellî etmek, Peygamber Ahlâkıdır!

Hz. Yûsuf, kardeşine فَلَا تَبْتَئِسْ "Üzülme!" dedi. Yûsuf, 12/69

Hz. Şuayb, Hz. Mûsâ'ya لَا تَخَفْ "Korkma" dedi. Kasas, 28/25

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) can yoldaşına, can kardeşine Hz. Ebûbekir'e (ra) لَا تَحْزَنْ "Üzülme!" dedi. Tevbe, 9/40

1219 İnsanın olumsuz, zor, kötü, güç durumlara dayanabilme gücü, dayanma, kaldırma, katlanması demektir.

1220 Arapçada İnsan kelimesi, أَنِسَ يَأْنَسُ أُنْسًا fiilinden türeyip "cana yakın olmak, sosyal olmak, samimi olmak, girişken olmak vb. anlamlara gelmektedir. İnsanın nisyandan türemesi, lafız olarak değil mana olarak şu âyet-i kerimeye dayanmakdır.

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا

Tâhâ, 20/115

Biz daha önce Âdem'den söz almıştık, fakat o "unuttu" biz onda yeterli bir kararlılık görmedik.

Aslında İnsanın nisyandan müştak (türemesi) olmasından ziyâde insanın nisyan ile ma'lul olması daha doğru olacaktır. Daha önce de değindiğimiz gibi İnsan ünS, ünsiyyet kelimesinden türemiştir. Çünkü insan Kâlû belâ / Bezm-i Elest- بزم الست/ Elest bezminde Rabbi ile olan ünsiyetinden türemiştir. Onun için ruhumuzun kalbi, yirmi dört saat "قَالُو بَلَى" nidalarıyla atar.

أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا Araf, 7/172

Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demişti. Onlar da, "Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)" demişlerdi.

Bu kökten gelen ve dilimize Arapçadan giren mûnis kelimesi; Mûnis - مُؤْنِسٌ / مُونِسٌ cana yakın, yumuşak, sevimli, sıcakkanlı, uysal ve uyumlu gibi anlamlara gelmektedir. Bu kelime, sıfat olarak ise alışılmış ve yabancı olmayan gibi anlamlarına gelmektedir. Ayrıca mûnis, asosyallikten kurtulmuş kimsedir.

KUR'AN-I KERİM'DE FİTNE KELİMESİ

فِتْنَةٌ

Fitne, altın,[1221] gümüş vb. kıymetli madenlerin kendisiyle kaynaşmış olan değersiz maddelerinden (cüruf) ayrıştırılması, yani saflaştırılması amacı ile yüksek ateşte yakılması (potada eritilmesi) işleminin adıdır.

Fitne" sözcüğü, madenleri saflaştırma işleminin yanında kişilerin içyüzlerinin ortaya çıkarılmasında bir araç olan; mal yokluğu (fakirlik), mal çokluğu (zenginlik), hastalık, ölüm[1222] gibi durumlar da "fitne" olarak isimlendirilmiştir.[1223]

Kur'an fitneye, isnat edilen varlığa göre farklı anlamlar yüklemektedir. Eğer fitne kavramı Allah'a nispet edilirse, "insanın sınanması, denenmesi[1224] insana nispet edilirse baskı, zulüm, sapma, saptırma, fesat, kaos, anarşi, iç huzursuzluk ve buhran[1225] gibi davranışlara bağlı olarak ortaya çıkan sözlü ve fiilî kötülükleri[1226] şeytana nispet edildiğinde ise onun insanı baştan çıkarması, ayartması ve saptırması gibi çeşitli hilelerini ifade etmek için kullanılmaktadır.[1227] Bu nedenle fitne Allah'a nispet edildiğinde kötü bir anlam ifade etmez. Çünkü sonucu itibariyle bizim sosyal, psikolojik ve ahlaki[1228] tekâmülümüzü sağlayan bir sınavdır. Ancak

1221 Deyim olarak;
الذَّهَبُ الأَسْوَدُ Siyah Altın : نَفْطٌ Petrol
الذَّهَبُ الأَبْيَضُ Beyaz Altın : قُطْنٌ Pamuk

1222 Ölümün olduğu yerde daha ciddi ne olabilir ki? Yaşam! Ölümün ciddiyetini anlayan her insan, yaşamın ondan daha ciddi olduğunu anlar ve anladığına göre yaşar... İşte bu yüzden, yaşamın ciddiyeti, "bütün işin gücün sadece yaşamak olacak" felsefesinden uzak bir ciddiyette olmalı.

1223 Enfâl, 8/28; Tevbe, 9/47; Yûnus,10/ 85; Enbiyâ, 21/35

1224 Râzî, et-Tefsirü'l-kebîr, VI, 24-25

1225 Arapçada Buhran بُحْرَانٌ bunalım, ruhsal ve fikirsel daralma vb. anlamlara gelir. Deniz de aynı kökten بَحْرٌ demektir. Bahr بَحْرٌ kelimesi, tefe'ul babında تَبَحّر formunda bir alanda, bir konuda geniş bilgi sahibi oldu, uzman oldu vb. anlamlara gelmektedir. Eğer bu ilim denizinde delil, kanıt ve ispat anlamına gelen Burhan بُرْهَانٌ ile yüzmezsen buhrana düşer boğulursun!
Kur'an-ı Kerim'in bir ismi de Burhandır.
يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ Nisâ, 4/174
Ey İnsanlar! Rabbiniz'den size açık bir burhân/delil geldi.

1226 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, s. 624; Fîrûzâbâdî, Besâir, IV, 69.

1227 İbnü'l-Cevzî, Zadü'l-mesir, III, 124; Reşîd Rızâ, Tefsîrü'l-menâr, VIII, 362; Merâğî, Tefsîrü'l-Merâğî, III, 126 (sekizinci cüz).

1228 Terbiye, Ahlak, Edep ve Akıl nedir?
التَّرْبِيَةُ أَنْ تعرف متى تتكلم
Terbiye, ne zaman konuşacağını bilmendir.
الأَخْلاقُ أَنْ تستمع لمَنْ يتكلم
Ahlak, konuşanı dinlemendir.
الأَدَبُ أَنْ لا تقاطع من يتكلم
Edep, konuşanın sözünü kesmemendir.
العَقْلُ أَنْ لا تُصدّق كُلّ من يتكلم
Akıl, her konuşanı onaylamamandır.

beşerden kaynaklandığı zaman aynı yargıya varmak mümkün değildir.[1229] Çünkü insan kaynaklı fitnelerin sonucunda, insanın maddi ve manevi bir çok zararı söz konusudur. Eğer bu fitne insanın apaçık düşmanı olan şeytandan kaynaklanacak olursa, bu da insandan kaynaklanan fitne gibi sonuçları itibariyle kötüdür. Fitne, insanın çeşitli sebeplerle denenmesi için Allah'ın kendisine vermiş olduğu farklı imkanlar karşısındaki tutum ve davranışlarının açığa çıkarılmasını sağlamada ve insanların birbirlerine karşı niyet[1230] ve tutumlarının anlaşılmasında bir araç olarak görülebilecek anlam örgüsüne sahiptir.[1231]

1229 Râğıb el-İsfahânî, Mûfredat, فتن f-t-n-md. Fîrûzâbâdî, Besâir, IV, 69.

1230 Arapçada Niyet Çeşitleri
نوايا حسنة İyi niyetler
نوايا طيبة İyi niyetler
نوايا خبيثة Art niyetler
نوايا سيئة Kötü niyetler
نوايا عدوانية Saldırganlık niyetleri
نوايا توسعية Yayılmacılık niyetleri

1231 Yrd. Doç. Dr. Hasan Keskin, Kur'an'da Fitne Kavramı, Rağbet Yayınları: 155-156.

ZAFER İLE ZUFRUN KELİMELERİNİN ORTAK YANI NEDİR?

ظَفَرٌ - ظُفْرٌ

Arapçada ظَفَرٌ kelimesi, zafer,[1232] utku, yengi, galibiyet, üstün gelme, muvaffakiyet, galip gelme, galebe çalma, başarı[1233] vb. anlamlara gelmektedir.

Bu kökten gelen ظُفْرٌ kelimesi ise tırnak, pençe vb. anlamlara gelir. Bu kelimenin çoğulları أَظْفَارٌ أَظَافِيرُ kalıbında kullanılmaktadır. Nasıl ki, kuşlar[1234] pençeleri ile avlarını yakalıyorsa, düşmana karşı üstünlük de pençe mesabesindeki güç ve silahla (eldeki tüm imkanlar) olur. Zaferin olduğu yerde ilahi yardım vardır.

Buradan hareketle, zaferin ve başarının gelmesi için kişinin tırnaklarıyla kazıyarak çalışması ve koşması gerekmektedir. İşte böylece, Zafer ile Zufrun kelimelerinin ortak noktasını da görebilmekteyiz.

إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

Şüphesiz ki Allah, sabredenlerle beraberdir.[1235]

وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ

Sabredenleri müjdele.[1236]

1232 أَنْتَ مَسْؤُولٌ عَنِ السَّفْيِ لا عَنِ النَّتِيجَةِ
Sefer bizden, zafer Allah'tan!

1233 إِنَّ قَامُوسَ النَّجَاحِ لا يَحْتَوِي عَلَى كَلِمَتَيْ "إِذًا وَلَكِنْ"
Başarının sözlüğünde/özünde "öyleyse, ise, o halde, o taktirde ve fakat, ama, lâkin" kelimeleri yoktur.

1234 Bir deyim:
أَصَابَ عُصْفُورَيْنِ بِحَجَرٍ وَاحِدٍ
Bir taşla iki kuş vurdu/vurmak
Arapçada;
Hacerun حَجَرٌ TAŞ demek olup aynı kökten,
Hacrun حَجْرٌ Karantina, blokaj, tecrit
Hicrun حِجْرٌ Aklı başında olmak, düşünceli kimsenin vasfıdır.
Hacrun حَجَرٌ Karantinâ demek olup bizi vebâdan, Hicrun حِجْرٌ akıl demek olup bizleri cinnet halinden taş gibi sağlam bir koruma altına alır.
İslâm hukuku terimi olarak; hacir, حَجْرٌ hakları kullanma ehliyetinin yokluğu, kaldırılması veya kısıtlanması demektir.
Mahcûr مَحْجُورٌ : Tasarruf hakkından men edilen kimse.
Hücre حُجْرَةٌ : Oda (sınırlı alan) demektir
تَصِيحُ عَصَافِيرُ بَطْنِي veya عَصَافِيرُ بَطْنِي تُزَقْزِقُ
Karnımda serçeler ötüşüyor. Karnım zil çalıyor.

1235 Bakara, 2/153

1236 Bakara, 2/155
Bir müjde de Müminlere...
اَلتَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ
Bunlar, tövbe edenler, ibâdet edenler, hamdedenler, oruç tutanlar 'rükû' ve secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah'ın koyduğu sınırları hakkıyla koruyanlardır. Mü'minleri müjdele. Tevbe, 9/112

مَنْ صَبَرَ ظَفِرَ Sabreden kimse, zafere ulaşır.

Ek olarak; Zafer ve türevleri ile ilgili kültürümüzde kullanılan kelimeler de şunlardır:

Kur'an-ı Kerimin ruhuna uygun şekilde kültürümüzde kullandığımız kelimelerle Zafer Tasavvuru oluşmuştur.

Önce zaferi ve başarıyı[1237] ifade eden kelimeleri inceleyelim.

Muzaffer: Kişinin maddi-manevi çabası sonucu zaferin hediye[1238] edildiği kimse.

Mansûr: Yardım ve destek verilmiş kimse/topluluk.

Muvaffak:[1239] Maddi-manevi çaba sonunda hedefine ulaştırılmış kimse/topluluk.

1237Başarı Yolculuğunun Aşamaları

İstiklâl اِسْتِقْلَالٌ Güçlü ol!

İstikâmet اِسْتِقَامَةٌ Doğru ol!

İstihdâf اِسْتِهْدَافٌ Hedefle!

İstikşâf اِسْتِكْشَافٌ Keşfet!

İstikrâr اِسْتِقْرَارٌ Kararlı ol!

İstimrâr اِسْتِمْرَارٌ Ara verme!

İstikbâl اِسْتِقْبَالٌ Geleceğini düşün!

İstiğfâr اِسْتِغْفَارٌ Af dile!

İstintâc اِسْتِنْتَاجٌ Başarı senindir!

1238Hediye ile ilgili Arapçada;

Nihletun نِحْلَةٌ : Hibe, Hediye; Nahletun نَحْلَةٌ : Arı; İntihâl اِنْتِحَالٌ ise Aşırma demektir.

Ders: İntihal yapan kimse, arı gibi çalışsa da hediyenin (sunulan şeyin) bir kıymeti olmuyor işte!

1239Muvaffak Olmak İçin Atılacak Adımlar

Arapçada 7T (ت) Kuralı nedir?

تَعْرِيفَاتٌ Tanıma ve tanışma : Öncelikle sorunu tanıma ve belirleme

تَعْمِيرَاتٌ Eksikleri giderme : Sorundaki ve hayattaki eksikleri giderme

تَدْرِيسَاتٌ Hayatı ders edinme : Hayatın her sahasında ders alınacak alanları tesbit etme

تَطْبِيقَاتٌ Sözden eyleme geçiş : Öğrenimin yanında alınan Eğitimini eyleme dökme, ilimden amele geçiş

تَبْلِيغَاتٌ Tebliğ görevini üstlenme : Bildiklerinin öğretmeni, bilmediklerinin öğrencisi ol

تَدْبِيرَاتٌ Her zaman tedbirli olmak : Attığın adımlarda tedbiri elden bırakma Arapçada;

Tevfîk تَوْفِيقٌ : İnsanın arzu ve emellerine ulaşabilmesi için Allah'tan onay almasıdır, bu onayı alana مُوَفَّقٌ Muvaffak denir ve onay veren de Muveffik مُوَفِّقٌ olan Rabbimizdir.

Hizlân خِذْلَانٌ : İnsanın emeline kavuşamaması ve ilahi yardımdan uzak kalmasıdır. Kelimenin bu anlama geldiğinin delili, şu âyet-i kerimedir:

وما تَوْفِيقِي إِلاَّ بِاللهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ Hud, 11/88

Benim muvaffak olmam ve başarmam, Allah'ın yardımına bağlıdır. Yalnız O'na dayanıyor ve O'na yöneliyorum.

تَرْجِيَاتٌ Tüm bunlar için Allah'a yakarış : Atılan tüm bu adımlardan sonra hakîkî tevekkül olan adıma geçiş yap!

Müeyyed: İlâhî desteği elde etmiş kimse/topluluk.

Ve bu tüm başarılarda ve zaferlerde etken olan aşkın güç, yüce Allah'tır.

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ

Allah'ın yardımı ve fetihi [1240]geldiği zaman (ki Allah'ın va'adi Hakk'tır.)[1241]

Yani Yüce Mevla yardım ettiğinde başarı[1242] meydana gelir, yeter sebep maneviyat ve Allah'ın yardımıdır. Bedir Savaşı kazanıldığında , bazı sahabiler bu zaferi kendilerine mal etmek istediler. Yüce Mevla şöyle bir ayet gönderdi;

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللهَ رَمَى

(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü.
Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı.[1243]

Sonuç olarak:

1-Eğer bir yerde zafer ve muvaffakiyet varsa, orada ilahi yardım ve teyid vardır.

2- Zafer'den mahrum olmanın adı, arapçada خِذْلَانْ hizlân'dır. Anlamı, hayal kırıklığı, fiyasko, başarısızlık, yarı yolda bırakılmak demektir.[1244]

1240Arapçada Fetih فَتْحٌ kelimesinin fiil formu, Fe-te-ha فَتَحَ şeklindedir.
Fe فَاءٌ : Gençlik فُتُوَّةٌ
Te تَاءٌ : Takva تَقْوَى
Ha حَاءٌ : Kuşatma حَصْرٌ
Fetih ruhunu genç tutarak her davranışını takva ile besle ki nefsini kuşatman kolay olsun. Ayrıca; Arapçada فَتَحَ يَفْتَحُ açmak, ilk kez yapmak vb. demektir. İstif'al babında bu kelime, اِسْتِفْتَاحٌ olur, sîndeki talep anlamı kullanılır. Esnaf literatüründeki "SİFTAH" kelimesi de ilk açılışı yapmak, açmak vb. anlamlara gelir. İstiftâh ise zamanla siftaha dönüşmüştür.

1241Nasr, 110/1
Arapça öğrenirken ilk öğrenilen fiil olan نَصَرَ Nasara olmadan فَتَحَ Feteha olur mu hiç? Önce Nusret sonra Feth. (Nasr, 110/1) Nasara'yı hallet, Arapçayı fethet; başanlı ol!

1242Başarı için Hedef هَدَفٌ şarttır.
He هَاءٌ : Hidayet هِدَايَةٌ (kararmayan yol)
Dâl دَالٌ : Dirayet دِرَايَةٌ (beceriklilik, yetenek, ustalık, kavrayış, zekâ)
Fe فَاءٌ : Fedâ فِدَاءٌ (bir amaç yolunda bir değer ya da varlıktan vazgeçme)
Ders: Hedefe ulaşmak için doğru yolu belirleyerek dirayetli bir şekilde gerekli fedâkarlığı göstermeyi ihmal etme!

1243Enfâl, 8/17

1244 إِنَّ اللهَ لَا يَخْذُلُ عَبْدَهُ أَبَدًا
Allah, kulunu asla yapayalnız yüzüstü bırakmaz!

مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى Duhâ, 93/3
Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da.
Amel-i sâlih biriktiren kimsenin mahşerde diyeceği cümle, şu olabilir:

هَا هُوَ رَبِّي لَمْ يَخْذُلْنِي
İşte benim Rabbim, beni yüzüstü yapayanlız bırakmadı. Çünkü Şeytan, İnsanı çaresiz ve yapayalnız bırakır!

وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا Furkân, 25/29
İşte şeytan, insanı en zor anında böyle yapayalnız yüzüstü ve çaresiz bırakır!

كَيْ لَا نَمُوتَ مَرَّتَيْنِ لَا تَرْجِعْ لِمَنْ خَذَلَكَ
İki defa ölmemek için seni yarı yolda bırakana dönme!

3- Zafer, fetih, nusret,[1245] muvaffâkiyet ve galibiyyet Allah'a izafe edilir; tüm bu başarı,[1246] Allah'tandır denilmeli ki bu durumlar insanın nefsini okşayarak gurura[1247] kapılmasına sebebiyet vermesin.

Bu ظَفَرٌ kelimesinin kökünden gelen ظُفْرٌ kelimesinin tırnak anlamına geldiğini yukarıda ifade etmiştik. Bu ظُفْرٌ kelimesinin çoğulu olan أَظْفَارٌ أَظَافِيرُ kalıplarından herhangi birisiyle oluşturulmuş ve "çocukluğumdan beri" anlamına gelen deyim şöyledir:

أَنَا أُحِبُّ السِّبَاحَةَ وَالْبَحْرَ مُنْذُ نُعُومَةِ أَظَافِرِي

Ben, çocukluğumdan beri, yüzmeyi ve denizi seviyorum.

لَا تَتَعَجَّبْ عِنْدَمَا يَأْتِيكَ أَوَّلُ الْخِذْلَانِ مِنَ الْجِهَةِ الَّتِي عَصَيْتَ اللهَ لِأَجْلِهَا

İlk yarı yolda bırakılışın, kendisi için Allah'a isyan ettiğin yerden gelirse şaşırma!

إِنَّ اللهَ لَا يَتْرُكُ قَلْبًا وَحِيدًا وَعَاجِزًا تَحْتَ السَّمَاءِ

Allah, gökyüzünün altında bulunan hiçbir kalbi, yalnız ve çaresiz bırakmaz!

1245 Yardım anlamına gelen Nasr sûresinin Kuran-ı Kerim'in sonlarında yer alması, belki de eksiklerimizin olduğunu hatırlatmak içindir. Allahu Alem. Kısaca; Mûminûn olmadan, Münafıkları ayırt etmeden, Cuma olup toplanmadan, Kalemin sırrını anlamadan, Hadîd (demir) gibi sağlam olmadan, فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ (Kendisinde müthiş bir güç ve insanlar için birçok faydalar vardır. Hadid, 57/25) Şûrâ (müşâvere-istişâre) yapmadan, Saf (bir ve beraber) olmadan, Yusuf'u, (ayrılık acısı görmeden) ve İbrahim'i, (sadakat ile teslim olmadan) tanımadan, Muhammed'in (her türlü fedakarlığı göstermeden) birbirlerine düşkün ümmeti olmadan, Mücadeleyi terk etmeden, Tekasür'ü bırakmadan, Zilzaller görmeden, Asrın kıymetini bilmeden, Kadrin kıymetini anlamadan, Hemz ve Lemz'i terk etmeden, Maun'da hassas olmadan, Kevserden kana kana içmeden, kafirlere karşı onurlu bir duruş sergilemeden Nasr (yardım) nasıl gelebilir ki?

1246 Başanlı ve başarısız kimse (Bahaneler, başarısızlığın sığınağı olsa da vicdanı rahatlatmaz)

اَلنَّاجِحُ يُفَكِّرُ فِي الْحَلِّ

Başarılı, çözümü düşünür.

اَلْفَاشِلُ يُفَكِّرُ فِي الْمُشْكِلَةِ

Başarısız, problemi düşünür.

اَلنَّاجِحُ يُسَاعِدُ الْآخَرِينَ

Başarılı, başkalarına yardım eder.

اَلْفَاشِلُ يَتَوَقَّعُ الْمُسَاعَدَةَ مِنَ الْآخَرِينَ

Başarısız, başkalarından yardım bekler.

يَا لَلْغَرَابَةِ! لَا يَكْتَفِي النَّاسُ بِالنَّجَاحِ بَلْ يَرْغَبُونَ فِي رُؤْيَةِ فَشَلِ الْآخَرِينَ أَيْضًا

Ne garip! Kazanmak, insanlara yetmiyor ve bununla yetinmiyorlar. Başkalarının kaybettiğini ve başarısız olduğunu da görmek istiyorlar.

Gore Vidal

مَا فُقِدَ فِي الْأَرْضِ يُسْتَرَدُّ فِي السَّمَاءِ لَا تَقْلَقْ

Yeryüzünde kaybettiğin şey, gökyüzünde verilir, endişelenme!

1247 غَرُورٌ وَ غُرُورٌ Kelimeleri

غَرُورٌ: وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللهِ الْغَرُورُ Fâtır, 35/5

Sakın çok aldatıcı (şeytan), Allah hakkında sizi aldatmasın.

غُرُورٌ: وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ Hadid, 57/20

Dünya hayatı, bir aldanış/gurur aracından başka bir şey değildir.

ZERRENİN DEĞERİ NEDİR?

ذَرَّةٌ

Tartılarak satılan bir şeyin ağırlık ölçü birimi düştükçe aynı oranda değeri artar.

يُقَاسُ الْحَدِيدُ بِالطُّنِّ

Demir ton ile tartılır.

اَلْفَوَاكِهُ بِالْكِلوغِرَامِ

Meyve kilo ile tartılır.

اَلذَّهَبُ بِالْغِرَامِ

Altın gram ile tartılır.

اَلْمَاسُ بِالْقِيرَاطِ

Pırlanta karat ile satılır.

Tüm amellerin ise ZERRE ذَرَّةٌ ile ölçüleceği bildirilmiştir.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır[1248] işlerse, onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük[1249] işlerse, onun cezasını görecektir.[1250]

1248Arapçada Hayr خَيْرٌ : Genel anlamda iyilik ve güzellik anlamına gelmekle beraber herkesin ulaşmak istediği faydalı işler bütünü anlamında kullanılan ve kötülük, tuzak, fitne, zarar vb. anlama gelen Şerr شَرٌّ kelimesinin zıddıdır.

وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى Bakara, 2/197

(Ahiret için) azık toplayın. Kuşkusuz, azığın en hayırlısı takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma)dır.

1249Bir bebeği havaya attığınızda, bebek gülümser. Çünkü onu yakalayacağınızı ve bırakmayacağınızı bilir. Size güvenenler de sizden herhangi bir kötülük gelmeyeceğini bilir; lütfen kimsenin size olan güvenini yıkmayın!

1250Zilzâl, 99/7-8

ARAPÇADA SURAT ASMAK

عَبَسَ

Arapçada عَبَسَ يَعْبِسُ عَبْسًا/عُبُوسًا fiili, göğüs ve yürek daralmasından[1251] dolayı yüzde beliren somurtkanlık, surat asmak, kaşları çatmak vb. anlamlara gelmektedir.

عَبَسَ وَتَوَلّٰى

Surat astı ve yüz çevirdi[1252]

Bu âyet-i kerimede şu hikmet dolu davranışları bulabiliriz:

Hz. Peygamber (s.a.v.) ümmetine edep ve metot öğretmek,[1253] Dini tebliğde zengin ve etkin kişileri önceleyip, fakir ve aciz kimseleri ise ötelemenin yanlışlığına dikkat çekmek üzere, İlahi bir senaryo gereği öyle davranarak hoşlanmadı ve suratını ekşitip yüzünü çevirdi.

Mekke'nin ileri gelen inkârcılarına büyük bir umut ve heyecanla İslâm'ı tebliğ etmekte olan Peygamber, gözleri görmeyen bir müminin, "Ey Allah'ın Elçisi! Allah'ın sana öğrettiklerinden bana da öğret!" diye seslendiğini duyunca, "yersiz ve zamansız" bulduğu bu müdâhaleden hoşlanmayarak suratını astı ve adamcağıza arkasını döndü!

Abese, 80/1'de bu kaşları çatma eyleminin, âmâ أَعْمَى olan; görmeyen bir kimseye yapılması bile kınanırken, âmâ olmayana yapmak da neyin nesi?

Bir de bu عَبَسَ يَعْبِسُ عَبْسًا/عُبُوسًا fiilden عَبُوسًا kelimesi, âyet-i kerimede şöyle geçmektedir:

1251 Daralmaya Karşı Huzurun Reçetesi Nedir?
İçin mi daralıyor? O açar! Yâ Fettâh de!
Sebe, 34/26
Huzursuz musun? O görür! Yâ Selâm de!
Yâsîn, 36/58
Gönlün mü kırık? O'na dayan! Yâ Cebbâr de! Haşr, 59/23
Günahların mı var? O'na yönel! Yâ Gaffâr de! Tâhâ, 20/82
Kimse seni anlamıyor mu? O seni bekliyor. Yâ Mucîp de! Hûd, 11/61

1252 Abese, 80/1; Ayrıca bkz. Müddessir, 74/22

1253 خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ
"Sizin en hayırlınız, Kur'ân-ı Kerim'i öğrenen ve öğretendir."
(Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'ân, 15)
Bu hadis-i şerifte görüyoruz ki öğrenmek, öğretmekten önce gelmektedir, öğretmek sonraki ve öğrenmekle eş zamanlı olan iştir. Öğrenmek, gerçekten emek ister...Öğrenmek, yürek ister; gayret ister, çaba ister...

إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا

Çünkü Biz, (herkesin kendi başının çaresine bakacağı ve korkudan dehşete kapılacağı) o asık suratlı zorlu bir gün (ahiret ve hesap) nedeniyle Rabbimizden korkan (kimseleriz).[1254]

O günün asık suratlı olmasından Allah'a sığınırız.[1255]

1254İnsân, 76/10

1255Tebessüm edelim, zira o sadakadır. Gülümseyin. Ciddiyet surat asmak değildir. Ciddiyet, yapman gerekeni anında ve en iyi şekilde yapmaktır.

ARAPÇADA SAYMAK FİİLİNİN İNCELENMESİ

عَدَّ يَعُدُّ

Arapçada عَدَّ يَعُدُّ عَدٌّ ، تَعْدَادٌ fiili, bir şeyin adedini/sayısını tek tek saymak, bir şeyi/nesneyi/kimseyi, başka bir şeyin grup ve sınıfına dahil etmek, onun içinde ve ona ait olduğunu kabul etmek demektir.

قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ

(Allah onlara buyuracak veya görevli melekle sorduracak:) "Yıl sayısı olarak yeryüzünde ne kadar kaldınız? (Zevkinize dalıp cehennemi boylamanıza değdi mi?)"[1256]

قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْأَلِ الْعَادِّينَ

Onlar ise: "(Herhalde) Bir gün ya da bir günün birazı kadar kaldık (tam bilmiyoruz), sayanlara sor" diyeceklerdir.[1257]

فَسْأَلِ الْعَادِّينَ cümlesinde gördüğünüz الْعَادِّينَ kelimesi ism-i fâil cem-i müzekker kalıbı olup sayanlar demektir. Kelimenin müfred (tekil) hali, عَادٌّ tesniye (ikili) durumu عَادَّانِ cemi (çoğul) şekli ise عَادُّونَ olup sayan kimseler demektir. Ayet-i kerimede الْعَادِّينَ şeklinde gelmesinin sebebi, فَسْأَلِ sen sor emr-i hazırının mefulu (nesnesi) olduğu için cem-i müzekker olan bir kelimenin/ismin nasp hali (kime sor?, sayanlara) cümle de "yâ" harfi ile bulunur.

Kur'an-ı Kerim'de bu عَدَّ يَعُدُّ عَدٌّ ، تَعْدَادٌ fiilinin ism-i meful formunda geçen مَعْدُودَةٌ ve مَعْدُودَاتٌ kelimelerinden مَعْدُودَةٌ az anlamına gelirken مَعْدُودَاتٌ ise sayılmış, belirlenmiş ve belirli bir sınır içerisinde değerlendirilmiş demektir.[1258]

وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً

Dediler ki: Ateş, bizi yaksa bile birkaç gün (az bir süre) yakar.[1259]

1256Mûminûn, 23/112

1257Mûminûn, 23/113

1258Ek bilgi: Malûme مَعْلُومَةٌ bir konudaki tekil bir bilgi demektir. Bu kelimenin çoğulu olan Malûmât مَعْلُومَاتٌ ise bilgilerin işlenmemiş saf halinin çokluğu anlamına gelen bir kelimedir. Aynı kökten gelen İlim عِلْمٌ kelimesi, işlenmiş, dayanak ve gerekçeleri oluşturulmuş bilgi demektir. Asıl önemli olan malumat sahibi olmak değil, ilim sahibi olmaktır. Dilimizde de konuşurken "bu konuda malûmât sahibi değilim" cümlesini çok kez duymuşuzdur. Önemli olan, ilim sahibi olmaktır.

Arapçada:

İlim عِلْمٌ : Bilgi; Alem عَلَمٌ : Bayrak; Âlem عَالَمٌ : Dünya demektir.

İlmi, alem edinenin, âlem'de her zaman bir yeri vardır; padişahlar da ardınca yürür.

1259Bakara, 2/80

أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ

Size farz kılınan[1260] bu oruç[1261] sayılı günlerdedir.[1262]

Burada ifade edilen anlam şudur: Bu oruç ibadetinin sınırları çizilmiştir, günleri belirlidir.

Arapçada أَحْصَى يُحْصِي إِحْصَاءٌ fiili, saymak, bir bütünün parçalarını tek tek zikretmek vb. anlamlara gelir. Bu kökten gelen إِحْصَائِيٌّ kelimesi ise istatistiksel ve istatistikçi anlamına gelmektedir. Kısaca bu إِحْصَاءٌ kelimesi, sayı ile elde edilen bilgiyi simgeler. Bu إِحْصَاءٌ kelimesi, küçük çakıl taşı, ufak yuvarlak taş anlamına gelen حَصَى ، حَصَاةٌ ، حَصْوَةٌ kelimesinden türetilmiştir.

لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَداً

(Nebilerine bazı gaybi bilgiler aktarır) Öyle ki (insanlar) onların, Rablerinden gelen risaleti (insanlara gönderilenleri) tebliğ ettiklerini bilip (anlasın. Allah) Onların nezdinde olanları sarıp kuşatmış ve her şeyi tek tek sayıp tespitini yapmış bulunmaktadır.[1263]

1260 كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ

Oruç size farz kılındı. Bakara, 2/183

Arapçada;

كَتَبَ إِلَى : Bir kimseye mektup/yazı yazmak.

كَتَبَ زَيْدٌ إِلَى صَدِيقِهِ رِسَالَةً

Zeyd, arkadaşına mektup/mesaj yazdı.

كَتَبَ عَلَى : Bir kimseye bir şeyi zorunlu kılmak, şart koymak, ilke edinmek.

كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ

Rabb'iniz, kullarına merhamet etmeyi kendisine ilke edinmiştir. *Ayrıca bkz. Bakara, 2/183; Bakara, 2/180; Mâide, 5/32; En'âm, 6/12; Hadîd, 57/27*

قُلُوبٌ مَلِيئَةٌ بِرَسَائِلَ لَمْ تُكْتَبْ

Yazılmayan mektuplarla dolu kalpler...

أَلَا لَيْتَ الرَّسَائِلَ الْوَرَقِيَّةَ تَعُودُ يَوْمًا فَأُخْبِرَهُ بِمَا فَعَلَ الْبَرِيدُ الْإِلِكْتِرُونِيُّ

Ah keşke mektuplar geri dönse de, E-postanın bana neler yaptığını ona anlatsam.

1261 Arapçada Oruç kelimesi için Savm صَوْمٌ ve sıyam صِيَامٌ kelimeleri kullanılır. Bu iki kelimeden Savm صَوْمٌ kişinin konuşmaktan kaçınması, bir şeye karşı kendini tutması ve engellemesi demektir, zıddı "iftar" kelimesidir.

Meryem, 19/26 إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْماً فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيّاً

Ben Rahman için oruç adadım, bugün hiçbir insanla konuşmayacağım'. Kur'an-ı Kerim'de صِيَامٌ formatında Bakara, 2/183; Bakara, 2/187; Bakara, 2/196; Nisâ, 4/92; Mâide, 5/89; Mâide, 5/95; Mücâdele, 58/4'de fecr-i sadıktan güneşin batmasına kadar olan süre içerisinde ibadet niyeti ile yeme, içme ve cinsel ilişkiyi terk etmek anlamında kullanılmıştır. Bakara, 2/184'de ise وَأَنْ تَصُومُوا mufred mastar formunda Fiil-i muzari + En-i mastariyye ile kullanılmıştır.

Ayrıca Savm صَوْمٌkelimesinin, kişinin bireysel anlamdaki orucunu, sıyam صِيَامٌ ise toplumsal anlamda yerine getirilen oruç ibadeti anlamına da gelmektedir. Hevesi kursağında kalan kimsenin orucu bozulmaz ama morali bozulur, kimseyi üzmeyin!

1262 Bakara, 2/184

1263 Cinn, 72/28

إِنَّ لِلّٰهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اِسْمًا مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ

Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Kim o isimleri sayarsa cennete girer[1264].

İstatistik veya sayıtım, belirli bir amaç için veri toplama, tablo ve grafiklerle özetleme, sonuçları yorumlama, sonuçların güven derecelerini açıklama, örneklerden elde edilen sonuçları kitle için genelleme, özellikler arasındaki ilişkiyi araştırma, çeşitli konularda geleceğe ilişkin tahmin yapma, deney düzenleme ve gözlem ilkelerini kapsayan bir bilimdir. Araştırılan ilgili konunun veya durumun sınırlarını çizmek, belirli bir çerçeve içerisine alarak kuşatmaktır.

وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

Eğer Allah'ın nimetini saymaya kalkışacak olursanız,
onu bir genelleme yaparak bile sayamazsınız;[1265]
gerçekten Allah, bağışlayandır, esirgeyendir.[1266]

Allah'ın nimetini saysanız da başa çıkamazsınız buyurulmaktadır.

İhsâ إِحْصَاءٌ istatistik yapmak, tek tek kaydetmek, sınır çizmek demektir.

1264Buhari, Daavat 68; Muslim, Zikr 5, (2677); Tirmizi, Daavat 87, (3502) : Bu hadis-i şeriften anladığımız mana; sadece bu isimleri ezberlemekle cennete girileceği şeklinde olursa, o zaman cennetin manasının tahfif edildiği anlamı çıkar. Ancak bu isimlerde öyle bir sır var ki, insan o manaları yakalayıp kendi hayatında yaşarsa, o zaman cennete girmeyi Cenab-ı Hakk'ın bir lutfu olarak hak kazanabilir. Aksi halde sırf ezberlemiş olmak için ezberlemek anlamı kastedilmemiştir.

Arapçada girme anlamına gelen دَخَلَ fiili, harf-i cersiz genel olarak girmek anlamına gelirken;

دَخَلَ إِلَى veya فِي: Bir şeye/konuya/duruma girmek, dahil olmak.

دَخَلَ زَيْدٌ وَ أَحْمَدُ فِي النِّقَاشِ

Zeyd ve Ahmet tartışmaya girdiler.

دَخَلَ عَلَى: Bir makama, huzura girmek, ziyaret etmek için kabul edilmek vb. anlamlara gelir.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ Yûsuf, 12/88

Kardeşleri Yûsuf'un huzuruna çıkınca.

1265Ayet-i kerimede geçen لَا تُحْصُوهَا ifadesinin, size verilen bu nimetlerin karşılığını ödeyemezsiniz, size verilen nimetler o kadar çoktur ki, saymakla bitmez, sınır çizmekle belirlenemez ve bu nimetlerin sevabının sınırı dahi yoktur vb. anlamlarına geldiğini de düşünebiliriz.

1266Nahl, 16/18

1267Kur'an-ı Kerim'de Ümmet kelimesinin farklı anlamları şöyledir:

ARAPÇADA ORTA KELİMELER

وَسَطٌ - وَسْطٌ

وَسَطٌ: Bir şeyin birbirine eşit iki tarafı bulunan şeylerin tam ortası, merkezi anlamına gelir. Bakara Sûresi 286 âyet olup tam ortası olan 143. Âyet,

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطاً

"Sizi orta bir ümmet[1267] yaptık"[1268] âyetidir.[1269]

Hz. Peygamber (s.a.v.):

خَيْرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا

"İşlerin en hayırlısı orta olanıdır"[1270]

buyurarak bütün işlerde aşırılıktan sakınmamızı emretmektedir.

وَسْطٌ: İki şeyin merkezi, göbek noktası ve birbirinden ayrı varlıklar ve iki şeyi birbirinden ayıran şey gibi anlamına da gelir.

أَنَا الْآنَ فِي وَسْطِ الطَّرِيقِ

Ben şu anda yolun ortasındayım/yarısındayım.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ Yûnus, 10/47 : **Ümmet**

وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ Yûsuf 12/45 : **Uzun bir zaman**

إِنَّ إِبْرٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً Nahl, 16/120 : **Önder**

وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلٰى أُمَّةٍ Zuhruf, 43/22 : **Din**

1268Bakara, 2/143

1269İfrât ve Tefritten uzak Mutedil yani dengeli bir Ümmet demektir.

İfrat إِفْرَاطٌ : Bir konuda aşırıya gitmek demektir. Normalden fazla anlamına da gelir. Dinin emirlerinde aşırıya gitmeyen bir Ümmet.

Tefrit تَفْرِيطٌ : Tefrit ise ifratın tam tersidir. Normalden az anlamına gelir. Dinin emirlerinde gevşekliğe düşmeyen Ümmet.

مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ En'am, 6/38

Biz Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. (kitapta olması gereken şeylerde gevşeklik göstermedik şeklinde anlayabiliriz)

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ Hud, 11/112

"Emrolunduğun gibi dosdoğru ol" ayetindeki istikametten kasıt dengedir. Hz. Peygamberin (s.a.v.) saçlarını ağartan istikametteki zorluk, hak yolda dosdoğru yürümek manasında değildir. Zira bu, Peygamberler için kolaydır. Zor olan, istikamette dengeyi sağlamak; Allah'ın emirlerinde ifrât ve tefrite düşmeden aşırıya gitmeden uygulamaktır.

ARAPÇADA HİFZ KÖKÜNDEN TÜREYEN KELİMELER

حِفْظٌ

Kardeşleri, babalarına:

وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

"Biz, onu (Yûsuf'u) mutlaka koruruz" dediler.[1271]

Yakûp (a.s.) oğullarına:

فَاللهُ خَيْرٌ حَافِظًا

"En iyi koruyucu Allah'tır" dedi.[1272]

Kardeşleri, Yûsuf'u kaybetti, Allah korudu ve gözetti. Çünkü O, tüm sevdiklerimizi korur.

Arapça حِفْظٌ kökünden türeyen kelimeler şöyledir:

حَافِظٌ Hâfız

Hâfız, koruyan, saklayan, muhâfaza eden anlamında Allah'ın güzel isimlerinden birisidir. Koruyan, himâye eden, gözeten anlamlarına gelmek üzere Allahu Teâlâ hakkında kullanılır. Kur'ân-ı Kerîm'de, "Allah, hâfızların (koruyanların) en hayırlısıdır"[1273] "O zikri (Kur'ân'ı) biz indirdik biz' ve Onun koruyucusu da el bette biziz!"[1274] buyurulmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'in tamamını ezberleyen kimselere de "hâfız" denilmesinin yanında "Hâfız-ı Kur'ân, Hâfız-ı Kelâm" ifadeleri de kullanılır. Kur'ân'ın tamamını ezberleyenlere "tam hâfız", yarısını ezberleyenlere de "yarım hâfız" denir. Çoğulu, "huffâz, hafaza ve hâfizûn" olarak kullanılır.

Bu kökten gelen mübâlağa kalıbında حَفِيظٌ kelimesi sürekli ve üzerine titreyerek koruyucu/koruyan anlamına gelmektedir.

فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا

Biz seni onların başına bekçi/koruyucu olarak göndermedik.[1275]

1270Keşfü'l Hafa, C.1. S. 391
1271Yûsuf, 12/12
1272Yûsuf, 12/64
1273Yusuf, 12/64
1274Hicr,15/9
1275Şurâ, 42/48

وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ

Bizim katımızda, her şeyi kaydeden/koruyan bir kitap vardır.[1276]

حِفْظٌ Korumak[1277]

Bu kelime arapçada ezberleyerek korumak demek olup zıddı نِسْيَانٌ nisyândır. "İnsan nisyandan müştaktır" (türemiş) sözü, şu âyet-i kerimeden esinlenmiştir.

İnsanın nisyandan türemesi, lafız olarak değil mana olarak bu âyet-i kerimeye dayanmaktadır.

وَلَقَدْ عَهِدْنَآ اِلٰى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْماً

Biz daha önce Âdem'den söz almıştık,
fakat o "unuttu", biz onda yeterli bir kararlılık görmedik.[1278]

Aksi halde İnsan kelimesi, أَنِسَ يَأْنَسُ أُنْسًا fiilinden türeyip "cana yakın olmak, sosyal olmak, samimi olmak, girişken olmak vb. anlamlara gelmektedir.

مُحَافِظٌ Koruyucu

Birini ya da bir şeyi koruyan, kollayan, gözeten kimse, koruyucu, tarihte bir kalenin ya da bir kentin korunmasını, düzenini ve güvenliğini sağlamakla görevli komutan vb. anlamlarda kullanılan bir kelimedir.

1276Kâf, 50/4

1277Arapçada Koruma Çeşitleri

ستر : Örterek korumak
رعى : Gözeterek korumak
وقى : Sakınarak korumak
حمى : Savunarak korumak

Arapçada حِمَايَةٌ himâye, savunarak ve gözeterek korumak anlamlarına gelir. Kayınpeder حَمٌ Hamun, Kayınvalide ise Hamâtun حماةٌ olup aynı kökten gelir ve genel olarak evlatlarının yuvalarında çıkan irili ufaklı sorunları çözme odaklı davranarak yuvayı korumaya alan kişilerdir.

حجب : Gizleyerek korumak
حافظ : Saklayarak korumak

حافظ على قلبك من وجع الفارين

Geçip gidenlerin acısından kalbini koru!

صب لا يبالي بوجع الفارين يعيش طويلا

Geçip gidenlerin acısına aldırmayan kalp, uzun yaşar!

كلأ : Sahip çıkarak korumak
جنب : Uzak tutarak korumak
حرس : Gözetleyerek korumak
عصم : Önlem alarak korumak
كانف : Destekleyerek korumak
صان : Bakımını yaparak korumak
حصن : Sağlamlaştırarak korumak

1278Tâhâ, 20/115

1279Bürûc, 85/21-22

مَحْفُوظٌ Korunmuş

بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَجِيدٌ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ

Evet, doğrusu bu (Kitap) 'şerefli-üstün' olan bir Kur'an'dır.
Bu kitabın aslı, Levh-i Mahfuz'dadır.[1279]

Elimizdeki Kutsal Kitabımız da Allah'ın özel muhafazası altındadır.

مُحَافَظَةٌ Savunarak Korumak

مِحْفَظَةٌ Cüzdan; parayı korur

Bu kelime ism-i âlet olup koruyan alet/eşya demektir.

اللهُ يَحْفَظُكَ Allah seni korusun

حَفِيظَةٌ Bu kelime, öfke[1280] demektir; insanın içinde koruduğu/tuttuğu kızgınlık ve öfke demektir. Muhafaza etmesi yani kendisinden korunması gereken öfkeyi, nefsine yenik düşerek yüklenmek sûretiyle içinde koruma altına almasıdır.

Bu kökten gelen تَحَفُّظٌ kelimesi ise tedbir, dikkat kesilmek, bir işin önünü ve sonunu tecrübesine dayanarak az çok tahmin etmek sûresiyle çekincesini bildirmesi vb. anlamlara gelmektedir.

أَبْدَى الرَّئِيسُ تَحَفُّظَهُ

Başkan, çekincesini bildirdi.

1280 إِنَّ الْغَضَبَ عَدُوٌّ لِلْعَقْلِ
Şüphesiz ki öfke, aklın düşmanıdır.
Öfke nedir?
Öfke, kişinin kontrolü dışında olan şeyleri/olayları kabul etmeme durumudur. İnsan, kontrolü dışında olan şeyleri kabul ettiğinde, öfke gider yerine esneklik ve hoşgörü gelir.

KUR'AN-I KERİM'DE ŞİFÂ KELİMESİ TAHLİLİ

شِفَاءٌ

Arapçada Şefâ شَفَا kelimesi,[1281] uç, kenar, eşik, sınır, kıyı vb. anlamlara gelmektedir. Bu شَفَا kelimesinin tesniyesi (ikilisi) شَفَوَانِ çoğulu ise أَشْفَاءٌ şeklinde gelir. Örnek:

هُوَ عَلى شَفَا الْمَوْتِ O, ölümün eşiğindedir.

وَكُنْتُمْ عَلى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا

Ve hani, ateş dolu bir uçurumun tam kenarında idiniz de,
Allah sizi oradan kurtardı.[1282]

Arapçada dâun دَاءٌ hastalık, devâ دَوَاءٌ tedavî olmak, iyileşmek demektir. Bu دَاءٌ kelimesi daha çok maddi hastalık için kullanılır, devâ ise bu maddi hastalığın iyileştirilmesi anlamına gelir. Bu دَوَاءٌ kelimesinin, müfâale babında çekimi دَاوَى يُدَاوِي مُدَاوَاةٌ formunda iyileştirmek vb. anlamlarında gelirken tefâul babında ise تَدَاوَى يَتَدَاوَى تَدَاوٍ/تَدَوِي ise Türkçemize de geçtiği gibi tedâvi etmek, tedavî olmak, sağlığına kavuşmak vb. anlamlara gelmektedir.

Arapçada سَقِمَ يَسْقَمُ سَقَمًا fiilinden türeyen سَقَمٌ ve سُقْمٌ kelimeleri ile sadece bedende meydana gelen yani maddî/fizikî hastalık anlamında kullanılır. فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ İbrahim, "doğrusu ben hastayım" dedi.[1283]

فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ

Sonunda bitkin bir durumdayken Onu çıplak bir yere (sahile) attık.[1284]

Bu tür hasta kimseye سَقِيمٌ denilmekte; bu kelimenin çoğulu أَسْقَامٌ ve سُقَمَاءُ şeklinde gelmektedir. Bu kelime ile daha çok kişi, önceden maddî/fizîkî hastalığa yakalanacağını hissetme halini anlatır.

Arapçada مَرِضَ يَمْرَضُ مَرَضًا fiili, hasta olmak, hastalığa yakalanmak vb. anlamlara gelir. Fakat مَرِضَ fiili ile hem maddî/fizîkî hem de manevî/ruhsal hastalık anlamları kastedilir.

1281 Ayrıca Arapçada Dudak anlamına gelen Şefetun شَفَةٌ ile Şifâ شِفَاءٌ aynı kökten gelir. Dudaklar bazen zihin süzgecinden geçen kelimelerin eksik kalan yanlarını dışarıya çıkmadan önce son kez kontrol eder ve kelimelerin yaralayan yanlarını şifâya çevirdiği için bu ismi almıştır.

1282 Âl-i İmrân, 3/103

1283 Saffât, 37/89

1284 Saffât, 37/145

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا

Artık sizden kim hasta olursa[1285]

(Maddî hastalık)

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ

Onların kalplerinde (kin, nifak, nefret, haset) hastalığı vardır.[1286]

(Manevî hastalık)

Bu fiilden türeyen hasta anlamına gelen isim şudur: مَرِيضٌ kelimesi Hasta kimse demek olup çoğulu ise مَرْضَى şeklindedir. Bu سَقِيمٌ ve مَرِيضٌ kelimeleri nadir de olsa birbiri yerinde kullanıldığı da söz konusudur.

Bu anlamlara ek olarak;

Bu مَرِضَ يَمْرَضُ مَرَضًا fiilinin tef'il babında مَرَّضَ يُمَرِّضُ تَمْرِيضٌ formunda olur. Tef'il babının bir anlamı da اَلإِزَالَةُ وَ السَّلْبُ yani İzâle etmek, gidermek, sıyırmak, ortadan kaldırmak, yüzmek vb. anlamlara gelir.

مَرِضَ عَلِيٌّ Ali Hastalandı.

مَرَّضَ الطَّبِيبُ عَلِيًّا Doktor Ali'nin hastalığını giderdi, ortadan kaldırdı.

Yine tef'in babından مَرَّضَ يُمَرِّضُ تَمْرِيضٌ fiilin ism-i faili مُمَرِّضٌ hemşir ve مُمَرِّضَةٌ hemşire başta olmak üzere hastabakıcı vb. anlamlara da gelmektedir.

Arapçada شَفَى يَشْفِي شِفَاءٌ fiili, tedavi etmek, iyileştirmek, manevi sıkıntıyı gidermek vb. anlamlara gelir. Bu fiil müteaddidir yani geçişlidir; fiilin ortaya koyduğu eylem, mefulde etkisini gösterir. Kişinin şifa bulmasını ifade ederken fiili meçhûl yani edilgen[1287] şekilde okuyacağız.

شُفِيَ أَبِي مِنْ مَرَضِهِ Babam, şifa buldu; iyileşti.

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ

Biz Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki, o Müminler için bir şifadır[1288]

1285Bakara, 2/184

1286Bakara, 2/10

1287Sözde özneyle (nâib-i fâil) kullanılan ya da öznesi dolaylı olan fiil, yüklem, eylem. Meçhûl fiilin cehâleti, fâil-i meçhûlun gaip oluşundan kaynaklanmaktadır. Fâil-i meçhûl, nâib-i fâil olmayı kabul ettiğinde, meçhûl fiil, cehâletten arınarak kısmen de olsa bilinirliği yakalamış olacaktır.

1288İsrâ, 17/82

Ayet-i kerimede devâ دَوَاءٌ değil şifâ شِفَاءٌ Şifâ[1289] buyurulmuş. Çünkü devâ, yürek hastalığını iyileştirmeyebilir. Fakat Kur'an-ı Kerim, gönüllere-göğüslere şifadır.

قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ

De ki: "O, iman edenler için bir hidayet ve bir şifa vesilesidir.[1290]

فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ

Onda (bal) insanlar için bir şifa (ve üstün bir gıda) bulunmaktadır.[1291]

وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ

Mü'min bir topluluğun göğüslerine-gönüllerine huzur ve şifa versin.[1292]

يَا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt, sinelerde olana
(kalbi ve ruhi hastalıklarınıza, stres ve bunalımlarınıza) bir şifa ve mü'minler için
bir hidayet ve rahmet (olarak Kur'an-ı Kerim) gelmiştir.[1293]

Bu şifâ kelimesi maddî ve manevî hastalık için de kullanılır.

وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ

Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur.[1294]

Bunların yanında arapçada عِلَّةٌ kelimesi de sözlükte "hastalık, kişiyi ihtiyacını görmekten alıkoyan durum, zafiyet, sebep, gerekçe vb. anlamlara gelmektedir. Hastalığın, kişiyi kendi ihtiyacını göremez bir duruma düşürmesi anlamında kullanılmaktadır. Bu tür hasta olan kişiye عَلِيلٌ denir. Bu عِلَّةٌ illet kelimesinin zıddı ise صِحَّةٌ sıhhattir. Sıhhat ise sağlam ve sağlıklı olmak, hastalıktan kurtulup iyileşmek, kendi ihtiyacını karşılayacak duruma gelmek vb. anlamlara gelmektedir. Bu tür kimselere ise عَلِيلٌ kelimesinin zıddı olan صَحِيحٌ kelimesidir.

1289Arapçada Tedavî Çeşitleri
İlâç عِلَاجٌ : Yaranın tedavisi
Devâ دَوَاءٌ : Bedenin tedavisi
Şifâ شِفَاءٌ : Kalbin tedavisi
Rızâ رِضَاءٌ : Gönlün tedavisi
Vefâ وَفَاءٌ : Dostun tedavisi
Haya حَيَاءٌ : Nefsin tedavisi
Fena فَنَاءٌ : Ruhun tadavisi
Deha دَهَاءٌ : Aklın tedavisi

1290Fussilet, 41/44
1291Nahl, 16/69
1292Tevbe, 9/14
1293Yûnus, 10/57
1294Şuara, 26/80.
مرضْتُ يوْمًا فنام الْجميعُ وسهرتْ أُمّي
Bir gün hastalandım, herkes uyudu annem uykusuz kaldı.

HZ. YÛSUF'UN GÜZELLİĞİ VE İHSÂN KAVRAMI

حَسُنَ

Arapçada حَسُنَ يَحْسُنُ حُسْنًا fiili, güzel olmak, uygun olmak, yakışmak, istenilen özelliklere sahip olmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiilden türeyen حُسْنٌ kelimesinin diğer anlamı da akıl, arzu ve duygu ile hoşa giden, güzel görünen şeyleri ifade etmektedir. Bu kökten حَسَنَةٌ kelimesi, insanlar arasındaki ilişkilerin ahlâkî değerler açısından iyilik, hayır, güzellik ve güzel davranış anlamına gelirken bunun zıt anlamı olan سَيِّئَةٌ suç, kabahat, hata, kötülük vb. anlamlara gelmektedir. Bu iki حَسَنَةٌ ve سَيِّئَةٌ kelimelerinin birlikte geçtiği âyet-i kerime şöyledir:

مَّا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَّفْسِكَ

(Ey insan!)[1295] Sana iyilikten (ve güzellikten yana) her ne gelip isabet ederse (o) Allah'tandır; kötülükten (bela ve musibetten) de sana her ne gelip dokunur ise, o da nefsinin (hatası) dır.[1296]

اَلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

Onlar, Allah ve Rasulünün sözünü dinler, Kur'an ve sünnette kendilerinden istenenlerin en güzelini, en faziletlisini alır, en güzel biçimde onu uygularlar. Çünkü sözlerin en güzeli Allah ve Rasulünün sözüdür.[1297]

Dikkat ederseniz bu âyet-i kerimede Rabbimiz, فَيُصْغُونَ إِلَيْهِ Kulak verirler veya فَيُنْصِتُونَ إِلَيْهِ Dikkat kesilirler buyurmamış, doğrudan فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ en güzeline tabi olurlar, o en güzel olanı uygularlar, onun dışındakilerden uzak dururlar, tüm bağlılık ve tabiiyetlerini en güzel olana gösterirler buyurmuştur. Ayrıca en güzeline tabi olurlar, dinlemekle kalmayıp o en güzelin gerekliliğini de yerine getirirler.

Bu iyilik ve güzellik anlamına gelen حُسْنٌ kelimesinin maddî görsel anlamda zıddı kötü, hoş olmayan, çirkin vb. anlamlara gelen قُبْحٌ kelimesidir. Bu iyilik olan حُسْنٌ ile kötülük olan قُبْحٌ halleri daha çok dışarıdan görünen iyilik ve kötülük an-

1295 Kuran-ı Kerim'de İnsanın 8 Zayıf Noktası
Cimridir. İsrâ, 17/100
Acelecidir. İsrâ, 17/11
Sabırsızdır. Meâric, 70/19
Zalim ve cahildir. Ahzap, 33/72
Zayıf yaratılmıştır. Nisa, 4/28
Kıskanç ve hasetçidir. Felak, 113/5
Menfaatine çok düşkündür. Rûm, 30/36
Rabbine karşı pek nankördür. Adiyât, 100/6

1296 Nisa, 4/79

1297 Zümer, 39/18

lamında kullanılır. Haddizatında günlük hayatta da قُبْحٌ kelimesinden türeyen davranış ve tavırda kirlilik[1298] ve çirkinlik anlamına gelen kabâhat قَبَاحَةٌ kelimesini de kullanmaktayız. Râgıb el-İsfahânîye göre de Hasen حَسَنٌ kelimesinin zıddı olan kabîh قَبِيحٌ ise "gözün beğenmediği maddî şeylerle duygusal olarak insanı rahatsız eden davranış ve haller" anlamına gelir; kabîh ile benzer bir anlam ifade eden seyyie سَيِّئَةٌ ise nesneleri nitelemekten çok insanlar arasındaki ilişkilerin ahlâkî değerini belirtmek için kullanılır.[1299]

حَسُنَ يَحْسُنُ حُسْنًا fiili, ifâl babında أَحْسَنَ يُحْسِنُ إِحْسَانٌ formuna dönüşür ki anlamı iyilik ve lütufta bulunmak, bir işi en güzel şekilde yapmak, Allah'a ihlâsla kulluk etmek vb. anlamlara gelmektedir. Yukarıda da temas ettiğimiz gibi sözlükte "güzel olmak" mânasına gelen hüsn حُسْنٌ kökünden türetilmiş bir masdar olup genel olarak "başkasına iyilik etmek" ve "yaptığı işi güzel yapmak" şeklinde kısmen farklı iki anlamda kullanılmaktadır.

Bu İhsan إِحْسَانٌ kelimesi, Allah'a nisbet edildiğinde,

اَلَّذِي اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ

O yarattığı her şeyi en güzel yapmıştır[1300]

فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ

O sizi şekillendirdi ve şeklinizi güzel yaptı[1301]

mealindeki âyetlerde olduğu gibi Allah'ın kusursuz yaratıcılığını ifade ederken,

وَاَحْسِنْ كَمَا اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ

"Allah sana ihsan ettiği gibi sen de ihsanda bulun[1302]

1298 Arapçada Kirlilik Çeşitleri

Necâset نَجَاسَةٌ Bedende kirlilik. Neces نَجَسٌ ise pisliğin kendisidir.

إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ Tevbe, 9/28

Müşrikler ancak bir pisliktirler.

Vesâhet وَسَاخَةٌ Elbisede kirlilik

Habâset خَبَاثَةٌ Kişilikte kirlilik

Hakâret حَقَارَةٌ Duyguda kirlilik

Kabahat قَبَاحَةٌ Davranışta kirlilik

Vekahât وَقَاحَةٌ Tavırda kirlilik

Atâlet عَطَالَةٌ Eylemde kirlilik

Cehâlet جَهَالَةٌ Fikirde kirlilik

Dalâlet ضَلَالَةٌ Gidilen yolda kirlilik

1299 el-Müfredât, "hsn", "kbh", "sv'e" md.leri

1300 Secde, 32/7

1301 Tegâbün, 64/3

1302 Kasas, 28/77

İhsân (iyilik) kavramı çerçevesinde, Hz. Yûsuf'un (as) bu kadar güzelliğine rağmen, Rabbimiz, Kur'an-ı Kerim'de bu güzelliği övmemiş ve şöyle buyurmuştur:

وكذٰلك نجزي المحسنين Yûsuf, 12/22

İşte güzel davrananları, böyle mükâfatlandırırız. *Hangi güzel yüz ki toprak olmadı? Hangi ceylan göz ki yere akmadı?*

قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهُ رِزْقًا

Allah ona rızık ihsan etti[1303]

âyet-i kerimelerinde de görüldüğü üzere İhsân kavramı, Allah'ın kullarına olan lütufkârlığını, cömertliğini ve ikramını ifade etmektedir.

Tüm bu anlamların yanında Cuma hutbelerinin sonunda okunan ayet-i kerimede[1304] başka bir anlam kazandığını görüyoruz:

اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ

Hiç kuşkusuz[1305] Allah, insanlara karşı âdil davranmayı, olabildiğince merhametli, güler yüzlü, nazik[1306] ve lütufkâr davranarak dâimâ iyilik yapmayı emreder.[1307]

İhsan, genel olarak iyilik, ikram ve lütufta bulunmak, bir işi en güzel şekilde yapmak, Allah'a ihlâs ve samimiyet ile kulluk etmek anlamlarına gelen bir terimdir. Arapçada "güzel olmak" mânasına gelen حُسْنٌ hüsn kökünden türetilmiş olup if'al babının (اَحْسَنَ يُحْسِنُ إِحْسَانٌ) masdarı olup genel olarak "başkasına iyilik etmek" ve "yaptığı işi güzel yapmak" gibi anlamlara gelmektedir. Allah'ın yarattığı her şeyi ihsanla yarattığını bildiren âyet-i kerimede de اَلَّذِي اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ O ki, yarattığı her şeyi güzel yapmıştır. Secde, 32/7 ihsan kavramı daha iyi şekilde anlamaktayız. وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ Allah, işini en iyi şekilde yapanları ve güzel davrananları sever. Al-i İmrân, 3/148

1303Talâk, 65/11

1304إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَائِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder; hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor. Nahl, 16/90

1305Arapçada doğruluk, eşlik, uyum ve denge vb. anlamlara gelen adl عَدْلٌ kavramı o kadar önemlidir ki örneğin; Kur'an-ı Kerim'de Rabbimiz, insan vücudundaki estetik uyum ve ahengi bir yaratılış harikası olarak öne çıkarırken adl kökünden bir fiil ile bunu dile getirerek adeta seni bu denli düzgün ve dengeli bir biçimde yarattığım gibi sen de hayatın boyunca adaletten şaşma mesajını vermektedir.

اَلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوّٰيكَ فَعَدَلَكَ İnfitâr, 82/7

Rabbin ki seni yarattı, düzgün hale koydu, en güzel ölçülerle şekillendirdi. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) de adalet üzere olmakla emrolunmuştur.

وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ Şûrâ, 42/15

Ben aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum.

1306Arapçada;

Zarâfet ظَرَافَةٌ : Söz ve davranışta hijyen (İnsan söz, tavır ve davranışlarında gerekli temizliği yaparak, zarafetini ortaya koymaktadır.)

Nezâhet نَزَاهَةٌ : Söz ve davranıştaki hijyeni korumak (İnsan, söz, tavır ve davranışlarındaki temizliği yaptıktan sonra sözlerine ve davranışlarına nezaketsizlik lekesinin bulaşmaması için gayret ve çaba göstermektedir)

1307Nahl, 16/90

Demek ki ihsân, adaletin üstündedir; şöyle ki: Adalet, kişinin vermesi gerekeni vermesi ve alması gerekenin en azını almasıdır. İhsan ise, vermesi gerekenden fazlasını vermesi, alması gerekenden daha az almasıdır. Buna göre ihsan, adaletin üstündedir. Adaletin gereğini yapmak vacip/zorunludur. İhsanda bulunmak ise mendup ve sünnettir.[1308]

Son olarak da Cibril hadisinde ihsan kavramı şöyle tanımlanmıştır:

قَالَ: فأَخْبِرْنِي عن الإِحْسَانِ

Peki "ihsan" nedir, onu da anlat, dedi.

قَالَ : أَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فإِنَّهُ يَرَاكَ

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"İhsan, Allah'a onu görüyormuşsun gibi kulluk etmendir.

Sen onu görmüyorsan da O seni mutlaka görüyor" buyurdu.[1309]

Bu detayları gördükten sonra Hz.Yûsuf'un (a.s.) bu kadar güzelliğine rağmen, Rabbimiz, Kur'an-ı Kerim'de bu güzelliği övmemiş ve şöyle buyurmuştur.

وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

İşte güzel davrananları, böyle mükâfatlandırırız.[1310]

1308el-Müfredât, "hsn" md.

1309Müslim, Îmân 1, 5. Ayrıca bk. Buhârî, Îmân 37; Tirmizi Îmân 4; Ebû Dâvûd, Sünnet 16; Nesâi, Mevâkît 6; İbni Mâce, Mukaddime, 9

1310Yûsuf, 12/22. Hangi güzel yüz ki toprak olmadı? Hangi ceylan göz ki yere akmadı? Hz. Yûsuf (as) zindaydayken ona:

إِنَّا نَرَيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ Yûsuf, 12/36

"Biz seni iyilerden görüyoruz" dediler. Hz. Yûsuf (as) zindandan çıkıp Mısır hazinelerinin başına geçtiğinde de aynı şekilde bu defa O'nu kuyuya atan kardeşleri:

إِنَّا نَرَيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ Yûsuf, 12/78

"Biz seni iyilerden görüyoruz" dediler. O'na tuzak kuran kardeşleri, onu tanımadıkları halde bu düşüncelerini belirttiler. Ders: Karakterin, ahlakın ve huyun temiz ise korkma, endişelenme! Hiçbir hal ve makam seni asla değiştirmez.

ARAPÇADA TEVBE, RİC'AT[1311] DÖNMEK, TERK ETMEK VB. DEMEKTİR

تَابَ - تَوْبَةٌ

Arapçada تَابَ يَتُوبُ تَوْبَةً fiili ric'at رِجْعَةٌ yani gerisin geriye dönmek demektir. Tevbe[1312] en güzel şekilde günahı terk etmek olup özür dilemenin en etkili yoludur. Çünkü tövbe, yapılan hatadan ayağı tamamen kesmek demektir. Bu anlamdan yola çıkarak, terk etmek, kötülüğünden dolayı bir işi/ameli terk etmek, yaptığına pişman olmak, bir daha o yapılan işe dönmeyeceğine kesin bir şekilde karar vermek, eski defterleri kapatarak yeni sayfa açmak ve düzeltilebilecek olan hareketlerini/amellerini/davranışlarını dönüş yaparak düzeltmektir.

Arapçada harf-i cerlerin manaya kattığı anlam, hayâtî önem taşımaktadır!

Bu تَابَ fiili, إِلَى harf-i cerri ile kullanıldığında kulun, Allah'a yaptığı tevbe anlamı elde edilir.

تَابَ الْعَبْدُ إِلَى اللهِ

Kul, Allah'a tevbe etti.

فَتُوبُوا إِلَى بَارِئِكُمْ

Gelin yaratıcınıza tövbe edin[1313]

1311 Arapçada رِجْعَةٌ Ric'at, başlanılan yere geri dönmek anlamında olup رَجَعَ fiilinden gelmektedir. Dönmek anlamına gelen ve çok kullanılan diğer kelime ise Avdet عَوْدَةٌ kelimesidir. Bu iki kelime arasında ince anlam vardır. Ric'at, daha çok dönüşün kaçınılmaz ve zorunlu olduğu anlamındadır.

إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ Bakara, 2/156

Bizler zaten Allah'a aitiz ve sonunda hepimiz O'na döneceğiz.

Bu âyet-i kerimedeki dönüşün hiçbir şekilde kaçış noktası yoktur. Çaresizlik tuzağına düşme! Her zaman bir umut ışığı olduğunu aklından çıkarma!

Dönmek anlamına gelen diğer kelime ise Avdet olup, bu dönüşün daha çok gidilen yerin geçici olması anlamındadır. Örneğin; عَادَ أَبِي مِنَ السَّفَرِ Babam, yolculuktan döndü. (Bu kelime ile yolculuktan evine dönen bir kimseden bahsedilir, yolculuk amacıyla gittiği yerde kalıcı olmadığı anlamında kullanılmıştır) Ek olarak bu Avdet kelimesi ile dönen kimsenin döndüğü yere olan bağlılık ve aidiyetinin tam olduğu anlamını da görmüş olmaktayız.

1312 Tövbeyi yalnız Allah kabul eder:

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ Tevbe, 9/107

Bilmiyorlar mı ki kullarının tövbesini kabul eden Allah'tır. *Ayrıca bkz. Şûrâ, 42/25*

1313 Bakara, 2/54

وَتُوبُوا اِلَى اللهِ جَمِيعًا

Hep birlikte[1314] Allah'a tevbe edin[1315]

Bu تَابَ fiili, عَلَى harf-i cerri ile kullanıldığında, Allah'ın kulun yaptığı tevbeyi kabul etmesi anlamı taşır.

تَابَ اللهُ عَلَى الْعَبْدِ

Allah, kulun tövbesini kabul etti.

فَتَابَ عَلَيْكُمْ

Allah, tevbenizi kabul etti.[1316]

فَتَلَقَّى اٰدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

Derken, Âdem (vahy yoluyla) Rabbinden birtakım kelimeler aldı,
(onlarla amel edip Rabbine yalvardı. O da) bunun üzerine tövbesini kabul etti.
Şüphesiz O, tövbeleri çok kabul edendir, çok bağışlayandır.[1317]

Hadis-i Şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ

Günahından (Zenb)[1318] tam olarak dönüp tövbe eden,
onu hiç işlememiş gibidir.[1319]

1314 Arapçada Bir ve Beraber Olma Türleri

إِيمَانٌ Yürek birliği
تَضَامُن وَطَنِيٌّ Milli dayanışma
تَرَابُطٌ Bağ kurarak dayanışma
اِتِّحَادٌ Ayrım olmadan bir olmak
تَمَاسُكٌ Kenetlenerek dayanışma
تَضَامُنٌ El ele vererek dayanışma
تَعَاوُنٌ Yardımlaşarak dayanışma
تَكَافُلٌ Sorumluluk alarak dayanışma
تَعَاضُدٌ Güçleri birleştirerek dayanışma
تَشَارُكٌ Ortak paydada dayanışma
تَكَاتُفٌ Omuz omuza dayanışma

Tesellî için söylenen en güzel cümle şu olabilir:

هَذَا حُزْنُك وَهَذَا كَتِفِي

Bu senin hüznün, bu da benim omuzum.

Böyle diyen dostlarınız eksik olmasın:

هُمُومُك لِي : Kederlerin benim olsun
فَرْحَتِي لَك : Mutluluğum senin olsun.

Yorgun bedenini yokuş yukarı taşıyan bir hamal, bir yandan da ağzında şu cümleyi geveliyordu.

تَتَلَاشَى الْأَكْتَافُ مِنْ حَوْلِي تَدْرِيجِيًّا كُلَّمَا زَادَتْ حَاجَتِي لِلْاِسْتِنَادِ

Ne zaman yaslanmaya ihtiyacım olsa, etrafımdaki omuzlar, yavaş yavaş dağılıyor.

كَتِفُ الصَّدِيقِ قَلْبُ الْإِنْسَانِ الثَّانِي ؛ وَلَهُ نَبْضَةٌ أَيْضًا

Bir dostun omzu, insanın ikinci kalbidir; onun da nabzı vardır.

تَسَانُدٌ Destekleşerek dayanışma

1315 Nûr, 24/31

1316 Bakara, 2/187

1317 Bakara, 2/37

1318 Arapçada zenbün ذَنْبٌ günah; zenebün ذَنَبٌ kuyruk demektir. Günah, kuyruk gibidir; onu üzerine alırsan peşini bırakmaz. Günah demek olan ذَنْبٌ kelimesinde bulunan sakin nûn, üstün harekesi alırsa harekete geçen günah, kuyruğa dönüşür. Yani bir günah, diğerini doğurabilir ve kuyruğa dönüşebilir.

1319 İbn Mâce, zühd 30; et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, 10/150

Arapçada günah vb. anlamlara gelen Zenb ذَنْبٌ ile Seyyie سَيِّئَةٌ arasındaki fark nedir?

Dua ederken[1320] اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَنَا سَيِّئَاتِنَا derken اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا demeyiz. Rabbimiz اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ İyilikler kötülükleri (günahları) giderir.[1321] buyurmuşken niçin يُذْهِبْنَ الذُّنُوبَ buyurmamıştır?

Rabbimiz اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا Şüphesiz Allah, bütün günahları bağışlar.[1322] buyurmuşken niçin اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ السَّيِّئَاتِ جَمِيعًا buyurmamıştır?

Cevap: Arapçada Zenb ذَنْبٌ : Kişinin işleyerek kendisine zarar verdiği ve Hukûkullah olan yani Allah'a ait olan bir hakkın çiğnenmesi anlamında namaz, oruç, hac, zekât vb. ibadetlerin yerine getirilmemesi sebebiyle işlenen günah demektir. Bu günah Allah ile kul arasında olup yine bağışlanmasının yalnız Allah tarafından mümkün olduğu bir günahtır.[1323]

Arapçada Seyyie سَيِّئَةٌ : Kişinin işleyerek başkasına zarar verdiği ve insan, hayvan, ağaç, ot, bitki vb. yaratılanlara karşı bir hakkın çiğnenmesi anlamında gıybet, fitne, koğuculuk, (laf, söz taşıma) saldırgan tutum, başkasının emeğini aşırma, ağacın yapraklarını koparma, bitkilere zarar verme vb. konuda işlenen günah demektir. Bu seyyiâtın (kötü ameller) karşısında Hesenât'a çevrilmesi[1324] için Hesenât demek olan sâlih ameli artırmak gerekmektedir. Böylelikle âyet-i kerimenin tecellîsi görünecektir:

اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ

İyilikler kötülükleri (günahları) giderir.[1325]

1320İnsan duâ ederken ve çeşmeden su içerken ellerini aynı şekilde kullanır. Dua, ruhu besler, su ise bedene güç verir. Bedenin suya varlık ölçüsünde muhtaç olması gibi ruh da duâya aynı oranda muhtaçtır.

1321Hûd, 11/114

1322Zümer, 39/53

1323قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

De ki: "Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." Zümer, 39/53

Beşerin nezdinde: İlk hatada "Gözümden düştün!"

Beşerin Yüce Rabbinin nezdinde:

اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

Allah, bütün günahları bağışlar! Çünkü O, çok bağışlayıcı, çok merhametlidir. Zümer, 39/53

1324 فَأُولٰئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ

Allah, iyi ve yararlı işler yapanların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Furkân, 25/70

1325Hûd, 11/114

Bu تَائِبٌ lafzı, sürçerek düşüp yere kapaklandıktan sonra hemen kalkıp tövbe, inâbe (defalarca dönmek) veya evbe (iradeye bağlı olarak bir yerden bir yere dönmek) ile doğrulan; yanlışının farkına vararak Cenâb-ı Hakk'a teveccüh (yönelmek) eden, sonra da yalvarıp yakarmalarıyla tövbe kurnalarında arınmaya çalışan kişi demektir.

Tevbe تَوْبَةٌ : Sözlük anlamı, yukarıda da temas ettiğimiz üzere "dönmek" demektir. Terim anlamı ise, dine göre, çirkin görülen kötü söz ve davranışlardan vazgeçip, dinin övdüğü bir duruma dönmektir. Allah'a yönelmektir.

İnâbe إِنَابَةٌ : Sözlük anlamı; tekrar, tekrar -defalarca- dönmek, bir şeye dönüş yapmaktır. Terim olarak anlamı, samimi bir şekilde Allah'a teslim olmak, ona yönelmek ve tövbe etmektir.

وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ Rabbinize yönelin, ona dönün[1326] Yani buradaki إِنَابَةٌ kelimesinden türemiş emr-i hazır olan أَنِيبُوا "O'na tekrar tekrar dönün, bu dönüşünüzde sapma ve kayma olmasın, bozulan sözler gibi olmasın, yaptığınız hatanın farkında olarak artık dönüşünüz kesin ve net olsun" demektir.

Evbe[1327] أَوْبَةٌ : Sözlük anlamı, iradeye bağlı olarak bir yerden bir yere dönmektir. Terim olarak evbe de tevbe gibi, günahlarından vazgeçip, Allah'a itaat etme yoluna girmektir.

Bu kelimenin kökünden gelen تَائِبٌ kelimesi hem tövbe eden kul için hem de tövbeyi kabul eden Rabbimiz için kullanılır. Ayrıca تَوَّابٌ çok tövbe eden kul demektir ve bu kelime ile günahları terk etmiş bir hale gelen kişi demektir. Yüce Allah'a da, kulların tövbelerini çokça kabul ettiğinden, her halde onlara dönüş imkanı verdiğinden dolayı Rabbimize de تَوَّابٌ ismi verilmektedir. Nitekim âyet-i kerimede bu şekilde mevcuttur.

إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

Şüphesiz O, tövbeleri çok kabul edendir, çok bağışlayandır.[1328]

Tövbe: İçine düşülen hataların bir daha yapılmayacağını beyan ederek geleceğe doğru yol almak.

İstiğfar: Geçmişte içinde düşülen eksi durumların hoş görülerek üzerinin örtülmesi için yakarışta bulunmak demektir.

1326Zümer, 39/54

1327Bu Evbe أَوْبَةٌ kelimesi, آبَ يَؤُوبُ أَوْبٌ kökünden gelmekte olup aynı fiilden gelen إِيَابٌ kelimesi modern ve pratik arapçada gidiş-dönüş anlamında ذَهَابًا وَإِيَابًا kalıbında kullanılmaktadır. Yani kişinin kendi istek ve iradesine dayalı gidiş ve dönüş anlamına gelmektedir.

1328Bakara, 2/37. Ayrıca bkz. Nasr, 110/3

Burada عَلَى ve إِلَى harf-i cerlerinin önemini pekala görebilmekteyiz.

Bu bilgileri gördükten sonra Tevbe ile ilgili şu bilgileri aktarabiliriz:

Tevbe, kulun bilerek veya bilmeyerek yapmış olduğu hata, isyan, nisyan ve günahlardan pişman[1329] olarak Allah'a dönüşüdür. Tevbenin özünde pişmanlık vardır. Bu dönüş iki aşamada gerçekleşmektedir. İlk aşama "istiğfar" yani Allah'tan bağışlanma dilemektir. İkinci aşama ise pişmanlığının bir ifadesi olarak Allah'tan özür dileme mesabesinde, "tevbe"dir.

وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا

O'ndan bağışlanma dile. Hiç kuşkusuz O, her zaman Kendisine yönelenleri rahmetiyle kucaklayan ve tövbeleri kabul edendir.[1330]

تُوبُوا إِلَى اللهِ تَوْبَةً نَصُوحاً

Allah'a tevbe-i nasûh ile tevbe edin.[1331]

"Tevbe-i Nasuh" ile (yani kesin bir niyetle, günahlara geri dönmemek azmiyle, samimi ve halis bir pişmanlık düşüncesiyle, açılan bir yarığı en sağlam bir iple ve bir daha kopmaz biçimde diker gibi) Allah'a tevbe edin!

Nasûh, "saf, katışıksız" mânası taşıdığı gibi "onarıcı" anlamına da gelir; Nush نُصْحٌ kökünden "öğüt vermek, nasihat etmek"[1332] demektir. Yani bu Nasûh Tevbeye odaklan ki hem seni hem de başkasını onarsın, düzeltsin, ıslah etsin.

İşte tevbe, kalbi büyük bir pişmanlıkla için için yanan bir kulun, ılık gözyaşlarıyla[1333] Rabbine gönlünü açmasının sonrasında, bu yanış ve pişmanlıkla ortaya koyduğu davranışın adı "tevbe"dir.

1329Arapçada;
Nedâmet نَدَامَةٌ : Dil ve düşüncede hijyendir. (İnsan pişmanlık duyarak dilini ve kalbini temizler, hijyene dikkat eder)
Letâfet لَطَافَةٌ : Dil ve düşüncedeki hijyeni korumak (Bu gerekli temizliği yaptıktan sonra, dilinde ve kalbinde oluşan incelik ve sevecenliği koruma altına alır)

1330Nasr, 110/3

1331Tahrîm, 66/8

1332Arapçada;
Nush نُصْحٌ : Öğüt, yol göstermek
Nuzc نُضْجٌ : Olgunluk, kemâle etmek
Nush نُصْحٌ kelimesindeki حَاءٌ ve صَادٌ harflerine Nuzc نُضْجٌ kelimesinde eklenen noktalar, verilen nasihatlerdir.
Nasihate bu kadarcık kulak veren kişi, olgunlaşır anlamı vardır!

1333 ثَمَّةَ مَا لَا يُقَالُ رُبَّمَا خُلِقَتْ الدُّمُوعُ لِذَلِكَ
Oralarda bir yerlerde söylenemeyen bir şeyler var; belki de gözyaşı bunun için yaratıldı!

Kısaca; Tevbe, günahtan sonra o günahı bir daha yapmamaktır. O halde Tevbe, geçmişte yapılan ve örtülmesi istenilen hataları gelecekte tekrar yapmamaya söz vermektir.[1334] Bu pişmanlığın ardından af dilemek için kalplerden taşan niyaza da "istiğfar" denir. İstiğfar,[1335] اِسْتِغْفَارٌ bağışlanma dilemektir. Geçmişteki hataların örtülmesini istemektir.

1334Bu söze karşılık Rabbimizin verdiği en güzel söz:

أَجْمَلُ مَا قِيلَ فِي الْوَعْدِ

Verilen en güzel söz:

وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى Duhâ, 93/5

Rabbin sana lütfundan öyle verecek öyle verecek ki sen, bunlardan hoşnut olacaksın. En acı cümle şu olabilir: "Ama söz vermiştin"

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ Mâide, 5/1

Ey iman edenler! Sözlerinizi ve akitlerinizi yerine getirin.

1335Arapçada istifrağ اِسْتِفْرَاغٌ kelimesi, "kusma, istifrağ etme, boşaltma" vb. anlamlara gelmektedir. İstiğfar اِسْتِغْفَارٌ kelimesi ise bağışlanma dilemek, günahları boşaltmak vb. anlamlarına gelir. İstifrağ içi boşaltmak, bedeni temizlemek demek olup istiğfar ise ruhtaki ağırlıkları boşaltmak demektir. İstiğfâr edenin azap edilmeyeceğine dâir verilen en üstün söz, yine en yüce Makamdan, Rabbimizden şöyle buyurulmuştur:

وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ Enfâl, 8/33

Onlar mağfiret dilerlerken, Allah onlara azap edici değildir.

ARAPÇADA CEVAP[1336] KELİMESİ

جَوَابٌ

Arapçada جَابَ يَجُوبُ جَوْبٌ ، جَوَابًا "baştan başa dolaşmak ve gezmek, delip karşıya geçmek, keşif için dolaşmak" vb. anlamlara gelir. Bu fiilden gelen جَوْبَةٌ kelimesi yeryüzünde yerin, geniş, düz, yuvarlak, yarık ve çukur olan yerlerine denir. جَابَ يَجُوبُ fiilinden türeyen جَوْبٌ kelimesi, gezme, dolaşma, delme, turlama, uzak ülkeleri gezme, delip geçme, oyma ve yontma anlamlarına gelir. Aynı kökten gelen خَبَرٌ جَائِبٌ tamlaması, uzak mesafeler arası dolaşan haber anlamına gelmektedir.

وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ

Vadide kayalıkları kesip biçerek, oyarak, yontarak sağlam evler yapan Semûd kavmine ne yaptı?[1337] (görmedin mi?)

Bu kökten gelen جَابَ يَجُوبُ جَوْبٌ fiili, ifal babında أَجَابَ يُجِيبُ إِجَابَةٌ formunda istenileni yanıtlama, soruyu cevaplama, soruda boş yer bırakmama vb. anlamlara gelmektedir.

قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا

Bunun üzerine Allah, Mûsâ ile Hârûn'a seslendi:[1338] "Duanız kabul edilmiştir".[1339]

1336"Lamı cimi yok" ne demektir?
Eskiden soru-cevap eserlerinde Suâl سُؤَالٌ yerine son harf olan لَامٌ Lâm, Cevap جَوَابٌ yerine ise ilk harfi olan جِيمٌ not düşülürmüş. Alınan notlarda Lâm ve Cîm yoksa bu konuda soru-cevap yok; Lâm'la Cim'le uzatmanın anlamı yok anlamına gelirmiş. Hiçbir bahane, itiraz, mazeret, duraksama, karşı gelme yok vb. anlamlarında olup bir konu üzerinde itiraz kabul etmediğini bildirmek için kullanılan bir deyimdir.

1337Fecr, 89/9

1338Kur'ân-ı Kerîm'deki Nidâ 7 kısımdır
1- Medh [övgü] يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ Ey Nebi Ahzâb, 33/1; Ahzâb, 33/59; Mümtehine, 60/12 Arapçada Senâ ثَنَاءٌ kelimesi, tesniye تَثْنِيَةٌ kelimesinin kökü olup katlamak ve çiftlemek vb. anlamlara gelmektedir. Bu Senâ kelimesi, tekrar tekrar yapılan medh yani övgü demektir. Medh مَدْحٌ başkasının yüzüne karşı da olur yüzyüze olmadan da olur fakat Itrâ إِطْرَاءٌ kelimesi, doğrudan bir kimseyi yüzüne karşı övmektir.
الْإِطْرَاءُ يُورِثُ الْغَفْلَةَ
Yüze karşı övmek, gafleti doğurur.
2- Zemm [yerme]:
يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ
Ey kâfirler! Kafirûn, 109/1; Tahrîm, 66/7 (ism-i mevsul ile يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا)
3- Tembih: [uyarı] يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ [Ey insân] İnfitâr, 82/6; İnşikâk, 84/6
4- İzâfe: [bağlamak, bitiştirmek] يَا عِبَادِي [Ey kullarım] Kehf, 18/102; Ankebût, 29/56; Sebe, 34/13; Zümer, 39/53
5- Nisbet: [aidiyet kurmak] يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ [Ey İsrâîloğulları] Bakara, 2/40
6- Tesmiye: [isimlendirme] nidâsı: يَا إِبْرَاهِيمُ [Ey İbrâhîm] Hûd, 11/76
7- Tevbîh: [azarlama] يَا أَهْلَ الْكِتَابِ [Ey Ehli-i Kitâb] Nisâ, 4/171

1339Yûnus, 10/89

Ayet-i kerimede geçen أُجِيبَتْ fiili, ifal babı أَجَابَ formunun meçhul müennes (edilgen dişil) yapısı olup, duanız/yakarışınız/isteğiniz kabul olundu/cevap verildi/karşılık verildi demektir. Ayrıca bu sülasî fiil olan جَابَ يَجُوبُ جَوْبٌ fiili, istif'al babında اِسْتَجَابَ يَسْتَجِيبُ اِسْتِجَابَةٌ formunda dönüşür. Bu sülâsî fiilin, istifal babında kullanılması ile if'al vezninde (kalıbında) cevap verme anlamında kullanılan أَجَابَ يُجِيبُ إِجَابَةٌ formu anlamında cevap vermek, isteği yerine getirmek, muvafakat göstermek vb. anlamlarında kullanıldığını belirtmek isteriz.

İfal babı formunda:

أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ

Bana dua[1340] ettiği zaman, dua[1341] edenin duasına cevap veririm.[1342] buyurulur.

1340 أَتَظُنُّ أَنَّ صَوْتَكَ أَثْنَاءَ الدُّعَاءِ لَنْ يَتَجَاوَزَ سَقْفَ غُرْفَتِكَ ؟ فَالْيَطْمَئِنَّ قَلْبُكَ فَهُوَ يَتَجَاوَزُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ

Dua ederken, sesinin odanın tavanını aşamayacağını mı sanıyorsun? Kalbin mutmain olsun; o ses, yedi kat semayı bile aşarak geçer gider.

Arapçada Nidâ نداء ile Dua دعاء farkı:

Arapçada seslenme/sesleniş anlamında en çok kullanılan 2 kelime vardır:

1- Nidâ نِدَاءٌ

2- Duâ دُعَاءٌ

Nidâ: Sesi anlamlı bir biçimde yükselterek seslenmektir. Sesli türde olan sesleniş olup İnsanların da duyabildiği bir seslenmedir.

Dua: Yüksek veya kısık sesle sesleniş demektir. Sadece Allah'ın duyabileceği ses tonunda seslendiğimiz o andır. Kul bazen Rabbine sessizce yakarış halinde durumunu arz ederek, dua kelimesinin kök anlamında bulunan "bir şeyin yapılmasını istemek" anlamını sessizce de yerine getirebilir. Toplu olarak yapılan dualarda (yakarışlarda) sesli olarak istekte bulunulabilir.

İçten yakarışın tarifi nedir?

اَلتَّضَرُّعُ كَوْنُ صَوْتِ الْقَلْبِ أَعْلَى مِنْ صَوْتِ اللِّسَانِ İçten yakarış: Kalbin sesinin, dilin sesinden yüksek olmasıdır.

Peygamber Dualarından:

Eyüp peygamberin hastalar için duası:

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

Eyyûb'u da hatırla. Hani o Rabbine, "Şüphesiz ki ben derde uğradım, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin" diye niyaz etmişti. Enbiyâ, 21/83

Yunus peygamberin çaresizler için duası:

فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum" diye dua etti. Enbiyâ, 21/87

Zekeriya peygamberin evlat acısı çekenler için duası:

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ

Zekeriya da: "Rabbim! Beni tek Başıma bırakma, Sen varislerin en hayırlısısın" diye nida etmişti. Enbiya, 21/89

Musa peygamberin ümitsizliğe düşenler için duası:

فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰ إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ Kasas, 28/24

Mûsa, "Rabbim! Bana göndereceğin her hayra muhtacım" dedi.

1341 قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ Furkân, 25/77

De ki: Duânız (ibadetiniz, davanız ve takvanız) olmasa Rabbimin katında ne ehemmiyetiniz var?!

1342 Bakara, 2/186

Bu cevap ve karşılık verme konusu insanlar için kullanıldığında olumlu yanıt vererek emredileni gereğini yerine getirme ahdi ve sözüne uygun davranmak anlamlarına da gelmektedir. Kullara nisbetle فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي Öyleyse, onlar da Benim çağrıma cevap versinler[1343] yani gereğini yerine getirsinler, onlardan istenileni yapsınlar anlamında olduğunu görmekteyiz.

Sonuç: Bir şeyin cevap olabilmesi için sorulan soruda kapalılık kalmaması, sorunun tüm boyutlarının tabiri caizse turlanarak tamamına hakim olunması ve karşıda etki ve iz bırakması gerekmektedir.

عِنْدَمَا أَجُوبُ الصَّحْرَاءَ بِاللَّيْلِ أُدْرِكُ أَنَّ اللهَ أَكْبَرُ مِنْ أَنْ يُوضَعَ بَيْنَ أَرْبَعَةِ جُدْرانٍ

Geceleri çölü baştan başa dolaştığımda, tüm çölü turladığımda anladım ki Allah o kadar büyüktür ki; dört duvar arasına sığmaz. Hz. Hamza (r.a.)

1343Bakara, 2/186

KIRTASİYE KELİMESİNİN MENŞEİ

قِرْطَاسٌ

Arapçada قِرْطَاسٌ kelimesi, "kağıt yaprağı, parşömen kağıdı, defter, kağıt, kalem ve mürekkep gibi yazı ve araçların bütünü" vb. anlamlara gelmektedir. قِرْطَاسٌ kelimesinin çoğulu قَراطِيسُ şeklinde gelmektedir.

Günümüzde Kırtasiyeci anlamında kullanılan kelime şöyledir:

(Kırtasiye malzemesi satan kimse) Kırtasiye: قِرْطَاسِيَّةٌ - قِرْطَاسِيٌّ

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ

Biz Kitabı, (bu Kur'an'ı gökten) üzerine yazılı bir kâğıtta göndermiş olsaydık[1344]

تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيراً

Siz onu kâğıtlara yazıp (istediğinizi) açıklıyor, çoğunu da gizliyorsunuz.[1345]

1344 وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَاباً فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ

(Ey Muhammed!) Eğer sana kâğıda yazılı bir kitap indirseydik, onlar da elleriyle ona dokunsalardı, yine o inkâr edenler, "Bu, apaçık büyüden başka bir şey değildir" diyeceklerdi. En'am, 6/7

1345 وَمَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللهُ عَلَى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى نُوراً وَهُدًى لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيراً وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ قُلِ اللهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ

Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edip tanımadılar. Nitekim "Allah hiçbir insana hiçbir şey indirmedi" dediler. De ki: "Öyleyse Mûsâ'nın insanlara bir nur ve hidayet olarak getirdiği kitabı kim indirdi?" Siz onu kâğıtlara yazıp (istediğinizi) açıklıyor, çoğunu da gizliyorsunuz. Sizin de, atalarınızın da bilemediğiniz şeyler (Kur'an'da) size öğretilmiştir. (Resulüm!) Sen "Allah" de, sonra onları bırak, daldıkları bataklıkta oyalanadursunlar! En'am, 6/91

ARAPÇADA MASKARA KELİMESİNİN KÖKENİ

مَسْخَرَةٌ

Arapçada سَخِرَ يَسْخَرُ سُخْرِيًّا fiili, alay etmek,[1346] alaya almak, hafife almak vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiilin harf-i cersiz kullanımının yanında kullanılacağı zaman مِنْ harf-i cerri ile سَخِرَ مِنْ formunda kullanılır.

Bu harf-i cer ile kullanıma örnek;

سَخِرَ رَجُلٌ مِنَ الْعَدُوِّ "Adam düşman ile alay etti" demektir. Bu sülâsi fiil olan سَخِرَ مِنْ fiili, istifal babında اِسْتَسْخَرَ ile de aynı şekilde alay etmek, küçümseyici laf söylemek, önemli bir şeyi hafife almak vb. anlamlara gelmektedir.

لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ

Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın.[1347]

Sülâsi (üçlü yalın) fiil olan سَخِرَ tefil babında سَخَّرَ يُسَخِّرُ تَسْخِيرٌ formunda, bir şeyi başkasının hizmetine/emri altına verme, bir şeyi ait olduğu amaca doğru başkasına hizmet etmesi için zorla yönlendirmek vb. anlamlara gelmektedir.

كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

Şükredesiniz diye bu hayvanları böylece sizin hizmetinize verdik.[1348]

1346İnsanları Kıran, Kıran'a Atılır!

Kur'an-ı Kerim'de

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ Hümeze, 104/1

"Arkadan çekiştiren ve kaş göz işaretiyle alay ederek insanları kıranların,"

كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ Hümeze, 104/4

Kırıp döken ve silip süpüren anlamına gelen, Hutame'ye atılacağı belirtilmiştir. Arapçada Hemz, هَمْزٌ kelimesi, örtülü ayıplamak (işitilemeyecek bir ses ve çirkin bir ifade tarzıyla bir kimsenin ayıplanması veya bir başka kimsenin bu türden işleri yapması için aklının çelinmesi anlamına gelirken Lemz لَمْزٌ ise ulu orta ithâm ederek ayıplamak, kaş ve göz işaretiyle halden hale girerek alay etmektir.

وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ Mü'minûn, 23/97

De ki: "Ey Rabbim! Şeytanların vesveselerinden (şeytanın gizli tuzak ve desîseleri) sana sığınırım." Burada Lemezât لَمَزَاتٌ değil de Hemezât هَمَزَاتٌ şeklinde kullanılması, şeytanın tuzaklarının gizli olmasındandır.

وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ Mutaffifîn, 83/30

Yanlarından geçerken birbirlerine kaş göz işareti yaparlardı. Âyette يَتَغَامَزُونَ kaş göz oynatarak alay vârî hareketler yapmak demektir. Gamze (غَمْزَةٌ) ise bu davranış anında gülme halinde yüzde ortaya çıkan hafif çukur veya eğilimin adı olmuştur. Andolsun ki o, Hutame'ye atılacaktır.

فَمَاذَا لَوْ كَانَ الْقَلْبُ الَّذِي كَسَرَتْهُ يُحِبُّهُ اللهُ ؟

Ya kırdığın o kalbi Allah seviyorsa, ne olacak?

1347Hucurât, 49/11

1348Hac, 22/36

Araba, uçak, gemi vb. taşıtlara binerken okuduğumuz şu âyet-i kerime de bu anlamda kullanılmıştır:

سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا

Bunu (bineklerimizi) bize baş eğdiren, hizmetimize sunan Allah'ı tesbih (ve O'na teşekkür) ederiz.[1349]

Sonuç olarak سَخِرَ يَسْخَرُ سُخْرِيًّا fiilinden çekimi yapılan mimli mastar formu olan مَسْخَرَةٌ kelimesi, gülünç, alay konusu vb. anlamlarına gelen mashara kelimesi, dilimize maskara olarak geçmiştir.

Başkalarıyla dalga geçmek ve onlarla alay etmek, onların uzaklaşmasına sebep olmaktadır.

Arapçada zehebün ذَهَبٌ altın; zehebe ذَهَبَ fiili gitmek demektir.

Bazen gitmek, altın kadar değerli olabilir; değerin anlaşılır. Belki de bundan dolayı gelen, gideni aratıyor, kim bilir? Altın'a ذَهَبٌ denmesi, gidici olduğuna ve ona bel bağlamamak gerektiğine işaret de olabilir. Altın, misâfir gibidir. Çünkü insanlar, misâfire rahat otursun diye minder ikram eder, altın kutusuna ise sünger konulur. Al-i İmrân, 3/159'da gümüş anlamına gelen فِضَّةٌ kelimesinin kökünden gelen فَضَّ يَفُضُّ fiili, infial babında اِنْفَضَّ formunda olup dağılıp gitmek demektir.

وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ

Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi.

Sonuç olarak; altının elden gidişi hızlı, gümüşün de yapısal olarak dağılması daha hızlı olduğu için bu anlamlara geldiğini düşünüyoruz.

1349Zuhruf, 43/13

KESRET'İN (ÇOKLUĞUN) BİZÂTİHÎ KENDİSİYLE SORUNU YOKTUR

كَثْرَةٌ

Kesretin, tekâsür'e (تَكَاثُرٌ) evrilip tutkuya dönüşerek aldatma ve kandırma potansiyeliyle alakalı uyarı vardır.

اِعْلَمُوا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ

İyi bilin ki, iman ve onun gereği olan salih amelden soyutlanmış bir dünya hayatı, ancak gelip geçici bir oyun, gaflete düşüren bir eğlence, aldatıcı bir süs, birbirinize karşı övünme sebebi ve daha çok servet ve övünülecek nesiller[1350] çoğaltma yarışından ibarettir.[1351]

Aldatan çokluk tutkusu: اَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُ Daha çok mal, servet, makâm, şöhret elde etme tutkusuna kapılarak dünyanın gelip geçici zevklerini çoğaltma yarışı ve bunlarla birbirinize karşı üstünlük taslama hastalığı, sizi öylesine derin bir gaflete düşürdü, insânî ve ahlâkî değerlerden uzaklaştırarak oyaladı.[1352]

Sevilen çokluk tutkusu:

وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا

Ve zenginliği ulaşılması gereken biricik hedef olarak görüyor, mala ve mülke aşırı bir tutkuyla bağlanıyorsunuz.[1353]

1350 Arapçada Zürriyyet ذُرِّيَّةٌ kelimesinin kökü ذَرَّ يَذُرُّ ذَرًّا fiilinden olup anlamı, üzerine saçmak, tohum atmak vb. anlamlara gelir. Tane, tohum, partikül, fizikte atom anlamına gelen Zerre ذَرَّةٌ kelimesi de bu kökten gelmektedir.

1351 Hadîd, 57/20.
Dünya Hayatı ne demektir?
Mahatma Gandi: Sevgi
Pablo Picasso: Sanat
Karl Marx: Düşünce
Friedrich Nietzsche : Güç
Albert Einstein: Bilmek
Kur'an-ı Kerim: İyi biliniz ki dünya hayatı, ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibarettir. Hadîd, 57/20

1352 Tekasür, 102/1
Ders: Açgözlülük saplantısı içinde, mal mülk çokluğuyla övünmek, insanları oyalar durur ve insan bunun peşinden giderek yıllarını hebâ eder. Kibrine yenilip hep daha fazlasını isteyerek hayatını zehir etme!

1353 Fecr, 89/20

Özetle; Tekâsür'e تَكَاثُرٌ evrilip tutkuya dönüşerek aldatma ve kandırma potansiyeli olan Kesret'in كَثْرَةٌ (aldatan çokluk tutkusu Tekâsür, 102/1 ve sevilen çokluk tutkusu Fecr, 89/20) anlamlarına karşı kendisini koruyan ve kontrol altında tutan kimse, aynı kökten gelen KEVSER'e nâil olur.

ARAPÇADA AYDINLIK TAHLİLİ (İNCELEMESİ)

شُرُوقٌ - ضِيَاءٌ - نُورٌ

Şurûk: شُرُوقٌ

Güneşin ışığı ile fiziksel aydınlık

Arapçada شَرَقَ يَشْرُقُ شَرْقًا ، شُرُوقًا fiili, ışıldamak, güneşin doğması, parlamak vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiil, sülâsî mücerred 4. babtan شَرِقَ يَشْرَقُ شَرْقًا olduğunda susuzluktan kurumak, boğazı tıkanmak, susuzluktan nefes zorluğu çekmek vb. anlamlara gelmektedir. Bu kökten gelen fiil, tefil babında شَرَّقَ يُشَرِّقُ تَشْرِيقٌ formunda gelerek sözlükte "doğuya doğru gitmek; eti parçalayıp kayalar üzerine sererek güneşte kurutmak; yüksek sesle tekbir almak, bayram[1354] namazını kılmak için musallâya (müşerrak) çıkmak" anlamlarındaki teşrîk, terim olarak zilhiccenin muayyen günlerinde farz namazların ardından özel lafızlarla tekbir getirmeyi ifade eder. Bu tekbirlere "teşrîk tekbirleri" (tekbîrâtü't-teşrîk), tekbirlerin alındığı günlere "teşrîk günleri" (eyyâmü't-teşrîk) denilir.[1355] شَرَّقْتُ اللَّحْمَ Eti güneşe serdim. Bu fiilden gelen ism-i mekan ise مَشْرِقٌ formunda gelip doğu demektir yani güneşin doğduğu yer anlamındadır. Şark kelimesinin zıddı olan Garp[1356] غَرَبَ يَغْرُبُ غُرْبًا fiilinden ismi mekan مَغْرِبٌ formudur.

رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

O, doğunun da, batının da Rabbidir.[1357]

Zıyâ: ضِيَاءٌ

Bir şeye dışsal aydınlık sağlanması ve parlak ve aydınlık olan bir şeyin etrafına fiziki ışık ve aydınlık vermesidir. ضَاءَتْ النَّارُ veya أَضَاءَتْ النَّارُ Ateş ışık saçtı.[1358] Rabbimiz, gönderdiği kitaplarını da şu âyet-i kerimede olduğu gibi ضِيَاءٌ yani ışık anlamında kullanmıştır.

1354Arapçada عِيدٌ Bayram demektir. Bu kelime dönmek manasına gelen عَوْدَةٌ avdet kelimesinden türemiştir. Peş peşe tekrar etmek, her sene gelmek manasına gelir. Çoğulu أَعْيَادٌ "A'yâd" formundadır. Bayram tebriklerine تَعْيِيدٌ "Ta'yîd", Bayramlaşmaya da مُعَايَدَةٌ "Muayede" denir.

1355TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt, 40; syf. 575-576 Teşrik. md.

1356Güneşin batması garp غَرْبٌ kelimesi ile ifade edilirken, ışığının geçici olarak yok olması ve gözden uzaklaşması ise Efele أَفَلَ يَأْفُلُ أَفْلًا fiili ile ifade edilir.

فَلَمَّا أَفَلَتْ En'am, 6/78

O da (güneş) batınca...

1357Şurâ, 26/28

1358Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, ضوا d-v-e md.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْرًا لِلْمُتَّقِينَ

Andolsun biz, Musa'ya ve Harun'a hak ve batılı ayırdeden ve korunanlar için bir ışık ve öğüt olan Kitabı verdik.[1359]

Nûr: نُورٌ

Bir şeyin içsel ve dışsal tek bir noktasında dahi karanlık bir yer kalmayacak şekilde aydınlatılmasıdır.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا

Güneş'i bir ısı ve ışık kaynağı, Ay'ı da aldığı ışığı yansıtan bir aydınlık kılan O'dur.[1360]

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا

O gün yeniden yaratılacak olan yeryüzü,
Rabbinin hak ve adalet nuruyla ışıl ışıl aydınlanacaktır.[1361]

Sözlükte "aydınlık, ışık" anlamına gelen nûr kelimesi, Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde "insanların önünü aydınlatıp doğru ve gerçek olanı görmelerini, hak ile bâtılı, hayır ile şerri ayırt etmelerini sağlayan mânevî ve ilâhî ışık" mânasında kullanılmıştır. Bu نُورٌ kelimesinin zıddı ظُلْمَةٌ zulmettir.

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ

Mûminlerin velîsi olan Allah, onları karanlıklardan nura çıkarır.[1362]

Bu âyet-i kerimenin meâlinde mecazi anlamda hidâyete هِدَايَةٌ nur, نُورٌ dalâlete ضَلَالَةٌ ise zulmet ظُلْمَةٌ denilmiştir. Ayrıca aydınlık anlamına gelen nûr kelimesi tekil, karanlık, batıl vb. anlamlara gelen zulmet[1363] ظُلْمَةٌ kelimesi, zulumât şeklinde çoğul gelmiştir. Çünkü hak yol,[1364] doğru yol tektir fakat bâtıl ve karanlık yollar, türlü türlüdür. Yine farklı âyet-i kerimede Kur'an-ı Kerim için şöyle buyurulmaktadır:

1359Enbiyâ, 21/48

1360Yûnus, 10/5

1361Zümer, 39/69

1362Bakara, 2/257; Mâide, 5/16

1363هُوَ الَّذِي يَسْمَعُ صَوْتَ النَّمْلَةِ السَّوْدَاءِ عَلَى الصَّخْرَةِ الْمَلْسَاءِ فِي اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ

O Allah ki, kara gecede (zifiri karanlıkta) kara taşın üzerindeki kara karıncanın ayak sesini işitir.(İbn-i Mâce, 2/1408)

1364 اُخْتَرْ فِي أَيِّ طَرِيقٍ تَمْشِي

Hangi yolda yürüyeceğini seç!

Sadece 2 yol vardır!

Birinci yol: فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ Bakara, 2/152

Siz Beni anın ki, Ben de sizi anayım.

İkinci yol:

نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ Tevbe, 9/67

Onlar Allah'ı unuttular, Allah da onları unuttu.

وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا

Size apaçık bir nur olan Kur'ân'ı indirdik.[1365]

فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي اَنْزَلْنَا

Şu halde Allah'a, O'nun Resulüne ve indirdiğimiz nur olan Kur'an'a iman edin[1366]

Bunun yanında Kur'an'dan önce indirilen sahîfeler, Tevrat, Zebur ve İncil gibi kutsal kitaplar da Allah'ın kelâmı olmaları bakımından birer nûr ve hidayet meşalesidir.[1367]

Bu Nûr نُورٌ kelimesindeki Vâv harfinin bize verdiği mesaja bakıldığında harfin, şekil olarak hem secde[1368] eden insana hem de anne karnındaki bebeğin duruşuna benzediğini görmekteyiz. Anne karnında vâv gibi olan insanın maddî acizliği, secdede ise Rabbine karşı sorumluluk üstlenmesinden dolayı manevî acizliğinden dolayı vâv gibi iki büklüm olduğunu görmekteyiz. Kişi, bu acizliğini ve sorumluluğunu unutur da isyana kalkıp diklenmeye kalkışırsa bükülmüş halde duran vâv gider dik şekilde olan elif[1369] ortaya çıkar ki bu Nûr نُورٌ kelimesi

1365Nisâ, 4/174; Mâide, 5/15;
1366Teğâbun, 64/8
1367Mâide 5/44,46; En'am, 6/91
1368Arapçada;
Vücûd وُجُودٌ : Dünya/Varlık/Kainat
Sücûd سُجُودٌ : Huzurun şubesi olmayan tek adresi
Su'ûd صُعُودٌ : Yukarılara çıkış ve yükseliş
Sumûd صُمُودٌ : Azim ve kararlılık hali
Vücûd'ta (varlık) Sücûd'a, (secde) Su'ûd'ta (yukarılara çıkış) Sumûd'a azim ve kararlılık) sarıl ki yukarılara çıkarken yorulmayasın!
Secdenin Kazandırdıkları: Edep, Hayâ, Hıcâp, Hiss, Huşu, Şu'ur, Takvâ, Tevâzu, Verâ.
يَنْسَى الْإِنْسَانُ أَلَمَ الْحُزْنِ بِسَجْدَةٍ
İnsan, hüznün acısını secde ile unutur.
1369"Elif" أَلِفٌ her şeyin başı; Arap alfabesinin ilk harfi "ا" in adı. Uzun, ince, dikey bir çizgi "elif" harfi. Bu sebeple "uzun, ince, zarif" olanı anlatmış. Divan edebiyatında, sevgilinin boyunu tarif etmiştir. Bu sebeple Allah'ın varlığının mutlak işareti, O'nun tekliğinin, vahdetin sembolü olmuş "elif". Ayrıca "elif" harfi yazılırken, kendinden sonraki harfle bitişmiyor. Noktası, detayı yok. Haliyle kalabalığa, çokluğa bulaşmayanın, kayıtsız ve hür olanın sembolü... "Ülfet eden" anlamındaki "elif" ise "alışkın, aşina" olanı ifade ediyor. Arapçada "yakınlaştırmak, birleştirmek, ısındırmak" anlamındaki elf (ülfet) kelimesi de eliften doğar.
Arapçanın ilk harfi olan أَلِفٌ Elif, dediğimiz gibi sıcaklık ve samimiyet demek olan أُلْفَةٌ Ülfet'in temelidir; Arapça öğrenmeye başlarken ısıtır içinizi. Vâv da Elif'in iki büklüm olmuş halidir. Elif olan insan, tevazu ile vâv olur, Vâv da dik durarak Elif olur; hayat böylece devam eder ve sonunda ana rahminde vâv gibi iki büklüm başladığı bu hayata dünyadaki yaşam süresi dolup Rabbine kavuştuğu zaman da elif harfi gibi dimdik uzatırlar toprağa, yani tüm hayat vavdan elife gider.

Nâr نَارٌ formuna dönüşür. Nâr ise ateş demektir. Bunun yanında Nâr نَارٌ dünyada güçlü insanların faydalandığı bir şeydir. Nûr نُورٌ ise inananların ahirette faydalanacakları bir şeydir.[1370]

انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُوراً

Ne olur bizden tarafa bir bakın da, sizin nurunuzdan alıp aydınlanalım!" diyecekler. Fakat onlara, "Hayır!" denilecek, "Bunu elde etmenin yeri burası değil, dünya hayatıdır. O hâlde arkanıza dönün de, nuru geçmişteki hayatınızda arayın![1371]

Elif Bâ öğrenirken, ilk öğrendiğimiz harf, sıcaklık ve samimiyet anlamına gelen أُلْفَةٌ Ülfet'in temeli olan أَلِفْ Elif iken, ilk öğrendiğimiz kelime ise Allah'ı her türlü eksiklikten uzak tutmak demek olan سُبْحَانَكَ Sübhâneke'dir. İşte Hayat, Elif ile Sübhâneke arasındadır. Sıcaklık ve samimiyet anlamına gelen أُلْفَةٌ Ülfet'in temeli olan أَلِفْ Elifi öğrenmeye ve öğretmeye başlarken ısıtır içinizi Elif... Elifin sıcaklığı ile ısınan bir yürek, Tesbihin temeli olan Sübhâneke ile Allah'ı zikre ulaşmanın tadını başka nerede alabilir ki?

Bu kökten gelen elif kelimesi, tefîl babının mastar formunda Te'lif تَأْلِيفْ olup kaynaştırmak, ısındırmak vb. anlamlara gelir. Bu babtan müellefe ile kalbin قَلْبْ çoğulu kulûb قُلُوبٌ kelimesinden oluşturulmuş müellefetü'l-kulûb (müellefe-i kulûb) terkibi "gönülleri ısındırılan, yumuşatılan kimseler" demektir. Terim anlamını Tevbe sûresindeki (9/60 وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ "el-müellefetü kulûbuhum" ifadesinden alan tamlama, maddî ihsanda bulunmak suretiyle gönüllerinin İslâm'a ve müslümanlara karşı yumuşatılması arzulanan gayri müslimleri, kendilerinin veya bağlılarının İslâm'ı benimsemesi umulan yahut zarar vermelerinden korkulan veya düşmana karşı himayeleri istenen nüfuz sahibi kimseleri ve dinde sebat etmeleri arzulanan yeni mühtedileri belirtmek için kullanılmıştır.

Müellif مُؤَلِّفْ Kitap, makale vb. yazan kimse demektir. Yazar, farklı harflerin ve kelimeleri kendi değer ve kıymetlerine göre bir araya getirerek onların kaynaşmasını ve anlamlı manaların ortaya çıkmasına öncülük eden kimse demektir.

Arapçada bildiğimiz bin (1.000 اَلْفْ) sayısı da Elif kökünden gelir. Bu ismi almasının sebebi, sayıların binde kaynaşmış olmasıdır; çünkü, sayılar 4 gruptur: Birler, onlar, yüzler ve binler. Bine ulaşıldığında artık tüm sayılar, bu sayıda yani 1.000 sayısında kaynaşmış olurlar. Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, الف e-l-f md.

1370 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, نور n-v-r md.
1371 Hadîd, 57/13

قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكُمُ النَّارُ وَعَدَهَا اللهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

Size, bundan daha kötü olanını (ve sizi kuşatacak azabı) haber vereyim mi? Ateş! Allah, onu (cehennemdeki[1372] çetin eziyet ve zilleti) inkâr edenlere va'ad etmiş bulunmaktadır; ne kötü bir (dönülüp varılacak son mekân ve) duraktır."[1373]

İşte Münevver olan kimseler, böyle Allah'ın nuruyla aydınlanan kimselerdir! Bu bilgilerin yanında dilimizde de kullandığımız minâre kelimesi de Nûr kökünden gelip ism-i mekanın مَفْعَلَةٌ formunda olup مَنَارَةٌ şeklinde yazılır ve fener, kule, ışık kulesi, deniz feneri vb. anlamlara gelmektedir. Türkçede kullandığımız Minâre kelimesinin arapçada kullanımı مِئْذَنَةٌ ezan okunan yer, namazın vaktinin geldiğini haber vererek namaz kılmaya izin verme yeri demektir. Fakat biz arapçada مِئْذَنَةٌ olan minareyi yine arapça bir kelime olan مَنَارَةٌ ile tarif ediyoruz. Çünkü minare bizim medeniyetimiz ve kültürümüzde çok önemli bir yere sahiptir; Minare, İslam dininin ibadet yeri olan camilerde namaza çağrıyı bildirmek ve sala okumak için inşa edilmiş ana yapıdan yüksek tasarlanan yapılardır. Namaza çağrının o mahaldeki herkesin işitebileceği yüksek bir yerden okunması, ibadethanelerde minare inşasının temelini teşkil etmektedir. Minâreler, yanan fenerler gibidir, kimseyi karanlıkta bırakmaz, buna razı olmaz. Rabbim aydınlığımızı daim eylesin.

1372Cehennem Katmanları ve İsimleri

Hicr, 15/44 لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ

O Cehennemin yedi kapısı vardır ve her kapıya onlardan bir grup ayrılmıştır.

1- Cehennem: جَهَنَّمُ Çok derin olan. Bakara, 2/206; Nisâ, 4/55; Enfâl, 8/16; Tevbe, 9/81; İbrahim, 14/16. Kur'an-ı Kerim'de 77 defa geçer.

2- Saîr: سَعِيرٌ Tutuşturulmuş alev. Nisâ, 4/10; İsrâ, 17/97; Hac, 22/4. Kur'an-ı Kerim'de 16 defa geçer.

3- Sakar: سَقَرٌ Sıcağı çok şiddetli olan. Kamer, 54/48; Müddessir, 74/26; Müddessir, 74/27; Müddessir, 74/42. Kur'an-ı Kerim'de 4 defa geçer.

4- Cahîm: جَحِيمٌ Alevi çok şiddetli ve kızışmış olan yer. Bakara, 2/119; Mâide, 5/10; Tevbe, 9/113; Hac, 22/51; İnfitâr, 82/14; Tekâsür, 102/6. Kur'an-ı Kerim'de 26 defa geçer.

5- Hutame: حُطَمَةٌ İçine atılan her şeyi kıran. Hümeze, 104/4; Hümeze, 104/5. Kur'an-ı Kerim'de 2 defa geçer.

6- Lezâ: لَظَى Dumansız saf alev olan yer. Me'âric, 70/15; Leyl, 92/14. Kur'an-ı Kerim'de 2 defa geçer.

7- Hâviye: هَاوِيَةٌ İçinde yukarıdan aşağıya doğru düşülen yer. Kâri'a, 101/9. Kur'an-ı Kerim'de 1 defa geçer.

1373Hac, 22/72

ARAPÇADA ATİF KELİMESİ

عَطَفَ - عَطْفٌ

Arapçada عَطَفَ يَعْطِفُ عَطْفًا fiili, eğmek, bükmek, bir şeyin gidiş yönünü değiştirmek vb. anlamının yanında ilgilenmek, şefkatle davranmak, sıcak tutmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu anlamların yanında iki tarafından birinin, diğerinin üzerine büküldüğü şey için de kullanılır.[1374]

ثَانِيَ عِطْفِهِ : Büyüklük taslamak, kasılmak ve gururla salınmak için yanını eğip bükerek uğraşır halde.[1375] Bu yüz çevirme fiiline benzer fiil ve kullanımlar şöyledir:

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَ بِجَانِبِهِ

İnsana nimet verdiğimizde yüz çevirip yan çizer.[1376]

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ

İnsanları küçümseyip yüzünü/yanını/yanağını çevirme![1377]

Cümlede Atıf عَطْفٌ harfi: Cümle akışı içerisinde bir eylem veya durumun özne ya da nesne veya diğer bağlı unsurlara yansımasını tekrar tekrar yazmamak ve söylememek için bir harfle birbirlerine bağlanmaları durumuna "atıf" denir. Bu harflere "atıf edatı" da denir. Yani bir cümlede özne, nesne veya diğer bağlı unsurların, aynı fiilin eylemini paylaşarak aralarında sıcak bir bağ kurulması demektir.

Mi'taf مِعْطَفٌ (ism-i âlet) : İnsanı sıcak tutan sıcak tutan alet/eşya; Mont

Arapçada عَطَفَ fiili, عَلَى harf-i cerri ile şefkatli davranmak, acımak, duygularını paylaşmak; إِلَى ile meyletmek[1378] kaymak, eğilim göstermek; عَنْ ile yüz çevirmek, soğumak, uzak durmak vb. anlamlara gelmektedir.

عَطَفَ زَيْدٌ عَلَى أَخِيهِ Zeyd, kardeşine acıdı.

عَطَفَ زَيْدٌ إِلَى شِرَاءِ السَّيَّارَةِ Zeyd, araba satın almaya meyletti (arzuladı).

عَطَفَ زَيْدٌ عَنْ الْمُكَالَمَةِ Zeyd, konuşmak istemedi.

1374Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, عطف a-t-f md.

1375Hac, 22/9

1376İsrâ, 17/83

1377Lokmân, 31/18

1378Arapçada Hanefûn حَنَفٌ ve Cenefûn جَنَفٌ kelimeleri vardır.

حَنَفٌ : Doğruya meyletmek

فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا Al-i İmrân, 3/95

Hakka yönelen İbrahim'in dinine uyun.

جَنَفٌ : Hataya meyletmek...

مَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا Bakara, 2/182

Hataya meyletmekten korkarsa...

ADANA'DA KEBAP KELİMESİNİN KÖKENİ

كَبَابٌ

Arapçada كَبَّ يَكُبُّ كَبًّا "makaraya sarmak, birşeyi ters çevirmek, kabı çevirerek boşaltmak/dökmek, yumak haline getirmek" vb. anlamlara gelmektedir.

وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

Kimler de kötü amellerle gelirse onların yüzleri ateşe çevrilerek ateşe atılırlar. Öyle ya; yaptıklarınızdan başka bir şeyin cezasını mı çekiyorsunuz?[1379]

Kebap كَبَابٌ:

Çevrilerek pişen; doğrudan doğruya ateşin üzerinde tutularak ya da bir kap içinde susuz olarak pişirilmiş et yemeği veya kızartma ya da kavurma yoluyla pişirilen her türlü yiyeceğe verilen isimdir.

1379Neml, 27/90

ARAPÇADA ZÂRE FİİLİNDEN TÜREYEN ZİYARET NEDİR?

زَارَ يَزُورُ زِيَارَةٌ

Arapçada زَوْرٌ zevr kelimesi göğsün üst tarafı, göğüs üstündeki eğriliktir.[1380] Kişinin ziyaret sebebi, irtibatı ve bağı koparmamaktır.

وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ

Güneşi görürsün, doğduğu zaman mağaralarından sağa doğru eğiliyor[1381]

Bu eğilen güneş, meylediyor yani güneşin ışınları bir eğim içerisindedir.

Aynı kökten gelen زُورٌ mastarı da eğrilik, yanlışlık, dürüst olmama, doğru olan yönden yalana doğru yatmak, eğilmek anlamına gelir.

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا

Onlar, yalana şahitlik etmeyen, faydasız boş bir şeyle karşılaştıkları zaman, vakar ve hoşgörü ile geçip gidenlerdir.[1382]

وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

Yalan sözden kaçının.[1383]

Sözün yalanından, eğik olanından, haktan çıkmış sözden uzak durun ki bu yalan, sizin de boynunuzu eğmesin.

Bu زَارَ يَزُورُ زِيَارَةٌ fiilinden türeyen ism-i mekân مَزَارٌ mezâr formunda gelir. Yani buraya yapılan ziyaret, gerçek gelmek değil yapay gelmek olup onları yine orada bırakıp geri dönmemiz demektir. Mezâr ismi olması da bundandır; ziyaret edilen yer. Yani bu mezâra yapılan uğrayış, kalıcı değildir, kişi oraya sevdikleri olduğu için meyleder gider, sonra oradan da normal hayatına meyleder, eğilim gösterir.

1380Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, زور z-v-r md.
1381Kehf, 18/17
1382Furkân, 25/72
1383Hac, 22/30

ARAPÇADA ALAK VE TALİK KELİMELERİ

عَلِقَ - تَعْلِيقٌ

Arapçada عَلِقَ يَعْلَقُ عَلَقًا fiili, yapışmak, tutunmak vb. anlamlara gelir.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ

O, İnsanı, rahim duvarına tutunarak orada asılı bir şekilde duran, kan pıhtısına benzeyen basit bir yumurta hücresinden, yani alaktan yarattı ve onu aşama aşama konuşma, düşünme, okuma, öğrenme ve öğretme[1384] yeteneklerine sahip üstün bir varlık hâline getirdi.[1385]

Arapçada ilişki, bağlantı, dostluk,[1386] sevgi, tutulma vb. anlamlarına gelen عَلَاقَةٌ alâka kelimesi de aynı kökten gelmektedir. İnsanın ilgi duyan ve ilgi duyulmasını isteyen bir varlık olmasını buradan da anlayabiliyoruz. Yine bu kökten gelen عَلَّاقَةٌ kelimesi de askı demektir. Bu anlamların yanında ta'lik kelimesi ise تَعْلِيقٌ yorum yapmak demektir. Bu تَعْلِيقٌ kelimesi ise tefil babından olup عَلَّقَ يُعَلِّقُ تَعْلِيقٌ fiili, asmak, bağlamak, yorum yapmak vb. anlamlara gelmektedir. Yani konular/ mevzular hakkında yorum yaparak ilgili konuyu askıda tutmak ve fikirleri o konunun üzerine asmak demektir.

İnsanın, Allah ile, nefsi ile ve insanlar ile olan alakası ve ilişkisinin nasıl olması gerektiğine dâir hadîs-i şerif şöyledir:

اِتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ

Nerede olursan ol Allaha karşı gelmekten sakın yaptığın kötülüğün arkasından bir iyilik yap ki bu onu yok etsin. İnsanlara karşı güzel ahlakın gereğine göre davran.[1387]

Allah ile ilişkinde اِتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ : Nerede olursan ol Allaha karşı gelmekten sakın. Nefsin ile ilişkinde أَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا : Yaptığın kötülüğün arkasından bir iyilik yap ki bu iyilik o kötülüğü yok etsin. İnsanlar ile ilişkinde خَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ : İnsanlara karşı güzel ahlakın gereğine göre davran!

1384 قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَن تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَن يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ Yûsuf, 12/13

Babaları dedi ki: "Onu götürmeniz beni çok çok üzer ve korkarım ki siz ondan habersiz bir haldeyken onu kurt yer." Ders: Bu kurt yeme örneğini, zamanında babalarından duymuşlardı. Eğitimde verilen örneklere dikkat etme durumunu burada pekala görebilmekteyiz.

1385 Alak, 96/2

1386 رَحْبُ الْفَضَاءِ مَعَ الْأَعْدَاءِ ضَيِّقَةٌ سَمُّ الْخِيَاطِ مَعَ الْأَحْبَابِ مَيْدَانُ

Düşman ile uzay boşluğu dardır. Dost ile iğne deliği meydandır. *Hz. Ali (ra)*

1387 Tirmizî, Birr, 55

ARAPÇADA KOLAYLIK ÇEŞİTLERİ

هَيِّنٌ - يُسْرٌ - سَهْلٌ

Heyyin هَيِّنٌ : En kolay olan

قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ

Rabbin buyurdu ki: O benim için çok kolaydır. Meryem, 19/21

Ders: Bizim için en kolay olan şeyin, Allah katında esâmesi bile okunmaz, tabiri caizse lafı bile olmaz.

Yusr يُسْرٌ : Çaba ve gayret sonucu alınan ikram ve nimetin kolaylığı

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ

Andolsun biz, Kur'an'ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık.
Var mı düşünüp öğüt alan

Kamer, 54/22. Ayrıca bkz. Leyl, 92/7

Ders: Düşünüp öğüt alanın, ikramı da beraberinde verilecektir. İşte düşünmek, bu denli önemlidir!

Öte yandan; hepimizin bildiği "Rabbi Yessir" duası da şöyledir:

رَبِّ يَسِّرْ وَلَا تُعَسِّرْ رَبِّ تَمِّمْ بِالْخَيْرِ

Rabbim! kolaylaştır zorlaştırma, Rabbim hayırla sonuçlandır.

Hadis-i Şerif'te ise;

يَسِّرُوا ولا تُعَسِّرُوا وبَشِّرُوا ولا تُنَفِّرُوا

Kolaylaştırın zorlaştırmayın, müjdeleyin nefret ettirmeyin. Müslim, Cihâd, (1732)

Sehl سَهْلٌ - Sabır sonucu gelen kolaylık:

Sehl'in çoğulu olan سُهُولٌ ise Araf, 7/74'de مِنْ سُهُولِهَا "Düz yol, kolaylık" anlamlarında buyurulmuştur. Patika yolda çekilen ve bu uğurda katlanılan meşakkatin akabinde gelen kolaylık anlamındadır.

Sonuç olarak:

Sehl سَهْلٌ kelimesinin zıddı, Sa'b صَعْبٌ

Yusr يُسْرٌ kelimesinin zıddı, Usr عُسْرٌ

Heyyin هَيِّنٌ kelimesinin zıddı için her ikisi de (صَعْبٌ ve عُسْرٌ) kullanılır çünkü bu heyyin kelimesi, genel anlamda en kolay olan demektir. Öte yandan هَيِّنٌ Heyyin kelimesinin bir zıddı da عَظِيمٌ Azîm'dir, çünkü Heyyin kelimesi, "basit, çok kolay" anlamının yanı sıra "önemsiz, küçük" gibi anlamlara da gelmektedir.

إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ
وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّناً وَهُوَ عِنْدَ اللهِ عَظِيمٌ

Hani o iftirayı dilden dile dolaştırıyor; hakkında hiçbir bilginiz olmayan şeyleri ağzınıza alıp söylüyor ve bunu önemsiz bir iş sanıyordunuz. Hâlbuki bu, Allah katında büyük bir günahtır. Nûr, 24/15

DEYİMLER

KULLÜ ŞEYİN ALÂ MÂ YURÂM NE DEMEKTİR?

كُلُّ شَيْءٍ عَلَى مَا يُرَامُ

Pratik arapça öğrenirken ilk öğrendiğimiz cümlelerden birisi, "her şey yolunda" anlamına gelen كُلُّ شَيْءٍ عَلَى مَا يُرَامُ cümlesidir. Dilerseniz bu cümleyi şimdi kelime kelime ele alarak açıklayalım:

Arapça رَامَ يَرُومُ رَوْمٌ fiili, istemek, arzulamak, dilemek vb. anlamlara gelir.

كُلُّ شَيْءٍ Her şey/Hepsi

شَيْءٌ/أَشْيَاءُ Bir şey, nesne, olay, madde,[1388] obje

عَلَى مَا يُرَامُ İyi durumda, çok iyi, iç açıcı, ideal, tıkırında, olması gerektiği gibi

رَامَ يَرُومُ رَوْمٌ İstemek, arzulamak, dilemek

Sonuç olarak; كُلُّ شَيْءٍ عَلَى مَا يُرَامُ cümlesi, "her şey yolunda, tıkırında, her şey mükemmel vb. anlamlara gelmektedir.

Bu kelimenin kökünden gelen ve günlük hayatta kullandığımız bir kelime olan merâm kelimesini de ele alacak olursak, Merâm مَرَامٌ kelimesi رَامَ يَرُومُ رَوْمٌ fiilinin mimli mastar[1389] formunda dönüşmüş halidir.

Meramın nedir? Soru cümlesindeki merâm مَرَامٌ kelimesinin kökü de bu fiilden gelmektedir. مَرَامِي Merâmım yani "isteğim, arzum, talebim" demektir.

1388 Arapçada madde مَادَّةٌ kelimesinin kökü, uzatma vb. anlamına gelen مَدَّ يَمُدُّ fiilinden gelirken, mana مَعْنَى ise kastetmek, hedeflemek vs. anlamına gelen عَنَى يَعْنِي fiilinden gelir. Madde peşinde olma; o uzaaaar gideeer, yorulursun. Mana için koştur; asıl hedef budur!

1389 Arapçada bir de C'alî mastar vardır. Arapçada isimlerden yapılan mastara c'alî mastar denir. İsimlerin sonuna şeddeli bir "ye" (يّ) ve yuvarlak "te" (ة) ilavesiyle yapılır ve sıfat anlamı verir.

إِنْسَانٌ İnsan إِنْسَانِيَّةٌ İnsanlık

حُرٌّ Özgür حُرِّيَّةٌ Özgürlük

مَسْؤُولٌ Sorumlu مَسْؤُولِيَّةٌ Sorumluluk

İnsanlık إِنْسَانِيَّةٌ

مَاتَتِ الإِنْسَانِيَّةُ ؛ قَاتِلُهَا مَصْلَحَةٌ

İnsanlık öldü; katili menfaat! Her şeye olur dediğinizde, evet dediğinizde, dünyanın en sevecen insanı olmazsınız. En yorgun ve en stresli insanı olursunuz. *Hayır Diyebilme Sanatı*

Özgürlük حُرِّيَّةٌ : Arapçada حَرَارَةٌ Harâret kelimesi, sıcaklık demektir. Aynı kökten gelen حُرٌّ Hür kelimesi ise özgürlük, özgür kimse anlamına gelir. İnsanın bu özgürlüğünün sınırlarına dikkat ederek başkalarının özgürlük alanını ihlal edip kul hakkına girmemesi için Harâreti (sıcaklığı) unutmaması elzemdir. (gereklidir) Aksi halde aynı kökten gelen ve İpek demek olan حَرِيرٌ Harîr'i elde edemez.

وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ Fâtır, 35/33

Ve onların Adn Cennetinde elbiseleri de hâlis ipekten olacaktır.

مَرَامٌ Dilek/İstek/Meram

Ayrıca Tecvid ilminde ise Revm رَوْمٌ; sözlükte "istemek" anlamına gelen revm, Kur'ân-ı Kerîm tilâvetinde kelime sonlarında icra edilen vakıf (okuyuşu durdurma) türlerinden birini ifade eder. Revmin "harekeyi hafif bir sesle belli etmek; harekedeki sesi zayıflatmak" gibi tarifleri yapılmıştır. Kıraat âlimleri, revmin uygulanması sırasında harekenin üçte bir sesle belli edilmesi gerektiği kanaatindedir. Revmin iki özelliğinden biri, revm uygulanan harekenin hafif bir sesle belli edilmesi, diğeri ise revmin kelime sonunda yapılması ve vakıf haline mahsus (özel) olmasıdır. Revm, kesre ve zammede icra edilir; bölünemeyecek kadar zayıf bir hareke olan fetha üzerinde revm yapılmaz. Vasıl (okurken geçiş) halinde harfin sabit olan harekesinin vakıf halinde hafif bir sesle de olsa belli edilmesinin dinleyenleri o harekenin ne olduğu hakkında bilgilendirmek gibi bir faydası olduğu ileri sürülmüş, uygulamada hareke kısmî de olsa sesle belirtildiğinden görme engellilerin revmi işitebileceklerinden söz edilmiş, Kur'an tilâvet edilirken okuyandan başka kimsenin bulunmadığı durumlarda revm yapmaya gerek olmadığı ifade edilmiştir.[1390] Sonuç olarak tecvit ilmindeki revm, kelime sonundaki zamme ve kesre harekeleri belli etme isteği amacıyla yapılır.

1390TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt, 35; syf. 31-32 Revm. md.

DEVEDE KULAK/BUZDAĞININ GÖRÜNEN KISMI DEYİMİ

هَذَا غَيْضٌ مِنْ فَيْضٍ

Arapçada غَاضَ يَغِيضُ غَيْضٌ fiili, giderek azalmak, suyun toprağa doğru süzülerek çekilmesi vb. anlamlara gelmektedir.

وَغِيضَ الْمَاءُ

Su çekildi[1391]

Ayrıca bu غَاضَ يَغِيضُ غَيْضٌ fiili, eksiltmek anlamına da gelmektedir.

غَاضَ زَيْدٌ الْمَاءَ Zeyd, suyu eksiltti.

Bu fiilin şu anlamları da vardır: قَلَّ: azaldı, نَضَبَ çekildi, kurudu.

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغِيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ

Allah her dişinin karnında neyi taşıdığını, rahimlerin neyi eksiltip neyi artıracağını bilir. O'nun katında her şey bir ölçüye bağlıdır.[1392]

لَيْلَةٌ غَائِضَةٌ Karanlık Gece[1393]

Arapçada فَاضَ يَفِيضُ فَيْضًا ، فَيَضَانًا fiili, dolup taşmak, içindekini açığa vurmak, bir şeyin taşana kadar dolması, çok bol olmak vb. anlamların yanında Feyz[1394] فَيْضٌ kelimesi de bu kökten gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ gözlerinin yaşlarla[1395] dolup taşar[1396] ayet-i kerimesinde dolup taşma anlamında olduğunu görmekteyiz.

1391 Hûd, 11/44

1392 Ra'd, 13/8

1393 Gecenin en diplerine çekilmiş gece; karanlığa tamamen batmış gece. Mecazen ise; "sessizliği sonuna kadar açılmış gece" olarak da anlayabiliriz.

1394 Feyz فَيْضٌ: Arapça kökenli olup verimlilik, bereket ve ilim anlamına gelmektedir. Tasavvufî istilahda ise, kalbe gelen her türlü faydalı bilgiler, hidayet nûru ve zevkli hisler anlamındadır. Başlangıçta kişinin kalbine gelen hisler ve bilgiler karmakarışık olacağı için kalbe gelen feyzlerde doğru ile batıl birbirine karışık olarak gelmektedir. Şeytanın kalpte sebep olduğu hisleri, Rahmani duygulardan ayırabilmek için şeriati iyi bilmek gerekmektedir.

Allahu Teala:

فَسْئَلُوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ Nahl, 16/43; Enbiyâ, 21/7

"Bilmiyorsanız zikir ehline sorunuz."- buyurmaktadır. Zikir Ehlinden maksat, Kur'an ve Hadis ilmine; özetle Fıkıh ilmine vakıf kimsedir.

1395 Arapçada; دَمْعٌ Gözyaşı, دَمَغَ ise mühürlemek, geçersiz kılma, dağlamak vb. anlamlara gelmektedir. Gözyaşı varsa, kalp ve içindeki sevgi mühürlenmez, damga yemez, dağlanmaz ve geçersiz olmaz.

1396 Mâide, 5/83

Bu فَاضَ fiili, ifal[1397] babında "akıtmak, doldurmak, bol bol dökmek/akıtmak vb. anlamlara gelir.

وَنَادٰى اَصْحَابُ النَّارِ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ اَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ

Cehennemlikler de cennetliklere,[1398] "Ne olur, sudan veya Allah'ın size verdiği rızıktan biraz da bizim üzerimize akıtın" diye çağrışırlar.[1399]

Fiilin ifal babında kullanımıyla elde edilen akış ile insan seli şeklinde de anlam vardır.

ثُمَّ اَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ

Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin.[1400]

Bu iki غَيْضٌ ve فَيْضٌ kelimelerini detaylı ele aldıktan sonra غَيْضٌ kelimesinin az vb., فَيْضٌ kelimesinin de çok, bol vb. anlama geldiklerini görmekteyiz.

فَاضَ الْمَاءُ : كَثُرَ حَتَّى سَالَ

Su, taşana/akana kadar çoğaldı/çok oldu.

Sonuç olarak bir şeyi deyimsel olarak tarif ederken هَذَا غَيْضٌ مِنْ فَيْضٍ "bu çok olandan az olan" (هَذَا قَلِيلٌ مِنْ كَثِيرٍ bu, çoktan az) anlamında " bu daha devede kulak, buzdağının görünen" kısmı anlamlarını elde etmiş oluyoruz.

1397İfal Babı: أَفَاضَ يُفِيضُ إِفَاضَةٌ

1398Cenîn'den Cennet'e

İnsanın, doğumundan ölümüne kadar kendisine zarar veren şeylerden korunması gerekmektedir.

Cenîn جَنِينٌ : Dış etkenlere karşı korunan demek iken, Cennet جَنَّةٌ : Ateşten korunan yer demektir.

Cenînken seni koruyan Rabbine yaşam boyu itaat et ki o da seni Cennetle korusun. Ayrıca;

Cünnet جُنَّةٌ : Kalkan; vurucu, delici ve kesici silahlara karşı vücudu korur.

Cinnet جِنَّةٌ : İnsanın ruhsal açıdan kişilik yapısı, yaşadığı yoğun stres ve kaygı durumu sonucu aklının gizlenmesi ve sorumluluktan korunması.

1399A'raf, 7/50; Ayrıca bkz. Yûnus, 10/61; Ahkâf, 46/8

وَلَوْلَا فَضْلُ اللهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا Nur, 24/14
وَالْاٰخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا اَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

Eğer Allah'ın dünyada ve ahirette sizin üzerinizdeki (sonsuz) fazlı ve rahmeti olmasaydı, içine daldığınız dedikodudan (ve bu iftiralara sessiz ve tepkisiz kalmaktan) dolayı size büyük bir azap dokunuverirdi. (Konuşmaya daldılar, hakkında atıp tuttular vb. anlamları görmekteyiz) Ayrıca bu konuda detaylı bilgi için **İfk Hadisesine** bkz.

1400Bakara, 2/199 ثُمَّ اَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللهَ اِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Sonra insanların (Kâbe'ye doğru topluca) akın edip (huzur ve heyecanla gittiği) yerden (şeytanı taşladıktan sonra Mina'dan Kâbe'ye doğru) siz de akın edip (yürümeye bakın). Ayrıca bkz. Bakara, 2/198

ATEŞ OLSA CÜRMÜ KADAR YER YAKAR DEĞİL, CİRMİ KADAR YER YAKAR!

جُرْمٌ - جِرْمٌ

Cürüm جُرْمٌ:

Kelime, hata, eksik, bir şeyin hilafına (tersine) davranmak, günah vb. anlamlara gelen جَرَمَ يَجْرِمُ جَرْمٌ/جُرْمٌ fiilinden gelmektedir.

Allah aşkına beş dakîka beni dinle de cürmüm var ise öldür[1401] Seni sevmek cürm ise sevmemek bir cinâyet.[1402] Bu kelime hukuk dilinde ise Cezâ kanûnunca yasaklanan şeyi yapmak veya yapılması emredilen şeyi yapmamak sûretiyle işlenen ve cezâyı gerektiren suç demektir. Cümle içerisinde şöyle kullanılır. "Bu cürmün karşılığı iki sene hapistir."

Ayrıca bu kelime جُرْمٌ مَشْهُودٌ cürmümeşhut tamlamasıyla kullanılır ve anlamı, suçüstü demektir. Ben de bir polis hafiyesi gibi bu murdar yuvayı keşfetmiş, hepsini cürmümeşhut hâlinde yakalamıştım[1403]

Cürmümeşhut yapmak: Suçluyu suç işlerken yakalamak için baskın yapmak: Öyle ise şimdi cürmümeşhut yapacağım[1404]

Farsçada ise farsça -nâk ekiyle Cürm-nâk (جرمناك) Suçlu, kabâhatli anlamında kullanılmaktadır.

Cirim جِرْمٌ:

Hacim, beden, ebat vb. anlamlara gelmektedir.

Ateş olsan cirmin kadar yer yakarsın sözü, hacmin, cüssen kadar yakarsın demektir. Başka bir örnek ise " Dilin cirmi küçük, cürmü büyüktür". Yani, "Dilin ebatı küçük ama suçu büyük" demektir. Bu kullanım, kişinin en fazla kendi boyutu kadar zararı olacağı/zarar vereceği anlamını taşır.

Bu bilginin yanında; Arapçada İfal babının hemzesinin bir anlamı da kesret كَثْرَةٌ (çokluk) içindir. Bu anlamın örneği: أَلْبَنَ الرَّجُلُ "Adamın çok sütü var" manasındaki terkib إِذَا كَثُرَ عِنْدَهُ اللَّبَنُ o adamın yanında çok süt olduğunda söylenilir. لَبَنٌ "süt" manasındadır, çoğulu أَلْبَانٌ şeklindedir. Buradan hareketle أَلْبَنَ الرَّجُلُ örneğinde süte mâlik (sahip) olunduğunda kullanılır. Üzerinde durduğumuz جُرْمٌ kelimesi de if'al babında أَجْرَمَ الرَّجُلُ "adam çok günah işledi" yani çok günahı oldu demektir.

1401Nâmık Kemal
1402Fâruk N. Çamlıbel
1403Refik H. Karay
1404Burhan Felek

EĞER HAFIZAM BENİ YANILTMIYORSA DEYİMİ

إِنْ لَمْ تَخُنِّي ذَاكِرَتِي

Arapçada خَانَ يَخُونُ خِيَانَةً fiili, aldatmak, anlaşmayı bozmak, aykırı davranmak, hainlik[1405] yapmak vb. anlamlara gelmektedir. ذَاكِرَةٌ/ذَاكِرَاتٌ Hafıza, bellek ve zihin demektir. Bu kelimelerin birleşmesinden dolayı ortaya çıkan anlam şudur:

إِنْ لَمْ تَخُنِّي ذَاكِرَتِي

Hafızam beni yanıltmıyorsa, yanılmıyorsam...

لَمْ يَخُنْ < لَمْ تَخُنْ < لَمْ تَخُنِّي

Yeri gelmişken bu kelime خِيَانَةً güveni kötüye kullanma, aldatma, kandırma, gizli ve sinsi bir dizi eylemle başkalarını punduna getirerek sırtından vurmak demektir.

Türkçede[1406] kullandığımız ihânet kelimesi ile arapçadaki hıyanet[1407] (خِيَانَةٌ) anlamını kasdetmekteyiz.

خَانَ الدَّوْلَةَ : Devlete ihanet etti. Burada her ne kadar ihanet etti demiş olsak da kastedilen anlam, hıyanettir. Çünkü Arapçadaki ihânet إِهَانَةٌ kelimesi anlamı "göstermesi gereken bağlılığı göstermeyip vefâsızlık etmek, değerini düşürmek vb. anlamlara gelmektedir.

أَهَانَ أَحْمَدُ كَرَامَةَ صَدِيقِهِ

Ahmet, arkadaşının onurunu çiğnedi/kırdı.

لَا عَلَيْكَ

Pratik arapça konuşurken en çok duyma ihtimalimizin olduğu bir kullanım kalıbıdır, anlamı ise şöyledir:

1405 Hâinliğin yanında; Arapçada Hîn حِينٌ kelimesi, "an, zaman, bir şeyin tam zamanı" vb. anlamlara gelmektedir. Hinlik, hinlik yapmak, "fırsatını kollamak, önceden yaptığı planı devreye koymak" demek olup Hîn kelimesinin kökü حِينٌ'dir. (Rabbim, bizleri hînlik yapanlardan korusun)
أَلْخَائِنُ خَائِفٌ - Hâin, korkaktır.

1406 Türkçemizde yaygın bir şekilde kullandığımız Arapça Kelimeler
An'ane عَنْعَنَةٌ - Arbede عَرْبَدَةٌ
Debdebe دَبْدَبَةٌ - Farfara فَرْفَرَةٌ
Fezleke فَذْلَكَةٌ - Havsala حَوْصَلَةٌ
Kahkaha قَهْقَهَةٌ - Laklaka لَقْلَقَةٌ
Safsata سَفْسَطَةٌ - Sa'şaa شَعْشَعَةٌ
Tantana طَنْطَنَةٌ - Velvele وَلْوَلَةٌ
Karkara قَرْقَرَةٌ - Gargara غَرْغَرَةٌ
Vesvese وَسْوَسَةٌ

1407 Hıyânet (خِيَانَةٌ) kelimesinin zıddı, Emânet أَمَانَةٌ'dir.

Aldırma! Takma kafana! Aldırış etme! Sorumlu değilsin! Üzülme! Dert etme! Problem etme! Senlik bir şey yok, endişe[1408] etme!

إِلَيْكَ عَنِّي

Uzaklaş! Uzak dur! Benden uzak ol! Benden uzak dur![1409] Beni kendi halime bırak!

Buradaki zamirler, hitap[1410] edilen kişinin durumuna değişir. Örnek:

إِلَيْهِمْ عَنْكَ Senden uzak olsunlar vb. anlamlara gelmektedir. Burada عَنْ harf-i cerri, اِبْتِعَادٌ (uzak olmak)[1411] anlamını içerir.

هَوِّنْ عَلَيْكَ

Arapçada هَانَ يَهُونُ fiili, kolay olmak, rahat olmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiil, tef'il babında هَوَّنَ يُهَوِّنُ تَهْوِينٌ şeklinde olup anlamı, rahatlatmak, bir işi veya durumu kolay hale getirmek vb. anlamlara gelir.

Sonuç olarak bu !هَوِّنْ عَلَيْكَ kalıbının anlamı şöyledir: Aldırma! Sakin ol! Üzülme! Boşver! Kızma! Takma kafana! Zararı yok! Rahatına bak! Yavaş yavaş! Kendini yorma!

1408 Bir endişe bildirme ifadesi:

اَلْوَضْعُ مُقْلِقٌ جِدًّا - اَلْوَضْعُ فِي غَايَةِ الْحَسَّاسِيَّةِ

Durum çok kritik

1409 كُنْ لِي غَرِيبًا فَالْأَحِبَّةُ يَرْحَلُونَ

Benden uzak dur, çünkü sevenler geçip gidiyor, göçüp gidiyor, geride göçük bırakıp gidiyor.

1410 Arapçada hitâp, خِطَابٌ "sözü bir kimseye/kimselere yöneltme, karşıdakine/karşıdakilere seslenme" demektir. Muhâtap مُخَاطِبٌ ise "kendisine söz söylenilen/yöneltilen ve kendisiyle konuşulan kimse" demektir. Kelimede şedde yoktur. "Muhattap" şeklinde okunmaz/yazılmaz.

1411 لَا تَبْتَعِدْ كَثِيرًا فَتَصْعُبُ عَلَيْكَ الْعَوْدَةُ

Çok uzaklaşma, dönüşün zor olabilir.

مِنْ كُلِّ حَدَبٍ وَصَوْبٍ İFADESİ NİE DEMEKTİR?

حَدَبٌ

Bu kalıbı, basın arapçasında ya da Yabancı Dil Sınavlarında karşınıza çıkabilme ihtimalinden dolayı ele almayı düşündük.

Her taraftan, her yönden, her yerden, dört bir yandan anlamlarına gelmektedir.

Bu kelime حَدَبٌ (çoğulları أَحْدَابٌ ve حِدَابٌ) anlam olarak, "tepe, kamburun çıkması, bir yerdeki yüksek engebe" anlamlarına gelmektedir.

حَتَّى إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ

Nihayet Ye'cûc ve Me'cûc (sedleri) açıldığı ve onlar her tepeden akın ettiği zaman.[1412]

1412Enbiyâ, 21/96

KULAKLARA AĞIRLIK VURMAK NEDİR?

آذَانٌ

فَضَرَبْنَا عَلَى آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا

Biz de mağarada nice yıllar onların kulaklarını (dış dünyaya) kapattık.[1413] (onların kulaklarına ağırlık vurduk)

Burada kulak[1414] أُذُنٌ çoğulu آذَانٌ olarak zikredilmesi, uykunun yarıda kesilmesine en büyük etkenin kulaktan[1415] gelmesi sebebiyledir.

Zulümden kaçan gençler mağaraya sığınmışlar, فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ (İçlerinden biri dedi ki:) Mağaraya sığının. *Kehf 18/16.* Demek ki bazen, cansız, kansız ve donuk olan şeyler, insanlardan daha güvenli olabiliyor.) Allah da onlara ağır bir uyku vermiş, kulaklarına seslerin gelmesini de engelleyerek onları orada senelerce uyutmuştu. Fakat bu normal uykulardan farklı, dışardan bakıldığında uyanıklık hissi uyandıran bir uykuydu. Görenler uyanık zanneder ama gerçekte derin bir uyku hali mevcuttu. Gözleri açık, uyanık kimsenin sağa sola döndüğü gibi dönüp durur ama konuşmazlardı. Bu şekilde yıllarca kaldıktan sonra Allah, tekrar onları uyudukları gibi uyandırdı.[1416]

Bu ayet-i kerimede çok ilginç bilimsel bir gerçeğe işaret edilmektedir. Şöyle ki: Ayette geçen "vurduk" ifadesinin Arapçası " ضَرَبَ darabe" fiilidir. Âyet-i kerimede bu fiil, mecazi olarak "Onları uyuttuk." anlamına gelmektedir. Ancak "darabe" fiili kulakla beraber kullanıldığında yani "kulağa vurmak" denildiğinde, "kulağın duymasının engellenmesi" anlamı taşımaktadır. Bu açıklama sonrası âyet-i kerimeye bir daha dikkatle baktığımızda Rabbimiz, Ashab-ı Kehf hakkında, "Biz onları uyuttuk." diyebilirdi. Ancak böyle buyurmayıp, "Biz onların kulaklarına vurduk. " buyurmuştur. İşte "uyuttuk" ifadesi yerine "kulaklarına vurduk" tabirinin tercihi çok ilginç bir bilimsel gerçeğe işaret etmektedir ki bilim insanlarının araş-

1413Kehf, 18/11

1414Arapçada أُذُنٌ kulak demektir.
Çoğulu, آذَانٌ şeklindedir. Ezan ise yazıldığı gibi أَذَانٌ şeklindedir. Kulağın çoğulu آذَانٌ ile ezan أَذَانٌ arasında bir eliflik uzatma vardır.
Ders: Dinlerken kulağını aç/uzat; yani iyi dinle! Kulağına okunan Ezanın davetine uzatmadan git geç kalma!
فِي سَمْعِي مَدِينَةٌ أَسْتَمِعُ مِنْ صَوْتِكَ
Kulağımda, sesinden kurduğum bir şehir var.

1415Arapçada;
İzin إِذْنٌ: İzin : İmkan tanımak, müsaade etmek demektir.
Üzün أُذُنٌ Kulak: Anlamaya ve kavramaya izin verir.
Ezân أَذَانٌ Ezân: Namaz vaktinin geldini bildirme ve vaktin namazını kılmaya izin verir.

1416Ashab-ı Kehf Kıssası ve İçerdiği Mesajlar, Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK Adıyaman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi

tırmalarına göre, insan uyurken aktif olan tek duyu organı kulaktır. Uyanmak için saatin alarmına ihtiyaç duymamızın sebebi de budur. Diğer duyu organları uyku esnasında kulağımız kadar aktif değildir. Dolayısıyla Rabbimizin, Ashab-ı Kehf ile ilgili olarak kullandığı "kulaklarına vurduk" ifadesinin hikmeti, söz konusu bu gençlerin işitme duyularının kapatıldığına ve bu yüzden uzun yıllar uyanmadan uykuda kaldıklarına işarettir. Demek ki, "kulaklarına vurduk" tabirinin özellikle vurgulanmasıyla kulakların uykuda aktif olduğu bilimsel gerçeğine dikkat çekilmek istenmiştir. Kur'an-ı Kerim'in her kelimesi, tüm insanlık için hikmetlerle doludur. Bazen bir kelimesiyle bile büyük bir hakikate kapı aralar ve her kelimesiyle, Allah'ın kelamı olduğunu da isbat eder.

7 uyurların isimleri: "Maksimilînâ, Yemlîhâ, Mertûs, Keşûtûş, Bîrûnus, Dînmûs, Yetûnus Gâlos"

Arapçada أَذِنَ يَأْذَنُ إِذْنًا fiiili, kulak vererek dinleyip ilim yoluyla elde edilen ilimler ve bilgiler için de kullanılır.

وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ

Ve gökyüzü, tabîatına yaraşır bir şekilde
Rabbinin kudret ve irâdesine boyun eğdiği zaman![1417]

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ

Şâyet bunu yapmayacak olursanız, Allah'a ve Elçisine karşı
savaş[1418] açtığınızı ve Allah'ın da size savaş ilân ettiğini bilmiş olun.[1419]

Bu kökten gelen İzin/Üzün أُذْنٌ/إِذْنٌ kelimesi, tefe'ul babında تَأَذَّنَ formunda bildirmek, önceden haber vermek, anlatılan konunun tüm detaylarını vakti gelmeden önce açıklamak vb. anlamlara gelmektedir.

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

Hani Rabbiniz şöyle duyurmuştu: "Andolsun, eğer şükrederseniz
elbette size nimetimi artırırım. Eğer nankörlük ederseniz,
hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir."[1420]

1417İnşikâk, 84/2

1418Arapçada حَرْبٌ Bukalemun demektir. Kelimenin kökü savaş, savaşmak anlamlarına gelen Harp حَرْبٌ kelimesidir. Bukalemun, rengi ve ışığı gördüğünde sanki onlara karşı savaş moduna girmesinden dolayı bu ismi almıştır.

1419Bakara, 2/279

1420İbrâhîm, 14/7

ARAPÇADA BAZI ÖNEMLİ DEYİMLER[1421]

كَرِيمٌ - مَوْتٌ - مَحَبَّةٌ - أَمْرٌ مُسْتَحِيلٌ - قَلَمٌ - إِنْ شَاءَ اللهُ - أَسْتَغْفِرُ اللهَ

كَثِيرُ الرَّمَادِ Külü Çok - كَرِيمٌ Cömert, Eli Açık

Bir kimsenin külü çok ismiyle isimlendirilmesi demek, evinde misafirin çok olması demektir. Bu da o kimsenin Kerim كَرِيمٌ olması yani cömert olması demektir.

هَادِمُ اللَّذَّاتِ Lezzetleri Yıkan - مَوْتٌ Ölüm[1422]

Hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz şöyle buyurmaktadır:

أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللَّذَّاتِ veya أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللَّذَّاتِ

Lezzetleri yıkanı (ölümü) çok hatırlayın.[1423]

ثَمَرَةُ الْقَلْبِ Kalbin Meyvesi - مَحَبَّةٌ Sevgi[1424]

Her ağacın bir meyvesi[1425] vardır. Kalbin meyvesi sevgidir; sevgi olmayan

1421 **Arapçada Bazı Deyimler**

إِذَا حَالَفَنَا الْحَظُّ Şansımız yaver giderse...

أَشْعَلَ فَتِيلَ الْأَحْدَاثِ Olayların fitilini ateşledi.

أَثْلَجْتَ صَدْرِي Yüreğime su serptin.

أَثْلَجَ اللهُ صَدْرَكَ Allah, gönlünü serinletsin! Allah, yüreğini ferahlatsın!

هَذَا لَا يُسَاوِي شَيْئًا Bu beş para etmez.

لَا غِنًى عَنْهُ Kambersiz düğün olmaz.

رَمَى بِثِقْلِهِ Ağırlığını koydu.

1422 فَلَوْلَآ إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ Vakıa, 56/83-85

Can boğaza gelip dayandığında, o can çekişene bakar, dursunuz. Biz, ona sizden daha yakınız; ancak siz bunu göremezsiniz.

Ders: Ölümden korkmak yerine, ölüm gerçeğiyle yüzleş!

1423 Tirmizî, H. no: 2307; Nesâî, H. no: 1824

1424 اُقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضاً يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْماً صَالِحِينَ Yûsuf, 9/12

İçlerinden birisi, "Yûsuf'u öldürün yahut bir yere götürüp atın ki babanızın ilgisi ve sevgisi yalnız size yönelsin" dedi.

Ders: Bu şekilde davranarak, babalarının Yûsuf'a olan sevgisinin ve ilgisinin, bedeni ondan uzaklaştırarak son bulup kesileceğini sandılar. Sevgi, kalbe yerleştiğinde onu hangi güç oradan sökûp atabilir?

أَمَّا الْقَرِيبُ فَقَالَ : اُقْتُلُوا يُوسُفَ

Yakınları, "onu öldürün" dedi. Yûsuf, 12/9

وَأَمَّا الْغَرِيبُ فَقَالَ : أَكْرِمِي مَثْوَاهُ

Tanımadığı Aziz, eşine "Onun yerini üstün tut, ona güzel bak" dedi. Yûsuf, 12/21

Sevgi de bir rızıktır; rızkının hangi kalpte olduğunu bilemezsin.

خَيْرُ الْقُلُوبِ أَحَنُّهَا

Kalplerin en hayırlısı, en çok özlem duyandır.

Sevginin en kısa ve en net tarifi nedir bilir misin? Peygamber Efendimizi (s.a.v.) öldürmeye gelenlerin olacağını net olarak bildiği halde, Hz. Ali'nin (ra) O'nun yatağına yatma cesaretini gösterebilmenin adıdır.

1425 الشَّجَرَةُ الْمُثْمِرَةُ هِيَ الَّتِي يُهَاجِمُهَا النَّاسُ

Meyve veren ağaç taşlanır.

kalp[1426] kurur gider ve söner. Beynimiz en kapsamlı organımızdır. Beynin her bölgesi farklı işlevleri organize eder. Aşk beyinde oluşur ama sevginin yeri kalptir.[1427] Ayrıca kalp içinde sevgi[1428] varsa zengindir ama kalp fakir olunca her şeyi olsa da bu zenginlik dünyevî hırsların ötesine geçemez. Oysa her şeyin başı samimiyettir, candan olmaktır; yürekten[1429] davranmaktır.

Kalp, zor zamanda sevdiğini bırakmadığında kıymetlidir!

مَنْ شَدَّ عَلَى يَدِكَ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ أُشْدُدْ عَلَى قَلْبِهِ فَلَا تَتْرُكْهُ وَحِيدًا أَبَدًا

Zor zamanında elini tutarak sana destek olanın sen de kalbini tut ve onu sakın yalnız bırakma!

بَيْضَةُ الدِّيكِ Horozun Yumurtası - أَمْرٌ مُسْتَحِيلٌ İmkansız İş

Arapçada imkansız bir işi anlatmak için deyim olarak Horoz yumurtası deyimi kullanılır.[1430] Biz Türkçemizde "balık kavağa çıkınca" deyimini bu anlamda kullanırız. Hiçbir zaman gerçekleşmeyecek olan, gerçekleşmesi mümkün olmayan işleri anlatmak için kullanılır. Örnek: O çocuk, o okulu ancak balık kavağa çıkınca kazanır. Balık kavağa çıkınca sana ev alacağım.

اَلنَّاطِقُ الْأَبْكَمُ Dilsiz[1431] Konuşan - قَلَمٌ Kalem

Kalemin görünürde dili yoktur ama aslında yazdıkları, konuştuklarıdır.

1426 يُخْطِئُ الْقَلْبُ مَرَّةً فَيُعَاقِبُهُ الْعَقْلُ سِنِينَ
Kalp bir kere hata yapar; akıl onu yıllarca cezalandırır.
قَدْ يَتَغَيَّرُ جَمِيعُ الْقُلُوبِ سِوَى قَلْبَيِ الْأُمِّ وَالْأَبِ
Anne ve babanın kalbi dışında tüm kalpler değişebilir.

1427 يَدْعُو الْإِنْسَانُ لِلْآخَرِ وَيُنْشِدُ لَهُ شِعْرًا وَيُخَبِّرُ لَهُ الشَّايَ.. وَمَا هُوَ كَسْرُ الْقُلُوبِ؟
İnsan, insana dua eder, şiir yazar, çay demler, gülümser. Kalp kırmak da neyin nesi?
Arapçada bina vb. yapıları yıkmak için هَدَمَ kelimesi kullanılır ve yıkılanlara yine arapçada bozulmuş demek olan Nakz نَقْضٌ kelimesinin çoğulu Enkâz أَنْقَاضٌ denir.
Yıkılan Kalp ve gönül, kırıksa "Meksûr مكسُورٌ "acıyla dolu bırakıldıysa "Mahzûn مَحْزُونٌ "terk edildiyse "Mehcûr مَهْجُورٌ "denir.

1428 قال: "يكون عمق الجرح بقدر الحب" ثم رحل
"Yaranın derinliği sevginin ölçüsü kadar olur" dedi, sonra gitti.

إِذَا كَانَ نِصْفُ الْحُبِّ اِهْتِمَامًا فَالنِّصْفُ الثَّانِي اِحْتِرَامٌ
Sevginin yarısı ilgi ise diğer yarısı saygıdır.

1429 Dil, kalpte olanı dışarıya aktarır, göz ise yürektekini...

1430 Ayrıca imkansız işler için şöyle bir kullanım da söz konusudur:
إِنْ اِسْتَطَعْتَ أَنْ تَرَى وَرَاءَ أُذُنَيْكَ فَسَوْفَ تَنْجَحُ
Kulağının arkasını gördüğünde/görürsen/görebilirsen başarırsın.

1431 Arapçada Dilsiz (konuşamayan) anlamına gelen أَبْكَمُ (çoğulu بُكْمٌ) kelimesi, doğuştan dilsiz demektir. Ayrıca hakikat karşısında suskun kimse demektir.
صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ Bakara, 2/18
Onlar, sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Artık (hakka) dönmezler.
Dilsiz (konuşamayan) demek olan diğer kelime أَخْرَسُ (çoğulu خُرْسٌ) ise sonradan konuşma duyusunu kaybeden kimse demektir.

Arapçada قَلَمَ يَقْلِمُ قَلْمًا filli, budamak, keserek kısaltmak, sivriltmek; Kelâm كَلَامٌ yaralamak, yara açmak vb. demektir.

Kalemin (قَلَمٌ) kılıçtan keskin oluşu, buradan gelmektedir.

Kalemin kılıçtan keskin oluşu; Kılıç savaşı, kaba kuvveti simgeler. Oysa ki kalem bilgiyi, ilerlemeyi ve çağdaşlaşmanın işaretidir. Kalem kılıçtan daha üstündür. Bir makamda emirler kılıçla değil kalemle olmalıdır. Çünkü her görevin[1432] bir makamı vardır. Bir görev için kaba kuvvet yerine kalem ve bilgi sayesinde göreve geçen idari kişiler tarafından iş yerine getirilir.

Arapçada kelime[1433] (كَلِمَةٌ) sözcüğü, كَلَمَ يَكْلِمُ كَلْمًا fiilinden türemiştir ve köken itibariyle arapçadır. Bu كَلَمَ يَكْلِمُ كَلْمًا fiilinin anlamı yaralamak[1434] ve yara açmak yani cerh/curh (جُرْحٌ) anlamı vardır. Telaffuz (atılan, iletilen) edilen her kelime, karşı tarafı olumlu veya olumsuz yaralar ve etki bırakır. Süngü (kesici vb. alet) yarası geçer, dil yarası geçmez.

Sonuç olarak; Kalem, keser; kelam[1435] yaralar. Kalem قَلَمٌ ve Kelâm[1436] كَلَامٌ açar, acıtır ve tedavi eder.[1437]

1432 Görev verilir de istenir de...

قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَآئِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ Yûsuf, 12/55

(Yusuf) dedi ki: "Beni ülkenin hazineleri üzerine (yönetici) kıl. Şüphesiz ben, çok iyi korur ve (yönetmesini) bilirim."

Göreve talip olan kimsenin yapması gereken, uzmanlık sahasını ve tecrübesini geliştirmeye devam etmesi ve bunu Hz. Yûsuf (as) gibi gerekli yerlere bildirilmesi ve Allah'a tevekkülüne devam etmesi gerekmektedir.

1433 كَلِمَةٌ وَاحِدَةٌ تُنْقِذُ ، تُفْرِحُ ، تُسْعِدُ ، تُؤْلِمُ ، تُدَاوِي ، تَجْرَحُ ، تَكْسِرُ ، تُبْدِئُ ، تُنْهِي وَكَلِمَةٌ وَاحِدَةٌ بِوُسْعِهَا أَنْ تَفْعَلَ الْكَثِيرَ

Bir kelime, kurtarır, boğar, mutlu eder, üzer, tedavi eder, yaralar, kırar, başlatır, bitirir ve bir kelime, daha da fazlasını yapma gücüne sahiptir.

Arapçada; كَلِمَاتٌ Kelimeler, لَكَمَاتٌ ise yumruklar demektir. Bu iki kelime aynı harflerden oluşur.

بَعْضُ الْكَلِمَاتِ لَكَمَاتٌ

Bazı kelimeler, yumruktur yani yumruk gibidir; acıtır ve morarma izi bırakır. Bazı kelimelerin de bazen yumruk gibi acı vermesi de bundandır.

1434 لِلْكَلِمَاتِ أَيْدٍ حَانِيَةٌ أَيْضًا إِلَى جَانِبِ أَنَّ لَهَا حَوَافَّ حَادَّةً

Kelimelerin, yaralayan keskin kenarlarının yanı sıra dokunaklı ve şefkatli elleri de vardır.

1435 Selam, kelamdan öncedir! Cennet'e ilk giriş anında bile Melekler, cennet ehlini selamla karşılıyor. Esenliğin zirvesine ulaşanlara bile selam veriliyorsa bizim selamı hayatın her alanında ölçü olarak kabul etmemiz gerekmiyor mu? Selam size, ne hoşsunuz! Zümer, 39/73; Nahl, 16/32

1436 Arapçada;

Harf حَرْفٌ : Keskin kenar, sivri uç;

Kelime كَلِمَةٌ : Yaralayan, acıtan;

Cümle جُمْلَةٌ : Toplam, kalabalık demektir. Kelimeler, harflerden, cümleler ise kelimelerden oluşur. Harflerin keskinliği, kelimelerin yaralayıcılığını artırırken, bu keskinliğin cümlelerdeki toplanmış etkisi!

1437 Arapçada Tedavi Edenler

Tabîp طَبِيبٌ : Bedeni tedâvî eder.

Habîp حَبِيبٌ : Kalbi tedâvî eder.

Refîk رَفِيقٌ : Yolu tedâvî eder.

Sadîk صَدِيقٌ : Gönlü tedâvî eder.

Edîp أَدِيبٌ : Hisleri tedâvî eder.

Hakîm حَكِيمٌ : Basîreti tedâvî eder.

Haydi ben kaçtım, bay bay değil Allah'a emanet ol!

Allah'a emanet ol ne demektir?

اِسْتَوْدَعْتُكَ اللّٰهَ

فِي أَمَانِ اللّٰهِ

فِي رِعَايَةِ اللّٰهِ

"Allah'a emanet ol" demek, insana en fazla güven veren, en kısa cümledir.

Ben emâneti emin ellere teslim ettim, kalbim rahat demektir.

Olleyyy, Yupppiii değil Elhamdülillah!

Elhamdülillah ne demektir?[1438]

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ : Verilen tüm nimetlerin ve imkanların asıl sahibini tanımak ve kişinin, bu nimetleri veren Allah'a, özü, sözü ve davranışlarıyla itaat halinde bir hayat[1439] yaşamasıdır.

O iş bende değil İnşâallah! إِنْ شَاءَ اللّٰهُ

İnşâallah: "Bakarız, değerlendiririz" vb. anlamlara kesinlikle gelmemektedir! Anlamı: "Allah, bana bunu yapma gücü ve imkanı tanırsa, izin verirse, müsaade ederse, bunu dilerse" demektir!

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ .

Hiçbir şey hakkında sakın: "Yarın şunu yapacağım" deme!
(Bunun yerine:) "İnşaallah (ancak Allah dilerse yapacağım de)[1440]

1438Arapçada;

Hamd حَمْدٌ : Ateşin sönmesi, azalmak, dibe inmek

Hamd حَمْدٌ : Şükretmek, övmek, razı olmak

Sönmemek ve dibe çökmemek için noktayı kaldırarak kıymet bilerek hamd ve şükür çerçevesinde hareket etmek elzemdir.

Yasin, 36/29 إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ

Sadece korkunç bir ses oldu. Bir anda sönüp gittiler.

1439Hayattan istemek ne demektir?

Rabbimizin bir ismi de اَلْحَيُّ El-Hayy'dır. Hayat حَيَاةٌ ve Hayâ حَيَاءٌ kelimeleri de aynı kökten gelir. Hayatımız da ondan Hayâmız da. Hayattan istemek, bir bakıma El-Hayy olan ve bize bu hayatı veren Rabbimizden istemek demektir.

Bakara, 2/255 اَللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُ

Allah, kendisinden başka ilâh olmayan bir tek ilâh, kulluk ve itaate lâyık yegâne otoritedir. Hayy'dır, dâimâ diridir, hayatın biricik kaynağıdır; Kayyum'dur, kâinâtın nizamını elinde bulunduran, bütün varlıkları koruyup gözeten, yöneten ve yönlendiren O'dur.

1440Kehf, 18/23-24. Ayrıca bkz. Bakara, 2/70; Kehf, 18/69; Kasas, 28/27; Sâffât, 37/102; Fetih, 48/27

İnşâallah إِنْ شَاءَ اللهُ Cümlesinin hatalı yazılmasına dâir;

Bazen إِنْ شَاءَ اللهُ yazılması gerekirken إِنْشَاءَ الله yazanlar dikkatimizi çekiyor. Bu cümleyi kelime bazında tahlil edelim.

Arapçada إِنْ kelimesi, Şart edatıdır. شَاءَ يَشَاءُ مَشِيئَةٌ[1441] fiili, istemek, dilemek vb. anlamlara gelmektedir. إِنْشَاءٌ kelimesi, doğmak, kaynaklanmak vb. anlamlara gelen نَشَأَ filinin ifal babı formundan olup أَنْشَأَ يُنْشِئُ إِنْشَاءً oluşturma, imar etme vb. anlamlara gelmektedir.

إِنْ شَاءَ اللهُ Allah dilerse, izin, imkan ve güç verirse anlamına gelirken, Bu إِنْشَاءُ الله tamlaması, Allahın oluşturması anlamındadır. Aksi halde; İnşâallah ifadesi, "belki, bakarız, değerlendiririz vb." anlamlara kesinlikle gelmemektedir.

Not: "İnş." olarak yazılan kısaltma, genelde binaların ön cephelerine yazılan ve İnşâat anlamına gelen bir kısaltmadır. "İnşâallah" cümlesinin bu şekilde kısaltılması doğru değildir.

Estağfirullah ne demektir? أَسْتَغْفِرُ اللهَ

Tüm güzelliklerin asıl sahibi, Allah'tır; bunlara sahiplenmekten, gururlanmaktan ve benlikten Allah'a sığınırım, hepsi onundur. Ancak hata,[1442] kusur ve eksiklik varsa onlar bana aittir, onlar için de tövbe eder, Rabbim'den af dilerim.

Vayy bee değil Mâşâallah!

1441 Şart Edatları, anlatılmak istenen durumu belli bir şarta bağlayan cümlelere şart cümleleri denir. Bir şarta bağlı olarak bir eylemin veya durumun gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesini ifade eden bu cümle türlerinde Arapçada şart ismi veya şart edatı olarak kullanılan إِنْ edatında Allah'ın dışında kullanıldığı zaman şüphe anlamına gelmektedir. Bu anlamda Kur'ân-ı Kerim'e göz attığımızda kıyâmete dâir verilen her haberlerin, şüphe anlamında olan إِنْ edâtıyla değil, gerçekleşmesinin bağlandığı ifade eden vakit anlamı içeren إِذَا edâtıyla gelmiştir.

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ Vakıa, 56/1

Büyük olay gerçekleştiği zaman.

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ Tekvir, 81/1

Güneş, ışığı yok edilerek bir bohça gibi dürülüp söndürüldüğü zaman.

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ İnfitar, 82/1

Gök yarılıp parçalandığı zaman.

إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ İnşikâk, 84/1

Gökyüzü ortadan ayrılarak parçalara ayrıldığında.

Bu vb. âyet-i kerimelerde gerçekleşmesinin kesinliğini bir vakte bağlayarak ifade ederek إِذَا edatının kullanılma sebebi, meydana gelecek kıyâmetin meydana gelmesinde tek bir şüphe olmamasıdır.

1442 Arapçada Hata Çeşitleri

ذَنْبٌ **Kuyruklu olan hata** : Arapçada zenbûn ذَنْبٌ günah; zenebûn ذَنَبٌ kuyruk demektir. Günah, kuyruk gibidir; onu üzerine alırsan peşini bırakmaz. Günah demek olan ذَنْبٌ kelimesinde bulunan sakin nûn, üstün harekesi alırsa harekete geçen günah, kuyruğa dönüşür. Yani bir günah, diğerini doğurabilir ve kuyruğa dönüşebilir.

MÂŞÂALLAH NE DEMEKTİR?

مَا شَاءَ اللهُ كَانَ

Bu kelimenin aslı "Mâ şâallahu kâne" مَا شَاءَ اللهُ كَانَ formundadır. Allah ne dilerse, o olur.

Yani bir iyilik ve güzellik gördüğümüzde, bunun kendi kendine olmadığını, Allah'ın dilemesiyle olduğunu, dilediği taktirde onu alabileceğini; güzelliği gördüğümüz şeye değil Allah'ın yüce kudretine bağlamış oluyoruz.

Maşallah lâfzı, Kur'ân-ı Kerim'de dört ayet-i kerimede geçmektedir:

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ Zâriyât, 51/59

Şu bir gerçek ki, zulmedenlerin, tıpkı arkadaşlarının günahları gibi günahları vardır. O halde acele etmesinler. (Bu âyet-i kerimede günah/hata kelimesi için ذَنْبٌ kelimesinin kullanılmasındaki hikmet, bu tür günahın ortaklık içermesidir.

عَيْبٌ **Eksiklik ile yapılan hata :** Ahlak ve etik kurallarına aykırı olan, utanç verici durum ya da davranış.

خِطْءٌ **Adet haline getirilen hata :** Yapılması uygun olmayan şeyi isteyip onu yaparak adet haline getirilen hatanın adıdır.

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْأً كَبِيرًا İsrâ, 17/31

Fakirlik korkusu ile (Cahiliyet devrinde olduğu gibi) çocuklarınızı öldürmeyin. Onlara da, size de rızkı biz veririz. Kuşkusuz onları öldürmek büyük bir günahtır/suçtur. (Câhiliyyet devrinde çocukları fakirlik korkusu ile öldürmek, âdet haline getirilmişti)

هَفْوَةٌ **Aceleden dolayı olan hata ve** كَبْوَةٌ **Heyecandan dolayı yapılan hata**

Bu هَفْوَةٌ ve كَبْوَةٌ kelimeleri için şöyle bir deyim vardır:

لِكُلِّ عَالِمٍ هَفْوَةٌ وَلِكُلِّ جَوَادٍ كَبْوَةٌ

Her âlimin sürç-i lisanı, her atın da tökezlediği bir an vardır.

زَلَّةُ لِسَانٍ قَدْ تُفْقِدُكَ أَغْلَى إِنْسَانٍ

Sürçülisan, en değerli bir insanı kaybettirebilir!

خَطِيئَةٌ **Doğrudan kasıtlı olmayarak yapılan hata :** Bu kelimenin çoğulu خَطَايَا şeklindedir. Doğruda kasıt olmadığı halde, sırf bu kastın varlığı sebebiyle meydana gelen fiiller için kullanılır. Örneğin; tavşanı vurmak isteyen kimsenin bir insanı vurması gibi. Burada doğrudan kasıt olmasa da ihmalden dolayı yapılan hatayı görmekteyiz. Bu خَطِيئَةٌ kelimesinin çoğulu خَطَايَا ve خَطِيئَاتٌ şeklinde gelir.

وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا Nisâ, 4/112

Kim yanılır veya suç işler de sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, şüphesiz iftira etmiş, apaçık bir günah yüklenmiş olur.

إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا Tâhâ, 20/73

Şüphesiz ki biz; günahlarımızı affetmesi için, Rabbimize inandık.

خَطَأٌ **Kasıt olmadan yapılan hata :** Yapılması hedeflenen bir şeyin aksinin kasıt olmadan meydana gelmesidir. Yani yapılması istenen bir işi yaparken başka bir durumun istenmeden meydana gelmesidir. Kelimenin çoğulu, أَخْطَاءٌ şeklindedir.

وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ Nisâ, 4/92

Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse, bir mü'min köleyi azad etmesi gerekir.

قَالَ النَّارُ مَثْوٰيكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ

Allah onlara şöyle dedi: Öyle ise, ateş, yerinizdir.
Allah'ın dilediği zamanlardan başka hepiniz ebedî olarak oradasınız.[1443]

قُلْ لَّا اَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعاً وَّلَا ضَراًّ إِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ

De ki: Ben Allah'ın dilediğinden başka, kendi kendime ne bir menfaatı kazanmaya, ne de bir zararı defetmeye sahip değilim.[1444]

Arapçada hata ve kusur farkı nedir?

Hata خَطَأٌ : Kasıtlı veya kasıtsız yapılan yanlış demektir.

Kusûr قُصُورٌ : Kısa anlamına gelen قَصِيرٌ kelimesiyle aynı kökten gelmekte olup tedbir, dikkat, gayret ve çaba ipinin kısa tutulmasından dolayı yapılan yanlış/yanılgı demektir.

Dikkatsizlikten kaynaklı hata سَهْوٌ : "Yanılma, unutma, dalgınlık" gibi mânalara gelen **sehv** kelimesinden oluşan sehiv secdesi (secdetü's-sehv) terim olarak namazdaki belirli eksiklik, fazlalık veya yanlışlıkları telâfi etmek amacıyla yapılan iki secdeyi ifade eder.

Gaf, pot kırma ile yapılan hata غَلَطٌ: İstem dışı olarak bir şeyin kendi yerinden başka bir yere konulmasıdır.

Doğru yoldan saparak yapılan hata ضَلَالٌ Bu kökten gelen Dalâlet, sapıtma, doğru yoldan ayrılma, bâtıla yönelme. Hidâyetten; doğru yoldan ayrılma, bâtıla meyletme vb. anlamlara gelmektedir.

Bir sözü rotasından saptırarak yapılan hata لَحْنٌ: Kur'ân'ı hatalı olarak okumaya "lahn" denir. Sözlükte kıraatte hata etmek, başkasının anlayamayacağı şekilde konuşmak, irapta hata ederek konuşmak, lehçe, lügat, dil, makam, nağme, melodi, ses ve nota gibi anlamlara gelen lahn, bir kırat terimi olarak, harfleri ve kelimeleri doğru olarak okumamaktır. Buna **zelletü'l-kârî** de denir.

Lahn, lahn-i celî ve lahn-i hafî olmak üzere iki kısımdır. Lahn-i celî, anlamı bozacak şekilde kelimeleri yanlış okumaktır. Mesela kelimedeki "tı-ط" harfini, "د-dal" gibi, "z-ز" harfini, "z-ذ" harfi gibi bir harfi başka bir harfin yerine okumaktır. اَلَّذِي yerine اَلَّزِي okumak lahn-i celîdir. Lahn-i hafî, anlamı bozmayacak şekilde, çekilmeyecek harfi çekmek gibi kelimenin okunuşunda yanlış yapmaktır. Kur'ân'ı lahn ile okumak, "Kur'ân'ı tertil üzere oku" (Müzzemmil, 73/4) emrine muhalefet olur. (Diyanet Kur'an Sözlüğü)

1443En'âm, 6/128

1444Araf, 7/188

وَلَوْلَآ اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللّٰهُ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ

Kendi bağına girdiğin zaman: Bu Allah'tandır, benim kuvvetim değil, Allah'ın kuvveti ile olmuştur.' deseydin ya!"[1445]

سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰى اِلَّا مَا شَاۤءَ اللّٰهُ اِنَّهٗ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفٰى

Bundan böyle sana (Kur'ân) okutacağız da unutmayacaksın. Ancak Allah'ın dilediği müstesna. Çünkü O, aşikârı da gizliyi de bilir.[1446]

1445Kehf, 18/39

1446A'lâ, 87/6-7

TESÂDÜFLERE YER YOKTUR; O OL DER, OLUVERİR!

كُنْ فَيَكُونُ

بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضٰى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

(Allah) Gökleri ve yeri (başka bir örnekten ve projeden öğrenmeksizin, hiç yoktan) yaratıp var edendir. O, bir işin olmasına karar verirse, ona yalnızca "OL!" der, o da hemen oluverir.[1447]

إِنَّ مَثَلَ عِيسٰى عِنْدَ اللّٰهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

Şüphesiz Allah katında (yaratılışları bakımından) İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir: Onu topraktan yarattı. Sonra ona "ol" dedi. O da hemen oluverdi.[1448]

فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

Her şeyin melekûtu (hükümranlık ve mülkü) elinde bulunan (Allah) ne Yücedir. Siz (önünde sonunda mutlaka) O'na döndürüleceksiniz. (Hesaba çekilip hak ettiğinizi göreceksiniz.)[1449]

Kün, kevn masdarının emir sigasından türetilen bir terim olup kelam, tasavvuf ve edebiyatta Allah'ın yoktan mutlak manada yaratmasını ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Mâtürîdî kelâmcıları "kün" kelimesinden "tekvin" terimini oluşturmuş ve eserlerinde ilâhî fiillerle ilgili meseleler bu başlık altında işlenmiştir. Mutasavvıflar, ilâhî fiillerin tecellilerine dair edebî metinlerde meseleleri kün yanında "kün fe-yekûn, kün fe-kân" gibi ibarelerle anlatmışlardır.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

O'nun emri, bir şeyi (yaratmak) dileyince ona sadece "OL!" demektir. O da hemen oluverir.[1450] Sonuç olarak; Tesâdüflere yer yoktur; O, ol der, oluverir!

1447Bakara, 2/117

1448Âl-i İmrân, 3/59

1449Yâsîn, 36/83 Âyetindeki "el" tabirini, "kudret" olarak tefsir ettikleri gibi, bu ol emrini de yine kudret ve irade olarak tefsir etmişler. Ve bundan murat, "Allah'ın dilediği şeyin hiçbir engel olmaksızın hemen meydana gelmesidir.

1450Yâsîn, 36/82

HAREKETTE BEREKET VARDIR!

اَلْحَرَكَةُ بَرَكَةٌ

Arapçada حَرَكَةً ، حَرَكًا يَحْرُكُ حَرَكَ fiili, durgun halden çıkmak, sakinliğin bitmesi, bir şeyin, bir nesnenin bütününün veya bir kısmının yerini, konumunu yâhut durumunu değiştirmesi, kımıldama, kımıldanma, bir şeyin yerini veya durumunu değiştirmek vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiil, tefil babından تَحْرِيكٌ يُحَرِّكُ حَرَّكَ formunda müteaddî (geçişli) fiil olmakla hareket ettirmek, kıpırdatmak, yerinden oynatmak, bir şeyi durgunluktan çıkarmak vb. anlamlara gelir.

لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ

Ey Muhammed! Cebrail sana Kur'an'ı vahyederken, onun bir kısmını unuturum endişesiyle, ayetleri çabucak ezberlemek için dilini aceleyle oynatıp durma.[1451]

Bu babtan ism-i fâil formunda مُحَرِّكٌ kelimesi motor anlamında kullanılır. مُحَرِّكُ السَّيَّارَةِ "araba motoru", مُحَرِّكُ الْبَحْثِ "arama motoru"[1452] ise anlamlarına gelmektedir. Ayrıca bu مُحَرِّكٌ kelimesi, güdü, dürtü, kışkırtıcı, neden, amil, etken, dinamo vb. anlamlara da gelmektedir. Tefe'ul babından تَحَرُّكٌ يَتَحَرَّكُ تَحَرَّكَ formunda lâzım (geçişsiz) fiil olmakla hareket etmek, yola çıkmak, kımıldamak, yerinden oynamak, eylem vb. anlamlara gelmektedir.

تَحَرَّكَتْ عَوَاطِفُهُ شَوْقاً Özlediği için duyguları harekete geçti.

Arapçada بُرُوكٌ يَبْرُكُ بَرَكَ fiili, devenin göğsü üzerine çökmesi demektir.

Örnek: بَرَكَ الْجَمَلُ "deve göğsü üzerine çöktü" demektir.

Arapçada tebrikler, kutlarım anlamında kullanılan مَبْرُوكٌ ifadesi, يَبْرُكُ بَرَكَ fiilinden ism-i mef'ul olup göğsü üzerine çökmek demektir. Doğru kullanım, بَارَكَ اللهُ فِيهِ anlamında مُبَارَكٌ kullanımıdır. Suyun toplandığı yere, gölete بِرْكَةٌ çoğulu بِرَكٌ şeklinde gelir. Bereket بَرَكَةٌ Allah'tan gelen hayrın bir nesnede görünmesi, devam etmesi, artıp çoğalması ve sürekli olmasıdır.

وَهٰذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

Bu indirdiğimiz mübarek bir Kitap'tır. Şu halde O'na uyun ve (Allah'tan) korkup (küfür, zulüm ve kötülükten) sakının. Umulur ki esirgenirsiniz.[1453]

1451 Kıyâmet, 75/16
1452 Google, Yandex, Bing vb.
1453 En'am, 6/155

وَهٰذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ أَنْزَلْنَاهُ Enbiyâ, 21/50:
İşte bu (Kur'an) da bizim indirdiğimiz mübarek bir öğüttür.
Mübarek ise bereketli ve yüce. Kelimenin

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَّاءِ وَالْاَرْضِ

Eğer, o memleketlerin halkları iman etseler ve Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereketler(in kapılarını) açardık.[1454]

Bereket'e bu ismin verilmesinin sebebi, suyun toplandığı yerde kalışı gibi, hayrın da indirildiği yerde durup kalmasıdır.[1455]

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَّاءِ مَّاءً مُبَارَكًا

Ve gökten mübarek (bereket ve rahmet yüklü) su indirdik.[1456]

Bu بَرَكَ يَبْرُكُ بُرُوكٌ fiilinin müfâale babında hem Allah için hem de kulları için kullanılırken tefâul babında "ne yücedir" anlamına تَبَارَكَ formunda iken verilen hayrın ve ikramın sadece Allah tarafından verilebileceğine dikkat çekilmektedir.

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَّاءِ بُرُوجاً وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجاً وَقَمَراً مُنِيراً

(Düşünmez ve idrak etmezler ki:) Gökte burçlar kılan, onların içinde bir sirac-aydınlık (ısı ve ışık kaynağı Güneş) ve nurlu bir Ay var edip (yaratan Allah) ne Yücedir.[1457]

Kur'an-ı Kerim'de Mübârek ev[1458] mübârek kitap[1459] mübârek zikir[1460] mübârek yer/konaklama[1461] mübârek bir yaşam/hayat[1462] mübârek ağaç[1463] mübârek bölge[1464] mübârek gece[1465] mübârek su[1466] kelimeleri bulunmaktadır. Mübârek kelimesi kutlu, kutsal ve değerli anlamına gelip hareketin olduğu yerde olan bereketin bir yansıması olarak mübârek olmanın temel şartının atıl, hımbıl ve tembellikten uzak bir yaşamın olması gerektiğini görebilmekteyiz.

kökü بَرَكَ يَبْرُكُ olup Araplar الطَّائِرُ عَلَى المَاءِ بَرَكَ "Kuş, su üzerinde durmaya devam etti" anlamına gelir." (Kuşeyrî, C:3-4, s. 1263) Yani Kur'an-ı Kerim de kıyamete kadar durmaya devam edecek demektir.

1454 Araf, 7/96

1455 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, برك b-r-k md.

1456 Kâf, 50/9

1457 Furkân, 25/61; Ayrıca "Ne Yücedir" anlamına gelen تَبَارَكَ formunda geçen diğer âyet-i kerimeler için bkz. A'râf, 7/54; Mü'minûn, 23/14; Furkân, 25/1; Furkân, 25/10; Furkân, 25/61; Mü'min, 40/64; Rahmân, 55/78; Mülk, 67/1

1458 Âl-i İmrân, 3/96

1459 En'âm, 6/92; En'âm, 6/155; Sâd, 38/29

1460 Enbiyâ, 21/50 Zikir de Kur'an-ı Kerim'in bir ismidir.

1461 Mûminûn, 23/29

1462 Nûr, 24/61

1463 Nûr, 24/35

1464 Kasas, 28/30. Öte yandan; Türkçede kullandığımız Semt سَمْتٌ kelimesinin kökü, Arapçada سَمَتَ يَسْمُتُ سَمْتٌ şeklinde çekimi olup "saygınlığı, itibarı yüksek olmak" vb. anlamlara gelir. Bu kökten سَمْتٌ Semt, "yön, mahalle, bölge, zirve" vb. anlamlara da gelir. Her Semt, diğerinden konumu ve meziyetleri itibarıyla ayrıdır.
Sadece ince olan Sîn harfinin kalın olan Sâd harfi olması ile صَمْتٌ Samt şekline dönüşen kelime ise "Suskunluk" demektir. Bu Samt da suskunluğun zirve noktasıdır.

1465 Duhân, 44/3

1466 Kâf, 50/9

DÜŞMAN KÖR NİŞANCIDIR, DOST BİLİR NEREDEN VURACAĞINI!

الأَقَارِبُ عَقَارِبُ

Arapçada قَرُبَ يَقْرُبُ قُرْبٌ . قَرَابَةٌ Kurb[1467] fiilinin anlamı, genel anlamda maddi ve manevi yakınlık olup bunun zıddı olan بَعُدَ يَبْعُدُ بُعْدٌ fiili uzaklık, uzaklaşmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiillerin kendilerine özel kullanıldıkları harf-i cerler vardır ki; yakınlık anlamında قَرُبَ fiili, مِنْ harf-i cerri ile قَرُبْتُ مِنْهُ "Ona yaklaştım"; uzaklık anlamında kullanılan بَعُدَ fiili ise عَنْ harf-i cerri ile بَعُدْتُ عَنْهُ "Ondan uzaklaştım" anlamında kullanılmaktadır.

Arapçada قَرُبَ fiilinin yani قُرْبَةٌ kelimesi ile aynı kökten gelen ve diğer bablarda kullanılan kelimeler/fiiller, mekan, zaman, nispet, mevki, koruma ve güç konularının yakınlığını ifade etmek için kullanılır.[1468]

Mekan/yer ile ilgili âyet-i kerimeler:

وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ

Ey Âdem, sen ve eşin şu ağaca yaklaşmayın.[1469]

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ

Yetimin malına yaklaşmayın! Ancak rüştüne erişinceye kadar en güzel yolla ilgilenme hali müstesna.[1470]

فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ

Müşrikler Mescid-i Haram 'a yaklaşmasınlar.[1471]

1467 Arapçada Kurb قُرْبٌ ile Dünüvv دُنُوٌّ arasındaki fark şöyledir:
Dünüvv دُنُوٌّ: Sadece fiziki mesafede iki şey arasında yakınlıktır.
بَيْتُهُ دَانٍ مِنْ بَيْتِي
Onun evi, benim evime yakındır.
Kurb قُرْبٌ: Maddi ve manevi mesafelerde iki veya fazla şey arasındaki yakınlıktır.
سَيَّارَتُهُ قَرِيبَةٌ مِنْ سَيَّارَتِي
Arabası, benim arabama yakındır.
قُلُوبُنَا تَتَقَارَبُ
Kalplerimiz, birbirine yaklaşır/yakındır.
Arapçada Kabir قَبْرٌ ile yakınlık anlamına gelen Kurb قُرْبٌ kelimesi arasında bir harf yer değiştirir.
Kabrin, insanın gözünün önünde olması, Rabbine olan yakınlığını unutmaması konusunda oldukça etkilidir.
Kabir, bir bakıma bizlere ölüme olan yakınlığı da fısıldar durur.

1468 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, قرب k-r-b md.

1469 Bakara, 2/35

1470 En'am, 6/152.
مَنْ يَسْتَثْنِيكَ هُوَ مَنْ يَسْتَحِقُّكَ
Seni müstesnâ gören, seni hak eden kimsedir.

1471 Tevbe, 9/28; Ayrıca bkz. Bakara,2/222; Zâriyat, 51/27; İsrâ, 17/32

Zaman ile ilgili âyet-i kerimeler:

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ

İnsanların hesap görme zamant yaklaştı.[1472]

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ

Kıyamet saati/vakti yaklaştı.[1473]

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ اٰذَنْتُكُمْ عَلٰى سَوَآءٍ وَاِنْ اَدْرِيْٓ اَقَرِيْبٌ اَمْ بَعِيْدٌ مَا تُوْعَدُوْنَ

Eğer yüz çevirirlerse de ki: "Ben gerçeği hepinize aynı şekilde açıkladım. Artık size vaad olunan şey yakın mı uzak mı bilmiyorum.[1474]

Nisbet (yakınlık, bağlılık) ile ilgili âyet-i kerimeler:

وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ

Ana-babanın ve yakın akrabaların geriye miras bıraktıklarından kadınlar için de bir hisse vardır.[1475]

يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ

Akrabalığı veya yakın tanıdığı olan yetime sahip çıkmaktır.[1476]

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينُ

(Mirası) Bölüşme sırasında yakınlar, yetimler ve yoksullar da hazır olursa[1477]...

Mevki/İtibar ile ilgili âyet-i kerimeler:

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ اَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ

Ne Mesih, Allah'a kul olmaktan çekinir, ne de (Allah'a) yaklaştırılmış melekler.[1478]

فَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ

Eğer ölmek üzere olan kişi (Allah'a) yakın olanlardan ise...[1479]

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا

Ona, (Musa'ya) Tûr dağının sağ tarafından seslendik ve kendisi ile gizlice konuşmak için kendimize yaklaştırdık.[1480]

1472Enbiyâ, 21/1
1473Kamer, 54/1
1474Enbiyâ, 21/109
1475Nisa, 4/7
1476Beled, 90/15
1477Nisa, 4/8; Ayrıca bkz. Enfâl, 2/41; Fâtır, 35/18; Nisa, 4/36
1478Nisa, 4/172
1479Vakıa, 56/88
1480Meryem, 19/52; Ayrıca bkz. Al-i İmrân, 3/45; Araf, 7/114; Tevbe, 9/99; Sebe, 34/37, Zümer, 39/3

Koruma ile ilgili âyet-i kerimeler:

إِنَّ رَحْمَتَ اللهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

Doğrusu Allah'ın rahmeti iyilik yapanlara pek yakındır.[1481]

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ

(Ey Nebim!) Kullarım Sana Beni soracak olursa (onlara de ki:) muhakkak ki Ben (onlara) pek yakınım.[1482]

Güç ile ilgili âyet-i kerimeler:

إِنَّ حَبْلَ الْوَرِيدِ هُوَ جَارُكَ فَقَطْ فَإِنَّ اللهَ أَقْرَبُ إِلَيْكَ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

Şah damarı, senin sadece komşun, fakat Allah,
sana şah damarından daha da yakın!

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

Biz ona şah damarından daha yakınız.[1483]

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ

Biz ona (can boğaza gelen kimse) sizden daha yakınız; ancak siz görmezsiniz.[1484]

Bu قَرُبَ fiilinin mekan, zaman, nispet, mevki, koruma ve güç anlamlarının yanında Arapçada فُعْلَانٌ vezninde kullanılan bir kelime ile, bu kalıpta kullanılan fiilin uç noktası ve zirvesi kastedilmektedir. Bu قَرُبَ fiilinin فُعْلَانٌ vezninde kullanımı قُرْبَانٌ formunda kullanılmaktadır. Anlamı ise Allah'a mevki, itibar ve değer olarak yaklaşmanın zirve noktasıdır yani kendisiyle Allah'a yaklaşılan şeyin adıdır. Bu anlamın yanında örf olarak ise, boğazlanan kurban anlamında kullanılır olmuştur.

إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ

Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da,
birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti.[1485]

1481 Araf, 7/56

1482 Bakara, 2/186. Kur'an-ı Kerim'de سَأَلَ veya يَسْأَلُ fiilleri sormak, istemek vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiillerden veya lafızlardan hemen sonra -de ki anlamına gelen قُلْ emri gelmiştir.

İsrâ, 17/85 وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي
Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Bu âyet-i kerimede قُلْ emri ve lafzı يَسْأَلُ fiilinden hemen sonra gelmiştir. Fakat Bakara, 2/186'da kullanılan سَأَلَ fiilinden sonra قُلْ emri gelmemiş, doğrudan Rabbimiz, "Ben kullarıma pek yakınım" buyurmuştur. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de bulunan قُلْ emirleri, genellikle eğitim ve öğretim anlamını içermektedir. Azap ayetlerinden sonra gelen إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا ifadesi de Rahmetin bir tecellisidir.

1483 Kâf, 50/16

1484 Vakıa, 56/85

1485 Mâide, 5/27

فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةً

Kendilerine Allah'ın nezdinde yakınlık sağlasınlar diye
Allah 'tan başka edindikleri ilahlar, o müşrikleri kurtarsalardı ya![1486]

İnsanın yanından hiç ayırmadığı Kırba[1487] قِرْبَةٌ da bu kökten gelmektedir.

Suya yakın olan sandal[1488] da Arapçada قَارِبٌ demektir.

Arapçada ، قَرَابَةٌ ، قَرُبَ يَقْرُبُ قُرْبٌ fiilinden ism-i tefdil formu, أَقْرَبُ formundadır ve anlamı en yakın demektir. أَقَارِبُ ise ism-i tefdil cemi mükesser[1489] kalıbında bir isim olup en yakın olanlar demektir.

Arapçada عَقْرَبٌ kelimesi ise yazıldığı ve okunduğu şekilde anlamı Akrep demektir.

Sonuç olarak, الأَقَارِبُ عَقَارِبُ ifadesinden anladığımız anlam, "Düşman kör nişancıdır; dost bilir nereden vuracağını. Bundan dolayı dostunu iyi seçmeli insan, kime ve neye yakın olacağına iyi karar vermeli... Eğer yakın olduğun Allah ise korkma!

Buradan hareketle Akraba kelimesi, hısım anlamında da kullanılmaktadır ki sonuç olarak aynı anlama gelir. Kişiye, kimi zaman en sevdiği hısımı (akrabası) bile öyle kötülük eder ki bunu düşman bile yapmaz.[1490] Çünkü hısım-akraba, kişinin içini, dışını ve nereden vurabileceğini, onu yakından tanıdığı için daha iyi bilir. Aksi halde Akrabaların genel anlamda akrep gibi zehirli olduğu yanlış kanısını ve söylemini reddediyoruz.

Hadis-i Şerif'te ise bizi yakınlık kurduğumuz kimselere karşı uyaran Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur.

1486Ahkâf, 46/28

1487Kırba, eski zamanlarda sıkça kullanılan köseleden yapılan bir nevi su kabıdır.

1488Tekne, kayık, kano vb.
Arapça, sandalla çıkılan yolculuğun adıdır!
Arapça zor değil arkadaşlar, zengin hem de çoook zengin...Kimisi sandal ile çıkar bu yola kimisi de Titanic ile. Ben sandalı tercih ederim; ötekinde buzdağı riski olduğunun farkındayım; Sandal ile ağır ağır, sindire sindire, düşüne düşüne, yavaş yavaş ilerlerim; maymun iştahlı olmadan...

1489Sizi de Cem-i Mükesserler gibi kırdılar mı? Kırıldığını belli etmeyen İnsanlar, Arapçadaki Cem-i Mükesserler gibidir; cemi olduğu halde Cem-i Müzekker salim gibi irabının harf ile değil de Müfred isimler gibi hareke ile olmasına aldırmaz, çünkü kırılmak onu ziyadesiyle olgunlaştırmıştır.
Genellikle küçüklerin oyuncakları, büyüklerin kalpleri kırılır...Arapçanın da Cem-i Mükesserleri...

1490Akraba düşmanlığı, akrep sokmasından beterdir. Hz.Ali (r.a.)

لَا يُلْدَغُ المؤمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ

Mü'min aynı delikten iki defa sokulmaz, ısırılmaz.[1491]

Yânî akıllı ve olgun mü'min, dîn ve dünyâ işlerinde sakınılacak şeylerden sakınır, ihtiyâtlı, tedbirli ve uyanık hareket eder, bir defa aldatılsa bile gaflete düşüp ikinci defa aynı hataya düşmez.[1492]

1491 Buhârî, Edeb, 83; Müslim, Zühd, 63

1492 Hadîsin meşhur bir sebebi vardır: Resûlüllah aleyhissalatü vesselam, Bedir harbinde Ebû İzze namındaki şâiri esir almış ve kendisine iyilik yaparak serbest bırakmış. Müslümanlar aleyhine kimseyi kışkırtmayacağına ve kendisini hicvetmeyeceğine dair ondan söz almıştı. Fakat Ebû Izze kavminin yanına varınca sözünde durmamış, kışkırtma ve hicivlerine tekrar başlamıştır. Daha sonra Uhud harbinde yine Müslümanların eline esir düşerek tekrar serbest bırakılmasını istemiş, Resûlüllah (sav) da: "Mü'min, bir delikten iki defa ısırılmaz." buyurmuştur.

BANA ARKADAŞINI SÖYLE, SANA KİM OLDUĞUNU SÖYLEYEYİM!

اَلصَّاحِبُ سَاحِبٌ

Arapçada صَحِبَ يَصْحَبُ صُحْبَةً ، صَحَابَةٌ fiili, eşlik etmek, hemen ardından gelmek, samimi olmak, daha çok maddî birliktelik olmak üzere manevî olarak bir başkasına yardım etmek ve onu desteklemek demektir. Ayrıca bir nesneye malik olan veya o şeyde tasarrufta bulunma yetkisi ve hakkı bulunan kişiye de ism-i fâil formunda Sâhib(p) صَاحِبٌ denir. Bu fiilin kökünden gelen arkadaş anlamına gelen صَاحِبٌ uzun bir müddet asla bırakmayan anlamına gelmektedir. Bu kelimenin çoğulları ise صَحَابَةٌ ve أَصْحَابٌ şeklindedir.

Sâhip yani arkadaş deyince doğrudan aklımıza gelen şey, Sevr'deki yoldaşın sadâkati ve bu konudaki ayet-i kerimedir:

إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا

Hani ikisi mağarada olduklarında arkadaşına şöyle diyordu:
"Hüzne kapılma, elbette Allah bizimle beraberdir."[1493]

Aynı dost, Hira'da[1494] da sahip çıkmadı mı? Sonrasında da her türlü desteği ortaya koymadı mı? Bu çok yakın olan arkadaş anlamının yanında genel olarak belirli bir süre geçirilen arkadaş anlamı da vardır,

مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى

Ey müşrikler, çocukluğundan beri yakından tanıdığınız ve ahlâkî meziyetlerini çok iyi bildiğiniz arkadaşınız Muhammed ne sapmış, ne de aldanmıştır![1495]

Sahabe[1496] صَحَابَةٌ kelimesi de sahabî صَحَابِي kelimesinin çoğuludur ve dostlar, arkadaşlar, beraber bulunanlar manalarına gelir. Aynı manada kullanılan ashab kelimesi ise, "sâhib" (dost, arkadaş) kelimesinin çoğuludur. Ayrıca صَاحِبٌ kelimesinin çoğulu olan أَصْحَابٌ kelimesi, ehil, layık vb. anlamlara gelmektedir.

1493Tevbe, 9/40; Kehf, 18/34

1494İnsan bu hayatta bazen, Hira'ya ihtiyaç duyar, bazen de Sevr'deki yoldaşın sadâkatine...
Okumanın yolu, Hirâ'dan geçer.
اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ Alak, 96/1
Yaratan Rabbinin adıyla oku!

1495Necm, 53/2

1496Arapçada arkadaş anlamına gelen birçok kelime vardır fakat içlerinde "seni ömrü boyunca terketmeyen ve her zorlukta yanında olan arkadaşlar/dostlar" demek olan Sahâbe صَحَابَةٌ kelimesinin yeri çok ayrıdır. Hem Sahabe hem Sıddîk olmak ise apayrıdır.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُوْلٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

İman edip sâlih ameller işliyenler ise, onlar da cennet ehlidirler, ebedî olarak orada kalıcıdırlar.[1497]

Cehennemlikler için ise şöyle buyurulmaktadır:

وَأُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Ve onlar ateşe layık ve ehil olurlar. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır.[1498]

مِنْ اَصْحَابِ السَّعِيرِ

Cehennem ashabından/ehlinden...[1499]

Diğer bir kelimemiz olan سَحَبَ يَسْحَبُ سَحْبٌ fiili, genel olarak sürüklemek, çekmek götürmek vb. anlamlara gelmektedir.

يُسْحَبُونَ فِي الْحَمِيمِ

Kaynar su içinde sürükleneceklerdir.[1500]

İçinde su olsun veya olmasın, bu kökten gelen سَحَابٌ kelimesi bulut demektir.[1501]

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللهَ يُزْجِي سَحَابًا

Görmez misin ki, Allah bulutları sürmektedir[1502]

حَتّٰٓى اِذَٓا اَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا

Nitekim bunlar ağır bulutları yüklendiklerinde...[1503]

Sonuç olarak bu سَحَبَ يَسْحَبُ سَحْبٌ fiilinin anlamı, sürüklemek, çekmek ve götürmek demektir. Bulutlar da rüzgarlar tarafından sürüklendiği için سَحَابٌ ismini almış olup kelimenin çoğulu, سُحُبٌ formundadır.

Hadis-i Şerifte Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَالْجَلِيسِ السَّوْءِ كَحَامِلِ الْمِسْكِ وَنَافِخِ الْكِيرِ فَحَامِلُ الْمِسْكِ إِمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً وَنَافِخُ الْكِيرِ إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ رِيحًا خَبِيثَةً

1497Bakara, 2/82; Kehf, 18/9; Hac, 22/44
1498Bakara, 2/217
1499Fâtır, 35/6
1500Mümin, 40/71-72; Kamer, 54/48
1501Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, سحب s-h-b md.
1502Nûr, 24/43
1503Araf, 7/57; R'ad, 13/12

İyi arkadaşla kötü arkadaş misk taşıyan kimse ile körük üfüren kimse gibidir. Misk taşıyan ya sana onu ikram eder yahut sen ondan (miski) satın alırsın ya da ondan güzel bir koku duyarsın. Körük üfüren kimse ise ya elbiseni yakar ya da ondan kötü bir koku duyarsın![1504] Arkadaş seni çeker götürür; kiminle arkadaşlık yaptığına, yakınlık kurduğuna dikkat et!

الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ

Kişi dostunun dini üzeredir.
Bu yüzden her biriniz, kiminle dostluk ettiğine dikkat etsin.[1505]

Kur'ân-ı Kerîm'de arkadaşlık ve dostluk kavramları benzer şekilde zikredilmekle birlikte daha geniş boyutuyla da ele alınır. Allah'ın insanlara dost olması, insanın Allah'a dost olması, insanın şeytanı dost edinmesi ve iyilerle kötülerin birbirlerini dost edinmelerine dair pek çok ayet vardır. Bu doğrultuda iman edenlerden Allah'a karşı gelmekten sakınmaları ve doğru kimselerle beraber olmaları istenir.[1506] Müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmeleri yasaklanır.[1507] Muttakilerden başka dostların birbirine düşman olacağı belirtilen kıyamet günü[1508] pişmanlık içerisinde ellerini ısırarak "keşke falanı dost edinmeseydim"[1509] dememesi için insanoğlu uyarılır. Zira müminlerin gerçek dostu Allah Teâlâ, Rasûlü ve Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılan, zekâtı veren müminlerdir.[1510] Allah'ın dostlarına hiçbir korku olmadığı gibi onlar üzülmeyeceklerdir de.[1511] Allah'ı bırakıp şeytanı dost edinenler ise hiç şüphesiz apaçık bir hüsrana düşmüşlerdir.[1512]

1504 Müslim, Birr, 146. Buna göre "iyi" yani hadisin Arapça metninde zikredildiği şekliyle "salih" arkadaş, dinî ve ahlaki açıdan iyi davranışlara sahip, yaşantısıyla, ilmiyle, edebiyle, takvasıyla örnek olan ve her hâlükârda çevresine faydası dokunan kimsedir. Bu kimse, doğrudan miski ikram etmese ya da kendisinden misk satın alınmasa bile en azından etrafına yaydığı güzel kokuyla insanı etkiler. İyi arkadaş da böyle güzel koku satan bir kimse gibi gerek bu dünyada gerekse ahirette mutlaka faydalı olacaktır. Kötü arkadaş ise çirkin davranışları, günahta ısrar edişi, gıybet ve dedikodu gibi zemmedilen fiilleri işleyişiyle etrafına hem dinî hem de dünyevi bakımdan zararı dokunan kimsedir. Tıpkı körük üfüren kişi gibi. O, körüğe her üfleyişinde etrafa saçtığı kıvılcımlarla yanında bulunan kimsenin ya elbisesini yakar ya da yakmasa bile üzerine kötü kokusu siner, isi pası bulaşır. Kötü arkadaş da aynı şekilde hem bu dünyada hem de ahirette neden olacağı zararla şüphesiz pişmanlık vesilesi olacaktır.

1505 Ebu Davud, Edeb, 16; Tirmizi, Zühd, 45.

1506 Tevbe, 9/119

1507 Nisâ, 4/144

1508 Zuhruf, 43/67

1509 Furkân, 25/27–28

1510 Maide, 5/55

1511 Yunus, 10/62

1512 Nisa, 4/119

HASET EDİLİNİ KESAT OLUR
BENDE YOKSA ONDA DA OLMASIN İSTER

اَلْحَاسِدُ فَاسِدٌ

Arapçada حَسَدَ يَحْسُدُ حَسَدًا fiili, genel anlamda başka bir şeyde gözü olmak, başkasının elinde olanı çok görmek, çekememek, göz dikmek, kıskanmak vb. anlamlara gelmektedir.

Arapçada حَسَدَ يَحْسُدُ حَسَدًا fiili, bir şeyde gözü olmak, çekememek, göz dikmek, kıskanmak vb. anlamlara gelmektedir. Bir kimsenin elinde olmayan bir imkan veya nimetin başkasının elinde olmasından kaynaklı olarak kişinin içinin adeta bir ateş gibi yanıp kavrulmasından dolayı, o imkan ve nimetin başkasında da olmasına katlanamama durumunu ifade eden bir kelimedir.

Kur'an-ı Kerim'de hased[1514] ile ilgili ayet-i kerimeler;

حَسَدًا مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ

Sırf içlerindeki kıskançlıklarından dolayı[1515]

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ

Bir de kıskandığı vakit kıskanç kişinin şerrinden![1516] sana sığınırım.

اَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلٰى مَا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ
فَقَدْ اٰتَيْنَا اٰلَ اِبْرٰهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاٰتَيْنَاهُمْ مُلْكاً عَظِيماً

Yoksa onlar, Allah'ın lutfundan verdiği şeylerden dolayı insanlara haset[1517] mi ediyorlar? Oysa İbrâhim soyuna da kitabı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir hükümranlık bahşettik.[1518]

1513 Rûm, 30/41 ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِي النَّاسِ
İnsanların elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde fesat çıkar/çıkmıştır. (El tırnakları, ayak tırnaklarından 4 kat daha hızlı uzamaktadır. Ellerin ayaklara göre, kalbe daha yakın olması ve ayaklara oranla daha çok etki ve fiziksel kuvvete maruz kalmasıdır)

1514 إنَّ الغِلَّ الذي تُغذِّيهِ في صَدْرِك يُفْسِدُ رُوحَكَ ويُحِيلُ قلْبك أَسْوَدَا! لِيَكُنْ فِي عِلْمِكَ
Kalbinde besleyip büyüttüğün kin, nefret, haset, kötü niyet ve kötülük etme isteği, ruhunu bozar; çürütür ve kalbini karartır! Bilgin olsun, bilesin, aklında olsun.

1515 Bakara, 2/109

1516 Felak, 113/5

1517 اَلَّذِينَ يَقُولُونَ لَكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ وَلَنْ تَفْعَلَهَا هُمْ فِي الْغَالِبِ مَنْ يَخَافُونَ أَنْ تَسْتَطِيعَ وَتَفْعَلَهَا
"Sana yapamazsın edemezsin, beceremezsin diyenler, çoğu zaman senin yapabilmenden ve becerebilmenden korkan kimselerdir."

1518 Nisâ, 4/54

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de bu konuda bizleri uyarmıştır.

إِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ فَإِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ

Hasetten[1519] sakınınız! Ateş odunu yakıp yok ettiği gibi, haset de hasenatı yok eder.[1520]

Arapça gramerde İsm-i Fâil'in malum fiilin ameli gibi amel ettiği, yani failini raf, mefulunu nasb etmesine verilen örnek de bizler için bir uyarıdır.

كُلُّ حَسُودٍ مُحْرِقٌ حَسَدُهُ عَمَلَهُ

"Haset eden herkesin hasedi, amelini yakıcıdır/yakar".[1521]

Kıskançlığın, hasedin benzersiz tarifi... "Haset, başkasının balını kendi ağzına zehir etmektir."[1522]

Bu haset konusunda şöyle hoş bir nükte anlatılmaktadır:

قَالَ الْأَصْمَعِي : رَأَيْتُ رَجُلاً بِالْبَادِيَةِ لَهُ مِنَ الْعُمْرِ ١٢٠ سَنَةً

فَسَأَلْتُهُ عَنْ هَذَا النَّشَاطِ فِي مِثْلِ هٰذَا الْعُمْرِ فَقَالَ : تَرَكْتُ الْحَسَدَ فَبَقِيَ الْجَسَدُ

Şair Esmai (ö. 831) anlatıyor: Çölde 120 yaşında bir adam gördüm. Maşallah, bu yaşta bu dinçlik, dedim. Hasedi bıraktım, beden sağlam kaldı, diye cevap verdi.

Arapçada فَسَدَ يَفْسُدُ فَسَادٌ fiili, bozuk olmak, bozukmak, niyeti kötü olmak, bir şeyin ölçüsünden çıkması ve yoldan sapması, ahlaken bozulmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu kelimenin zıddı, doğru, dürüst, yalandan ve bozukluktan uzak olmak anlamına gelen صَلَاحٌ kelimesidir.

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ

İnsanların kendi ellerinin kazandığı (tahribat ve talanlarının yol açmasıyla, doğal ve sosyal yapıyı bozmaları) dolayısıyla, karada ve denizde fesat ortaya çıktı.[1523]

1519Arapçada;
Haset حَسَدَ يَحْسُدُ حَسَدًا : Çekememek, kıskanmak vb. anlamlara gelir.
Hasâd حَصَدَ يَحْصُدُ حَصَادًا : Biçmek, ürün toplamak, sonuç almak demektir.
Haset seni sîn سِينٌ gibi inceltirken, Hasad ise seni sâd صَادٌ gibi güçlü kılar.
كَمَا تَزْرَعُ تَحْصُدُ - Ne ekersen onu biçersin!

1520Ebû Dâvûd

1521Ehraka أَحْرَقَ fiilinden türeyen ism-i fail, muhrikun مُحْرِقٌ kelimesidir. Muhrikun kelimesi bu cümlede, etken (ma'lum) fiilinin ameli gibi amel etmiş, yani haseduhû حَسَدُهُ kelimesini fâil (özne) olarak almış raf etmiş, amelehû عَمَلَهُ kelimesini mef'ul (nesne) olarak almış nasb etmiştir.

1522Cenap Şahabettin

1523Rûm, 30/41

وَإِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ

O, (senin yanından) ayrılınca yeryüzünde bozgunculuk yapmağa, ekini ve nesli yok etmeğe çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez.[1524]

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ

Allah bozgunculuk (fesat) çıkaranı ıslah ediciden (ayırt edip) bilir.[1525]

Sonuç olarak Hasetçi olanın karakteri, bozuktur; kıskanç olan kimseden her türlü bozgunculuk beklenir.

1524Bakara, 2/205; Ayrıca bkz. Mûminûn, 23/71; Enbiyâ, 21/22; Bakara, 2/11; Yûnus, 10/81

1525Bakara, 2/220

DİLBİLGİSİ

ARAPÇADA MEKAN ZARFLARI[1526]

Arapçada Mekan zarfları yani Yer Zarfları fiilin gerçekleşme mekanını gösterir. أَيْنَ nerede?[1527] sorusunun cevabı olarak gelir. ؟ أَيْنَ قَلَمُكَ Kalemin nerede?

هُنَا	Burada	قَلَمِي هُنَا	Kalemim buradadır.
هُنَاكَ	Orada	السَّيَّارَةُ الْبَيْضَاءُ هُنَاكَ	Beyaz araba oradadır.
فَوْقَ	Üzerinde	جَوَّالُكَ فَوْقَ الطَّاوِلَةِ	Telefonun, masanın üzerindedir.
تَحْتَ	Altında	نَحْنُ تَحْتَ السَّمَاء	Biz gökyüzünün altındayız.
خَلْفَ	Arkasında	أَحْمَدُ خَلْفَ الْجِدَارِ	Ahmet duvarın arkasındadır.[1528]
وَرَاءَ	Ötesinde[1529]	وَرَاءَ كُلِّ رَجُلٍ عَظِيمٍ امْرَأَةٌ	Her başarılı ve büyük erkeğin arkasında (arka planında/ötesinde) bir kadın vardır.
أَمَامَ	Önünde	أَمَامَ الْعِمَارَةِ أَخُوكَ	Kardeşin apartmanın önündedir.[1530]
بِجَانِبِ	Yanında	أَبُوكَ بِجَانِبِكَ	Baban yanındadır.
يَمِينَ	Sağında	عِمَارَةُ عَمِّي يَمِينَ الشَّارِعِ	Amcamın apartmanı, caddenin sağındadır.
يَسَارَ	Solunda	سَيَّارَتِي يَسَارَ الزُّقَاقِ	Arabam sokağın solundadır
بَيْنَ	Arasında	دَرَّاجَتِي بَيْنَ السَّيَّارَتَيْنِ	Bisikletim iki arabanın arasındadır
وَسْطَ	İki şeyin ortası [1531]	دَرَّاجَتِي وَسْطَ السَّيَّارَتَيْنِ	Bisikletim iki arabanın tam ortasındadır.
وَسَطٌ	Bir şeyin merkezi	أَنَا الْآنَ فِي وَسَطِ الْمَدِينَةِ	Ben şu anda şehir merkezindeyim.

حَوْلَ Hakkında Bir şeyin hakkında, onunla ilgili bir konuyu dile getirmek için bu zarfı kullandığımız için bu da mekan zarfları içerisinde ele alınmıştır.

لَدَيْكَ مَعْلُومَاتٌ مُتَوَفِّرَةٌ حَوْلَ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ Senin Arapça hakkında (ona dair) bilgin bulunmaktadır/vardır.

1526 لَا تُؤَجِّلُوا الرَّسَائِلَ فَقَدْ تَتَغَيَّرُ الْعَنَاوِينُ Mektupları ertelemeyin, adresler değişebilir. Ayrıca Mektup Zarf'a konur, peki Zarf ظَرْفٌ nedir?

Zı ظَاءْ Zarâfet ظَرَافَةٌ Nazik olma durumu

Râ رَاءْ Refâkat رَفَاقَةٌ Duygulara eşlik etmek

Fe فَاءْ Feraset فَرَاسَةٌ İnce düşünerek yazmak

Bir kimse mektubu, tüm zarafet ve ferasetiyle yazarak duygularını zarfa iliştirerek yollar.

1527 Arapçada "أَيْنَ أَنْتَ؟" şeklinde bir soru tipi vardır ki anlamı, "Neredesin?" demektir. Fakat bir kimse, bu soruyu birine yüz yüze iken soruyorsa, onun mekan olarak nerede olduğunu merak etmeyip aslında şöyle demek istiyordur: أَيْنَ أَنْتَ؟ "Seni kaybettim, seni özledim."

1528 Dilimizde Halef selef olmak deyimi vardır. Anlamı: Biri ötekinin makamını almak, yerine geçmek; selef önce gelmek, öne geçmek vb. anlamlara gelirken halef ise onun arkasında gelmek demektir. Örnek: Halef selef olarak birlikte açıklama yaptılar. İkisinin halef selef olmaları söz konusu.

Ayrıca bu H-L-F kökünden istifal babından gelen İstihlâf اِسْتِخْلَافٌ sözlükte "yerine birini geçirmek, halef bırakmak" demektir. Bu anlamla ilişkili olarak imamın namaz içerisinde bir mazeret sebebiyle imamlığı başkasına bırakmasına veya hâkimin yargı görevini yerine getirmek üzere bir nâib tayin etmesine istihlâf denilmiştir. Kelime Kur'ân-ı Kerîm'de sözlük anlamında, fakat bir topluluğun kendilerinden öncekilerin yerine getirilip yeryüzünde söz sahibi kılınması mânasını içerdiğinden terim anlamına da kapı aralar tarzda ifade edilmiştir. Arapçada İmâm إِمَامٌ kelimesi, Anne anlamının yanında herkesi şefkatle kucaklayan anlamı da olan أُمٌّ kökünden gelir. İmâm إِمَامٌ Ana yürekli kimse demektir. Hatîp خَطِيبٌ ise özüyle ve sözüyle etki bırakan kimse demektir.

وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ En'âm 6/133

وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ A'râf 7/129

وَيَسْتَخْلِفْ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ Hûd 11/57

كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ Nûr 24/55

Aynı kökten gelen Halfun خَلْفٌ kelimesi ise kuşak, nesil vb. anlamlara gelmektedir.

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ A'râf, 7/169

Derken, onların ardından yerlerine Kitab'a (Tevrat'a) varis olan (kötü) bir nesil geldi.

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ Meryem, 19/59

Sonra onların arkasından namazı umursamayan ve ihtiraslarına tutsak olmuş nesiller geldi.

1529 Maverâünnehir kelimesi, Arapça kökenli olup anlamı "Nehrin ötesi, nehrin ardı" anlamına gelen, Ceyhun ve Seyhun nehirleri arasında kalan önemli bir yerdir. Bunun yanında Verâ kelimesinin "ötelerin ötesi" şeklinde kulu himâye ve koruma altına alan anlamı da çok güzel değil mi?

1530 Arapçada Emâm أَمَامَ zarf-ı mekan (gayr-ı mahdûd) olup bir şeyin önü veya gözünün görebildiği ön kısımdır.

Bu mekanda (emâm) bir sınır yoktur, aynı kökten أُمٌّ ve إِمَامٌ olanların şefkatinde sınır yoktur. Fakat بَيْنَ يَدَيْكَ ifadesi, "ellerinin arası" demek olup yani hemen önünde anlamına gelir.

1531 Arapçada وَسَطٌ vasat kelimesi "merkez, ortalama, tam ortası, merkezi vb. anlamlara gelmektedir. Bunun yanında وسط kelimesi ortasında demektir. Bakara Sûresi 286 âyet olup tam ortası olan 143. Âyet, وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطاً "Sizi orta bir ümmet yaptık" âyetidir.

ARAPÇADA SORU EDATLARI NELERDİR?

مَنْ	Kim?	مَنْ أَنْتَ ؟	Sen kimsin?
مَا/مَاذَا	Ne?	مَا هٰذَا ؟	Bu nedir?
أَيْنَ	Nerede?	أَيْنَ السَّيَّارَةُ ؟	Araba nerede?
مَتَى	Ne zaman?	مَتَى ذَهَبَ ؟	Ne zaman gitti?[1532]
كَيْفَ	Nasıl?	كَيْفَ ذَهَبَ ؟	Nasıl gitti?
كَمْ	Kaç?	كَمْ قَلَمًا اِشْتَرَيْتَ ؟	Kaç tane kalem satın aldın?
أَيُّ/أَيَّةُ	Hangi?	أَيَّةَ لُغَةٍ تَتَعَلَّمُهَا ؟	Hangi dili öğreniyorsun?
لِمَاذَا	Niçin?	لِمَاذَا ذَهَبَ ؟	Niçin gitti?
هَلْ/أَ	mı-mi-?	هَلْ اِسْمُكَ زَيْدٌ	Senin adın Zeyd mi?

1532 عَلَى الْأَقَلِّ يَجِبُ أَنْ يَكُونَ فِي حَيَاتِكَ شَخْصٌ تَذْهَبُ إِلَيْهِ عِنْدَمَا لَا تَعْرِفُ إِلَى أَيْنَ تَذْهَبُ

Nereye gideceğini bilemediğin zamanlarda, hayatında en azından gideceğin biri olmalı.

ZAMAN ZARFLARI
ظُرُوفُ الزَّمَانِ

Arapçada Zarflar; fiilin meydana geldiği zamanı ve mekanı belirten, "Ne zaman" ve "nerede" sorularının cevabı olan kelimelerdir. Kendinden sonra gelen ismi, cer harfleri gibi mecrûr (esreli) yapar.

أَحْيَانًا	Bazen
أَبَدًا	Asla
عَادَةً	Genellikle
غَالِبًا	Çoğu zaman
دَائِمًا	Sürekli
نَادِرًا	Arada bir
فَتْرَةً	Bir süre
لَحْظَةً	Bir an
فَجْأَةً	Aniden
وَهْلَةً	Çok kısa bir süre
أَوَّلُ وَهْلَةٍ	İlk bakışta
بُرْهَةً	Zamandan bir ara/an

1533"Lahza لَحْظَةٌ ile Mülâhaza مُلَاحَظَةٌ aynı kökten gelir.
Lahza لَحْظَةٌ : Bir an, kısa bir süre
Mülâhaza مُلَاحَظَةٌ : Gözleme dayalı değerlendirme, yorumlama

•Lahzayı yakalayamayanın, Mülâhazası yani gözleme dayalı değerlendirmesi de sağlıklı olmayacaktır.

ARAPÇADA BABLARIN FİİLLERE VERDİĞİ ANLAMLARIN ÖNEMİ

لِبَاسٌ

لَبِسَ يَلْبَسُ لُبْسًا Sülâsî 4. Bâb Elbise giyinmek vb. anlamlara gelmektedir.

وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ

Orada giysileri ipektir.[1533]

Arapçada İnsanı her tür kötülükten koruyan, kabalık/çirkinliğini örten her şeye لِبَاسٌ denilmektedir. Onun için eş, eşine elbise kılınmıştır.

هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ

Çünkü onlar sizin için bir örtü, siz de onlar için bir örtüsünüz.[1534]

Bu لِبَاسٌ kelimesi, gecenin örtü olması[1535] açlık örtüsü[1536] takva örtüsü[1537] vb. anlamlarında da kullanılmaktadır.

1533 Fâtır, 35/33

1534 Bakara, 2/187. Yüce Rabbimiz, eşleri birbirini örten elbise olarak nitelemiştir. Çünkü elbise, sâhibini örtüp gizler, ona süs olur ve onu insanların bakışından, sıcaktan ve soğuktan korur. Bu koruma anında elbise, güzel ve kaliteli olduğunda sahibine ve onu giyene faydası varken, elbise kötü ve kalitesiz ise sahibine veya onu giyene zararı olabilmektedir.

1535 وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا Furkân, 25/47
O, geceyi sizin için bir örtü elbisesi kılandır. *Ayrıca bkz. Nebe, 78/10*

1536 فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ Nahl, 16/112
Allah da onlara, yaptıkları işler yüzünden açlık ve korku elbisesini (felaketini) tattırdı

1537 وَلِبَاسُ التَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ Araf, 7/26
Zira en güzel elbise, kötülüklerden titizlikle kaçınarak dürüst ve erdemli bir insan olmak anlamına gelen takvâ elbisesidir. (Takva kelimesi burada hayâ, utanma duygusu ve onun getirdiği "sakınma" anlamına gelmektedir. Hayâ, utanma duygusunun sakınmaya götürmesi, takva denilen ve cinsel ahlakın temeli olan manevi oluşumun meydana gelmesi demektir. Dış elbise avret yerlerini örterken ve süs niteliğini taşırken; takva elbisesi bir "iç elbise", "manevi elbise" anlamına gelmektedir. Bunun anlamı şudur: Eğer takva elbisesi, iffet ve hayâ duyguları yırtılmışsa, eriyip gitmişse, dış elbise onun manevî hataları ve günahları işlemesine engel olamaz) Takvâ تَقْوَى bu anlamda manevî olarak sakınma, kaçınma ve korunma anlamına gelirken خَذَرٌ maddi olarak kendisinden korkulandan sakınmak ve kaçınmak demektir.

Arapçada Hayâ حياءٌ kelimesinin bir anlamı da yağmur/su demektir. İnsanda Hayâ olduğu müddetçe, duygularının ve davranışlarının ölmesini engeller veya öldükten sonra onlara tekrar canlılık katar. Ayrıca Arapçada حياءٌ Hayâ kelimesi, başı öne eğmek veya yüzün kızarması değil-

لَبَسَ يَلْبِسُ لَبْسًا Sülâsî 2.Bâbtan, karıştırmak/iç içe sokmak/işleri çıkmaz duruma sokmak.[1538]

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

Hakkı bâtıl ile bulandırmayın/karıştırmayın ve bile bile gerçeği gizlemeyin![1539]

اَلَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ

İman edip de imanlarına zulüm kisvesi/elbisesi giydirmeyen kimseler (şirke düşmeyen, haksızlık ve ahlâksızlık ameli işlemeyenler) var ya; işte güven (emniyet ve saadet) onlar içindir. Ve bunlar hidayet[1540] üzerindedir.[1541]

dir; hayâ kelimesinin kökünde, uzak durma ve sakınma anlamı vardır. Sonuç olarak Hayâ, Allah'ın, seni yasakladığı alanda, uzak dur dediği yerde veya sınır koyduğu çizginin ötesinde bulmamasıdır.

1538 Ayrıca bu لَبَسَ يَلْبِسُ لَبْسًا fiili, mûfâale babında لَابَسَ يُلَابِسُ مُلَابَسَةً formunda "birbirine benzer iki nesnenin ya da kişinin ayırt edilemeyerek derece birbirine karıştırılması ve ayırt etme güçlüğü çekilmesi anlamının yanında yakınlığın oldukça fazla olduğu anlamına gelmektedir. لَابَسْتُ فُلَانًا Falanca ile mülâbeset ettim/yakınlık ve ünsiyet kurdum, içli dışlı oldum demektir.

1539 Bakara, 2/42.

اَلْعُيُونُ لَا تَكْتُمُ سِرًّا فِي الْقُلُوبِ

Gözler, kalbin aynasıdır! (gözler kalpte sırrı gizlemez, açığa vurur)

1540 اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدٰينَا لِهٰذَا Araf, 7/43

Bizi bu nimete kavuşturan Allah'a hamdolsun. Hidayet, aydınlık ve kılavuzluk, yalnız Allah'tandır. Kasas, 28/56

"Allah dilediğini hidayete erdirir" diye çevirdiğimiz cümle "Allah dileyeni hidayete erdirir" şeklinde de tercüme edilebilir. Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri Cilt: 4 Sayfa: 236-237

1541 Enam, 6/82

ARAPÇADA FİİLLERE DOĞRU ANLAM VEREBİLMEK İÇİN HANGİ BABTAN OLDUĞUNU BİLMEK SON DERECE ÖNEMLİDİR

حَسِبَ

Mesela: مَنْ قَالَ: قَالَ اللهُ فَقَدْ كَفَرَ Kim Allah'ın kaylûle yaptığını söylerse, kafir olur.

Bu cümlede birinci (قَالَ) fiil, قَالَ يَقُولُ söylemek olup 1. babtandır.[1542]

İkinci قَالَ يَقِيلُ olup kaylule yapmak olup 2. babtandır.

Buna örnek olarak حَسِبَ fiili görebilmekteyiz.

1. Bâb حَسَبَ يَحْسُبُ حِسَابًا Hesap etmek, miktarını saymak, zamanı ölçmek[1543]

4. Bâb حَسِبَ يَحْسَبُ حُسْبَانًا Zannetmek, sanmak[1544] Kendince, ince hesaplar yaparak içine düşünerek büyük yanılgıda boğuşmak![1545]

5.Bâb حَسُبَ يَحْسُبُ حَسَبًا Değerli olmak, şerefli olmak, itibarlı olmak

6. Bâb حَسِبَ يَحْسِبُ حُسْبًا Kabul etmek, varsaymak, farz etmek, göz önüne almak

1542 Arapçada قَالَ fiilinin harf-i cerler ile kullanımı:
Kale قَالَ kelimesinin (fiilinin) farklı harf-i cerlerle kullanıldığında değişen anlamları şöyledir:
"Bâ" ile قَالَ بِهِ: Hükmetti.
"Lâm" ile قَالَ لَهُ: Hitap etti.
"Alâ" ile قَالَ عَلَى: İftira etti.
"An" ile قَالَ عَنْ Rivayet etti.
"Fî" ile قَالَ فِي İçtihat etti.
(Doç. Dr. Osman BAYDER'den iktibasla)

1543 Enbiyâ, 21/1 اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ İnsanların hesaba çekilmeleri yaklaştı. Hâlbuki onlar gaflet içinde yüz çevirmekteler. *Ayrıca bkz. Bakara, 2/202; Âl-i İmrân, 3/19; Mâide, 5/4; Nûr, 24/39; Mü'min, 40/17*

1544 Ankebût, 29/2 أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ
İnsanlar, "İnandık" demekle imtihan edilmeden bırakılacaklarını mı zannediyorlar/sanıyorlar? Ayrıca bkz.
İbrahim, 14/42 وَلَا تَحْسَبَنَّ اللهَ غَافِلًا
Bakara, 2/214 أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ

1545 Beled, 90/5 أَيَحْسَبُ أَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ
Yoksa insan, hiç kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?
Ders: Her şeye hakim olmak için uğraşıp hayatını yaşanmaz hale çevirme!

ARAPÇADA İSM-İ FÂİL VE MÜBÂLAĞA İSM-İ FÂİL KULLANIMI

اِسْمُ الفَاعِلِ

İsm-i Fâil: Fiilden türeyip, bir işi yapanı gösteren kelimeye İsmu'l-fail اِسْمُ الفَاعِلِ denir. Türkçedeki ekten sıfat-fiil karşılığıdır. Sülasî (üçlü) mücerred (soyutlanmış) bir fiilin ism-i fâili (işi yapanın ismi) فَاعِلٌ vezninde olur. İsm-i fâilde, mübâlağaya (abartı) göre fiilin yapılış oranında azlık söz konusudur.

Mübalaga-i ism-i fail: Bir varlıkta bir özelliğin çok fazla bulunduğunu ve bir kimsenin bir şeyi çok fazla yaptığını gösteren isimlerdir. Bu isimler sülasî fiilden türetilirler ve kendilerine ait kalıpları[1546] vardır. Bu vezinler semâidirler; yani bu kalıplar/vezinler bize işitme yoluyla ulaşmıştır; biz istediğimiz fiili herhangi bir vezne sokarak mübalaga-i ismi fail yapamayız. Ayrıca müennes ve müzekker için ayrı kalıpları yoktur. Sonlarına müenneslik te'si getirilerek müennes (dişil) yapılabilirler.

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِراً وَإِمَّا كَفُوراً

Şüphesiz biz ona doğru yolu gösterdik;
artık o isterse şükreden olur, isterse nankör.[1547]

1546 Arapçada Bazı Cümle Kalıpları
لِحُسْنِ الْحَظِّ Allah'tan/İyi ki
مَا عَلَيْكَ مِنْهُ Adam sen de, takma kafana
مَعَاذَ اللهِ Allah korusun
عَلَى الْأَقَلِّ En azından
مَكْتُوفُ الْأَيَادِي Eli kolu bağlı
أَوْلًا وَأَخِيرًا Her hâlükarda
لَا فُضَّ فُوكَ Ağzına sağlık
Arapçada فَضَّ يَفُضُّ فَضًّا fiili, anlaşmazlığı çözmek, oturumu kapatmak, anlaşmayı karara bağlamak vb. anlamlara gelir. Yüzük: فِضَّةٌ Nihâî Karardır; Yüzüğün فِضَّةٌ kökü de bu fiilden gelir. Yüzük takıldığında kişilerin evlenme konusundaki belirsizlikleri ortadan kalkmıştır. Ayrıca لَا فُضَّ فُوكَ ağzına sağlık deyimi, sözü yerinde söyleyen/konuşan kişilere "ağzın dert görmesin" vb. anlamlara gelmektedir. سَلِمَتْ يَدَاكَ ise Eline sağlık demektir.

1547 İnsan, 76/3: Öte yandan شَكَرَ fiilinin çokça şükreden anlamında mübâlağa vezninde (فَعُولٌ-شَكُورٌ) kullanımı da söz konusudur: إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ İbrahim, 14/5 شَكُورٍ Şüphesiz bunda çokça sabreden ve şükreden herkes için gerçekten ibretler, (ayetler) vardır. Ayrıca bkz. İsrâ, 17/3; Lokman, 31/31; Sebe, 34/13; Sebe, 34/19; Şûrâ, 42/33 Bu mübâlağa vezninde (فَعُولٌ-شَكُورٌ) kelimesi, Allah'a nisbetle de şükrü çokça kabul eden ve karşılığını fazlasıyla veren anlamında da kullanılmıştır. إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ Fâtır, 35/30 O, çok bağışlayıcıdır, bütün iyiliklerin ve teşekkürlerin karşılığını cömertçe verendir. Ayrıca bkz. Fâtır, 35/34; Şûrâ, 42/23; Teğâbun, 64/17

شَاكِرٌ kelimesi, âyet-i kerime'de şükreden[1548] anlamına gelen "Şâkir" kelimesi şükredenlerin azlığını ifade etmek için ism-i fail kalıbında buyurulmuştur.

كَفُورٌ kelimesi, âyet-i kerime'de nankörlük anlamına gelen "Kefûr,[1549] kûfrân" kelimesi kûfredenlerin çokluğunu ifade etmek için mübâlağa-i ism-i fail kalıbında buyurulmuştur.

1548Şâkir شَاكِرٌ kelimesi, ayrıca Rabbimize nisbet edildiğinde kullarının şükrünü kabul eden ve karşılığını veren anlamında da kullanılmaktadır. Bakara, 2/158 فَإِنَّ اللهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ Çünkü Allah, bütün iyiliklerin karşılığını verendir, her şeyi en ince ayrıntısıyla bilendir. Ayrıca bkz. Nisâ, 4/147

1549Kefûr كَفُورٌ kelimesinin kullanıldığı âyet-i kerimeler: Hûd, 11/9; İsrâ, 17/67; İsrâ, 17/27; İsrâ, 17/89; İsrâ, 17/99; Hac, 22/38; Hac, 22/66; Furkân, 25/50; Lokman, 31/32; Sebe, 34/17; Fâtır, 35/36; Şûrâ, 42/48; Zuhrûf, 43/15; İnsan, 76/24

ARAPÇADA FARKLI HARF-İ CERLERİN[1550] AYNI FİİLLERDE FARKLI ANLAMLARA GELMESİ

فَرَّ - مِنْ - إِلَى

Arapçada harf-i cerlerin aynı fiillerde manaya kattığı anlam, hayâtî önem taşımaktadır.

Arapçada فَرَّ مِنْ يَفِرُّ فِرَارًا genel anlamda kaçmak, firar, tüymek, sıvışmak vb. anlamlara gelmektedir. Bu ferra فَرَّ fiili مِنْ harf-i cerri ile kullanıldığında kaçmak, firar, tüymek, sıvışmak vb. anlamlara gelir.

فَرَّ مِنْ يَفِرُّ فِرَارًا : Kaçmak, firar, tüymek, sıvışmak

فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ Aslandan kaçan...[1551]

Bu ferra فَرَّ fiili, إِلَى harf-i cerri ile kullanıldığında sığınmak,[1552] kaçarak koşmak vb. anlamlara gelir.

فَرَّ إِلَى يَفِرُّ فِرَارًا ...ya sığınmak,[1553] ona koşmak vb. anlamlara gelmektedir.

1550Arapçada جَرَّ يَجُرُّ جَرًّا sürüklemek, çekmek vb. anlamlara gelir. Fiillerde aslolan, harfi cersiz mef'ul alabilmektir. Harfi cerlerin her birinde, bir mana vardır. Harfi cersiz mef'ul alamayan fiiller, ancak bu harflerin, isimleri fiillere çekmesiyle mef'ul alabilirler.

1551Müddessir, 74/51

1552Var mı başka sığınacak kimse/yer?

وَلَن تَجِدَ مِن دُونِهِ مُلْتَحَدًا Kehf, 18/27

Allah'tan başka sığınacak kimse bulamazsın!

وَلَن أَجِدَ مِن دُونِهِ مُلْتَحَدًا Cinn, 72/22

Allah'tan başka sığınacak kimse bulamam!

1553Arapçada Sığınmak لَاذَ ve عَاذَ fiilleri ile ifade edilir. Bu iki fiil de "sığınmak" anlamına gelir. Bu sığınma eylemi sadece Allah'a yapıldığında عَاذَ يَعُوذُ عِيَاذًا بِ fiili ile ifade edilir. أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ Kovulmuş/taşlanmış olan şeytandan Allaha sığınırım. Bu sığınma (sıvışma) eylemi, Allah'ın dışında başka bir şeye yapılması durumunda لَاذَ يَلُوذُ لِوَاذًا بِ **fiili kullanılır.**

قَدْ يَعْلَمُ اللهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا Nûr, 24/63

Allah sizden, birbirinizin (ve uydurma mazeretlerin) arkasına gizlenerek sıvışıp kaçanları (ve görevden kaytaranları çok iyi) bilir.

Ayrıca bu لِوَاذٌ kelimesi Arapçada فِعَالٌ vezninde olup Arapçada "uzaklaşmak, kaçmak vb. anlama gelen fiillerin mastarları, genellikle فِعَالٌ vezninde (ölçüsünde-kalıbında) gelir.

فِرَارٌ : Kaçmak

فِرَاقٌ : Ayrılmak

Ayrılmak üzere olan iki kişi, ayrılma esnasında, yüzleri birbirine dönük şekilde nakarat halinde aynı anda şu cümleyi tekrarladı:

عَلَى الْأَقَلِّ نَحْنُ تَحْتَ سَمَاءٍ وَاحِدَةٍ

En azından, aynı gökyüzünün altındayız.

شِرَادٌ : Yolundan sapmak

لِوَاذٌ : Sıvışmak

فَفِرُّوا اِلَى اللهِ اِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ

Şu halde Allah'a sığının, şüphesiz ben,
sizin için O'nun tarafından gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.[1554]

Harf-i cerrin aynı fiilde manaya farklı anlam kattığının diğer örneğini şöyle görebiliriz.

تَابَ إِلَى : Tevbe etti. تَابَ الْعَبْدُ إِلَى اللهِ : Kul, Allah'a tevbe etti.

تَابَ عَلَى Tevbeyi kabul etti. تَابَ اللهُ عَلَى الْعَبْدِ : Allah, kulun tövbesini kabul etti.

Burada عَلَى ve إِلَى harf-i cerlerinin önemini pekala görebilmekteyiz.

1554Zâriyât, 51/50

ARAPÇADA EMİR FİİLİ

أَمْرٌ

Arapçada أَمْرٌ kelimesi, iş, durum, olay, konu vb. anlamlarına gelir. Bu kelimenin çoğulu أُمُورٌ şeklinde gelir. Ayrıca bu أَمْرٌ kelimesinin أَوَامِرُ formunda gelen çoğulu da vardır; bu kelime, "komut, ferman, buyruk, talimat, direktif vb. anlamlarının yanında dinî emirlerin bütünü" anlamlarına da gelmektedir. Bu أَوَامِرُ kelimesinin zıddı olarak ise نَهْيٌ kelimesinin çoğulu olan اَلنَّوَاهِي / نَوَاهٍ "yasak, engel, yapılmaması istenen, uzak durulması ve sonlandırılması gereken iş, oluş vb." anlamlara gelmektedir.

وَأَمْرُهُ إِلَى اللهِ

Onun işi, Allah'a kalmıştır.[1555]

İşin ona kaldıysa merak etme! Her işimiz ona ait değil midir ki zaten? Çünkü:

وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ

Bütün işler, O'na aittir, ona döndürülür.[1556]

Emr/emir kelimesinin Kur'an-ı Kerim'deki Farklı Anlamları

Eşsiz/benzersiz yaratmak:

اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ

Gözünüzü açın; yaratış da O'nundur,
emir veriş de/yaratış da O'nun içindir.[1557]

Eşsiz yaratışın emri de ona aittir. Bu emir kelimesi sadece Allah'a aittir, O'nun dışındakiler için kullanılmaz.

Yaratmak:

قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّي

De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir.[1558]

1555Bakara, 2/175
1556Hûd, 11/123
1557Araf, 7/54
1558İsrâ, 17/85

Görev anlamında:

وَاَوْحٰى فِي كُلِّ سَمَّاءٍ اَمْرَهَا

Ve her göğe görevini vahyetti.[1559]

Son olarak yaratma anlamını şu âyet-i kerimede açık bir şekilde görmekteyiz:

اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ اِذَٓا اَرَدْنَاهُ اَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

Biz, bir şeyin olmasını istediğimiz zaman, ona (söyleyecek) sözümüz sadece "Ol" dememizdir. Hemen oluverir.[1560]

Bu âyet-i kerimede işaret edilen mana, O'nun yaratması demektir ve bunu en özlü/kısa lafızlarla ifade etmiştir; bizim bir işin yapımına ilişkin anlatacaklarımızın en etkili şekli budur, demektir.

Nefs-i Emmâre: İnsan nefsinin en aşağı mertebesi ve

اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوٓءِ

"Muhakkak nefis[1561] kötülüğü emredicidir."[1562]

âyetinin haber verdiği büyük düşmandır. Bu düşman terbiye edilerek huzura ermiş hali de "Ey gönül huzuruna ermiş nefis/can/ruh! Sen Rabbinden razı, O senden razı olarak dön Rabbine! Sen de katıl has kullarımın içine, gir cennetime![1563]

Bu anlamların dışında, أَمْرٌ kelimesi, bir şeyi söylemek, önermek veya öne sürmektir veya bir şeye yönlendirmektir. Emr-i bi'l ma'rûf buna örnek olabilir. İyi olanı, toplumca makbul olanı, iyi olduğu bilinirliği konusunda şüpheye düşülmeyen işleri, önermek, ona yönlendirmek ve o şeyi söylemek demektir.

Emr/emir kelimesinin bu anlamlarını gördükten sonra Arapçada bablara göre aldığı anlamları şöyle sıralayabiliriz:

1559Fussilet, 41/12

1560Nahl, 16/40

1561Arapçada نَفْسٌ Nefes; نَفِيسٌ Nefîs; نَفْسٌ Nefs; kelimeleri, aynı kökten gelir. Nefes alabilmek, büyük nimettir; güzeldir. Nefîs olan, güzeldir; kişinin hoşuna gider. Nefs, zoru sevmez; her zaman rahatlığı, güzeli sever. Nefsine sahip olan, nefes alır; nefîs olana ulaşır.

Arapça نَفَسَ N-F-S kökünden gelen bazı kelimeler de şöyledir:

Nefes نَفَسٌ : Soluk, yudum.

Nefîs نَفْسٌ : Can, ruh, öz, arzu. Çoğulu, Nüfus: Nefes alanlar, kişiler, canlar.

Enfes أَنْفَسُ : Daha nefis, daha değerli, daha güzel olan şey.

Neffese نَفَّسَ : Rahatlatmak, nefes aldırmak, sakinleştirmek.

Teneffüs تَنَفُّسٌ : Nefes/soluk alma, hava alma, solunum yapmak.

Nefaset نَفَاسَةٌ : Kıymetli ve değerli olan, leziz ve güzel olmak.

1562Yûsuf, 12/53

1563Fecr, 89/27-30

1. Bâb أَمَرَ يَأْمُرُ أَمْرٌ: Komut vermek, bir şeyi zorunlu kılmak, talimat vermek vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiilin emr-i hazırı emretmek anlamına gelerek مُرْ şeklinde kullanılır.

مُرْ الْعَامِلَ بِتَرْتِيبِ الرُّفُوفِ

Çalışanın rafları düzenlemesini emret.

4. Bâb أَمِرَ يَأْمَرُ: Bir şeyin artması, çoğalması vb. anlama gelir.[1564]

أَمِرَ الْقَوْمُ: Topluluk çoğaldı, arttı. Bir topluluk, çoğaldığında onların başında bir emir sahibi olur. Bu durumda onları idare eden birinin olması kaçınılmazdır. Emr/emir fiili, bu babtan çoğalma anlamına gelerek yine kök anlamında emretmek, buyurmak anlamıyla beraberliği de devam etmektedir.

5. Bâb أَمُرَ يَأْمُرُ إِمَارَةٌ Amir Olmak, söz sahibi olmak, yetki almak vb. anlama gelir.

أَمُرَ أَحْمَدُ فِي إِدَارَةِ الْمَرْكَزِ الصِّحِّي

Ahmet, sağlık merkezinde amir oldu, söz sahibi oldu.

1564Bu babtan gelen "Emâret أَمَارَةٌ" kelimesi, artan ve çoğalan bir şeyin belirgin olarak zâhirî şekilde görünerek ortaya çıkmasıdır. Cildine bakınca, hastalığın emâresi belli oluyordu.

KURAN

TALAK SÛRESİ 2 VE 3. ÂYET-İ KERİMELER

وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu açar ve onu hesaba katmadığı (hiç ummadığı) bir yönden rızıklandırır.[1565]

وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ

(Kim Allah'tan sakınırsa)

Şart[1566] : Koşulu gerçekleştir.

يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا

(Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder)

Va'd : Sözü hak et!

وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

(Ve ona beklemediği yerden rızık verir)

Mükâfat Ödülü elde et!

1565 Talak, 65/2-3. "Acaba bir çıkış yolu bulabilir miyim?" sorusunun cevabı, takvadır; sakınmaktır!

1566 Arapçada genel olarak Şart, bir şeyin olması, başka durumların ve olayların gerçekleşmesini gerektiren şey, koşul demektir. Alamet yani belirti, işaret, iz, nişan vb. anlamlara da gelir.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جاءَ اَشْراطُها Muhammed, 47/18

Onlar kıyamet gününün kendilerine ansızın gelmesini mi bekliyorlar. Şüphesiz onun alametleri belirmiştir.

Şart شَرْطٌ : Sadece bir konuya bağlı ve yerine getirilmesi gereken koşul (çoğulu : شُرُوطٌ)

Şerîta شَرِيطَةٌ : Birden fazla birbirine bağlı olan ve yerine getirilmesi gereken koşul (çoğulu : شَرَائِطُ)

HZ. İBRAHİM ALEYHİSSELAM

فَتَاءٌ

Arapçada فَتِيَ يَفْتَى فَتَاءٌ ، فُتُوَّةٌ fiili, genç olmak, delikanlı çağında olmak anlamlarının yanında çaylak anlamına da gelmektedir. Ayrıca Fetâ[1567] فَتَاءٌ kelimesi sözlükte "genç, yiğit, cömert"; fütüvvet ise "gençlik, kahramanlık, cömertlik" anlamlarına gelmektedir. Bu kelimenin içinde barındırdığı "toy, acemi, çaylak" vb. anlamları kastederek Hz. İbrahim (a.s.) hakkında "bir genç" ifadesini kullanmışlardır.

قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ اِبْرٰهِيمُ

Dediler ki: "İbrahim adında bir "gencin" putlarımızı diline doladığını işitmiştik."[1568]

اِنَّ اِبْرٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

İbrahim başlı başına bir "ümmet (önder, lider)" idi.[1569]

1567 Genç anlamına gelen diğer bir kelime ise; Genç anlamına gelen شَبَابٌ/شَابٌ kelimesi olup bu kelimenin kökü شَبَّ يَشُبُّ ortaya çıkıp birden yayılmak, tutuşmak, parlamak vb. anlamlara gelir. Gençler hayat tecrübesi edinerek zamanla bu parlamaya gem vururlar. Ayrıca Farsçada گنج Genç, hazine, define demektir.

1568 Enbiya, 21/60. Bunun yanında "toy, acemi, çaylak" vb. anlamlara gelen فَتًى çoğulları فِتْيَةٌ ve فِتْيَانٌ olan bu kelimeyi kimin kullandığı da oldukça önemlidir. (ek olarak kelimenin müennesi, فَتَاةٌ çoğulu فَتَيَاتٌ şeklindedir) Hz. İbrahim (as) ile ilgili insanlar küçük görme amacıyla kullanmışlardır fakat aynı kelimeyi Yüce Rabbimiz, Kehf, 18/10'da

إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا اٰتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَداً

Hani o yiğitler/gençler, inananlara kan kusturan bir diktatörün zulmünden kaçıp bir mağaraya sığınmış ve "Ey Yüce Rabbimiz!" diye yalvarmışlardı, "Zâlimlere karşı bize katından bir rahmet bahşet ve bu çetin mücâdelemizde, eğrilmeden, sapmadan başarıya ulaşmanın yollarını göster bize!" Ayrıca Rabbimiz, Kehf, 18/13'de aynı gençlerin/yiğitlerin imân etmesini övmüş ve kıssasını bizlere anlatmıştır.

فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ

(İçlerinden biri dedi ki:)
Mağaraya sığının. Kehf, 18/16
Ders: Demek ki bazen, cansız, kansız ve donuk olan şeyler, insanlardan daha güvenli olabiliyor.

1569 Nahl, 16/120. Arapçada أَمَّ يَأُمُّ إِمَامَةً/أُمُومَةً "kucaklamak, önderlik yapmak, anne olmak" fiilden türeyen isimler:
أُمٌّ Anne; kucaklayan/sarmalayan
أُمَّةٌ Ümmet/Millet (birbirini kucaklayan/sarmalayan topluluk)
إِمَامٌ Ana yürekli; herkesi kucaklayan kimse/lider/önder
Anne anlamına gelen أُمٌّ ile Ümmet/Millet demek olan أُمَّةٌ kelimeleri aynı kökten gelmektedir.
Anne, Millettir! Anne, Ümmettir!

Rabbimiz ise o'nun hakkında tek başına önder, lider idi, buyurmuştur.

Sonuç: Önemli olan insanların bilgi ve yorumlanna göre senin hakkında söyledikleri değildir, bilakis senin Allah'ın nezdinde ne olduğundur.

Bu bilgilerin yanında فَتِيَ يَفْتَى fiili, istifal babında اِسْتِفْتَاءٌ اِسْتَفْتَى يَسْتَفْتِي formunda istiftâ[1570] şeklinde gelerek istifal babındaki Sîn سِينٌ harfi ile istek/talep anlamı hedeflenir ki "fetvâ istemek, fevta talep etmek, fetvâ, görüş verilmesini istemek demektir. [1571]

Öte yandan bu kelime 'Genç' ve 'yiğit' anlamına gelen 'fetâ' kökünden türeyen fütüvvet; 'gençlik, yiğitlik, kahramanlık, cömertlik ve dürüstlük' gibi mânâları ifâde eden bir kavramdır.[1572] Fütüvvet[1573] düşüncesinde cömert olma, kendinden önce başkalarını düşünme, musîbetler karşısında metîn olma ve başkalarının kusurlarını bağışlama gayreti yer almaktadır. Zamanla kaleme alınan "Fütüvvetnâme" türü eserlerle ilkeleri belli kurumsal bir yapıya büründüğü gözlenen fütüvvet teşkîlâtının temeli, sûfîlerin Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şeriflerden hareket ederek dile getirdikleri düşüncelere dayanmaktadır.[1574]

Aynı kökten gelen فَتْوَى Fetvâ[1575] İslam hukukuyla ilgili bir konunun, bir sorunun dinsel hukuk kurallarına göre çözümünü açıklayan, şeyhülislamca ya da müftülerce sorun ve problem[1576] teşkil eden hükümlere verilen yanıt/cevaptır.

1570 Nisâ, 4/127 ve Nisâ, 4/176'da يَسْتَفْتُونَكَ Ey Peygamber! Senden miras konusunda açıklama yapmanı istiyorlar, fetva istiyorlar, sana danışıyorlar.

1571 Saffat, 37/11 فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا (Ey Muhammed!) Şimdi sen onlara sor: "Kendilerini yaratmak mı daha zor, yoksa yarattığımız diğer şeyleri yaratmak mı?

1572 İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, Beyrut 1990, 'Fetâ' md., c.XV, s.145. el-Cürcâni, Kitâbü't–Ta'rifât, Beyrut 1983, 'Fetâ' md., s.165; Fîrûzâbâdî, Kâmûsu'l-Muhît, 'Fetâ' md. Beyrut 1995, s.1188.

1573 Fütüvvet فُتُوَّةٌ tasavvufta bir akım olup dinî ve mesleki birlik, esnaf teşkilatı, veya Anadolu'da 13. yüzyıldan bu yana görülen örgütlenmiş zanaatçılar ve esnaf birlikleri anlamında kullanılan bir oluşumdur. Bu oluşuma Fütüvvet Teşkilatı adı verilmiştir.

1574 Buhari, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58, 72, Zikr, 38; Ebu Davud, 38/60; Tirmizî, Hudud 3; Birr 40; Münâvî, Muhammed Abdurraûf, Feyzu'l-kadîr, Mısır 1938, c.IV, s.4084

1575 Arapçada;

Fetvâ فَتْوَى : Bir konuda ortaya çıkan yeni durumları öğrenmek için sormak/araştırmak ve incelemek demektir.

Mesele مَسْأَلَةٌ : Öncesinde ortaya çıkan durumların cevaplarının verildiği konulara genel olarak verilen isimdir.

1576 Problemi Çözme Aşamaları

Ta'lil تَعْلِيلٌ : Problemin sebeplerini ortaya koyma

Tahlil تَحْلِيلٌ : Sebepleri analiz etme

Tesbit تَثْبِيتٌ : Sebepleri belirleme ve adını koyma

Tasnîf تَصْنِيفٌ : Sebepleri belirleyip gruplara ayırma

Tahlis تَخْلِيصٌ : Sebepleri arındırma

Talim تَعْلِيمٌ Sebeplerin tekrar etmemesi

Fetvâ insanı hataya düşmeme konusunda genç tutar, diri tutar. Bu kökten gelen fiil, ifal babında fetvâ vermek, görüş bildirmek, sorunu çözmek adına fikir üretmek vb. anlamlara gelmektedir.

قَالَتْ يَا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُونِي فِي اَمْرِي

"Ey ileri gelenler!" dedi Belkıs, "Bu mesele hakkındaki görüşlerinizi bildirin.[1577]

Bu kelime ayrıca, yoklama, sorgulama ve araştırma anlamında اِسْتِفْتَاءٌ شَعْبِيٌّ Halk oylaması anlamında kullanılmaktadır.

için yapılacakları öğrenme süreci. Talim ve Tedrisin bütün sırrı, وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَاءَ كُلَّهَا âyet-i kerimesindedir.

وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَاءَ كُلَّهَا Bakara, 2/31

Allah Âdem'e, yaratılışa ve değerlerine uygun, varlıklara verdiği isimleri, isimlendirilen varlıkları, varlıklar hakkındaki bilgileri, varlıklarla bilgilerin irtibatını; harfleri, kelimeleri, lafızları, mânaları, cümleleri, lehçeleri; davranışları, ferdin ve toplumun ihtiyaçlarını, uyum kurallarını, gerek duyacağı bütün bilgileri öğretti.

Takyim تَقْيِيمٌ: Sonucu değerlendirme

Tevfik تَوْفِيقٌ: Problem çözmede başarıya ulaşma

Tedbîr تَدْبِيرٌ: Benzer problemlerin yaşanmaması adına sonrası için önlem alma

1577Neml, 27/32

TERBİYE EDENLER, RAHMETE ULAŞIR!

وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيراً

Rabbim, onların (anne-babamın)[1578] beni, küçükken terbiye edip yetiştirdikleri gibi sen de onlara merhametinle muamele et.[1579]

Ailemizin, verdiği terbiyenin öneminin yanında, terbiye etmenin ve olmanın rahmete vesile oluşunu görebilmekteyiz. Ayrıca en önemli görevin, terbiye görevi olduğu da oldukça aşikardır.

Arapçada Valideyn ve Ebeveyn Kelimelerinin Kur'an-ı Kerim'de kullanımı şöyledir:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا

İnsana, ANNE ve babasına iyi davranmasını emrettik.[1580]

Bu âyet-i kerimede kelimenin Valideyn olarak gelmesi, annenin şefkate, iyiliğe ve ihsana daha çok muhtaç olmasından dolayıdır.

Bunun yanında Kur'an-ı Kerim'de اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ "Bu nedenle hem Bana, hem anne ve babana şükret" buyurulur. Bu وَالِدَيْنِ kelimesi, annene ve babana anlamının yanında iki babana da şükret (teşekkür et) sözü ile kendisinin dünyaya gelmesine sebep olan öz babasını ve kendisini eğiten öğretmeni kastedilmiştir.[1581]

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا

BABAsını ve annesini tahta çıkardı.[1582]

Bu âyet-i kerimede kelimenin Ebeveyn olarak gelmesi, ahsenü'l-kasas olan Yûsuf kıssasında daha çok babası anlatılmasından dolayıdır.

1578 خُذْ مِنْ أُمِّكَ دَعْوَةً وَمِنْ أَبِيكَ نَصِيحَةً وَبِهِمَا تَتَقَلَّبْ عَلَى مَتَاعِبِ الْحَيَاةِ
Annenin duasını al, babanın da nasihatine kulak ver. Ancak bu ikisiyle, hayatın zorluklarını aşabilirsin.

1579 İsrâ, 17/24

1580 Ahkâf, 46/15. Ayrıca وَالِدَيْنِ Vâlideyn için bkz. Bakara, 2/83; Bakara, 2/180; Bakara, 2/215; Nisâ, 4/36; Nisâ, 4/135; En'âm, 6/151; İsrâ, 17/23. والديه Valideyh için bkz. Meryem, 19/14; Ankebût, 29/8; Lokman, 31/14; Ahkâf, 46/17. Kur'an-ı Kerim'de Vâlideyn kalıbı, Ebeveyn kalıbından daha çok zikredilmiştir.

1581 Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, أبا e-b-v md.

1582 Yûsuf, 12/100. Ayrıca bkz. Nisâ, 4/11;

KUR'AN-I KERİM'DE KADIN KELİMELERİNİN İKİ FARKLI ŞEKİLDE YAZILMASINDAKİ SEBEP NEDİR?

اِمْرَأَةٌ - اِمْرَأَتٌ

Tamlama şeklinde eşinin ismiyle birlikte olduğunda

İmrân'ın Karısı[1583] اِمْرَأَتُ عِمْرَانَ

Mısır Azizinin Karısı [1584] اِمْرَأَتُ الْعَزِيزِ

Nuh'un Karısı[1585] اِمْرَأَتُ نُوحٍ

Lut'un Karısı[1586] اِمْرَأَتُ لُوطٍ

Firavun'un Karısı[1587] اِمْرَأَتُ فِرْعَونَ

Tamlama (izafet) olmadığında

وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزاً اَوْ اِعْرَاضاً فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَّا اَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحاً وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَاُحْضِرَتِ الْاَنْفُسُ الشُّحَّ وَاِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيراً

Burada [1588] اِمْرَاَةٌ kelimesi tamlama olmadan gelerek bir kadın anlamındadır. Tamlamasız olduğunda ة ile yazılmıştır.

Yûsuf, 12/99

1583Âl-i İmrân, 3/35

1584Yûsuf, 12/30

1585Tahrîm, 66/10

1586Tahrîm, 66/10

1587Tahrîm, 66/11

KUR'AN-I KERİM'DE KARANLIK KELİMESİ ÇOĞUL; AYDINLIK İSE TEKİLDİR

نُورٌ

Kur'an-ı Kerim'de Nûr[1589] نُورٌ kelimesi (çoğulu أَنْوَارٌ) daima tekil halde bulunup, tekili ظُلْمَةٌ zulmet[1590] olan zulumât ظُلُمَاتٌ kelimesi ise çoğul olarak bulunur.[1591] Çünkü hak olan NÛR tektir fakat karanlık, cehâlet ve batıl çeşit çeşittir.

1588Nisâ, 4/128

1589Bu Ümmetin Her şeyi Nurdur!

Rabbi Nûr olan bir Ümmetiz!

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ Nûr, 24/35

Allah, göklerin ve yerin nurudur.

Peygamberi Nûr olan bir Ümmetiz!

قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ Mâide, 5/15

İşte size Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap (Kur'an) gelmiştir.

Kitabı Nûr olan biz Ümmetiz!

فَآمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا Teğâbun, 64/8

Artık siz Allah'a, peygamberine ve indirdiğimiz nûra (Kur'an'a) iman edin.

İşte hal böyleyken bu Ümmetin ferdleri karanlıkta yaşayabilir mi?

نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللّٰهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ Nûr, 24/35

Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir.

1590Arapçada zulmet ظُلْمَةٌ (karanlık vb.) zulm ise ظُلْمٌ (ışığa baskı vb.) anlamlarına gelmekte olup bu kelime, cehâletin öz kardeşidir.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

Biz emaneti göklere, yerküreye ve dağlara teklif ettik, ama onlar bunu yüklenmek istemediler, ondan korktular ve onu insan yüklendi. Kuşkusuz insan çok zalim, çok bilgisizdir.

Not: Arapçada zulmet ظُلْمَةٌ karanlık vb. anlama gelirken, zulm ظُلْمٌ ışığa baskı anlamlarına gelmekte olup karanlıkta kalma anlamına gelen cehâlet ile öz kardeş sayılırlar.

1591Not: Zulumât kelimesi karanlıklar anlamına gelmekte olup Kur'an-ı Kerim'de Zümer, 39/6'daki anlamı itibariyle kayda değer olduğunu belirtmekte yarar vardır.

يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ

Sizi de annelerinizin karınlarında üç katlı karanlık içinde çeşitli safhalardan geçirerek yaratıyor. Zümer, 39/6

Türkçeye "üç karanlık içinde" manasıyla çevrilen Arapça فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ifadesi, embriyonun gelişimi sırasında bulunduğu üç karanlık bölgeye işaret etmektedir. Bu bölgeler sırasıyla:

1- Batın duvarı karanlığı

2- Rahim duvarı karanlığı

3- Amniyon zarı karanlığıdır.

Görüldüğü gibi, bugün modern biyoloji, bebeğin embriyolojik gelişiminin ayet-i kerimede bildirildiği şekilde, üç farklı karanlık bölgede gerçekleştiğini de ortaya koymuştur.

Ders: İşte o karanlıklarda (3 karanlık evresi: bkz. Zümer, 39/6) "Vâv و" gibi iki büklüm aciz olarak yaratılan insanoğlu, çıktıktan sonra Allah'ın huzurunda Kıyâmda "**Elif** ا" gibi, Secdede ise "**Mîm** م" gibi olması gerektiğini maalesef unutabiliyor.

Öte yandan; Kur'ân-ı Kerîm'de geçen اَلظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ ikilisiyle genelde "küfre götüren karanlık ve îmân'a ulaştıran hakikat aydınlığı" anlamı hedeflenir. En'am, 6/1'de geçen وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ "Karanlıkları ve aydınlığı var eden O'dur" âyet-i kerimesinde ise fizîkî anlamda maddi ışık ve karanlık olan gece-gündüz anlamı hedeflenmiştir.

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا اَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ اِلَى الظُّلُمَاتِ أُولٰئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Allah iman edenlerin velîsidir; onları karanlıklardan tek aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin velileri ise sahte tanrılardır; onları aydınlıktan çıkarıp karanlıklara sokarlar. İşte bunlar ateşliklerdir, bunlar orada devamlı kalıcıdırlar.[1592]

Bunun yanında Bakara, 2/17'de[1593] Münâfıkların takındığı tavırdan, gidişatlarından ve Bakara, 2/16'daki[1594] doğru yol olan hidâyet هِدَايَةٌ yerine yanlış yol olan dalâleti ضَلَالَةٌ önceledikleri için dolayı şöyle buyurulmuştur.

ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ

"Allah, onların nurunu (tekil) giderdi[1595] ve onları karanlıklarda (çoğul) bıraktı"

1592Bakara, 2/257

1593 مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَاراً فَلَمَّا اَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ

Onların (münafıkların) durumu, (karanlık gecede) bir ateş yakan kimse misalidir. O ateş yanıp da etrafını aydınlattığı anda Allah, hemen onların aydınlığını giderir ve onları karanlıklar içinde bırakır; (artık hiçbir şeyi) görmezler.

1594 أُولٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ

İşte onlar, hidayete karşılık dalâleti satın alanlardır. Ancak onların bu ticareti kazançlı olmamış ve kendileri de doğru yola girememişlerdir.

1595Arapçada;

ذَهَبَ إِلَى : Genel olarak gitmek anlamı olup bir kimsenin veya oluşumun kanaatini benimsemek.

ذَهَبَ زَيْدٌ : Zeyd gitti;

ذَهَبَ الْأُسْتَاذُ إِلَى قَوْلِ الْمَذْهَبِ الْحَنَفِيِّ

Hoca, Hanefî mezhebinin görüşünü benimsedi.

ذَهَبَ بِ : Giderdi, ortadan kaldırdı. İfal babı أَذْهَبَ aynı anlamdadır.

ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ Bakara, 2/17

Allah, hemen onların aydınlığını giderir.

ذَهَبَ مِنْ - إِلَى : Bir yerden başka bir yere gitmek/taşınmak.

ذَهَبْتُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَى الْمَنْزِلِ بِالسَّيَّارَةِ

İşten eve araba ile gittim.

ذَهَبَ بِ+إِلَى : Bir şeyi alıp bir yere götürmek.

ذَهَبْنَا بِالْمَرِيضِ إِلَى الْمُسْتَشْفَى

Hastayı hastaneye götürdük.

MÜMİNİN[1596] ÜÇ ÖZELLİĞİ NEDİR?

إِيمَانٌ - رُجُولَةٌ - صَدَاقَةٌ

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ
فَمِنْهُمْ مَنْ قَضٰى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا

Mü'minlerden öyle adamlar vardır ki Allah'a verdikleri söze sâdık kaldılar. İçlerinden bir kısmı verdikleri sözü yerine getirmiştir (şehit olmuştur). Bir kısmı da (şehit olmayı) beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir.[1597]

3 Özellik

إِيمَانٌ İman

رُجُولَةٌ Yiğitlik - مُرُوءَةٌ Mertlik[1598]

صَدَاقَةٌ Dürüstlük ve Bağlılık

Arapçada rucûlet رُجُولَة cinsiyet farkı olmaksızın "adamlık" demektir.

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ Sözünü ahdine dökenler...

Riclun رِجْلٌ : Ayak demektir. Ayağın önemini şu ayet-i kerimede görmekteyiz.

اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا اَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

O gün biz onların ağızlarını mühürleriz. Elleri bize konuşur, ayakları da kazandıklarına şahitlik eder.[1599]

1596 اَلْمُؤْمِنُ مِرْآةُ الْمُؤْمِنِ
Mümin, müminin aynasıdır.
(Ebu Davud, Edeb, 49)
Ders: Kırmayın sakın aynaları!

1597 Ahzâp, 33/23

1598 هٰذَا لَيْسَ مِنْ شِيَمِ الْمُرُوءَةِ
Bu, mertliğe sığmaz. Bu, delikanlılık değildir.

1599 Yâsîn, 36/65. Âyet-i kerime de يَخْتِمُ خَتَمَ fiili mühürlemek anlamına gelir ki burada onların artık ağızlarının konuşma vakti değil, diğer organları bize olan biteni anlatacaktır anlamında olduğunu görebilmekteyiz.
Arapçada Kalbin Mühürlenmesi ve Taş kesilme aşaması şöyledir:
Hatm خَتْمٌ : Kalbi gerçeğe kapatma girişimi ve isteği.

Bakara, 2/7 خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ
Allah, onların kalplerini mühürlemiştir.
Tab' طَبْعٌ : Gerçeğe kapatılan kalbin yanlışı doğru görmesi.

Nahl, 16/108 طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ
Allah, onların kalplerini mühürlemiştir.
İğfâl إِغْفَالٌ : Kalbin artık her doğruyu yanlış görmesi

Kehf, 18/280 وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا
Bizi anmaktan kalbini gafil kıldığımız kimselere boyun eğme.
Kasvet قَسْوَةٌ : Yığılan bu yanlışların kalbi taş gibi katılaştırması

Mâide, 5/13 وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً
Onların kalplerini katılaştırdık. Bu taş kesilen kalp artık ne içine su alır ne de

İnsanlar arası ilişkilerde sorguya çekmenin normal yolu sorgulanan kişiye sorular yöneltilmesi ve onun bunlara cevap vermesidir. Bazen sorgulanan kişi muhatabını yanıltabilir veya –ağır baskı ve işkence altında dahi– doğruyu söylememekte direnebilir. Hele yalancı şahit[1600] bulabildiğinde gerçekleri saptırması daha da kolaylaşır. Yâsîn 65. âyette, hesap gününün bu dünyadaki tasavvurlarımıza göre düşünülmemesi ve o gün bütün hakikatlerin ayan beyan ortaya çıkacağının iyice kavranması için, mutat (alışılmış, alışılan) konuşma organının bağlanacağı (ağızların mühürleneceği), başka bazı organların (ellerin) dile geleceği ve yalan söylemesi asla muhtemel olmayan tanıkların bulunacağı (ayakların şahitlik edeceği) belirtilmektedir.[1601]

kendisinde tohum yeşerir fakat bu kalbin tekrar yumuşaması ve huzur bulmasının reçetesi ve tek yolu ise şudur:

Leyyin'ul-kalp

لِيْنُ الْقَلْبِ - Kalbin yumuşaması

ثُمَّ تَلِيْنُ جُلُوْدُهُمْ وَقُلُوْبُهُمْ اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ Zümer, 39/23

Sonra onların derileri ve kalpleri Allah'ın zikrine karşı yumuşar-yatışır (içlerine teslimiyet ve samimiyet yerleşir).

لَيِّنُ الْقَلْبِ رِزْقٌ فَحَافِظُوا عَلَيْهِ

Yumuşak kalp, rızıktır. O halde rızkınızı koruyun/ona sahip çıkın.

İtmi'nan'ul-kalp

إِطْمِئْنَانُ الْقَلْبِ - Kalbin huzura ermesi

اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوْبُ R'ad, 13/28

Biliniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur. Çünkü Zikrullah, gönüllerin ilacıdır.

وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُوْرِ Yûnus, 10/57

Bu Kur'an, kalbi ve ruhi hastalıklarınıza, stres ve bunalımlarınıza bir şifadır/ilaçtır.

1600Arapçada;

Şâhit شَاهِدٌ : Bir şeyi gören, o konuda hakkında bilgisi olan kimse demektir. Şahitlik, tamamen bilgiye dayalı olup bilgi ve düşünce sahibi olunmadan yapılan şahitlik geçerli değildir.

Kelime-i Şehâdet:

اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ

"Şahitlik ederim ki Allah'tan baska ilâh yoktur ve yine şahitlik ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Rasûlüdür" demektir. diye kelime-i şehâdet getirmek sûretiyle Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini kabul etmiş olur. Âyet-i kerimede ise ayakların şahit olması, olan biten her şeyi bilip anlatması demektir.

Müşâhit مُشَاهِدٌ : Bir şeyi, bir olayı/durumu veya anlatılan konuyu, bizzat görerek kavrayandır. Müşâhit kelimesi günümüzde TV izleyicisi anlamına da gelir. Ayrıca bir organizasyonda Gözlemci demektir. Müşâhitlik, duyu organlarıyla olurken, Şâhitlik için duyu organları gerektirmez; bilgi ve düşünceye dayalıdır.

1601 Kur'an Yolu Tefsiri Cilt: 4 Sayfa: 506-507

KUR'AN-I KERİM'DE UYKU HALLERİ

سِنَةٌ - نُعَاسٌ - هُجُوعٌ - رُقُودٌ - قَيْلُولَةٌ

سِنَةٌ : Uyuklama, Uyku Sersemliği.

لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ

Ne uyuklamaya kapılır, ne uykuya dalar.[1602]

نُعَاسٌ : Uykunun başlangıcı, ağırlık çökmesi

إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ

Hani (Allah) kendi tarafından bir güvenlik olarak sizi hafif bir uykuya daldırıyor; sizi temizlemek, sizden şeytanın vesvesesini gidermek, kalplerinizi pekiştirmek ve ayaklarınızı sağlam bastırmak için üzerinize gökten yağmur yağdırıyordu.[1603]

هُجُوعٌ Kesintili, Aralıklı Uyku

كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ

Geceleri pek az uyurlardı.[1604]

رُقُودٌ Uzun Uyku (Ashâb-ı Kehf'in öldüklerine inanıldığı için onların uyudukları süre, ölüme oranla az bir süredir)

وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ

Uykuda oldukları hâlde, sen onları uyanık sanırsın.[1605]

قَيْلُولَةٌ Gündüz Uykusu

وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْ هُمْ قَائِلُونَ

Nice memleketleri helâk ettik. Onlara azabımız gece uykusuna dalmışken, yahut gündüz istirahat hâlinde iken gelmişti.[1606]

1602Bakara, 2/255
1603Enfâl, 8/11
1604Zâriyât, 51/17
1605Kehf, 18/18
1606Araf, 7/4

KUR'AN-I KERİM'DE SU

آسِنٌ - أُجَاجٌ - فُرَاتٌ - سَلسَبِيلٌ - زُلَالٌ - قَرَاحٌ - حَمِيمٌ - كَغَلْيِ الْحَمِيمِ

آسِنٌ İçilmeyen, tadı bozulan ve kokan pis su

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا اَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ اٰسِنٍ وَاَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَاَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَاَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيماً فَقَطَّعَ اَمْعَاءَهُمْ

Allah'a karşı gelmekten sakınanlara söz verilen cennetin durumu şöyledir: Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen[1607] süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır. Orada onlar için meyvelerin her çeşidi vardır. Rablerinden de bağışlama vardır. Bu cennetliklerin durumu, ateşte temelli kalacak olan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?[1608]

أُجَاجٌ Tuzlu ve acı su ve فُرَاتٌ Tatlı su

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْماً طَرِياً وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

İki deniz aynı olmaz. Şu tatlıdır, susuzluğu giderir, içimi kolaydır. Şu ise tuzludur, acıdır. Bununla beraber her birinden taze et yersiniz ve takınacağınız süs eşyası çıkarırsınız. Allah'ın lütfundan istemeniz ve şükretmeniz için gemilerin orada suyu yara yara gittiğini görürsün.[1609]

سَلسَبِيلٌ İçimi kolay leziz su :

عَيْنًا فِيهَا تُسَمّٰى سَلْسَبِيلًا

Orada bir pınar ki ona "selsebil" adı verilir.[1610]

1607Arapçada Değişme Türleri
- تَغَيُّرٌ سَرِيعٌ : Hızlı değişme/değişim
- تَغَيُّرٌ جِذْرِيٌّ : Köklü değişim
- تَغَيُّرٌ جَوْهَرِيٌّ : Özlü değişme
- تَغَيُّرٌ مَنْحُوظٌ : Gözle görülür bir değişiklik
- تَغَيُّرُ الْأُسْلُوبِ : Üslûbun değişmesi
- تَغَيُّرُ الْأَوْضَاعِ : Durumların değişmesi
- تَغَيُّرُ الْحَالَةِ : Halin değişmesi

1608Muhammed, 47/15

1609Fâtır, 35/12 Tatlı Su: Furkân, 25/53; Mürselât, 77/27 Tuzlu ve Acı Su: Furkân, 25/53; Vâkıa, 56/70

1610İnsân, 76/18

زُلَالٌ Soğuk, tatlı ve berrak su

قَرَاحٌ Hiç bir şey karışmamış su

حَمِيمٌ Aşırı derecede sıcak su

كَغَلْيِ الْحَمِيمِ Kaynar suyun kaynaması gibi[1611]

هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ
لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ الْحَمِيمُ

İşte iki hasım[1612] taraf ki, Rableri hakkında tartışmaya girmişlerdir.
Bunlardan inkâr edenler için ateşten giysiler biçilmiştir.[1613]
Başlarının üstünden de kaynar su dökülür.[1614]

هٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ

İşte (azap), onu tatsınlar: Bir kaynar su ve bir irin.[1615]

Bu Hamîm kelimesinin sıcak su anlamı dışında sıcak dost, yakın arkadaş anlamına da Kur'an-ı Kerim'de temas edilmiştir.

وَلَا يَسْئَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا

(O gün) hiçbir samimi dost, dostunu sormaz.[1616]

1611 Duhân, 44/46

1612 Nahl, 16/4 خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ Allah, insanı nutfeden, bir damlacık sudan yarattı, fakat şimdi o, kendisini yaratan Rabb'ine karşı apaçık bir hasım kesilmiş!

Hasım خَصِيمٌ : Düşman, düşmanlık edilen kimse, bir oyun ya da dava içerisinde karşı taraf.

Hısım خِصْمٌ : Evlilik ve nikah yolu ile birbirine bağlanan kimseler, Akrabalar.

Hısâm خِصَامٌ : Mûfâale babı 2. Masdarı: Düşmanlık etmek. Babın 1. Masdarı: مُخَاصَمَةٌ

1613 Kur'an-ı Kerim'de Cehennemlikler için azabın şiddetli ve katmerli oluşunu ifade etmek için Hacc, 22/19 قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ "Küfre sapanlar için ateşten giysiler (ثِيَابٌ iç elbise) biçilmiştir." buyurulur. Cennetlikler için ise nimetin tastamam olduğunu beyan için Fâtır, 35/33 وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ "Orada onların giysileri (لِبَاسٌ dış elbise) de ipektir." buyurulur.

1614 Hac, 22/19

1615 Sâd, 38/57; Hac 22/19; Sâffât, 37/67; Vâkı'a, 56/93; Nebe, 78/25

1616 Mearic, 70/10 Ayrıca bkz. Şuarâ, 26/101; Fussilet, 41/34; Hâkka, 69/35

KUR'AN-I KERİM'DE TEVBE, 9/40 AYETİ

لَا تَحْزَنْ

Arapçada حَزِنَ يَحْزَنُ حُزْنًا fiili, "üzülmek,[1617] tasa çekmek, mutsuz olmak vb. anlamlara gelir. Bu kelimenin zıddı فَرَاحٌ ferah'tır. حَزَنٌ ve حُزْنٌ kelimelerinin bir anlamı da "yerdeki sertlik veya gönüldeki sertlik demektir"[1618]

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ

Şöyle derler: "Hamd, bizden hüznü gideren Allah'a mahsustur.
Şüphesiz Rabbimiz çok bağışlayandır, şükrün karşılığını verendir."[1619]

Hz. Ebûbekir (ra) müşriklerin mağaranın girişine kadar geldiklerini gördüğünde yüreğindeki Allah Rasûlüyle beraber olma sevinci, istemeden sertleşerek yerini hüzne bıraktı. Allah Rasûlü (s.a.v.) onun bu halini görünce güven duyma[1620] hissinin zirvesi olan şu ifadeyi söyledi: لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا Tasalanma! Allah bizimle-

1617Belki de balıklar, gece sessizce ağladığı için denizler tuzludur, kim bilir? Balık da ağlar, haberi olmaz denizin...İnsan da boğulur, haberi olmaz dünyanın...

Ancak; وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ Allah, herşeyi en iyi işiten, ve en iyi bilendir. Al-i İmrân, 3/34

İnsan olarak bizler, kısır da olsa gücümüzün yettiği ölçüde işitiriz ama her işittiğimizi bilemeyiz. Onun için Hucurât, 6 gereği, gelen ve işitilen haberi araştırmamız şarttır!

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْماً بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ

Ey iman edenler! Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın.

Balık demişken...

رَأَيْتُ أَسْمَاكًا تَقُولُ "أَنْتَ فِي ذَاكِرَتِي

"Aklımdasın" diyen Balıklar gördüm.

وَرَأَيْتُ فَرَاشَاتٍ تَقُولُ "أَنْتَ عُمْرِي

"Ömrümsün" diyen Kelebekler gördüm.

1618Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, حزن h-z-n md.

Arapçada; Elemun أَلَمٌ Acı : Beden acısı olup Vecaun وَجَعٌ Ağrı : Kalp ağrısı demektir.

اللّٰهُ وَحْدَهُ يَعْلَمُ مَا فِي قَلْبِ الْمَرْءِ مِنْ عُمْقِ وَجَعِهِ

Kişinin kalbindeki acısının derinliğini yalnız Allah bilir!

لَا صَوْتَ لِلْوَجَعِ فَإِنَّ اللّٰهَ فَقَطْ يَسْمَعُهُ

Acının sesi olmaz, onu sadece Allah işitir!

İşte bu iki acı birleştiğinde ortaya çıkan kelime حُزْنٌ Hüzündür.

لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا Tevbe, 9/40

Peygamberimiz, (s.a.v.) Hz.Ebubekir'in (ra) endişelendiğini görünce لَا تَحْزَنْ buyurmuştur.

قَدْ يَكُونُ لِكُلِّ حُبٍّ أَوْجَاعٌ شَتَّى لَكِنَّ حُبَّ اللّٰهِ رَاحَةٌ وَطُمَأْنِينَةٌ وَأَمَانٌ

Bütün sevgilerin, birtakım farklı acıları olabilir fakat Allah'ı sevmekte, O'nun sevgisinde rahatlık, huzur ve güven vardır!

1619Fâtır, 35/34

1620مِنَ الصَّعْبِ أَنْ تَنَالُوا ثِقَةَ مَنْ يَغْسِلُ الصَّابُونَ قَبْلَ أَنْ يَغْسِلَ يَدَيْهِ بِهِ

Ellerini sabunla yıkamadan önce sabunu yıkayan kimsenin, güvenini kazanmanız zordur.

dir. Tevbe, 9/40'da لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللهَ مَعَنَا ayet-i kerimesinde[1621] لَا تَخَفْ yerine لَا تَحْزَنْ olduğunu görmekteyiz. Havf maddesine baktığınızda göreceksiniz ki havf daha çok fiziki korku vb. anlamlara gelmektedir. Zira Peygamberimiz, Hz. Ebubekir'in (r.a.) kendisini unutarak Efendimiz (s.a.v.) için endişelendiğini görünce لَا تَحْزَنْ diye hitap etmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in Hz. Ebû Bekir'in Hz. Peygamber'e olan bu eşsiz sadakatini dolaylı olarak övmesi onun İslâmî literatürde "yâr-ı gâr" (Resûlullah'ın mağaradaki can yoldaşı) diye anılmasını sağlamıştır.

1621Arapçada;
Elemun أَلَمٌ Acı : Beden acısı, Vecaun وَجَعٌ Ağrı : Kalp ağnsı demektir. Bu iki acı birleştiğinde ortaya çıkan kelime ise حَزَنٌ Hüzündür; yani ağır içsel üzüntü demektir. Sevr mağarasında Peygamberimiz, (s.a.v.) Hz.Ebubekir'in (ra) endişelendiğini görünce لَا تَحْزَنْ buyurmuştur.

KUR'AN-I KERİM HODRİ MEYDAN DİYOR!

تَحَدَّى

Arapçada تَحَدَّى يَتَحَدَّى تَحَدٍّ/التَّحَدِّي fiili, genel olarak meydan okumak anlamının yanına halk deyimiyle hodri meydan çekmek, kafa tutmak, artistlik yapanı ringe çağırmak demektir.

Kur'ân-ı Kerim, kendisinin beşer kelamı olduğu evhamını yıkmak istiyor. Münkirlere açık kapı bırakmak istemiyor. Nitekim o gün bu gündür, Kur'an-ı Kerim'e düşmanlık besleyenler, Kur'ân'a meydan okumak amacıyla cümlelerini Kur'ân'ın cümlelerine benzetmek istemişler; ama hiçbir şekilde hiçbir kimse Kur'ân'ın ayetlerine benzer bir ayet olsun yazabilmiş değildir, yazamazlar da. Tarih meydandadır! Kur'ân hâlâ damarlarına dokundurarak diyor ki, hodri meydan![1622] Ne kadar agnostik şarkiyatçı, oryantalist, müsteşrik veya Arap edebiyatçısı, varsa toplansınlar ve buyursunlar gelsinler: Kur'ân'ın hodri meydan dediği meselede Kur'ân'ı mağlup etsinler!

فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ

Onun benzeri bir sûre de siz getirin.[1623]

Bakara sûresinden önce bir sûre (Fâtiha) vardır.

قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ

Onun gibi uydurma on sûre getirin.[1624]

Hûd sûresinden önce on sûre (Fatiha, Bakara, Âl-i İmran, Nisa, Mâide, Enam, Araf, Enfal, Tevbe ve Yûnus) vardır. Kuran'ı Kerim'in sadece belagatında, nazmında bile bunun gibi açık mucizeler varken, manalarında ne gibi mucizeler saklıdır siz düşünün.

1622 Bakara, 2/23; Benzer ayetler için bakınız: Yunus, 10/38; İsra Suresi, 17/88

1623 Bakara, 2/23

1624 Hûd, 11/13

KUR'AN-I KERİM'DE ŞU'ARÂ 26/100-101 ÂYETLERİ

شَفَاعَةٌ - صَدِيقٌ

Arapçada شَفَعَ يَشْفَعُ شَفَاعَةٌ fiili, aracılık etmek, yardım edilmesini istemek, ilave etmek, içine almak vb. anlamlara gelir. Bu fiilin kökünden gelen شَفَاعَةٌ şefaat, yardım etmek ve halini sormak üzere başkasıyla birleşmek bir araya gelmektir. Bu kelime, daha çok saygınlık ve mertebece daha yüksek bir konumda olanın, daha aşağı bir düzeyde olan ile bir araya gelerek ona yardım etmesi, onu olası tehlikelerden koruması demektir. Bu kelimenin kökünden gelen شُفْعَةٌ Şufa yani şufa hakkı, diğer bir deyişle önalım hakkı, paylı mülkiyette (toprak, arazi, konut vs.) herhangi bir paydaşın payını üçüncü kişilere satması halinde diğer paydaşlara söz konusu payı öncelikle satın alma hakkı veren bir haktır.

مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا

وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتاً

Kim güzel ve yararlı bir işe aracılık ederse, o işten kazanılacak mükâfâtta kendisine de bir pay vardır. Kim de kötü ve zararlı bir işe aracılık ederse, ondan doğacak zararlarda kendisine de bir sorumluluk payı vardır. Böylece her insan, yaptığının karşılığını tam olarak görecektir. Çünkü her şey, Allah'ın kudret[1625] ve gözetimi altındadır.

Bazılarına göre bu ayetteki şefaatten kasıt şudur: Bir insanın, diğer birine hayır veya şer yolunu açıp da ona uymasıdır; böylece onun çifti (benzeri) gibi olmuş olur.

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِهِ

O'nun izni olmadan, (Allah'ın) katında kim şefaat (başkaları için aracılık) edebilir?[1626]

Hadis-i Şerifte:

مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَعُمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا ، وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْءٌ . وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعُمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ عَلَيْهِ مِثْلُ وِزْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ

1625 دَعْكَ مِنَ الظُّرُوفِ الْقَاسِيَةِ وَفَكِّرْ فِي قُدْرَةِ رَبِّنَا الَّذِي نَدْعُوهُ
Şartların zorluğunu bırak kenara; aldırma, dua ettiğimiz Rabbimizin kudretini düşün.

1626 Bakara, 2/255

İslâm'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir şey noksanlaşmaz. Her kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, o kişiye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayrılır. Fakat onların günahından da hiçbir şey noksanlaşmaz.[1627] Hadis-i şerifte geçen Vizrun[1628] وِزْرٌ kelimesinin çoğulu أَوْزَارٌ olup diğer bir arapça kelime olan İsm[1629] إِثْمٌ günah, suç[1630] vb. anlamlarında olup çoğulu آثَامٌ şeklinde gelir.

وَتَرٰى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ

İçlerinden pek çoğunun günah işlemekte ve
düşmanlık etmekte birbirleriyle yarıştıklarını görürsün.[1631]

Ayet-i Kerimede geçen صَدِيقٍ kelimesi; arapçada صَدَقَ يَصْدُقُ صِدْقًا fiili, doğru olmak, sözünü tutmak, samimi olmak, aslı olmak, doğru söylemek vb. anlamlarına gelir.

Bu kelimelerden "Sıddîk" صِدِّيقٌ kelimesinin yeri çok ayrıdır. Çok fazla doğru söyleyen, hiç yalan konuşmayan anlamına geldiğini söyleyenler de vardır. Öyle ki; doğruluğa o kadar fazla alışmış ki artık bu kimsenin sözünde yalan namına bir koku bulunmayan, sözünde ve eylemlerindeki doğrulukla, pratikte de doğruluğunu onaylamış olan kimse anlamına da gelmektedir.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِبْرٰهِيمَ اِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا

Kitap'ta İbrahim'i de zikret, ki gerçekten O, sıddık (Hakkı hemen ve gönülden onaylayan ve doğruluktan asla ayrılmayan) bir Peygamberdi.[1632]

1627 Riyâzu's-Salihîn, 19, bab. 172. hadis, s. 158

1628 وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرٰى En'am, 6/164
Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın günah yükünü yüklenmez.

1629 Günah anlamına gelen kelimelerden birisi olan bu İsm إِثْمٌ "kişiyi sevaptan geri bırakan/ hayırdan alıkoyan ve engelleyen tüm işlerin adıdır; çoğulu, آثَامٌ formundadır. Ayrıca kelimenin kökünde "yavaş yürümeden kaynaklı olarak geç kalma anlamı da olduğundan yapılması emredileni yerine getirmemenin bir hata olduğu anlamı hedeflenmektedir. Râğıb el-İsfahânî, Müfredat, إثم i-s-m md.

1630 Arapçada اِسْمٌ "isim" إِثْمٌ ise "kabahat, suç" demektir. Aralarında bir harf fark vardır.
Sîn harfi, kolay çıkar. İsimleri söylemek ve ortaya çıkarmak kolaydır.
Se peltektir zordur; suçları söylemek ve ortaya çıkarmak da zordur.
Ayrıca suçlular da isimleriyle (adlarıyla/ suçlarıyla) çağırılır.

1631 Nisâ, 5/62

1632 Meryem, 19/41

وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ

Onun (Mesih, Hz. İsa) annesi dosdoğru (bir mü'minedir)[1633]

Hz. Ebu Bekir (ra)'in anne ve babasının mensup olduğu Teym kabilesinin soyu Mürre b. Kâ'b'da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in nesebiyle birleşir. Resûl-i Ekrem (s.a.v.)' den iki veya üç yaş küçük olan Ebu Bekir (ra) kaynaklarda adından çok Atîk lakabıyla anılmıştır. "Güzel, soylu, eski, azat edilmiş" gibi mânalara gelen bu lakabın ona annesi tarafından verildiği veya çok eskiden beri hayır yaptığı, yüzü ve ahlâkı güzel olduğu, yahut da soyunda ayıplanacak bir husus bulunmadığı için Atîk diye anıldığı rivayet edilmekle birlikte, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in; "Sen Allah'ın cehenemden azat ettiği kimsesin."[1634] şeklindeki iltifatına mazhar olduktan sonra bu lakapla anılmaya başlandığı bilinmektedir.

Câhiliye döneminde Abdü'l-Kâ'be olan adının Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından Abdullah olarak değiştirildiği rivayet edilir. Servetini Allah yolunda harcayıp eski elbiseler giydiği için "Zü'l-hilâl", çok şefkatli ve merhametli olduğu için "Eyvah" lakaplarıyla da anılmıştır. Ancak onun en meşhur lakabı Sıddîk'tir. "Çok samimi, çok sadık" anlamına gelen bu lakap kendisine, mi'raç olayı başta olmak üzere gaybla İlgili haberleri hiç tereddütsüz kabul ettiği için bizzat Resûl-i Ekrem (s.a.v.) tarafından verilmiş ve İslâm literatüründe bununla şöhret bulmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra onun devlet yönetimi görevini üstlendiği için de "Halîfetü Rasûlillâh" unvanıyla anılmıştır.

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللهَ عَلَيْهِ
فَمِنْهُمْ مَنْ قَضٰى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا

Mü'minlerden öyle adamlar vardır ki, Allah'a verdikleri söze sâdık kaldılar. İçlerinden bir kısmı verdikleri sözü yerine getirmiştir (şehit olmuştur). Bir kısmı da (şehit olmayı) beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir.[1635]

Arapçada صِدْقٌ sıdk (doğruluk) kelimesinin zıddı كِذْبٌ kizb olup anlamı genel olarak yalan[1636] demektir. Bu sıdk ve kizb kelimeleri, genel olarak sözün kendisi için değil o sözü konuşan kimsenin özelliğidir. Bir sözün kendisinin doğru olması sıhhat/sahîh yani doğru oluşuyla ilgilidir. Örneğin;

1633Mâide, 5/75
1634Tirmizî, Menâkıb, 16
1635Ahzâp, 33/23

1636 أفضل جهاز لكشف الكذب هو الأيام
Yalanı ortaya çıkaran en iyi cihaz, günlerdir; zamandır.

قَوْلُ أَخِيكَ صَحِيحٌ

Kardeşinin sözü/söylediği doğrudur.

Fakat doğru söz söyleyen kişiye sâdık denilir.

وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللهِ حَدِيثاً

Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır?[1637]

وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللهِ قِيلاً

Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?[1638]

إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى البِرِّ ، وَإِنَّ البِرَّ يَهْدِي إِلَى الجَنَّةِ ،

وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حَتَّى يَكُونَ صِدِّيقًا.

وَإِنَّ الكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الفُجُورِ ، وَإِنَّ الفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ ،

وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا

Hiç şüphe yok ki doğruluk iyiliğe götürür. İyilik de cennete götürür.

Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında sıddîk (doğru sözlü) diye yazılır.

Yalancılık kötüye götürür. Kötülük de cehenneme götürür.

Kişi yalan söyleye söyleye Allah katında kezzâb (çok yalancı) diye yazılır.[1639]

فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ

Ama şimdi, ne bizi Allah'ın gazâbından kurtaracak şefaatçilerimiz var,

ne de bize merhametle kucak açacak candan bir dostumuz.[1640]

Bu âyet-i kerimede "Şefaatçiler" شَافِعِينَ kelimesi çoğul olarak gelmişken, Dost, yakın arkadaş anlamına gelen "Sadîk" صَدِيقٌ kelimesi tekil gelmiştir. Çünkü orada (hesap günü, ahirette) samimi, candan bir dost/yoldaş bulmak, şefaatçi bulmaktan çok daha zordur.

1637Nisa, 4/87

1638Nisa, 4/122

1639Buhârî, Edeb, 69; Müslim, Birr, 103, 104

1640Şuarâ, 26/100-101

SÛRELER ARASINDAKİ İNSİCÂM; UYUMA DÂİR[1641]

سُبْحَانَ اللهِ

Kur'an-ı Kerim'de Vâkı'a sûresinin 96. âyeti, (son âyeti)

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ

"Öyleyse ulu Rabbinin ismini tesbih et."

Sonrasında gelen Hadîd, 1. âyet,

سَبَّحَ للهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

"Göklerde ve yerde bulunanlar Allah'ı tesbih etmektedir."

Arapçada (سَبْحٌ سِبَاحَةٌ) "suda hızla yüzüp mesafe/yol almak" manasına gelen kelimeden türeyip tefil babında çekimi تَسْبِيحٌ tesbîh, terim olarak Cenâb-ı Hakk'ın ilahlığı ile bağdaşmayan her türlü eksiklik ve noksanlıktan tenzih (uzaklaştırmak) etmek demektir. Aynı kökten sübhân سُبْحَانٌ kelimesine lafza-i celâlin eklenmesiyle oluşturulan سُبْحَانَ اللهِ sübhânallah terkibi tesbihle aynı anlama gelir. Bu tesbih ve sübhânallah terimleri/kullanımları, Allah'tan başkasına nisbet edilemez. Kur'ân-ı Kerîm'de seksen dokuz yerde geçen "sebh سَبْحٌ" kavramı ikisi Mekkî, beşi Medenî yedi sûrenin (İsrâ, Hadîd, Haşr, Saf, Cum'a, Tegâbün, A'lâ) başında farklı şekillerde yer alır.

Buradan hareketle günlük hayatta yer yer unuttuğumuz Allah lafzının eklendiği bir ifadeye göz atalım:

Vaaaaavv değil Sübhânallah!

Sübhânallâh سُبْحَانَ اللهِ ne demektir?[1642]

Her türlü beşerî vasıf ve noksanlıktan Allâh'ı tenzîh ederim, mânâsına bir söz ki şaşkınlık ifâde eden durumlarda söylenir ve Rabbimizi tesbih etmeye vesile olan bir kelimedir.

1641 لِلهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ Mâide, 5/120
Göklerin, yerin ve içlerindeki her şeyin hükümranlığı Allah'a aittir.
Sonrasında gelen
اَلْحَمْدُ للهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ Enam, 6/1
Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve ışığı var eden Allah'a aittir.

1642 Sübhânallah سبحان الله : Türkçeye sıklıkla "Allah münezzehtir" şeklinde çevirilen, Türkçe diziliş ile "Allah Sübhan'dır" anlamındadır. Bu tamlama, Subhân ve Allah kelimelerinin birleşiminden oluşur. Sübhan/سبحان kelimesi Arapça S-B-H (س ب ح) kökünden türer. Kök anlamı, batmadan, üzerinde yüzmek, ileriye yuvar-

KUR'AN-I KERİM'DE BAKARA, 2/117 VE YARATILIŞ

إِيجَادٌ - خَلْقٌ - صُنْعٌ

Arapçada بَدَعَ يَبْدَعُ بَدْعٌ fiili, bir şeyi veya bir işi herhangi bir model/örnek kullanmadan, türetmek, ortaya çıkarmak, icat etmek vb. anlamlara gelmektedir. Bu fiil, ifal babında أَبْدَعَ يُبْدِعُ إِبْدَاعٌ formuna döner ki yaratılıcık, benzersizlik, benzemezlik çerçevesinde yaratmak, icat etmek anlamlarına gelir. Bu kelime Yüce Allah için kullanıldığında ise, bir şeyin herhangi bir alet, madde, zaman, mekan kullanmadan İcât إِيجَادٌ yani var etmeyi ifade eder. Bu anlamda sadece Allah için kullanmak doğru olandır.

Buradan hareketle İcad, Halk, Sun', İbda ve Ca'l kelimelerine göz atalım.

İcad إِيجَادٌ : Adem (yokluk) ile vücut (varlık) arasında mümkün olan[1643] bir şeyi var etmektir.

Halk خَلْقٌ : Madum (var olmayan) bir şeyi mevcut bir şeyden icat etmektir. Yani, yok olan bir şeyi var olan bir şeyden yaratmaktır.

lanmak, hızla uzaklaşmak, hızlı olmak vb. anlamlara gelmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de birçok âyet-i kerimede bu kökten türemiş birkaç farklı anlamda olan kelimeler bulunmaktadır. Örneğin;

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ

Geceyi ve gündüzü; Güneş'i ve Ay'ı yaratan O'dur. Uzaydaki gök cisimlerinin her biri, kendisine ait belirlenmiş bir programı yaşamak üzere belli bir yörüngede yüzüp gitmektedir. Enbiyâ, 21/33

قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ Kalem, 68/28

Onların en akl-ı selim sahibi olanı, "Ben size 'Rabbinizi tesbih etseydiniz ya! demedim mi?" dedi. *Niçin Rabbinizin mutlak üstünlüğünü aklınıza getirmiyorsunuz?*

قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ Kalem, 68/29

Onlar, "Rabbimizi tesbih ederiz (yüceltiriz). Şüphesiz biz zalim kimseler imişiz" dediler. *Bizim sahibimiz mutlak üstün'dür dediler.*

Hadis-i şeriflerde ise Sübhânallah ifadesi; "*Allah'ın tüm olumsuz sıfatlardan uzak bilinmesi*" şeklinde açıklanmaktadır.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda, Sübhan kelimesi;

Sıfat olarak: tüm olumsuz sıfatlardan uzak olan, soyutlanmış, tertemiz, pak, arınık, mutlak-mükemmel, mutlak-üstün

Fiil olarak: tüm olumsuz sıfatlardan uzak olarak kabul etmek, soyutlamak, tertemiz bilmek, paklamak, arındırmak, şanını yüceltmek gibi anlamlara sahiptir.

Dolayısı ile, Sübhânallah ifadesinin en yakın Türkçe kelime karşılığı Allah Kusursuz[dur], Allah arınık[tır] veya Allah mutlak üstün[dür] şeklinde verilebilir.

1643 هُوَ رَبُّ الْمُسْتَحِيلِ أَيْضاً وَأَنْتَ تَبْكِي عَلَى الْمُمْكِنِ
O, imkansızın da Rabbi, sen mümkün olana ağlıyorsun!

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ

Allah sizi bir topraktan,[1644] sonra bir nutfeden halk etti/yarattı.[1645]

Âyet-i kerimesinde var olan topraktan var olmayan insanının yaratılmasını görebilmek mümkündür.[1646]

Sun': صُنْعٌ : Yapılan bir şeyin ilim ve hikmetle sağlam ve sanatlı bir şekilde yapılmasıdır. Bir şey ister yok iken var edilsin, ister başka bir şeyden meydana getirilsin edilsin fark etmeksizin kendi zatında sağlam, güzel ve sanatlı olması, sun' kavramıyla ifade edilir.

صُنْعَ اللّٰهِ الَّذِي اَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ

Her şeyi "sapasağlam ve yerli yerinde yapan" Allah'ın sanatı (yapısı) dır.[1647]

Mealindeki ayet-i kerime'de bu manayı görmek mümkündür. Yapmak fiiline temas etmişken, kitabımızda "Arapçada Yapmak Anlamına Gelen Fiillerin Türleri Nedir?" başlıklı konumuza göz atmanızda fayda görüyoruz. Bkz. Sayfa: 258

1644 خُلِقْنَا مِنَ التُّرَابِ لِمَاذَا لَا نُزْهِرُ؟

Topraktan yaratıldık, niçin çiçek açmayalım?

1645Fâtır, 35/11

1646Çamuru leke sanıyor topraktan yaratılan insan...

لَا شَيْءَ يَرْحَلُ تَمَاماً ، دَائِماً يَبْقَى هُنَاكَ أَثَرٌ

Çamur at, izi kalsın!

Çamur atanlara gelince...

İftira, kötü kalpli, kötü niyetli ve kömür gibi bir ruha sahip olanların işidir. Oksijen tüketmekten başka bir işe yaramayan bu tarzda olan kimseler, söylediklerinin önünü-arkasını düşünmeyen, varsa yoksa kendi çıkarlarını düşünerek hareket etme telaşındadır.

1647Neml, 27/88

KUR'AN-I KERİM'DEKİ SADECELER SİSTEMİ NEDİR?

Kur'an-ı Kerim'de Sadeceler Sistemi

Sadece Allah'a ibadet.

Sadece Allah'tan korkmak.

Sadece Allah'a teslimiyet.

Sadece Allah'tan istemek.

Kur'an-ı Kerim'de İnversiyonlu Cümle

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ Fatiha, 1/5

Inversion (devrik yapı), bazı durumlarda standart cümle öğelerinin dizimin-de değişiklik yapılmasıdır.

Nesnenin fiilden ve özneden önce getirilmesi, buna örnek olabilir.

Kur'an-ı Kerim'de İhlas sûresi dışında tüm sûreler, ismini içerisinde geçen bir kelimeden almıştır.

Sûre, "yalnız Allah'a tahsis edildiği ve sırf onun sıfatlarından bahsettiği için, Allah'ın birliğini hâlis kılmak mânasında "ihlâs" adını almıştır".

Cenab-ı Hak'kın birliğini, yüce vasıflarını en mükemmel, en samimi bir şekil-de bildirdiği için kendisine böyle "İhlâs sûresi" adı verilmiştir.[1648]

İhlâs sûresi, Allah'ın bir ve tek oluşunu ve onun sıfatlarını sadece ona özgüle-diği için özgüleme anlamına gelen "İhlâs" adını almıştır.

1648Ömer Nasuhi Bilmen

KALPLERİN[1649] ANCAK ALLAH'I ZİKRETMEKLE MUTMAİN OLMASI

Kalp körlüğü

فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ

Çünkü doğrusu, gözler kör olmaz, ancak sinelerdeki kalpler körelir/kör olur.[1650]

Kalbin Mühürlenmesi

خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ

(Bile bile inkâr, itiraz[1651] ve isyan ettiklerinden dolayı)
Allah, onların kalplerini mühürlemiştir.[1652]

Kalp Kasveti/Katılığı[1653]

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً

Bundan sonra kalpleriniz yine katılaştı; taş gibi, hatta daha katı (kesildi).[1654]

Kalbin Üstüne Perde Çekilmesi

وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ

Dediler ki: "Bizim kalplerimiz mühürlüdür, örtülüdür.[1655]

1649 لَوْ لَمْ يَكُنِ الْقَلْبُ مُتَمَرِّداً لَمَا خُلِقَ فِي قَفَصِ الصَّدْرِ
Kalp asî olmasaydı, göğüs kafesinin içinde yaratılmazdı.

فِي يَسَارِ قَفَصِ صَدْرِي بَيْتٌ صَغِيرٌ لَا يُسْتَأْجَرُ
Göğüs kafesimin solunda, kiraya kapalı küçük bir evim var!

Kehf, 18/28 وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا
"Bizi anmaktan kalbini gafil kıldığımız kimselere boyun eğme" buyurulur. Ayette dil anlamına gelen لِسَانٌ değil doğrudan kalp قَلْبٌ zikredilmiştir. Çünkü dil zikrettiği halde kalp gaflette olabilir. Zira gerçek gaflet, kalpte olur.

1650Hac, 22/46

1651Arapçada عَرَضَ يَعْرِضُ عَرْضًا göstermek, açığa vurmak, sergilemek vb. anlamlara gelir. İfti'al babında اِعْتِرَاضٌ / اِعْتَرَضَ şeklinde gelir. Anlamı, iki şeyin arasına girmek, sitem etmek vb. anlamları vardır. Cümle-i itirazıyye: Cümle içinde araya giren cümle demektir.

1652Bakara, 2/7

1653Arapçada katı vb. anlamlara gelen 2 kelime vardır:
1- Salâbet صَلَابَةٌ Bedende veya eşyada katılık
2- Kasavet قَسَاوَةٌ Kalpte veya gönülde katılık/sertlik.

1654Bakara, 2/77

1655Bakara, 2/88

Gerçeği algılamaktan alıkonulması

يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الْكَافِرِينَ

İşte Allah, inkâr edenlerin kalplerini böyle damgalayıp hidayetlerini karartır.[1656]

Îmân merkezi olması

قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا

Onlann kendisiyle akledebilecek kalpleri...[1657]

Sonuç: Bu kadar işlemin olduğu yer, ancak zikir ile mutmain olur.

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللهِ
اَلَا بِذِكْرِ اللهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

(Hidayeti ve istikameti bulan) Şunlardır ki, onlar iman etmiştir ve kalpleri Allah'ın zikriyle itminana (huzur ve sükûnete)[1658] erişmiştir.
Şunu kesinlikle biliniz ki kalpler ancak Allah'ı zikretmekle (O'nu devamlı hatırlayıverip, emir ve yasak çizgisinde hareket etmekle ve sürekli Kur'an meali okuyup düşünmekle) mutmain olup[1659] (huzur iklimine ve Hakke'l-yakin -kesin iman- derecesine yetişir.)[1660]

1656A'râf, 7/101

1657Hac, 22/46

1658Sâkin Olmak!

Sekînet ve Sükûnet kelimeleri, سَكَنَ kökünden türemiştir.

Sekînet: İç telaştan kurtulmak ve iç huzura kavuşma hali.

Fetih, 48/4 هُوَ الَّذِي اَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ

O, inananlann kalplerine huzur ve güven indirendir.

Sükûnet: Maddi ve manevî durgunlaşmak olup halim selim olmak da bir sükûnet halidir. Bu sükûnetin olması için, ruhî cephede sekînet şarttır!

1659Nasıl bir mutmain olma hali?

Yara en çok iyileşirken sızlar.

Akıl en çok düşünürken mutlu olur.

Kalp en çok Allah'ı zikrederken mutmain olur.

Gönül en çok Allah'a teslim olurken huzura erer.

Kul ise en çok Allah'a secde halinde iken sevinçli olur.

1660R'ad, 13/28

ÖLÜRSEM ŞEHİDİM, KALIRSAM GAZİ!

قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا اِلَّا اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ
وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ اَوْ بِاَيْدِينَا
فَتَرَبَّصُوا اِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ

Yine onlara de ki: "Bizim başımıza gelmesini umutla beklediğiniz, biri zafer kazanmak, diğeri de şehâdet şerbetini içmek olan iki iyilikten biri değil mi? İster Allah yolunda şehit olalım, ister zafer kazanalım, her iki hâlde de kazanan biz olmayacak mıyız? Madem bizim felakete uğramamızı bekliyorsunuz, biz de Allah'ın ya doğrudan doğruya kendi katından veya bizim elimizle sizi cezalandırmasını bekliyoruz. O hâlde, bekleyin bakalım neler olacakmış, biz de sizinle beraber bekliyoruz!"[1661]

Vatan sathının müdâfaasında temel ölçüt, "Ölürsem şehidim, kalırsam gazi" inancıdır. Bu durum, Tevbe,9/52'de "iki güzelden biri" şeklinde ifade edilmiştir. Mümin için iki güzel neticeden biri vardır: "Dünyada zafer ve saadet, ahirette cennet". Yani, mü'min için savaşta iki güzel neticeden biri vardır: Ya galip gelecek, ya şehit olacaktır.[1662] Halid b. Velid'in İran komutanına söylediği şu sözler, şehitlik kavramının Müslümanlara neler kazandırdığını gösteren güzel bir misaldir: "Sizin, hayat ve şarabı sevdiğiniz kadar, ölümü seven bir orduyla size geldim."[1663] Şüheda hayatı, ruhani bir hayat, daha doğrusu hakiki bir hayattır.[1664] Yani Şehit kimse, ölümün acısını hissetmeden, kendini daha güzel bir alemde bulur.

1661 Tevbe, 9/52
1662 İbnu Kesir, IV/102; Nesefi, II/130
1663 İbn-i Abdürabbih, s. 387
1664 Yazır, I/547

KUR'ÂN-I KERİM'İN TARİHİ ANLATMA AŞININ AMACI NEDİR?[1665]

Sultan II. Abdülhamid Han'a ait olan "Tarih değil, hatalar tekerrür eder" diye güzel bir söz vardır. Tarihin tekerrürü iyi şeylerse sorun yok, önemli olan, kötülükler, hatalar vb. konuların tekerrürünü (tekrar etmesini) engellemektir.

Tarih Nedir?

Tarih: "Aya göre vakit tayin etmek, bir olayın meydana geldiği günü ve yılı, bunların rakamla yazılışını, bir şeyin oluş zamanını ve olaylar dizisini tespit etmek!"

- Tarih, insanlığın hafızasıdır.
- Tarih, insanlığın kolektif aklıdır.
- Tarih, insanlığın tecrübelerinin birikimidir.
- Tarih, zamanı, mekânı, şahısları ve olayları anlatan bir ilimdir.
- Tarih, geçmişi anlatan, içinde bulunduğumuz zamana mesaj veren, geleceği inşa eden bir imkân ve fırsattır.
- Tarih, yasalarını Allah'ın belirlediği, uygulamasını ise insanın yaptığı bir hadiseler birikimidir.

"Geçmişler geleceğe, suyun suya benzemesinden daha çok benzer."[1666]

Kur'ân'ın Tarih Anlatmadaki Özellikleri Nedir?

- Kronolojiye dikkat edilmez, verilmek istenilen mesajlar, dikkatlere sunulur.
- Ayrıntılara fazlaca girilmez, meselenin özü üzerinde durulur.
- Şahıslar üzerinde yoğunlaşma olmadan kişi ve kişilerin temsil ettiği konuma dikkat çekilir.
- Mekânlara ve coğrafyalara detaylıca temas edilmeden olaylara, hadiselere, alınması gereken derslere ve ibret olacak durumlar ve olaylar üzerinde durulur.
- Kur'an-ı Kerim, yaşanılan olayları, tarihin yerel oluşuna mahkûm etmeden ve konunun evrenselliğine de gölge düşürmeden ve halel getirmeden bir betimlemede bulunur.

1665Bu başlık hazırlanırken, https://www.siyervakfi.org sitesinden yararlanılmıştır.

1666İbn-i Haldûn

Kur'an-ı Kerim'in Tarihi Anlatmasının Usul ve Üslûbu

- Tarihin yasaları vardır ve o yasalarda hiçbir değişiklik olmayacaktır.[1667]
- Aynı şeyleri yapanlar, aynı neticelerle karşılaşacaklardır.[1668]
- İyilere de kötülere de belirlenmiş bir zaman tayin edilmiştir.[1669]
- Eninde sonunda hak galip gelecek ve zalimler en büyük pişmanlığı yaşayacaklardır.[1670]
- Haksızlık yapanlar, sınırları ihlal edenler ve hakikati yalanlayanlar mutlaka hak ettikleri karşılığı bulacaklardır.[1671]
- İyilik ve hayır devam ettiği müddetçe asla bir helak vuku bulmayacaktır.[1672]
- İnanıp inançlarının gereğini yerine getirenler Allah'ın yardımını hak edeceklerdir.[1673]

1667 İsrâ, 17/77 سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنا تَحْوِيلًا

Bu, senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize de uyguladığımız yasadır. Sen bizim yasamızda değişiklik bulamazsın.

1668 Fâtır, 35/43 اِسْتِكْبارًا فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِهِ فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلِينَ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيلًا

Yeryüzünde büyüklük taslamak ve kötü tuzak kurmak için (böyle davranıyorlardı). Oysa kötü tuzak, ancak sahibini kuşatır. Onlar ancak öncekilere uygulanan kanunu bekliyorlar. Sen Allah'ın kanununda hiçbir değişiklik bulamazsın. Sen, Allah'ın kanununda hiçbir sapma bulamazsın

1669 Yûnus, 10/11 وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنا فِي طُغْيانِهِمْ يَعْمَهُونَ

Eğer Allah, insanlara onların hemen hayra kavuşmayı istedikleri gibi, şerri de acele verseydi, elbette onların ecellerine hükmolunurdu. İşte biz, bize kavuşmayı ummayanları, kendi azgınlıkları içinde bocalar hâlde bırakırız.

1670 Kaf, 50/12-14 كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَاَصْحابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ وَعادٌ وَفِرْعَوْنُ وَاِخْوانُ لُوطٍ وَاَصْحابُ الْاَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ

Onlardan önce Nuh milleti, Ressliler, Semud, Ad, Firavun milletleri, Lut'un kardeşleri, Eykeliler, Tubba milleti de yalanlamışlardı; evet bunların hepsi peygamberleri yalanlamışlardı da tehdidim gerçekleşmişti.

1671 Sâd, 38/12-14 كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْاَوْتادِ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَاَصْحابُ لْئَيْكَةِ اُولٰئِكَ الْاَحْزابُ اِنْ كُلٌّ اِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقابِ

Onlardan önce Nuh milleti, Ad, sarsılmaz bir saltanatın sahibi Firavun, Semud, Lut milleti, Eykeliler de peygamberleri yalanlamıştı. İşte bunlar da peygamberlerine karşı birleşen topluluklardır. (O grupların) her biri peygamberleri yalanladı da onları cezalandırmam hak oldu.

1672 Hûd, 11/117 وَما كانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرىٰ بِظُلْمٍ وَاَهْلُها مُصْلِحُونَ

Rabbin, halkları salih ve ıslah edici kimseler iken memleketleri zulmederek helâk etmez.

1673 Muhammed, 47/7 يا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ اَقْدامَكُمْ

Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a yardım ederseniz (emrini tutar, dinini uygularsanız), O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam bastırır.

- Bir toplum kendi özündekini değiştirmedikçe Allah o toplumu asla değiştirmeyecektir.[1674]

Tarihten ders çıkarılması için:

إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ

Hiç kuşkusuz bu anlatılanlarda, duyarlılığını yitirmemiş bir kalbi olan ya da açık yüreklilikle bu mesaja kulak verebilen kimseler için önemli bir uyarı, bir ders vardır.[1675]

Tarihten öğüt alınması için:

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا اَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ

O hâlde, ey insanlar! Geçmişte sizin gibi nice güçlü toplumları, medeniyetleri yok etmiştik; yok mu insanlık tarihinden öğüt alan?[1676]

Tarihin ibret olması için:

اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ
إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِي النُّهٰى

Yurtlarında dolaşıp durdukları, kendilerinden önceki nice nesilleri helâk etmiş olmamız, onları doğru yola iletmedi mi?
Şüphesiz bunda akıl sahipleri için ibretler vardır.[1677]

Arapçada ilk öğrenilen fiil, Na-sa-ra نَصَرَ fiilidir.
Nûn نُونٌ: Niyet نِيَّةٌ
Sâd صَادٌ: Sabır صَبْرٌ
Râ رَاءٌ: Rahmet رَحْمَةٌ
Öğrenmeye niyet et, sabırla gayret göster; Rahmet'e nâil olursun.

1674Ra'd, 13/11 إِنَّ اللهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ
Bir toplum kendi özündeki nitelikleri değiştirmediği sürece, Allah onların durumunu -ister iyilik, ister kötülük yönünde olsun- değiştirmez.
1675Kâf, 50/37
1676Kamer, 54/51
1677Tâhâ, 20/128

Tarihin hatırlatma yapması için:

وَكُلاًّ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ
وَجَاءَكَ فِي هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ

(Ey Muhammed!) Peygamberlerin haberlerinden, kendileriyle senin kalbini pekiştirdiğimiz her bir haberi sana aktarıyoruz. Bunlarda, sana hak, mü'minlere de bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir.[1678]

Tarihin yolun kaderini öğretmesi için:

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ
وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتّٰى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ اَلَآ اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيبٌ

Yoksa siz, sizden öncekilerin başına gelenler, sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Peygamber ve onunla beraber mü'minler, "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyecek kadar darlığa ve zorluğa uğramışlar ve sarsılmışlardı. İyi bilin ki, Allah'ın yardımı pek yakındır.[1679]

Tarih örnek edinilsin için:

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي اِبْرٰهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ

İbrahim'de ve onunla birlikte bulunanlarda sizin için güzel bir örnek vardır.[1680]

Bahaneye yer kalmasın için:

وَرُسُلاً قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ
وَرُسُلاً لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِيماً

Onları, ilâhî nîmetlerle müjdeleyici ve gazâb ile uyarıcı elçiler olarak gönderdik ki, bu elçilerin gelişinden sonra insanların Allah'a karşı ileri sürebilecekleri herhangi bir özürleri, bahaneleri kalmasın. Çünkü Allah, sonsuz kudret ve hikmet sahibidir.[1681]

1678Hûd, 11/120
1679Bakara, 2/214
1680Mümtehine, 60/4
1681Nisâ, 4/165

Benzerlikler ortaya konulsun için:

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا

Onlar yeryüzünde dolaşıp, kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğuna bakmadılar mı? Allah, onları yerle bir etmiştir. İnkâr edenlere de bu akıbetin benzerleri vardır.[1682]

Öte yandan, Kur'an-ı Kerim'de bir kıssa anlatıldıktan sonra;

Bazen: Bunda iman eden bir topluluk için ibretler vardır.[1683]

Bazen: Biz âyetleri tefekkür eden düşünen bir topluluk için açıklıyoruz.[1684]

Bazen: Bilen bir kavim için Allah'ın koyduğu sınırlar açıklanır.[1685]

Bazen: Derinden anlamaya çalışanlara açıklanır.[1686]

Bazen: Basiret: Uzbakış sahipleri için ibretler/dersler vardır.[1687]

Bazen: Hicr sahipleri (keskin ve kaya gibi sağlam akıl) için mesaj vardır.[1688]

Bazen de: Nühâ sahipleri yani aklı nihâyete ermiş, karar kılmış kimseler için ibretler vardır.[1689] şeklinde âyet-i kerimeler ile Rabbimiz her zaman bizleri düşünmeye sevk etmiştir.

1682 Muhammed, 47/10

1683 إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ
Bunda inanan bir toplum için elbette ibretler vardır. Rûm, 30/37

1684 كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
İşte düşünen bir toplum için, âyetleri böyle ayrı ayrı açıklıyoruz. Yûnus, 10/24

1685 وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ
İşte bunlar Allah'ın, anlayan bir toplum için açıkladığı ölçüleridir. Bakara, 2/230

1686 قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ
Biz, anlayabilen ve derinden kavrayabilen bir topluluk için ayetleri birer birer açıkladık. En'am, 6/98

1687 إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ
Hiç kuşkusuz bunda, basîret sahipleri yani akıl ve gönül gözüyle hakîkati görebilenler için Allah'ın kudret, hikmet ve adâletini gösteren nice deliller, nice ibretler vardır. Âl-i İmrân, 3/13
Basîret بَصِيرَةٌ : Duyular üstü bakış, seziş, görüş kudreti ve görmeyi kolaylaştıran ışık demektir.

1688 هَلْ فِي ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرٍ
Düşün, ey insan; bu sayılanlarda, akıl ve sağduyu sahipleri için yürekleri sarsıp gaflet uykusundan uyandıracak ibret ve öğüt verici bir yemin yok mudur? Fecr, 89/5

1689 إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ
Kuşkusuz bunda, aklı başında insanlar için ibretler vardır. Tâhâ, 20/54

KUR'AN-I KERİM'İN İSİMLERİ[1690]

Kur'ân-Kerim;[1691] Yüce Allah tarafından[1692] Vahiy yoluyla[1693] Arapça olarak[1694] peyderpey Peygamberimize indirilen[1695] Allah sözü olduğunda şüphe olmayan[1696] nesilden nesile bize kadar tevatüren gelen, mushaflarda yazılı, Fatiha suresi ile başlayıp Nâs suresi ile sona eren, okunması ibadet olan, sevap kazanılan ve dirileri uyarmak için indirilen[1697] 323.015 harf, 77.439 kelime[1698] 6236 ayet ve 114 sûreden oluşan, Allah'ın veciz (kısa ve öz) ve mûciz (aciz bırakan) bir kelamıdır.

1690 Bu Bölüm, Prof. Dr. İsmail Karagöz'ün Kur'an'ın İsimleri çalışmasından esinlenerek hazırlanmıştır.

1691 Arapçada فُعْلانٌ kalıbında olan bir kelime, o fiilin yapıldığı zirve noktayı ifade eder. Kur'an قُرْآنٌ bu kalıptadır. Fa'il فَعِيلٌ vezni ise mübâlağa ism-i faildir. Kerîm كَرِيمٌ de cömertliğin uç noktasıdır. Kur'an'ı okursak, Kerîm özelliği de bize o derece cömert olacaktır.

مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى

Biz sana bu Kur'an'ı, sıkıntıya düşüp mutsuz olasın diye göndermedik. Taha, 20/2

إِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشَى

Ancak, Allah'a saygılı davranan kimselere bir öğüt ve uyarı olsun diye gönderdik. Taha, 20/3

1692 تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ Hakka, 69/43

Kur'ân-ı Kerim, alemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.

1693 إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ Yunus, 10/15

Ben, ancak bana vahyedilen ilâhî emirlere uyarım. Ayrıca bkz. Ahkâf, 46/9

Vahiy demişken; Arapçada Dağ anlamına gelen Cebel جَبَلٌ kelimesinin, "yoğurmak, şekil vermek, eğitmek vb." anlamları vardır. İlâhî eğitim, işaret ve bildirim olan وَحْيٌ Vahyin, Dağ ile olan bu anlamdaki ilişkisi ve birlikteliği ne kadar da muazzam... Bu açıdan "yoğurmak, şekil vermek, eğitmek vb. anlamlara gelen Cebel جَبَلٌ kelimesine bakıldığında, maya, huy, mizaç vb. anlamlara gelen جِبِلِّيَّةٌ Cibilliyet'in eğitimle talim ve terbiye edilerek değişebildiğinin en bariz göstergesi ortadadır. Dağın büyüklüğünden dolayı büyük toplumlara da aynı kökten جِبِلٌّ denilmiştir.

وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا

Andolsun ki, o (şeytan) sizden pek çok nesli saptırmıştı. Yâsîn, 36/62. Sonuç olarak Dağ'ın verdiği eğitim, insanı sarsılmaz, güçlü ve dayanıklı kılacaktır.

Arapçada;

وَحَى يَحِي : Vahyetmek anlamına gelirken,

حَوَى يَحْوِي : Kapsamak, içermek vb. anlamlara gelmektedir.

Vahiyle içermek anlamına gelen kelime, aynı harflerden meydana gelmektedir; Vahiy neyi içermiyor ki? Vahyin içerdiği derinliklerin dolu dolu İkrâm edildiği bir geceden bahseder Müzzemmil sûresi.

1694 إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ Yusuf, 12/2

Biz onu, aklınızı kullanarak manasının derinliğini iyice anlayasınız diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

1695 كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا Furkan, 25/32

Oysa Biz Kur'an'la Senin kalbini pekiştirmek için onu böyle kısım kısım indirdik.

1696 ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ Bakara, 2/2

Bu (Kur'an), kendisinde asla şüphe (çarpıklık, karışıklık ve yanlışlık) bulunmayan bir kitaptır. Ayrıca bkz. Secde, 32/2

1697 لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا Yâsîn, 36/70

Bu Kur'an, dirileri uyarmak içindir.

1698 Süyutî, I, 184

Kur'an-ı Kerim'de Kur'anın zikredildiği diğer isimler şunlardır:

1. Aceb : Hayrete düşüren, hoşa giden, hayranlık veren, örneği ve benzeri bulunmayan, harikulade güzel, çok hayret veren anlamındadır.[1699] Kur'an'ın emsalsiz ve hayranlık verecek niteliği; lafzının beliğ ve fasih, anlamının derin ve bilgilerinin doğru olması sebebiyledir.[1700]

2. Adl : Doğru olmak, doğru davranmak, adaletle hükmetmek; eşitlemek. Kur'ân'ın koyduğu hükümler, tam ve mükemmeldir, zulüm, eğrilik ve çarpıklıktan uzaktır.[1701]

3. Ahsenü'l-Hadis : Sözün en güzeli; en güzel, en özel ve en seçkin söz demektir.

Kur'ân-ı Kerim, tamamen Allah sözüdür, bu itibarla sözlerin en güzelidir; yani ondaki bilgiler ve haberler gerçek, hükümler adaletli ve yararlı; onun gösterdiği yol doğru ve kurtarıcıdır, en güzel rehberdir, en güzel hükümleri ve tavsiyeleri içerir. Kur'ân; kendi içinde uyumlu; sözleri nazmı ve üslûbu[1702] güzel, ahenkli, içeriği tutarlıdır; onda makul ve izahı mümkün olmayan hiçbir açıklama yoktur.[1703]

4- Alî : Çok yüce, yüksek ve şerefli, kıymetli, kadri yüce olan kitap; Kur'ân-ı Kerim, çok yücedir; ebedî mucize olması sebebiyle, indirilmiş olan diğer kitapların hepsinden yüksektir. Doğru yola götürür. Kur'ân'ın anlaşılmasıyla, onun yücelik sıfatına uygun olarak, üstün düşünce ve değerler ortaya çıkar.[1704]

5- Arabî : Araba ait; Arapça; Hz. İsmail'in diyarına da "arabe" denilir ki bu taktirde "arabiyy", "arabe" diyarının diline aittir. Her iki mana da aynı niteliktedir.[1705]

1699 Cin, 72/1-2 قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآناً عَجَباً

Ey Peygamberim! De ki: "Bana cinlerden bir topluluğun (Kur'ân'ı) dinleyip şöyle dedikleri vahyedildi: "Şüphesiz biz doğruya ileten hayranlık verici bir Kur'ân dinledik de ona iman ettik."

1700 Kaf, 50/2; Sâd, 38/5; Sâffât, 37/12

1701 En'am, 6/115 وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا

Rabbinin kelimesi (Kur'an) doğruluk ve adalet bakımından tamdır.

1702 Üslûp neden bu kadar önemlidir?

Arapçada Üslûb أُسْلُوبٌ kelimesinin kökü, olumsuz, negatif, aksi, yapıcı olmayan, sonuç vermeyen vb. anlama gelen سَلْبٌ Selb, سَلْبِي Selbî kelimeleriyle aynı kökten gelir. Dikkat edilmeyen ve düzeltilmeyen Üslûp, her an sahibini hataya düşürebilir! Ne söylediğin kadar kelimelerini nasıl söylediğin de çok önemlidir. Çünkü "Yanlış üslûp, doğru sözün celladıdır." *Sâdî Şirâzî*

1703 Zümer, 39/23 اللهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ

Allah sözün en güzelini; ayetleri, (güzellikte) birbirine benzeyen ve (hükümleri, öğütleri, kıssaları) tekrarlanan bir kitap olarak indirmiştir

1704 Zuhruf, 43/4 وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ

Şüphesiz Kur'ân, katımızdaki ana kitapta (Levh-i Mahfuz'da sabit olup) çok yücedir, hikmetlerle doludur

1705 Zuhruf, 43/3 إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

Biz onu, içindeki öğüt ve uyarıları düşünüp anlayasınız diye Arapça bir kitap yaptık.

Yüce Allah, her Peygamberi kendi kavminin dili ile göndermiştir.[1706] Dolayısıyla Allah, Kur'ân'ı da Arap dilinde indirmiştir.[1707]

6- **Azim** : Ulu, yüce, büyük, azametli[1708] demektir. Kur'ân'ın büyüklüğü, hacmi itibari ile değil emir, yasak, farz, haram, hüküm, ilke, bilgi, rahmet, hidayet, şifa, uyarı ve müjde itibari iledir. Kur'ân'da insanlık âlemi için gerekli olan her hüküm ve ilke vardır. Bu anlamda ilgili âyet-i kerime[1709] Kur'ân-ı Kerim'in bu büyüklüğünü ifade etmektedir.

7- **Aziz** : Çok izzetli, şerefli, eşsiz, çok güçlü, çok değerli, hükmü galip, kendisine batıl karışmayan, hükümleri hiçbir şekilde iptal edilemeyecek derecede doğru ve sağlam demek olup Kur'an-ı Kerim'in bir benzerinin meydana getirilememesi demek olan mu'cizeliğini ve eşsizliğini dil ve üslubuyla, tutarlı ve çelişkisiz oluşuyla, prensiplerinin canlılığıyla, günümüze kadar hiçbir değişikliğe uğramadan gelmesiyle, bilinmeyenleri bildirmesiyle, ilmî buluşlara ışık tutan ayetleri vb. birçok açıdan isbat etmiştir. O, kendisiyle zıtlaşanları yenen, eşi ve benzeri olmayan bir Kitaptır.[1710]

8- **Belağ** : Tebliğ, davet, duyuru; yeterli ve açık nasihat; yetecek şey, yetecek miktar; yetişmek, kifayet, istenen şeye ulaşmak; yetiştirilen nesne; yetiştirmek, eriştirmek vb. anlamlara gelmektedir.

Kur'ân-ı Kerim, bütün insanlara bir tebliğ ve duyurudur, doğru yola çağrıdır. Allah'ın azabına karşı insanların uyarılması, insanların ondaki açık ve kesin deliller sayesinde Allah'tan başka ilâh olmadığını anlamaları ve akl-ı selim sahiplerinin düşünüp öğüt ve ibret almaları için insanlara gönderilmiş bir bildiridir.[1711]

وَهٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا Ahkaf, 46/12

Bu, Arapça olarak indirilmiş doğrulayıcı bir kitaptır.

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰناً عَرَبِياً لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ Yûsuf, 12/2

Biz onu, aklınızı kullanarak manasının derinliğini iyice anlayasınız diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

1706 وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلاَّ بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ İbrâhîm, 14/4

Biz her peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara (Allah'ın emirlerini) iyice açıklasın.

1707 وَكَذٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا Ra'd, 13/37

Böylece biz onu (Kur'ân'ı) Arapça bir hüküm olarak indirdik.

1708 وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ

Andolsun, biz sana tekrarlanan yedi ayeti (Fatiha suresini) ve büyük Kur'ân'ı verdik. Hicr, 15/87

1709 وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَاناً لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى Nahl, 16/89 وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ

"(Ey Peygamberim!) Sana bu kitabı; her şey için bir açıklama, doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.

1710 وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ Fussilet, 41/41

Kur'ân-ı Kerîm, çok aziz bir kitaptır.

1711 هٰذَا بَلاَغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ İbrahim, 14/52 وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُوا الأَلْبَابِ

Bu (Kur'ân); kendisiyle uyarılsınlar, Al-

9- Besair : Basiret'in çoğuludur. Basiret; gerçeğin ortaya çıkmasını, açıklığa kavuşmasını sağlayan şey, bilgi, kesinlik, delil, kanıt, kalple görmek, vicdan gözü vb. anlamlara gelmektedir. Basîret; hakla-batılın, hidâyetle-dalaletin, hayırla-şerrin, doğru ile yanlışın birbirinden ayrıldığı marifet, bilgi ve kalp nurudur. Kur'an-ı Kerim, müminler için hakikati ve doğruyu görmeye yarayan kalp gözü mesabesindedir. Onda gerekli her türlü açıklama yapılmıştır. Allah'ın sınırlarını, hükümlerini gösteren işaretlerle, gerçekleri gösteren delillerle doludur.[1712]

10- Beşîr : Müjdeci, müjdeleyen, birini bir şeyle sevindiren, birine sevineceği bir haber veren demektir.

Beşîr hem Peygamberimizin hem de Kur'ân'ın bir niteliğidir. Kur'ân-ı Kerim iman edip salih amel işleyenleri Allah'ın rahmeti, mağfireti, rızası, büyük lütfu ve büyük mükâfat, cennetler, bitmez tükenmez nimetler, temiz eşler, doğruluk makamı ile müjdeler.[1713]

Kur'ân-ı Kerim, onu (Tevrat'ı) doğrulayan ve zulmedenleri uyarmak ve muhsinleri (iman edip salih amelleri en güzel bir şekilde yapanları) müjde olmak için Arap diliyle indirilmiş bir kitaptır.[1714]

11- Beyân : Açıklama; bildiri, duyuru, delil; şüpheyi ortadan kaldırarak kastedilen manayı muhataba açıklamak, manadaki kapalılığı giderip, ona muhatabın anlayacağı biçimde açıklık kazandırmak, açık seçik olmak demektir.

Kur'ân-ı Kerim'in bütün insanlar için hak ile batılı, yanlışla doğruyu birbirinden ayırt eden, açıklayan ve doğru yola ileten bir kitap, özellikle takva sahipleri için bir ibret, nasihat ve öğüttür.[1715]

lah'ın ancak tek ilah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara bir bildiridir.

1712 هٰذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ A'raf, 7/203
Bu kitap (Kur'an-ı Kerim) Rabbinizden gelen basiretlerdir. İman edecek bir topluluk için bir hidayet kaynağı ve bir rahmettir.

Basîret بَصِيرَةٌ : Duyular üstü bakış, seziş, görüş kudreti ve görmeyi kolaylaştıran ışık demektir.

Sonsuzu yakalayan idrakin insanı gerçek insan yapan güç oluşu yüzündendir ki Nebîler (hepsine Selâm olsun) birer basîret ustası olmuşlardır. Bunun da ötesinde tüm varlık ve oluş, hatta ilahî vahiy, bir basiret (tebsira) alanıdır.

تَبْصِرَةً وَذِكْرَىٰ لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ Kaf, 50/8
Bütün bunlar, içtenlikle Allah'a yönelen her kulun gönül gözünü açmak ve ona öğüt ve ibret vermek içindir.

1713 وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ Bakara, 2/97
Kur'ân-ı Kerim, müminler için bir hidayet rehberi ve müjde vericidir. Ayrıca bkz. Kehf, 18/2 (Müminleri müjdeleyen) Nahl, 16/89 (Rehber, Rahmet ve Müjde) İsrâ, 17/9 (Mükâfâat ve müjde) Fussılet, 41/3-4 (Müjdeleyici ve uyarıcı)

1714 Ahkâf, 46/12; Kehf, 18/1-2

1715 هٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ Âl-i İmrân, 3/138
Bu Kur'an-ı Kerim, insanlar için bir açıklamadır.

12- **Beyyine** : Bir davayı açıkça ispat eden, kendisi açık, başkasını açıklayıcı delil demektir.[1716]

13- **Büşra** : Müjde, sevindirici haber; müjdelik, muştu demektir.

Kur'ân mü'minlere, kendileri için dünya ve ahirette hazırlanan nimetleri bildirmekle inanan ve arınanları mutlu eden bir müjdedir.[1717]

14- **Fasl** : Gerçek ve kesin söz; hak ile batılın arasını ayıran hüküm; aralık, engel; bir şeyi kesip ayırmak, kesmek, açıklamak demektir.[1718]

Kur'ân'ın fasl olması, iman ile küfrü, hidayet ile dalaleti, hak ile batılı, iyi ile kötüyü, doğru ile yanlışı, güzel ile çirkini, itaat ile isyanı, adalet ve takva[1719] ile zul-

1716 هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ Bakara, 2/185
Kur'an-ı Kerim, insanlar için hidayet rehberi, doğru yolu tanıtan ve Furkan olan (Hakk ile Bâtıl'ı birbirinden ayıran) apaçık belgeleri (kapsayan) bir kitaptır.
فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ En'am, 6/157
İşte size Rabbinizden apaçık bir belge, bir hidayet ve bir rahmet (olarak Kur'an-ı Kerim) gelmiştir.

1717 وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَاناً لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ Nahl, 16/89
"(Ey Peygamberim!) Sana bu kitabı; her şey için bir açıklama, doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.
هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ Neml, 27/2
Kur'an-ı Kerim, Mü'minler için bir hidayet rehberi ve bir müjdedir.

1718 إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ Târiq, 86/13
Gerçekten bu Kur'an, her konuda son sözü söyleyen, en mükemmel hükümleri veren ve iyi ile kötüyü, güzel ile çirkini birbirinden ayırt eden bir ilâhî sözdür! Ayrıca Fasıl فَصْلٌ kelimesi, arapçada kesin hükmü detaylı bir biçimde vererek ayırmak demektir.
إِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ Hac, 22/17
Allah, kıyamet günü aralarını ayırıp (hükmünü ve hak ettiklerini verecektir. Ayrıca bkz. Secde, 32/25; Mümtehine, 60/3

1719 Takva: Kişinin, ahirette kendisine zarar verecek şeylerden dünyada iken son derece sakınması ve kaçınmasıdır. Bu sakınma ve kaçınma özelliğini takınan ve ona bürünen kimseye de "muttakî" denir.
Bazı alimlere göre takvanın üç mertebesi vardır:
1- Aklın takvası: İnançsızlığa sebep olan düşüncelerden, sözlerden ve işlerden son derece sakınmaktır.
وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا Fetih, 48/36
Allah, onların takva sözünü tutmalarını sağladı. Onlar, bu söze layık ve ehil kimselerdi.
İnsan bu mertebedeki takvayı, kelime-i şehadeti diliyle ikrar ve kalbiyle tasdik ederek kazanır. Yani kim İslam'a girerse, takvanın bu mertebesini kazanmıştır. Bu mertebedeki takva, küfür ve şirkten koruyan ve arındıran takvadır.
2- Bedenin takvası: Kişinin büyük ve küçük günahlardan sakınarak uzak durmasıdır.
وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرٰى آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ A'raf, 7/96
Eğer, o memleketlerin halkları iman etseler ve Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereketler(in kapılarını) açardık.
Bu âyet-i kerimede kastedilen takva ise bedenin takvasıdır. Kişi, büyük ve kü-

mü birbirinden ayırt eden bir kitap olması ve bu konularda insanlara rehberlik etmesidir. Bu tabir aynı zamanda Kur'ân-ı Kerim'de sûre sûre âyet âyet, parça parça indirilmesini ifade eder. Bu husus şu ayette de bildirilmektedir:

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

Doğrusu Biz, bu ilâhî sözü onlara birbiri ardınca,kesintisiz bir şekilde ulaştırdık ki, sürekli gündeme gelen ayetlerimizi düşünüp öğüt alsınlar.[1720]

15- Furkan : Îmânı küfürden, ihlası[1721] riyadan, tevhîdi şirkten, hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, hayrı şerden, iyiyi kötüden, helalı haramdan, tayyîbi (te-

çük günahlardan kaçınarak bu mertebedeki takvayı elde edecektir.

3- Kalbin takvası: Kalbi, Allah'tan meşgul edecek şeylerden sakındırmak ve her şeyden kesilip tamamıyla Mevla'ya yönelmektir.

Âl-i İmrân, 3/102 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ

Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa öylece sakının. Âyet-i kerimede de görüldüğü gibi Allah'tan hakkıyla sakınmak/takvalı olmak kalbin takvasıdır ve takvanın en üst mertebesidir. Takvanın bu mertebesini yakalamak isteyen, kalbinin kapısında adeta bir bekçi gibi bekler ve kalbine Allah'tan ve Allah'ın rızasından başka hiçbir şeyin girmesine müsaade etmez.

Peki Hiç ve Hiçlik nedir?

Hiç yoktan iyidir: En azından bu da iyidir; elde bulunanla yetinmek gerekir. Hiç, yoktan iyidir: Hiçlik, yok olmaktan iyidir. قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيٰهَا Nefsini maddî ve mânevî kirlerden arındıran mutlaka kurtuluşa ermiştir. وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيٰهَا Nefsini kötülüklere gömen de kaybederek ziyân olmuştur. Şems, 9-10

1720 Kasas, 28/51. Ayrıca bkz.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا Furkan, 25/32

İnkâr edenler: Kur'an ona bir defada topluca indirilmeli değil miydi? dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık (parça parça indirdik) ve onu tane tane (ayırarak) okuduk.

1721 إِذَا لَمْ تُخْلِصْ فَلَا تَتْعَبْ

İhlaslı (içten) değilsen, yorulma!

İbn Kayyim el-Cevziyye

Arapçada İhlâs إِخْلَاصٌ kelimesi, samimi olmak, dine ve emirlerine içtenlikle bağlanmak, dinin esaslarını sırf Allah rızası için uygulamak demektir. Yani dini yalnızca Allah'a özgülemek demektir. Bu İhlâs kelimesinin kökü خَلَصَ يَخْلُصُ خَلَاصٌ olup saf ve katışıksız olmak demektir. Arapçada Kalp Temizliğinin Aşamaları

Hâlis خَالِصٌ : Kalpten yabancı unsurları ve hastalıkları temizlemektir.

Sâfî صَافِي : Kalbin fazlalıklardan temizlenmesinden sonra içerisinde hiçbir yabancı unsur barındırmadan berrak bir şekilde kalmasıdır.

Samimî صَمِيمِيٌّ : Yabancı unsurlardan temizlenen ve berrak olarak kalan kalbin, sonrasında samimiyetin kök anlamında sağır anlamı olan صَمَّ fiilinin gereği olarak kalbi bu tür hastalıklara ve yabancı unsurlara karşı sağır hale getirmek.

Kısaca: Arapçada قَلَبَ يَقْلِبُ قَلْبًا bir şeyi ters çevirmek, alabora etmek, bir şeyi bir şeye değiştirmek vb. anlamlara gelen kalpte durabilmenin tek şartı, صَمَّ يَصَمُّ صَمًّا fiilden türeyen, içtenliğin yanı sıra sağır olmak anlamına da gelen samimiyet صَمِيمِيَّة ile mümkündür.

miz) habisten (pislikten) ayıran ve gerçekleri açıklayan demektir. Kur'ân-ı Kerim; hak ile batılı, helal ile haramı, iyi ile kötüyü, güzel ile çirkini, doğru ile yanlışı birbirinden ayırdığı ve insanları kurtuluşa götürdüğü için, ona bu isim verilmiştir.[1722]

16. Hablullah : Arapçada حَبْلٌ Habl[1723] kelimesi, ip, urgan; verilen ahid, tutulacak söz, yemin; eman, güven; bir şeyi bağlamak ve tutmak demektir. Hablullah حَبْلُ اللهِ ise Allah' ın ipi, Allah' a ulaşmaya sebep olan delil ve vasıta demektir.[1724]

"Samimiyet öyle bir dildir ki; kör de görür, sağır da duyar". Samimiyetin dokunmadığı yürek, dokunmadığı akıl yoktur. Şu hayatta en hakiki dost, samimiyettir. *Cemil Meriç*

Öte yandan; Arapçada "tasarım yapmak, dizayn etmek" anlamına gelen تَصْمِيمٌ ile "içtenlik, temiz yüreklilik" demek olan صَمِيمِيَّةٌ kelimesi, صَمَّ يَصَمُّ fiilden sağır olmak ile aynı kökten gelmektedir.

Ders: Samîmiyet, yapmacık olmaya sağırdır. Yapılan ve ortaya konulan her tasarım ise diğerine benzeme konusunda sağır olup kendine özeldir. Tasarım ve dizayn, bu anlamda benzeme potasına girdiğinde, onun adı tasarım değil kopya olmaktadır.

1722 Furkân, 25/1 تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا

Bütün insanlığa bir uyarı olsun diye, kuluna Furkân'ı, yani hak ile batıl arasındaki farkı açıkça ortaya koyan ve neyin doğru neyin yanlış olduğunu insana fark ettiren en mükemmel ölçüyü, Kur'an'ı gönderen Allah, gerçekten ne yüce, ne mübarekti!

1723 Arapçada;

Hayt خَيْطٌ : Dikiş yapılan kısa parçalar halinde ince ip

Habl حَبْلٌ : Tek parça halinde müstakil uzun ve kalın ip

أَنْوَاعُ الْحِبَالِ ثَمَانِيَةٌ فِي اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ

Arapçada ip/bağ çeşidi sekizdir:

1- أَنْفَعُهَا: اَلْحَبْلُ السِّرِّيُّ يُبْقِي الْجَنِينَ حَيًّا

En faydalısı: Gizli olan ip;

Cenini hayata bağlar. Göbek bağı.

2- أَشْنَعُهَا : حَبْلُ الْإِعْدَامِ

En çirkini: İdam ipi;

Nefesi bağlar, durdurur.

3- أَرَقُّهَا : حَبْلُ الْأَفْكَارِ يُقْطَعُ بِكَلِمَةٍ

En incesi: Fikir bağı/ipi;

Kelime ile kesilir.

4- أَقْصَرُهَا : حَبْلُ الْكِذْبِ يَنْتَهِي حَيْثُ بَدَأَ

En kısası: Yalan ipi;

Başladığı yerde biter.

حَبْلُ الْكَذِبِ قَصِيرٌ

Yalancının mumu yatsıya kadar yanar. (yalancının ipi kısadır)

5- أَوْثَقُهَا : حَبْلُ الْمَوَدَّةِ

En sağlamı: Sevgi bağı;

Âl-i İmrân, 3/112 ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ

Allah'tan bir ipe ve insanlardan bir ipe tutunmadıkları sürece nerede bulunsalar üzerlerine zillet damgası vurulur.

6- أَقْرَبُهَا : حَبْلُ الْوَرِيدِ

En yakını: Şah damarı;

Kâf, 50/16 وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

Biz ona şah damarından daha yakınız.

7- أَقْوَاهَا : وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا

En güçlüsü: Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın. Âl-i İmrân, 3/103

8- أَهْوَنُهَا : حِبَالُ سَحَرَةِ فِرْعَوْنَ

Firavun'un sihirbazlarının ipleri.

فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَى

Hemen, değnekleri ve ipleri, sihirleri yüzünden, Musa'ya sanki yürüyorlarmış gibi geldi. Tâhâ, 20/66 (sadece görünüş itibariyle Hz. Mûsâ'nın gözüne öyle görünmüştü ama aslında en basit ve en gevşek ip olduğu ortaya çıkmıştı)

1724 Âl-i İmrân, 3/103 وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا

Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'ân'a) sımsıkı sarılın.

Kur'ân-ı Kerim ve hükümleri, tıpkı derin bir çukura düşmüş insana tutunup kurtulması için yukarıdan sarkıtılan ip gibi semadan arza uzatılmış bir hidayet nurudur. Başka bir açıklamaya göre ise Kur'ân, insanın tehlikeli[1725] bir yolda yürürken düşmemek için tutunup güvenlik içinde ilerlemesini sağlayan bir emniyet bağıdır. Ona sarılan yani Kur'ân'a iman edip emir, yasak, hüküm ve tavsiyelerini uygulayan insan tehlikeden ve helâk olmaktan kurtulur, selâmete ulaşır . Nitekim Hz. Peygamber, Allah'ın kitabının semadan arza uzatılan bir ip olduğunu, ona sarılan kişinin hidayete ereceğini, onu terkedenin ise sapıklığa düşeceğini, onda akla durgunluk veren tükenmez hârikalar bulunduğunu ifade etmiştir.[1726]

17- Hakîm : Çok hikmetli, hikmeti söyleyen, muhkem (sağlam), hâkim (hüküm veren), kendisi ile hükmedilen ve hükmü kesin olan, hikmet sahibi, işlerini en güzel biçimde yapan demektir. Kur'an-ı Kerim, hakîmdir; hakkı batıldan ayırma hükmünü veren, kendisinden hükümler elde edilen, lâfız ve manasıyla hikmetlerle dolu bir kitaptır. Kur'ân-ı Kerim; gerçekten çok muhkem, sağlam, her emir ve yasağı, her hüküm ve ilkesi doğru ve hikmet doludur. Kur'ân-ı Kerim'de akla, mantığa, fıtrata ve gerçeğe aykırı hiçbir bilgi, hüküm, emir ve yasak yoktur.[1727]

18- Hakk : Gerçek, gerçek olan şey, inkârı caiz olmayan, gerçekten var olan, doğru, adalet, hikmet, hikmete uygun olan hüküm, varlığında şüphe bulunmayan, asılsız, hayal ve yalan anlamındaki batılın zıddı, hakikat, gerçeklik demektir.[1728]

1725Arapçada تَفْعَلَةٌ vezninde sadece tek kelime vardır, o da tehlike olarak kullandığımız تَهْلُكَةٌ kelimesidir.

وَلَا تُلْقُوا بِاَيْدِيكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ Bakara, 2/195

Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın.

1726Müsned, II, 3, 14, 17; Müslim, "Fezâîlü's-sahâbe", 37; Ebû Dâvûd, "Fezâîlü'l-Kur'ân", 1; Tirmizî, "Menâkıb", 32)

1727 الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ Yûnus, 10/1

Elif, Lâm, Râ. Bunlar hikmet dolu Kitab'ın ayetleridir.

الٓمّٓ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ Lokmân, 31/2

Elif, Lâm, Mîm. Bunlar hikmet dolu Kitab'ın ayetleridir.

1728وَالَّذِي اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ Fâtır, 35/31

(Ey Peygamberim!) Sana vahyettiğimiz kitap (Kur'ân-ı Kerim), hak kitaptır.

وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ Mâide, 5/48

(Ey Peygamberim!) Sana Kitab'ı (Kur'ân-ı Kerim'i) hak olarak indirdik. Ayrıca bkz.

اِنَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ Nisa, 4/105

(Ey Muhammed!) Sana Kitab'ı (Kur'ân-ı Kerim'i) hak olarak indirdik.

اِنَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ Zümer, 39/2

(Ey Muhammed!) Sana Kitab'ı (Kur'ân-ı Kerim'i) hak olarak indirdik.

اِنَّا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ Zümer, 39/41

(Ey Muhammed!) Biz sana Kitab'ı (Kur'an'ı) insanlar için, (kurtulmaları ve doğru yolu bulmaları için) hak olarak indirdik.

اَللّٰهُ الَّذِي اَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ Şûra, 42/17

Kitab'ı (Kur'an-ı Kerim) hak olaran indiren Allah'tır.

İçerdiği bütün bilgilerin doğru, bütün emir ve yasaklarının, hüküm ve ilkelerinin, fert ve toplumların lehine; uyarı, müjde, v'ad ve va'îdlerinin gerçek olması, Kur'ân'ın hak olmasıdır. Allah'ın güzel isimlerinden biri de "el-Hak"tır.[1729]

19. Hikmet : İlim ve akıl ile gerçeğe ulaşmak, eşyanın hakikatini bilmek, anlayış, hak ile batılı ayırmak; dinde derin kavrayış ve onunla amel etmek; söz ve işte isabet etmek; Allah'a itaat, Allah korkusu, takva; ilim; adalet; hilim; nübüvvet ve risalet; Tevrat; İncil; Kur'ân-ı Kerim.[1730]

20. Hüda : Yol göstermek, iyi yola güzellikle rehberlik etmek, istenilene kavuşturmak, lütuf ile olan rehberlik; hidayet eden rehber; doğru yola gitmek, hidayet bulmak; yol, hidayet olunan doğru yol; itaat ve kulluk anlamlarına gelmektedir.[1731] Kur'ân insanın özel, aile ve toplum hayatında yemesinden içmesine[1732] evlenmesinden boşanmasına[1733] ticaretinden mirasının taksimine[1734] konuşmasından yürümesine[1735] çocuğun emzirilme süresinden[1736] evlere nasıl girileceğine[1737] çocukların, ana-babalarının yatak odalarına ne zaman ve nasıl gireceklerinden[1738] yemeğin birlikte veya ayrı ayrı yenmesine[1739] varıncaya kadar fert, aile ve toplum hayatı ile ilgili temel kurallar getirmiş ve insana yol göstermiştir. Kur'ân, toplumları her alanda en doğru yola götürür, rehberlik eder. Bu husus, İsrâ suresinin 9'uncu ayetinde net bir şekilde bildirilmektedir:

1729 وَيَعْلَمُونَ اَنَّ اللهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ Nûr, 24/25
Allah'ın apaçık bir gerçek olduğunu bileceklerdir.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللهَ هُوَ الْحَقُّ Hac, 22/6
Bu böyle. Çünkü Allah, hakkın, gerçeğin ta kendisidir.

1730 ذٰلِكَ مِمَّا اَوْحٰى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللهِ اِلٰهاً اٰخَرَ فَتُلْقٰى فِي جَهَنَّمَ مَلُوماً مَدْحُوراً Isrâ, 17/39
İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdir. Allah ile birlikte başka ilâh edinme; sonra kınanmış ve (Allah'ın rahmetinden) uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsın.

حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ Kamer, 54/5
Hem de, mükemmel bir hikmet ve öğüt Kitabı! Ne var ki, iman etmemeye karar vermiş olanlara uyarılar fayda vermiyor.

1731 شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي اُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ Bakara, 2/185
O Ramazan ayı ki; insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur'ân o ayda indirildi.

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَاناً لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ Nahl, 16/89
Ey Peygamberim! Sana bu kitabı; doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.

وَاِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ Neml, 27/77
Şüphesiz Kur'ân , elbette müminler için bir hidayet ve bir rahmettir.

وهدى ورحمةٌ للْمُؤْمِنِينَ Yunus, 10/57
Kur'an-ı Kerim, inananlar için yol gösterici bir rehber ve rahmettir.

ما هو شفاءٌ ورحمةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ Isra, 17/82
Kur'an-ı Kerim, müminlerin gönüllerine şifâ ve rahmettir.

1732 A'râf, 7/31
1733 Nisa, 4/3; Bakara, 2/221-232
1734 Bakara, 2/275; Nisa, 4/7, 10-12, 176
1735 Lokman, 31/19
1736 Bakara, 2/233
1737 Nûr, 24/27
1738 Nûr, 24/58-59
1739 Nûr, 24/61

إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ
الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْراً كَبِيراً

Hiç kuşkusuz bu Kur'an, insanlığı en güzel, en doğru yola iletir ve gösterdiği yolda yürüyerek güzel davranışlar ortaya koyan müminlere, kendilerini büyük bir mükâfâtın beklediğini müjdeler.[1740]

21. Hüküm : İlim, hikmet, anlayış; Kur'ân; adaletle hüküm vermek, emretmek, engellemek, ata gem vurmak vb. anlamlara gelmektedir.[1741]

22. İlim : Bilgi, kesin bilgi, marifet; irfan; şuur, bir şeyi hakkıyla bilmek, bir şeyin hakikatini bilmek, anlamak; bir şeyi sağlam ve güvenilir yapmak; öğrenmek;[1742] cehaletin zıddı demektir. Kur'ân-ı Kerim, gerçek bir ilim hazinesidir. Genel olarak ilimler, kesinlikten uzak, değişebilir olduğu ve bazen de çelişkiye düştüğü halde, Kur'ân'ın ihtiva ettiği ilimlerde yanılma, değişme ve çelişki yoktur.[1743]

23. Kavl : Söz, kelam; bir mana ifade eden düzgün söz; görüş, inanç, hayır olan söz, tam ve mükemmel söz; ilham; zann; kahr; galebe; hadd; kati; bir şeye delalet; söz söylemek, hayır ve şer söylemek; ictihad etmek; görüş ileri sürmek demektir.[1744]

24. Kayyım : Doğru, dosdoğru; müstakim, düzgün; kıymetli; hak ile batılı delilleriyle apaçık ortaya koyan; tam, kamil; başkan, idareci, efendi, veli demektir.[1745]

1740 İsrâ, 17/9

1741 وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا R'ad, 13/37
İşte böylece Biz Onu (Kur'an-ı Kerim'i) Arapça bir hüküm (ve hikmet Kitabı) olarak indirdik. (Yüce Allah, insanların Kur'ân-ı Kerim'i kabul edip, onunla amel etmelerine hükmetmiştir)

1742 Arapçada 3 Çeşit Öğrenme Yolu : Acıdan etkilenip düşünerek öğrenmek!
1- Teellüm تَألُّمْ eden; acı duyan, Teallüm تَعلُّمْ eder; öğrenir.
2- Teessür تَأثُّرْ eden; etkilenen, Tekellüm تَكَلُّمْ eder; konuşur.
3- Tefekkür تَفَكُّرْ eden; düşünen, Tedebbür تَدَبُّرْ eder; tedbir alır.

1743 وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ R'ad, 13/37
Sana Rabb'inden ilim (bu Kitap; Kur'an-ı Kerim) geldikten sonra, eğer o zâlim insanların şeytânî arzu ve isteklerine uyarak Kur'an'dan sapacak olursan, yemin olsun ki, o zaman seni Allah'ın gazâbından kurtarabilecek ne bir dostun olur, ne de bir koruyucun!

1744 اَلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ Zümer, 39/18
Onlar, sözü dinleyip de onun en güzeline uyarlar. (Zümer, 18'de Rabbimiz, فَيُنْصِتُونَ إِلَيْهِ Kulak verirler veya فَيُصْغُونَ إِلَيْهِ Dikkat kesilirler buyurmamış,
يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ
"En güzeline TABİ olurlar, yani dinlemekle kalmayıp o en güzelin gerekliliğini de yerine getirirler" buyurmuştur.

1745 إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ اَقْوَمُ Isrâ, 17/9
Kur'ân, her alanda bütün insanlar için rehberdir. Kur'ân'ın rehberliği dosdoğrudur, onda bir eğrilik ve yanlışlık yoktur, insanları en doğru olana iletir.
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجَاً قَيِّمًا Kehf, 18/1-2
Allah'a Hamd olsun ki, kuluna Kitab'ı (Kur'ân'ı) indirdi ve onda hiç bir eğrilik yapmadı. O kitap dosdoğrudur.

25. **Kelamullah** : Kelam; söz, mana ifade eden söz, isnadı sağlam ve faydalı söz demektir. Kelamullah Allah sözü demektir. Kur'ân-ı Kerim tamamen Allah sözüdür. Onda bir kelime dâhil insan sözü yoktur.[1746]

26. **Kerim** : Mertebesi yüksek, çok şerefli, çok faydalı, ikramı bol, gayet güzel, hoş, yüceltmeye ve hürmete layık ve Allah katında çok değerli olan demektir.

Kur'ân-ı Kerim; çok yüce, değerli ve kıymetlidir. Çünkü Allah sözüdür, nazım ve mana itibariyle mükemmeldir, yüksek ahlak ilkeleri içerir, insan ve toplumları en iyi ve en doğru olana iletir,[1747] dünya ve ahirete dair birçok önemli ilmî esasları ihtiva eder, gönüllere şifa ve rahmettir. Sihir, şiir, kahin ve herhangi bir insan sözü değildir, yaratılmamış, veciz, mûciz Allah kelamıdır. Böyle değerli[1748] bir kitabı okuyan, anlayan, ezberleyen ve hükümlerini uygulayan itibar ve değer kazanır, dünya ve ahiret saadetini elde eder.

27. **Kitab** : Kitap, yazı yazılmış sayfa, mektup; yazmak; kendisine yazı yazılacak şey; toplamak; farz; hüküm; kader;[1749] kaza; ecel; Tevrat; İncil; Kur'ân-ı Kerim'dir.[1750]

28. **Mecîd** : Çok şeref ve şanlı, değeri ve kıymeti çok yüksek demektir.[1751]

Kur'ân-ı mecîd; kitapların hepsinden büyük olan anlamı bilip hükümleri ile amel edeni şereflendiren şanlı Kur'ân anlamına gelir.

1746 Tevbe, 9/6 وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ

Ey Peygamberim! Eğer Allah'a ortak koşanlardan biri senden sığınma talebinde bulunsa, Allah'ın kelâmını işitebilmesi için ona sığınma hakkı tanı. Sonra da onu güven içinde olacağı yere ulaştır. Bu, onların bilmeyen bir kavim olmaları sebebiyledir.

1747 Isrâ, 17/9 إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْراً كَبِيراً

Hiç kuşkusuz bu Kur'an, insanlığı en güzel, en doğru/tek doğru yola iletir ve gösterdiği yolda yürüyerek güzel davranışlar ortaya koyan müminlere, kendilerini büyük bir mükâfâtın beklediğini müjdeler.

1748 Vakıa, 56/77 إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ

Elbette o çok değerli bir Kur'ân'dır.

1749 Dört Önemli Kavram

Kader: Hayatının her alanında karşına çıkan şaşmaz ölçü ve denge

Nasip: Sana verilecek olan payın tamamının genel adı

Kısmet: Nasibin parça parça belirli aralıklarla sana ikram edilmesi

Rızık: Boğazından geçenlerin tamamı

Rızka dair:

Mecâz-ı Mürsel, Alakay-ı Cüziyyet

Zikru'l-boğaz, İrâdetü'l-insân

Boğaz - Hayatta kalmak (hayatta olan insanın, dünyaya dair elde ettiği tüm nimetler)

1750 En'am, 6/155 وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا

Bu (Kur'an) da bizim indirdiğimiz bereket kaynağı bir kitaptır. Artık ona uyun ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin.

1751 Kâf, 50/1 ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ

Kâf. Çok şerefli Kur'ân'a andolsun.

29.Merfua : Şeref, kadri ve kıymeti yüceltilmiş, değerli, yüce, şerefli demektir.

Kur'ân-ı Kerim, kadri yüce olan, el üstünde tutulması gereken değerli, yüce bir Kitaptır. O, Allah'ın yücelttiği bir Kitaptır; Allah kuluna düşen de bunu idrak edip, onun değerini bilmek ve onun yüceliği ile yücelmektir.[1752]

30.Mesânî : Kelime anlamı, katlamak, bükmek; iki katını almak manasındaki seny kökünden mesnânın (bir şeyin katı) çoğulu. Kur'an-ı Kerim, zamanın geçmesiyle değerini yitiren şeylere benzemeksizin tekrar tekrar okunan ve yeniliğini koruyandır.[1753]

31. Mev'ıza : İnsanların iman etmelerini, ibadet ve itaate devam etmelerini; haram, isyan ve günahlardan sakınmalarını sağlamak; gaflete düşmelerine engel olmak, imanlarının güçlenmesine, bilmediklerini öğrenmelerine ve kalplerinin yumuşamasına sebep olan etkili ve güzel söz söylemek; dinî öğüt, nasihat, va'z/ vaaz vb. anlamlara gelmektedir.

Kur'an-ı Kerim, tüm insanlan doğruya, iyiye ve güzele yönlendiren bir öğüttür. Rabbimiz Allah'ın bizzat kendisinin, Kur'ân-ı Kerim ile müminlere vaaz[1754] edip öğüt[1755] gibi Kur'ân-ı Kerimi de bütün âlemler için bir öğüt olarak gönderdiğini bizlere bildirmiştir.[1756]

32.Mufassal : Tafsilatlı, izahlı, geniş malumatlı, kısımlara ayrılıp anlatılmış anlamına gelmektedir. Ayrıca konuları kısımlara ayrılmış demektir

بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ Bürûc, 85/21

Hayır, o (yalanlamakta oldukları kitap) şanı yüce bir Kur'an'dır.

1752 فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ Abese, 80/13-14

O Kur'an ki, kutsal sahifelerde ayet ayet, sûre sûre nakşedilmiş bir ilâhî yol göstericidir. Hiçbir kâfirin yardımına muhtaç olmayan yüce ve tertemiz sahifelerde...

1753 اَللهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ Zûmer, 39/23

Allah, sözün en güzelini; âyetleri, (güzellikte) birbirine benzeyen ve (hükümleri, öğütleri, kıssaları) tekrarlanan bir kitap olarak indirmiştir.

1754 يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ Nahl, 16/90

O düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.

Arapçada;

عِظَةٌ : Vaaz, ibret, uyarı, hayra götüren konuşma vb. anlamlara gelir.

أُدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ Nahl, 16/125

(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır.

عِضَةٌ : Dikenli sık ağaç demektir.

Bu iki kelimenin arasında sadece ظ ve ض harfleri farklıdır. Vaaz da bir bakıma sık dikenli ağaç gibidir; acıtır, ders verir, ikaz eder.

1755 اِنَّ اللهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ Nisa, 4/58

Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor.

1756 اِنْ هُوَ اِلاَّ ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ Sâd, 38/87

Bu Kur'an, kıyâmete kadar gelecek bütün insanlık için bir öğüt ve uyarıdan başka bir şey değildir!

يَا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ Yûnus, 10/57

Ey insanlar! İşte size Rabbinizden bir öğüt, (Kur'ân-ı Kerim) geldi.

وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا

O Allah ki size Kitab'ı açıklanmış olarak indirdi.[1757]

Ayette geçen kitaptan maksat Kur'ân'dır. Mufassal olması Kur'ân'ın bir niteliğidir. Bu Kur'ân, ayetleri, hüküm ve hikmet sahibi (ve her şeyden) hakkıyla haberdar olan Allah tarafından muhkem (eksiksiz, sağlam ve açık) kılınmış sonra da ayrı ayrı açıklanmış bir kitaptır.[1758]

"Mufassal" kelimesini şöyle tanımlayabiliriz:

(a) Kur'ân-ı Kerim'in, sûrelere, sûrelerin ayetlere; ayetlerin ise emir, nehiy, helal, haram, sevap, günah, ceza, hak ve batıl, doğru, yanlış, hidayet, dalalet, iyi, kötü, takva, adalet, zulüm, itaat, isyan ve benzeri çeşitli alanlarla ilgili hükümleri, öğüt, kıssa, haber, v'ad (söz) ve uyarıları kapsayan içeriklere ayrılmış olması; Allah'ın varlığı ve birliği, peygamberlik, öldükten sonra dirilip Allah'ın huzurunda toplanılacağına dair delilleri içermesi.

(b) Kur'ân-ı Kerim'in ayetlerinde insanların dünya ve ahiret hayatlarında muhtaç oldukları şeylerin, helâl ve haramların ana hatlarıyla veya yerine göre ayrıntılı olarak açıklanmış olması demektir.

(c) Kur'ân ayetlerinin yirmi üç yılda ihtiyaçlara göre parça parça inmiş olmasıdır.

33. Muhkem : Manası kolaylıkla anlaşılan, haricî bir yoruma ihtiyaç göstermeyen ve tek anlamı olan, ne anlama geldiği, ne anlatmak istediği ilk bakışta anlaşılan, manası açık ve net olan, niteliği ve içeriği (seçikliği ve açıklığı) belli olan, sağlam, çelişkisi olmayan, her şeyi yerli yerinde olan demektir.[1759]

1757En'am, 6/114

1758Hûd, 11/1 الٓرٰ كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ

Elif-Lam-Ra; (bu Kur'an) ayetleri muhkem kılınmış, sonra da Hüküm ve Hikmet sahibi olan ve her şeyden haberdar bulunan (Allah) tarafından birer birer (bölüm bölüm) açıklanmış bir Kitab-ı Kerim'dir. (Müttakiler için hidayet ve hikmet rehberidir)

Fussilet, 41/3 كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

Bu, bilen bir toplum için Arapça bir Kur'an olarak âyetleri genişçe açıklanmış bir kitaptır.

Yûnus, 10/37 وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Bu Kur'ân-ı Kerim, ancak kendinden önceki ilâhî vahiylerin ilk gönderildiği hallerini onaylayan ve bütün vahiylerin özü ve esası olan Allah katındaki ana Kitabı açıklayan kitaptır.

1759Hûd, 11/1 الٓرٰ كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ

Elif-Lam-Ra; (bu Kur'an) ayetleri muhkem kılınmış, sonra da Hüküm ve Hikmet sahibi olan ve her şeyden haberdar bulunan (Allah) tarafından birer birer

Kur'ân-ı Kerîm hem lafız ve hem de mana bakımından Arap dili ve edebiyatının şâheseri olup benzerini getirmeleri için insanlığa meydan okuduğu halde nüzulünden günümüze kadar benzeri ortaya konulamamış; hiçbir kimse ikna edici bir delil göstererek onun ifadelerinde bozukluk veya çelişki bulunduğunu söyleyememiştir.[1760]

34. Musaddık : Doğrulayıcı, tasdik edici vb. anlamlara gelmektedir.

وَاٰمِنُوا بِمَآ اَنْزَلْتُ مُصَدِّقاً لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُٓوا اَوَّلَ كَافِرٍ بِهٖ
وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَاتِي ثَمَناً قَلِيلاً وَاِيَّايَ فَاتَّقُونِ

Elinizdeki Tevrat'ı tasdik edici olarak indirdiğimize (Kur'an'a) iman edin. Onu inkâr edenlerin ilki olmayın. Âyetlerimi az bir karşılığa değişmeyin ve bana karşı gelmekten sakının.[1761]

Yüce Allah her topluma peygamber göndermiş, peygamberlerine de vahiy yolu ile mesajlarını bildirmiştir. Bütün Peygamberlerin tebliğ ettiği din, hak din İslam'dır, dolayısıyla Peygamberden peygambere değişen az sayıda değişen hükümler dışında Allah, melek, iman, cennet, cehennem, namaz, oruç ve hac gibi ibadetler bütün hükümler hep aynı olmuştur. Onun için Kur'ân, son indirilen kitaptır, kendisinden önceki sahife ve kitaplardaki tasdik eder. İşte bu, Kur'ân'ın evrenselliğini ifade eder. Kur'ân-ı Kerim, bütün âlemler için ancak bir uyarıdır.[1762] anlamındaki bir önceki ayet bu gerçeği ifade eder.

(bölüm bölüm) açıklanmış bir Kitab-ı Kerim'dir. (Müttakiler için hidayet ve hikmet rehberidir)

1760 Bakara, 2/23 وَاِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهٖ

Eğer kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimiz (Kur'an) hakkında şüphede iseniz, haydin onun benzeri bir sûre getirin.

Yûnus, 10/38 اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهٖ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ

Yoksa: "Bunu kendisi yalan olarak uydurdu" mu diyorlar? De ki: "(Madem Kur'an uydurulabilir, haydi öyleyse) Bunun benzeri olan bir sure de siz getirin.

Isrâ, 17/88 قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰى اَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً

De ki: "Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine de destek olsalar, yine onun benzerini getiremezler." Kur'an-ı Kerim'de bu 3 âyet-i kerime, "Tehaddî Âyetleri" olarak bilinmektedir.

Tehaddî: Kur'ân-ı Kerîm'in ilâhî kaynaklı olduğunu kabul etmeyenlere, Kur'an'ın benzerini getirmeleri hususunda meydan okuması anlamında kullanılan bir terimdir.

1761 Bakara, 2/41

Ahkâf, 46/12 وَهٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَاناً عَرَبِيًّا

Bu Kur'an-ı Kerim, Arap lisanıyla indirilmiş, doğrulayıcı/tasdik edici bir kitaptır. Ayrıca bkz. Mâide, 5/48; En'âm, 6/92; Fâtır, 35/31; Al-i İmran, 3/3

1762 En'âm, 6/92 وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهٖ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

İşte bu (Kur'an, kendisinin) önündekile-

Kur'ân'ın kendisinden önceki kitapları tasdik etmesini iki maddede toplamak mümkündür:

(1) Bazı eski kitaplarda yer alan Hz. Muhammed'in risaletine ilişkin müjde, Kur'ân'ın inzali ile fiilen gerçekleşmiş; bu suretle Kur'ân eski kitaplardaki müjdeyi tasdik etmiş, doğrulamıştır.

(2) Kur'ân-ı Kerim başta Allah'ın birliği, nübüvvet ve ahiret gibi itikadî konular olmak üzere birçok esasta ve hükümde eski kitaplarla tam bir uyum içinde olmuştur. Bu da Kur'ân'ın onlar hakkındaki bir onaylamasıdır. Kur'ân'ın, geçmiş dinlerdeki bazı amelî hükümleri değiştirmesi veya kaldırması ve onlarda bulunmayan yeni hükümler getirmesi tamamen değişen ve gelişen şartlarla ilgili olup o dinlerin kutsal kitaplarını tasdik edici özelliğini bozmaz.[1763]

35. **Mushaf** : Bir araya toplanıp bağlanmış sayfalar, Bununla maksat, Kur'ân-ı Kerim'in bütün sûre ve âyetlerinin yazılıp bir araya toplanmış, ciltlenmiş ve iki kapak arasına alınmış halidir. Kur'ân, Hz. Peygamberin sağlığında çeşitli malzemelere yazılmış, ancak mushaf haline getirilmemiştir. Hz. Ebû Bekr'in (r. a.) devlet başkanlığı zamanında mushaf haline getirilmiştir. Kurân'da geçmemekle birlikte sahabe zamanından beri Kur'ân için kullanılan özel isimdir.

36. **Mutahhara** : Tertemiz kılınmış, temizlenmiş, arınmış; bir şeyin yıkanıp temizlenmesi vb. anlamlara gelmektedir. Kur'an-ı Kerim; yüksek, değerli, tertemiz sayfalara yazılmıştır. O sayfalar temizdir, hiçbir kirli, şeytani düşünce onlara bulaşmamıştır. O, kadri yüce olan, el üstünde tutulması gereken, çok değerli, yüce bir Kitaptır.[1764]

37. **Mübarek** : Bereketli, bereket kaynağı, devamlı olan ilahî hayırları, dünya ve ahiret menfaatlerini içeren, İlahî hayrın bulunduğu her şey demektir. İlahî hayır, dar bir kalıba sokulup sayılamayacak ve duyularla bilinemeyecek bir şekilde meydana geldiği için kendisinde beş duyu ile bilinemeyen bir ziyadelik tespit edilen şeye de "mübarek" denir. Mübarek kelimesinde çoğalma, artma ve bereketlenme anlamı vardır. Kur'ân'ın mübarek diye nitelendirilmesi, ona iman edip gereğince yaşayan müminlerin dünya ve ahiret hayatları için feyiz, bereket, mutluluk ve huzur kaynağı olması sebebiyledir.

ri (önceki kutsal metinleri) doğrulayıcı ve şehirlerin anası (farklı kültürlerin buluşma noktası; Mekke) ile çevresindeki (bütün ülke) leri uyarman için indirdiğimiz kutlu Kitaptır. Ahirete iman edenler buna (Kur'an'ın tamamına) inanırlar. Onlar namazlarını (özenle) koruyanlardır.

1763(Kur'an Yolu Tefsiri, Enbiyâ, 21/50)

1764 Abese, 80/13-14

O Kur'an ki, kutsal sahifelerde ayet ayet, sûre sûre nakşedilmiş bir ilâhî yol göstericidir. Hiçbir kâfirin yardımına muhtaç olmayan yüce ve tertemiz sahifelerde ...

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ

Bu kitap, indirdiğimiz mübarek bir kitaptır.[1765]

38. Mübeyyin : Mebeyyin; vazıh ve açık olmak, aşikar kılmak, açıklamak demektir.

Kur'ân ayetlerinin sıfatı olarak "mübeyyinat" şeklinde çoğul olarak kullanılmıştır. Allah'ın ayetleri apaçıktır; helal bellidir, haram bellidir. İnsanların ihtiyaç duyduğu hükümler Kur' an' da açıklanmıştır. Kur' an ayetleri hem açıktır, hem de bu ayetlerde birçok gerçekler ve Yüce Allah'ın buyrukları açıklanmaktadır.[1766]

39. Mübin : Açık, seçik, aydınlık, belli ve yeterli, hem açıklayıcı, beyan edici, açığa çıkarıcı, ayırt edici, dili ve ifadesi gayet güzel, muradını ve maksadını gereğine göre anlatır, fasih ve beliğ, vâzıh (açık-seçik) anlamlarına gelmektedir.

Kur'ân-ı Kerim; Allah tarafından indirilmiş olduğunu, kendinden başka hiçbir delile ihtiyaç duymayacak şekilde, bizzat kendi varlığıyla ispata yeterli mu'cize bir Kitaptır. İkinci olarak; geçmiş ve geleceğe dair gizli ve açık bilgileri, bütün dini hükümleri açıklayan bir Kitaptır. Üçüncüsü; hakkı batıldan ayıran, hayrı şerden, doğruyu eğriden, güzeli çirkinden ayırt eden Kitaptır. Dördüncüsü; lisanın[1767]

1765 En'am, 6/92.

Ayrıca bkz. En'am, 6/155 وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

Bu (Kur'an) da bizim indirdiğimiz bereket kaynağı bir kitaptır. Artık ona uyun ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin.

Sâd, 38/29 كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا اٰيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ

(Bu Kur'an) Ayetlerini düşünüp anlasınlar ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye, Sana indirdiğimiz mübarek bir Kitaptır.

1766 Talak, 65/11 رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ اللهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ

İman edip salih amel işleyenleri, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın apaçık âyetlerini okuyan bir peygamber gönderdi.

1767 وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ

Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da O'nun varlığının ve kudretinin delillerindendir. Şüphesiz bunda bilenler için elbette ibretler vardır. Rûm, 30/22

Âyet-i kerimede geçen ve renk anlamına gelen لَوْنٌ kelimesi, Renk sözcüğünün anlamlarından biri de hile, düzen, oyundur. Neşet Ertaş'ın "Câhildim dünyanın rengine kandım." cümlesi daha bir anlam kazanıyor. Belki de aldandığımız renklilik değil, hiledir...

Arapçada 2 türlü renk:

Levn لَوْنٌ : Dış renk; göz, ten vb. şeylerin rengi.

Rûm, 30/22 وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ

Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da O'nun varlığının ve kudretinin delillerindendir. Şüphesiz bunda bilenler için elbette ibretler vardır.

beyan gücü, güzel ifade ve üslubuyla da son derece de parlak bir Kitap olmasıdır. Beşinci olarak da; hidayet yolunu, sapıklık yolundan ayırıp açığa çıkaran ve insanların muhtaç oldukları şeyleri açıklayan bir Kitaptır. İşte bu sebeplerle ona "mübin" denilmiştir.

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِيْنِ

Bunlar, apaçık Kitab'ın ayetleridir.[1768]

Sakın renklere takılmayasın, farklılık zenginliktir ve Rabbimizin kudretinin delillerindendir. Ne beyaz güzellik demektir ne de siyah eksiklik. Kefen beyazdır fakat ürkütür. Kabe siyahtır fakat huzur verir.

Sıbga صِبْغَةٌ: İç renk; kalp, gönül vb. renk.

صِبْغَةَ اللّٰهِ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً Bakara, 2/138

Allah'ın verdiği renge uyun; rengi Allah'ınkinden daha güzel olan kim vardır?

Sonuç: Eğer suyun tadı, kokusu ve rengi olsaydı; yediklerimizin tek tadı ve kokusu, etrafımızdaki her şeyin de rengi tek renk olmuş olurdu.

Kulağın suyu acıdır; kulağa giren böcek vb. haşereleri öldürmesi için.

Gözün suyu tuzludur; göz yağının bozularak göze zarar vermesini engellemek için.

Ağızın suyu tatlıdır; yemeklerin tadını olduğu gibi alabilmek için.

فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ Kameri 54/22

Var mı düşünüp öğüt alan?

1768 Yûsuf, 12/1. Ayrıca bkz. Mâide, 5/15

قَدْ جَآءَكُمْ مِّنَ اللّٰهِ نُوْرٌ وَّكِتَابٌ مُّبِيْنٌ

İşte size Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap (Kur'an) gelmiştir.

وَالْكِتَابِ الْمُبِيْنِ Duhân, 44/2

Apaçık (ve her hakikati açıklayıcı) Kitab'a andolsun

Arapçada açıklık anlamına gelen birçok kelime vardır; fakat iki şeyin arasını net bir şekilde ayıran kelime مُبِيْنٌ Mübîn kelimesidir; Hak ile Bâtıl'ın arasını net bir biçimde ayırmaktadır.

Arapçada Açıklık Çeşitleri

بَدِيهِيٌّ Açık olan

وَاضِحٌ Apaçık net

صَرِيحٌ Belirgin açıklık

بَارِزٌ Ortaya çıkan ve artık görünmeyen yanı kalmayan açıklık

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْاَرْضَ بَارِزَةً Kehf, 18/47

O Gün, dağları yerinden söküp hallaç pamuğu gibi atacağız; öyle ki, yerin paramparça edildiğini ve onun yerine yaratılan dünyanın dümdüz, çırılçıplak olduğunu göreceksin.

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوٰتُ وَبَرَزُوْا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ İbrahim, 14/48

O gün yer, başka bir yere, gökler de başka göklere dönüştürülür ve insanlar bir ve kahhar (her şeyin üzerinde yegâne hâkim) olan Allah'ın huzuruna çıkarlar.

Ayrıca bkz. Tâhâ, 20/101-107

غَلَنِيٌّ : Gizli olmayan açıklık

أَعْيَانٌ : Göz önündeki açıklık

مُبِينٌ : İki şeyi ayıran açıklık

شَفَّافٌ : Arkası görünen açıklık

ظَاهِرٌ : Dışarıdan görünen açıklık. Duyu organlarıyla algılanabilenlere Zâhir, duyu organlarıyla algılanmayanlara ise Bâtın بَاطِنٌ denir.

وَذَرُوْا ظَاهِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهٗ En'am, 6/120

Günahın açığını da bırakın, gizlisini de. Bitâne بطانة gizli dost yani sırdaş demek olup senin tüm içsel duygu ve düşüncelerine anlattığın kadar hâkim olan kimsedir.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْا بِطَانَةً مِّنْ دُوْنِكُمْ Âl-i İmrân, 3/118

Ey iman edenler! Sizden olmayanlardan hiçbir sırdaş edinmeyin.

40. Müheymin : Koruyan, gözeten, tanıklık eden, doğrulayıp destekleyen, barındıran Kur'ân'ın bir sıfatı olan müheymin; önceki kitaplarla ilgili olarak neyin gerçek, neyin gerçek dışı olduğuna şahitlik eden, onları koruyan, gözeten, denetleyen ve kontrol eden bir kitap olduğunu ifade eder. Kur'ân-ı Kerîm bizzat Allah'ın korumasında olup tahriften ve bozulmadan korunduğu gibi[1769] diğer kitapların amel edilmesi gereken bölümlerini de yok olmaktan korumaktadır. Kur'ân, onların öğretileri kaybolmasın, boşa gitmesin diye onları korur, Allah kelâmı olduklarına dair şahitlik eder, insanların yapmış olduğu katmalardan arındırır; onları tasdik ve teyit eder. Bu konuda kendisine başvurulacak bir kaynaktır. Bu sebeple Müslümanların, diğer kitapların Kur'ân'ın tasdikinden geçmeyen veya ona muhalif olan hükümleriyle amel etmeleri caiz değildir.[1770]

وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ
وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ

(Ey Muhammed!) Sana da o Kitab'ı (Kur'an'ı) hak,
önündeki kitapları doğrulayıcı, onları gözetici olarak indirdik.[1771]

41. Mükerrame : İzzet ve şeref sahibi, kerem ile muttasıf, değerli, şerefli, şanlı anlamlarına gelmektedir.

Kur'ân-ı Kerim; değerli, şerefli, tertemiz sayfalar içindedir. Onun kıymeti bilinmeli, el üstünde tutulmalıdır. Onun, sahifelerin toplanmasıyla Mushaf haline gelmiş maddi varlığına gereken saygının gösterilmesi icab ettiği gibi, bundan daha önemlisi, ondaki buyruklara da gereken saygı gösterilmeli, Yüce Allah'ın Kelamı olmakla, her zaman onun şanına yaraşır bir konumda tutulmasına gayret edilmelidir.[1772]

42. Münadî : Davetçi; seslenen, çağıran, nida eden demektir.

Kur'ân-ı Kerim, her türlü aklî ve naklî delillerle, en güzel yöntemlerle insanları imana çağıran, iman esaslarını[1773] bildiren bir kitaptır.

1769 Hicr, 15/9 إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ
Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız

1770 Kur'ân Yolu, Tefsiri, Mâide, 5/48

1771 Mâide, 5/48

1772 Abese, 80/13-14 فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ
O Kur'an ki, kutsal sahifelerde ayet ayet, sûre sûre nakşedilmiş bir ilâhî yol göstericidir. Hiçbir kâfirin yardımına muhtaç olmayan yüce ve tertemiz sahifelerde...

1773 Bakara, 2/285 آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ
Peygamber ve inananlar, ona Rabb'inden indirilene inandı. Hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandı. "Peygamberleri arasından hiçbi-

رَبَّنَا اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِياً يُنَادِي لِلْاِيمَانِ اَنْ اٰمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّا
رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّاٰتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ

Rabbimiz! Biz, 'Rabbinize iman edin' diye imana çağıran bir davetçi işittik, hemen iman ettik. Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla. Kötülüklerimizi örtt. Canımızı iyilerle beraber al.[1774]

43. Münezzel : İndirilmiş, inzal olunmuş, yücelerden indirilen demektir.

اَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ

Kur'ân, Rabbin katından hak olarak indirilmiştir.[1775]

تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Bu Kur'an, Rahmân ve Rahîm olan Allah'tan indirilmedir.[1776]

وَاِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Şüphesiz Kur'ân, âlemlerin Rabbi'nin indirmesidir.[1777]

Kur'ân'ın münezzel olması, onun Allah sözü olduğunu ifadesidir. Çünkü Kur'ân-ı Kerim, Peygamberimize vahiy yolu ile Allah tarafından indirmiştir. Kur'ân'ı vahiy meleği Cebrail Peygamberimizin kalbine yerleştirmiştir.[1778] Dolayısıyla Kur'ân Peygamberimizin uydurduğu bir söz değildir.[1779]

44. Müteşabih : Benzer, benzerlik, iki şeyin birbirine benzemesi, seçilememezlik demektir. Kur'an-ı Kerim, İcaz, güzellikte ve sağlamlıkta birbirine benzer, birbirini tasdik eden, biri diğerine delil olan, hepsi birbirinden güzel sure ve ayetlerden meydana gelmiş ilahi bir Kitaptır. Bu bakımdan ona "müteşabih" denilmiştir.[1780]

rini ayırdetmeyiz, işittik, itaat ettik, Rabbimiz! Affını dileriz, dönüş Sanadır" dediler. Ayrıca bkz. Nisâ, 4/136

1774Âl-i İmrân, 3/193

1775En'am, 6/114

1776Fussileti 41/2

1777Şuarâ, 26/192

1778Şuara, 26/193-195 بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ

Uyarıcılardan olasın diye onu güvenilir Ruh (Cebrail) senin kalbine apaçık Arapça bir dil ile indirmiştir.

1779Furkân, 25/4-5: İnkâr edenler, "Bu Kur'an, Muhammed'in uydurduğu bir yalandan başka bir şey değildir. Başka bir topluluk da bu konuda ona yardım etmiştir" dediler. Böylece onlar haksız ve asılsız bir söz uydurdular. Yine onlar dediler ki: (Bu âyetler), onun, başkasına yazdırıp da kendisine sabah-akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır.

1780Zümer, 39/23 اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتٰباً مُتَشٰابِهاً مَثَانِيَ

Allah, sözün en güzelini; âyetleri, (güzellikte) birbirine benzeyen ve (hüküm-

45. Nebe-i Azîm : Büyük haber demektir. Bu kavram ayrıca Kıyâmetin de bir ismidir.

Kur'ân; geçmişe, geleceğe, tarihte yaşamış bir kısım toplumların kıssalarına, varlık âlemine, kıyamete, ahiret hayatına dair bilgiler vermektedir. Bunlar gerçekten önemli ve değeri büyük haberlerdir.

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ

(İnsanlar) Birbirlerine neyi soruyorlar?
Üzerinde anlaşmazlığa düştükleri büyük haberi (mi)?[1781]

46. Nezir : Korkutmak, sakındırmak; korkutan, korkulu haber veren, tehlike haberiyle korkutan, bir şeyin akıbetini, vehamet ve tehlikeyi haber verip sakındıran; ihtarcı, uyarıcı. "Beşir" (müjdeci)in zıddı anlamlarında kullanılan bir kavramdır.

Nezîr, hem Peygamberimizin[1782] hem de Kur'ân'ın bir niteliğidir. Kur'ân; inkâr edip isyan edenleri ve haram işleyenleri cehennem ve azap ile uyarır.[1783] Allah bu Kur'an'ı âlemlere bir uyarıcı olarak göndermiştir.[1784]

"Âlemlere bir uyarıcı olsun diye kuluna Furkan'ı indiren Allah'ın şanı yücedir."

47. Nur : Aydınlık, ziya, ışık, parlaklık; ışık kaynağı; zulmetin zıddı demektir.

Kur'ân-ı Kerim; kalpleri ve fikirleri nurlandıran, İnsanları küfür, şirk, nifak, dalalet, isyan ve zulüm karanlığından hidayet, iman, itaat, takva ve ahlakî aydınlığa götüren, dünya ve ahiret saadetini ve ilahî azaptan kurtuluş yollarını gösteren bir nurdur, ışıktır.[1785]

leri, öğütleri, kıssaları) tekrarlanan bir kitap olarak indirmiştir.

1781 Nebe', 78/1-3

1782 Arapçada نَذَرَ يَنْذُرُ نَذْرًا fiili, sahip oldukların adamak, ahdetmek, söz vermek vb. anlamlara gelir.
Kur'an-ı Kerim'de fiil şeklinde gelmesinin yanında Peygamberimizin (s.a.v.) bir görevi olarak نَذِيرٌ kendisini Allah'a adayan, haber veren, ikaz eden anlamlara gelmektedir. Nezîr için Bkz. Fâtır, 35/23

1783 Isrâ, 17/10 وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا
Gerçekten bu Kur'an, ahirete inanmayanlar için acı dolu bir azap hazırladığımızı müjdeler.

1784 Furkân, 25/1 تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا
Âlemlere bir uyarıcı olsun diye kuluna Furkân'ı indiren Allah'ın şanı yücedir. Uyarıcı ve uyarma anlamı için ayrıca bkz. Meryem, 19/97; En'âm, 6/92; A'râf, 7/2

1785 Nisâ, 4/174 يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا
Ey insanlar! İşte size Rabb'inizden apaçık bir delil olarak Muhammed Peygamber geldi ve işte size, aydınlatıcı bir ışık olan Kur'an'ı gönderdik!
A'râf, 7/157 وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ
ona indirilen nura (Kur'an'a) uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

48. **Rahmet** : Bir kimseyi esirgemek, şefkat göstermek, acımak, lütuf ve ihsanda bulunmak; mağfiret etmek vb. anlamalara gelmektedir.

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَاناً لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ

"(Ey Peygamberim!) Sana bu kitabı; her şey için bir açıklama, doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.[1786]

Kur'ân müminler için bir rahmettir. Çünkü Kur'ân'ın hak kitap olduğuna iman eden müminler, Kur'ân'ı kendilerine yol haritası yaparlar, hayatlarını buna göre düzenlerler, neticede kötülüklerden, isyandan, zulümden ve haramlardan korunurlar, Allah'ın rızasını ve cennetini kazanırlar. Böylece Kur'ân müminler için rahmet olur.

49. **Rızk** : Yiyecek, içecek, giyecek ve kendisinden faydalanılan her şey; gıda veren şey; nimet, maddi ve manevi, dünyevî ve uhrevî nimet; bağış vb. anlamlara gelmektedir. Kur'ân, hem tükenmez İlahi bir rızk ve hem de maddi ve manevi rızıklara vesile olan bir Kitaptır.[1787]

50. **Ruh** : Can, nefs, hayatın kendisine bağlı olduğu varlık, maddenin zıddı anlamlarına gelmektedir. Ruh, bedene canlılık verdiği gibi Kur'ân da kalplere canlılık verir, manen ölmüş kalpleri diriltir. Kur'ân, insana hayat veren ilahî bir mesajdır.

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا

Ey Peygamberim! İşte sana emrimizle bir ruh vahyettik.[1788]

51. **Sıdk** :[1789] Doğru sözlü olmak, gerçeği söylemek, doğru haber vermek, sözünü yerine getirmek, öğüt ve sevgide samimi, iş ve işlemlerinde dürüst ve güvenilir olmak, hükmün vakıaya uygun olması Kur'ân'ın verdiği bütün bilgiler, içerdiği bütün hükümler, emir ve yasaklar, helal ve haramlar doğrudur, insanları

قَدْ جَٓاءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ Mâide, 5/15

Şüphe yok ki size Allah'tan bir nur, apaçık bir kitap geldi.

1786 Nahl, 16/89.

Ayrıca bkz. Neml, 27/2 هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ

Kur'an-ı Kerim, Mü'minler için bir hidayet rehberi ve bir müjdedir.

وهدى ورحمةٌ للمؤمنين Isrâ, 17/82

Bu Kur'ân, müminler için bir hidayet ve bir rahmettir.

1787 وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَى Tâhâ, 20/131

Senin Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha devamlıdır.

1788 Şûrâ, 42/52. Ayette geçen ruh ile maksat Kur'ân-ı Kerim'dir.

1789 Zümer, 39/33 [illegible]

Sıdk (dosdoğru) olan Kur'an'ı getiren ile onu tasdik edenler var ya, işte onlar Allah'a karşı gelmekten sakınanlardır.

doğruya götürür. Kur'ân-ı Kerim, önünden ve arkasından ona bir batıl gelip karışmamıştır.[1790] Bu Kur'an, kendisinden öğüt almak isteyenler için kolaylaştırılmıştır.[1791] İnsanları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.[1792] İnsanlar için gerekli her türlü örnek anlatılmıştır.[1793] Kıssalarında akıl sahipleri için ibretler vardır.[1794] Bu Kur'an, insanları hakka, dosdoğru yola (sırat-ı müstakime) götürür.[1795]

52. Sırat-ı Müstakim : "Sırat": yol; "müstakim": düzgün, doğru, tam, kıymetli, değerli demektir. "Sırat-ı müstakim" ise: İnişi ve yokuşu olmayan, dümdüz, işlek, açık, doğru ve büyük yol; Allah'ın koyduğu ve hayra hakkıyla götüren ve yanlışı ve hatası olmayan manevi yol, Allah'ın rızasına götüren yol; hedefe götürücü ve ulaştırıcı cadde demektir. Kur' an-ı Kerim; insanlara iyiyi ve kötüyü anlatıp gösteren, hayra, hidayete ve güzelliğe götüren Allah'ın dosdoğru yoludur.[1796]

53. Suhuf : "Suhuf", sahîfe'nin çoğuludur. Bu da üzerine yazı yazılacak veya yazılmış yaprak veya kitap anlamına gelir. Kur' an-ı Kerim; kıymetli, tertemiz sayfalar içindedir. Ona gereken değer verilmeli, el üstünde tutulmalıdır. O, daha önceki mukaddes kitapların muhtevasına da sahip bir Kelamdır.[1797]

54. Şahid : Tanık, gören; hazır olan, şahitlik eden, bir şeyin hakikatine muttali olup kesin olarak bilen, bir şeyi bildiği şekliyle haber veren; delil vb. anlam-

1790 Fussilet, 41/42 لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ
Ona ne önünden ne de ardından batıl gelemez. O, hüküm ve hikmet sahibi, övülmeye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir.

1791 Kamer, 54/17 وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ
Andolsun, Biz Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Ama düşünüp öğüt alan var mı? Kur'an-ı Kerim, her yönüyle anlaşılması kolay emir ve yasaklarla inananların hayatını bir düzene sokar ve onlara mutlu bir yaşam bahşeder.

1792 Ibrahim, 14/1 الر كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ
Elif. Lâm. Râ. (Bu Kur'an), Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yani her şeye galip (ve) övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.

1793 Isrâ, 17/89 وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ
Andolsun, biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali değişik şekillerde açıkladık.

Kehf, 18/54 وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ
Andolsun, biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali değişik şekillerde açıkladık.

1794 Yûsuf, 12/111 لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ
Andolsun ki, onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır.

1795 Ahkaf, 46/30 يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ
Bu Kur'an, gerçeğe ve dosdoğru yola iletmektedir.

1796 En'am, 6/153 وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ
Ve işte Benim (sağlam ve şaşmaz olan) dosdoğru yolum budur. Bu yola tâbi olun.
Sırât-ı Müstakîm nedir?
Yâsin, 36/61 وَأَنِ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ
Bana kulluk edin. İşte bu, sırat-ı müstakimdir.

1797 Abese, 80/13-14 فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ
O Kur'an ki, kutsal sahifelerde ayet ayet, sûre sûre nakşedilmiş bir ilâhî yol göstericidir. Hiçbir kâfirin yardımına muhtaç olmayan yüce ve tertemiz sahifelerde...

lara gelmektedir. Kur'ân-ı Kerim, Allah'tan gelen bir şâhiddir. İslam'ın gerçek bir din olduğunu ispat eden delildir. Yahut Kur' an, kendi kendinin delilidir; İlahi Kitap oluşunun belgesidir. Çünkü onu inceleyen herkes, onun bir mucize[1798] olduğunu, benzerinin meydana getirilemeyeceğini anlar; böylece o, kendisinin şahidi olmuş olur.[1799]

55. Şifâ : Deva, ilaç[1800] hastayı iyileştirmek, hasta için afiyet istemek; afiyet ve selamete ulaşmak vb. anlamlara gelmektedir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

Ey insanlar! İşte size Rabbinizden bir öğüt, kalplere bir şifâ ve inananlar için yol gösterici bir rehber ve rahmet (olan Kur'an) geldi.[1801]

Şifa, Kur'ân'ın bir niteliğidir. Kur'ân şüphe, şirk, küfür, nifak, ihtilaf ve manevî hastalıklara[1802] şifadır. Tıbbî tedavi ile birlikte Kur'ân okuyarak vesvese, büyü, nazar, akıl hastalığı, korku, ruhî, psikolojik ve biyolojik bütün hastalıklara karşı Al-

1798İ'câzu'l-Kur'ân إِعْجَازُ الْقُرْآن kavramı, Kur'an-ı Kerîm'in muciz olması; benzerini getirmek isteyenleri aciz bırakması Peygamberliğin ilanı ile birlikte muhataplara meydana okunarak ortaya konan ve insanları acze düşürmesi demektir. Arapçada İf'al babından olan i'câz (إِعْجَاز) kelimesinin sülâsî (üçlü yalın fiil) hâli;
1) عَجَزَ يَعْجِزُ Zayıf düşmek, gücü yetmemek
2) عَجِزَ يَعْجَزُ Zayıf düşme halinin ilerlemesi ve büyümesi
3) عَجُزَ يَعْجُزُ Genel anlamda bir kimsenin ihtiyarlaması, yaşlanması vb. anlamlara gelmektedir. Bu kelimenin sülâsî mücerred bablardan olan 2., 4. ve 5. bablarda da ortak anlamı zayıf düşmek, halsiz kalmak vb. anlamlara gelmektedir. "Kur'ân-ı Kerîm, benzerinin getirilmesi konusunda onu inkar eden ve yok saymaya çalışanları, ihtiyârların düştükleri zayıflık ve acziyet hâlinin büyüklüğü gibi bir acziyet içerisinde bırakmıştır.Hiçbir peygamber yoktur ki zamanındaki insanların inandıkları mucize(ler) kendisine verilmiş olmasın. Mucize olarak bana verilen ise, bana vahyedilen Kur'an'dır. Dilerim ki kıyamet günü peşinden gideni en çok olan, ben olurum. Buhârî, İ'tisam, 1

1799Hûd, 11/17 أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً
Rabbi katından açık bir delile dayanan kimse, yalnız dünyalık isteyen kimse gibi midir? Kaldı ki, bu delili Rabbinden bir şahit (Kur'an) ve bir de ondan (Kur'an'dan) önce bir önder ve bir rahmet olarak (indirilmiş olan) Mûsâ'nın kitabı (Tevrat) desteklemektedir.

1800Arapça, anahtar değil çilingirdir; tüm kapıları açar. İlaç değil eczanedir; her derde devâsı vardır.

1801Yûnus, 10/57. Ayrıca
İsrâ, 17/82 وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ
Biz Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki, o Müminler için bir rahmet ve şifâdır.

1802 Bakara, 2/10 فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ
Kalplerinde münafıklıktan kaynaklanan bir hastalık vardır. Sözde kalan iman, münâfıklığın temel özelliğidir:
وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ
İnsanlardan, inanmadıkları hâlde, "Allah'a ve ahiret gününe inandık" diyenler de vardır. Bakara, 2/8

lah'tan şifa istenir, Kur'ân'ın bereketine Allah şifa verir.[1803] Peygamberimiz (s.a.v) Kur'ân'ın son üç suresini okur, ellere içine üfler ve elleriyle bütün vücudunu sıvazlar[1804] bir şikayeti olanlara da bu sureleri okurdu.[1805]

56. Tenzil : İndirmek, parça parça birçok defa indirmek, tertip üzere indirmek; yukardan aşağıya indirmek vb. anlamlara gelir. Kur'ân-ı Kerim, Cebrail aracılığı ile Hz. Muhammed (s.a.v.)e, Yüce Allah tarafından indirilmiştir. O bir insan sözü değil, Allah Kelâmıdır.[1806]

57. Tezkira : İkaz, uyarı; gayeyi hatırlatma vesilesi olan şey, hatırlamaya ve ibret almaya vasıta olan şey anlamlarında kullanılmaktadır. Kur' an bir öğüttür, ikazdır, uyarıdır. İnsanlara gerçeği, güzeli gösterip, iyi şeyleri öğütler; ayrıca dünya ve ahirette helake götürecek şeylere karşı da ikaz eder, uyarır. (Müddessir, 74/54).

58. Tibyan : İman ve küfür, hidayet ve dalalet, tevhit ve şirk, ihlas ve nifak, takva ve zulüm, itaat ve isyan, emir ve yasak, helal ve haram, vaat ve va'îd, müjde ve uyarı, hüküm ve kural, sevap ve günah, kıyamet, cennet ve cehennem, varlık âlemi ve geçmiş toplumların kıssalarını beyan etmek, bildirmek ve açıklamak demektir. Kur'ân bütün insanlara rehber olarak gönderildiği için, insanların özel, aile ve toplum hayatında ihtiyacı olan her konuda doğrudan ve dolaylı olarak açıklama yer almıştır.[1807]

59. Urvetü'l-Vüska : "Urve" Kulp, tutak, değerli mal, yaprağı dökülmeyen her zaman taze kalan ağaç ... "Vüskâ" ise sağlam, muhkem, güvenilir demektir. "El-Urvetü'l-vüska" da sağlam, güvenilir kulp demektir.

Ayette geçen bu tabir îman, İslam, kelime-i tevhid olarak değerlendirildiği gibi, Kur' an-ı Kerim olarak değerlendirmek de mümkündür. Çünkü Kur' an, dört elle sarılınması gereken, en sağlam, en güvenilir tutunulacak şeydir, Allah'ın kulpudur.[1808]

1803 Kurtubî, İsra, 17/82

1804 Ebu Dâvûd, Edeb, 107

1805 Kurtubî, İsra, 17/82

1806 وَاِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ Şu'ara, 26/192
Şüphesiz bu Kur'an, âlemlerin Rabbi'nin indirmesidir.

1807 وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ Nahl, 16/89
(Ey Peygamberim!) Sana her şey için bir açıklama olan Kitab'ı indirdik.

1808 وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ اِلَى اللهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى وَاِلَى اللهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ Lokmân, 31/22
Kim iyilik yaparak kendini Allah'a teslim ederse, şüphesiz en sağlam kulpa tutunmuştur. İşlerin sonu ancak Allah'a varır.

1809 وَاِنَّهُ فِى اُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ Zuhruf, 43/4
Şüphesiz o, katımızdaki ana kitapta (Levh-i Mahfuz'da) mevcuttur, çok yücedir, hikmetlerle doludur.

60. Ümmü'l-Kitab : "Ümm": asıl, ana, gibi manalara gelir. "Ümmü'l-Kitab" ise: Kitabın anası, Kitabın aslı demektir. Bu deyim, Kur'ân-ı Kerim'de, ayet-i kerimede de görüldüğü üzere, levh-i mahfûz'da bulunan Kur'ân'ın aslı, manasında kullanıldığı gibi, Kur'ân'ın muhkem ayetleri ve Allah'ın ilm-i ezelîsi veya levh-i mahfûz anlamında da kullanılmıştır.[1809]

61. Vahy : Gizli konuşmak, emretmek, ilham etmek, îma ve işâret etmek, seslenmek, fısıldamak, mektup yazmak ve göndermek demektir.

Kur'ân-ı Kerim, Yüce Allah'ın kendi sözüdür. O, Cebrail aracılığı ile Cenab-ı Hak tarafından Peygamberimize vahy yoluyla indirilmiştir. Kur'ân bir vahydir, bütünüyle Allah sözüdür.[1810]

62. Zikr : Anmak, hatırlamak, yâd etmek, öğüt anlamlarına gelmektedir.

Kur'ân-ı Kerim; insanlara öğüt veren, hatırlatmalarda bulunan, iyiliği buyurup kötülükten sakındıran, nasihat eden, gafletten uyaran İlahi bir Kitaptır. Bu bakımdan ona "zikr" de denilmiştir.

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

"Şüphesiz o Zikri (Kur'ân'ı) biz indirdik. Onun koruyucusu da elbette biziz.[1811]

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ

"(Ey Peygamberim!) Sana insanlara indirileni açıklayasın diye Zikr'i (Kur'ân'ı) indirdik."[1812]

Kur'an'da birçok ayette Kur'ân'ın zikir olduğu bildirilmektedir.[1813]

1810 Enbiyâ, 21/45 قُلْ إِنَّمَا أُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ
De ki: "Ben sizi ancak vahy (Kur'an) ile uyarıyorum.

1811 Hicr, 15/9
Yâsîn, 26/69 إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ
Onun söyledikleri, ancak Allah'tan gelmiş bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır.
Sâd, 38/1 ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ
Sâd. O şanlı, şerefli Kur'an'a andolsun ki o, Allah sözüdür.
Kamer, 54/25 ءَأُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ
"Bizim aramızdan vahiy ona mı verildi? Hayır o, yalancının, şımarığın biridir" dediler.

1812 Nahl, 16/44

1813 ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ
(Ey Muhammed!) Bunu (bildirdiklerimizi) biz sana âyetlerden ve hikmet dolu Kur'an'dan (zikir) okuyoruz. Âl-i İmrân, 3/58
Zuhrûf, 43/44 وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ
Şüphesiz bu Kur'an, sana ve kavmine bir öğüt ve bir şereftir, ondan hesaba çekileceksiniz.
Ayrıca bkz. A'râf, 7/63; Hicr, 15/6; Hicr, 15/9; Taha, 20/99; Enbiya, 21/2, 50; Furkan, 25/29; Yasin, 36/11; Sâd, 38/8; Fussilet, 41/41; Zuhruf, 43/5

Kur'ân bütün âlemler için bir öğüttür.[1814] Öğüt; bir kimseye yapması ya da yapmaması gereken şeyler için söylenen söz, nasihat demektir. Kur'ân'ın öğüt oluşu, Türkçede kullandığımız anlamda, öğüdü yerine getirsen de getirmesen de olur anlamında değildir. Namaz, oruç, zekat ve hac gibi farzlar ilahî bir öğüt olduğu gibi içki, kumar, zina ve hırsızlık gibi haramlara da karşı bir öğüttür. Kısaca Kur'ân'ın her emir ve yasağı, her hüküm ve ilkesi ilahî bir öğütür.

1814 Yûsuf, 12/104 إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ
Ancak O (Kur'an), âlemler için yalnızca bir "öğüt ve hatırlatmadır.

Sâd, 38/87 إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ
Bu Kur'an, kıyâmete kadar gelecek bütün insanlık için bir öğüt ve uyarıdan başka bir şey değildir!

Kalem, 68/52 وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ Hâlbuki o (Kur'an), âlemler için ancak bir öğüttür.

HZ. MÛSÂ VE HZ. YÛSUF KISSALARININ ORTAK NOKTALARI

عَلَيْهِمَا السَّلَامُ

1- İki olay da Mısır'da yaşandı.

2- İkisi de kayıptı/kaybolmuştu.

3- İkisi de atıldı/bırakıldı;

-Hz. Yûsuf, ona buğz edenler, onu sevmeyenler yani kardeşleri tarafından kuyuya atıldı.

وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ

Onu (Yûsuf'u) kuyunun derinliklerine bırakın.[1815]

(Bu bırakma emri, (وَأَلْقُوهُ) tamamen Hz. Yûsuf'un kardeşlerinin kendisine olan hasedinden, nefretinden ve ve kininden kaynaklı birbirleri arasında olan bırakma emridir, çünkü bu emir, beşerin kendi çaplarında yaptıkları bir plandır, tuzaktır.[1816]

-Hz. Mûsa, kendisini seven kimse olan annesi tarafından nehre/denize bırakıldı. (Bu bırakma emri, (فَأَلْقِيهِ) doğrudan Allah tarafından verilmiştir, çünkü bu emir, koruma ve şefkat içermekle beraber Allah'ın tedbiridir; planlaması ve önlemidir.

فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي

Onu (Musa'yı) nehre bırak, korkma, kaygılanma. Kasas, 28/7

4- İkisi de önemli ve üst düzey bir sarayda hayat sürdü.

5-Hz. Mûsa'nın annesi, oğlu için üzgündü, Hz. Yûsuf'un babası da Yûsuf için üzgündü.

6- Hz. Mûsa'nın yaşadığı sarayda, saray sahibinin eşi onun sarayda yanında terbiye edilmesini, büyümesini ve yetiştirilmesini istedi.

1815Yûsuf, 12/10

1816Hz. Yûsuf, (as) peygamber olmasına rağmen en büyük kötülüğü kardeşlerinden görmüşken, sen yakınlarından veya sana yakın olan birinden kötülük görünce neden bu kadar kafaya takıyorsun ki? Sen de فَصَبْرٌ جَمِيلٌ de ki sonu çok daha güzel olsun...

وَقالَتِ امرَأَتُ فِرعَونَ قُرَّتُ عَينٍ لي وَلَكَ لا تَقتُلوهُ عَسى أَن يَنفَعَنا
أَو نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُم لا يَشعُرونَ

Firavun'un karısı şöyle dedi: "Bana da, sana da göz aydınlığı (bir çocuk)! Sakın onu öldürmeyin. Belki bize faydası dokunur, ya da onu evlat ediniriz." Oysaki onlar (olacak şeylerin) farkında değillerdi.[1817]

Hz. Yûsuf'un yaşadığı sarayda Mısır Azizi, Yûsuf'un sarayda kendi yanında terbiye edilmesini, büyümesini ve yetiştirilmesini istedi.[1818]

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامرَأَتِهِ أَكْرِمي مَثْوَاهُ عَسَى أَنْ يَنْفَعَنا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا

Onu satın alan bir Mısırlı (Aziz,) karısına: "Onun yerini üstün tut (ona güzel bak), umulur ki bize yararlı olabilir ya da onu evlat ediniriz" demişti.

7- Hz. Mûsâ'nın yaşadığı sarayın sahibinin eşi, yani Firavun'un eşi Âsiye, Hz. Mûsâ için güven ve huzur kaynağı idi.

Hz. Yûsuf'un yaşadığı sarayın sahibinin eşi, yani Mısır Azizinin eşi Züleyha, Hz. Yûsuf için endişe ve eziyet kaynağı idi.

8- Kur'an-ı Kerim'de Hz. Mûsâ ve Hz. Yûsuf'un Rüşd yaşına (olgunluk ve ergenlik) çağlarında ulaşmalarını birbirine benzer iki özel kalıp olarak ele almıştır.

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

Böylece, aradan yıllar geçti. Yûsuf, gençlik dönemini bitirip olgunluk çağına ulaşınca, ona Allah adına hayata hükmetme, düzenleme yetkisi ve katımızdan derin bir ilim bahşettik. İşte Biz, güzel davrananları böyle mükâfatlandırırız.[1819]

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

Ve aradan yıllar geçti. Nihâyet Mûsâ gençlik çağına ulaşıp zihni ve bedeni açıdan iyice olgunlaşınca, kendisine derin bir hikmet ve ilim verdik.
İşte Biz, güzel davrananları böyle ödüllendiririz.[1820]

9- Kur'an-ı Kerim, Hz. Mûsâ'nın annesinin hüznünü/üzüntüsünü dile getirmiştir.

1817Kasas, 28/9

1818 أَمَّا الْقَرِيبُ فَقَالَ : أَقْتُلُوا يُوسُفَ
Yakınları, "onu öldürün" dedi. Yûsuf, 12/9
وَأَمَّا الْقَرِيبُ فَقَالَ : أَكْرِمِي مَثْوَاهُ
Tanımadığı Aziz, eşine "Onun yerini üstün tut, ona güzel bak" dedi. Yûsuf, 12/21
Sevgi de bir rızıktır; rızkının hangi kalpte olduğunu bilemezsin.

1819Yûsuf, 12/22

1820Kasas, 28/14

وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغًا

Mûsâ'nın anasının kalbi bomboş kaldı.[1821]

Kur'an-ı Kerim, Hz. Yûsuf'un babasının hüznünü/üzüntüsünü dile getirmiştir.

يَا اَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ

"Ah, Yûsuf'um!" diye inledi; öyle dayanılmaz acılarla sarsıldı ki, sonunda, hayatın bu acı gerçeğine üzüntüden gözlerine ak düştü, göremez hâle geldi.[1822]

10- Yûsuf'un kardeşleri, onu kuyuya attı ve ona eziyet etti.

Mûsa'nın kız kardeşi onu aradı ve ona yardım etti.

11- Mûsâ'nın annesi, Mûsâ'yı aramak için kızını yolladı.

وَقَالَتْ لِاُخْتِهِ قُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

(Annesi Musa'nın) Kız kardeşine: 'Onu izle ve takip et,' dedi. Böylece o da, (Firavun görevlileri) kendileri farkında değilken, onu uzaktan gözetledi.[1823]

Yûsuf'un babası, Yûsuf'u aramak için oğullarını (Yûsuf'un kardeşlerini) yolladı.

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ

(Sonra evlatlarına dönüp:) "Ey oğullarım, haydi gidin de (hayırlı bir haber getirmek için) Yusuf'u araştırın/arayın.[1824]

12- Hz. Mûsâ'nın annesinin gönül ferahlığı, oğluna kavuşmakla başlıyor.

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ

Öte yandan, Biz daha ilk günden itibaren, süt annelerini Mûsâ'ya haram kılmış ve onun, annesinden başka hiçbir kadının sütünü emmemesini sağlamıştık.

Hz. Yûsuf'un babasının gönül ferahlığı oğluna kavuşmakla başlıyor.

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنِّي لَاَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا اَنْ تُفَنِّدُونِ

Böylece Yûsuf'un kardeşleri, babalarına müjdeyi vermek üzere yola çıktılar. Kervan Mısır'dan henüz ayrılmıştı ki, ta Filistin'de babaları, yanındakilere seslenerek, "Eğer beni bunaklıkla suçlamayacaksanız, inanın ki ben, Yûsuf'umun kokusunu alıyorum!" dedi.

1821Kasas, 28/10
1822Yûsuf, 12/84
1823Kasas, 28/11
1824Yûsuf, 12/87

13- Alemlerin Rabbi, Hz. Mûsâ'nın annesine oğlunu ona geri vereceğini vahyetmiştir.

إِنَّا رَآدُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ

Biz onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden kılacağız.[1825]

13- Alemlerin Rabbi, Hz. Yûsuf'un babasına oğlunu ona geri vereceğini vahyetmiştir.

قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

(Hz. Yakub:) "Ben bu büyük acımı ve tüm sıkıntılarımı sadece Allah'a arz ediyorum. (Başka hiç kimseye ne minnet ediyorum ne de medet bekliyorum.) Ve Allah'tan (bir feraset ve faziletle) sizin bilmediğiniz (ve akıl erdiremediğiniz) şeyleri de biliyorum (ve bekliyorum)" dedi.

14- Hz. Mûsâ, büyüdüğünde beraber yaşadığı sarayın sahipleriyle ters düştü ve onu saraydan kovdular ve kovaladılar.

فَأَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ فَلَمَّا تَرَاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرَكُونَ

Nihayet (Firavun ve ordusu) Güneş'in doğuş vakti onları (Musa'yı ve İsrailoğullarını) izlemeye koyulmuşlardı. (Derken suya varmadan onlara yaklaşmışlardı) İki topluluk birbirini gördükleri zaman Musa'nın adamları: "Eyvah şimdi gerçekten yakalandık" diye (telaşlanmışlardı).[1826]

Hz. Yûsuf, büyüdüğünde beraber yaşadığı sarayın sahipleriyle barıştı, uzlaştı ve onu kendilerine yaklaştırdılar.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ

Kral, "Onu bana getirin, onu özel olarak yanıma alayım", dedi. Onunla konuşunca dedi ki: "Şüphesiz bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir bir kişisin."[1827]

15- Hz. Yûsuf kıssasında annesi zikredilmemiştir.

Hz. Mûsâ kıssasında babası zikredilmemiştir.

1825 Kasas, 28/7 وَأَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّ مُوسَى أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ

Mûsâ'nın annesine, "Onu emzir, başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman onu denize (Nil'e) bırak, korkma, üzülme. Çünkü biz onu sana döndüreceğiz ve onu peygamberlerden kılacağız" diye ilham ettik.

Ders: Bazen vazgeçmek, elde etmenin tek yoludur; yeter ki sen Rabbine güven!

1826 Şuarâ, 26/60-61

1827 Yûsuf, 12/54

KUR'AN-I KERİM'DE, PEYGAMBERİMİZ HZ. MUHAMMED'İN (S.A.V.) ARINDIRILMASI

Yüce Rabbimiz, Peygamberimiz Hz. Muhammed'i (s.a.v.) her anlamda arındırmış ve temizlemiştir.

Aklını arındırmıştır:

مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى

Ey müşrikler, çocukluğundan beri yakından tanıdığınız ve ahlâkî meziyetlerini çok iyi bildiğiniz arkadaşınız Muhammed ne sapmış, ne de aldanmıştır! [1828]

Görüşünü ve gözünü arındırmıştır:

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى

Ve bu, kesinlikle bir yanılsama, bir hayal değildi;
Muhammed bu olayı yaşarken, gözleri ne yanıldı, ne de sınırı aştı. [1829]

Dilini ve konuşmasını arındırmıştır:

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى

O, size Rabbinin mesajını aktarırken, asla kendi arzu ve hevesinden konuşmamaktadır. [1830]

Gönlünü ve kalbini arındırmıştır:

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأٰى

Gözünün gördüğü hiçbir şeyi, kalbi/gönlü yalanlamadı.
Açık ve net olarak gördüğü bu görkemli varlığın, Allah'tan vahiy getiren Cebrail olduğu konusunda en ufak bir şüpheye kapılmadı. [1831]

1828 Necm, 53/2. Rabbimizin, O'nun arındırdığına dair şu âyet-i kerimelere de bakabilirsiniz: Sebe, 34/46; Kalem, 68/6; Tekvîr, 81/22

1829 Necm, 53/17

1830 Necm, 53/3. Kitabımızda Arapçada Sevme Çeşitleri başlığı altında "Akılla sevmek" demek olan Hevâ هوى kelimesine bakıldığında, Peygamberimizin, (s.a.v.) Mekke'de şöhret vb. sevgilere kapılarak söylediklerinde Hevâsına uymak sûretiyle dilini kirleterek insanlara yalan yanlış şeyler aktarmadığını pekala görebilmekteyiz.

1831 Necm, 53/11

Göğsünü ve içinde ne varsa hepsini arındırmıştır:

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ

Biz senin göğsünü iman, ilim ve hikmet nurlarıyla aydınlatıp,
ruhunu okşayan tatlı bir güven duygusu, iliklerine kadar işleyen bir iç huzuru
ve cesâret bahşederek, gönlünü ferahlığa kavuşturmadık mı? [1832]

İlmini ve bilgisini arındırmıştır:

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰى

Ona bu sözleri, olağanüstü güçlere sahip olan vahiy meleği Cebrail öğretmiştir. [1833]

Yüce Rabbimiz, Peygamberimizi her konuda arındırmıştır:

وَإِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ

(Ey Resulüm!) Gerçekten Sen, pek büyük bir ahlâk üzerindesin.
Muhteşem bir ahlaka sahipsin [1834]

1832İnşirâh, 94/1
1833Necm, 53/5
1834Kalem, 68/4